

Vasile Ilinca

Dicționar de expresii românești în contexte (DERC)

D – N

Volumul al II-lea

Presa Universitară Clujeană

VASILE ILINCAN

DICȚIONAR DE EXPRESII ROMÂNEȘTI ÎN CONTEXTE

[*DERC*]

D - N

VOLUMUL AL II-LEA

VASILE ILINCAN

DICTIONAR
DE EXPRESII ROMÂNEȘTI
ÎN CONTEXTE

[*DERC*]

D – N

VOLUMUL AL II-LEA

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2016

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Rodica Nagy

Prof. univ. dr. Ioan Oprea

ISBN general 978-973-595-856-5

ISBN specific 978-606-37-0020-0

© 2016 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autorului, este interzisă și se pedepsește conform legii.

**Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./Fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>**

LISTA ABREVIERILOR¹

arg.	argou, argotic	liv.	livresc
arf.	argotic și familiar	ljc.	la jocul de cărți
asr.	astăzi rar	lpl.	la plural
		lsg.	la singular
Ban.	Banat	Mar.	Maramureș
bis.	termen bisericesc	Mil.	termen militar
Buc.	Bucovina	mls.	mai ales
		Mol.	Moldova
Cmr.	comerț	mpl.	mai ales la plural
d.	despre	Mun.	Muntenia
dep.	depreciativ		
		nob.	neobișnuit
etc.	etcetera		
euf.	eufemistic	Olt.	Oltenia
fam.	familiar	pan.	prin analogie
fig.	figurat	pex.	prin extensiune
frm.	franțuzism	pfm.	popular și familiar
frp.	formulă de politețe	pgn.	prin generalizare
		pop.	popular
gmț.	glumeț	prt.	peiorativ
		Psr.	păstorit
irn.	ironic		
iuz.	ieșit din uz	reg.	regional
		Rel.	religie
îf.	în forma/formele		
îlsd.	în limbajul soldaților	spc.	specializat
înv.	învechit	Spt.	sport
îppl.	în poezia populară		
îrg.	învechit și regional	șfg.	și la figurat
îvp.	învechit și popular		
îvr.	învechit și rar	Trs.	Transilvania
		trv.	trivial
Jur.	științe juridice		
		vlg.	vulgar

¹ Abrevierile cu inițială majusculă indică domenii de activitate sau provincii istorice românești. În interiorul parantezei explicative, prima abreviere începe cu majusculă, următoarele fiind scrise cu inițială minusculă.

D

DA¹

A nu spune (sau a nu zice) nici da, nici ba = a)

A sta la îndoială în a-și exprima părerea:

Nevoind a le strica inima, nu le spune nici da, nici ba. (ION CREANGĂ)

Copilul sta posomorât și nu mai putea spune nici da, nici ba.

b) A nu se putea pronunța:

Teofil Steriu n-a răspuns nici da, nici ba. A strâns numai din umerii imenși. (CEZAR PETRESCU)

Într-o asemenea situație, ea nu putea zice nici da, nici ba.

A zice da = A afirma, a accepta, a consimți:

Altă explicație decât criza nu văd pentru acest reality-show de la Moscova, care a lăsat fără replică pe băieții noștri teologi și istorici parașutați în fruntea serviciilor externe mai ales pentru capacitatea lor de a zice da, să trăiți cu accentul convenit... (ALINA MUNGIU-PIPPIDI)

DA²

(A fi) dat naibii. v. naiba.

(Bine că) a dat Dumnezeu = În sfârșit, după atâta așteptare, în cele din urmă:

Bine că a dat Dumnezeu și a venit.

A (nu) (mai) da de (înv. în) urma (cuiva sau a ceva) sau a (nu) găsi (ori a prinde, a afla etc.) urma sau a (nu)-i da de urmă, a da de o urmă (a cuiva sau a ceva). v. urmă.

A (se) da (sau a lăsa) uitării (sau în uitare) (pe cineva sau ceva) sau (înv.) a pune la uitare (ceva sau pe cineva). v. uitare.

A (se) da în (sau la) vorbă cu cineva (Îvp.) = A începe o discuție:

Ne-am dat în vorbă despre multe, / Ca niște liniștiți drumeți; / Și ne-am mărturisit în fine / Din ce pricină suntem beți. (TRAIAN DEMETRESCU)

N-au întârziat mult, și iată că au venit un drac la dânsul, și punându-se lângă foc, s-au dat la vorbă cu Pepelea. (I. G. SBIERA)

A (se) da înapoi. v. înapoi.

A (se) da la fund. v. fund.

A (se) da la o (sau într-o) parte = A (se) îndepărta:

[...] un atât de promițător și simpatice personaj cum e tânărul călugăr Iovănuț e sistematic uitat sau – mai grav – pur și simplu dat la o parte de mâna nedibace a unuia din povestitori? (IOAN GROȘAN)

El a încercat să-i dea la o parte pe toți cei care ar fi dorit să candideze la primărie.

A (se) da o luptă, o bătălie = A (se) desfășura o luptă, o bătălie:

Acolo s-a dat bătălia, în ziua de 3 august, o bătălie crâncenă, înveninată de răcelile trecutului, de ura și setea de răzbunare a fiecăruia din cei trei povățuitori de oști. (AL. VLAHUȚĂ)

De asemenea, e de precizat că atunci când se hotăra apărarea reședinței domnești, bătălia se dădea înainte de sosirea inamicului în preajma acesteia. (MAGAZIN ISTORIC, vol. 25, 1991)

A da (ceva) după spate = A lăsa la o parte, a trece cu vederea:

Mane, fârtate! / Dă-ți mânia după spate. (VASILE ALECSANDRI)

A da (ceva) pe mâna (cuiva) = a) A încredința cuiva ceva (spre păstrare):

A dat toate bijuteriile pe mâna mamei.

b) (Fig.) A lăsa ceva la dispoziția, la bunul plac, în voia cuiva:

Așa m-am pomenit dat pe mâna unui proxenet burdihos, care avea chipul de mangaliță al lui Kir Apostolis. (OCTAVIAN SOVIANY)

Femeia a promis că n-o să mai dea niciodată casa pe mâna nimănui.

A da (ceva) peste cap. v. cap.

A da (cuiva) cu flit (Arg.) = **a**) A ignora, a se retrage dintr-o situație nefavorabilă. A respinge (pe cineva), a izgoni (pe cineva):

Tâmpita dă înapoi, schimbă tonul, o dă pe pisiceală, mă întreabă ce mai fac, face pe disponibilă, probabil așteaptă vreo invitație să ne vedem, dar eu chiar nu am chef de așa o vacă și îi dau cu flit. (RADU GĂVAN)

Trebuia să mă întâlnesc cu Andrei, dar i-am dat cu flit. (<http://www.123urban.ro/>)

b) A mustra; a ironiza:

Când s-au revăzut, el a început să-i dea cu flit fetei, cu fel de fel de aluzii și glume de prost gust.

A da (cuiva) fata de soție sau de nevastă ori a da (pe cineva) de bărbat (sau **de soție**) = A căsători pe cineva cu...:

Arz-o focul dușmănie, / Să rămâi tu la domnie / Și-mi dă fiica-ți de soție: / Cu domnia-ți n-am ce face, / Dar domnița mult îmi place! (B. P. HASDEU)

A da (cuiva) goană (Înv.) = A goni pe cineva:

Șeapte Beduini, mai marii celor mari, se răped pe cai, ia cuțitele'n dinți, împumnă lăncile și dau goană cailor prin cătun, sbierând ca niște posedăți. (I. L. CARAGIALE)

A da (cuiva) în cărți (sau **cu cărțile**), **în bobi** (sau **cu bobii**), **cu norocul**, **cu ghiocul** etc. = A prevesti viitorul cu ajutorul cărților de joc, al bobilor etc.:

– Știi c-o să te faci bine, sănătoșel și o s-ajungi om mare? Așa mi-a dat în bobi... (BARBU DELAVRANCEA)

Face mereu pasiențe și dă în cărți. (G. IBRĂILEANU)

Îmi da și mie în cărți, uneori. (MIHAIL SADOVEANU)

Dar poate da ea bobi cu sâta, / O fierbe ciuda pe urâta, / Că-s mai frumoasă decât ea, / Și-atâta! (G. COȘBUC)

A da (cuiva) inima = A iubi, a îndrăgi (pe cineva):

Cum s-ar fi închinat unei copile, care i-ar fi dat lui inima ei! (MIHAIL EMINESCU)

A da (cuiva) la cap = A lovi, a omorî (pe cineva); a ataca (pe cineva) cu violență, pentru a-i distruge situația, bunul nume etc.:

Publicul țipa, făcea spirite, încuraja, se indigna când lupta nu era destul de aprinsă. Dă-i la cap, Lucică! (ANTON HOLBAN)

A da (cuiva) nas (sau **obraz**) = A îngădui cuiva prea multe:

Ea, biet, nu știa unde bate diavolul de zmeu. Nu cunoștea la sufletul ei ce sunt ispitele și cursele dragostei, și prin urmare nu da nas spurcatului să se întinză. (P. ISPIRESCU)

Mă mieram eu, de ce-s și ei așa de cumiști, mititeii; că tu le dai nas și le ții hangul. (ION CREANGĂ)

A da (cuiva) un număr de ani = **a**) A aprecia cu aproximație vârsta:

Eu de-abia ți-aș fi dat șapte, mult opt ani. (ION CREANGĂ)

b) A aprecia cu aproximație câți ani mai are de trăit:

După operație, doctorul i-a mai dat bătrânului cel mult doi ani.

A da (pe cineva sau ceva) dracului (ori **la draci, la dracul, la toți dracii, în plata Domnului**) (Fam.) = A nu se mai ocupa de ceva sau de cineva:

– Aoleu, nu mă mai întreba, Cristache, și lasă-mă-n plata Domnului, că amărât ca mine nu mai poate fi om sub soare! răbufni țăranul cu un glas în care era mai multă ură decât durere. (LIVIU REBREANU)

A da (pe cineva) dezertor = A face cunoscut, în mod oficial, că cineva este dezertor:

Păi uite, am întârziat și ăștia m-au dat dezertor. Mi-au spus că vor chema procurorul. (ALEXANDRU ARȘINEL)

Erau ordine severe: frontiera închisă pentru toți mobilizabilii. Să plec în disperare?

Dacă mă treceau ca dezertor în timp de războiu? (JEAN BART)

A da (pe cineva) peste cap. v. **cap.**

A da (sau **a arunca, a pune**) (toată) **vina pe...** (sau **asupra, reg. la...**). v. **vină.**

A da (sau **a face**) **mărire (cuiva)** = A preamări (pe cineva):

Toți într-un gând și-ntr-o glăsuire dete mărire Domnului. (P. ISPIRESCU)

A da (sau **a intra**) **buzna.** v. **buzna.**

A da (sau **a lăsa**) (**cuiva** sau **la ceva**) **frâu liber** (sau, reg. **slobod**) sau (pop.) **a lăsa (pe cineva) în frâul său.** v. **frâu.**

A da (sau **a prezenta**) **onorul** = A saluta unele autorități, unele evenimente deosebite (fapte de arme, evenimente memoriale etc.), prezentând arma sau sunând din goarnă:

Gravă încălcare a Constituției cu ocazia paradei militare de la Arcul de Triumf. În absența șefului statului, armata trebuia să dea onorul celui de-al doilea om în stat, președintele Senatului, Mircea Geoană. (<http://www.cotidianul.ro/>)

Ilie începu să legene mai tare steagul alb, să nu cumva să nu-l observe soldații. Trosnitura salvei păru mai asurzitoare. Cămașa însângerată cu pușca se prăvăli scurt ca un drapel când dă onorul. (LIVIU REBREANU)

A da (sau **a ridica, a înhăța, a strânge**, (reg.) **a sălta, a face, a clătina**) **din umeri** (sau **din umăr**). v. **umăr.**

A da (sau **a trage, a primi**) **o calcavură** (Reg.) = A da (sau a primi) o mamă de bătaie:

În loc de bucate, îți mânca o calcavură de cele tătărăști. (VASILE ALECSANDRI)

A da (un) examen = A trece cu succes printr-o încercare:

De când a murit domnul Mizrachi, familia lui e fără rost; îi lipsește un punct de sprijin, Coca e

leneșă, ba dă un examen, ba se lasă, e bolnavă mereu (ce are?) și doarme. (N. STEINHARDT)

De data asta a avut de dat un examen greu.

A da (un) exemplu = a) A explica ceva printr-un exemplu:

Pare o utopie, dar Regina Ana îmi dă un exemplu. (DOINA URICARU)

Prezentarea a fost foarte bună, dar n-a dat exemple.

b) A se purta astfel încât să constituie un model de urmat:

Prin felul său de a se comporta, ea a dat un bun exemplu pentru cei prezenți.

A da amocul în cineva (Arg.) = A se îndrăgosti de cineva:

S-ar putea să distrugi două familii și să lăsați un copil fără tată... numai așa, că a dat amocul în voi... deodată, subit și instantaneu. (<http://www.eva.ro/>)

A da apă la șoricea (Fam.) = A plânge:

Omul nostru a început să dea din nou apă la șoareci, cu hohote. (DAN LUNGU)

Băsescu dă apă la șoricea. Curat electoral, parcurgem o perioadă în care politicienii noștri sunt excesiv de sentimentali. (www.telegrafonline.ro/)

A da bici = A lovi cu biciul. (Fig.) A grăbi:

[...] după ce ne suim în căruță, supărați și plânși, ca vai de noi, Luca Moșneagu, harabagiul nostru, dă bici cailor [...] (ION CREANGĂ)

Atunci împăratu-a strigat s-aducă calul cel mai bun din grajd și-a legat pe Țigan la coada calului, și-a pus și-un sac de nuci și-a dat bici calului. (MIHAI EMINESCU)

A da bună ziua, bună seara etc. sau **a-și da** (sau, rar, **a face**) **binețe** = A saluta:

Titu îl însoți până la Jidovița, unde se opri să zică bună ziua cunoscuților și prietenilor pe care nu i-a văzut de aproape două luni,

dându-i întâlnire la prânz la berăria Rahova.
(LIVIU REBREANU)

Pe afară, pe sub streșini, câțiva mai oropsiți se fereau de ploaie și-și spovedeau oftând nevoile. Chirilă dădu binețe și trecu înlăuntru. (IDEM)

Stan se apropie de el. Își dă binețe cu păpușarul, ca două cunoștințe vechi. (G. BĂLĂIȚĂ)

A da craci (Arg.; în fotbal) = A strecura mingea printre picioarele adversarului:

Am spus că Messi nu a făcut nimic altceva, decât a dat craci unui adversar. (<http://www.gsp.ro/>)

A da cu banul = A alege la întâmplare dintre două posibilități:

Eu sunt pozarul zâmbetului pe care carnea îl ascunde. Pentru rest, îl ai pe doctorul fără de arginți. El ce spune? – Nimic. Dă cu banul...– Și banul ce spune? (VARUJAN VOSGANIAN)

Sau în fine, plictisit de dileme și lihnit de foame, un al treilea om ar putea da cu banul, gândind că hazardul va alege în locul lui cei preferabil. (ANDREI CORNEA)

A da cu chirie = A da (sau a lua) cu chirie, a închiria:

Hanul poți să-l dai cu chirie [...] (I. L. CARAGIALE)

A da cu cioarda (Arg.) = A fura. A jefui:

– Bine, mă, le spuse Armeon agitat, dar îl amanetați și gata. Să nu prind pe vreunu' că dă cu cioarda. (ALEXANDRU IOAN DESPINA)

Îi plăcea să dea cu cioarda uneori, furând fel de fel de mărunțisuri din curțile vecinilor.

A da cu harponul (Arg.; d. polițiști) = A fi arestat:

După ce au dat cu harponul în piață, polițiștii i-au băgat în dubă.

A da cu jula (sau **cu zula** ori **cu racu'**) (Arg.) = A fura:

Premiul „Însetați de Ape” l-a luat Dumitru Voloșeniuc și tot neamul lui, inclusiv fratele cel penal pe care și l-a înșurubat la Administrația Bazinală de Apă Crișuri pentru a da cu jula în banii și motorina statului. (<http://www.bihorel.ro/>)

A da cu mătura = A mătura:

Dă și tu, femeie, oleacă cu mătura, că acuși ne vin oaspeții (POP.)

Un băiețel fragil așa ca tine, ce să facă el la munca de jos... mă și văd încărcând lăzi toată ziua, dând cu mătura pe jos. (RADU GĂVAN)

A da cu paharul = A bea mult:

A dat cu paharul pân' s-a îmbătat. (ANTON PANN)

De tânăr, el începuse să cam dea cu paharul și acum nu se mai putea abține.

A da cu panacotu' (Arg.; lumea interlopă) = A fura din buzunare:

[...] da' el mai fură, așa, texte, și s-ar putea să le fi luat și pe ale mele, din greșeală. Sau evitați aglomerația, pentru că știți că ăsta micu mai dă cu panacotu'. (<http://www.pah.ro/>)

A da cu praștia în ceva = A da iama prin ceva. (Pex.) A încerca să fure sau a fura, a șterpeli ceva:

Nici pomeneală nu era...să dea [pisoiful] cu praștia prin bucățelele de friptură. (P. ISPIRESCU)

A da cu subsemnatul = a) A scrie o declarație la cererea organelor de cercetări penale:

A dat el cu subsemnatul vreun an pe la DNA, după care nu s-a mai întâmplat nimic. Mi-a zis că s-a rezolvat. (RADU MIHAI)

Papp a părăsit cantonamentul naționalei pentru a da cu subsemnatul în cazul de proxenetism în care îi apare numele: Nu am avut niciodată de-a face cu respectivele fete. (<http://www.infoziare.ro/>)

b) A scrie un raport, o declarație justificativă la cererea superiorilor:

După ce a refuzat să prezinte un raport de activitate instanței supreme a statului român, respectiv Parlamentului, el a dat cu subsemnatul totuși, despre activitatea de până acum a PNA, la Uniunea Europeană. La Bruxelles. (SORIN ROȘCA STĂNESCU)

După terminarea programului, el trebuia să dea cu subsemnatul.

A da cu vastu' (Arg.; lumea interlopă) = A fura din buzunare:

Individul umbla zilnic prin piețe și da cu vastu'.

A da cu zarul = A se lăsa în voia sorții:

– *Prostii, zise Guțu plictisit. Dai cu zarul, câștigi sau pierzi. (VOICU BUGARIU)*

A da cuiva (sau la ceva) cu piciorul. v. picior.

A da de (sau peste) dracul. v. drac.

A da de băut (Fam.) = A oferi cuiva mâncare și băutură (plătind, de obicei, consumația la un local) pentru a sărbători ceva:

A, da, Pavel Perfil a dat de băut, pentru că i-a apărut o carte de reportaje, și era omul bucuros, și desigur, a dat de băut. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

Laureatul concursului i-a invitat pe toți prietenii la un restaurant și le-a dat de băut ca să sărbătorească evenimentul cum se cuvine.

A da de bine = A ajunge într-o situație bună:

Toți din familia lor au început să dea de bine, de când începuseră să lucreze cu sârguință.

A da de dracu = A o păți:

– *Mișule, astâmpără-te, că ești militar și-ai să dai de dracu! zise deodată bătrânul, speriat parcă de zelul fiului său. (LIVIU REBREANU)*

A da de fund. v. fund.

A da de mâncare = A hrăni (pe cineva):

Apoi se roagă să-i dea și lui ceva de mâncare, căci e tare flămând și n-are nimica merinde la dânsul [...] (ION CREANGĂ)

Nici de mâncare nu-i dădea destulă. (POP.)

A da de necaz, rușine etc. = A păți o rușine, un necaz etc.:

Unii de necaz când dau / Pierd și mintea ce o au; (ANTON PANN)

[...] mă tem că această întâmplare îmi va pricinui multe nemulțumiri; nu știu cum, dar am presimțirea că voi da de un necaz mare. (I. M. BUJOREANU)

A da de știre. v. știre.

A da de... (sau peste...) = a) A ajunge la..., a nimeri la...:

A întrebat de mai e mult pân-a da de capul pământului. (POP.)

b) A întâlni la tot pasul pe...:

Hoții s-au înmulțit atât de tare, încât nu mai e colț să nu dai de ei. (POP.)

c) A găsi pe..., a descoperi:

Taci, dragă, și nu mai spune, că or da ei peste mine. (POP.)

A da de-a dreptul (Pop.) = A merge direct la țintă:

Foamea dă de-a dreptul. (POP.)

A da dezmințire = A dezminți:

Nu credem că se va tăgădui aceasta. Martorii sunt prea numeroși și prea înalt puși ca să li se poată da o dezmințire și se pot invoca cele mai auguste mărturii în cauză. (MIHAI EMINESCU)

D. gen. Leca...dă cea mai formală dezmințire. (I. L. CARAGIALE)

A da din cap (afirmativ sau negativ). v. cap.

A da dintr-însul (sau dintr-însa) o vorbă (ori niște vorbe) = Se spune pentru a arăta admirația față de înțelepciunea sau măiestria vorbitorului:

Are un duh cât șapte și dă dintr-înșă niște vorbe. (VASILE ALECSANDRI)

A da eject (Arg.) = A respinge (pe cineva sau ceva):

Nici n-a vrut să stea de vorbă cu ea și i-a dat eject.

A da față. v. față.

A da gata. v. gata.

A da găuri (sau **o gaură**). v. gaură.

A da greș. v. greș.

A da iertare sau înv. **iertăciune** = A ridica pedeapsa pentru păcatul, vina sau greșeala cuiva. A scuza:

– „Mulți turci ucis-ai oare? Eu pot a-ți da iertare / De n-ai ucis niciunul!” La astă întrebare, / Maria îi răspunde: – Îți jur pe Dumnezeu, / Ucis-am numai nouă, și mult îmi pare rău! (D. BOLINTINEANU)

A da în (sau **a chema, a merge cu cineva, a trage, a soroci la**) **judcată.** v. **judcată.**

A da în bâlbă = A se bâlbâi. A vorbi incoerent:

E o mare rușine pentru un actor român să se tragă o dublă, pentru că a dat el o bâlbă! Nu ai voie să greșești. (<http://jurnalul.ro/>)

După ce femeia l-a certat și i-a arătat unde greșise, băiatul începu să dea în bâlbă și se înroșise.

A da în clocot (sau **în undă**) = **a)** A începe să fiarbă; a clocoti:

Supa a dat în clocot.

b) (D. situații, stări etc.) A fi pe cale de a izbucni:

Am zis că da, accept, fără a da în clocot de entuziasm (înăuntrul, într-adevăr, dădusem în clocot de cum l-am văzut). (VLAD A. POPESCU)

Puroiul corupției din PSD dă în clocot. Cu o virulență care pare să devină ucigătoare. (www.comisarul.ro/)

A da în copt sau **în pârg(ă)** = A începe să se coacă:

M-am plimbat prin astă grădină de atâtea ori și am văzut roade foarte frumoase în pomul din fundul grădinei, dar n-am putut gusta niciodată din ele; acum a dat în copt, dă-mi voie ca nopțile astea să păzesc însumi [...] (P. ISPIRESCU)

Pomul înflorea în fiecare zi, se scuturau florile, rodul creștea și seara da în pârg. Noaptea se cocea. (IDEM)

A da în floare = A înflori:

Devreme, prea devreme a dat în floare teiul – care o fi motivul, care o fi temeiul? (MIHAI MORĂRAȘ)

Cireșii au dat în floare.

A da în foc (D. lichide în fierbere) = A se umfla și a curge afară din vas:

– Antipa, grăbește-te, oalele dau în foc. (G. BĂLĂIȚĂ)

– Păvăluc, tu, că ești mai mare, ia seama să nu dea în foc oala asta de ciorbă, că eu mă duc să chem o vecină s-o scalde! (LIVIU REBREANU)

A da în folosință sau **în funcțiune, în exploatare** = A pune ceva la dispoziția cuiva:

Important este că oamenii aceștia, constructori de hidrocentrale, ridicaseră și dăduseră în folosință un obiectiv economic. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

Noua clădire nu este încă gata și nu poate fi dată în folosință acum.

A da în mangleală (Arg.) = A schimba subiectul discuției:

Dă barem o țigare, că stăm și noi aici-șă ca băieții pe uscat! –Nu fumez! – Ce-ai... O dai pe mangleală cu mine? Ești șmecher? (SORIN STOICA)

Numai după câteva cuvinte, el a dat în mangleală.

A da în mugur = A înmuguri:

O, cad de pe mine florile putrede, ca altele să dea mugur, cum din cer cad stelele și altele apar să bolească. (ADRIAN ALUI GHEORGHE)

Odată cu venirea primăverii, pomii au dat în mugur.

A da în pârpăra însuratului = A fi stăpânit de dorința însuratului:

Dă, ce să-i zici! dăduse și el în pârpăra însuratului! (ION CREANGĂ)

A da în vileag sau (rar) **a scoate în vileag, a da în vileagul obștii.** v. **vileag.**

A da înseamnă = A acorda atenție:

Lucruri de acestea se petreceau de multă vreme, le observase părintele, căci se găseau pe toate drumurile, dar nu le dăduse nicio înseamnă; trecuse pe lângă ele ca pe lângă atâtea întâmplări străine, indiferente. (PAVEL DAN)

Pentru a da mai multă înseamnă agentului său, domnitorul Cuza l-a avansat la gradul de maior, iar apoi la acela de locotenent-colonel. (DAN BERINDEI)

A da jet (Arg.; d. deținuți) = A denunța, a informa:

Nu i-ar fi prins așa de repede, dacă unul dintre ei n-ar fi dat jet.

A da la mână = a) A pune ceva la dispoziția cuiva:

Toate materialele au fost date la mână de proprietar.

b) A înmâna ceva cuiva:

[...] regretatul meu amic Dimitriade mi-a dat la mână o declarațiune că nu va lipsi scena națională de concursul său. (V. A. URECHIA)

Ca să fie mai sigură, ea i-a dat la mână băiatului și titlul de proprietate.

A da la oglinzi (Arg.) = A lovi (pe cineva) peste ochi:

El a amenințat-o că-i dă la oglinzi, dacă nu-și ține gura.

A da la pompă (Arg.; d. bărbați) = A face sex cu o femeie:

– Ce face George în seara asta? Dă la pompă? (<http://www.123urban.ro/>)

A da la rațe (Arg.) = A vomita:

Am dat la rațe toată noaptea, după ce am combinat berea cu vodcă. (<http://www.123urban.ro/>)

A da la televizor = A difuza ceva la televizor:

– Ce naiba zici că a dat la televizor? (RADU ALDULESCU)

A da la ziar = A publica ceva în ziar. A trimite ceva spre publicare:

Altădată i s-ar fi părut ceva de dat la ziar. (PAULA SĂCUI)

Ea s-a grăbit să dea articolul la ziarul local.

A da lecții (Fam.; fig.) = A spune cuiva ce sau cum trebuie să facă:

Este drept că am fost dintre aceia care o vreme au scris și s-au implicat într-o reformare echilibrată a mediul academic românesc, fără a da lecții, spunându-mi doar, ca expert, punctul de vedere personal; (DANIEL DAVID)

Mecanicul l-a rugat pe proprietarul mașinii să nu-i mai dea lecții de mecanică, deoarece el știe foarte bine ce are de făcut.

A da lecții sau meditații. v. **lecție.**

A da lenchi = A lovi arșicele cu ichiul:

Dacă... încep a da lenchi, nu mai scapă niciun arșic. (P. ISPIRESCU)

A da lovitura sau **a da** (rar, **a face**) **o lovitură** (Fam.) = A reuși într-o acțiune, obținând un succes (important și neașteptat):

Numai că, după câteva săptămâni bune, niște doamne de bine, reprezentante ale unor organizații feministe altminteri extrem de discrete, s-au gândit că au dat lovitura. (DAN-SILVIU BOERESCU)

A da năvală = A năvăli:

Dar cavalerii franțuji, setoși de glorie și plini de ambiție, nu vor să stea în urma moldovenilor și muntenilor, ci vor în frunte să

dea năvală vitejască, să spulbere pe turci.
(MIHAI EMINESCU)

Tătarii ca zăvozii pe dânsul dau năval.
(VASILE ALECSANDRI)

A da noroc. v. noroc.

A da o dârcă (Arg.) = A se masturba:

*Gigel a dat o dârcă să se răcorească înaintea
întâlnirii cu Viorica.* (<http://www.123urban.ro/>)

A da o dumă (Arg.; în limbajul adolescenților)
= A prelua un citat sau o poantă de la altcineva
și a o prezenta drept originală; a face o glumă
proastă:

*Iată cum a reușit un individ care
pozează în ziarist, Bogdan Tazu din Huși să
închidă un spital și cum a dat o dumă care a
transformat un caz medical din spital, într-un
Breaking News.* (<http://www.vremeanoua.ro/>)

A da o fugă (până la...) sau a da (cu) fuga. v. fugă.

A da o lecție (cuiva). v. lecție.

A da o raită. v. raită.

A da o telegramă = A trimite o telegramă:

*S-ar putea să fie altă oră. Te rog să te
interesezi. Poate îți voi da o telegramă din
Dolhasca.* (EMIL BRUMARU)

*Femeia s-a grăbit să dea o telegramă,
ca să-l felicite pe băiat.*

A da pe bingă (Arg.) = A pâri, a turna la poliție:

– *Bă, tu ești nesimțit. Ne-ai dat pe
bingă?* (<http://www.123urban.ro/>)

A da pe cineva la mama dracului = A înjura:

*Să-i dăm odată dracului pe fanarioși, să
nu mai pomenim de ei! Acu, slavă domnului!
suntem regat independent!...* (I. L. CARAGIALE)

– *Ba mai du-te și dracului, tu n-ai frică
de Dumnezeu, n-ai rușine de lume, ce om ești
tu?* (I. POP-RETEGANUL)

A da pe cineva la școală (sau **la învățătură**) =
A înscrie pe cineva la școală:

*Astăzi, a da pe cineva la învățătură
înseamnă a-l da la studii, ceea ce implică e
drept și o ascultare.* (GEORGE PANU)

Copilul a fost dat la școală mai târziu.

A da pe gârlă. v. gârlă.

A da pe gât sau peste cap, pe spate. v. gât.

A da pe ici, pe acolo (sau **încolo, încoace** ori **pe
dincolo** sau **la deal, la vale**) (Pop.) = A căuta
(febril) o rezolvare. A încerca mai multe alternative:

*Dau încolo, încoace, dară nime nu
poate chibzui [...] încotro să fie drumul spre
casă.* (I. G. SBIERA)

A da pe la cineva = A da (sau a trece) pe la
cineva, a-i face o vizită cuiva:

*Pe drum, ce-mi zic: ce-ar fi să dau și pe
la el ?* (I. L. CARAGIALE)

*Că nu a dat pe la noi, mai treacă-
meargă, dar am fi putut să ne vedem ca în alte
dăți, la aeroport.* (ION LAZU)

A da pedală (Arg.) = A pleca pe furiș:

Imediat, el a dat pedală și dus a fost.

A da peste cineva (Pop.) = A se ivi pe
neșteptate asupra cuiva:

*Drept aceea va veni peste tine o nenorocire
pe care tu nu vei ști să o înlături cu frumusețea ta și
te va copleși nenorocirea pe care tu nu o vei putea
ocoli și pe neșteptate va da peste tine pieirea, fără
să fi avut vreme s-o prevestești!* (BIBLIA)

A da peste cineva (cu mașina, cu caii etc.)
(Pop.) = A lovi sau a răsturna din mers pe
cineva, accidentându-l (grav sau mortal):

*Șoferul a condus mașina cu viteză și a dat
peste un copil care alerga pe marginea drumului.*

A da plicul (Arg.) = A mitui, a oferi cuiva o
sumă de bani în semn de recunoștință sau ca
recompensă pentru un serviciu:

Pentru cei cu o conștiință civică politică redusă a da plicul cu vot pentru o sumă de bani sau pentru un mic și o bere la o fiestă în străinătate nu cred că e o mare problemă. (<http://www.gazetaromaneasca.com/>)

A da prin băț (Pop.) = A fi foarte obraznic:

Că nicio lighioaie nu se poate aciua pe lângă casă de răul vostru. Iaca, dacă nu v-am săcelat astăzi, faceți otrocol prin cele mâțe și dați la om ca câinii prin băț. (ION CREANGĂ)

A da prin șperlă (Arg.) = a) A se purta rău (cu cineva). A maltrata (pe cineva).

b) A trăda, a părăsi (pe cineva):

– Adă cuștașul încoace, zic eu, și, la toată întâmplarea, cred că nu mă vei da prin șperlă și nu-l vei lăsa să mă bată! (ION CREANGĂ)

A da roade sau **rezultate** = A produce efectul dorit:

Și altele au căzut pe pământul cel bun și, înălțându-se și crescând, au dat roade și au adus: una treizeci, alta șizeci, alta o sută. (BIBLIA)

O imitare metodică a modelelor și formulelor existente în lumea civilizată, cum am zice, o contrafacere mai mult sau mai puțin dibace a aparatului material, poate da rezultate similare dacă nu egale, adesea destul de fericite. (I. L. CARAGIALE)

A da să cunoască (Reg.) = A lăsa să se înțeleagă:

Femeia a dat să cunoască că nu era ruptă de ceea ce s-a întâmplat prin vecini.

A da seamă (sau **socoteală**) = A răspunde de ceva, a fi tras la răspundere:

Ți-am cerut să-mi dai samă ce cauți la hotar. (MIHAIL SADOVEANU)

Nu avea de dat socoteală nimănui, numai din slăbiciune permisesse altora să creadă că au anumite drepturi. (ANTON HOLBAN)

A da semn (sau **semne**) **de viață**. v. **semn**.

A da sfară în țară ori **a da de veste** = A răspândi o veste:

Și tocmai acum îmi dă de veste Ion Grumază, pârcălabul din Cernăuți, că leșii se arată pe sub poalele Haliciului. (BARBU DELAVRANCEA)

A da strechea în cineva sau **a lovi** (ori **a apuca**, **a împinge pe cineva strechea**) sau **a fugi ca** (apucat) **de streche**. v. **streche**.

A da toate pe una (Reg.) = A rămâne cu o singură alternativă:

Căci și împăratul, cât era de împărat, le dăduse acum toate pe una, și nici măcar aceea nu era bună: frica! (ION CREANGĂ)

A da un avertisment = A avertiza:

Șeful i-a dat un avertisment angajatului.

A da un concert = a) A susține un concert:

Hotărî să deie o instrucțiune muzicală celor două fete mai mari (a treia era din cale-afară mică), și odată această instrucțiune muzicală terminată, să plece cu ele în Europa și în America, să deie concerte și să câștige milioane. (RADU ROSETTI)

b) (Fam.; fig.) A face scandal, gălăgie:

Îndată ce te culci, începe un concert dat de câinii din mahala, concert care ține până la două spre zece din noapte. (RADU ROSETTI)

A da ușa, poarta etc. de perete = A împinge în lături. A deschide larg ușa, poarta etc.:

Sare din pat, ia o armă și se repede la ușă; împinge; ușa nu se lasă. Atunci trage un picior, ușa se dă de perete; (I. L. CARAGIALE)

A da viață (sau **sufierea vieții**) = a) A naște; a da ființă, a făuri:

Femeia a dat viață unui băiat.

b) (Fig.) A anima, a însufleți:

Bătrânul Dan trăiește ca șoimul singuratic, / În peșteră de stâncă, pe-un munte păduratic, / Privind cu veselie cum soarele răsare, / Dând viață luminoasă cu-o caldă sărutare [...] (VASILE ALECSANDRI)

c) A readuce la viață, a învia:

Din inimă pământul la morți să deie viață. (MIHAIL EMINESCU)

A da (sau **a cădea**, **a veni** etc.) **alivanta** = A da (sau a cădea etc.) peste cap:

Ion însă, împiedicat cu picioarele în mânecile contășului, căzuse alivanta la pământ, zvârcolindu-se ca șarpele și blestemându-ne cum îi venea la gură [...] (ION CREANGĂ)

A nu da doi bani (pe cineva sau pe ceva) (Fam.) = A avea o părere proastă (despre cineva sau ceva):

A zis că nimic nu știe, / Că nu este bun să ție / Un rang între curtezani; / Că la orice-l rânduiește, / Nicio slujbă nu-mplinește, / Că nu face nici doi bani. (GR. ALEXANDRESCU)

[...] nu dau doi bani nici pe ei, nici pe votul pe care îl vând o dată la patru ani pe ligheane și pungi cu mălai. (ALEXANDRU PETRIA)

A nu se da cu una cu două = A nu renunța ușor:

Mulți trăgeau nădejdea să-l ia de ginere, dar flăcăul era chitit la capul său și nu se da cu una, cu două. (ION CREANGĂ)

– D-apoi cum socoți, domnule? Chirița nu se dă cu una, cu două. (VASILE ALECSANDRI)

A nu se da pe cineva (Fam.) = A se considera superior cuiva:

Nu m-aș da pe zece ca d-al de ăștia. (P. ISPIRESCU)

A nu ști încotro s-o dea (s-o deie) (Reg.) = A nu ști ce să mai facă:

Femeia era mâhnită și nu știa încotro s-o dea acum.

A nu-i da meșii (cuiva). v. **meș.**

A o da cotită (Arg.) = A se eschiva de la un răspuns concret; a se dezice de o afirmație anterioară:

Pantiuc m-a invitat la el. Îi spun că o să vin mai târziu. Îl sunăm, dar iar o dă cotită. (GRID MODORCEA)

După câteva minute, amintindu-și, probabil, ciocnirile pe această temă cu Ionuț Popescu, domnul Tăriceanu a dat-o cotită,

lăsându-și deschisă o porțiță de scăpare. (ROBERT TURCESCU)

Bogdan Vlădău o dă cotită. Nu mai vrea să se însoare. (<http://www.click.ro/>)

A o da în miriște (Arg.) = A avea legături amoroase extraconjugale:

Cum anume putea fi influențat martorul Ioana Andreea Popa, pentru a da o declarație favorabilă lui Vântu, rezultă din interceptările convorbirilor dintre Nicolae Popa și SOV, în care acesta din urmă îi atrăgea atenția că fata sa a cam luat-o pe miriște, ba chiar pe iarbă. (<http://www.curentul.info/>)

A o da în SF-uri (Arg.; în limbajul adolescenților) = A minți; a pălăvrăgi:

N-am citit cartea d-nului Funar, dar mai mult ca sigur că o dă în SF-uri mai ceva ca Atwill. (<http://playtech.ro/>)

A o da în tango (cu cineva) (Arg.) = A minți (pe cineva), a păcăli (pe cineva):

La un moment dat, fata a început s-o dea în tangou cu fel de fel de amănunte picante.

A o da în țuicomanie (Fam.) = A deveni dependent de consumul de băuturi alcoolice:

În ultima vreme, bărbatul a dat-o în țuicomanie și rareori îl vedeai treaz.

A o da pe... = A o duce altfel, a o întoarce, a o schimba:

Când însă i se întâmpla să pomenească de ceva din trecutul neamului nostru, o da pe românește. (MATEIU I. CARAGIALE)

Brusc, ea începu s-o dea pe glume, parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

A o da prin șperlă (Arg.) = A o păți:

– Adă cuțitașul încoace, zic eu, și, la toată întâmplarea, cred că nu mă vei da prin șperlă și nu-l vei lăsa să mă bată! (ION CREANGĂ)

A o da roită (Arg.; lumea interlopă) = A dispărea de la locul unei razii:

Când au văzut agenții, toți au dat-o roită.

A se da (sau **a se lăsa**) **după păr.** v. **păr.**

A se da artist (sau **artizan**) (Fam.) = A se grozăvi, a se lăuda:

Îi plăcea să se dea artist, mai ales în fața fetelor.

A se da bătut = A se lăsa convins:

Cel ce s-a apucat la ceartă cu Cel Atotputernic se va da oare bătut? (BIBLIA)

Paul așteptase cu înfrigurare acest telefon și desigur, acum poate că era prea târziu, probabil că așa era, dar nu-i nimic, el nu se va a bătut. (CAMELIA CAVADIA)

A se da cu binișorul = A intra pe sub pielea cuiva, a curta (pe cineva):

El atâta s-a dat cu binișorul pe lângă dânsa. (POP.)

A se da de-a dura = A se rostogoli:

Uncheșul odată scoate din sân două mere și le zvârlă înaintea lui, așa că se dau de-a dura. (POP.)

A se da drept cineva = A voi să treacă drept altcineva, a face să se creadă că e altcineva:

[Agenții] s-au ivit în aceeași zi la han la Brătulescu, dându-se drept negustori de covoare. (V. I. POPA)

Îi place poetului a-și da adresa, nu și a grăi în limbaj direct; îi place a se da drept păianjen și a sta de vorbă cu entități și spirite întrupate. (N. STEINHARDT)

A se da după deget = A recurge la diverse pretexte pentru a se eschiva de la o acțiune sau pentru a nu-și asuma răspunderea unei fapte:

Ce ne mai dăm după deget?... Ba cum nu, cu plăcere, m-am uitat sugestiv poruncitor la tipul meu, da, desigur, poftiți, românii între noi trebuie să ne ajutăm [...] (EUGEN ȘERBĂNESCU)

A se da grande (Arg.) = A se grozăvi, a fi îngâmfat:

Uitați bă, afașicilor, cu ăsta am băut din aceeași sticlă, mă dădeam eu grande la cei din jur, ca să vedeți lângă cine stați. (DAN LUNGU)

El avea obiceiul să se dea grande, mai ales în fața fetelor.

A se da în (sau **de**) **partea cuiva** (sau **a se da cu cineva**) = A se alătura de partea cuiva într-o discuție, într-un diferend etc.:

Stă la chibzuri în care parte să se dea. (P. ISPIRESCU)

A se da în bărci (Pop.; gmț.) = A avea un contact sexual:

Femeii îi cam plăcea să se dea în bărci și intra în vorbă cu fel de fel de bărbați.

A se da în lături (**de la...**) = A căuta să scape (de ceva nedorit):

Bunicul lua arareori parte la vro préférence, bunica nu se da în lături nici de la stos, nici de la ghiordum [numele unui joc de cărți]. (RADU ROSETTI)

Acum este foarte supărat că Lovinescu i-a divulgat vârsta, așa că nu se dă în lături de la nimic pentru a-l pedepsi. (MARTA PETREU)

A se da în spectacol = A se face de râs:

Ar trebui să-l luăm pe departe, cu vorbă bună, să-l convingem c-a ars destul, că ne vede lumea și că e rușine să se mai dea în spectacol. (G. TOPÂRCEANU)

[...] mi-a dat mănusa pe care i-am scos-o aseară din mână, și apoi, fulgerător, s-a aplecat cu buzele pe mâna mea, cu primejdia de a se da în spectacol întregii ogrăzi și, fără niciun cuvânt, s-a întors la trăsură. (G. IBRĂILEANU)

A se da în vânt (**ca**) **să...** sau **după ceva** ori **după cineva.** v. **vânt.**

A se da la cineva (Fam.) = A face avansuri cuiva:

Ea și-a dat seama că băiatul se da la ea, dar nu-i venea să creadă.

A se da la pace. v. **pace.**

A se da lebădă (Arg.) = A se grozăvi, a se lăuda:

Fetei îi plăcea să se îmbrace bine și să se dea lebădă.

A se da peste cap. v. cap.

A da adormiri proștilor (Arg.) = A înșela, a păcăli pe cineva:

Nimeni nu vede că de fapt politica e făcută în lojile masonice, iar prostimea stă cu gura căscată și se zgâiește la tv. de așa-zisele certuri politice, în realitate doar niște făcături lucrate inteligent pentru adormirea proștilor... (<http://www.striblea.ro/>)

A da dume (Arg.; în limbajul adolescenților) = A minți:

Vorbea multe, se încălzea ușor și dădea „dume” de presă. (<http://newspascani.com/>)

Colegul ei da dume în fiecare pauză, dar nimeni nu-l mai lua în seamă.

A(-i) da (cuiva) cuvântul = A permite cuiva să vorbească într-o ședință, adunare etc.:

Nu trebuie să supunem la vot dacă i se dă cuvântul și domnului senator Varujan Vosganian sau altui senator, da? (MONITORUL OFICIAL, vol. 20)

A(-i) da (cuiva) de lucru (sau **de furcă**) = A pricinui cuiva bătaie de cap. A pune pe cineva în mare încurcătură:

Eu am avut de furcă ca să scăp de întrebările a cinci din ei și mă întreb și astăzi de unde și cum au aflat adresa mea în Cartierul latin, mai ales că mă întâlneam cu Nicu Ghica, care-mi era rudă depărtată, numai o dată, la altă rudă comună. (RADU ROSETTI)

Copilul acesta îmi dă de lucru cu încăpățânarea lui.

A(-i) da cuiva papucii = a) A face pe cineva să plece; a părăsi pe cineva:

Fata i-a dat papucii băiatului după câteva zile, fiindcă era neserios.

b) (Arg.) A se despărți de iubită sau de iubit:

Este foarte important să alegi cu înțelepciune locul și momentul potrivit pentru a-i da papucii. Acesta nu este niciodată acasă la tine sau acasă la el, ci undeva în public. (<http://www.studentie.ro/>)

A(-i) da din clanță (sau **cu clanța**). v. **clanță**.

A(-i) da legătura = A face (cuiva) legătura telefonică:

A trecut mult timp de când nu ne-am mai văzut și nu am mai vorbit, cu toate că am încercat să te sun la telefon de atâtea ori, dar nu mi s-a dat legătura [...] (LIVIU OLTEAN)

Mi-a dat imediat legătura și am vorbit la telefon mai bine de jumătate de oră.

A(-și) da acordul = A fi de acord:

Istoricul viitor, voind să aștearnă povestirea interesantei noastre vremi, nu va trebui, credem, să nesocotească nota noastră, dacă va dori, în folosul lumii lui, să dea acordul exact al împrejurărilor lumii noastre românești. (I. L. CARAGIALE)

Trei zile mai târziu și-a dat acordul și patriarhul Teoctist. (VALERIU ANANIA)

A(-și) da binecuvântarea. v. binecuvântare.

A(-și) da inima sau **duhul (din cineva)** = Se spune despre cineva care se sufocă din cauza efortului:

– Ah! taci, mă rog, contenește! Taci, zic, dacă creștin ești! Nu vezi că mai îmi dau duhul de când de aste vorbești? (C. NEGRUZZI)

Aleargă săraca, de dă inima din ea, ș-o trec amețeli. (AL.VLAHUȚĂ)

A(-și) da întâlnire (sau **rendez-vous**) = A(-și) fixa o întâlnire:

Spre marea mea surprindere, mi-a scris și mi-a dat rendez-vous pentru 6 sau 8 decembrie 1973, ora 17,30. (CRISTIAN POPIȘTEANU)

Cei doi și-au dat întâlnire în fața teatrului.

A-i da (ceva) în (sau prin) cap (sau în minte, prin gând) = a) A-i veni (pe neașteptate) o idee (năstrușnică), a avea (pe neașteptate) intenția:

Cum de i-a dat în cap imbecilului să-mi trimită telegrama? (CEZAR PETRESCU)

N-avusese până-acuma obicei nici vreme să numere ce-avea-n ladă, acu i-a dat în cap să facă și asta [...] (I. L. CARAGIALE)

b) A bănuî (ceva):

Începuse să-i dea în minte că ea l-ar fi înșelat.

A-i da câteva = A lovi de câteva ori (cu palma, cu bățul etc.) (pe cineva):

O să te mustre ș-o să-ți dea câteva – după lege. (ANTON PANN)

A-i da cu praftorița (Arg.) = **a)** A vorbi mult:

Vecina lui era femeie cumsecade, dar îi da cu praftorița ore întregi și ne plictisea.

b) A supăra (pe cineva) prin aluzii jignitoare:

Nu se aștepta nimeni ca tocmai el să-i dea cu praftorița celui mai bun coleg.

A-i da cuiva în (sau prin) gând (ori prin minte, în sau prin cap, rar, prin cuget) sau a-și da cu gândul ori cu mintea = A-i veni în minte o idee, un gând neașteptat:

Nu i-a dat în gând să sune mai repede.

A-i da cuiva lacrimile = A i se umezi ochii de lacrimi. (Pex.) A începe să plângă:

Stete un moment cu gura întredeschisă, gata să-i spuie că e un modoran fără pereche, dar se stăpâni și de astă dată. Îi dăduseră lacrimile și, încet, își scoase batista și se șterse la ochi. (DUILIU ZAMFIRESCU)

S-a lăsat luat de valul celor spuse și i-au dat lacrimile. Astăzi a fost absolut la înălțimea reputației sale. (REGINA MARIA a ROMÂNIEI)

A-i da cuiva sângele = A începe să sângereze:

Și tâmpla îi era învinețită, întrucât a fost bruscată de un jandarm și aruncată la podea. George Sălăgean a fost lovit de i-a dat sângele, tot așa, la tâmplă. (GABRIEL ANDREESCU)

Băiatului i-a dat sângele pe nas și începuse să plângă.

A-i da nasul (să...) = A îndrăzni, a cuteza (să...):

De i-a mai da lui nasul să miroase pe aici, apoi las! (ION CREANGĂ)

A-i da un cuțit prin inimă = A simți (sau a-i pricinui cuiva) o durere, o mare supărare, a fi cuprins (sau a provoca cuiva o stare) de spaimă:

Atât îi trebui unchiașului să auză, ca să-i dea un cuțit ascuțit prin inimă. (P. ISPIRESCU)

Așa e datul. v. dat.

A-și da [sau, rar, fam., a se da (cu)] părerea (sau câte o părere) = A opina, a crede; a considera, a aprecia:

Când metopolisienii au văzut-o pe Goya Serafis trecând fluviul cu barca, au crezut că pleacă spre Dicomesia. Unii și-au dat cu părerea că ea se duce să-și caute ceva rude s-o ajute. (ȘTEFAN BĂNULESCU)

Se miră împăratul când auzi de la porc așa vorbe frumoase și îndată își dăte cu părerea că aci nu putea să fie lucru curat. (P. ISPIRESCU)

A-și da aere sau a se da mare, a-și da importanță = A lua o atitudine de superioritate:

Mai frumos ca sfântul Gheorghe, își da aere viteje... / Ele – repede ghicindu-l, se-ncercau să-l prindă-n mreje [...] (AL. MACEDONSKI)

– Ia nu te mai da mare! (LIVIU CIOCÂRLIE)

Nici nu a fost timp, și nici nu mi-am dat importanță. Eu trebuia să programez cine și când poate veni la Elena Pugna. (TRISTAN MIHUȚĂ)

A-și da cu presupusul (Pop.) = A-și exprima părerea:

S-a găsit și el, tocmai acum, să-și dea cu presupusul. (CEZAR PETRESCU)

Nu știi nimic despre mine, nu-ți mai da cu presupusul. (ANDREI RUSE)

A-și da demisia = A demisiona:

Bătrânul intendent, pe care l-am moștenit de la tata, și-a prezentat zilele trecute demisia irevocabilă. (I. L. CARAGIALE)

În urmă cu numai câteva zile, un alt consilier și-a dat demisia. Treaba asta a surprins pe mulți. (CONSTANTIN ARCU)

A-și da în petic = A-și arăta anumite cusururi:

VERIGESCU: *Ursul nu joacă de bunăvoie. PALATI: Cu toate acestea tot își dă în petic. (I. M. BUJOREANU)*

Îmi amintesc că o cunoștință m-a chemat odată să-i văd nepotul, prilej cu care mi-am dat complet în petic. Când am văzut copilul, m-am speriat cât era de urâțel. (OCTAVIAN PALER)

A-și da ochii peste cap. v. **ochi.**

A-și da seama (sau **socoteala**, rar, **seamă**, reg., **samă**) (**de ceva**) = A se dumiri, a pricepe, a se lămuri:

Bătrâna semăna foarte bine cu maică-sa, sau așa i se părea lui atunci, însă la întoarcere, urmărit de imaginea bătrânei, își dădu seama că nu-i o impresie [...] (DINU SĂRARU)

Ei zâmbesc azi, parcă nu văd lumea ce-i împresoară, parcă nu-și dau seama că înfricoșata vreme curge peste ei și că, în timpul acesta, cei șerpuitori ca argintul viu, ori cei inerți ca bielele stridii acapareză toate ierarhiile și urcă toate măririle, bătându-și joc de ei. (D. ANGHEL)

A-și da viața = A muri din devotament pentru cineva sau ceva:

Mi-aș da viața ca să te apăr. (CAMIL PETRESCU)

Mi-aș fi dat viața ca s-o salvez, indiferent dacă viața unei Coccinella nu merită atât. (ION PETRU CULIANU)

Dă din teniși! (Arg.) = Pleacă! Fugi!:

– Ajunge! Ar fi timpul să dai din teniși și să-ți vezi de treburile tale.

Dă-i (înainte) cu... = Se spune pentru a arăta o succesiune de acțiuni:

Din vorbă-n vorbă, tura-vura, ne-am abătut pe la o țuică... una... două... trei... pe urmă dă-i cu bere, dă-i cu vin, dă-i cu vin, dă-i cu bere. (I. L. CARAGIALE)

Eu, familia mea, de la patuzsopt... luptă, luptă si dă-i, si dă-i si luptă... (IDEM)

Acum continui cu evaziunea fiscală. Dă-i înainte, băiete, nu degeaba ceri tu ultimul loc. Știi vorba aia: încă una și mă duc! (<http://www.simonatache.ro/>)

Îmi dau capul = Se spune de către cineva pentru a-și arăta deplina certitudine asupra unui lucru:

– Capul îmi dau că așa s-a întâmplat, zise el celor prezenți.

În ce ape se dă (Reg.) = În ce ape se scaldă:

Noi nu mai înțelegeam în ce ape se dă, căci una spunea și alta făcea.

Ș-apoi dă Doamne (bine) (Pop.) = Se spune despre ceva (mai ales despre un ospăț, un chef) extraordinar:

[...] căci, din bățul în care era așezată fila cu cruce-ajută și buchile scrise de bădița Vasile pentru fiecare, am ajuns la trătăji, de la trătăji la ceaslov, ș-apoi, dă, Doamne, bine! (ION CREANGĂ)

DAIBOJ

A fi-n daiboji (Reg.) = A fi bine dispus:

Toți erau în daiboji, numai ea părea îngândurată.

A umbla cu daibojul (Fam.) = A cere de pomană. (Fam.) A trăi din mila altora:

Mă, Panaite, mâine se duc cu daiboje toți factorii și măturătorii. Dacă ne-ai ticlui tu o poezioară! Am copia-o cât mai caligrafic și ne-am duce cu ea să urăm ani mulți întru stăpânirea lumii, acelora cari ne flămânez. (PANAIT ISTRATI)

Pe daiboj = Pe nimica toată, pe gratis, degeaba:

– Te intimidezi...?! Fir-ai al dracului de chiriaș pe daiboj și de spaimă a chelnărilor... Acuma te roșești ca fetele de pension... uită-te la el... aventurierul călugărit... (GIB I. MIHĂESCU)

Mi-am luat lumea în cap de sărăcie, de ședere fără muncă, de muncă pe daiboj. (ION PAS)

Nu-mi pare rău că ți-am dat un glonte pe daiboj: se vede bine c-ai făcut războiul. (VIRGIL TĂNASE)

DAIBOJEALĂ

A da (sau **a face**) **ceva pe daibojeală** (sau **pe daiboji**) = A da (sau a face) ceva pe datorie:

Numai că inteligența și proverbiala hărnicie a acestui popor au cam dat peste răscoale, cum se spune, o bună parte din averea cea mai de preț a țării – pământul, ca și marile sale rezerve de minerale au fost date pe daiboji străinilor, în deplin dispreț pentru soarta acestui popor. (<http://www.ziarulmara.ro/>)

„Fierarul nu le face pe daibojeală, consumă și el cărbuni”, spune nea Moacă. (<http://adevarul.ro/>)

A face (ceva) în daibojeală = A face un lucru de mântuială:

Când lucra ceva, pe toate le făcea în daibojeală.

A sta (sau **a se da**) **la daibojeală** (Arg.) = A trăncăni:

Când se dau fetele la daibojeală, nimeni nu mai poate deschide gura.

A umbla cu daibojeala (sau **cu daibojeli**) (Fam.) =

a) A căuta să obții ceva la un preț avantajos:

Negustorul umbla cu daibojeli.

b) A minți; a înșela:

Pe cine îi iese în cale nu pierde ocazia să umble cu daibojeli și toți îl ocolesc acum.

DAICĂ

A umbla cu daica (Reg.) = A cerși:

Cât mi-a fost bărbatul în spital, am umblat cu daica. (<http://www.123urban.ro/>)

DAJDIE

A-l ajunge dajdia (Înv.) = A-i reveni cuiva plata unei contribuții:

Când îi ajungea dajdia, țăranii n-aveau încotro și plăteau cu greu.

A se așeza (sau **a intra, a arunca**) **în dajdie** (Înv.) = A obliga să plătească impozit:

După ce l-a dat jos de pe tronul din Ierusalim, regele Egiptului l-a dus în Egipt și a pus pe țară o dajdie de o sută talanți de argint și un talant de aur. (BIBLIA)

Pentru plata lefilor ostașilor... se așezase dajdie, subțire de fumărit, ca toată casa de țăran să plătească... 80 aspri. (NICOLAE BĂLCESCU)

Dăjdiile erau așezate pe toți deopotrivă. (IDEM)

DAMBLA

A avea dambla la ceva sau **la cineva** (Reg.) = **a)** A dori ceva:

Călcat, spălat, ținut, avea pantofi cu scârț și baston. Primăvara își pune șal la gât... Avea o dambla: umbla cu flori la rever. (EUGEN BARBU)

Nu vreau să fiu un psihopat sau un scriitor care face psihologie sau judecă o anumită perioadă. Însă am o dambla, cea cu ritualizarea banalului. Pentru mine totul e sacru. Nu există banal. (<http://www.hotnews.ro/>)

b) A fi îndrăgostit de cineva:

Feciorul avea dambla la fata vecinului de lângă pădure.

A lovi (pe cineva) damblaua (Reg.; fig.) = **a)** A înnebuni: ANICA (alergând lângă moșul ei):

Ce ai? ce te doare? LEONAȘ (asemene): *L-a lovit damblaua.* (VASILE ALECSANDRI)

Nici în pat nu mă puteam mișca. Deșurubat de la încheieturi, cu șalele frânte, mi se părea că ajunsesem în stare de piftie. În mintea mea aburită miji frica să nu mă fi lovit damblaua. (MATEIU I. CARAGIALE)

b) A se enerva foarte tare:

– Ce-i cu tine? Parcă te-a lovit damblaua... Stăpânește-te!

A-l apuca damblaua (sau **pandalile**) (Pop.) = A se înfuria foarte tare:

Chioara dracului, că mă apucă pandaliile, cu arhitectura mea cu tot, când trec pe lângă casa ei cu două garaje la demisol... (ADRIAN BUȘILĂ)

Pe grec îl apuca damblaua când auzea numele lui Spirca. (CONTEMPORANUL, VI)

I-a venit pandaliile, era să-și taie gâtul cu briciul. (I. L. CARAGIALE)

Ce-avea cu el? Nimic, îl apucase pandaliile. Îi apucă pandaliile pe mulți neisprăviți și n-ai cum să-i controlezi, bat brambura. (D. R. POPESCU)

A-și face damblaua = A-și satisface dorința sau capriciul:

Fiecare voia să-și facă damblaua și nu da înapoi de la niciun atac, oricât de mincinos sau de nerușinat. Căci numai surzii sau ineptii nu știau ce se petrece la Sofia. (DUILIU ZAMFIRESCU)

Mi-am făcut damblaua și, într-o zi, chiulind de la lucrările conferinței, mi-am aranjat o ieșire cu barca în Ocean, la 6 mile în larg. (DAN-SILVIU BOERESCU)

Primul tău impuls va fi să dregi ce-ai stricat, dar tentativele de a-l înveseli și a-l scoate din starea lui încâpățanată înainte de a-și face damblaua se vor dovedi absolut imposibile. (<http://www.lovelife.ro/>)

DAMF

A da damf (Pfm.) = A intensifica, a accelera:

Dacă n-o să dați damf, n-o să terminați lucrarea azi.

A fi (sau **a avea**) **damf** (Pfm.) = **a**) A fi ușor amețit de băutură:

Ajunsese până la cei din față damful din gura receptorului. (ION PAS)

b) A fi pornit pe ceartă:

Copiii îl ocoleau când avea damf, căci au pățit-o de câteva ori cu el.

DANS

A face (pe cineva) un dans (Arg.) = A dansa (cu cineva):

Voia s-o facă și el un dans pe fata în roșu, dar n-avea curaj.

A lua la dans (Arg.; d. poliști) = A interoga, a lua la întrebări un infractor:

După ce ofițerul i-a luat la dans pe indivizi, a aflat adevărul ușor.

A lua la joc (sau **la dans**). v. **lua**.

Ai intrat în dans (sau **horă**), **trebuie să joci** = Se spune când cineva se angajează la ceva fără posibilitatea de a mai renunța:

Acum dacă am intrat în horă, trebuie să jucăm, nu putem întrerupe tratamentul cu antibiotice, drept urmare, în fiecare zi, dimineața și seara, trebuie să mergem la spital pentru injecție. (<http://www.parinti.com/>)

DAR¹

A avea (sau **a lua, a prinde**) **darul beției** = A fi (sau a deveni) bețiv:

Ovreica însă mai rămâne acuma să se jeluiască mamii că mai blestemat bărbat ca Aron nu se află subț soare, că nici în crâșmă nu-l mai poate lăsa, fiindcă a prins darul beției, încât mai mult rachiu strică el decât vinde mușteriiilor... (LIVIU REBREANU)

– *Dar o să fie cam greu, domnule căpitan, n-aveți darul...* – *Ce dar, locotenente? Dacă n-oi avea eu darul beției, cine dracu-l mai are?! (ANTON BACALBAȘA)*

A avea darul să... (sau **de a...**) = A avea puterea, posibilitatea să... A fi în stare să... A fi de natură să...:

Cât e de scurtă viața omului, progresul n-ar fi fost posibil, dacă omul n-ar fi avut darul să învețe din păteala altuia, să se folosească de experiența aproapelui său. (I. L. CARAGIALE)

Dacă epigramele vor avea darul să placă și să merite aprobare sonoră, atunci din aplauzele dv. dăruite voi face un buchet și-l voi arunca cu un salut adânc de grațitudine și de simpatie [...] (CINCINAT PAVELESCU)

A avea darul suptului = A fi alcoolic, a consuma multe băuturi alcoolice:

Știa și el glasurile pe dinafară de biserică, nu-i vorbă, dar clămpănea de bătrân ce era; ș-apoi mai avea și darul suptului... (ION CREANGĂ)

Era om vesel și pișicher, dar Dumnezeu ori dracul – nu știu care din ei doi – îl înzestraseră și cu darul suptului; ba nici Cărășel nu se sfia să mărturisească, când se trecea cu deochiul. (ION GRĂMADĂ)

A avea darul vorbirii = A fi bun orator:

În cursul acestui volum, s-a demonstrat că la origină specia umană a trăit în grupuri sau cete de cel mult 50 de indivizi, dar care – spre deosebire de haitele de lupi – datorită darului vorbirii, și schimbului de femei, voluntar, între cete, care propaga limba vorbită și care deci unea – tindeau să formeze triburi. (ALEXANDRU GABRIEL FILOTTI)

A ridicat sala în picioare și a fost aplaudat pentru că avea darul vorbirii, fiind un bun orator.

A face darul cuiva = A face o favoare cuiva:

I-a făcut darul și de data asta, dar s-a jurat că n-o să-l mai ajute.

A fi în starea darului (Trs.; Buc.) = A fi gravidă:

De când e în starea darului, toți au grija de ea și nimic nu-i lipsește.

DAR²

D-apoi (bine) sau **dar cum să nu** = Se spune ca răspuns negativ la o propunere:

Ceapă cu mămligă? D-apoi neam de neamul meu n-a mâncat așa bucate. (ION CREANGĂ)

Nici... dar nici... = Nici... și cu atât mai puțin...:

Nici pe dracul să-l vezi, da nici cruce să-ți faci. (ION CREANGĂ)

DARA

Mai mare daraua decât ocaua sau **a nu face daraua cât ocaua** = Prea multă osteneală pentru obținerea unui lucru neînsemnat:

Închiderea judecătoriei din motive de rentabilizare ar reprezenta așadar o măsură prin

care daraua ar fi mai mare decât ocaua. „Nu s-ar face niciun fel de economie, căci sediul în care funcționează instanța de judecată aparține chiar judecătoriei și nu trebuie plătită chirie”, arată Dorel Covaci. (<http://www.renasterea.ro/>)

DARABANĂ

A bate darabana în (sau **pe**) **ceva** = A bate ritmic în ceva:

Damian vorbise rar, cu ochii în pământ, bătând darabana pe masă. (G. M. ZAMFIRESCU)

A bate darabana (Pop.) = A bate toba:

Pe cărărușa aceea se scursese toată tinerețea satului, către regimente, când au bătut darabanele. (EUSEBIU CAMILAR)

A bate darabana = A divulga un secret, a da în vileag; a bate toba:

Pesemne eu nu am alta de făcut decât să bat darabana. (C. NEGRUZZI)

A bate darabana cuiva (Pop.) = A vinde averea (cuiva) la mezat. (Pex.) A sărăci:

I-au bătut darabana și la poarta lui.

A face (cuiva) spatele darabană (Pop.) = A bate foarte tare pe cineva:

Ieșeau din mâinile mele cu părul vâlvoi și cu spatele darabană. (CALISTRAT HOGAȘ)

A face (cuiva) capul darabană (Pop.) = A năuci:

Copilul i-a făcut capul darabană bunicului.

A vinde (sau **a cumpăra**) **la darabană** = A vinde (sau a cumpăra) la mezat:

– Dacă... nu pot găsi parale? Și dacă-i pune sechestrul și-l vinde la darabană? (CAMIL PETRESCU)

– Ei bine, Arbore, bogătașul Arbore, acela care număra cu sutele de mii, a ajuns să-și vadă tot avutul vândut la darabană, și astăzi mănâncă pe la mesele creștinilor. (NICOLAE GANE)

DARAC

A da la darac sau **a trece prin** (ori) **pe sub dinți de darac** (Pop.) = A dărăci:

Femeia a dat lâna la darac, ca s-o poată toarge.

A pune (cuiva) nutreț pe darac. v. **nutreț.**

DARAVERĂ

A avea (sau a face) daraveră (cu cineva) (Pfm.) = A avea (sau a face) afaceri cu cineva:

Un om ca dumneata nu se poate să n-aibă vreo daraveră, vreo nevoie, și să nu dorească a i se face pe plac. (I. L. CARAGIALE)

A fi (sau a intra) în daraveri (de comerț) (Rar, fam.) = A fi în relații comerciale:

În vara anului 1907, aflându-mă în străinătate și având în țară daraveri, m-așez în trenul Berlin-București, cu gândul să m-abat o zi-două pe la Iași, unde să vizitez pe niște vechi și buni prieteni, familia Ronetti Roman. (I. L. CARAGIALE)

A venit alaltăieri la mine; mi-a spus că a intrat într-o daraveră de păcură și m-a rugat să-i spun tot ce știu despre americanul ăla, care vrea să ne cumpere țara. (IDEM)

DASCĂL

A sta dascăl (pe capul) cuiva (Reg.) = A bate la cap pe cineva:

– Du-te și te mai joacă afară și nu-mi sta dascăl pe cap!

DAT

Așa e datul (În superstiții) = Așa e soarta cuiva:

Așa mi-e datul sorții, / Să n-am eu pe băiatul meu / La cap în ceasul morții. (G. COȘBUC)

La fel și cu anotimpurile, așa e datul lor, ba chiar și cu cifrele, pe doi nu-l numeri după trei și nici pe cinci înaintea lui unu... (MATEI VIȘNIEC)

DATA¹

Așa-i (sau așa i-a fost) data (cuiva) = Așa-i soarta (cuiva), așa i-a fost (cuiva) sortit, scris:

Așa-i data fetelor / Să scrie cătanelor. (NERVA HODOȘ)

Cum (sau precum) e data (Reg.) = După cum e obiceiul, datina; după cum trebuie, după cum se cuvine, se cade, se obișnuiește:

Cu lăutari s-aducem fata, / Cu vin și chef, precum e data. (G. COȘBUC)

Stați... până merg eu... să mă gat, cum e data să meargă omul. (I. POP-RETEGANUL)

DATA²

Încă o dată = din nou, a doua oară:

Încă o dată de vei veni... să te faci că nici mă cunoști. (AL. SAHIA)

Nu o dată = În repetate rânduri, de multe ori, adesea:

Nu o dată s-a întâmplat ca un personaj mult prea chibzuit să dea greș, în timp ce un altul, care a riscat totul, fără să reflecteze nici măcar o clipă, să culeagă laurii victoriei. (ARINA AVRAM)

O dată (cu) = În același timp (cu)..., cu același prilej, concomitent, simultan:

O dată cu venirea serii, femeile au aprins focul în vatră. (GEO BOGZA)

Baba, care se culcase o dată cu găinile, se sculă cu noaptea-n cap. (ION CREANGĂ)

Nu te ocupa de multe trebi o dată. (C. NEGRUZZI)

O dată cu capul = Cu niciun preț, niciodată:

O dată cu capul nu putea el crede una ca asta. (P. ISPIRESCU)

St! nu deschide o dată cu capul! (I. L. CARAGIALE)

O dată pentru totdeauna = Definitiv, irevocabil:

Ei trebuie să înțeleagă o dată pentru totdeauna că forța brațelor noastre întrece forța tuturor motoarelor. (AL. SAHIA)

DATOR, -OARE

A (nu) rămâne (cuiva) dator = a) A face totul după cum era stabilit. A clarifica. A răspunde prompt:

Ca persoană care am fost crescut în teama de a nu rămâne cuiva dator, n-am prea

înțeles, la început, această ciudată atitudine.
(<http://ioncoja.ro/>)

b) (Pex.) A se răzbuna:

Vezi ce spui și ce faci, că nu-ți rămân dator.

A face dator (un lucru) (Rar) = A pune amanet, a amaneta, a ipoteca:

Mâncai caii și cocia [trăsură ușoară; căruță] / Și-mi făcui datoare via. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A fi dator vândut (Pfm.) = (A fi) plin de datorii:

Sărac-lipit, dator-vândut... rămânea netulburat. (MATEIU I. CARAGIALE)

Că săraca Zoe când l-a cunoscut / Era fără slujbă și dator vândut. (G. TOPÂRCEANU)

A scoate (pe cineva) dator (Pfm.) = A pretinde (cuiva) achitarea unei sume pe care nu o datorează:

Băui trei zile de vară... / Băui, nene, turma toată / Sărăcuț de maica mea / Când văzui că, după toate, / Încă și dator mă scoate. (VASILE ALECSANDRI)

A se băga dator (pe ceva) (Trs.) = A lua ceva pe datorie:

Zi de zi, el se băga dator pe mâncare și băutură.

DATORIE

A (se) băga sau a (se) îneca, a (se) îngloda, a (se) încurca în (niște) datorii = A (se) împrumuta cu sume mari de bani care nu mai pot fi restituite:

Aici nu numai că m-ai înglodat în datorii pân'în urechi, ba încă m-ai și făcut să-mi lepăd numele tătâni-meu!... și să iau pe-al d-tale... (VASILE ALECSANDRI)

Lucrează aproape pe nimic, că-s înglodați în datorii la catastiful vechilului, care a rămas mare și tare după fuga stăpânului. (EUSEBIU CAMILAR)

A bate (pe cineva) (sau a da cuiva) pe datorie = A bate (pe cineva) fără nicio justificare. (Pex.)
A bate (pe cineva) foarte tare:

De cum l-a văzut, l-a bătut pe datorie.

A crede de datoria (cuiva) să... = A se crede obligat să...:

Crezu de a sa datorie să se mai salte încă o dată. (MIHAIL SADOVEANU)

A fi chemat la datorie (D. tineri) = A fi încorporat:

Mai mult ca să se ispitească pe sine însuși, Apostol răspunse: – Zilele acestea am să plec și eu la datorie. (LIVIU REBREANU)

Se spunea că persoanele peste 18 ani vor fi chemate la datorie.

A fi de datoria cuiva să... = A fi obligația cuiva să...:

Ca prietin vechi a cucoanei Nastasicăi, îi de datoria mea să vin o dată cu lăutarii. (VASILE ALECSANDRI)

În concluzie, președintele Mitterrand nu a dorit să prezinte Franța drept un arbitru sau un mediator potențial în Orientul Apropiat, deoarece era de datoria părților implicate în acest conflict să-și rezolve neînțelegerile [...]
(LOREDANA PĂTRUȚIU-BALTEȘ)

A fi la datorie (D. oameni) = A fi acolo unde îl cheamă obligațiile de serviciu:

Își recăpătă încrederea văzând și pe ceilalți colegi de cronică dramatică la fel, ba unii în sacouri de purtare, ca o demonstrație că ei sunt aici la datorie, nu la petrecere. (LIVIU REBREANU)

Eu, nu; eu, la datorie, coane Fănică, zi și noapte la datorie. (I. L. CARAGIALE)

A fi omul datoriei = A fi foarte conștiincios:

Cu toate că e departe de a fi omul datoriei, el niciodată nu se va găsi, ca Silion, într-o asemenea situație. (ION VINEA)

Aveam mentalități diferite și luam viața fiecare în felul lui, eu eram omul datoriei și al

acțiunii, el al amânării și al distracției. (SANDA BUDIȘ)

Pe datorie = Pe credit:

Dădea oamenilor pe datorie, și oamenii nu-i mai plăteau. (ION PAS)

De trei zile mâncam... pe datorie. (CALISTRAT HOGAȘ)

Dator nu-s, că nu-mi dă nimene pe datorie. (ION CREANGĂ)

DATORNIC, -Ă

A fi (sau **a rămâne**) **datornic** = A fi îndatorat din punct de vedere moral:

Autorul, d-l Radu Rosetti – un colaborator aprețiat al Analelor noastre, unde a găsit ospitalitate și în cazul de față, în împrejurări asupra carora Procesul-verbal al ședinței de la 12 Ianuarie a. c. dă lămurire – rămâne datornic cu proba (ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE, 1907)

Pentru gestul făcut, el i-a fost datornic multă vreme.

DĂDACĂ

A face pe dădaca = A-și asuma rolul de a îngriji, de a îndruma (un copil):

Ei sunt artileriști și se pricep să tragă cu tunul... nu să facă pe dădacele pe lângă civili. (G. M. ZAMFIRESCU)

A-i sta cuiva dădacă pe cap = A bate pe cineva la cap; a cicăli:

În fiecare dimineață, el îmi sta dădacă pe cap și, crede-mă, nu-mi era ușor.

A-i trebui cuiva dădacă = a) A nu avea curajul să ia o hotărâre:

– Idiotule! Cum n-ai înțeles de la început că asta e o sinistră pungășie. Trebuie să-ți fii dădacă pentru toate fleacurile? (GIB I. MIHĂESCU)

b) A nu ști să se comporte:

Nimeni pace nu-ți dă dacă / Ai nevoie de dădacă. / Dragul meu, de-aceea zic / Că scriind sudalme / Calme / Nu poți câștiga nimic. (G. TOPÂRCEANU)

DĂLĂCI

A se dălăci la vorbă = A se întinde la vorbă:

Cele două vecine se dălăcesc la vorbă și parcă nu mai termină.

DÂRĂ

A face dâră (drum) prin barbă. v. **barbă**.

DÂRDORĂ

A fi în dârdora însurătorii = A ține cu orice preț să se însoare. A fi în plină desfășurare a căsătoriei:

Încântat de cunoștință, noul meu amic îmi dete un plic, pe care scrise cu condeiul de la portofel adresa mea. Era o invitare la nuntă pentru a doua zi. Leonică se afla în dârdora căsătoriei. (I. L. CARAGIALE)

– I-auzi, bată-l crucea; i-a abătut de dârdora însurătorii... Vorbele astea fură zise într-un chip așa de ciudat, încât dezvăluiră în mintea lui Matei o întreagă stare de lucruri: cum baciul prinsese vorba lui de a-l însura în nume de bine [...] (DUILIU ZAMFIRESCU)

DÂRLOG

A-i pune cuiva dârlogii de nas (Reg.) = A ține sub ascultare strictă pe cineva:

Femeia încercase să-i pună dârlogii pe nas, dar bărbatul nu se lăsa.

DÂRLOAGĂ

A fi (sau **a se băga, a ajunge**) **slugă la dârloagă** = A fi (sau a ajunge) sub comanda, sub conducerea unui om nevrednic, nepriceput:

Tănăsică era... păgubaș din sărăcia lui de slugă la dârloagă. (G. M. ZAMFIRESCU)

Dacă n-am ținut samă de vorbele lui, am ajuns slugă la dârloagă, și acum, vrând nevrând, trebuie s-ascult, că mi-i capul în primejdie. (ION CREANGĂ)

DÂRMON

A da (sau **a cerne**, înv. **a zbate**) **(și) prin** (sau **cu, în**) **ciur și prin** (sau **cu, în**) **dârmon.** v. **ciur**.

A vedea ca prin dârmon = A avea vederea slabă, neclară:

Femeia vedea ca prin dârmon.

Trecut (sau dat și) prin ciur și prin sită (sau prin dârmon). v. ciur.

DÂRVALĂ

A ajunge slugă la dârvală = A ajunge un om de nimic:

Nu se gândea nimeni ca tocmai el s-ajungă slugă la dârvală.

A face ceva de dârvală = A face treabă în mod superficial; a strica:

Nu l-am mai chemat să mă ajute, că făcea muncă de dârvală.

A face cuiva dârvală = A crea cuiva neplăceri:

De când îl știa, i-a făcut numai dârvală.

A face pe cineva de dârvală = A batjocori; a certa rău:

Ș-ai atacat vârtos pe miniștri?... – I-am făcut de dârvală. (VASILE ALECSANDRI)

A lua la dârvală = A impune cuiva să facă o muncă nedorită; a obliga pe cineva să se supună:

Deci eu socot, că pentru tine sunt eu un capital scump. Sau voiești să mă ții de o dârvală? Apoi dacă este așa, eu zbor de la tine. (CONSTANTIN STAMATI-CIUREA)

A rămâne de dârvală = A rămâne pe drumuri. A nu mai avea din ce trăi:

Amară mi-i inima... rosti... și se sprijini de-un arbore. Acuma am rămas cu totul de dârvală pe fața pământului. (EUSEBIU CAMILAR)

DE

De ce...de ce... (sau de ce... de aceea... ori de ce... tot...) = Cu cât... cu atât...:

De ce mergeau înainte, de ce lui Harap Alb i se tulburau mințile. (ION CREANGĂ)

DEAL

A grăi cam peste deal (Pop.) = A vorbi neînțeleș:

SUZANA: Dar, parcă și el grăiește cam de peste deal. TOADER: Apoi dă, ce să-i faci? A

învățat carte la Brașov. SUZANA: De-aceea vorbește brașovenește? (VASILE ALECSANDRI)

A nu ști nici (la) deal, nici (la) vale (Pop.) = A fi nepriceput:

Se vedea că fata nu știa nici deal, nici vale.

A se face cât dealul (Pop.) = A se supăra foarte tare:

Uimă, uimită, / Înapoi te îndărată. / Nu te face ca un deal, / Ci te-așează ca un ban; (POP.)

A trecut dealul = A pierdut ocazia; a reușit să treacă de ce-a fost mai greu:

Să nu spui hop până ce n-ai trecut dealul.

A umbla și-n deal, și-n vale sau a sui în deal, a coborî în vale (Pop.) = A umbla peste tot (pentru a găsi pe cineva sau ceva):

Toți umblau și-n deal, și-n vale, dar nu-l găseau pe copil.

Ce mai (sau ce tot) la deal, la vale (Pfm.) = a) E inutil să mai discutăm:

– Apoi... dă... capra mea nu-i de cele săritoare, și-i bună de lapte. – Ce mai la deal, la vale! bună, ne-bună, na-ți carul și dă-mi-o! (ION CREANGĂ)

b) Să spunem lucrurilor pe nume:

Mă rog, ce mai la deal, la vale? așa e lumea asta și, de-ai face ce-ai face, rămâne cum este ea; nu poți s-o întorci cu umărul, măcar să te pui în ruptul capului. (ION CREANGĂ)

– Ce mai la deal, la vale, să-ți pară bine că nici nu te-am înjurat și nici nu te-am bătut, cum au pățit alți boieri, că poate-i fi auzit și matală! zise țăranul neînduplecat. (IDEM)

Dă la deal, dă la vale = Se silește în toate chipurile, încearcă toate posibilitățile:

Baba se scarmână de cap, dă la deal, dă la vale, dar n-are ce face. (ION CREANGĂ)

Deal cu deal se întâlnește, dar (încă) om cu om (Pop.) = Se spune (cu ocazia unei întâlniri neașteptate sau) în speranța unei revederi posibile:

Ține minte ce-ți spun eu, că poate să ne mai întâlnim la vrun capăt de lume: căci deal cu deal se ajunge, dar încă om cu om! (ION CREANGĂ)

Greu la deal, greu la vale (Pfm.) = Oricum încerci, e tot greu:

Greu la deal, și greu la vale, / Nu-s bucate, nu-s parale [...] (AL. VLAHUȚĂ)

Mai e un deal și-o vale (Pop.) = Mai sunt multe dificultăți:

Până vor isprăvi, mai e un deal și-o vale.

Parcă aduce picioarele de după deal (Mol.) = Se spune despre o persoană care merge alene:

Ea mergea pe drum de parcă ar fi adus picioarele de după deal.

Și-n deal și-n vale (Pop.) = Pretutindeni:

Zici că-s mândră și n-am vrut / Ca s-ascult vorbele tale? Dar de unde știi? / În cale / Ți-am umblat și-n deal, și-n vale. (G. COȘBUC)

DEASUPRA

A fi pe deasupra ca fuiorul popii. v. fuior.

A ieși (sau a scăpa) din nevoie sau a scăpa (ori a se ridica) deasupra nevoii (Pop.) = A scăpa de griji, de necazuri, de sărăcie:

Iară Dănilă Prepeleac, nemaifiind supărat de nimene și scăpând deasupra nevoii, a mâncat și a băut și s-a desfătat până la adânci bătrânețe, văzându-și pe fiii fiilor săi împrejurul mesei sale. (ION CREANGĂ)

DECĂDEA

A decădea din drepturi (Jur.) = A pierde un drept prin neîndeplinirea, în termenul prevăzut de lege, a unor condiții sau a unor formalități:

Într-adevăr, un părinte poate fi decăzut din drepturile părintești, dar numai pentru infracțiuni grave, pentru care s-a stabilit, ca pedeapsă adiacentă, și decăderea din drepturile părintești de către instanța penală, pe durata stabilită de aceasta. (<http://www.cugetliber.ro/>)

DECÂT

N-ai (sau n-are) decât! = Poți (sau poate) s-o faci (sau s-o faci), puțin îmi pasă:

Știu că o să mă împușcați... a spus el, cu glas hotărât Curții. N-aveți decât! (EUSEBIU CAMILAR)

Annie strâmbă din nas... Sabina strânse din umeri la acest refuz: – N-ai decât! (CEZAR PETRESCU)

N-am (n-ai etc.) decât să... = a) Singurul lucru care îmi (sau îți etc.) rămâne de făcut este să..., îți recomand să...:

Iată pistolul... îl ții eu, n-ai decât să tragi piedica. (C. NEGRUZZI)

b) Sunt (ești etc.) liber să..., dacă vreau (vrei etc.):

N-are decât să se ascundă, dacă îi e frică. (CAMIL PETRESCU)

Tu n-ai decât să strângi baierile pungii. (VASILE ALECSANDRI)

DECLARA

A declara apel = A face apel:

Procurorul poate declara apel în ce privește latura penală și latura civilă (art. 362 alin. 1 lit. a) C. proc. pen.). (<http://www.juspedia.ro/>)

A declara grevă (Spc.) = A anunța în mod oficial începerea unei greve:

Se înmulțesc exprimările cu privire la împărțirea inechitabilă a resurselor, vizând condițiile speciale ale elitei conducătoare. În 1977, minerii de pe Valea Jiului declară grevă din cauza lipsei de aprovizionare cu alimente și pensionare forțată cu alocație redusă. (GHEORGHE RAFAEL ȘTEFĂNESCU)

A declara război (D. state) = **a)** A începe în mod oficial starea de război:

Unul din aceștia, Ion-Vodă, caută a se rezema în contra boierilor și a turcilor, declarând război acestora. Trădat, el cade glorios în luptă. (NICOLAE BĂLCESCU)

b) (Fig.) A lua o atitudine ostilă, combativă față de cineva sau ceva:

Eu am declarat război, celor ce ne vând. (CAMIL PETRESCU)

DECLINA

A-și declina numele, calitatea etc. = A-și spune numele, calitatea etc. A se prezenta:

Am așteptat până ce a venit la mal într-o mică barcă, m-am apropiat de dânsul cu „Bine-ai venit, căpitane”, i-am declinat numele și calitatea mea, spunându-i că eram venit într-adins ca să-l întâlnesc, cerându-i să ne tragem la o parte ca să vorbim, pentru că ne năpădisese și oamenii lui, și populația venită de sus din oraș. (ION GHICA)

A-și declina răspunderea (sau competența) = A refuza să-și asume răspunderea (sau competența):

În privirea acestui dicționar, însuși părintele canonic Cipariu au declinat onoarea de-a-l fi inspirat cumva în tendințele sale. (MIHAI EMINESCU)

Nu mă obligasem la alte contribuții și-mi declinasem orice amestec și răspundere în întreprinderea de lumânări de seu a lui Glad. (ȘTEFAN BĂNULESCU)

Scena se repeta, ofițerul la rândul lui sfârșind prin a-și declina competența. (ION IOANID)

DEFĂIMARE

A lua în defăimare (Îvr.) = A lua în batjocură:

Ș-a prietin scădere / Nu va face-ntr-avere, / Și ruda sa ce are / Nu o ia-n defăimare. (DOSOFTEI)

DEFERI

A deferi onoarea (sau cinstea) (Nob.) = A da, a acorda (cinste, demnitate, distincții); a conferi:

Maiorul... își înălță vesel sabia în sus, mulțumind cu entuziasm colonelului că a deferit lui și muscelenilor săi această onoare. (AL. ODOBESCU)

A deferi un jurământ (Jur.) = A cere ca cineva să jure înainte de a face declarații sau depoziții:

Numai celui ce neagă contractul se poate deferi jurământ. (CONSTANTIN CRIȘU)

DEFICIT

A fi în deficit = A fi în pierdere, a avea cheltuieli mai mari decât veniturile:

E veșnic în deficit cu leafa. (AL. VLAHUȚĂ)

Și dacă punem la socoteală această imensă sumă cheltuită în jumătatea de veac din averea țării rămasă din părinți, atunci suntem în deficit, atunci socoteala devine dezastruoasă în toată puterea cuvântului [...] (C. DOBROGEANU-GHEREA)

DEGEABA

A face (sau a ține) umbră pământului degeaba (Pfm.) = A trăi inutil:

Noi, ce din mila sfântului / Umbră facem pământului, / Rugămu-ne-ndurărilor, / Luceafărului mărilor; (MIHAI EMINESCU)

Iubiți-vă și bucurați-vă! Numai așa nu veți face degeaba umbră pământului. (AURA CHRISTI)

– În cei optsprezece ani n-am realizat nimic. Absolut nimic. Am făcut degeaba umbră pământului, cum spunea cineva. (IDEM)

A mânca pâine degeaba (Pfm.) = A se întreține de pe urma cuiva, fără a-i aduce un folos; a nu-și merita mâncarea:

Scârț, i-a rupt coada, se pomenise Ștefan Paul vorbind în gând, revoltat împotriva acestei pramatii, care mânca degeaba pâinea țării. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

Toți îi vorbeau cu dispreț, subestimându-l: „Tu nu ești bun de nimic. Uită-te la Miladin (un alt copil) cum îl ajută pe tatăl lui, iar tu degeaba mănânci pâine!” (<http://www.crestinortodox.ro/>)

A purta căciulă degeaba (Pfm.) = A nu avea demnitate:

Degeaba te-a lăsat Dumnezeu cu căciulă, că n-ai știut cum să ți-o porți, Stane! Căciula pe cap ți-a stat întotdeauna ca pe aracul din grădină. (JEAN BĂILEȘTEANU)

A sta sau a ședea degeaba = A nu face nimic; a nu avea ocupație:

Și-n scurta ei viață nu făcuse nimănui rău, măcar că îi dăduse și ei Dumnezeu ac și

venin în coadă, ca să nu stea degeaba pe acest pământ. (G. TOPÂRCEANU)

– Aici se listează poze? îl întreabă Evghenie, ca să fie sigur că nu mai stă degeaba la coadă. (FLORIN LĂZĂRESCU)

A-i fi cuiva degeaba = A nu avea folos de pe urma unui efort; a avea în mod inutil o calitate:

Mai bine îți vedeai de treabă...Nu vezi că totul ți-a fost degeaba...

A-și răci gura degeaba (Pfm.) = A vorbi fără a fi luat în seamă:

– O, Doamne, Doamne, zise moșneagul, dar nu mai sunt ele fete, ci numai chiar la împăratul? Acela nu ți-o va da, numai în zadar vei călca și mi-oi răci gura; să ne încercăm norocul în alte părți, dragul tatei! (I. POP-RETEGANUL)

DEGERA

A-i degera (sau **a-i îngheța cuiva**) **măduva-n oase** (sau **în ciolane** etc.) (**de frig**). v. **măduvă**.

DEGERAT, -Ă

A mânca o ceapă degerată (Reg.) = A nu izbuti într-o afacere. A nu duce la bun sfârșit o misiune:

Da' șoarecu o învățat pe feciorul de 'mpărat, că să nu-l fure păcatul să iee v'o unul din cei frumoși, c'apoi o mâncat o ceapă degerată. (POP.)

A nu da (pe cineva sau peceva) nici (cât pe) o ceapă degerată (sau **nici două cepe degerate**) (Pfm.) = A considera (pe cineva sau ceva) lipsit de (valoare sau importanță):

Iar soldatul bulgar care mi-a povestit faptul, într-o gară depărtată, și care fusese rănit la picior cu revolverul, adăuga, vorbind de necunoscutul erou: – Era un om smead și slăbuț, pe care n-ai fi dat o ceapă degerată... (G. TOPÂRCEANU)

A nu face (sau **a nu plăti**, înv. **a nu ajunge**) (**nici cât**) **o ceapă degerată** (rar, **două cepe degerate**) (Pfm.) = A nu valora nimic:

– Aveți dreptate să vă sfădiți voi, mă. Căci una fără alta, aceste bulendre nu fac nici două cepe degerate. (P. ISPIRESCU)

– Aide mă, încolo, zise astronomul către doctor și atingându-l cu cotul, aici nu e treabă, că nu plătim nicio ceapă degerată unde și porcii sunt astronomi. (IDEM)

DEGET

(A fi) (cu cineva) ca degetul cu mănusa = Se spune despre două persoane că se potrivesc foarte bine una cu cealaltă:

– Păi, da' voi erați foarte, foarte apropiați, poate chiar mai mult decât ar fi trebuit. Erați, cum se spune, ca degetul cu mănusa. (AL. IVASIUC)

A (putea) număra pe degete (sau **pe degetele mâinilor ori de la o mână**) (Fam.) = A fi un număr (foarte) mic de obiecte sau de ființe:

Era om trecut de șasezeci de ani, deșirat și puțin adus de spinare, cu hainele îmbâcsite de pete și miros de gaz... De subt pălăria soioasă i se zbârlea părul lung, amestecându-se cu barba lăptoasă cafenie, în care firele argintii se puteau număra pe degete. (LIVIU REBREANU)

A aluneca (sau **a se strecura**) **printre degete** (Pfm.) = A scăpa. A dispărea pe neobservate:

N-ar trebui să-ți lunece printre degete, / Ca un pește de argint, / Tinerețea. (MIHAI BENIUC)

A arăta cu degetul (Pfm.) = A disprețui (fățîș) pe cineva pentru faptele sale; a face de rușine pe cineva:

De aceea, să mă grăbesc, să nu mă arăți cu degetul și să spui despre mine că după ce că-i prost mai face și-n cărare. (O. NIMIGEAN)

Antrenorul echipei sub 19 ani a fost arătat cu degetul de către reprezentanții Academiei Hagi, care îl consideră principalul vinovat pentru catastrofa de la lot. (<http://observator.ro/>)

A avea (pe cineva) la degetul (cel) mic sau a fi în (sau la) degetul mic al cuiva = a) A cunoaște temeinic (ceva):

Uscățiv așa cum este, gârbovit și de nimic, / Universul fără margini e în degetul lui mic [...] (MIHAI EMINESCU)

b) A dispune după bunul plac (de cineva sau de ceva) sau a fi la discreția cuiva:

Pentru că, deși avea Consiliul la degetul cel mic, nu uita că trei dintre componenții acestuia aveau întotdeauna câte ceva de obiectat. (MARCEL SECUI)

Mă are la degetul mic și mă joacă așa cum pofteste.

c) A fi superior (cuiva):

Nu se temea de ceilalți concurenți; abia dacă erau la degetul lui mic.

A avea mâna lungă (sau **degete lungi**) sau **a fi lung de mână** (sau **a fi lung în degete**). v. **lung**.

A avea (sau **a fi ceva**) **în degetul cel mic** = A ști, a cunoaște foarte bine:

Uscățiv, așa cum este, gârbovit și de nimic, / Universul fără margini e în degetul lui mic. (MIHAI EMINESCU)

Ideea e aceeași, dar d-sa ia și din alte bucăți. Așa versurile: Când omul pentru el e tot, și totul pentru el nimic, / Și crede, știe, jură toate că sunt în degetul său mic [...] (G. IBRĂILEANU)

A bate (cuiva) cu degetul (Îrg.) = A amenința cu degetul:

– Degeaba-mi bați cu degetul. Nu mi-e frică și pace bună.

A da din deget (Rar) = A fi viu:

Încă mai da din deget, dar multe zile nu mai avea.

A da pe cineva după deget (Pop.) = **a)** A înșela pe cineva:

Ea era în stare să ne dea după deget și pe noi.

b) A întrece pe cineva în privința situației materiale:

Se lăuda peste tot că o să-i dea pe toți vecinii după deget.

A fluiera din degete (Pop.) = A rămâne păgubaș:

– Nu mi se pare lucru curat... Vezi să nu fluieri din degete!

A încerca marea cu degetul = A încerca ceva evident imposibil:

– De, don' colonel, făcu Ștefan cu fața zâmbitoare, mai încercăm și noi marea cu degetul. – Vrem să vedem și noi cum o mai fi și altfel, că ce a fost am văzut și n-a fost bine! adăugă altul, întunecat. (LIVIU REBREANU)

Împăratul tăcea la toate aceste, îi asculta cu dezgust și numai înghițea noduri. Dar, în gândul său: "Bine, bine! Cercați voi marea cu degetul, dar ia să vedem cum i-ți da de fund? Vă vor ieși ele toate aceste pe nas". (ION CREANGĂ)

Nu cerca marea cu degetul, nici apa fiartă cu bățul. (<http://proverbe-zicatori.com/>)

A învărti (sau **a duce, a purta, a juca**) **pe cineva pe deget(e)** (Pfm.) = A conduce pe cineva după plac; a face ce vrei (din cineva), a duce (pe cineva) de nas:

Eu ți-oi arăta-o pe unde se ascunde, iară tu să mi-o prinzi cum ți-i meșteșugul și să-i strâmbi gâtul oleacă, să se învețe ea de altă dată a mai purta lumea pe degete. (ION CREANGĂ)

De opt săptămâni mă poartă pe degete și mă fierbe. (MIHAIL SADOVEANU)

MIȚA: *A! Care va să zică v-ați schimbat costumul, ca să mă jucați pe degete!...* (I. L. CARAGIALE)

Timi va rămâne prietenul ei. Lui i se va destăinui. Pe bărbați îi va juca pe degete. Așa hotărâse Rita. (RADU ȚUCULESCU)

A lăsa (pe cineva) la degetul cel mic (Pfm.) = A întrece pe cineva:

Putea oricând să-l lase la degetul cel mic pe vecinul său.

A merge (sau **a umbla, a păși, a se înălța** etc.) **în** (sau **pe**) **vârful** (sau **vârfurile**) **degetelor** (sau **în degete**) = A merge, a umbla etc. cu corpul sprijinit numai pe vârfurile picioarelor. (Pex.) A merge, a umbla etc. fără zgomot:

Lina, pe furiș, ca dorul,/ Pășea-n degete pridvorul. (G. COȘBUC)

Se scoală binișor și se duce, în vârful degetelor, lângă căruță. (ION CREANGĂ)

A nu ajunge cuiva nici la degetul cel mic (Pfm.) = A fi cu mult inferior cuiva:

E un om căruia tu nu-i poți ajunge nici măcar la degetul cel mic. (DUMITRU CRUDU)

Părea cu totul resemnată, așezată bine în relația ei de dependență față de celălalt bărbat care nu-i ajungea nici la degetul mic. (AURORA LIICEANU)

Dacă nu știai Leo a Caprei este un vânător de fotomodele, doar că cele dinaintea Mădălinei, cum ar fi Gisele Bundchen, nu-i ajunge nici la degetul cel mic Mădălinei privitor la frumusețea feței și a corpului... (<http://mirciulica232.blogspot.ro/>)

A nu mișca (măcar) un deget (Fam.) = a) A rămâne pasiv când trebuie să rezolvi ceva:

Cu totul nevinovați n-au cum să fie nici ceilalți pacienți, cu siguranță au fost martorii furtului diabolic și n-au mișcat nici măcar un deget în apărarea artei. (CRISTINA NEMEROVSKI)

Aveam cu ce trăi zece ani, fără să mă obosesc să mișc măcar un deget. (PANAIT ISTRATI)

b) A nu ajuta pe cineva:

El nu mișcă măcar un deget, dacă nu-l plătești.

A nu rămâne loc nici să pui degetul = A nu rămâne niciun pic de loc:

În curând apoi durerile au cuprins toate încheieturile și toți mușchii, încât nu-mi mai rămăseseră sănătoase decât capul și organele de digestie, afără de acestea nu mai era pe trupul meu loc unde pot să pun degetul fără ca să simt dureri sfâșietoare. (IOAN SLAVICI)

Sala de spectacole era arhiplină și nu rămânea loc nici să pui degetul.

A nu ști să-și numere degetele (Pfm.) = A fi (prost sau) lipsit de învâțătură:

A văzut că nu știe să-și numere măcar degetele și l-a lăsat în pace.

A pune (pe cineva) la degetul cel mic (Pop.) = A se dovedi superior cuiva:

O bătrână astfel cum mă vezi pe mine / Nici la degetu-mi ăl mic nu te pui pe tine. (ANTON PANN)

A pune degetul = A aplica amprenta digitală pe hârtie, în loc de iscălitură:

A trecut vremea când unii nu știau carte și puneau degetul.

A pune degetul pe rană (Pfm.) = A înțelege (sau a exprima) esențialul într-o problemă sensibilă:

I se părea chiar că n-ar avea decât să întinză mâna și ar putea pipăi de-a binelea schimbarea aceasta grozavă, care o durea și o tulbura în toată ființa ei. Dar încă nu se încumeta și nu voia să pună degetul pe rană. (LIVIU REBREANU)

Alex. Ștefănescu pune degetul pe rană atunci când afirmă că „Elegia oului, a noua, conține, în nuce, schema din Iona lui Marin Sorescu, consemnând faptul că, prin depășirea unei limite a cunoașterii, nu reușim decât să ajungem în fața unei noi limite.” (DORIN ȘTEF)

A rămâne (numai) cu degetul (Pop.) = A rămâne foarte sărac:

Nu mai are nimic acum și-a rămas numai cu degetul.

A se ascunde (sau a se da) după (propriul) deget (Pfm.) = A încerca în zadar să-și ascundă o vină evidentă; a fugi de răspundere:

Dar e un act de patriotism să mergi la vot. E un act de asumare a unei responsabilități creștine. Nu poți la nesfârșit să te ascunzi după deget. (<http://turnulsfatului.ro/>)

Din felul cum vorbea se vedea clar că vrea să se ascundă după deget.

A se trage în degete sau a trage degetul cu cineva (Pop.) = a) A-și măsura puterile cu cineva:

Cu cei mari nu mânca cireșe, nici nu te trage-n degete. (<http://proverbe-zicatori.com/>)

Se trage în degete cu toată lumea.

b) A se lua la ceartă cu cineva:

– *Lasă, dragul mamei, că punem capăt la toate; cine a rămas în lume nerăzbnat, care a voit a trage deget cu noi?* (I. POP-RETEGANUL)

Puțin a lipsit ca cei doi flăcăi să se tragă-n degete.

A sta (sau a ședea, a fi) cu degetul (ori cu degetele) în gură (Pop.) = A pierde vremea fără să facă nimic:

Eu socotesc, mărite împărate, că cel care a făcut o asemenea vitejie, nu crez să se fi culcat pe urechea aia și să fi stat numa așa cu degetul în gură, după ce a ucis pe zmei [...] (P. ISPIRESCU)

A ști (sau a cunoaște) (ceva) (ca) pe degete (Pfm.) = A ști (sau a cunoaște) ceva foarte bine:

Baci de pe șapte măguri îi cunoșteau viața pe degete. (EUSEBIU CAMILAR)

Filozofii cei vechi... îi cunoaște pe cele zece degete ale mânilor sale. (MIHAIL SADOVEANU)

A-i da cuiva cu degetele în ochi (Pop.) = A spune cuiva lucruri neplăcute:

Cum nu-i convenea ceva, el îi da femeii cu degetele-n ochi.

A-și da cu degetul în ochi = A nu vedea nimic din cauza întunericii:

Peste tot întuneric și o ceață densă de-ți dădeai cu degetul în ochi.

A-și linge degetele (sau buzele) ori a se linge pe degete (sau pe buze). v. **linge.**

A-și mușca degetele (Pop.) = a) A fi zgârcit:

Ea își mușca degetele dac-ar fi trebuit să dea ceva și altora.

b) (Pfm.) A regreta:

Zece minute trecură fără a se auzi din gura lui nervoasă și spumată o silabă măcar. Își frângea mâinile, își mușca degetele, își lovea și-apoi mângâia fruntea. (I. L. CARAGIALE)

El își mușcă degetele, neștiind ce trebuie să facă, apoi deodată întoarce resortul

luminii, se așeză cu fața în sus și începu să respire regulat, parcă să momească somnul. (GIB I. MIHĂESCU)

Degetul lui Dumnezeu (Pop.) = Voința divină:

Și au zis magii către Faraon: „Acesta e degetul lui Dumnezeu!” Dar inima lui Faraon s-a învârtosat și nu i-a ascultat, după cum spusese Domnul. (BIBLIA)

Sunt cinci degete la o mână și nu seamănă (Pfm.) = Nici frații nu seamănă perfect între ei:

Era odată o capră care avea trei iezi. Iedul cel mare și cu cel mijlociu dau prin băț de obraznici ce erau; iară cel mic era harnic și cuminte. Vorba ceea: „Sunt cinci degete la o mână și nu samănă toate unul cu altul”. (ION CREANGĂ)

DEGRABĂ

A-i fi cuiva degrabă (Pop.) = A fi foarte grăbit:

Mi-e degrabă să ajung la vreme.

Mai degrabă = Mai ușor, mai curând:

Ian, auzi-l, mai degrabă i-ai putea strâmba fălcile, decât vorba. (ION CREANGĂ)

Să mă întorc? Mai degrabă își va întoarce Dunărea cursul îndărăpt. (C. NEGRUZZI)

DEJUGA

A dejuga rău (sau la moara frântă) (Reg.) = A nimeri la un om rău sau într-un moment nepotrivit:

Tare mă tem că ați dejugat rău și va trebui să vă căutați de drum.

La rea moară am dejugat = Se spune despre cel care a intrat într-o mare încurcătură sau a ajuns într-o situație dificilă:

Am stat toată noaptea de mă gândeam la povestirile ce auzisem și-mi ziceam, vorba românului: „La rea moară am dejugat.” (ION GHICA)

DEOCHI

A se deochea vremea (D. vreme) = A se strica, a se înrăutăți brusc:

– Așă-i că s-a deocheat vremea? zise unul dintre plăieși oftând. Mă miram eu să fi mâncat lupul iarna asta așa de în pripă. (ION CREANGĂ)

A se trece cu deochiul sau **a se întrece cu deochiul** = A se obrăznicii:

Era om vesel și pișicher, dar Dumnezeu ori dracul – nu știu care din ei doi – îl înzestraseră și cu darul suptului; ba nici Cărășel nu se sfia să mărturisească, când se trecea cu deochiul. (ION GRĂMADĂ)

A trece (pe cineva) cu deochiul = A batjocori (pe cineva) afirmând lucruri neadevărate:

Nu era frumos din partea ei s-o treacă cu deochiul tocmai pe vecina sa.

De-a deochiul = Cu admirație:

Eu nu știu de ce privea... Pătru așa de-a deochiul la ea. (IOAN SLAVICI)

Să nu(-i) fie (cuiva) de deochi! (Gmț.) = Formulă de admirație pentru calitățile fizice ori pentru inteligența cuiva (care nu trebuie deocheat):

– Ptiu, să nu fie de deochi! că frumoasă mai ești! Fata se duse după aceea la fiul bătrânei și-i întinse mâna cu aceeași reverență; (DUILIU ZAMFIRESCU)

Mare haz a făcut împăratul de vorba asta, și zice râzând: – Pt! să nu te deochi! Și l-a stupit pe mititelul în vârful nasului. (I. L. CARAGIALE)

– Ba te văz cu fața vie / Și, de deochi să nu-ți fie, / Ești la piele ca curcanul, / Galben de gras ca șofranul. (ANTON PANN)

Ia uitați-vă la dânsa ce ochi are, să nu fie de deochi! (G. IBRĂILEANU)

DEPARTE

A (nu) ajunge departe = A (nu) se realiza social (și profesional); a nu izbuti:

– Da eu socot că dintâi trebuie să lucrezi ș-apoi vremea îți va arăta la cât va veni lucrul tău. Dar dacă tot te porți numai cu vorbele, apoi departe n-ajungi. (A. MATEEVICI)

C-un asemenea cap omul nu ajunge departe. (MIHAI EMINESCU)

A fi tot mai departe unul de altul = A fi înstrăinat:

El le aducea liniștea provizorie, acolo se nasc resentimentele și se amestecă trupurile, de ani de zile, rămânând tot mai departe unul de altul. (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

După ce au plecat de acasă, cei doi frați erau tot mai departe unul de altul.

A merge prea departe. v. merge.

A o lua pe departe (sau **pe ocolite**) = A evita să spună direct un adevăr:

Iar simplitatea relatării constă în renunțarea de a o lua de departe, cu prolegomene, cu introducere în subiect, cu explicații și observații, cu pilde și citate [...] (LEO BUTNARU)

O lua pe ocolite, calm, sfătos, amânându-și intențiile reale. (ION IANOȘI)

Deja Pascu evita discuția telefonică și mă tot lua pe ocolite. (ALEXANDRU BUZOIANU)

Îi lua pe departe și, ca să nu-i intimideze, cerea o discuție intimă, fraternă, adoptase un stil populist. (STELIAN TĂNASE)

Spune așa, femeie, nu mă lua pe ocolite! se luminează el. Ce mistere mai au și doamnele astea în cap! (www.psihospecialist.ro/)

A vedea departe = A prevedea:

Poate, dar azi tot el stă mai bine ca noi toți! Asta înseamnă că a știut să vadă departe. (LUCIA DEMETRIUS)

Depart de mine gândul = Nici nu mă gândesc să...:

Depart de mine gândul să vă dau dreptate! Până când o fi să-mi dau duhul nu mă voi lepăda de nevinovăția mea. (BIBLIA)

Depart de mine gândul de a mă da pe brazdă, de a merge ca lucrător pe nu știu ce șantier ca să câștig niște bani pe care să-i aduc acasă. (NICOLAE COVACI)

Mai e mult până departe = Mai e până a ajunge la soroc, la țintă, până a isprăvi ceva:

Nu ne sperie că se apropie contracandidatele de noi, eu am spus-o mereu că mai e mult până departe. (<http://www.prosport.ro/>)

Tehnicianul sucevean este de părere că drumul echipei sale până la finalul campionatului va fi greu, deși pe moment „studenții” s-au cocoțat pe a treia treaptă a podiumului. Mai e mult până departe și trebuie să fim realiști. (<http://www.crainou.ro/>)

Nu mai departe = (În legătură cu un adverb de timp) N-a trecut sau nu va trece mai mult timp decât...:

Un vis urât... din care or să iasă curând, poate nu mai departe decât mâine? (AL. VLAHUȚĂ)

Ah! când gândesc că ieri, nu mai departe... se jură... că mă iubește. (C. NEGRUZZI)

Rudă de departe = Rudă al cărei grad de filiație se situează după un șir de rude cu grad intermediar:

Madam Keller ne era rudă foarte de departe. (N. STEINHARDT)

Când nu se mai aștepta nimeni, o rudă de departe i-a venit în ajutor.

DEPĂNA

A depăna din picioare = A umbla mișcând repede picioarele:

În urma tuturor, agățat de coada convoiului, venea depănând mărunț din picioare unul mai mic la trup și mai de nevoie decât toți. (G. TOPÂRCEANU)

Își îndesau în cap pălăriile bortite [...] și prindeau să depene iute din picioarele goale, luând cărarea târgului. (MIHAIL SADOVEANU)

A lua (pe cineva) la depănat (sau **la descântat**).
v. **lua**.

DEPUNE

A depune armele = A se preda, a se declara învins. (Fig.) A ceda în fața argumentelor adversarului, a se declara convins:

Cu cincizeci mii oameni pașa vă lovește. / Armele depuneți, primiți a vă da. / Căci cu caii numai vă vor sfârâma. (D. BOLINTINEANU)

O luasem numai cam repede și mă vedeam în curând silit să depun armele. (MATEIU I. CARAGIALE)

A depune bani (la o instituție bancară) = A lăsa o sumă de bani (în păstrare la o instituție bancară):

Pe vremea aceea boierii refugiați în regatul vecin erau asigurați în felul acesta: precum în timpul nostru politicienii își depun banii la băncile din străinătate pentru ca să fie la adăpost, așa pe vremea aceea se asigura cineva făcând să fie înscris în rândurile nobilimii polone. (NICOLAE IORGA)

A depune bilanțul (la tribunal) (Fig.; cmr.) = A da faliment:

Administratorii celor 38.000 de societăți comerciale au, în primele trei-patru luni ale anului, obligația fiscală de a depune bilanțul contabil aferent anului fiscal care a trecut. (<http://www.ziuconstanta.ro/>)

Dar Raiul, și chiar Iadul, căzând în faliment / Și depunând bilanțul din lipsă de-aliment? / Dar faptul că dădaca, chemată să ne crească, / Zadarnic cu strigoii ar vrea să ne-ngrozească? (AL. MACEDONSKI)

A depune coroana (Fig.) = A renunța la domnie:

Voturile unanime ale Camerelor din Iași și din București înălțând pe tronurile Moldovei și Valachiei pe colonelul Alexandru Cuza, noul Domn găsi de cuviință a trimite Cabinetelor europene acea memorabilă declarație prin care zice că: „deși pe tronurile Principatelor-Unite el era gata a depune ambele sale coroane pe fruntea unui Principe străin, dacă marile Puteri ar voi să realizeze dorințele nației române exprimate de Divanurile ad-hoc din anul 1858”. (VASILE ALECSANDRI)

A depune jurământul. v. **jurământ**.

A depune mandatul = A renunța la o însărcinare încredințată, invocând drept motivare imposibilitatea de a continua îndeplinirea ei:

Această apariție necurată a demoralizat atâta pe biata babă, ale cărei puteri erau

covârșite, încât a trebuit, cu lacrimile în ochi, să-și depuie mandatul și să prezinte demisia Cabinetului. (I. L. CARAGIALE)

A depune mărturie (D. un martor) = A face declarații în fața unui organ de jurisdicție sau de urmărire penală în legătură cu faptele unui proces:

După 4 ani de când a petrecut clipe minunate alături de fostul premier italian, Ioana Vișan a depus mărturie în fața anchetatorilor în legătură cu acuzațiile ce i se aduc politicianului. (<http://www.ziarulargesul.ro/>)

A depune muncă (sau **efort, osteneală** etc.) = A trudi:

Se oferă să-i dovedească îndată, cu creionul în mână, că oricât s-ar sforța, nu e chip să realizeze, cu prețurile de azi, nici măcar trei sferturi din arendă, fără să se gândească la un câștig cât de mic pentru dânsul, pe care l-ar merita, căci depune o muncă supraomenească... (LIVIU REBREANU)

A depune un examen (Rar) = A da un examen:

Am văzut anunțându-se prin România liberă că în Viena, Praterstrasse, nr. 16, se găsesc ceasornice foarte ieftine. Te rog, scumpul meu domn, ca să cercetezi, când vei avea timp, dacă este ceva bun și ieftin, ca să cumpărăm unul lui Constantin, dacă va depune examen cu bun succes, acum, în ianuarie. (P. ISPIRESCU)

DERANJA

A-și deranja stomacul = A avea o indigestie:

În nicio țară civilizată din lume nu se consumă atâta siminichie [purgativ, diuretic] pentru copii. Care cocoană o întrebi „Da' ce a avut Gogușor al dumatile?” îți răspunde „Mersi! a avut deranj la stomac!” (I. L. CARAGIALE)

Dacă te-ai deranjat la stomac la o zi după ce-ai mâncat mâncare gătită de la comercianții ambulanți, este posibil să suferi de gastroenterită. (www.clickpentrufemei.ro/)

DERÂDERE

A lua în derâdere = A lua în râs:

[...] italienii, mai degrabă, vor să folosească prilejul pentru a lua în derâdere democrația pariziană și parlamentarismul englez. (DAN CIACHIR)

Poate o să mă luați în derâdere, dar a existat o profeție de câțiva ani, că dacă vom avea un președinte cu nume de floare, și era posibil să avem, dar era rău în România. (<http://blogdoman.blogspot.ro/>)

DERBEDEU

A umbla derbedeu Tănase = A umbla fără rost din loc în loc:

[...] umblă prin odaie derbedeu Tănase. (VASILE ALECSANDRI)

DERIVĂ

A fi la deriva unei puteri (Rar) = A fi dependent de..., a fi la cheremul...: *Acum, eram la deriva unor puteri superioare mie.* (CAMIL PETRESCU)

A merge sau a fi în derivă = A pluti în voia vânturilor și a valurilor:

O navă-cargo rusă care are la bord sute de tone de combustibil este în derivă în nordul Oceanului Pacific, în largul Canadei, existând temeri că s-ar putea scufunda. (<http://www.mediafax.ro/>)

DESAGĂ

A rămâne cu picioarele în desagă (Înv.) = A fi păgubit:

– Să nu te întovărășești cu el la drum, c-o să rămâi cu picioarele-n desagă.

DESCĂRCA

A-și descărca inima sau sufletul ori conștiința = **a)** A-și ușura inima (sufletul conștiința) prin confesare, a se destăinui (cuiva); a-și spune ofurile (cuiva):

Numai duminică avu răgaz să se repeadă până acasă, în Amara, să-și mai vadă de necazuri și să-și descarce sufletul. (LIVIU REBREANU)

După masă lucrurile erau potrivite așa fel ca Laura să rămână între patru ochi cu

Pintea, spre a-și putea descărca sufletele...
(IDEM)

b) A-și revărsa supărarea, mânia (asupra cuiva);
a muștra, a certa (pe cineva):

După ce-a muștrat-o și și-a descărcat tot aleanul inimii sale asupra ei, cică a părăsit pentru totdeauna pământul acesta. (POP.)

DESCHIDE

A (nu) deschide gura (sau înv. **rostul, buzele**)
= A (nu) vorbi:

Vestita ședință de la 26 februarie – să ne dea voie conștiința noastră să le spunem – s-a petrecut într-o Cameră în care opoziția n-a deschis gura, ci a tăcut ca peștele ? pentru că e prea puțin numeroasă. (MIHAI EMINESCU)

[...] femeia se văieta întruna, avea sumedenie de junghiuri și vorbea cu glas tremurat și înfricoșat, privind des spre stăpânul ei, ca și când mereu ar fi vrut să-i implore îngăduința de-a deschide și ea gura. (LIVIU REBREANU)

A deschide (cuiva) brațele = A primi cu bunăvoință pe cineva:

Iar când fiii nerecunoscători / Îi cer iubire și mângâiere, / Le deschide brațele tuturor / Și la piept îi strânge cu putere. (IULIA HASDEU)

A deschide (cuiva) pofta (sau **apetitul**) = A provoca cuiva (sau a căpăta) poftă de mâncare:

Am luat cu toții o masă frugală, ca la pustă, rachiul de drojdii, ca să se deschidă pofta de mâncare, câteva felii de șuncă, tocană de berbec, tăiței cu brânză dulce, cu smântână și cu jumere, spinare de iepure și clapon fript la tavă [...] (IOAN SLAVICI)

– Ce este asta ce se puse pe masă, scumpul meu amic? întrebă invitatul pe gazdă. – Aceasta este păpara, dragul meu prieten. Ea deschide apetitul. (P. ISPIRESCU)

A deschide (cuiva) ușa (sau **ușile, porțile**) = a) A primi în vizită:

Pe la miezul nopții, sergenții au sculat oamenii din somn pe la mahalale, să aprindă lămpile și să deschidă ușile, căci vin nemții... Așa cerea în ordonanță... (LIVIU REBREANU)

b) A-i da (cuiva) acces liber (la ceva):

Talentul său extraordinar i-a deschis porțile unei cariere strălucite.

A deschide capul (sau **mintea**) (**cuiva**) = A face (pe cineva) să înțeleagă:

Negustorul, văzând că are a face cu ursul din pădure, îi deschise capul și-l făcu să priceapă cum merg lucrurile prin orașe. (P. ISPIRESCU)

A avut însă conducători cu tragere de inimă, care l-au învățat și i-au deschis mintea, a avut pilde care l-au îndreptat pe calea cea bună. (LIVIU REBREANU)

Și a venit și mi-a grăit zicând: „Daniele, chiar acum am sosit ca să-ți deschid mintea”. (BIBLIA)

A deschide cuiva carieră (Irn.) = A înlesni cuiva să-și facă o situație profesională bună:

Iar cărările vieții fiind grele și înguste, / Ei încearcă să le treacă prin protecție de fuste, / Dedicând broșuri la dame a căror bărbați ei speră / C-ajungând cândva miniștri le-a deschide carieră. (MIHAI EMINESCU)

A deschide mâna = A fi darnic:

Căci nu va lipsi sărac din pământul tău; de aceea îți și poruncesc eu: Deschide mâna ta fratelui tău, săracului tău și celui lipsit din pământul tău. (BIBLIA)

Înaintând cu doi ani asupra serbărilor profane ce se vor desfășura pe mormântul vechii noastre glorie de neștearsă amintire, dl. Stroescu deschide mâna larg și dă o jumătate de milion culturii românești, afirmând astfel legătura neapărată și veșnică a Basarabiei sale de viață, de luptă, de triumful firesc al acestei culturi. (NICOLAE IORGA)

A deschide o paranteză = A pune primul dintre cele două semne care formează o paranteză. (Fig.) A face o digresiune în cursul unei expuneri:

Aici deschid o mică paranteză privitoare la fostul reprezentant al principatului Țării Românești, devenit totdeodată omul de încredere și dragomanul ambasadorului rusesc. (ION GHICA)

A deschide ochii = a) A veni pe lume, a se naște:

Satul în care deschisese ochii nu mai exista.

b) A se trezi:

Zgomotul îl făcu să deschidă ochii.

c) A vedea (sau a face pe cineva să vadă) dincolo de aparențe; a (se) lămuri:

Bine că ți-ai deschis și dumneata în sfârșit ochii ca să vezi cine sunt. (I. L. CARAGIALE)

Reacțiunea?... prostule! Deschide-ți ochii bine; uite-te împrejur-ți, și revino la sensul realității. (IDEM)

Nu mă mai întreba cum, și zi bogdaprosti că ți-am deschis ochii ce să faci... (ION CREANGĂ)

A deschide ochii mari (cât cepele) = A se mira tare de ceva:

Căscară toți gura; deschiseră ochi mari, rădicară din umeri și începură să cam surâză. (I. L. CARAGIALE)

A deschide pliscul (Arg.) = A denunța pe cineva:

– Nu mai mă interesează nenorocitul acela, gata, s-a terminat! Și dacă umblați cu amenințări, am să deschid și eu pliscul și am să ciripesc, vă dau în gât pe toți [...] (EUGEN PATRICHE)

A deschide scorul = A marca primul gol într-un meci:

Gazdele au deschis scorul sub Podul Grant, la prima fază periculoasă a partidei. (looktv.ro/)

A deschide urechile (cuiva) = A face pe cineva să fie atent:

Așa că deschide urechile bine, titanule. Află că zeii au murit de mult. (OCTAVIAN PALER)

Dacă soția nu i-ar fi deschis urechile, el ar fi gafat și de data aceasta.

A deschide ușa (cuiva) cu capul (Arg.) = A mitui (pe cineva):

De nu i-ar fi deschis ușa cu capul, ar fi așteptat mult și bine ca să-l primească în birou.

A deschide vorba despre ceva = A începe, a aborda un subiect:

Când musafirul l-a văzut pe Abu-Hasan încălzit bine, i-a deschis vorba despre dragoste. (I. L. CARAGIALE)

A nu ști deschide gura (Îvr.) = A rămâne mut:

Celălalt îl privește cu coada ochiului, necăjit, și nu mai deschide gura. Amândoi tac, duși pe gânduri. (LIVIU REBREANU)

A se deschide la minte = A căpăta putere de înțelegere:

După lungi vremuri de viață deplin liberă, când se vor fi șters din sufletul feminin semnele cele din urmă ale celei mai curioase sclavii, se va deschide și mintea femeiască în chip deplin și normal pentru luxurile superb naive ale spiritului. (PAUL ZARIFOPOL)

A-i deschide (cuiva) capul. v. **cap.**

A-i deschide (cuiva) gura (sau **rostul, buzele**) (Înv.; d. Dumnezeu) = A da cuiva grai (sau glas):

În ziua aceea voi face să crească cornul casei lui Israel și fie-ți voi deschide gura în mijlocul lor și vor ști că Eu sunt Domnul. (BIBLIA)

A-și deschide drum (sau **cale, intrare, pârtie** etc.) = **a)** A(-și) crea o posibilitate de acces. A-și ușura pătrunderea (spre cineva sau ceva):

Prin norodul în freamăt se deschide drum; întâi trece domnul călare, apoi se-nșiră boierimea, clerul, ostașii, și după ei mulțimea toată se mișcă-ncet, se urcă-încet pe drumul ce se îndoiaie la deal, spre porțile cetății. (AL. VLAHUȚĂ)

Construirea, mânăuirea și interpretarea unui model aruncă o rază de lumină explicativă asupra originalului, deschide o pârtie de acces la esențialitate [...] (IOAN CERGHIT)

b) A ușura cuiva atingerea unui țel:

Cerul vouă vă deschide un drum foarte lăudat,/ Ca să mergeți cu pas mare către slavă nencetat. (VASILE CÂRLOVA)

Acest duh, trimis într-adins spre a deschide drumul literaturii noastre, și credincios împlinitor

al datoriei sale, pășaste cu statornicie și fără abatere către preursirea sa. (CEZAR BOLLIAC)

A-și deschide ochii bine = A privi cu mare atenție. A deveni conștient de ceva:

Trebuie să ne deschIDEM ochii ca să alegem depotați tot de-ai noștri... știți... colè... get-beget... vinograzi, care să să lupte vârtos pentru apărarea boieriei și a proprietății... (VASILE ALECSANDRI)

Deschide ochii bine, bade Ioane, se îndemnă pe sineși badea Ion, trăgându-și jocul pe ceafă, mai aproape de căciulă. (TUDOR ARGHEZI)

A-și deschide ochii în patru sau **a-și deschide ochii (și urechile) în patru** sau **a fi cu ochii în patru** = A fi cu mare băgare de seamă:

– Chiriatic, puiule, fii cu ochii-n patru! (I. L. CARAGIALE)

– Apropie-te, măi Ionică și deschide-ți ochii în patru și te uită, ca să vezi și tu... (ION CREANGĂ)

Să fii cu ochii în patru la pologul cela din livadă, să nu-l lași să vi-l mănânce toți câinii!... (LIVIU REBREANU)

A-și deschide punga = a) A cheltui mult:

Când mergea la restaurant cu prietenii, el își deschidea întotdeauna punga și nu-i lăsa să plătească.

b) A fi generos:

De aceea nu pierdea credința că, până la urmă, și Ion va deschide punga și deci se sili să-l câștige prin bunăvoință. (LIVIU REBREANU)

De unde acest dezinteres manifestat față de disponibilitatea canadienilor de a-și deschide punga, fie și pe bani puțini? (www.bzi.ro/)

A-și deschide sufletul (sau **inima**) = A-și exterioriza sentimentele. A se destăinui:

De șapte luni, de când o cunoștea, nu i-a putut vorbi între patru ochi decât tocmai de două ori, și încă și atunci numai la repezeală, fără să aibă vreme să-și deschidă inima. (LIVIU REBREANU)

Fiecare își zicea în sine că ar trebui să înceapă celălalt și în sfârșit se mângâiară că se vor lămuri mai bine deseară, la bal, unde în potopul de lume și de muzică le va veni mai lesne să-și deschidă inimile. (IDEM)

A-și deschide urechile (în patru) = A asculta cu atenție:

Mă apropii de neamțul meu și-i zic: „Măi, șonțule!... deschide-ți urechile-n patru la glasul adevărului... Tu te duci la Iași ca să arăți locuitorilor lui că știi să te dai de-a tumba și că poți ridica multe oci de bere și de fier? (VASILE ALECSANDRI)

DESCHIS, -Ă

A avea (sau **a se afla cu**) **ochii deschiși** (sau **ochiul deschis**) = A fi deosebit de atent:

Și vouă și mie ne revine sarcina să avem ochii deschiși. (LUCIA DEMETRIUS)

A avea (sau **a ține**) **casa** (sau **casă**) **deschisă** = A avea mereu musafiri. A primi multă lume:

Nimeni nu s-a întrebat de unde avea gazda atâta bănet încât să-și permită să țină casa deschisă și să mai și piardă sume mari. (ION PAVELESCU)

Adam Gună, a cărui biografie e reluată, ține casă deschisă, ca aceea a Arnotenilor, unde vin boieri scăpătați, snobi și snobinete, scriitori, artiști etc. (EUGEN SIMION)

A avea prăvălia deschisă (Gmț.) = A-și uita șlițul deschis la pantaloni:

Aplica, care ar fi trebuit să facă lumină, era plină de muște moarte și avea un bec atât de slab, încât nu am văzut nici măcar să mă închei la nasturi. A trebuit să deschid ușa, pentru a intra lumina de afară, ca să mă asigur că nu umblu cu prăvălia deschisă. (<http://asacume.ro/>)

A lăsa poarta deschisă (pentru ceva) = A accepta completări (sau modificări) ulterioare:

Concluzia acestei discuții a fost că pentru moment statele danubiene nu trebuie să ia inițiativa unei discuții, pentru a lăsa poarta

deschisă reluării negocierilor între cele patru mari puteri. (GH. SBÂRNĂ)

După ce a citit referatul, el a spus că lasă poarta deschisă și pentru alte observații sau sugestii.

A sta deschis (cuiva) (D. o locuință) = A sta la dispoziția cuiva:

– Vrei o casă? A mea îți stă deschisă. (MIHAI EMINESCU)

A-i fi (sau a avea) prea deschisă ușa (sau poarta) la cineva (sau într-un anumit loc) = A avea (oricând) acces undeva sau la cineva:

Îi era poarta deschisă mereu pentru oricine ar fi venit să-i ceară un sfat.

Aplauze la scenă deschisă = Aplauze în timpul desfășurării unui spectacol:

În genere, mă simțeam nemulțumit și așteptam să se sfârșească mai repede, deși mă mai înviorase o clipă un ropot de aplauze la scenă deschisă. (ION PETROVICI)

Aplauze la scenă deschisă pentru actorii români Mircea Diaconu și Alexandru Repan, la Palais des Beaux-Arts din Bruxelles. (<http://observatoreuropean.radioromania.ro/>)

Cu pieptul deschis = Fără teamă, fără sfială, fățiș, direct:

Bogătașul mândru și cu pieptul deschis, săracul, umilit și strâns la piept de sta să-i crape sumanul. (P. ISPIRESCU)

Deschis la minte = Deștept:

Era urât la chip, dar deschis la minte. (I. G. SBIERA)

Mult n-a stat și a trecut într-un pension de băieți, ținut de un profesor aspru, dar deschis la minte și la inimă. (ION MARIN SADOVEANU)

Deschis la vorbă sau cu sufletul deschis sau cu inima deschisă = Sincer, fără ascunzișuri:

Fiindcă era din fire om cu inima deschisă... împrăștiat veselie oriunde se afla. (I. L. CARAGIALE)

Bine, fără îndoială bine, dar inima îi sângera când vedea că copiii ei nu mai au inimă deschisă către dânsa și se-ntâlnesc în taină, vorbesc pe șoptite, se-nțeleg din ochi [...] (IOAN SLAVICI)

Era deschis la vorbă, știa întotdeauna la ce să te aștepti din partea lui.

Scrisoare deschisă = Text (de obicei cu ton polemic) redactat în formă de scrisoare și dat publicității:

Cei opt semnăm Scrisoarea deschisă adresată Conferinței de la Belgrad. (PAUL GOMA)

Ai citit scrisoarea deschisă publicată în presa de săptămâna trecută?

DESCLEȘTA

A i se descleșta cuiva fălcile = A începe, în sfârșit, să vorbească:

Tată-său stăruia de el până i se descleștară fălcile. Negoiță povesti cu nevinovăție tot ce i se întâmplase. (GALA GALACTION)

A-i descleșta cuiva fălcile = A face pe cineva să vorbească:

Sta ca mutul și nu spunea nimic, cu toată că femeia încercase să-i descleșteze fălcile.

DESCOPERI

A descoperi America (Ir.) = A se lăuda cu o descoperire cunoscută de toată lumea:

– Mare scofală! Ai descoperit America! (EUSEBIU CAMILAR)

A se descoperi în fața (sau înaintea) (cuiva sau a ceva) = A cinsti în mod deosebit (pe cineva sau ceva):

Văd în capul gol pe Ștefan și zdrobit ca de-o durere / Își descopăr și ei capul și s-apropie-n tăcere / Și se duc după sicriu. (G. COȘBUC)

[...] curios și interesant oraș, în care câteva minute-ți ajung ca să treci de la cetățuia vechiului cneaz litvan din veacul al XIV-lea, azi în mijlocul unui parc bine îngrijit, la bisericile masive, în stilul iezuit al secolului al XVII-lea, pe când supt culoarul întunecos toată lumea se

descoperă înaintea icoanei Maicii Domnului.
(NICOLAE IORGA)

DESCREȚI

A (i se) descreți fruntea (mai rar) **fața (cuiva)**
= A nu mai fi încruntat. (Fig.) A (se) destinde:

Bietul tata, om de treabă, încerca să-și descrețească puțin fruntea. (PANAIT ISTRATI)

Eu cred că poporul are nevoie și de petreceri, ca să i se descrețească fruntea.
(CAMIL PETRESCU)

A(-și) descreți sprâncenele (Fig.) = A lua un aer vesel:

Duca tăcu, fără să-și descrețească sprânceana. (MIHAIL SADOVEANU)

Cu totul alt om se făcea după ce mirosul de bucate pătrundea-n cancelarie. El se-nviora și-și descrețea sprâncenele. (IOAN SLAVICI)

DESCURCA

A descurca ițele. v. **iță.**

A descurca urma = A căuta urmele unui animal:

Vânătorii au reușit să-i descopere urma mistrețului.

Cine a încurcat pâanza, trebuie s-o descurce =
Cine a făcut rău trebuie să o dreagă:

VETA: *Sunt în curte, 'aide să mergem degrabă. Tu ai făcut încurcătura, tu s-o descurci! 'Aide repede de scapă omul din primejdie.* (I. L. CARAGIALE)

Descurcă-mi drumul! = Du-te din drumul meu!:

Cu sabia-și curăți Sfatul de ticăloși, grăbit să-și descurce drumul. Și zile de liniște tot nu s-așezară. (AL. VLAHUȚĂ)

DESFACE

A desface patul (Reg.) = A pregăti patul pentru dormit:

Era destul de târziu și mama a desfăcut patul.

A i se desface capul cuiva (Reg.) = A avea dureri mari de cap:

Ea simțea că i se desface capul și a mers la medic.

A se desface din somn = A se trezi:

Abia în zorii zilei, el s-a desfăcut din somn și a pornit din nou la drum.

DESPĂRȚI

A despărți apele de uscat = A scoate la iveală adevărul:

Pentru mine, Dumnezeu nu despărțise încă apele de uscat, și averea strămoșească nu-și lămurise încă forma definitivă sub care aveam să fiu despăgubit de comoara pe care o crezusem pierdută pentru totdeauna. (ION MINULESCU)

Din acest efort de a despărți apele de uscat a câștigat și ceea ce în romanul clasic s-ar fi putut numi partea naratorului [...] (AL. IVASIUC)

A i se despărți inima (Reg.) = A i se rupe inima:

Ea a bocit la capul lui de parcă i se despărțea inima.

A se despărți sufletul de trup (Fig.) = A muri:

Și când socotim și zicem că la vremea de nevoia noastră ne va fi avuția de folos, dar ce folos vom dobândi și vom avea de la avuția cea multă, când să va dăspărți sufletul de trup, ca cum să desparte un priiaten de alt priiaten și lasă toate [...] (NEAGOE BASARAB)

DESPICA

A despica părul în patru (sau **a tăia**) **părul** (sau **firul de păr**) **în patru** (sau **în șapte**) = A cerceta cu minuțiozitate exagerată ceva:

E în stare să taie un fir de păr în patru.
(VASILE ALECSANDRI)

Negreșit, nu voi fi în stare să-ți dovedesc în limba învățaților și cu cartea în mână ce fel de boală este iubirea, câte grade de tărie are; cum un om simte într-un fel, și altul într-alt fel; cum o dragoste alungă pe alta, precum un cui scoate pe alt cui. Toate aceste le las pe seama celor ce știu să despice firul de păr în patru. (NICOLAE GANE)

A se despica de ziuă (Înv.) = A se ivi zorile:

Se despica de ziuă, când oștile băteau la porțile cetății.

DESTUPA

A-și destupa urechile (Pfm.) = **a)** A asculta cu atenție:

– *Mai destupați-vă urechile și fiți atenți!*

b) A deveni receptiv la nou, la sugestiile altcuiva etc.:

Ascultă, caracudă flămândă!... Tu care te încumătezi să faci versuri! Astupă-ți gura clefăitoare c-o bucată de cozonac; destupă-ți urechile și învață mai întâi prozodia de la maître Boileau [...] (NICOLAE GANE)

DESUETUDINE

A cădea în desuetudine (D. legi, obiceiuri etc.) = A ieși din uz, a nu se mai folosi, a nu mai fi obișnuit. A se perima:

Oricâte lipsuri ar avea, antologia are și un mare merit. A trezit interesul publicului, al presei și al criticii pentru un gen literar căzut de mult în desuetudine în Franța și care dă literaturii noastre, cum prea bine a observat chiar filozoful Conte Keyserling, un aer de spiritualitate latină și de umor spontan și sănătos. (CINCINAT PAVELESCU)

DEȘANȚ

A-i fi (sau **a-i părea**) **deșanț** = **a)** A-i fi (sau a-i părea) ciudat:

– *Râdeți, domnia-voastră? vă pare deșanț?... Poate! dar cum era pe-atuncea, bine era, că lui Barbu-i curgea și laptele în pasat și galbinii în cobză!... (VASILE ALECSANDRI)*

b) A-i fi rușine:

– *Poate ți-i deșanț de una ca aceasta? zise baba. (ION CREANGĂ)*

DEȘERT

A lua în deșert (În limbajul bisericesc) = A batjocori, a nesocoti:

Să nu iei în deșert Numele Domnului, Dumnezeului tău; căci Domnul nu va lăsa nepedepsit pe cel ce va lua în deșert Numele Lui. (BIBLIA)

[...] au fost buni, milostivi, și n-au râvnit la ale altuia, și n-au zavistit, și n-au furat, și n-au luat numele Domnului în deșert, și n-au avut nouă băieri la pungă, ca în ziua de azi... (BARBU DELAVRANCEA)

DEȘERTA

A deșerta sacul (sau **plosca**) (**până la fund**) (Pop.) = A spune tot ce știi (noutăți, glume etc.):

Propunerea aceasta zâmbi bătrânului, care urmând sfatului dat, deșerta plosca, își drese glasul, și începu [...] (C. NEGRUZZI)

Deșertați-vă sacul cu vești și povești până ce mă-ntorc eu. (MIHAIL SADOVEANU)

DEȘIRAT, -Ă

A se uita lung și deșirat (Pop.) = A privi insistent și cu mirare:

Stau precum gorila din P17 privind lung și deșirat la locurile prin care ai fost. (amfostacolo.ro/)

DEȘTEPT, DEȘTEAPTĂ

A face pe deșteptul (Dep.; irn.) = A încerca cu orice preț și fără temei să demonstreze că este atotștiutor:

Cocoșilă se supără și spuse ca Moromete să nu facă pe deșteptul. (MARIN PREDA)

Cartea este aerisită, vioaie, și nu persistă impresia că autorul o face pe deșteptul – boala scriitorului român. (FELIX NICOLAU)

– *N-o întrebăm mai întâi? – Nu face pe deșteptul. Normal c-o întrebăm mai întâi, mormăi Big Dino și își încreși buzele. (DAN DOBOȘ)*

DETALIU

(A vinde) în detaliu = (A vinde) în cantități mici, cu bucata, cu amănuntul:

Ikea a pregătit întregul concept de vânzări de case în detaliu: locuințele vor fi prefabricate, cu caracteristici standard [...] (<http://media.imopedia.ro/>)

DEVENI

Cum devine cazul (sau **chestia**)? (Fam.) = Cum stau lucrurile?:

Și ați râde și dumneavoastră, iubite și stimate tovarășe Ilderim, dacă ați ști în amănunt cum devine cazul. (ION D. SÎRBU)

N-ai priceput cum devine chestia? Nu-i vorba de-un trandafir adevărat. (CEZAR PETRESCU)

DEZBĂTA

A (se) dezbată de cap = A (se) dezmetici:

[...] lumea se dezbată de cap, or fi existând destui imbecili, dar suntem mai mulți cei care înțelegem ce se întâmplă și vrem să terminăm cu comunistoidale și cu corupția generalizată pe care ați instalat-o! (<http://www.stiripesurse.ro/>)

Până s-a dezbătat el de cap, n-a mai găsit nimic în casă.

DEZLEGA

A dezlega calul de la gard (Reg.) = A vorbi deschis; a începe discuția:

Desleagă odată calul de la gard, să știu și eu... ce-i al tău și ce-i al meu. (ION CREANGĂ)

El a avut energia să dezlege, cum se zice, calul de la gard. Este meritul lui... Eu am fost lângă el, și viceprimarul Ciumacenco a acceptat de asemenea ideea. (<http://www.vremeanoua.ro/>)

A(-i) dezlega (sau **a(-i) se dezlega cuiva**) (ori **limbile** sau **gura**) ori **a-și dezlega limba** (sau **limbile**) = A face să devină sau a deveni mai volubil (deconspirând o taină, divulgând un secret, denunțând un complice etc.):

Afară toate limbile se dezlegară. Numai Luca Talabă îi strigă lui Trifon că nu face bine împungându-se cu boierul cel bătrân. (LIVIU REBREANU)

Ana îndulcise o cupă de rachiu, căci băutura dezleagă limbile și îmbлъnzește inimile. (IDEM)

A(-și) dezlega punga (Fig.) = A da sau a cheltui bani ori a face pe cineva să dea sau să cheltuiască bani:

Le-a arătat în ce mare strâmtoare se află și i-a rugat să-și dezlege pungile ca să-l ajute. (I. L. CARAGIALE)

Nu era vorba a cheltui numai timpul, era a dezlega și punga. (C. NEGRUZZI)

A-(și) dezlega sacul = a) A începe să vorbească; a spune tot ce știe:

Ascultați, copiii moșului, să dezleg eu sacul cu glumele și cu snoavele. (POP.)

b) A se destăinui:

Și-a dezlegat sacul cu greu în fața prietenilor, căci îi era frică să le spună adevărul.

A-și dezlega punga (sau **a-și desface**) **punga** (sau **băierile pungii**) = A da sau a cheltui bani ori a face pe cineva să dea sau să cheltuiască bani. (Pex.) A fi darnic, generos:

Oamenii din târg trec repede; ...n-au vreme să-și desfacă punga. (BARBU DELAVRANCEA)

DEZLEGAT, -Ă

A fi slobod la limbă (sau **limbă slobodă**, ori, **a avea limba dezlegată**). v. **limbă**.

Cu limbă dezlegată = Care spune multe, vorbăreț; care mărturisește tot:

Rămâneau bărbații cu limbi mai dezlegate după câteva pahare de vin bun și ușor. (ION PAS)

DEZMORȚI

A dezmorți atenția (cuiva) = A destinde (pe cineva):

D. președinte îl oprește, spre a mai dezmorți atenția Camerei cu o glumă. (I. L. CARAGIALE)

DEZNODA

A deznoda punga (sau **băierile pungii**) = A scoate banii, a da banii. A cheltui:

Deznodă-ți punga, zgârcitul. (VASILE ALECSANDRI)

De ce nu s-a ales așa băiatul lui Pană, al lui Trufanda? Pentru că au fost struniți la vreme; pentru că părinții n-au desfăcut băierile pungii, tâncilor fără de minte. (NICOLAE GANE)

Cum înnozi, așa deznosi = Dacă greșești, trebuie să repara singur greșeala:

Tu, cel care înnozi, (tot tu) va trebui și să deznozi. (GRETE TARTLER)

DIAPAZON

A fi (sau **a se pune**) **la același diapazon cu cineva** = A se afla în aceeași dispoziție, stare sufletească cu cineva:

Spre care țel mergea internaționala aceasta ce nu putea fi pusă la același diapazon? Vă voi mărturisi că nu știu nici eu, după cum nu știa nici acela care le crease. (D. ANGHEL)

DIBUIT

Pe dibuite = Dibuind, căutând (pe întuneric); umblând nesigur, pipăind:

Pe dibuite ajunseră acolo și, cu inima strânsă, începură să sape. (ION AGÂRBICEANU)

Iana, îndată ce simți că s-a potolit casa, se sculă binișor și, fără a aprinde pic de lumânare ca să nu deștepte vreo roabă, Se găti și se îmbracă pe dibuite cu tot ce avea mai scump. (SPIRIDON POPESCU)

(Fig.) *Să mai umble acum pe dibuite, de la ușă la ușă, ca să o caute, asta nu mai era cu putință. (ION SLAVICI)*

DICHIS

A fi cu tot dichisul = Se spune despre un om viclean:

– Deși mă vezi cu tot dichisul vânătoresc, să nu crezi că am năvălit în dormitorul tău, ca să te târesc prin stufiguri. Nu, altă vorbă am a-ți spune: o veste bună. (NESTOR URECHIA)

DICHIU

A fi dichiul (cuiva) sau **a-și găsi dichiul** (Reg.) = A(-i) veni cuiva de hac:

– Ai grijă, să nu-ți găsești dichiul cu el!

DIFICULTATE

A avea dificultăți = A avea neînțelegeri cu cineva:

Știu că voi avea dificultăți cu ei. Ba se vor plânge de una și de alta. Ba nu vor plăti. (ION RAȚIU)

Ea avea dificultăți de comunicare cu toată lumea.

A face (sau **a crea**) **dificultăți** = A pune (cuiva) piedici. A opune rezistență, a se împotrivi (într-o problemă):

– Cum îți permiți dumneata să mă acuzi că-ți fac dificultăți? izbucni șeful iritat. (JEAN BART)

Lipsa semnelor de punctuație dintr-un text, ca și folosirea lor fără logică, ar putea crea dificultăți în înțelegerea acestuia. (ISABELA NEDELICU)

DIHONIE

A băga-n dihonii (Reg.) = A băga zâzanie:

Se hotărî să se ridice cu totul de pe moșie, vânzând și dăniile, când auzi că în sat s-o iscat o dihonie grozavă, că sunt certe, băta și chiar capete sparte. (RADU ROSETTI)

DILACHE

A fi cu (sau **a avea pe**) **dilache la cap** (Reg.) = A fi nebun:

Nu te mai înțelegi cu el, parcă-l are pe dilache la cap...

DIMENSIUNE

A patra dimensiune (Fam.) = Ceva imposibil, ceva ce n-a fost încă descoperit, ceva neconceput încă de mintea noastră:

Erai, băiete, prost, / Și roata pentru tine-a fost / A patra dimensiune! (G. COȘBUC)

DIMINEAȚĂ

A fi (sau **a umbla**) **cu două dimineți** (Mun.) = A fi prefăcut:

Nu te puteai încrede niciodată în ea, că mereu umbla cu două dimineți.

A umbla cu bună dimineața = **a)** A umbla cu colindul în dimineața sau în ajunul Crăciunului:

Umbla în Ziua de Crăciun, nu în Noaptea de Ajun. Venea de „bună dimineața” și corinda un corind cu bradul și teiul. (GRIGORE LEȘU)

b) (Irn.) A umbla fără treabă (pe la vecini):

Femeia își făcuse obiceiul de a umbla cu bună dimineața de la o vecină la alta.

Bună dimineața! sau **dimineața bună!** = Formulă de salut:

– *Bună dimineața, domnișoară Camelia!*
(MIHAI RADU)

DINAFARĂ

A ști (sau **a spune, a recita**) **pe de rost** ori **pe dinafară** (sau **de a rostul**). v. **rost**.

DINAINTE

A nu-i trece cuiva pe dinainte = A nu îndrăzni (din prea mare respect sau considerație) să se arate în fața cuiva:

Când aș avea eu o slugă ca aceasta, nu i-aș trece pe dinainte. (ION CREANGĂ)

A-l lua (sau **a-l scăpa**) **gura pe dinainte**. v. **gură**.

DINTE

A avea un dinte împotriva (sau **contra**) **cuiva** (Pfm.) = A avea un motiv de nemulțumire, de supărare sau de dușmănie împotriva cuiva:

Cine avea un dinte contra... conservatorilor bătrâni se declara partizan al votului universal. (ION PAS)

Călinescu avea un dinte împotriva tatei. Ei se cunoșteau de mult. (MONICA PILLAT)

A clănțâni (sau **a dârdâi**) **din dinți** = A-și lovi involuntar și sacadat dinții, de frisoane de frig, producând un zgomot caracteristic:

Câinile pe gerul tare, / Când ninge zăpada mare, / Să-ncovrigase cu totul, / Vârându-și sub coadă botul, / Și-într-a lui tremurătură, / Clănțânindu-i dinții-n gură [...] (ANTON PANN)

Dar n-apucase să-și pună din ochi atâtea întrebări, și horcăielile se porni ca un clocot, întrerupte de gemete din adânc, în timp ce trupul tremura tot mai tare și mai tare clănțânind din dinți. (I. L. CARAGIALE)

A se ține de ceva cu dinții (Pop.) = A nu ceda cu niciun preț:

Să ții dârlogii cu dinții, / Să mi te plângă părinții, / Să te-nsori de nouă ori / Ca să faci nouă feciori. (VASILE ALECSANDRI)

A sta (a **șede**a, a **rămâne**) **cu dinții la stele**. v. **stea**.

A tăia ca dinții babei = A fi neascuțit; a nu tăia deloc:

Mi-a dat un cuțit ce taie ca dinții babei...

A-i scoate (cuiva) **și dinții din gură** (Pfm.) = A-i lua (cuiva) tot ce are:

Atât de lacomă era, încât era în stare să-i scoată și dinții din gură.

A-și arăta dinții (Pfm.) = A amenința. A se manifesta în mod nefavorabil:

Rarii vișini din grădină au de furcă până la muguri, / Și în locul blândeii toamne, iarna dinții și-i arată. (CINCINAT PAVELESCU)

În momentele de față, Europa trece printr-o spăimântătoare criză. Recoltele sunt pretutindeni, afară de Ungaria și România, într-o stare mizerabilă. Foametea își arată dinții. (ANTON BACALBAȘA)

A-și lua inima-n dinți = A se îmbărbăta, a-și face curaj:

Varan își luă inima-n dinți și porni din nou spre car. (EUSEBIU CAMILAR)

[...] *când întâlnești un evreu în hudițele Tangerului, îl vezi trecând ca o umbră de-a lungul pereților, cu ochiul pândaci, cu urechea dreasă, cu inima-n dinți, ca un om ce ar fi comis o crimă și s-ar teme de a fi recunoscut.* (VASILE ALECSANDRI)

A-și ține inima cu dinții = A se stăpâni, a răbda:

Oricât îl durea de tare, el tot își ținu inima cu dinții. (ION CREANGĂ)

Înarmat până în dinți = Puternic înarmat:

Înarmat până în dinți, cu sabia la brâu și-n fiecare buzunar cu câte un revolver, se urcă într-o căruță având drept vizitiu un harabagiu turc și alături de harabagiu doi soldați cu puștile încărcate. (ANTON BACALBAȘA)

Și, în drumul lui, descoperise un infractor, înarmat până-n dinți, cu pistol, cu cuțit,

care trecuse granița și încerca de zor să-și schimbe încălțăminte. (JEAN BĂILEȘTEANU)

Mai aproape dinții decât părinții = Se spune despre cei egoiști:

– *Ori mi-or da feciorii după moarte de pomană, ori ba, mai bine să-mi dau eu cu mâna mea. Că, oricum ar fi, tot îs mai aproape dinții decât părinții.* (ION CREANGĂ)

Părinții mănâncă aguridă și fiilor li se strepezesc dinții = Se spune atunci când copiii pătimesc de pe urma greșelilor părinților:

Zi și d-ta că ai avut să tragi un păcat strămoșesc. Vorba ceea: „Părinții mănâncă aguridă, și fiilor li se strepezesc dinții”. (ION CREANGĂ)

Printre dinți = (În legătură cu verbele de declarație) Neclar, nedeșluit (trădând mânie, ciudă amenințare):

A veni ea și vremea aceea, voinice, zise împăratul, îngânând vorba printre dinți. (ION CREANGĂ)

Scobește-te în dinți! = Pune-ți pofta în cui!:

Părul s-a făcut de-o mie de ori mai nalt de cum era, de-i ajunsese crengile în nori! Ș-atunci... scobește-te, fata babei, în dinți! (ION CREANGĂ)

Soare cu dinți (Pop.) = Soare pe timp geros, răcoros sau ploios:

Cerul limpede de sticlă albastră. Soarele – soare cu dinți – mușcă. (ZAHARIA STANCU)

Treizeci și opt de ani mai târziu, într-un martie cu soare cu dinți, stau cu soția mea în balconul apartamentului nostru din București. (SANDRA PRALONG)

E un soare cu dinți, de-ți îngheață nasul.

DIRECT

A fi sau a (se) face direct răspunzător (de ceva) = A răspunde (sau a face pe cineva să răspundă) personal și integral de anumite fapte:

Sunteți invitat să vă conformați întocmai cu legea... vă vom face direct răspunzător. (AL. MACEDONSKI)

DISCREȚIE

A fi (sau **a ajunge, a rămâne, a pune, a lăsa**) **la discreția cuiva** = A fi (sau a ajunge etc.) la bunul plac, la dispoziția cuiva, supus puterii abuzive, capriciilor cuiva:

Țările române erau la discreția marilor puteri vecine, și cei care simțeau rușinea și nenorocirea acestei situații [...] nu puteau să nu fie fascinați de concepția naționalistă, datorită Franței revoluționare. (G. IBRĂILEANU)

Cetitorul distrat să nu se grăbească a-mi aduce aminte că guvernul sovietic a făcut exproprieri, prin legi sau lăsând avutul unor clase la discreția indivizilor cu specială inițiativă în materie de rechiziție fără bon, și că aceste maniere nu sunt deloc sentimentale. (PAUL ZARIFOPOL)

A păstra discreția = A nu răspândi o știre. A nu divulga un secret încredințat:

Din punctul nostru de vedere, căci din moment ce nu mai păstra discreția, nu mai era treaba lui, ci devenise a noastră, a tuturor. (ION IOANID)

Carol o alinta Păsărica, iar aceasta păstra discreția necesară, mulțumindu-se cu satisfacțiile pe care i le oferea tânărul principe. (IOAN SCURTU)

DISCUȚIE

A pune în discuție = A supune discuției, deliberării, o idee, un punct de vedere etc.:

Vroia ca marele ziarist să nu-l mai trimită la Paris? Sau, și mai rău, să-l dea afară? Nimeni, niciodată, n-a îndrăznit să-i pună în discuție un articol. (MARIN PREDA)

Nu (mai) încape discuție = Desigur, neîndoios:

– *Negreșit, nici nu încape discuție! reveni prefectul cu elan. Să nu crezi că eu nu înțeleg starea ta, iubitule!* (LIVIU REBREANU)

Că instrucția se întinde la noi – cam încet, nu e vorbă, dar totuși se întinde – nu mai încape discuție. (C. DOBROGEANU-GHEREA)

DISPARIȚIE

A fi pe cale (sau în curs) de dispariție (D. specii de animale, plante) = A fi pe punctul de a nu mai exista ca specie, rămânând doar câteva exemplare:

Din acest moment înainte, animalele de pradă, au început să devină, din ce în ce mai accelerat, specii pe cale de dispariție. (ALEXANDRU GABRIEL FILOTTI)

DISPĂREA

A dispărea ca prin farmec = A pieri repede și fără urmă:

Și cum mergeau cu bulgărele lor luminos, deodată marginea orizontului se apropia și cerul se luminea în partea aceea. Apoi copiii dând un râset clar, împinseră bulgărul cu o ultimă efortare și dispărură ca prin farmec. (D. ANGHEL)

L-am privit pentru o fracțiune de secundă, el mi-a zâmbit, mi-a făcut un semn să continui să cânt și în clipa aceea a dispărut ca prin farmec orice rezervă și resentiment pe care le aveam până atunci. (BUJOR NEDELCOVICI)

DISPERARE

A duce pe cineva la disperare = A face pe cineva să-și piardă nădejdea; a exaspera (pe cineva):

Simțirile dulci ale amorului s-au prefăcut într-un chin dureros, ce pe mulți îi duce la disperare și nu o dată la sinucidere, dacă nu pot izbuti să-și împlinească nesățioasele dorințe. (CONSTANTIN STAMATI-CIUREA)

La disperare = Într-o împrejurare grea, în care sunt puține posibilități de scăpare:

Fiindcă ea refuza să vorbească, blestematele coabe îi cădeau pe cap cu sfaturile lor de despărțenie și o torturau până la disperare. (PANAIT ISTRATI)

La disperare te agăți de orice.

DISPONIBIL, -Ă

A pune (sau a fi, a rămâne etc.) în cadru disponibil = A pune (a fi etc.) în disponibilitate:

După ce Dabici ieși [din închisoare], fu pus în cadru disponibil apoi, la foarte scurt

timp, deoarece era un om capabil, fu numit la început adjunctul, apoi șeful O.C.L. din N. (NICOLAE BREBAN)

DISPOZIȚIE

A fi (sau a sta, a se afla etc.) la dispoziția cuiva = A fi gata să satisfacă dorințele, ordinele cuiva:

– A, domnul Iuga? exclamă Modreanu aranjându-și cravata la gât. Mi se pare c-am avut plăcerea să-l cunosc odată în tren... Cum nu, domnule Herdelea, bucuros, vino oricând și-ți stau la dispoziție. (LIVIU REBREANU)

DISPUS, -Ă

A fi (bine) dispus = a) A avea bună dispoziție, a fi vesel, mulțumit:

Și doctorul Ispas a fost foarte bine dispus toată ziua și a istorisit la toată lumea cum a ridicat din noroi și din beznă pe un biet nenorocit. (LIVIU REBREANU)

b) A fi ușor amețit de băutură:

Prânzul a fost vesel; Alexandrescu, bine dispus, a povestit o mulțime de istorioare țărănești în care vestitul Carcalechi, ziaristul curții, juca rolul principal. (ION GHICA)

Să bea toată lumea! strigă un scoțian bine dispus, cum intră în cârciumă. Când beau eu, toată lumea trebuie să bea! (FLORENTIN SMARANDACHE)

A fi rău (sau prost) dispus = A fi într-o stare sufletească rea:

Ieronim se așeză în colțul unui divan și părea rău dispus... Francesco ieși; iar Cezara... s-aruncă la picioarele tânărului cu mâinile unite, tremurând și aproape plângând. (MIHAI EMINESCU)

Giraud, criticul rău dispus de altădată, repetă astăzi laudele admise totdeauna de universitarii, ca și de publicul favorabil autorului. (PAUL ZARIFOPOL)

DISTANȚĂ

A păstra distanța (cuvenită) = A fi rezervat (față de cineva):

Partidele conservatoare, de centru sau centru dreapta, s-au văzut silite să apese pedala

populismului naționalist pentru a păstra distanța. (MIHAELA MIROIU)

Nu putem păstra distanța între noi și el. Suntem subjugați cu totul și fără putință de scăpare. (MARIANA NEȚ)

A ține (sau **a pune**) **la distanță** = A (se) arăta rezervat; a nu lăsa pe cineva să fie prea familiar:

După această convorbire Smaragda trata pe coana Anica cu foarte multă afabilitate și atențiune, dar aceasta se simți totuși pusă oarecum la distanță, și nu-și mai putea permite confidențe și expansiuni ca altădată. (CONSTANTIN STERE)

O forță epică neobișnuită uimește și, în același timp, ține la distanță. (TANIA RADU)

DIVAN

A face (cuiva) divan pe spinare (Pop.; irn.) = A bate (pe cineva):

Nu-ți tot bate joc de mine, / C-a veni vara ca mâine / De te-oi prinde-n lunca mare / Să-ți fac divan pe spinare. (VASILE ALECSANDRI)

A se sui pe divan (Fam.; fig.) = A se obrăznicii:

Bine-a mai zis cine-a zis: „Dacă dai nas lui Ivan, el se suie pe divan”. (ION CREANGĂ)

Ce să facă Ivan, în aceste condiții când, totuși, nu se mai poate sui pe tanc, spre a-i pedepsi pe cei care își permit să spună un adevăr neconvenabil? Ivan s-a suit pe divan: nu-i mai place vinul moldovenesc. Și doar îl bău și-i plăcu, timp de câteva sute de ani. (<http://www.ziaruldeiasi.ro/>)

A sta divan (Înv.) = A avea o atitudine solemnă și respectuoasă:

Când începe să cânte, tot satul îi stă divan. (ANTON PANN)

A ține (sau **a sta, a șede la**) **divan** = A ține consiliu:

După un interegn, în care zilnic boierii țin divan, prezidați de mitropolit, Veniamin Costachi, noul domn, Scarlat Callimachi, sosește. (NICOLAE IORGA)

(Pex.) A sta de vorbă, a sta la taifas:
Când însă-n turlă ceasul tainei bate, / De prin morminte umbre mari se scoală... / Și țin divan sub bolțile surpate. (ȘT. O. IOSIF)

DOAGĂ

A ajunge (sau **a veni, a cădea**) **în doaga cuiva** = A ajunge să se identifice (în sens rău) cu cineva în felul de a fi, de a gândi:

Ai căzut în doaga lui Tomiță. (M. DAVIDOGLU)

Parc-aș fi ajuns în doaga palamariului de la sfântu Onofrei. (VASILE ALECSANDRI)

Ce-ți faci capul ciulama cu atâta citanie, vrei să ajungi în doaga lui Pașadia? (MATEIU I. CARAGIALE)

A fi în doaga morții = A nu mai avea mult de trăit:

Domnii de la Cluj nu vin cu niciun program, ceea ce nu-i împiedică să vocifereze amarnic, ca din gura șarpelui, că țara e în doaga morții din pricina constituției. (OCTAVIAN GOGA)

Pe lângă morții de până azi, alți fruntași ai țării și ai bisericii sunt în doaga morții. (documente.bcucluj.ro/)

A lăsa pe cineva în doaga lui = A lăsa pe cineva să facă ce vrea:

Femeia l-a lăsat în doaga lui toată dimineața și s-a putut înțelege cu el.

A lipsi multe doage (unui lucru) = A avea multe defecte:

Mă Traiane, văd că lipsesc multe doage în colonie. (MIHAIL SADOVEANU)

A-i lipsi cuiva o doagă sau **a fi (cam) într-o doagă** = A fi trăsnit, nebun. A avea comportări anormale:

– Da, bine zici, – el răspunse – că mai știu ce fac și eu! / Parcă-mi lipsește o doagă, acum la necazul meu. (ANTON PANN)

Pentru că se sulemenea și umbla cu rochiile de mătase, toată Armadia zicea că-i lipsește o doagă. (LIVIU REBREANU)

Omul mă privește de parcă aș fi într-o doagă, dar e prea amabil ca să nu se execute. (IOAN T. MORAR)

A-i suna cuiva doagele = A fi sleit de puteri. A fi aproape de sfârșitul vieții:

La cei aproape 100 de ani, el simțea că-i sună toate doagele și mergea greu.

DOAR

Doar că nu... = Aproape că..., puțin a lipsit să nu...:

Ședea tocmai înspre partea aceea, încotro era împărăția tatălui său; doară căci nu-i zisese că șade chiar la dânsul. (P. ISPIRESCU)

Fără doar și poate = Desigur, neapărat, necondiționat, fără nicio îndoială:

[Căpitanul] are să se lupte cu fiul ei, împăratul, pe care fără doar și poate are să-l omoare. (P. ISPIRESCU)

Fără doar și poate, te-așteaptă, biata fată! (AL. MACEDONSKI)

– *Hai să fugim împreună...* – *Ce zici? Vrei să mă furi?... Fără doar și poate.* (VASILE ALECSANDRI)

Într-o doară sau (rar) **de-o doară** = La noroc, la întâmplare, pe nimerite:

M-am uitat așa, într-o doară. (MARIN PREDA)

Mai nu crede, mai se-ndeamnă / Și răspunde – așa-ntr-o doară. (ȘT. O. IOSIF)

Plecă într-o doară, ia așa, peste câmp, unde o vor duce-o ochii. (P. ISPIRESCU)

A cerut așa de-o doară lui Albu-mpărat cartea cu care-l trimisese pe mezin. (I. L. CARAGIALE)

DOASCĂ

Din doască-n doască (Înv.) = De la un capăt la altul. Din scoarță-n scoarță:

Când eram de vreo opt ani, tata mi-a făcut cadou o foarte frumoasă carte, câteva povestiri admirabil ilustrate, pe care am răsfoit-o din doască-n doască, i-am citit textele,

pe unele silabisindu-le să-mi intre mai bine-n cap. (DAN REBREANU)

Adică să citesc romane. Nu aveam bani să îmi cumpăr cărțile mele, premiile mele întâi erau cărți de poezie, Alecsandri, balade cu Toma Alimoș, mai apoi Blaga, Philippide, Minulescu, pe care le citeam din doască-n doască. (MARTA PETREU)

DOBÂNDĂ

A aduce dobândă = A produce beneficiu, câștig, profit:

Pusă la bancă, moștenirea îi aducea destulă dobândă ca să aibă din ce trăi. (GALA GALACTION)

A plăti (cuiva) cu dobândă (Pop.) = A se răzbuna fără milă pentru o pagubă sau suferință:

Și te rog îmi iartă gluma, / Că nu-ți este spre osândă, / Ci priimești cu dobândă. (ANTON PANN)

A sluji în dobândă = A merge la război fără a fi plătit, ci numai având drept la pradă:

Slujind în dobândă și iubitori de bogăție, ei dobândiseră mult de la Mihai. (NICOLAE BĂLCESCU)

DOBÂNDI

A dobândi voie (Înv.) = A avea voie:

Făt-Frumos iară se rugă să-l lase și pe dânsul să meargă, și iară fu huiduit. Dară dacă dobândi voie, porni iară cu iapa lui. (P. ISPIRESCU)

În conferința ce avu Sigismund cu deputații, față fiind și Bocskai, se chibzuiră despre mijloacele d-a sili pe deputații îndărătnici a primi învoirea făcută; hotărâră a dobândi de la dânșii prin spaimă aceea ce nu credeau că pot dobândi cu voie. (NICOLAE BĂLCESCU)

DODIE

A lăsa (pe cineva) în dodiile lui (Pop.) = A lăsa (pe cineva) să-și facă toanele, capriciile:

Noi copiii o lăsăm în dodiile ei. (ZAHARIA STANCU)

A umbla sau a merge (ca) în dodii (Îvp.) = A merge în neștire, năuc:

Bătrânul umbla în dodii toată ziua.

A vorbi sau a grăi (cam) în dodii (Pfm.) = A vorbi fără sens, aiurea:

– *Ce vorbești în dodii, mătușă? Tocmai de la una ca d-ta ți-ai găsit să aștept eu ajutor?* (ION CREANGĂ)

Ei, dacă se adunară la un loc, aduseră vorba iarăși despre broasca fratelui lor celui mai mic, și începură împreună cu logodnicele lor a grăi despre dânsul cam în dodii. (P. ISPIRESCU)

– *Să nu bănuiești, pre-sfințite, răspunse ticăloasa fată dând un hohot de râs, dar mi se pare că vorbești cam în dodii făcându-mi o asemene întrebare.* (C. NEGRUZZI)

– *Îți spusei, mai zise neguțătorul, cu grai scurt și cam în dodele, că am pierdut punga cu o mie de lei; tu mi-ai adus-o numai cu nouă sute. Asta e!* (P. ISPIRESCU)

DOI, DOUĂ

(A spune) două vorbe și-un cuvânt (Fam.) = (A spune) pe scurt, în puține cuvinte:

[...] *și-mi aduc aminte cu atâta plăcere de ceasurile pe care le-am petrecut la dumneavoastră la Năpădeni, încât am ținut să vă bat la ușă aici, la Chișinău, și să am vreo două vorbe cu dumnealui.* (CONSTANTIN STERE)

Iar, mai apoi, ce stângaci ne exprimam iubirea în două vorbe și-un cuvânt, de parcă ea ar încăpea într-un blog ori într-o mie. Și să priceapă cu sufletul lor curat că întotdeauna ne-am străduit. (<http://siblondelegandesc.ro/>)

A face (pe cineva) de două parale = A ofensa, a jigni pe cineva:

Numai cel ce și-a mâncat plumânii ani de zile în prăfăria câtor cincizeci de copii știe ce va să zică școală. Și pe urmă vine un revizor și te face de două parale. (LIVIU REBREANU)

– *Spune, de ce ai scris despre seara aia și m-ai făcut de două parale? Te simțeau mai puternică?* – *Nu te-am făcut numai pe tine de două parale, și pe mine...* (MARIA BANUȘ)

A fi (om) cu două fețe = A fi (om) fățarnic, ipocrit:

Nu era abilă, nu era cu două fețe, nu putea tolera compromisul, nu era atractivă, nu era mondenă, era deci opusul Paulinei și al altor femei din preajma ei. (AURORA LIICEANU)

Și mai ales acea impresie de femeie cu două fețe, stăpână pe ea și cinică, a Elvirei Arămia, crease între ei un fel de prăpastie pe care, ciudat, femeia fusese prima care-o intuise. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

A fi taler cu două fețe. v. **taler.**

A nu scăpa cu una cu două = A nu scăpa ușor:

– *Lasă-l, măi Țurlui! Facem noi judecată și-i găsim pedeapsa cuvenită. Nu scapă el cu una cu două...* (CEZAR PETRESCU)

Am să aflu eu pe loc ce-mi ascundeți, nicio grijă, de mine nu scăpați voi cu una, cu două. (NICOLAE ȚIC)

A nu vorbi sau a nu zice (nici) două = A nu scoate o vorbă, a nu zice nici cârc, a tăcea chitic:

Toată dimineața / N-a vorbit nici două, iar când a-nceput / Mă-sa cu ocară, fata s-a făcut / Albă și-apoi verde. (G. COȘBUC)

A se scula în două labe. v. **labă.**

A suge la două oi = A trage foloase, în același timp, din două părți:

– *Ești sigur că nu suge la două oi? se întoarce blondul pentru o clipă în discuție.* (ADRIAN VOICU)

Jurnalistul Corneliu Calotă, proaspăt uns de Ponta, în funcția de purtător de cuvânt al Guvernului României, suge la două oi. Întrucât este și membru în Consiliul de Administrație al TVR și mai nou purtător de vorbe la Guvern. (<http://www.exclusivnews.ro/>)

A umbla după doi iepuri deodată = A urmări concomitent două scopuri, două avantaje diferite:

Nu te apuca de multe trebi odată. Cine gonește doi iepuri nu prinde niciunul. (C. NEGRUZZI)

Dacă umbli mereu după doi iepuri deodată, n-o să-ți iasă socoteala.

A umbla să iei două piei de pe o oaie = A urmări un câștig exagerat:

Nu știu ce va fi avut Domnul. Poate haznaua lui era săpată până-n adâncimile Tartorului și nu se mai putea umple; ori poate el era ca lupul cel nemilosiv, care voia să ieie șapte piei de pe-o biată oaie. (MIHAIL SADOVEANU)

A vorbi (a spune) cu două înțeleșuri = A se exprima echivoc:

Mă critica tandru, mă întrerupea numai ca să spună ceva cu două înțeleșuri, ceva indecent și, în tot ce făcea, se vedeau germenii unei oferte. (CĂTĂLIN DORIAN FLORESCU)

Oricât era de prefăcut, Păturică tot nu putu să reziste acestor cuvinte pline de ironie și cu două înțeleșuri; (NICOLAE FILIMON)

Poți vorbi cu două înțeleșuri. Poți spune cuvinte mincinoase. Dar cel mai grav este atunci, când te ascunzi după cuvinte. (corneliusgreising.com/)

Cu una cu două (În propoziții negative) = Ușor, repede:

Patroana nu se lasă bătută cu una cu două. (CAMIL PETRESCU)

Stambulachie însă nu este om să se dea bătut cu una cu două. (AL. MACEDONSKI)

Din două una sau una din două = Ori una, ori alta, ori... ori...:

– Și mai crezi că nu vrea să te omoare când îți pune astfel de condiții! Filfizonul, ori că e nebun, ori o fi crezând că nu mai ești în stare să ții pistolul. Din două una. (EM. GÎRLEANU)

Măi bărbate... alegeți una din două: ori merg eu de unde-am venit, ori alungă-ți copiii. (I. POP-RETEGANUL)

În doi peri. v. păr.

În doi timpi și trei mișcări (Fam.) = Imediat, foarte repede:

Ozun, dragă, ți-a răsucit [...] capul, în doi timpi și trei mișcări. Nu te-am crezut așa slab de înger. (CEZAR PETRESCU)

În două (sau pe din două) cu... = Amestecat (în părți egale) cu altceva:

Făina e în două cu țărâna... Mâncăm pământ fierț în loc de mămăligă! (AL.VLAHUȚĂ)

S-a și stârnit un vișor cumplit – cu lapoviță în două, – de nu vedeai nici înainte, nici înapoi. (ION CREANGĂ)

Nici una, nici două = Fără multă vorbă, fără a sta pe gânduri, dintr-o dată, imediat:

Nici una, nici două, haț! pe ied de gât, îi retează capul pe loc. (ION CREANGĂ)

A doua zi, Anton plecă la un festival de poezie la Craiova și, nici una, nici două, le propuse fetelor să-l însoțească. (DUMITRU CRUDU)

Nu face (sau nu dai, pop. nu plătește) nici două parale (sau doi bani) = Nu prezintă niciun interes; nu are nicio valoare:

– Ascultă, domnule! Să știi de la mine că asta-i cea mai bună din toate coasele d-tale; celelalte nu fac două parale! (LIVIU REBREANU)

TALPĂ: Vorbă-i?... un țopârlan ca dânsu... leneș... somnoroș... tuieș [(reg.) țicnit, smintit; zăpăcit]... care când îi poroncesc câte ceva... să măture casa... să aducă apă de la fântână... se uită la mine cu ochii boldiți, ca o broască la soare... Mă mir ce-l tot aperi, Tișo dragă, că nu plătește nici doi bani... (VASILE ALECSANDRI)

Una și cu una fac două = E limpede:

EFIMIȚA (aproape răsconvinsă): De! bobocule, să zic și eu cum zici, că după cum le spui dumneata, una și cu una fac două, n-are de unde să te mai apuce omul... (I. L. CARAGIALE)

– Răducane, una și cu una fac două. Câinele care cerșește din ușă în ușă nu păzește nicio casă. (BARBU DELAVRANCEA)

Când e vorba de breasla ostășească, apoi breasla ostășească e tot una cu breasla

bisericească... îți spun eu! Uite colea... una și cu una fac două... și cu trei fac mai multe... (MIHAIL SADOVEANU)

DOILEA, DOUA

A pune (sau **a lăsa, a trece** etc.) **ceva pe planul al doilea** = A considera ceva ca fiind de importanță secundară:

Monica Anghel are parte de o schimbare în viața ei, hotărând să pună pe planul al doilea actoria și să se întoarcă la prima dragoste, muzica. (www.libertatea.ro/)

De mână a doua = a) De calitate inferioară, mai puțin luxos, mai ieftin:

Marfă de mână a doua. Hotel de mână a doua.

b) De mică importanță:

Apoi regele a poruncit lui Hilchia arhiereul, preoților de mână a doua și celor ce stăteau de strajă la prag, să scoată din templul Domnului toate lucrurile făcute pentru Baal, pentru Astarte și pentru toată oștirea cerului și să le ardă afară din Ierusalim [...] (BIBLIA)

Joacă într-un rol de mână a doua.

DOISPREZECE

În ceasul al doisprezecelea = În ultimul moment:

Ei bine, comuniștii români au ratat șansa istorică de a se reabilita față de țara lor (căci în fața victimelor nu se pot răscumpăra) și, în ceasul al doisprezecelea, au continuat să nu își facă datoria. (HORIA-ROMAN PATAPIEVICI)

Să-ți fie rușine, că nici măcar acum în ceasul al 12-lea, nu ai demnitatea să taci atunci când vine vorba despre Olțchim și Roibu! (<http://www.criterii.ro/index.php/>)

DOMENIU

A cădea în domeniul public (D. opere, invenții) = A deveni bunul tuturor, putând fi comercializat de oricine:

O indicație geografică înregistrată nu va putea fi considerată că a devenit generică și nici nu va cădea în domeniul public. (MONITORUL OFICIAL, 1998)

Căderea unei opere în domeniul public este un efect al expirării duratei de protecție și nu trebuie confundat termenul cu noțiunea de domeniu public utilizată în materia dreptului administrativ. (<http://www.scribub.com/>)

DOMN

A fi domn (Arg.) = A face o favoare (cuiva), a se purta frumos (cu cineva):

Ironia sorții e că uneori nu poți rămâne în relații faine cu oameni cu care ai fost domn! (TIMOTEI RAD)

A lăsa (sau **a da, a părăsi pe cineva**) **în plata Domnului** (sau **a lui Dumnezeu, a sfântului**). v. **plată**.

Dragă Doamne! v. drag.

Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor (Înv.) = Exprimă bucuria poporului la fiecare nouă domnie, care provenea din speranța că traiul va fi mai bun:

– Pentru ce s-au răsculat boierii? – Pentru ca să scape țara de o domnie tirană și degradată... – Hum! Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor! replică bătrânul, clătinând din cap. (VASILE ALECSANDRI)

– Hei, cinstite jupâne, strigă Chirilă, înțelegând cum stau lucrurile; schimbarea domnilor, bucuria nebunilor... Dar nu-i nimica. Toate trec; noi rămânem pe loc. (MIHAIL SADOVEANU)

Vezi Doamne. v. vedea.

DOMOL, -OALĂ

A o lăsa (sau **a o lua**) (**mai**) **domol** = A proceda cu calm și răbdare:

Ascultă, coane procurorule, ia-o mai domol cu mine. (G. M. ZAMFIRESCU)

A lăsat-o mai domol și mi-a făgăduit o a doua ediție în scurt timp. (IORDAN DATCU)

DONIȚĂ

Plouă (**toarnă** sau **varsă**) **cu donița** (Pop.) = Plouă foarte tare:

Ploua ca cu donița, de se făcuse vale prin pădure-n jos, și durăia și fulgera, de gândeai că-i vremea de apoi. (OVIDIU BÎRLEA)

DOP

(Mare) cât un dop sau (pop.) **dop de saca** (D. oameni) = Bondoc:

Acesta era și măscăriciul lui Baccus; și nimeni nu scăpa, fără să-i atârne de coadă acest Silenu câte vrun ponos. Râdea și de bun și de rău, și pe toți îi lua în zeflema. Era, mare, acest Silenu gras și gros ca un butoi, adecă, cum i-am zice noi astăzi: dop de saca; fața lui, fața sfeclei, nasul ca un ardei roșu. (P. ISPIRESCU)

A afla dop la ceva (Înv.) = A găsi un mijloc de rezolvare:

Nu credea c-o să afle dop la avocat, dar a ieșit cu bine din încurcătură.

A pune dop cuiva (la sau în gură) = A nu lăsa pe cineva să-și exprime nemulțumirea; a interzice cuiva să vorbească:

Să arătăm că nu numai trăim ca un neam de toți uitat și obijduit [...] și că din râurile lacrimilor noastre se nasc și se vor mai naște mari viteji ai neamului moldovean, uriașii minții și ai luminii, care vor birui, în sfârșit, mișelia oamenilor întunecați, ce ne-au apăsât pân-acuma și ne-au pus dop în gură ca să nu grăim despre ce ne doare pe noi. (A. MATEEVICI)

A se face (ca un) dop (Fam.) = A se îngrășa:

Cotan este scurt, gras și gălăgios. Parcă ar fi un dop de sticlă de șampanie proptit pe două bețe de chibrituri cu gămăliile negre. (ION MINULESCU)

DOR

A face pe dorul cuiva (Pop.) = A-i îndeplini o dorință:

Băiatul i-a făcut pe dorul iubitei sale și au plecat departe de casă.

A i se face dor (de cineva sau de ceva) = A dori (pe cineva sau ceva):

Aseară, mi s-a făcut dor de tine. Un dor atât de cumplit, atât de dureros, încât cred că nu se mai potrivește cuvântul „dor.” (CELLA SERGHI)

Spune-le că mi s-a făcut dor de alea lor și mai ales de pimniță [pivniță]. (I. L. CARAGIALE)

Și cum stăteam, într-o după amiază caldă de octombrie, în curtea școlii unde eram încartiruiți, unora dintre noi li s-a făcut dor de o bere. (MIRCEA CARP)

DORI

A dori cuiva de bine (Înv.) = A-și lua rămas-bun:

La plecare, domnul le-a dorit numai de bine celor rămași în curte.

A fi de dorit = A fi necesar, a se cuveni:

Ar fi de dorit să știm cine a fost cea doamnă. (C. NEGRUZZI)

A lăsa de dorit = A avea lipsuri sau defecte:

Dotarea lasă de dorit, cea mai mare parte a tehnicii fiind depășită fizic și moral. (ADELIN PETRIȘOR)

Ceea ce am văzut lăsa mult de dorit, dar cred că ei vor remedia toate deficiențele.

Cum dorești (sau **doriți**) = Formulă care lasă la aprecierea interlocutorului luarea unei hotărâri:

Iară către cel mijlociu zice: „Tu vei avea moșii mari și boi după cum dorești; iar tu băiete, zice cătră fratele cel mai mic, tu vei veni cu noi, să te-nsurăm, să-ți câștigăm o luntre și un bordei lângă Dunăre și apoi să te lăsăm cu dorul împlinit”. (I. POP-RETEGANUL)

Mai ales faceți, domnule, cum doriți, sau coborâți-vă, sau rămâneți. Mult de gândit nu aveți timp. Cu aceste cuvinte ieși conductorul grăbit din cupeu. (CONSTANTIN STAMAT- CIUREA)

DORMI

A dormi boierește sau **ca un boier, ca (ori cât) un bei, ca un popă, popește, somnoros** (Pfm.) = A dormi fără grijă (în confort):

Și cum ajung în pădure, sapă o groapă adâncă de un stat de om, lângă un izvor, unde în

fiecare zi pe la amiază venea cerbul de bea apă, apoi se culca acolo pe loc și dormea cât un bei, până ce asfințea soarele. (ION CREANGĂ)

A dormi ca mielul la oaie (Îvp.) = A dormi liniștit:
Copilul dormea ca mielul la oaie.

A dormi de-a-n picioarele (sau **pe picioare**), ori **umblând, mergând (pe brazdă)** = A fi foarte obosit:

În drum spre casă, el dormea pe picioare de trudit ce era.

(Pex.) A nu-i sta mintea la ceva, a fi absent:

Ochii lui erau mai totdeauna coperiți de o ceață, așa că părea nepăsător pentru tot ce se petrece împrejurii și că umblă dormind pe picioare. (AL. MACEDONSKI)

A dormi greu, sau **(ca un) buștean, ca groșii, bute, tun, (rar) buba, bumbac, (ca) dus (de pe sau din lume), ca mort(ul pe moarte), (de poți) să tai lemne pe el (sau la capul lui)** (Pfm.) = A avea un somn adânc:

Și mai stă din băut, și iar începe a mornăi; și iar mai bea câte un răstimp, și iar mornăiește, până ce, de la o vreme, încep a-i slăbi puterile și, cuprins de amețală, pe loc cade jos și adoarme mort, de puteai să tai lemne pe dânsul. (ION CREANGĂ)

A dormi iepurește sau **a dormi somnul iepurelui**. v. **iepure**.

A dormi numai cu un ochi. v. **ochi**.

A dormi somnul dreptilor (Arg.) = A fi mort:

În casa erau doar trei adulți, doi dintre ei, mamă și fiu, deci firesc solidari, au dormit parcă somnul dreptilor de nu au auzit când Madalina a căzut... (<http://www.cancan.ro/>)

Dormi în pace! (sau **odihnească în pace!**) = Formulă prin care se imploră liniștea sufletului celui mort:

Dormi în pace printre făclii o mie!
(MIHAI EMINESCU)

Dormire-ai mort (sau **dus**), ori **somnul cel de veci** (Pop.) = Să mori!:

– *Trăiți, don sergent... N-am putut... dormeam...— Dormea! Dormir-ai mort! Nu vorbi-naintea mea! (ANTON BACALBAȘA)*

– *Dormi, prăpăditule, dormi?! Toată lumea ară și samănă, și tu dormi! Dormire-ai somnul ăl de veci! Ție nu ți-e destul, ca la orice bărbat, un ceas, două de somn pe noapte, ție îți trebuie să dormi până se face ziuă. (PAVEL DAN)*

DORMITA

Șade, dormitează și deștept visează (Pop.) = Se zice despre un om neghiob:

Totdeauna / Șade, dormitează / Și deștept visează. / Când îl întrebi, îți răspunde: / Curând și degrabă, a treia zi după înfierbințală. (ANTON PANN)

DOS

A da dos (sau **dosul** ori **dosurile**), **a(-și) arăta dosul**, **a pune dos la fugă**, **a bate dosurile**, **a da dos la față** (Îvp.) = A fugi (din fața dușmanului). A se ascunde:

[...] *află șiretenia pricinei din fir până în ață, cum adică s-a bătut tată-său cu tâlharii, cum aceștia i-au înfrânt oastea și cum împăratul cu ai săi, dând dosul, n-a mai știut nimic nici despre dânsul [...]* (P. ISPIRESCU)

– *Apoi suntem șase, într-ales, toți buni de picior și meșteri la ochit, de cei care nu dau dos la față. (NICOLAE GANE)*

Dădeau dosul, goniți de vrăjmași. (POP.)

Tu cauți să dai dosul, îmi pare?... Vrei să fugi? (AL. MACEDONSKI)

A face (totul) pe dos = Se spune despre o persoană care are un comportament ieșit din comun:

Dar, cum am spus, omul nostru era un om de aceia căruia-i mânca câinii din traistă, și toate trebile, câte le făcea, le făcea pe dos. (ION CREANGĂ)

Tot ce-a făcut în viață, el a făcut pe dos. (VLADIMIR GĂITAN)

A fi întors pe dos (Pfm.) = A fi necăjit; a fi furios:

Toată lumea aceea de pastori, profesori sau rentieri, savanți fără slujbă oficială a fost brusc aruncată în groazele mizeriei și silită, sub pedeapsa de pieire, să-și întoarcă pe dos ființa întreagă, să-și înăbușe instinctele, deprinderile, gusturile ei esențiale. (PAUL ZARIFOPOL)

Dragostea asta te-a cam întors pe dos. (G. M. ZAMFIRESCU)

Nu te mai puteai înțelege cu ea, căci parcă era întoarsă pe dos.

A ieși cu dosul la oameni. v. **ieși.**

A intra pe ușa din dos (Pop.) = A obține o favoare (pe căi necinstite, prin protecție):

Eu nu cred că voi intra pe ușa din dos în niciun partid. Am intrat mereu pe ușa din față. Am fost dat afară din PNL și nu reintru în PNL. (<http://www.agerpres.ro/>)

A întoarce (către cineva sau cuiva) dosul (Pfm.) = A se întoarce cu spatele către cineva (în semn de dispreț sau de încetare a conversației):

Acela care ar îndrăzni să arate vro idee neatârnată se pune în primejdie de a vedea pe gazdă că-i întoarce dosul: maniere toute neuve de faire les honneurs de son salon. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

A întoarce (pe cineva) pe dos = A tulbura, a indispune (pe cineva):

Dragostea asta te-a cam întors pe dos. (G. M. ZAMFIRESCU)

A lua cuiva dosul (Înv.) = A ataca pe la spate:

De nu-i lua dosul ca un mișel, bărbatul se putea apăra.

A pune la dos (Pop.) = A ignora ce i se spune:

– Nu mai pune la dos ce-ți zicem, c-ai s-ajungi rău.

A scăpa pe ulița din dos (Înv.) = A scăpa rușinos și cu mare greutate dintr-o încurcătură:

N-a mai găsit nicio cale de ieșire din încurcătură și a scăpat pe ulița din dos.

A i se întoarce mațele (sau **stomacul**) **pe dos.** v. **întoarce.**

A se scula (sau **a fi** etc.) **cu dosul în sus** = A se trezi (sau a fi) indispus (fără motiv):

Cănuță e îngropat de viu, în catalepsie; la șapte ani, când îl dezgroapă, îi găsec oasele cu dosul în sus. Sfinția-ta, nu l-ai cunoscut pe răposatul Cănuță... Om sucit! zice văduva, dintr-un excesiv spirit de explicație și definire. (I. L. CARAGIALE)

Dos la față! = Ia-o la fugă! Șterge-o!:

M-am dus... Să ne videm cu bine, Măndică! Pe unde să ies ca să nu mă-ntâlnesc cu el? Ha! pe fereastă... Dos la față. (VASILE ALECSANDRI)

Întors pe dos = Necăjit, supărat, indispus:

Mai întors pe dos decât înseși buzunarele sale, intră, dimineața, acasă. (MATEIU I. CARAGIALE)

Nici în dos, nici în față. v. **față.**

DOSAR

A închide dosarul (sau **un dosar**) (Jur.) = A opri cercetarea într-un proces; a pune definitiv capăt unei acțiuni judiciare, unor cercetări, unei anchete, fără a fi ajuns la soluționarea lor în fond; a clasa dosarul:

Dă-mi oarecare timp, lasă-mă să vorbesc eu cu el și să văd dacă-ți poate închide dosarul. (VALERIU ANANIA)

[...] toți cei în măsură să ancheteze s-au lăsat păgubași, au închis dosarul sau nici măcar nu l-au deschis ca sa aibă ce închide. (EUGEN URICARU)

Îl chemase pe Constantin Lipan și îi ceruse să suspende urmărirea și să închidă dosarul. (CEZAR PETRESCU)

A pune la dosar = A nu da curs unei cereri, unui act. (Fig.) A nu-i păsa de ceva. (Fig.) A da uitării:

Vorbim de acel Theodor Șerbănescu, prea adesea pus la dosarul uitării. (AL. MACEDONSKI)

DOVADĂ

A aduna dovezi = A strânge probe:

Abia venind spre casă a aflat, chiar de la grefierul cabinetului de instrucție, care ieșea de la tribunal, că s-a emis mandat de arestare contra lui Ciufu și că judecătorul Dolga a adunat destule dovezi încât mâine are de gând să aresteze și pe ceilalți doi. (LIVIU REBREANU)

Cinci ani a căutat și adunat dovezi că pădurea fusese a bunicilor. (CEZAR PETRESCU)

A da dovadă (sau dovezi) de... = A manifesta o atitudine, un sentiment, o însușire etc.:

Publicul nostru... tocmai în acele vremuri a dat cea mai puternică dovadă de cuminție. (I. L. CARAGIALE)

Esc[elența] sa dr. Ioan Vancea, părintele metropolit din Blaș, de curând a dat o dovadă nouă de generosul său zel filantropic. (MIHAI EMINESCU)

A da dovadă că... = A demonstra, a dovedi că...:

Trebuie să știți însă, și pot să dau dovadă, / Că pe vremea aceea toporul n-avea coadă. (GR. ALEXANDRESCU)

A da dovadă de... = A lăsa să se vadă (o atitudine, un sentiment, o însușire), a arăta, a vădi, a dovedi:

Dădu dovadă de o mare agerime de minte. (MIHAIL SADOVEANU)

Oameni... îi daseră dovadă temeinică de prietenie. (MATEIU I. CARAGIALE)

Dacă n-ar fi vărsat întâiul pahar, ar fi dat dovadă de creștere rea. (G. IBRĂILEANU)

A face dovadă sau a face dovadă dacă... = A susține o afirmație în fața unei instanțe judecătorești; a dovedi:

Calea de atac ar putea fi admisă numai în situația în care dovada a fost făcută în fața primei instanțe, însă aceasta a anulat cererea în mod greșit, cu neobservarea dovezii sau cu interpretarea sa eronată. (<http://legeaz.net/>)

Totuși, în cazul în care cardurile de sănătate nu au ajuns încă la asigurați, aceștia

pot folosi în continuare adeverințele pentru a face dovada că sunt contributori ai sistemului de sănătate [...] (<http://www.digi24.ro/>)

DOXĂ

A fi cu doxă la cap (sau **a avea doxă la cap**) = A fi înțelept:

– Iacă: cum d-ta, om cu destulă doxă la cap, trecut și prin ciur și prin dârmon, lovit cu capul și de pragul de sus și de cel de jos, și la vârsta dumată, cum d-ta, zic, te-ai lăsat să te muște șarpele de inimă și să faci greșeala d-a lua de muiere o fată mare? (P. ISPIRESCU)

Pentru cine nu-l știe, domnu Arsene îi o făptură de om pe dos; da nu-i așa, că doar are doxă la cap și-i cu tâlc la vorbă. (CALISTRAT HOGAȘ)

DRAC

(Așa) de-al dracului = Fără niciun motiv, fiindcă așa vreau:

Altul, purtând ochelari numai așa, „de al dracului”, măcar că distinge cale de o poștă polul de liră. Îți joacă pe blazatul. (ANTON BACALBAȘA)

A avea (sau a fi cu) draci = A fi prost dispus:

– Las-o în pace! Nu vezi că are draci?

A avea draci, a fi cu draci sau a avea pe dracu în el = a) A fi energic, plin de viață, zvăpăiat, neastâmpărat:

Sora asta a noastră are glas blând, dar știe să poruncească. Are în ea draci. Îmi place. (MIHAIL SADOVEANU)

Da, știi c-ai chitit-o bine, măi Chirică ? Tot cu draci ești tu, bine zic eu. (ION CREANGĂ)

b) A avea toane rele, a fi rău dispus:

Are draci astăzi și nu te poți înțelege cu ea.

A băga (pe cineva) în draci (sau în toți dracii) = A intimidă (pe cineva). A face (pe cineva) să depună toate eforturile (de frică):

Aceste cinci cuvinte îi bagă în toți dracii. Bărbații au un mod ciudat de a fi sensibili. (mioritice.libertatea.ro/)

A căuta pe (sau a fugi de) dracul și a da de tată-său = A ajunge într-o situație și mai rea decât cea anterioară:

– *Na! c-am scăpat de dracul și am dat peste tată-său: acesta mă asurzește! Las' că te însor eu și pe tine acuz, măi buclucașule!* (ION CREANGĂ)

A căuta pe dracul = A intra singur într-o încurcătură. A-și provoca singur neplăceri:

– *Ai căutat pe dracul? Acum l-ai găsit...*

A cere pe dracul și pe tată-său sau a cere cât dracul pe tată-său. v. **cere**.

A da (sau a lăsa) dracului (pe cineva sau ceva) = A abandona (pe cineva sau ceva). A renunța definitiv (la cineva sau la ceva):

Am s-o dau dracului de pomană, soi rău ce este ea. (ION CREANGĂ)

A da de (sau peste) dracul = A o păți, a da de bucluc, a o încurca:

Să nu-ți pui în cârcă cu mine, c-apoi dai de dracu! (POP.)

– *Dar să nu te culci pe o ureche, nea Ioniță! adăugă plutonierul. C-apoi și dumneata dai de dracu cu mine, așa să știi!* (LIVIU REBREANU)

Și să faci bunătate să nu mai strici capul poporanilor mei cu asemenea povești, ci să te cărăbănești cât mai repede de la noi, dacă nu vrei să dai de dracu. (G. TOPÂRCEANU)

Să ne apropiem... poate e cu cineva, să nu dăm de dracu! (MARIN PREDĂ)

Să nu te mai aud vorbind de asta, că dai de dracu. (MIHAIL SADOVEANU)

A da (pe cineva) dracului (sau la toți draci) = A înjura, a blestema; a drăcu:

Călcând pe bătăturile moșnegilor care mă da la toți draci... am alergat la celalalt capăt al galeriei. (C. NEGRUZZI)

A face ca toți dracii (Arg.) = A face scandal, a se comporta violent:

Un chelner de mare viteză, pe deasupra aerian, era cât pe ce să dea peste cărucior, și ar fi dat dacă nu făceam ca toți dracii, atrăgându-i astfel, în ultimul moment, atenția. (VLAD A. POPESCU)

După ce-au ieși din restaurant, băieții făceau ca toți dracii.

A face pe dracu-n patru, a face și pe dracul = A face tot posibilul:

– *Du-te în Pădurea Cerbului, cum îi și tu, și măcar fă pe dracul în patru, sau orice-i face, dar numai decât să-mi aduci pielea cerbului, cu cap cu tot, așa bătute cu pietre scumpe, cum se gălesc.* (ION CREANGĂ)

Domnul Mihalache... aștepta cu catastifal deschis pe geantă, să facă datornicul pe dracu în patru și s-aducă de prin vecini câțiva lei. (ION PAS)

Făcu pe dracul în patru și se urcă deasupra muntelui. (P. ISPIRESCU)

A fi dracul gol (sau împelițat) = a) A fi rău, afurisit:

Slujitorul domnului este dracul împelițat. (C. NEGRUZZI)

b) A se descurca în orice situație:

Cei patru ucenici arătau mult mai mult interes pentru discuție; ei șușoteau cuvinte pe care urechile celor mari nu le puteau prinde: roșcovanul, mai ales, era dracu' gol, așa mărunț cum îl făcuse maică-sa. (PANAIT ISTRATI)

Ești dracul împelițat. Dar și copiii oamenilor sunt draci goi. (ANTON PANN)

L-aș defini fără de ocol, / Știindu-mă bărbat – și basta – / Spunând că este dracul gol, / Sper să nu afle și nevasta! (<http://epigrame.citatepedia.ro/>)

A fi un drac la mijloc = Se spune când nu poate fi găsită o explicație logică a unei situații încurcate. Se spune când se bănuiește o cauză ascunsă, greu de găsit, a unei situații încurcate:

Ea, cum îl văzu viind fără stăpânu-său, pricepu că trebuie să fie vreo drăcie la mijloc. (P. ISPIRESCU)

A nu avea nici pe dracul (D. ființe) = **a)** A fi perfect sănătos:

Ei bine, ancheta declanșată atunci și-a urmat cursul, iar probele aflate la dosarul care se va judeca începând cu data de 2 septembrie demonstrează că, într-adevăr, Năstase nu a avut nici pe dracu. (<http://www.curentul.info/>)

b) (D. lucruri) A fi în perfectă stare:

Mașina n-avea nici pe dracul, dar el nu și-a dat seama că nu mai avea benzină.

A se duce la dracul = A pleca în treaba lui (fără să-i mai știe cineva de urmă):

Acum vino... la masă cu noi, ș-apoi te poți duce la dracu cu toate ghebele tale. (CALISTRAT HOGAȘ)

TIPĂTESCU: (aparte) *Duceți-vă la dracul!* (I. L. CARAGIALE)

A se închina dracului. v. **închina.**

A se teme de ceva ca de dracul (sau **ca dracul de tămâie**) = A se teme foarte tare de ceva:

De spovedanie fugi ca dracul de tămâie. La biserică mergi din Paști în Paști. Așa cauți tu de suflet? (ION CREANGĂ)

Îmi doream moartea, de rușinea ce mă mânca și de necazul la care am ajuns, din ceea ce fusem; doar moartea fugea de mine, ca dracul de tămâie. (I. POP-RETEGANUL)

A se ține după cineva ca dracul după popă (sau **după călugăr**) = A se ține mereu de capul cuiva. A nu lăsa pe cineva în pace:

Se întoarseră iarăși pe unde au fost venit. Băiatul se ținea după dânsele, ca dracul după călugăr. (P. ISPIRESCU)

A se uita la cineva ca la dracul = A se uita la cineva cu dușmănie. A se uita la cineva cu frică:

Ori de câte ori se întâlneau, ea se uita la el ca la dracul.

A trage pe dracul de coadă = A fi foarte sărac:

Corciogarii, porecliți și apărători, nemaivând chip de traiu numai din minciuni, sau s-ar apuca de muncă, sau ar trebui, în toată

viața lor, să tragă pe dracul de coadă... (ION CREANGĂ)

Închipuiește-ți, dragă, am tras pe dracul de coadă două luni, și acum mi-a intentat proces cerându-mi daune-interese!!... (I. L. CARAGIALE)

A trimite (pe cineva) de la dracul la tată-său. v. **trimite.**

A trimite (pe cineva) la dracul, a da dracului = A blestema (pe cineva), pomenind de diavol:

– *Duceți-vă dracului, banii dracului! N-apucă bine să sfârșească cuvântul, și zări de la răsărit turme albe și de la apus turme negre ce izvorau din lumină și din neguri ca niște ape crețe și nemărginite.* (BARBU DELAVRANCEA)

A vedea (sau **a-și găsi**) **pe dracul** = A o încurca:

VOCHIȚA: *Bine. A! dumnealor vor să se joace cu noi? Săracii! N-au văzut încă pe dracu!* (C. NEGRUZZI)

– *Vrem să vedem și noi cum o mai fi și altfel, că ce a fost am văzut și n-a fost bine! adăugă altul, întunecat.*

– *Numai să nu vedeți pe dracul, măi băieți! zise colonelul.* (LIVIU REBREANU)

Să se ieie amândoi la harță, să se taie în vorbe și-n săbii: ș-apoi a vedea franțuzul pe dracu! (MIHAIL SADOVEANU)

A să treacă prin strâmtori, prin păduri, unde ș-ar putea găsi pe dracul. (VASILE ALECSANDRI)

Al dracului (sau **al naibii**) (**de...**) (Formează expresii cu nuanțe superlative) = **a)** Foarte, tare, afară din cale, peste măsură de..., grozav:

Primejdia are să fie... a dracului de grea. (EUSEBIU CAMILAR)

Drumul ăsta... e lung al dracului. (CAMIL PETRESCU)

Șampania era rece și bună, al naibii de bună! (IOAN SLAVICI)

b) Care dă de furcă, afurisit, incomod:

Poziția e cam a dracului. (CAMIL PETRESCU)

(Cu sens atenuat) *Fugea schiopătând dupe niște ale dracului de vaci.* (MARIN PREDA)

c) Energic, capabil:

Mic și al dracului.

d) (Admirativ) Strașnic, extraordinar:

Mă! da al dracului cucoș i-aista! (ION CREANGĂ)

e) Foarte rău, îndrăcit, păcătos:

Sturza era cel mai al dracului [boier].
(EUSEBIU CAMILAR)

Ai să vezi și dumneata, al dracului ce e... De ce-i zice lui «Titircă Inimă Rea»? (I. L. CARAGIALE)

Pentru boala urâtului, care-i boala cea mai a dracului din lume... ascultați. (VASILE ALECSANDRI)

Dar cu toate aceste, trebuie să știi, nepoate, că unii oameni îs mai al dracului decât dracul; (ION CREANGĂ)

Al dracului! sau **ptiu, drace!** = Exclamații exprimând uimire, enervare, admirație:

Ptiu, drace! minunați-vă, creștinilor.
(MIHAIL SADOVEANU)

Ptiu! drace, iaca în ce încurcătură am intrat. (ION CREANGĂ)

A-l lua (pe cineva) dracul (sau **dracii, mama dracului, toți dracii, naiba**) = **a)** Se zice când este amenințat cineva:

Căpitanu este tata companiei și compania este fata căpitanului... Fiți mândri de tatăl vostru, că vă ia mama dracului!... Fiți deciplinați! Fără deciplină, armata este o adunătură de oameni periculoși... mai bine s-o dai dracului!... (ANTON BACALBAȘA)

b) A muri:

Pe bătrân l-a luat mama dracului și, doar uneori, îi simțim lipsa.

c) A o păți:

– Dar bine, măi țărane, ce porcării spui pe lângă cerdacul meu, că te mănâncă mama dracului! Acuș te pun la scară și-ți trag o bătaie, de te-or duce cu cerga acasă... Înțeles-ai? (ION CREANGĂ)

E tot un drac = E același lucru:

În uliță își zise că și în temnițe oameni trebuie să stea și că ori o săptămână, ori o lună, tot un drac e... (LIVIU REBREANU)

Nu e la miliție, spuse el cu glasul lui dulceag. E la securitate! Tot un drac! răspunsei.
(MARIN PREDĂ)

Fă-te frate cu dracul până treci puntea = Aliază-te cu oricine, chiar cu un dușman, până treci de primejdie sau îți atingi scopul:

O vorbă veche la noi spune: „Fă-te frate cu dracul până treci puntea”, deoarece se credea că dracul folosea punțile drept capcane pentru călători. (PETRU DUMITRIU)

Dar ține minte un lucru: dacă vrei să treci neapărat o punte șubredă, mai bine fă-te frate cu dracul decât să mori ca prostul. Trece puntea și pe urmă vezi încotro o apuci. Până n-o treci, n-ai ce face cu principiile... (CONSTANTIN BANU)

Fir-ar al (sau **a, ai, ale**) **dracului!** = Blestemat să fie!:

Fir-ar a dracului de viață ș-afurisită! Că m-a făcut mama fără noroc! (I. L. CARAGIALE)

La ora asta abia ies din depou, vin rar, fir-ar ale dracului de tramvaie și de ce dracu' nu l-ai strigat dacă vroiai să-l vezi [...] (RADU ALDULESCU)

La dracul (cu ceva) = Formulă de dispreț prin care se exprimă dorința de a renunța la ceva, de a se lepăda de ceva:

La dracu mările, cnutul, zăbrelele... / La dracu pungași, călăi, lichelele! (DAN DEȘLIU)

La dracul cu toți și cu toate. Dar acum o făcusem. Urca în mine, așa, pe negândite, o revoltă împotriva celor doi „eu” prezenți în acea clipă [...] (OVIDIU PECICAN)

La dracu-n praznic sau **la mama dracului, unde și-a înțarcat dracul copiii, unde și-a spart dracul opincile** sau **unde și-a pierdut dracul potcoavele** = Foarte departe, într-un loc care nu-l cunoaște nimeni:

Vă duc și până la măru roș, dacă vreți și până la calea-ntoarsă... Și până la dracu-n praznic. (VASILE ALECSANDRI)

Acel împărat mare și puternic bătuse pe toți împărații de prin pregiurul lui și-i supusesse, încât își întinsese hotarele împărăției sale pe unde a înțărcat dracul copiii [...] (P. ISPIRESCU)

Nu există cheie pentru capul Andreei, dacă nu cumva el nu-i în stare să-i descuie mintea, încercând s-o convingă că-i nebunie curată ce vrea ea: să-și lase slujba aia de gardian pentru care face naveta tocmai la mama dracului, la Pitești [...] (RADU ALDULESCU)

Lucrul dracului = Lucru dificil, dubios, care creează neplăceri:

Mai știi, lucru dracului, să nu se întâmple să ne ia nevestele noastre pe unul drept altul! (AL. MACEDONSKI)

Banul este lucrul dracului, mai ales acolo la Paris, unde viața este mai scumpă ca la noi. (ION MINULESCU)

N-am (sau **n-ai** etc.) **nici pe dracul** = N-am (sau n-ai etc.) suferit nicio vătămare, nicio durere; nu sunt (sau ești etc.) atins de nicio infirmitate, de nicio boală; sunt (sau ești etc.) sănătos:

– *Nu ești lovit pe dinăuntru?... – N-am nici pe dracu.* (M. DAVIDOGLU)

Ce să vezi, bucurie mare, aveam un ganglion umflat. Cum l-am căpătat, el știe. Cert e că în prima zi n-am avut nici pe dracu. Apăruse și el acolo și nu m-am strofocat dacă singurul deranj provocat era de ordin estetic. (<http://www.andreeabalaban.ro/>)

Nici pe dracul să-l vezi, nici cruce să-ți faci = Să te ferești de omul îndoielnic. Să nu pierzi, în loc să câștigi:

Nu te amesteca în intrigi. Nici pe dracul să vezi, nici cruce să-ți faci. (C. NEGRUZZI)

Of, mămucă, of! Mai bine taci și lasă-l în plata lui Dumnezeu! Că știi că este o vorbă: „Nici pe dracul să-l vezi, da’ nici cruce să-ți faci!” (ION CREANGĂ)

Nu-i dracul chiar atât de negru = Nu întotdeauna lucrurile se prezintă atât de rău pe cât se pare sau se spune:

– *Hodoronc-tronc! făcu Herdelea. Lăsați, că nu-i nici dracul așa de negru cum se pare... O fi blestemat Ion, dar rău nu-i!* (LIVIU REBREANU)

Dacă ne vine un oaspete excesiv de sincer și face greșeala de a-și exprima în gura mare dezaprobarea față de felul nostru de viață, se găsește câte unul dintre noi care îl pune la punct: „Lasă, dom’le, că nu e dracu’ chiar atât de negru!” (ALEX ȘTEFĂNESCU)

Omul (sau **salba, poama**) **dracului** = Om rău, ticălos, afurisit:

De omul dracului să dai și să scapi. (P. ISPIRESCU)

Nu știți d-voastră ce poama dracului e Harap-Alb. (ION CREANGĂ)

Deși sângele apă nu se face și cămeșa e mai aproape decât anteriul, dar nepotul e salba dracului. (C. NEGRUZZI)

Parcă a intrat dracul (în cineva) = Se spune despre cel aprig la mânie (sau la treabă):

Într-un nor de colb ce zbura pe fața pământului, caii alergau ca și când ar fi intrat dracul într-înșii. (VASILE ALECSANDRI)

Cocoțat pe masă, zapciul urla de parcă au intrat dracii în el. (CAMIL PETRESCU)

Pe dracul (Formulă de negație) = Nimic:

– *Bagă bine de seamă, să poți scăpa, că de nu – mâne mâncăm pe dracul, vezi că suntem hămesite de foame?* (I. POP-RETEGANUL)

Râde dracul de porumbe negre și pe sine nu se vede = Se zice când cineva critică pe altul fără să-și vadă propriile greșeli:

Așa e lumea asta: / Râde om de om și dracu de toți. / Dracu râde de porumbe negre și pe sine nu se vede. (ANTON PANN)

Scoate drace ce-ai furat, că te duc la spânzurat! (Pop.) = Se zice când nu găsești un lucru pierdut:

[...] și toca prostește [Caramet] din gură, cum fac copiii când umblă să găsească un lucru pierdut: – Scoate drace ce-ai furat, că te duc la spânzurat. (FĂNUȘ NEAGU)

Și-a băgat (sau **și-a amestecat**) **dracul coada** = Se zice când o situație care părea clară devine complicată pe neașteptate:

[...] *și apoi când dracul își bagă coada în casa popii, poznele se fac cu mare ușurință.* (G. SION)

Își băgă dracul coada în oala lui și-l îndeamnă să deschidă odăile să vadă ce minunății zac ascunse acolo? (CRISTEA SANDU TIMOC)

Fiind făcut de Dumnezeu, vinul era bun, dulce și nealcoolice (mustul), dar și-a băgat Dracul coada „și de atunci oamenii se îmbată.” (ANDREI OIȘTEANU)

Trebuie să fie un drac la mijloc = Se spune când nu se poate găsi o explicație logică unei situații încurcate sau când se bănuiește o urzeală, ceva ascuns:

Aici încă trebuie să fie un drac la mijloc, zise Gerilă, clătînând din cap. (ION CREANGĂ)

Aici tot trebuie să fie un drac la mijloc! (MIHAIL SADOVEANU)

DRAG, -Ă

(Ți-e) mai mare dragul (sau **e drept dragul să...**) = E o mare plăcere (să...):

Mireasa ici, dincolo nun, / Și-n mijloc el, mai mare dragul! (G. COȘBUC)

Crescu un nuc așa de frumos, încât îți era mai mare dragul să-l privești. (POP.)

Așa vorbește de blând și primește cu bunătate pe fiecare, de ți-i mai mare dragul să te duci la el! (ION CREANGĂ)

Nu se îmbăta însă niciodată rău și era blând la beție; râdea întruna și povestea fel de fel de minciuni, de-ți era mai mare dragul de el... (LIVIU REBREANU)

A avea (pe cineva) drag (Pop.) = A iubi (pe cineva):

– *Spune-mi, bade, din inimă, / Bagă-mi maică-ta vreo vină? / – Eu îți spui de la inimă / Că nu-ți bagă nicio vină... / Ci te are / Dragă tare!* (JARNÍK-BÎRSEANU)

A cădea (cuiva) cu drag = A deveni iubit de cineva:

Cum o văzu... îi căzu cu drag. (P. ISPIRESCU)

A prinde drag de (sau **pe**) **cineva** (Pop.) = A se îndrăgosti (de cineva):

Las'să văd și cum se leagă / Dragostea – dar știu eu bine!... / Hai, mă prind feciorii dragă / Și pe mine! (G. COȘBUC)

A se avea dragi (Reg.) = A se iubi unul pe altul:

Fata și flăcăul se aveau dragi de mici. Crescuseră, oarecum, în vecinătate. Și așa, în taină, se înțeleaseră să fie soți, să facă adică nunta împreună. (ALEXANDRU MITRU)

A-i fi (sau, reg. **a-i avea, a-i sta** etc.) **cuiva (drag) ca sarea-n ochi.** v. **sare.**

A-i fi drag cuiva (sau **a iubi pe cineva a-i fi drag cuiva**) **ca ochii (din cap)** sau **a ține la cineva ca la ochii din cap.** v. **ochi.**

A-i fi (cuiva) drag să... = A-i plăcea mult să facă ceva, a se simți atras spre ceva:

Îi era drag să învețe și el meșteșugul albinăritului. (MIHAIL SADOVEANU)

Cât mi-a fost mie de drag / Să mân oille să pască, / Caprele să rătăcească / Prin pădurile de fag! (G. COȘBUC)

Niciodată nu găsise o cameră să-i placă, să-i fie drag să stea acasă. (AL. VLAHUȚĂ)

Când ți-e lumea (sau **viața**) **mai dragă.** v. **lume.**

Cu (sau **în**) **dragă voie** (Înv.) = De bună voie. Cu plăcere:

Intrând, Lică își aruncă biciul pe masă, un semn că voia să petreacă în dragă voie. (IOAN SLAVICI)

Tânărului îi părea acum chiar bine că nu aflase loc să șadă: așa o putea vedea în dragă voie. Nu mergea departe. (ION AGÎRBICEANU)

Cu dragă inimă = Din toată inima. Cu multă plăcere:

Bine, zise Sașa din nou; eu nu știu multe lucruri; din puținul ce știu cu dragă inimă îți spun. Cu ce să începem? (DUILIU ZAMFIRESCU)

El se întoarse și spuse împăratului că este priimit a găzdui acolo cu dragă inimă. (P. ISPIRESCU)

Dragă Doamne! (Pop.) = Vorba vine:

Și ne punem, dragă Doamne, la învățat. Însă, fie vorba între noi, nu ne era a învăța, cum nu i-e câinelui a linge sare. (ION CREANGĂ)

Și oare de ce nu m-aș fi dat dus din Humulești, nici în ruptul capului, când mereu îmi spunea mama că pentru folosul meu este aceasta? Iaca de ce nu: drăgăliță Doamne, eram și eu acum holtei, din păcate! (IDEM)

În dragul lelii = În dorul lelii:

Tot mergeam eu așa pă drum, în dragu lelii. (POP.)

DRAGOSTE

A (mai) slăbi cu dragostea (pe cineva) (Pfm.) = A înceta cu insistențele (fals afectuoase) pe lângă cineva:

Era, oare, bine să încerce un demers pe lângă acel tată așa de scump pentru a-l readuce sau trebuia să caute a slăbi dragostea filială a Siei, acum, mai ales, când el îi oferea o altă dragoste, ce putea înlocui cu atât avantaj pe cealaltă? (H. PAPADAT-BENGESCU)

A avea dragoste să... (Reg.) = A-i plăcea să...:

Făcuse un clopot mare la acea mănăstire... și avea dragoste să-l tragă singur. (ION CREANGĂ)

A face (sau a se da în) dragoste cu cineva = A se iubi, a trăi cu cineva:

De vrei să-ți găsești norocul, n-ai decât să te dai în dragoste cu mine, pre legea mea. (VASILE ALECSANDRI)

A fi în (sau, înv. întru) dragostea cuiva sau, înv. **a-l lua (pe cineva) în (ori la) dragoste, a fi în dragoste la cineva** (Pop.) = A se bucura de

protecția cuiva. A-și câștiga caldă afecțiune a cuiva:

Și Pavel, atâta era de fierbinte în dragostea lui Hristos, cât verice feliu de muncă, toate zidirile cele văzute și nevăzute, nicidecum, întru nimica, nu le-au socotit (zicând): Cine ne va despărți pre noi de dragostea lui Hristos? (ANTIM IVIREANUL)

A fi în dragoste cu cineva (Pop.) = A se iubi cu cineva, a fi în legături amoroase cu cineva:

Din dragostea mea cu împărăteasa n-a ieșit încă fecior. (MIHAIL SADOVEANU)

Din dragostea-i lumească un imperiu se va naște. (MIHAIL EMINESCU)

A prinde dragoste de (sau pentru, față de) cineva sau **a lua (pe cineva) la dragoste** = A începe să simpatizeze sau să iubească pe cineva, a-i cădea drag:

Văzând împăratul un tânăr așa de cuminte, prinse dragoste de el. (P. ISPIRESCU)

Părintele mă ia la dragoste și Smărăndița începe din când în când a mă fura cu ochiul. (ION CREANGĂ)

A se topi (sau a se sfârși, a muri etc.) de dragoste sau **a fi nebun de dragoste**. v. **topi**.

DRAM

A avea două dramuri sub căciulă (Reg.) = A fi chibzuit:

– Nu te faci om decât pornind în lume! Mai ales dacă ai și-un dram de șmechereală-n căpățână, lucru ce ni se poate-ntâmpla și nouă, cojanilor. (PANAIT ISTRATI)

Drept la dramuri (Înv.) = Bine măsurat:

Cei ce vor avea dramuri sau măsuri minciunoase în magaziiile, în prăvăliile sau casele lor de negoț, sau în târguri ori bâlciuri, fără a fi apărați cu acesta de osânde corecționale hotărâte pentru dâșii, când vor întrebuința asemenea minciunoase dramuri sau măsuri. (CODUL PENAL din 1864)

DRAMĂ

A face o dramă din ceva = A vedea o situație tragică într-o întâmplare oarecare. A exagera gravitatea unei situații:

Tița... fără să facă o dramă din asta, dimpotrivă zâmbește înduioșată. (CAMIL PETRESCU)

DRAPEL

A fi (sau a intra) sub drapel = A servi în armată. A-și satisface stagiul militar:

Întâiul cotigent chemat sub drapel a fost Adam și Eva. (ANTON BACALBAȘA)

Așa cum era și în alte țări, în fața pericolelor crescânde care amenințau pacea și patria, era necesar ca tineretul, înainte de a intra sub drapel, să primească cunoștințe militare elementare. (<http://www.fgmanu.ro/>)

A lupta sub drapelul cuiva = A lupta sau a milita pentru cineva sau pentru ceva:

O mare parte a Ediției Speciale de 1 Decembrie a fost dedicată celor care luptă sub drapelul românesc în teatrele de operații din zonele de conflict, adevărați eroi, care pun datoria față de patrie mai presus de propria viață. (www.tvr.ro)

A ridica drapelul luptei pentru... = A porni lupta sau acțiunea pentru...:

În genunchi, la steagul țării, / Români, să depunem jurământ, / Că tot mai sus, în largul zării, / Vom ridica drapelul sfânt. (<http://www.citatepedia.ro/>)

A ține sus drapelul = A milita cu tărie pentru o idee, o cauză etc.:

[...] nu poate răbda mult timp să vadă urmându-se în afară o politică reprobă de națiune prin mai multe acte solemne și să vadă că, sub cuvântul de a ține sus drapelul național, să aleagă jocul periculos al întâmplărilor, să ne ducem să compromitem demnitatea noastră, espunându-ne la umilințe și să dăm pe toată ziua ocaziune străinilor de a se amesteca în afacerile noastre dinăuntru [...] (ION GHICA)

DRĂCIE

Ei, (sau ce) drăcie! ori **ei, drăcia dracului!** (sau **naibii!**) = Se spune pentru a exprima surpriza, nemulțumirea:

– Ei! bată-te vina să te bată!... Auzi dumneata, neiculiță, drăcia dracului! ce i-a dat lui Tartorul pân cap: zor-nevoie, la plimbare de-a călare!!... (I. L. CARAGIALE)

– Unde vă burdușiți, he? Nu puteți aștepta până vă vine rândul?... Ei, drăcia dracului!... (LIVIU REBREANU)

DRĂGAICĂ

A sări (sau a juca) drăgaica (Pop.) = A fi neastâmpărat:

– Da ce-ați pățit de săriți drăgaica prin casă? (VASILE ALECSANDRI)

Am rămânea de capu nostru ș-am giuca drăgaica pin curte. (IDEM)

Păcat că nu era și Alexandru călare pe lupul lui de adinioare! Ce drăgaică ați fi jucat împreună! (NICOLAE GANE)

DRĂGUȘ

A-i veni (sau a-i cădea) cuiva drăguș la căuș (Mol.) = A fi nevoit să ceară ajutorul cuiva pe care l-a refuzat într-o împrejurare asemănătoare:

C-apoi atunci iarăși mi-ți ajunge drăguș la căuș, și soră-mea nicovala vă va ține în spate, iar eu vă voiui bate pe rudă pe sămânță, ca să prindeți la minte. (ION CREANGĂ)

DRĂGUȚ, -Ă

A fi (sau a se arăta) drăguț = A fi amabil, binevoitor:

– Mersi, bărbățele, ești foarte drăguț! răspunse femeia ciupindu-l de braț. (LIVIU REBREANU)

A se purta drăguț = A fi amabil:

Desigur că primul pas este mult mai greu, nu știi limba, cultura, nu știi multe lucruri, dar vreau să vă mărturisesc că oamenii de acolo s-au purtat foarte drăguț cu noi. (<http://www.trm.md/>)

Tocmai de aceea se purta așa de drăguț cu oamenii, ca aceștia să zică: „Absalom va fi împăratul nostru.” (www.copilul.ro/)

DRÂMBĂ

A bate în drâmbă (Pop.) = A răbda:

Pentru că altfel, tot vom bate din drâmbă în fiecare an, punând pe net poze cu gropile din autostrăzi, gropi pe care nu le astupă nimeni. (<http://www.arhiblog.ro/>)

A fi ca o drâmbă (Pop.) = A fi slab la trup:

Fata nu mânca mai nimic și era ca o drâmbă.

DREGE

A drege busuiocul. v. busuioc.

A o drege (Pfm.) = A face, a vorbi ceva corespunzător pentru a îndepărta o greșeală, o gafă etc.:

Observând încurcătura pe fețele celor trei, își dădu brusc seama c-a făcut o gafă. Vru s-o dreagă cu orice preț. (LIVIU REBREANU)

De aceea căută s-o dreagă, adăugând că el a stăruit la Herdelea și l-a rugat în genunchi până l-a înduplecat. (IDEM)

A-i drege cuiva o palmă (sau **palme**) (Pfm.) = A lovi pe cineva cu palma:

I-a dres o palmă copilului și l-a lăsat plângând.

A-și drege cheful (Pop.) = A face ceea ce dorește, cu orice preț:

Apoi, până a nu ajunge la dugheana cu mărgelele, se încurcă puțin pe la crâșma din sat spre a-și drege cheful după un val așa greu. (NICOLAE GANE)

A-și drege glasul (sau, rar, **vocea**, înv. **viersul**) = A tuși ușor înainte de a vorbi sau de a cânta pentru a-și limpezi vocea:

Atunci Simion Modreanu, director în Ministerul de Interne, îmbrăcat cu multă cochetație, tuși ușor, să-și dreagă glasul, și rosti sentențios [...] (LIVIU REBREANU)

Cântăreții... își dreseră glasurile tușind în chip felurit. (MIHAIL SADOVEANU)

Ei, ei! de-acum drege-ți «voacea» și descurcă-te, măi Trăsne, dacă poți. (ION CREANGĂ)

A-și drege gustul (sau **gura**) = A mânca sau a bea ceva plăcut pentru a îndepărta gustul neplăcut lăsat de alimentele sau băuturile consumate anterior:

La sarmale mai apăreau pe masă și două-trei feluri de muștar, hrean și alte mirodenii de dres gustul, după poftă. (<http://bodean.go.ro/>)

După prânz, toți și-au dres gustul cu un pahar de lichior.

Face și drege = a) Se străduiește să rezolve, să realizeze ceva:

Între toți oamenii din împărăția mea, numai un pădurar se bizuiește la treaba asta. Și acela, el știe ce face, ce drege, de-mi aduce din când în când așa, câte puține, de poftă. (ION CREANGĂ)

[...] și întorcându-se spuse băiatului că i-a găsit un loc unde să se bage argat. Îl și învăță ce să facă și cum să dreagă ca să argățească cu folos. (P. ISPIRESCU)

b) Se laudă, face caz că se străduiește să realizeze ceva:

Ce-a făcut el, ce-a dres, că fetei și lui Ipate au început a le sfârâi inima unul după altul. (P. ISPIRESCU)

Na-ți-o frântă (sau **bună**) **că ți-am dres-o** (Pfm.) = Se spune când cineva în loc să schimbe în bine o situație, o agravează:

Povestea ăluia: / Zile înșirate, fire încurcate, / Pânză rău țesută și vreme pierdută / S-o lovi, nu s-o lovi / Na-ț-o frântă că ți-am dres-o. (ANTON PANN)

O fi și-o drege (Pfm.) = Se spune pentru a sugera un șir de întâmplări sau de vorbe lipsite de importanță:

Unii se mândresc în mod stupid văzându-i pe copii jucându-se de-a rachetele și de-a cosmodroamele, zicând că vor face și vor drege cu ele prin cosmos [...] (MARIN PREDĂ)

Tronc, Marico, că ți-am dres-o = Se spune când cineva spune o vorbă fără rost, nepotrivită cu situația:

La vrâsta de două sute optzeci ani, tatăl meu, văzându-se flăcău tomnatic, se însură cu jupâneasa Marica, minunată femeie, groasă și frumoasă, dar cam prostănă, zicând adesea niște vorbe chisnovate, la care tată-meu răspundea: „Tronc, Marico!” (C. NEGRUZZI)

DREPT, DREAPTĂ

A avea drept (Pop.) = A avea dreptate:

Ai drept, moș Iolampie... Numai cei mari... Oriunde, numai ei. (EUSEBIU CAMILAR)

A avea dreptul (sau (înv.) **drit**) = A i se permite, a-i fi îngăduit; a avea voie (în temeiul legii) să întreprindă ceva, a fi îndreptățit:

Și, ca să știm că aveți dreptul de a pretinde, să întrebăm ce produceți? (MIHAI EMINESCU)

De la cea întâi prezentare el are drit să trateze pe toți ceilalți ca și când i-ar cunoaște demult. (VASILE ALECSANDRI)

D-sa avea dreptul să ia o minimă sumă din fondurile acelea. (I. L. CARAGIALE)

A călca (sau **a păși, a porni, a intra, a ieși**) **cu dreptul înainte** = A începe o acțiune sub bune auspicii:

Ea nu se aștepta să calce cu dreptul înainte chiar de la prima probă a examenului.

A călca cu dreptul (sau **cu stângul**). v. **călca**.

A călca drept = a) A fi dârz:

Calcă drept și să nu-ți fie frică de ei!

b) A avea o purtare cinstită:

Ei simt în piept / Fiori de gheață, / Nu calcă drept, / Rău o să pață. (VASILE ALECSANDRI)

A da drept (cuiva) = A da dreptate (cuiva):

Ei m-au purtat pe la jandari, legat în funie, că parcă m-ar fi prins cu mâna-n sacul lor cu făină. Jandarii tot lor le-au dat drept; la fel și judecătorii. (EUSEBIU CAMILAR)

A da drept(ul) sau **drepturi** ori **a face drept cuiva** = A acorda cuiva posibilitatea, a-i oferi condițiile necesare favorabile pentru îndeplinirea unei acțiuni în mod legal sau legitim:

Dacă însă Coroana părăsește ce este al ei, nația care i-a dat aceste drepturi le smulge din mâna cui le uzurpă și i le dă înapoi regelui. (NICOLAE IORGA)

Celor ce găsiră însă că e mai bine să primească oblăduirea împărătească, ce nu li s-a dat? Drepturi ca ale nobililor ruși, cinuri de funcționari, cordoane de cavaler, – juvețe prinse de gâturi plecate. (IDEM)

A da dreptul (cuiva) (Arg.) = A mitui (pe cineva):

Până nu i-a dat dreptul, funcționara de la ghișeu nici n-a vrut să stea de vorbă cu el.

A face (a apuca, a o lua) la dreapta = A coti, a se îndrepta către partea dreaptă:

Iată, nu e oare tot pământul înaintea ta? Desparte-te dar de mine! Și de vei apuca tu la stânga, eu voi apuca la dreapta; iar de vei apuca tu la dreapta, eu voi apuca la stânga”. (BIBLIA)

Din Covaci, apucăm la dreapta-n sus pân Șelari; din Șelari, apucăm la dreapta pân Lipscani; din Lipscani, la stânga – și Costică mă sărută [...] (I. L. CARAGIALE)

A fi (sau **a se simți, a se crede**) **în drept** (sau **în dreptul său**) = A beneficia sau a crede că beneficiază de condițiile necesare favorabile pentru îndeplinirea legală a unor acțiuni, pentru exercitarea unui privilegiu:

[...] căci fiecare autor ce se tipărește, o dată sau de două ori, și face a se vorbi de dânsul, parcă ar lua o îndatorire către public, și fiecare se crede în drept a-i cere socoteală de întrebuințarea timpului, când el, ce ar putea să facă la mulți aceeași întrebare, n-are curajul nici a deschide gura [...] (GR. ALEXANDRESCU)

A fi mâna dreaptă (a cuiva) = A fi omul de încredere (al cuiva):

Eu! eu, vătavul cel mare, mă-nțelegi tu cine-s eu? / Mâna dreaptă a lui hatman, carele la rândul său / Este și el mâna dreaptă a lui vodă... Prin urmare, / Vreau să-ți spun, cap fără' de crieri! că eu, vătavul cel mare, / N-aș putea citi prea iute ceea ce alții au scris. (B. P. HASDEU)

Grădinarul îl învăță cum să facă brazde, să semene flori, să le răsădească și să le îngrijească. Și îl luase la ochi, căci era spirt, știi, colea, cum trebuie omului, mână dreaptă, nu altceva. (P. ISPIRESCU)

A i se pune (cuiva) soarele drept la inimă (Pop.) = A i se face foame:

Grăbiră după aceea spre o ospătărie, căci soarele li se cam pusese drept inimă. (MIHAIL SADOVEANU)

Ar fi trebuit să înceapă a mi se pune soarele drept inimă... căci era trecut de amiază. (ION CREANGĂ)

Am mers cât am mers, dar de la o vreme ni s-a pus, vorba ceea, soarele în dreptul inimii. Noroc că plutașii, oameni prevăzători, alcătuiseră pe căpătașii din urmă un fel de cuptoraș de cărămidă unde au aprins focul și-au așezat un ceaun pe pirosteie. (NICOLAE GANE)

A lua (sau a sta, a se ține în) poziția de drepti = A lua (sau a sta, a se ține în) poziție perfect verticală, stând nemișcat:

Dadaci abia se ținea în poziția de drepti, sub ghionturile lui Vieru. (EUSEBIU CAMILAR)

A merge drept = A merge cu mișcări sigure, fără a se clătina:

Merge drept pe marginea povârnișului, înfășurată în mirosul cimbrului ce crește tocmai pe fund. (EM. GÎRLEANU)

A reintra în drepturile (lui, ei etc.) = A dobândi o situație privilegiată de care anterior a fost privat:

Dar, împreună cu el, întreg poporul făcea un vis, pentru că întâiași dată, după sute de ani, el reintra în drepturile sale de a-și alege domn din libera sa voință. (NICOLAE GANE)

A repune în drepturi = A acorda cuiva un privilegiu de care anterior a fost privat:

Trebuie luptat cu toată energia, cu toată absurditatea încăpățânării, pentru ca nu numai această încântătoare și nobilă bătrână, doamna Smaralda, dar și acest prieten sublim, acest suflet mare, acest cu adevărat prinț de neam imperial, acest divin Raoul, pe care eu îl bârfisem în gândul meu, îl acuzasem de egoism și exclusivism de clasă, să fie repus în drepturile lui, în avuția lui răpită de pleșcarii tagmei mele. (GIB I. MIHĂESCU)

A se duce (sau a trece) în lumea celor drepti (D. oameni) = A muri:

Și după, trei zile și trei nopți, timp în care femeia nu s-a mai putut sălta din pat, a închis ochii, trecând în lumea celor drepti, scăpând astfel de neazuri. (<http://www.anidescoala.ro/>)

A se odihni cu dreptii = A fi mort:

Bietul meu judecător odihnește cu dreptii. (GALA GALACTION)

A se ține drept = A avea o poziție perfect verticală:

Bărbatul se ține drept și merge ca o cătană.

A spune drept = A spune adevărul:

– Aveți bunătate de vorbiți mai moldovenește, cucoane, să ne dumerim și noi; căci eu, unul, drept vă spun, că nu pricep nimica, păcatele mele! (ION CREANGĂ)

A sta (sau a ședea etc.) strâmb și a judeca (sau a grăi etc.) drept = A aprecia just, corect (o situație, un om etc.), indiferent de împrejurările (nefavorabile):

Mai bine șezi strâmb și vorbește drept. / Dacă nu știi să vâpsești, nu te pune să mânjești. / Mai lesne de a vorbi adevărul decât minciuna. (ANTON PANN)

A sta drept = A fi neclintit într-o atitudine, a fi dârz, curajos:

Și ceilalți toți au fost netrebnici... Toți au dat rușinos înapoi... Au aruncat vina unul pe

altul... Numai Mitiță Filipescu a stat drept și a lăsat să cadă pe el totul. (CAMIL (PETRESCU))

De-a fost om să-ți steie drept în față, / Ca pe-un vrăjmaș l-ai depărtat de tine. (AL. VLAHUȚĂ)

A trage pe dreapta (Fam.) = A se opri cu un vehicul pe partea dreaptă a carosabilului pentru odihnă sau remedieri etc.:

Mă trage pe dreapta ieri un polițai. – Știi de ce te-am tras pe dreapta? mă întrebă el. – Probabil că vrei să vezi cât sunt de înalt... (<http://mioritice.libertatea.ro/>)

A ține dreapta = A merge (numai) pe partea dreaptă a unui drum:

Trăsurile furnică; „ține pe dreapta!”, „mișcă mai repede!” „stânga!”, „deschide-ți ochii!”, strigă vizitii unii la alții, într-un concert puternic de uruituri. (BARBU DELAVRANCEA)

A-i cânta (cuiva) cucul la (în) dreapta = A avea noroc:

Din când în când cucul cânta partea dreaptă. (P. ISPIRESCU)

A-și da dreapta = A-și strânge mâinile în semn de salut, de bucurie, de împăcare:

Cuza simți că trecuse măsura: își desfăcu mâinile și întinse dreapta către președintele Camerei; atunci, acesta făcu asemenea și întinse lui Cuza adresa. (I. L. CARAGIALE)

A-și lua (a-și aroga) dreptul (de a face ceva) ori drepturi (asupra cuiva) = A se comporta ca și cum ar fi îndreptățit, împuternicit legal, pretinzând anumite privilegii:

Sublima Poartă promite să nu elibereze niciodată un firman la cererea unui supus valah, pentru afacerile sale din Valahia, de orice natură ar putea fi ele, și nu-și arogă niciodată dreptul de a chema un supus valah la Constantinopol sau în orice parte a posesiunilor otomane, sub orice pretext ar putea să fie. (CAPITULAȚIA din 1460 de la ADRIANOPOL)

Ce-i drept, e drept = Se spune pentru a recunoaște un adevăr incontestabil:

Ce e drept, și ele erau frumoase, hainele pare că erau turnate pe dânsule. (P. ISPIRESCU)

Drept ca lumânarea = Foarte drept:

Înțepenindu-și picioarele, rămase drept ca lumânarea. (P. ISPIRESCU)

Sta el drept ca lumânarea și le privea cu băgare de samă. (ION CREANGĂ)

Dreptul lui Dumnezeu! = Adevărat! ce-i drept! zău!:

Se apropie de fată – și dreptul lui Dumnezeu! nici că mai văzuse... așa frumusețe. (P. ISPIRESCU)

Dreptul lui Dumnezeu, în asemenea caz... rușinea va rămînea numai pe seama mea. (AL. ODOBESCU)

Drepți! (Formulă de comandă militară) = Grupă, drepți! (AL. SAHIA)

În dreapta și în stânga sau **de-a dreapta și de-a stânga** = În toate părțile:

Ai aflat, în dreapta și în stânga, amănunte cu privire la femeia aceasta. (ION PAS)

Promisiuni, asigurări, încurajări... arătau, de-a dreapta și de-a stânga, calea mea încrezută și fabuloasă. (GALA GALACTION)

Alerga singur zi și noapte în toate părțile, cum putea, și muncea în dreapta și în stânga. (ION CREANGĂ)

La drept (sau la dreptul) vorbind (sau, regional, **grăind**) = Spunând adevărul, de fapt, în realitate:

La dreptul vorbind, mi-i frică de obuze. (EUSEBIU CAMILAR)

Toți domnișorii orașelor erau pe-acasă... La drept grăind, ce știau ei despre țaranul român, care plătea birurile și pentru ei? (IDEM)

Nu-i rău, măi Ștefane, să știe și băietul tău oleacă de carte... Din cărți culegi multă înțelepciune; și, la dreptul vorbind, nu ești numai așa, o vacă de muls pentru fiecare. (ION CREANGĂ)

Să nu știe stânga ce face dreapta = Formulă prin care se impune discreție absolută:

Tu însă, când faci milostenie, să nu știe stânga ta ce face dreapta ta. (BIBLIA)

Aduceau câte o echipă pe zi, apoi alta, să nu știe stânga ce face dreapta. (VIORICA RĂDUȚĂ)

Nu înțeleg pe ce se bazează acest proiect al domnului ministru și din nou constatăm că în acest Guvern nu știe dreapta ce face stânga. Am văzut că una spune ministrul, alta spune primul ministru, alta spun colegii celor doi. (<http://gazetadedimineata.ro/>)

Sărut (sau sărutăm) dreapta (Rar) = Formulă de salutare plină de umilință:

După ce găti Țigara și cafeaua, se roti puțin înaintea oglinzii și ieși în balcon. – Ei, Anico, vin-încoace. – Sărutăm dreapta, cuconiță. (CONTEMPORANUL, IV)

DREPTATE

A avea dreptate (Înv.) = a) A avea câștig de cauză:

Și logofătul pe care eu îl nedreptățisem, văzând că am dreptate, mi-a dat dreptate cu toate că-i greșisem, deși la judecată era amestecat un om de casă al său. (RADU ROSETTI)

b) A fi întemeiat în ceea ce spune și face:

Da! mama ei avea dreptate: nu vedea nici un bine în fața ei, dară soarta nu putea să și-o schimbe și nu-i rămânea decât să facă pe răspunderea ei ceea ce făcea și să meargă cu inima întreagă înainte. (IOAN SLAVICI)

A avea dreptate (Înv.) = a) A avea dovezi. A avea o justificare acceptabilă:

Poporul rutean are mare dreptate lucrând pentru resturnarea despotismului și contra centralizației imperiale, care a nimicit libertățile sale căzăcești. (ZAMFIR ARBORE)

Poate că era greșit și că vechilul său avea și el dreptate când spunea că pământul nostru nu-i încă destul de obosit pentru a-l hrăni pe cale artificială și a-l lucra cu atâtea mașini, când ai destule brațe de muncă pentru un preț așa de derizoriu. (D. ANGHEL)

b) A avea motive de a face ceva:

Avea dreptate ca să reclame acest abuz.

A face (sau a da) cuiva dreptate sau, înv. **a alege cuiva dreptatea** = A judeca favorabil pe cineva. A repara o nedreptate făcută cuiva:

Cred că și judecata are să-mi găsească dreptate. (ION CREANGĂ)

A găsi dreptate cuiva. v. găsi.

A-i ieși (cuiva) dreptățile (Pop.) = A i se face (cuiva) dreptate:

N-a fost chip să-i iasă dreptățile și era mereu mâhnit.

DRES

A apuca (sau a avea) darul dresului = A fi marcat de beție:

Îl apuca darul dresului dis-de- dimineață și era toată ziua mahmur.

A(-și) face dresurile = A(-și) aranja treburile:

Pasămite, călăuzind, el făcea dresurile înainte. (P. ISPIRESCU)

Fata împăratului își făcu dresurile cum o învățase tatăl său. (IDEM)

A-și pune (sau a-și da cu) dresuri = A se farda:

Au nu îți e rușine să-ți dai cu dresuri și sulemenele? (AL. TOMA)

DRIC

A fi pe dric (Fam.; fig.) = a) (D. oameni) A fi grav bolnav; a fi în agonie:

– E Mișu, ne șopti Pirgu. E pe dric, ne lasă. L-a dat gata și p-ăsta; doi bărbați în trei ani, bașca de ce-a mai forfecat pe de-alături. Halal să-i fie, strașnică muiere, pe onoarea mea! (MATEIU I. CARAGIALE)

b) (D. acțiuni) A fi gata să eșueze:

Suntem bătuți, suntem pe dric / Nu mai putem nimic! / Suntem pârlți și suntem rași / La roată trași! (CONSTANTIN BACALBAȘA)

A fi ca un cal de dric (Fam.; d. oameni) = A fi orgolios și fără valoare:

Maradona șoptea: „Vedea-te-aș cal de dric!” pe când mezelarul zicea scrâșnind: „Cârnați și salam să se aleagă din crupa ta de piază afurisită!” (DANIELA ZECA)

În dricul... (Fig.) = Punct culminant al unui anotimp sau al unei acțiuni care se desfășoară în timp; miez, toi:

Vâlvătaile și jarul carpănului și fagului au o putere tot așa de mare ca a soarelui în dricul verii. (MIHAIL SADOVEANU)

Maistorul are nevoie de calfă, tocmai acum toamna, când e dricul târgurilor. (POPOVICI-BĂNĂȚEANU)

Mă bucur și eu că-i tocmai în dricul iarmarocului. (ION CREANGĂ)

DROJDIE

A fi cu drojdii în cap (Pfm.) = A fi beat:

Ici unul plin de drojdii pășește șovăind, / Cu capul se izbește d-un zid ce-i stă-nainte: / De sânge umple locul și toți de dânsul râd. (VASILE ALECSANDRI)

Taci, mă minere, cu drojdia în cap! Vrei bani, du-te în Germania la muncă! (<http://www.pandurul.ro/>)

A fi (sau a sta) pe drojdie (sau pe drojdii) = A fi la capătul resurselor materiale:

Parcă nu știe lumea că, de mult, numai în miambal [suc de lemn-dulce, coagulat și turnat în formă de bastonașe, întrebuințat în trecut ca medicament contra tusei] și-n magiun îți mai stă nădejdea? Te vezi pe drojdii, caută să mori încai fericit. (MATEIU I. CARAGIALE)

A-i face cuiva capul drojdii (Pfm.) = A sparge capul cuiva:

– Ce spui, mă, mocârțane?! – fluieră Iordache printre dinți, pe când ochii lui zvâcniră în sânge – îți fac capul drojdii! (GALA GALACTION)

DRUG

A o ține druc (înainte) (Pop.) = A stăruî în ceva:

Eu, văzând că ițele se-ncurcă și că, înduioșat cum era, el avea de gând să o ție drug înainte, mi-am furat căciula, m-am strecurat

nebăgat în samă pe ușă, și m-am dus ca un om cuminte acasă [...] (NICOLAE GANE)

DRUM

A aduna (pe cineva) de pe drumuri = A da cuiva un adăpost. A lua pe cineva sub ocrotire:

Mama doarme în patul de după ușă cu un nepoțel de doi ani. Copilul a avut un tată care l-a lăsat și a plecat în lume. Noroc că mai trăiau bătrânii și și-au adunat de pe drumuri fata și nepotul. (PAVEL DAN)

Vorbele mele nu le încrestezi în nimic, ca și când m-ai fi prins de pe apă, m-ai fi adunat de pe drumuri! (I. POP-RETEGANUL)

A apuca (sau a lua) alt drum = a) A schimba destinația inițială:

Voi, de acuma înainte, să urmăriți pe sulgeriu în fiecare după-amiază și, îndată ce veți vedea că apucă drumul Prălii, să vă luați după dânsul. (RADU ROSETTI)

Copilul s-a rătăcit și a apucat alt drum.

b) A se iniția în alt domeniu: *Taică-său a știut să ia alt drum. (LUCIA DEMETRIUS)*

A bate (sau a ține, a păzi) drumul (sau drumurile) ori **a umbla (sau a fi, a sta) pe drumuri** = A vagabonda; a umbla de colo-colo, a fi mereu pe drum, a nu sta locului, a umbla fără rost, a umbla haimana:

Am bătut din nou drumul la Șercaia. (CAMIL PETRESCU)

Cucoșul... fugi de-acasă și umbla pe drumuri, bezmetec. (ION CREANGĂ)

A da drumul (cuiva sau la ceva) = A lăsa din mână; a lăsa liber, a elibera (pe cineva sau ceva de undeva):

Când i-a dat drumul Noe din corabie, corbul trebuie să fi aflat numai vârful munților. (POP.)

Îl apucă de piept și-l scutură cu furie, apoi, îndurerat de privirea speriată a acestuia, îi dă drumul. (M. DAVIDOGLU)

Vă poftesc să-mi dați drumul, ca să încalec în pripă și să mă duc spre miazănoapte. (MIHAIL SADOVEANU)

A da drumul (cuiva sau la ceva) = a) A desface o cusătură, un tiv (pentru a lărgi sau a lungi o haină):

Va trebui să-i dau drumul din umeri [surtucului]. (M. DAVIDOGLU)

b) A permite (cuiva) să intre sau să iasă:

Nu-i mai dă drumul pe poartă afară, de când cu întâmplarea cu streinul. (CAMIL PETRESCU)

Acum cred că... mi-i da drumul să intru. (ION CREANGĂ)

c) A pune în mișcare, a face să pornească:

A dat drumul motorului.

d) (Fig.) (În trecut) A concedia (pe cineva), a scoate (pe cineva) din slujbă.

A da (cuiva) drumul în lume = A da (cuiva) libertatea să plece, a lăsa (pe cineva) de capul lui, a nu mai ține din scurt:

Lasă-mă, dă-mi drumu-n lumea mea, mi-i drag altul. (MIHAIL SADOVEANU)

Când mi-a dat tata drumul în lume, mi-a pus o legăturică în mână. (CAMIL PETRESCU)

A face drum (sau cale) (Înv. și pop.) = A merge, a umbla, a călători:

Când răstorni mămăliga pe masă și se desface, ai a face drum. (POP.)

Femeia l-ar fi mințit că mai are de făcut drum foarte lung. (GH. SCHWARTZ)

Au fost cazuri când am făcut cale de sute de km pentru un surâs. Care poate nici nu s-a deschis la sosirea mea. (ION LAZU)

A fi de pe drumuri = A fi fără familie așezată, fără locuință stabilă, fără căpătâi:

Dar ia mai aveți puțină răbdare, căci fata nu-i de cele de pe drumuri, s-o luați numai așa, cum s-ar întâmpla. (ION CREANGĂ)

A fi pe drumuri = a) A nu avea locuință stabilă:

I s-a luat tot ce avea și acum e pe drumuri, fără nimic.

b) A fi fără un rost în viață și fără sprijinul familiei:

Acum o săptămână, nenorocitul a venit cu cinci minute mai târziu la slujbă. Patronul, cum l-a văzut, l-a bătut până l-a umplut de sânge și apoi l-a dat afară... Acum e pe drumuri, cerșetor! (ANTON BACALBAȘA)

A ieși la drumul mare = A ataca oamenii în drum spre a-i jefui:

Păunașul Codrilor ar apăra-o chiar, la nevoie, de orice dușman. Dar acuma nu umblă numai el prin codri și nu iese numai el la drumul mare; să vă ferească Dumnezeu de vreo întâlnire cu Ianoș și cu haraminii [(înv. și reg.) haiduc] lui. (RADU ROSETTI)

Acolo au jefuit satele fără apărare de au fugit oamenii care încotro, iar acum tâlharii au ieșit la drumul mare de jefuiesc pe toți care le pică la mână. (DAN RĂDULESCU)

A întoarce (pe cineva) pe drumul cel bun = A determina pe cineva să adopte un mod de viață, un comportament etc. (sau să revină la un mod de viață, un comportament etc.) conform normelor vieții sociale:

Întâmplarea aceasta ne arată cât de minunat este modul în care Dumnezeu poate întoarce un om păcătos pe drumul cel bun. (www.sfaturiortodoxe.ro/)

A lăsa (pe cineva) în drum = A părăsi (pe cineva) (la nevoie):

Sunt foarte harnici și cinstiți, nu te lasă în drum. (AL. IVASIUC)

A lăsa (sau a arunca, a azvârli etc.) (pe cineva) pe drum (sau pe drumuri) = a) A da (pe cineva) afară din casă:

Când ș-a dat sufletul, mă strângea de mâni ca c-un clește și te chema, ars d-un foc nestins. „Încă doi ani... Să nu vă las pe drumuri”... a zis și i-am închis ochii. (BARBU DELAVRANCEA)

Vrei să ne-aprindem paie în cap? Să ne zvârlă baba pe drum? (ION CREANGĂ)

b) A lua cuiva totul, a sărăci pe cineva:

Mă răpești și mă despoi, / M-arunci pe drum să pier. (G. COȘBUC)

Când am avut serbarea de întâi Mai, l-a văzut la grădină cu cocardă în piept și i-a zis: «Ce, măi, și tu faci socialism? Am să te arunc pe drumuri!» Și i-a purtat sâmbetele. (ANTON BACALBAȘA)

A lua drumul uliței. v. lua.

A lua drumul. v. lua.

A nu se lua (ceva) din drum (Reg.) = A nu se găsi ușor (ceva):

– Nu te pune în poară, măi omule, cu împăratul iadului; ci mai bine ia-ți bănișorii și caută-ți de nevoi. [...] – Bun! zise Dănilă. Nici asta nu se ie din drum. (ION CREANGĂ)

A pune (pe cineva) pe drumuri = A face pe cineva să meargă mai mult decât ar fi necesar pentru rezolvarea unei probleme:

Și, în sfârșit, pe când boierii cei mari, bătrâni, se arătau indignați, ca Alecu Beldiman în „Jalnică tragodie” a lui, că-i tulbură revoluționarii în huzurul lor și-i pun pe drumurile de străinătate ale pribegiei prin Bucovina și Basarabia [...] altă boierime, mai nouă, mai tânără, mai îndrăzneță, se gândea să întreprindă evenimente neașteptate pentru a crea o nouă situație patriei lor. (NICOLAE IORGA)

Și pe mine mă pune să umblu pe drumuri, să dau și bani, și eu nu mai pot să umblu pe drumuri, sunt bolnavă, am optzeci și trei de ani, cum să mă lupt cu hoții să-mi iau ce am de la părinți?! (O. NIMIGEAN)

A rămâne (sau a ajunge) pe drumuri = A rămâne fără adăpost, fără slujbă, fără mijloace de trai:

Așa ajunse Păcală iar pe drumuri. Se duse și tot se duse mereu, de dimineață până la prânz și de la prânz până seara. (IOAN SLAVICI)

El, Dumescu, preferă să-l mâhnească azi, decât să-l lase pe drumuri mai târziu. (LIVIU REBREANU)

– Așa este, ai dreptate; dar el poate să se amorezeze de alta, sau poate să afle că ne iubim

amândoi și să ne oropsească și atunci vom rămâne calici pe drumuri. (NICOLAE FILIMON)

A se da din drumul cuiva = a) A se da la o parte:

Se dădu din drum, lăsând-o să treacă.

b) A nu mai împiedica pe cineva în acțiunile sale:

Fata i-a spus să se dea din drumul ei și să n-o mai încurce.

A se face drumul cruciș = A se bifurca, a se face cruce:

Ne-am dus până unde ne-am dus și ni s-a făcut drumul cruciș și nu ne-am mai putut duce. (POP.)

A sta (sau a se pune etc.) în drumul cuiva (sau a-i sta cuiva în drum) = A se afla (sau a ieși) înaintea cuiva, împiedicându-l (să înainteze, să facă o treabă etc.). A împiedica pe cineva într-o acțiune. A i se împotrivi cuiva:

Zis-a Varlaam către îngerul Domnului: „Am păcătuț, pentru că n-am știut că stai tu în drum înaintea mea. Deci, dacă aceasta nu este plăcut în ochii tăi, atunci mă voi întoarce”. (BIBLIA)

Jalnic tu-ți doinești durerea / Dunăre, și iat-acum! / Din mormânt ieși puterea / Și-n zadar îi stai în drum. (G. COȘBUC)

A vorbi alături cu drumul = A vorbi prosteste. A îndruga verzi și uscate:

Dar în genere discursul d-lui Filipescu ne-a făcut impresia unei cuvântări alături cu drumul. (ANTON BACALBAȘA)

Stând la țară de vreo nouă zile, îmi pot da seama cât de alături cu drumul e discursul etnologilor. (SORIN STOICA)

A-i da cuiva răvaș de drum (sau a-i face cuiva răvașul). v. răvaș.

A-i ieși cuiva în drum = A întâmpina pe cineva:

Ieși tu, mândră-n drumul lui / Și-i dă gură bietului. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A-i ține cuiva drumul legat = A împiedica acțiunile cuiva:

*De mă iei, de nu mă iei, / Mă mai roagă
ș-alți flăcăi. / De-ai nădejde de-nsurat, / Nu-mi
ține drumul legat. (POP.)*

A-și căuta (sau **a-și vedea**) **de drum** (sau **de cale**) = A pleca:

*Mai bine ți-ai căta de drum și-ai întreba
pe Sfânta Vineri, milostiva, că de ce izvorul
meu, limpede ca roua și rece ca gheața, codește
gura călătorilor și pleacă toți bombănind [...]
(BARBU DELAVRANCEA)*

*Apoi o lăsa acolo și-și căută de drum,
mulțumită fiind în suflet că a putut săvârși o
faptă bună. (ION CREANGĂ)*

*În sfârșit am dat ce le-au plăcut și mi-am
cătat de drum. (VASILE ALECSANDRI)*

*Dânșii au pornit devale și eu m-am
întors și m-am uitat după ei o bucată de timp,
ș-apoi mi-am văzut de drum și i-am spus
socrului ce mi-au spus călăreții, și s-a mirat și
dumnealui... (LIVIU REBREANU)*

A-și da drumul = **a)** A se lăsa în jos. A coborî:

*Și-a dat drumul cu dansa, pe o altă
lume, unde era un rai și nu altăceva. (ION
CREANGĂ)*

b) A se avânta. A depăși o inhibiție. A începe să povestească:

*Și-a dat drumul conu Dumitrache ș-a
povestit ba una, ba alta, până târziu. (AL.
VLAHUȚĂ)*

c) A izbucni (într-o avalanșă de vorbe, în țipete, în plâns etc.):

*Ho! Ți-ai dat drumul la gură și nu te
mai oprești! (POP.)*

A-și face (sau **a-și croi**, **a-și găsi**) **un drum** (nou în viață) = A dobândi o (nouă) situație materială sau socială, o (nouă) poziție etc.:

*Își dădu seama acuma că dragostea
aceasta a luat o întorsătură plină de răspunderi.
Și tocmai când el a început să-și croiască
de-abia un rost în lume! (LIVIU REBREANU)*

*Să întindem mâna și altora, să-i ajutăm
să-și facă un drum. (CAMIL PETRESCU)*

A-și face drum = A se abate de la traseul inițial spre a se duce undeva sau la cineva:

*Din ceruri exilata, osândita truție își face
drum și intră în sfintele altare. D-acolo destinează
creștina înfrățire. (I. HELIADE RĂDULESCU)*

*Își face drum pe lângă camera fiului ei,
încercând, cu auzul ei tot mai scăzut, să deducă
cine este fata misterioasă [...] (GABRIELA
ADAMEȘTEANU)*

Drum bun! = Urare adresată cuiva care pleacă într-o călătorie:

*– Drum bun!... Să ne scrieți!... De
pretutindeni!... Negreșit!... Adio!... (LIVIU REBREANU)*

*Pe Ben-Ardun / N-ai să-l mai vezi în
zbor nebun, / Pe urma unui șoim ușor... / Nu-i
vei pofti: Drum bun! (G. COȘBUC)*

Hoț (sau **tâlhar**) **de drumul mare** = Hoț care atacă oamenii în drum, spre a-i jefui:

*Din pricina lui frate-meu, o să mă fac
tâlhar de drumul mare! (MIHAIL SADOVEANU)*

*Niște oameni buni-teferi... purtați cu
jândari, ca hoții de drumul mare. (CAMIL
PETRESCU)*

Nici asta nu se ia din drum = Nu este ceva ușor de găsit, nu se găsește cu una cu două:

*– Nu te pune în poară, măi omule, cu
împăratul iadului; ci mai bine ia-ți bănișorii și
caută-ți de nevoi. [...] – Bun! zise Dănilă. Nici
asta nu se ie din drum. (ION CREANGĂ)*

Pe drum = Gata să vină, să sosească, să apară, să se nască:

*Asculta cu gândurile la cei șapte copii și
al optulea pe drum. (CEZAR PETRESCU)*

Pe toate drumurile = Pretutindeni, peste tot:

*Oamenii plâng pe toate drumurile și spun și
comunelor vecine care merg, spun că le-au luat totul
și acum au rămas cu ochii în mărăcini. (MIOARA
ANTON, LAURENȚIU CONSTANTIN)*

Marfă din asta găsești pe toate drumurile.

Pe-aici (sau **pe-aci, pe ici**) **ți-e drumul!** = Pleacă repede!:

Și luând și nucile, pe cari le ochise el, încălecă și pe ici ți-e drumul! (P. ISPIRESCU)

Când te miri ce nu-i venea la socoteală, ie-ți, popa, desagii și toiagul și pe ici ți-e drumul. (ION CREANGĂ)

DUBI

A pune (pe cineva) la dubit (Fam.) = A băga (pe cineva) la închisoare:

C-un director de agie / Nu e lucru de glumit / Căci el poate-ntr-o mânie / Să te puie la dubit. (VASILE ALECSANDRI)

DUBLU, -Ă

A da o dublă = A cădea același număr de puncte la ambele zaruri:

Dacă n-ar fi dat o dublă, el ar fi pierdut partida.

A vedea dublu = a) A vedea două imagini ale aceluiasi obiect. A vedea tulbure:

– *Voiesc să mă uit în ochii dumitale atât de mult până te voi vedea dublu, triplu... – A! îl întrerupse voios femeia. Nu-ți mai ajung așa acum sunt?... Vrai să mă vezi dublu, triplu... Imaginație de sultan oriental.* (EUGEN LOVINESCU)

b) A fi beat:

Majorul bea pahar după pahar de vin roșu; unicul său ochi îl obliga să facă ceea ce trebuie pentru a vedea dublu, așa că nu trebuia să piardă nicio înghițitură de vin. (BORIS VIAN)

Cuvânt (sau **vorbă, afirmație** etc.) **cu dublu sens** (sau **înțeles**) = Cuvânt (sau afirmație etc.) cu două înțelesuri, echivocă:

Apoi îi arătam imposibilitatea de a cunoaște pe oameni și nesiguranța pe care ne-o inspiră iubitele noastre, deoarece orice gest de-al lor poate avea dublu înțeles. (ANTON HOLBAN)

Steluța e palidă, blondă, cu ochii albaștri și oftează ca Ofelia. Georgică e oacheș, încovrigat ca un semn de întrebare și vorbește tot în dublu înțeles ca Hamlet. (ION MINULESCU)

DUCĂ

A fi sau **a se simți pe ducă** = a) A fi gata de plecare:

Putem spune, din sorginte autorizată, că ieri s-a petrecut la palat o scenă, care caracterizează situațiunea întreagă ca imposibilă de susținut. Guvernul e pe ducă. La ediția de seară amănunte. (I. L. CARAGIALE)

b) A fi pe punctul de a se sfârși:

Iarna e pe ducă.

c) (Pex.) A fi pe moarte:

Baba era pe ducă. (MIHAIL SADOVEANU)

A lăsa pe cineva în duca lui = A lăsa pe cineva în voia lui:

– *Lasă-l mai bine în duca lui, interveni colegul, și ai să vezi că te poți înțelege cu el.*

A se duce într-o ducă = A merge fără oprire:

Și mă duc vere-ntr-o ducă... / De se pare că-s nălucă, / Drept la târg. (VASILE ALECSANDRI)

DUCE

A duce (pe cineva) cu vorba (sau, arg. **cu muia, cu șupa**) = A face cuiva promisiuni, amânând mereu (sau mult) împlinirea lor, pentru a obține răgaz. A târăgăna. A purta cu vorba:

Ades, când îi întâlneam peste ani pe participanții șuetelor de la Capșa, ne salutam cu o vorbă a lui Bonciu: „Detest dusul cu muia și ficțiunea șmecherească!”. (VLAICU BÂRNA)

Băiatul a dus-o cu vorba pe fată toată iarna și i-a promis că se vor căsători, dar acum s-a răzgândit.

A duce (pe cineva) pașii sau **a-și duce pașii spre** = A merge spre...:

Ducându-mi pașii solitari, / Pe sub pădurea cântătoare, / Coroane-n veci nepieritoare / Simt în frunzișurile mari. (AL. MACEDONSKI)

A duce ceva (până) la capăt sau (rar) **cap** sau **(până) la (bun) sfârșit** = A îndeplini (în bune condiții). A desăvârși:

Ionuț Vulpescu, ministrul Culturii, a declarat sâmbătă, la inaugurarea sălii Teatrului de Operetă și Musical „Ion Dacian”, că acest

proiect, dus până la capăt „într-o țară renumită, mai degrabă, pentru că, prea adesea, își lasă baltă interesele”, înseamnă, de fapt, „un drum care abia acum începe”. (<http://www.mediafax.ro/>)

Mai bine să nu începi ceea ce nu poți duce la bun sfârșit. (ARINA AVRAM)

A duce cu preșul (sau **a duce cu zăhărelul, a duce de nas**) = A păcăli:

– Asta, îi zisei, e drept mulțumire că te-am făcut să-ți vezi visul cu ochii, mergând la Arnoteni. – După ce m-ai purtat șase luni cu zăhărelul. Și dacă ai mers, de partea cui a fost câștigul, a mea ori a dumneavoastră? (MATEIU I. CARAGIALE)

De ce încerci să mă duci cu preșul? (ZAHARIA STANCU)

E drept însă și altceva: cui mă duce cu preșul puțin îi pasă de ce mă las dus. (LIVIU CIOCÂRLIE)

A duce cu șoșoșo (sau **a lua**) **cu șoșoșo** (**pe cineva**) sau **a umbla cu șoșoșo** (Reg.) = A linguși, a amăgi (pe cineva):

Umblă pe lângă mine cu șoșoșo; crede că eu nu bag de seamă. (POP.)

A duce (sau **a purta, a târî, a ține**) **de nas** (**pe cineva**). v. **nas**.

A duce dorul sau **jindul** (**cuiva, a ceva** sau **de ceva**) = A-i fi dor de cineva sau ceva:

[...] aici, la sărăcăciosul ist de rai, vorba ceea: „Fală goală, traistă ușoară”; șezi cu banii în pungă și duci dorul la toate cele. (ION CREANGĂ)

Ești ce nu ești: acesta e amorul / Pe care eu-l urăsc deși-i duc dorul! (ȘT. O. IOSIF)

Și pe când tu te gândeai la mine, eu umblam zile întregi în cale lungă dus numai de dorul tău și de amarul inimii mele. (IOAN SLAVICI)

Ceri la văduvă bărbat și ea îi duce dorul. (ANTON PANN)

A duce grija sau, rar, **vergile** (**cuiva** sau **a ceva**) = **a)** A fi îngrijorat să nu i se întâmple cuiva ceva rău:

Ea le-a spus părinților să nu-i mai ducă grija, că știe ce să facă.

b) A se interesa de cineva sau ceva:

– Ia las', moșule, nu-i duce grija; pun rămășag că are să-mi aducă sălăți întocmai ca aceste, și încă multe, că știu eu ce poate el. (ION CREANGĂ)

A duce poșta (sau **ștafeta**) = **a)** A bârfi:

O știam cu toții că numai ea ducea poșta și ne-a dovedit și azi.

b) A se ține de intrigi:

Vecina lor simțea o adevărată plăcere de a duce ștafeta și de a născoci fel de fel de istorii.

A duce (**pe cineva**) **la groapă** (sau **la ultima locuință** etc.) = A conduce la locul de înmormântare:

Am dus la ultima-i locuință pe un june... plin de speranțe și de viitor. (AL. MACEDONSKI)

Se mișc-în line pasuri, / Ducând la groapă trupul reginei dunărene. (MIHAI EMINESCU)

Mâhnirea ei a fost atât de mare, încât peste câteva săptămâni o duse la groapă. (ION GHICA)

A i (se) **duce** (**cuiva**) **pomina** (sau **faima, vestea** ori pop. **buhul**) = A ajunge să fie cunoscut de toți:

Iară după ce se duse vestea în țară, mai mulți voinici se vorbiră să meargă împreună la pândă și să mântuiască țara de un așa balaur înfricoșat. (P. ISPIRESCU)

În același timp se dusesse prin Lipova vestea că o fată a fugit de la călugărițe cu un băiat. (IOAN SLAVICI)

A o duce (**cu cineva**) = A conviețui cu cineva. A trăi într-un anumit fel:

Și atunci, nu-i rămâne decât să pretindă că nici înainte românii n-au dus-o bine. (ALEX ȘTEFĂNESCU)

Cât au trăit părinții fetii, Vlad a dus-o bine, fiindcă o ajutau părinții. (CRISTEA SANDU TIMOC)

A se duce (sau **a merge**, **a pleca**) **în** (sau **la**) **treaba** (sau **treburile**) **lui** (**ei** etc.) sau **a se duce în treabă-și** sau **a-și vedea de treaba lui** (**a ei** etc.) = A se întoarce la ocupațiile sale, a-și vedea de lucrul său, de interesele sale:

Cei trei camarazi se despart, să meargă fiecare la treaba lui. (I. L. CARAGIALE)

Felix era acum atât de devotat cauzei Otiliei, pe care o înțelegea, încât, intuind situația, plecă fără să murmure, având aerul că se duce la treburile lui. (G. CĂLINESCU)

A se duce cu Dumnezeu (sau **în plata, în știrea lui Dumnezeu, în plata Domnului**) = A merge unde vrea, unde poate, oriunde:

– *Acu lasă, că m-ai supărat destul... Du-te cu Dumnezeu! (LIVIU REBREANU)*

– *Numai cucoana asta de n-ar mai sta pe aici că, nu știu, dânsa poartă toate relele... Barem de s-ar duce cu Dumnezeu, să nu ne mai amărasecă! (IDEM)*

Un capital cumsecade pentru-un om cât de sărac; / Na-ți-i pe toți, pân' la unul, și du-te cu Dumnezeu. (ANTON PANN)

A se duce de pe capul cuiva (sau **a pleca**) **de pe capul cuiva** = A lăsa în pace pe cineva:

Duceți-vă de pe capul mieu, că mi-ați scos peri albi! (ION CREANGĂ)

A se duce de răpă, (rar) **a ajunge la malul râpei**. v. **răpă**.

A se duce drept (sau **într-un suflet, glonț, pușcă, întins**) = A merge repede undeva:

Târziu ș-a adus aminte că nici nu i-a mulțămît. / Deci alergă într-un suflet, inima în el săltând, / Numai decît la vizirul a ajuns nepricepând; (ANTON PANN)

Puneți mâna toți cu totul să dăm bolovanul la o parte și să mergem într-un suflet să ne scăpăm stăpânul de la pieire. (P. ISPIRESCU)

Băiețelul cel mai mic al Smarandei, care se nimerise prin preajma cârciumii și văzuse bătaia, goni într-un suflet până acasă [...]. (LIVIU REBREANU)

Și, cum tutunul îi era pe isprăvite, și-a luat pălăria și s-a dus glonț la cârciumă. (IDEM)

Trase ivărul ușii și se duse pușcă la gard. (BARBU DELAVRANCEA)

A se duce după cineva (Pop.) = A se mărita:

Eu, Costane, după el nu mă duc... că-i colțat și hâd. (EUSEBIU CAMILAR)

După ciobănel m-oi duce, / Că gurița lui e dulce! (JARNÍK-BÎRSEANU)

A se duce în (sau (înv.) **a se deda pre**) **sihăstrie** (Înv. și reg.) = A se sihăstri:

Văzuse că el tot nu e nimic de lumea asta oarbă și d-aia se dusesse în sihăstrie. (P. ISPIRESCU)

A se duce în lume = A pleca departe, fără să se știe unde:

Toată lumea știa că Miron s-a dus în lume; nimeni însă nu știa unde s-a dus și ce s-a făcut. (IOAN SLAVICI)

A se duce în țară = A se duce în lumea largă:

Eu mă duc mândruță-n țări, / Dar te rog să nu porți flori. (POP.)

A se duce în treaba lui (sau **în treabă-și** sau **într-ale sale**) = A pleca, a-și vedea de drum:

Cucoșul o ia de jos cu bucurie, se duce în treaba lui și lasă pe boier în pace. (ION CREANGĂ)

Se duse fiecare într-ale sale.

A se duce pe drum neînturnat = A muri, a dispărea:

Unde-i boul lui cuminte, unde-i vulpea diplomată? / S-au dus toți, s-au dus cu toate pe o cale ne-nturnată. (MIHAI EMINESCU)

A se duce pe urlați (Reg.) = A fugi repede de undeva (urlând); a se duce foarte departe și pentru totdeauna:

[...] și scăpând cu mare greu de mâinile lor, hârșcâit și stâlcit cum era, a lăsat și bani și tot și s-a dus pe urlați după ceilalți. (ION CREANGĂ)

A se lăsa dus (de gânduri, de visare) = A se lăsa copleșit de gânduri, de visare:

În fața munților noștri sufletul se lasă dus de visare: ca într-o elegie fără sfârșit. (ALECU RUSSO)

Câteodată, se lăsa dus de gânduri; se oprea locului și privea fix într-un punct imaginar. (AURA CHRISTI)

A se tot duce = A merge fără încetare:

S-a tot dus cale de trei zile. (I. POP-RETEGANUL)

Ivan începe iar a cânta și se tot duce înainte. (ION CREANGĂ)

Se tot duc, se duc mereu, / Trec în umbră, pier în vale, / Iară cornul plin de jale / Sună dulce, sună greu. (MIHAI EMINESCU)

A-l duce (pe cineva) capul sau mintea ori (rar) mintea și capul = A fi perspicace:

[...] iar la zile mari, ca să le ticnească veselia, împărțeau bucăți de pâine cu orfanii, cu văduvele și cu alți nevoiași, cum apucară din părinți. Atâta-i ajungea capul, atâta făceau și ei pe vremea lor, Dumnezeu să-i ierte și să-i odihnească, unde-or fi acolo, că bună inimă mai aveau! (ION CREANGĂ)

Atâta m-a tăiat capul și m-a dus mintea, luminate împărate, atâta am făcut. Măria-ta judecă și fă ce e cu dreptul. (P. ISPIRESCU)

A-l duce (pe cineva) cu gândul la... = A-l face pe cineva să se gândească la...:

De fapt, m-au dus cu gândul la faptul că întâlnirile dintre oameni pot avea rolul unui amănunt biografic, a ceva ce schimbă viața fiecăruia dintre cei doi care se întâlnesc. (AURORA LIICEANU)

Jurnalistul Cristian Tudor Popescu a afirmat, la Realitatea TV, că discursul președintelui PDL, Emil Boc, îl duce cu gândul

la „Germania din primăvara lui 1945”. (<http://jurnalul.ro/>)

A-și duce traiul = A trăi:

Dumnezeu, după ce a făcut toate animalele și vietățile, a orânduit apoi fiecăruia felul de viață și locul unde să-și ducă traiul. (POP.)

Ducă-se pe pustii (sau, reg. **în pietre, în bolovani**) (Mpl.; euf.) = Epilepsie:

Mi se pare, trăiți, don căpitan, că suferă de „du-că-să pă pustii”, răspunde un soldat. (ANTON BACALBAȘA)

Zice c-a vindecat pe Lina Todiresei, care-o aduse mă-sa astă-iarnă la sfinția-ta să-i citești de ducă-se-pe-pustii... de era să moară de tot după aia, c-a apucat-o și mai rău năbădăile... (G. TOPÂRCEANU)

Ducă-se pe pustii! sau **Ducă-se (duce-te-ai, duce-s-ar etc.) pe (sau la, în) pustii (sau pustiu, pustia)!** (Pop.) = Nu vreau să mai știu de el (de tine, de ei etc.)!, ducă-se (duce-te-ai, duce-s-ar etc.) dracului!, lua-l-ar (lua-te-ar etc.) naiba!:

Dar mai grea e sărăcia, duce-mi-s-ar la pustia. (POP.)

Smaranda se înfurie brusc: – Ducă-se pe pustii de cucoană, fire-ar a dracului! (LIVIU REBREANU)

– Sărăcie, sărăcie / Duce-te-ai pe pustie, / Sărăcie, ce-ai cu mine? (CRISTEA SANDU TIMOC)

Du-te, de te plimbă! = Lasă-mă-n pace! Pleacă!:

Eu voi să trăiesc; d-aia m-am măritat; aminteri mă duceam la călugărie!... Și-n sfârșit, dacă-ți place, kir Ianuleo! de unde nu, du-t' te plimbă, și să ne vedem când mi-oi vedea ceața... fără oglinzi! (I. L. CARAGIALE)

Du-te-ncolo! = Pleacă! Lasă-mă în pace! Exprimă neîncrederea față de spusele cuiva:

– Du-te-ncolo! N-o să te mai creadă nimeni!

Du-te-vino = Forfotă. Mișcare continuă (și intensă) încoace și încolo:

Deasupra celor patru terase largi e un neîntrerupt du-te-vino de vagonete. (GEO BOGZA)

Te-aș fi remarcat chiar dacă nu ai fi urmărit șaptesprezece minute prin monoclu furnicile aflate în du-te vino pe dudul meu preferat. (CRISTINA FRÂNCU)

DUDĂU

Cât hăul și dudăul (Pop.) = Niciodată:

Așa ți se cade, proclétule!... Vadra nu ți-o mai trimit acasă, pâ-nă-i hăul!... (DUMITRU ALMAȘ)

DUH

A-și da duhul = A muri:

Și poate că din această pricină, bolnăvindu-se greu, și-a dat duhul, tocmai când ajunsese îngrijitor la biserica Nicorița din Tătărași. (ION CREANGĂ)

După un chin de jumătate ceas, în sfârșit, își dete duhul în mâinile călăilor săi. (C. NEGRUZZI)

Cu duh (sau **plin de duh**) = Cu spirit, fin, inteligent, subtil, spiritual:

Acel sec, în judecata-i, e cu duh și e frumos. (MIHAI EMINESCU)

Iaca băietul, vezi-l, îi frumos... cu duh. (VASILE ALECSANDRI)

Fieșcine cunoaște ce cap tânărul are; / Dar, pentru că dă bine din mâini și din picioare / Și trânteste la vorbe fără să se gândească, / Am văzut multă lume cu duh să-l socotească. (GR. ALEXANDRESCU)

Cu duhul blândeții (sau **blândețelor**), v. **blândețe**.

Sărac cu duhul = Prost, naiv, simplu:

D. Sihleanu a vorbit de „învechimea veche” și de anticitatea antică, de cei săraci cu duhul al căroră este împărăția Cerului, de doine și de Ileana „Cosânzeana, în, „cosițe floarea-i cântă”, nelăsând pe auditoriu în îndoială asupra păsărelelor cari cântă mereu în colivia strâmtă a propriului craniu. (MIHAI EMINESCU)

Slab de duh = Greoi la minte. (Nob.) Lipsit de personalitate:

La bună ziua prefectului nu răspunseră decât câțiva, mai slabi de duh. (PETRU DUMITRIU)

DULAP

A învărti dulap (sau **dulapuri**) sau **a întoarce chichițe și dulapuri** (Reg.) = A înșela:

Ci să știi să-ntorci dulapuri, / Să rabzi multe, să-nghiți hapuri, / Să despici și firu-n două / Și să scoți din piatră lapte, / Iar nu să-mi spui basme nouă, / Și că trei și trei fac șapte. (COSTACHE BĂLĂCESCU)

Văzând dar ovreiu, stând se socoti / Cu înșelăciune dulap a-nvârti. (ANTON PANN)

A juca (sau **a-i trage**) **cuiva un dulap** ori **a lua pe cineva în dulap** (Reg.) = A amăgi:

El îmi spuse, pe picior lângă un dud favorit al meu, ce-l găurisem de mai nainte și prin care petrecusem o funie cu mare meșteșug ca să învăț să săr pe funie ca comedianții ce văzusem că jucau la dulap la Cișmigiu. (I. HELIADE RĂDULESCU)

DULCE, -I

A face (cuiva) ochi dulci = A privi (pe cineva) cu dragoste; a curta:

Minodora parcă uitase sărutarea cu pricina. Ba, în cele din urmă, prinse a face ochi dulci locotenentului, știi, cum fac femeile când vor să scoată pe bărbat din minți. (LIVIU REBREANU)

[...] a doua zi după înmormântarea nenorocitei fete închipui și spuse stăpânei sale o poveste întreagă despre o iubire nenorocită a Anicăi pentru un gramatic, care într-adevăr făcuse ochi dulci frumoasei țigance dar, cu puțină vreme înainte de nuntă, fusese dat afară din pricina unor fapte necinstite. (RADU ROSETTI)

A fi sătul de dulce = A se sătura de bine:

Cel sătul de dulce vrea și amar câteodată. (POP.)

– *Mi se pare mie sau ești sătul de dulce?*

A spune cuiva de dulce = A spune (cuiva) lucruri dezagreabile, a reproșa (cuiva ceva), a certa pe cineva:

– *Vezi să nu-ți spună ea ceva de dulce, zise băiatul.*

DULUȚĂ

A se duce duluță sau **a fugi duluță** = A alerga foarte repede:

Dară lupul, să te ții, pâleo! lungi pasul lupește, se duse, duluță, de nu mai dete cu mâna de dânsul. (P. ISPIRESCU)

– *Mă! da' sprinten și sprințâroi copil mai ai, drept să-ți spun! Când aproape-aproape să pun mâna pe dânsul, i-am pierdut urma, și să te duci, duluță!* (ION CREANGĂ)

BARZĂ (spăriet): *Vai de mine!... el îi!... Stăpânu-meu!... Mă duc să dau de știre lui cuconu Agachi.* (Fuge până la ușa din dreapta.) *Nu-i aci... e în aialaltă parte... să te duci, duluță.* (VASILE ALECSANDRI)

A se ține duluță = A se face nevăzut:

Dară lupul, să te ții, pâleo! lungi pasul lupește, se duse, duluță, de nu mai dete cu mâna de dânsul. (P. ISPIRESCU)

DUMNEZEU

A (se) ruga pe (sau de) toți Dumnezeii = A se ruga cu insistență, a implora:

Atunci Harap-Alb începe a-i spune toate cu de-amănuntul și o roagă de toți dumnezeii ca să-i dea ajutor. (ION CREANGĂ)

Și te mai rog de toți dumnezeii să-mi împrumuți macar o dată carul cu boii, s-aduc niște lemne din pădure la nevastă și la copii [...] (IDEM)

A da cu barda (sau **cu piatra** etc.) **în Dumnezeu** = A fi nesocotit; a nu se teme de nimic, a nu ține seama de nimic:

Ar fi dat, la o adică, și cu barda în Dumnezeu. (TUDOR ARGHEZI)

LEONIDA: *Ăi mai prima, domnule, aleși pe sprânceană, care mai de care, dă cu pușca-n Dumnezeu; volintiri, mă rog: azi aici,*

mâine-n Focșani, ce-am avut și ce-am pierdut! (I. L. CARAGIALE)

A fi omul lui Dumnezeu = A fi om bun. A fi slujitor al lui Dumnezeu:

Atunci a zis femeia către Ilie: „Acum cunosc și eu că tu ești omul lui Dumnezeu și cu adevărat cuvântul lui Dumnezeu este în gura ta!” (BIBLIA)

A fi pâinea lui Dumnezeu = A fi foarte bun:

– *Mai știi? Bine-ar fi, măi Chirică, dac-ar fi toate cu lapte câte le spui. Dar tu curat că ai dat peste un stăpân ca pâinea cea bună;* (ION CREANGĂ)

– *Lasă că ne-a dat și ne-a omenit, Dumnezeu să-i dea sănătate! sări bătrâna. Că-i bună și inimoasă ca pâinea lui Dumnezeu.* (LIVIU REBREANU)

A fi uitat de Dumnezeu = a) A fi foarte bătrân:

Când, o dată văz înaintea mea un moș, fleoș de bătrân, uitat de moarte și de Dumnezeu. (P. ISPIRESCU)

b) A fi lipsit de noroc:

Socrat ce află raiul, Columb și Galileu, / Cesar și Bunăparte avur-amară viață, / Ca cel care cerșăște și vișorul îngheață, / Ca sclavul care geme, uitat de Dumnezeu! (CEZAR BOLLIAC)

SÂNZIANA: *M-am furișat din palat, ca să merg la malul mării... nenorocita de mine! n-am zărit nici o corabie!... nici un ajutor nu-mi vine! Sunt uitată și de Dumnezeu și de oameni!... numai păsărica asta mă mai mângâie.* (VASILE ALECSANDRI)

c) A fi foarte îndepărtat de lumea civilizată:

O întreagă lume de taină singuratecă părăsită și uitată de Dumnezeu, trezind în minte icoana pustiilor ce încunjură Marea Moartă. (REGINA MARIA a ROMÂNIEI)

A lăsa (pe cineva) în plata (sau **în știrea**) **lui Dumnezeu** = A lăsa pe cineva în pace. A lăsa pe cineva să facă ce vrea:

– *Este că voi cășcați gura pe toate dealurile și pe mine mă lăsați în plata lui*

Dumnezeu, ostenită, flămândă, fără ca nime să-mi poarte de grijă. (NICOLAE GANE)

Mitropolitul Teoctist lăsa în plata lui Dumnezeu pe prietenul fără noroc, și, luând cu el mirul sfânt ce se turna pe creștetul Domnilor, după cum odinioară proorocul Samuil făcuse prin ungere cu mir din Saul, un rege al Iudeii, el ieși până la Siretiu înaintea lui Ștefan. (NICOLAE IORGA)

Și, dacă îl luă, văzu că într-însul era o scrisoare, o ceti și află că copilul de față este lepădat de o fată mare de împărat, care alunecase și ea în valurile lunei și, care, de frica părinților, lepădă copilul, îl puse în secriaș și-i dase drumul pe gârlă, lăsându-l în știrea lui Dumnezeu. (P. ISPIRESCU)

A nu avea (a fi fără niciun) Dumnezeu = A nu fi bun de nimic. (D. oameni) A fi fără căpătâi. (D. vorbe, lacrimi etc.) Fără niciun sens:

Ce, zice, v-ați aninat de mine, blestemaților? Ticăloși mai sunteți, n-aveți Dumnezeu în voi [...] (A. MATEEVICI)

Fără familie, fără casă, fără niciun Dumnezeu, Leonid era omul clipei prezente. (ȘERBAN MĂRGINEANU)

A porni (a merge etc.) cu Dumnezeu = A călători liniștit. Urare de noroc:

– Da! răspunse Costan, pricepând ce și cum ar trebui să fie. Hai, frate Petre, să ne stâmpărăm o dată setea și apoi să pornim cu Dumnezeu. Noi vom merge în urma ta și te vom păzi de necaz și primejdie. (IOAN SLAVICI)

– Apoi mergi cu Dumnezeu, îi zise împăratul, doară vei avea mai mult noroc decât frații tăi. (IDEM)

A se uita la cineva ca la Dumnezeu = A iubi pe cineva foarte tare:

Pe coridor, maiorul operator, care trăsesse cu urechea, se uita acum la regizor ca la Dumnezeu. (CONSTANTIN BANU)

A(-i) pune (cuiva) Dumnezeu mâna în cap = A avea noroc pe neașteptate:

Pantazi, de când l-a făcut mă-sa nu s-a văzut cu atâția bani. Dar n-are a face; fiecare cu norocul lui și al dumatăle e mai grozav decât toate, își pune Dumnezeu mâna în cap. (MATEIU I. CARAGIALE)

Nevestelor de vameș, ca și celor de popă, le-a pus Dumnezeu mâna în cap. Dacă spală o singură farfurie murdară, le cad mâinile. (DAN LUNGU)

Ce Dumnezeu! = Exclamație prin care se exprimă nemulțumirea:

– Nu știu, părerea m-a amăgit, ori am auzit mai multe glasuri? Dar ce Dumnezeu?! Parc-au intrat în pământ... (ION CREANGĂ)

– Eu văz ochii tatii, zise Irina. Eu văz mânele tatii... Ce Dumnezeu! Numai una?... (BARBU DELAVRANCEA)

Cu Dumnezeu înainte! = Urare de succes:

Izbânda va fi a noastră. La luptă. Cu Dumnezeu înainte! (ION ANTONESCU)

Iată, el nu e ipocrit: recunoaște. Da, s-a întâmplat. Cu Dumnezeu, înainte. Tot înainte. (IOAN GROȘAN)

Cum (sau ce) dă (sau vrea, aduce, lasă etc.) Dumnezeu! = Exclamație rostită atunci când o acțiune viitoare este lăsată să se întâmple cum este sortită să fie:

Și te mai rog de toți dumnezeii să-mi împrumuți macar o dată carul cu boii, s-aduc niște lemne din pădure la nevastă și la copii, că n-au scânteie de foc în vatră, sărmanii! ș-apoi, ce-a da Dumnezeu! cred că nu te-oi mai supăra. (ION CREANGĂ)

TÂNDALĂ: Păcală... apucă tu în dreapta și eu în stânga... deacum ce-o vrea Dumnezeu cu noi. PĂCALĂ: Poate să pierim... Tândală, să ne îmbrățișăm, pentru întâia și ultima oară... Să ne iertăm... (VASILE ALECSANDRI)

– Cum Dumnezeu? Așa să fie oare? Ei! vezi, acum nu mă mai mir de cele ce-mi spunea și bărbatu-meu, când am venit din piață. (P. ISPIRESCU)

Dumnezeu cu mila! = Exclamație rostită când o acțiune viitoare e considerată ca nesigură sau supusă eșecului:

Așa e omul... un ciocan, încă unul ș-al treilea, până ajungi la tinichea... d-acolo-ncolo... Dumnezeu cu mila... torni, parcă torni într-o pârnaie... (BARBU DELAVRANCEA)

Dumnezeu cu mila! Ce-o fi o fi. E foarte marcat de zvonul cu reducerea de personal. (MIRCEA DANELIUC)

Vlăduț îi transmise Soră-sii că bătrânii nu vor să mai audă de ea, iar de-acum, Dumnezeu cu mila. Dumnezeu știe cum o să se descurce cu un copil de opt ani și cu unul de țăță, care o ține legată de mâini și de picioare [...] (RADU ALDULESCU)

Dumnezeu să ierte! (pe cineva) = Exclamație rostită de vorbitor când cineva păcătuiește:

Să-i ierte Dumnezeu pentru câtă muncă de robii au muncit, pentru ce trai de dobitoace nenorocite au dus, pentru câtă înșelare au suferit, pentru câtă jignire au durat, să-i ierte pentru viața lor de suferințe. (NICOLAE IORGA)

Dumnezeu să mă ierte! = Exclamație prin care vorbitorul dorește să fie iertat pentru cele ce face sau spune:

Dumnezeu să mă ierte, moș Ioane, dar dumneata, cum vād, ești cam greu de cap. (ION CREANGĂ)

PAPURĂ: Dumnezeu s-o ierte... însă, pe vremea ei, fetele se măritau după placul părinților. SÂNZIANA: S-au schimbat lucrurile de-atuncea, tătucă. Astăzi suntem libere și independente. (VASILE ALECSANDRI)

Dumnezeu să-l ierte! = Formulă folosită la moartea cuiva sau când se vorbește de cineva decedat:

Iar astăzi petrece în liniște lângă zidurile mănăstirii, Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească întru împărăția cerească! (ION CREANGĂ)

Ierte-l Dumnezeu pe dascălul Pintilie! Era cântăreț vestit. (IOAN SLAVICI)

– *Pare că venise mama, Dumnezeu s-o ierte, la noi și s-a așezat pe laviță, după masă, în frunte. Era îmbrăcată în haine albe. Eu încă*

m-am mirat și am întrebat-o de ce se îmbracă în alb, dumneaei, muiere bătrână. (PAVEL DAN)

Dumnezeu știe! = Exclamație rostită când nu se știe ceva:

Dumnezeu știe cât a rămas el acolo, până s-a dezmeticit din amețea ce-i veni căzând. (P. ISPIRESCU)

Apoi, după un răstimp, adăugă, lungind vorbele: Mai știe-ne Dumnezeu! Câte n-am încercat de șase săptămâni, de când zace și se zbate ca șarpele! Să ferească Dumnezeu, Vasilie, de așa chinuri și pe cei care omoară la drumuri. (PAVEL DAN)

Dumnezeule! = Exclamație de uimire, de spaimă sau de entuziasm:

Desigur, nu era vorba să faci o sută sau două de kilometri cu piciorul dar, Doamne-Dumnezeule, care-s îndrăznelile și visurile și presupunerile și speranțele care să nu încapă-ntr-un cap de copil născut la o margine de Bărăgan! (PANAIT ISTRATI)

Dumnezeule, Dumnezeule, Dumnezeule! Dumnezeule, Dumnezeule, de ce îți bați joc de noi! Dumnezeule, de ce nu îți este milă de noi?! (ȘTEFAN DUMITRESCU)

Ferit-a (sau să te ferească) Dumnezeu = A se feri de o nenorocire:

Unii zic așa, că femeia-i sac fără fund. Ce-a mai fi și asta? Alții, că să te ferească Dumnezeu de femeia leneșă, mârșavă și risipitoare; alții alte năstrușnicii, încât nu știi ce să crezi și ce să nu crezi? (ION CREANGĂ)

Doamne ferește, sunt creștin și m-ar bate Dumnezeu. Dar mărturisesc cu mâna pe cruce: să te ferească Dumnezeu să ai nevoie de țăran, că țăranul atunci te strânge de gât, când te doare mai tare! (LIVIU REBREANU)

Încotro (sau unde, cum) te-a îndrepta Dumnezeu = La voia întâmplării:

– *Draga tatei, iaca ce-mi tot spune mă-ta de tine: că n-o ascuți, că ești rea de gură și innărvăvită și că nu este de chip să mai stai la*

casa mea; de-aceea du-te și tu încotro te-a îndrepta Dumnezeu [...] (ION CREANGĂ)

Am plesnit-o cu sfârclul biciului, și i-am spus așa: Du-te unde te-a îndrepta Dumnezeu. (MIHAIL SADOVEANU)

Până (când ajungi) la Dumnezeu, te mănâncă sfinții = Până să ajungi la cel mare, trebuie să-i înfrunți pe slujbașii cei mici, care îți pun piedici:

Până la Dumnezeu, te mănâncă sfinții, asta-i de când lumea. (CEZAR PETRESCU)

Știi cum e lumea... Cum? E strâmbă, e mafie și până la Dumnezeu te mănâncă sfinții. Pe urmă e și voia destinului. (GRID MODORCEA)

Parcă (sau i se pare că) a apucat (sau a prins) pe Dumnezeu de (un) picior = Se spune despre cineva care are o bucurie sau o realizare neașteptată:

Nu este hârtie și cerneală ca să se scrie bucuria ce avu călugărul. Socotea că a apucat pe Dumnezeu de un picior și se îngâmfa; căci socotea că procopseala lui l-a făcut să dobândească un asemenea har. (P. ISPIRESCU)

– Moș Nichifor, oare n-om păți ceva în noaptea asta? Ce-a zice Ițic? – Ițic? Lui Ițic i s-a pără c-a prins pe Dumnezeu de-un picior, când te-a vedea acasă. Da' ce crezi d-ta, că Ițic știe ce-i pe lume? (ION CREANGĂ)

Pentru (numele lui) Dumnezeu! = Exclamație prin care se imploră. Exclamație prin care se exprimă deznădejdea. Exclamație prin care se exprimă dezaprobarea față de ceva:

– Pentru Dumnezeu! Ce faci! strigă spărietă duduca Balașa. Numai sălbaticii mănâncă așa. Luați din lădița asta cuțite, furculiți, solnițe și tot ce vă trebuie. (NICOLAE GANE)

– Ei, unde să te vâr pe dumneata cu patacele [veche monedă turcească] dumitale? Unde? Pentru numele lui Dumnezeu, unde?... (EM. GÎRLEANU)

– Încetează, pentru numele lui Dumnezeu, căci mă cutremur. (NICOLAE FILIMON)

Prin (sau din sau cu) mila lui Dumnezeu = Formulă rostită când se dorește realizarea unei acțiuni grele care ar putea fi sortită eșecului:

Și într-acest fel se va învrednici de mântuirea sufletului său, cu mila lui Dumnezeu, cu toată încredințarea, fără nici o îndoială. (SFÂNTUL PAISIE)

Este evident că prin mila lui Dumnezeu sufletul lui ascultă toate cererile pe care i le adresăm. (TEOCTIST CAIA)

Să dea Dumnezeu, să ajute Dumnezeu = Formulă de urare. Exclamație prin care vorbitorul invocă divinitatea în speranța de a avea succes:

– Priceput, cucoane, cât se poate de bine, răspunseră mai toți. Dumnezeu să vă ajute la cele bune! (ION CREANGĂ)

Cu căciula-n mână, tata apucă hățurile de frânghie și-și făcu semnul crucii: – Doamne-ajută! – Să v-ajute Dumnezeu! (PANAIT ISTRATI)

Femeia, luminându-le din prag cu felinarul, adăugă și ea, cu mintea ei cea proastă: – Așa, așa, grăbiți-vă, să nu vi se întâmple ceva... Dumnezeu să v-ajute!... (LIVIU REBREANU)

Unde (sau pe ce) pune (el) mâna, pune și Dumnezeu mila = Proverb rostit la adresa unei persoane căreia îi merg toate din plin:

Vezi, că era meșter bun și dibaci. Unde pune el mâna pune și Dumnezeu mila. Ieșea lucrul gârlă din mâinile lui și curat ca mărgăritarul. (P. ISPIRESCU)

De harnică, harnică, n-are cum mai fi! Unde pune mâna, Dumnezeu cu mila! Sare din vârful stogului și cade ca un fulg. (BARBU DELAVRANCEA)

Ce-ar fi trebuit să fie Glanetașu, a fost feciorul. Era iute și harnic, ca mă-sa. Unde pune el mâna, pune și Dumnezeu mila. Iar pământul îi era drag ca ochii din cap. (LIVIU REBREANU)

DUNĂRE

A căra apă-n dunăre (Reg.) = A întreprinde o acțiune inutilă:

Ceea ce făcea el e ca și cum ar căra apă-n Dunăre.

A crește dunăre (Pop.; d. ape) = A crește peste măsură de înalt:

Când s-a topit zăpada, râul crescă dunăre.

A fi dunăre de mânios sau a fi mânios dunăre (Reg.) = A fi foarte supărat:

– *Dar știi că m-ai ars, haldeule?! zise părintele Duhu, luându-și tălpășița, Dunăre de mânios.* (ION CREANGĂ)

Știrea a auzit-o Nicolae, fratele învățătorului, de la Petre a Smarandei cu care s-a întâlnit întâmplător pe uliță. Flăcăul s-a făcut Dunăre de mânie. (LIVIU REBREANU)

A se face (sau a fi) dunăre (Reg.; d. apă) = a) A crește foarte mult:

Când era mai să ajungă iar pe fugari, feciorul aruncă năframa jos și se făcu din ea o apă mare, o Dunăre! dar nu, mai era mai lată! dar nu mai era-nfoiată! turbure și spumegoasă! (I. POP-RETEGANUL)

b) (D. oameni) A se supăra foarte tare:

La această privire, bărbatul se face Dunăre, își smulge trei peri din mustața ce-i rămânea, se repede, lunecă și se arată ca o fantasmă între femeia lui și domnul D. (VASILE ALECSANDRI)

A se face dunăre (turbată) = A se mânia foarte tare:

Sai, române, pe omor, / Fă-te fulger răzbitor, / Fă-te Dunăre turbată, / Fă-te soartă ne-mpăcată, / Căci potopul iată-l vine / Și-i amar, amar de tine! (VASILE ALECSANDRI)

Urlă-n vaiet urieșii!... Amândoi, cuprinși deodată / În vârtej de nebunie, se fac Dunăre turbată [...] (IDEM)

Dunăre de apă = Cantitate mare de apă:

Râul se umflase din cauza ploilor și se făcuse dunăre de apă.

Dunăre de mânios sau mânios dunăre = Supărat foc, foarte supărat:

Dar știi că m-ai ars... zise părintele Duhu, luându-și tălpășița, dunăre de mânios. (ION CREANGĂ)

DUNGĂ

A deschide ochii în patru dungii (Pfm.) = A face ochii mari:

Când a văzut-o că intră în casă așa repede, băiatul a deschis ochii-n patru dungii și nu-i venea să creadă.

A fi într-o dungă (Pfm.) = A fi cu toane. A nu fi în toate mințile:

ACTORUL: *Aaaa! Filmulețul? Dar noi am spus-o numai așa... într-o doară.* HANSEL: (Actorului) *Domnule, noi nu suntem într-o dungă!* (SÎNZIANA POPESCU)

Sunt într-o dungă, care muncă? / Lumea-i tâmpă, / Realitatea azi, e semipreparată, nu crudă. (<http://www.versuri.ro/>)

– *Ești într-o dungă? Cum poți spune așa ceva unui bărbat în floarea vârstei? – Ești un ratat. E timpul să mori.* (ANDREI CODRESCU)

A trage clopotul într-o dungă = A trage clopotul izbind limba de o singură parte a lui (pentru a anunța un deces, pentru a da alarma etc.):

Unii alergară la biserică să tragă clopotele într-o dungă, alții cereau în tot chipul să stângă focul, dar nu era chip, că din patru locuri luase casa deodată foc și acoperișul era de paie vechi, iar păreții de bârne mâncate de cari, și ardeau pârâind. (I. POP-RETEGANUL)

Curând se auzi bătând la biserică clopotul de primejdie, rar, numai într-o dungă. (MIHAIL SADOVEANU)

De asemenea, există mai multe feluri de a trage clopotele: „La noi se spune când se trage „într-o ureche”, adică, „în dungă”, sau pe înțelesul tuturor, limba clopotului nu atinge amândouă marginile, ci doar una, atunci e semnal de pericol, când este foc în sat”. (<http://www.gazetademaramures.ro/>)

Pe o dungă și pe alta (sau **pe dungă și pe lat**) (Pfm.) = a) Pe o parte și pe alta:

Așadară cei doi mai tineri se pun pe o dungă, iar cel mai mare își umple pușca și merge lângă drum să păzească. (I. POP-RETEGANUL)

Când era singur, se pune pe-o dungă și asculta murmurul depărtat al pădurilor. (ION AGÎRBICEANU)

b) Pe toate părțile:

O să înot pe burtă o zi, două, un an, până obosesc bine, apoi pe spate, apoi într-o dungă. (MARIN SORESCU)

DUP

A se juca în dupi (Pop.; d. copii) = A se juca cu mai multe despicături scurte și subțiri de șindrilă, aruncându-le în sus și prinzându-le pe dosul palmei în șanțurile dintre degete:

[Copiii] *se mai gioacă și în dupi, în țarc, cu mingea sau cu zmeii.* (VASILE ALECSANDRI)

DUPĂ

A da (o fată) după cineva (Pop.) = A mărita o fată cu cineva:

Împăratul [...] a făcut sfat și a găsit cu cale să dea fata după feciorul moșneagului. (ION CREANGĂ)

A nu avea (nici) după ce bea apă (Pop.) = A fi foarte sărac:

A fost odată un om și o femeie. Ei erau atât de săraci, încât n-aveau după ce bea apă. Nici tu casă, nici tu masă, nimic, nimic, dară nimic n-aveau după sufletul lor. (P. ISPIRESCU)

A se da după cineva (Pop.) = A căuta să fie la fel ca cineva. A se acomoda cu cineva:

Eu gândesc că s-a da după mine și s-a face și ea bună. (ION CREANGĂ)

A se lua după capul cuiva (sau **capul său**) (Pop.) = A urma sfatul cuiva (sau propriul său îndemn); a nu face după propria sa judecată:

M-am luat după capul tău cel sec și m-am dus pe coclauri. (ION CREANGĂ)

A se lua după ceva = A urma, a imita, a copia ceva:

Luându-se după croiala unor palaturi întortocheate ce văzuse el în Egipt... puse de scobi într-un munte de cremene, ce era acolo, un sălaș. (P. ISPIRESCU)

Dacă (sau **când**) **ar fi după mine** = Dacă ar depinde de mine:

Îi răspund că dacă ar fi după mine, aș lăsa trecere liberă tuturor celor cari vor să treacă dincolo, ba chiar, unora, ca domnișoara Roza Mendel, le-aș pune îndată la dispoziție chiar mijloace de transport. (GIB I. MIHĂESCU)

– *Pe când hotărâști ziua plecării?* – *Când ar fi după mine, și mâine.* (P. ISPIRESCU)

După cum se întâmplă = Ca de obicei:

[...] *pendulul format de centrul de greutate va readuce aparatul la normal, împiedicându-l de a se angaja pe un arc de parabolă, care duce la catastrofă, după cum se întâmplă cu toate celelalte aparate.* (AUREL VLAICU)

După dumneavoastră! (Formulă eliptică de politețe) = În urma dumneavoastră:

După dumneavoastră! făcu Jules, fost recepționar de hotel, deschizând poarta. (ALEXANDRU POTCOAVĂ)

– *Poftiți înăuntru.* – *După dumneavoastră!*

DUR(A)

Dura în car (sau **în căruță, încoace, încolo, în sus, în jos, la deal, la vale**) = Exprimă o mișcare continuă. Exprimă un schimb de vorbe prelungit, o chibzuire îndelungată:

– *Apoi... dă... capra mea nu-i de cele săritoare, și-i bună de lapte.* – *Ce mai la deal, la vale! bună, ne-bună, na-ți carul și dă-mi-o!* (ION CREANGĂ)

În sfârșit, dur la deal, dur la vale, unul mai dă, altul mai lasă, și Prepeleac mărită capra! (IDEM)

DUREA

A atinge (sau **a lovi**) **pe cineva unde-l doare** = A spune cuiva intenționat ceva neplăcut. A aduce în discuție un subiect neplăcut pentru interlocutor:

CAVALERUL SPÂN (*încet către altul*): *L-a lovit unde-l doare. Prietenul nostru cade la toate valșurile și nu știe să descurce două buchi la judecătorie.* (VASILE ALECSANDRI)

Sau că / Tata avea armăsar, / Dar el a ieșit măgar. / Și așa, / Cu vorbe îmbolditoare / Îl atinge unde-l doare. (ANTON PANN)

Chiar și acela pe care toată lumea îl știe de bun își are ceasurile de răutate, și nu avem decât să-l atingem unde-l doare pentru ca să-l facem mai dârț decât alții. (IOAN SLAVICI)

A-l durea (pe cineva) inima (sau sufletul, gândul) = A fi mâhnit:

Dascălul Chiosea nu era om rău, dar se necăjea, pentru că-l durea inima când vedea că nu se silesc copiii la învățătură. (ION GHICA)

Desculți, cu capul gol, adevărați cerșetori, mă durea sufletul pentru ei de parcă mi-ar fi fost toți neamuri. Nevestele lor, dacă treceau de treizeci de ani, păreau bătrâne. (PANAIT ISTRATI)

A-l durea (pe cineva) în paispe = A fi indiferent, a nu-i păsa (de ceva sau de cineva):

O durea în paispe de durerea lui de cap. De oboseala lui. De faptul că luni trebuia să fie din nou la serviciu. Să vorbească frumos și să zâmbească. (DAN LUNGU)

A-l durea la bascheți (sau la patină) (În limbajul adolescenților) = A nu-i păsa, a-i fi indiferent:

Poate că l-a durut la bascheți de monument și probabil nu numai de acesta, iar cetățenii l-au sancționat și nu i-au mai dat votul. (www.jurnaluldeilfov.ro/)

Anii '90. Aveam 90 și ceva de kilograme. Eram tânăr și mă durea la patină (această expresie total neacademică poate fi considerată ca fiind inadecvată, totuși, o las aici pentru că așa era pe vremea aceea). Nici azi nu-s cine știe ce băbăciune, dar mă doare în cu totul alte locuri. (<http://www.adihadean.ro/>)

Fiecare știe unde-l doare = Orice om își cunoaște necazurile, nevoile, fiecare om își cunoaște necazurile:

Da, fiecare, cu ce-l doare, unde-l doare. Fată dragă, pune-ți capu' la contribuție, fă ceva util cu banii câștigați, deșteaptă-te! (<http://activenews.ro/>)

Nu-l doare nici capul (sau Nici capul nu-l doare) = A nu-i păsa de ceva:

Nici capul nu-l mai durea de ce i s-ar putea întâmpla acolo, de vreme ce planul lui a izbutit și fericirea e atât de aproape, că doar să întindă mâna s-o culeagă. (LIVIU REBREANU)

Mă doare-n cot!. v. cot.

DUS, -Ă

A dormi dus = A dormi foarte profund:

[...] căci, deși în iulie, dimineața din ziua de șase era totuși destul de rece; ei dormeau duși și se legănau poate în visuri fericite. (CALISTRAT HOGAȘ)

Iar oșteanul, mai la o parte, dormea dus ca omul fără grijă. (NICOLAE GANE)

Pe când dormea el dus, îi scoaseră inelul din deget și îl ascuseră. (P. ISPIRESCU)

Se ivi totuși o problemă gravă, pusă de doamna Pinteș înșăși: cum să facă oare cu cei trei copii ai ei pe care îi culcase îndată după cină și acum dormeau duși? (LIVIU REBREANU)

A nu fi dus la biserică = A fi necioplit. A fi capabil de multe (rele):

Șeful DIICOT Craiova: „Pot să îmi fac singur dreptatea mea. Mă știi că nu sunt dus la biserică cu multe chestii.” (<http://jurnalul.ro/>)

SRI-ul nu e dus la Biserică. Dar nu-i lasă să meargă nici pe studenții de la Academia Națională de Informații (ANI). (<http://roncea.ro/>)

Dus (pe ceea lume sau din lume) = Mort:

Căsenii, obosiți fiind de priveghere, toți se așază care pe unde pot și adorm ca duși din lume. (I. POP-RETEGANUL)

Sermana s-a chinuit așa până despre ziuă, dar în zadar, căci împăratul parcă era dus pe ceea lume! (ION CREANGĂ)

Sărmana, e numai sumanul ei, a murit! S-a dus pe ceea lume, și eu am rămas iar singur. (VASILE ALECSANDRI)

Dus pe gânduri = Preocupat, absorbit de gânduri:

Ceasuri întregi rămâne dus pe gânduri, incapabil de a lucra ceva. (AL. VLAHUȚĂ)

De la o vreme încoace însă, nu știu ce avea, că era tot galeș, trist și dus pe gânduri. (P. ISPIRESCU)

Sta jos pe covor, dus pe gânduri. (I. L. CARAGIALE)

DUȘ

A-i face (cuiva) un duș (rece) = A certa pe cineva; a face cuiva morală:

Tânărul se pleoști, parcă ar fi primit un duș rece. Îi era rușine că a fost fără tact și se retrase la masă, așezându-se modest lângă învățătorul Dragoș. (LIVIU REBREANU)

A (nu) fi în dușii lui (buni) = A (nu) fi bine dispus:

Odată, fiind în duși buni, le povesti istoria trișcăi de os pe care o purta, totdeauna, în brâu. (ION GRĂMADĂ)

A-și veni în duși = A-și recăpăta buna dispoziție:

Ea și-a mai venit în duși, dar se gândea încă la cele întâmplare.

DUȘCĂ

A da (de) dușcă = A bea dintr-o singură înghițitură sau fără să se oprească:

Când ne-a fi mai rău, tot așa să ne fie! Și dă paharul de dușcă. (ION CREANGĂ)

Dar, încaltea, halal să-mi fie! adause el luând cu o mână un pahar de vin pe care-l sorbi de dușcă și cu cealaltă aruncându-și punga din buzunar în obrazul lui Ghioc. (NICOLAE GANE)

– *Mai bea o dușcă, băiete, zise un bătrân de care se vedea că ascultă toți [...]* (C. NEGRUZZI)

DUZINĂ

De duzină = a) (D. mărfuri etc.) Făcut în serie, de calitate inferioară:

Să fac câte-o duzină de ode sugrumate, / Să laud rău sau bine, aș fi mulțumit, poate. (GR. ALEXANDRESCU)

Era sătul de mamifere de duzină, trase în serie după același șablon. De mult îl chinuia pe el un dor ascuns, să întâlnească și alte vietăți, de-o specie mai rară. (JEAN BART)

E o variantă mai bună decât să citești extrem de mult și să dai peste cărți de duzină. (www.hoinaru.ro/)

b) (D. oameni) De rând, mediocru:

Și de zece ani spiritul dictatorial pătrunde în toate capetele: cu cât sunt ele mai de duzină, cu atât mai oarbă, firește, și mai dârză e setea de autoritate. (PAUL ZARIFOPOL)

Ea ar fi o ființă de duzină, dacă n-ar fi în sufletul ei acel elan, acea aspirație la bine și chiar la sacrificiu, și dacă din sufletul ei, din toată ființa ei, n-ar radia acea căldură sufletească, acea “căldură tainică”, de care vorbește poetul [...] (G. IBRĂILEANU)

E

ECHILIBRU

A fi (sau a se afla) în echilibru (D. forțe) = A avea proprietatea să acționeze asupra unui corp, a unui sistem etc., fără a modifica starea de repaus sau de mișcare a acestuia:

Mai trebuie precizat că toate forțele electrodinamice de atracție și de repulsie la nivelul atomilor și al moleculelor se află permanent într-un echilibru dinamic. (ILIE NEGRUȘA)

A-și pierde echilibru = A fi pe punctul de a cădea, de a se prăbuși:

Zgomotul străzii îmi reaminti de departe orașul, dar acum orașul se învârtea foarte lent în jurul meu ca o placă de gramofon. Devenisem ceva ca de pildă centrul și axa lumii. Esențialul era să nu-mi pierd echilibrul. (MAX BLECHER)

Pierdeam al minții echilibru / Pe mările făr-de liman, / Eu, iritabilul felibru [membru al unei grupări literare din sudul Franței, care lupta pentru dezvoltarea limbii și literaturii provençale], / Profet al genului uman [...] (I. L. CARAGIALE)

ECOU

A se face ecoul cuiva = A răspândi cuvintele sau ideile cuiva:

Firesc ar fi fost dar să schimb slujba, dacă țineam să fiu în slujbă și nu să trăiesc ca un fecior de bani gata, făcând cel mult politică, așa cum mi-a spus atunci ministrul, fără a ști că se face ecoul lumii întregi [...] (MATEIU I. CARAGIALE)

EDEC

A fi la edecul cuiva = A depinde cu totul de cineva. A fi la dispoziția cuiva:

S-au găsit la noi oameni care să ne spună că locul statului român trebuie să fie astăzi la edecul, la remorca politicii turcești. (AL. ODOBESCU)

A trage la edec = A remorca o ambarcațiune sau o navă de pe mal cu un odgon împotriva cursului apei:

A văzut bănațeni trăgând la edec luntri pe apă, femei frumoase ca statuile antice șezând pe țerm cu vâlul alb ca zăpada coborât pe umeri, preoți încinși cu albastru ținând în mână toiagul cu vârf de argint [...] (NICOLAE IORGA)

Acest vas ar fi mers mai iute decât acela care ne adusesă de la Peșta, dacă n-ar fi fost silit să tragă la edec un cârlac [(inv.) luntre, cu fundul turtit, folosită pe Dunăre] foarte mare, încărcat cu cărbuni de pământ, pentru una din stațiile societății. (DACIA LITERARĂ, vol.1, 1840)

A trage pe cineva la edec (Reg.) = A determina pe cineva să se apropie pentru a-l pedepsi:

Cu fel de fel de tertipuri, el a reușit să-l tragă la edec pe răufăcător.

EFFECT

A(-și) avea efect(ul), a(-și) produce efect(ul) = A avea rezultatul scontat:

Poate că și scriitoarea era prea aspră cu sine însăși, iar spiritul ei autocritic, de la o graniță încolo, avea efectul unui blocaj psihic. (AURA CHRISTI)

Versurile acestea, pronunțate cu o mare doză de duioșie, își făcură efectul lor, căci inima maghiarei noastre se muie, ușa se deschise și amănții noștri dispărură prin întunecoasele coridoare [...] (NICOLAE FILIMON)

EGAL, -Ă

A-i fi (cuiva) egal = A-i conveni în aceeași măsură și o soluție și cealaltă; a-i fi indiferent:

– *Eu sunt Nicolai Damianovici Gorski.*
– *Și eu, Mircea Băleanu.* – *Și tatăl dumitale?* [...]
– *Teodor.* – *Atunci, Mircea Fedorovici Băleanu.* – *Cum zici dumneata... Mie mi-e egal, că eu tot acela sunt!...* (ION MINULESCU)

Aș vrea să te pedepsesc ca să mă răzbun, și sunt disperat că n-aș putea face altfel decât strivind câteva flori de pe mormânt! Ceea ce ție ți-e egal, iar eu aș vrea să te pedepsesc în carnea care m-a înșelat! (ANTON HOLBAN)

A nu avea egal = A nu avea echivalent:

Laurențiu Ulici știa să se joace. Nu mă gândesc numai la jocurile propriu-zise – bridge, șah, table, poker – la care nu avea egal în lumea scriitoricească, ci și la gândirea lui combinativă, la practicarea curentă a paradoxului, la arta construirii unor teorii fanteziste. (<http://www.romlit.ro/>)

Să-ți spun că frumusețea aceea lumina lumea, poate că este prea puțin, dar fruntea aceea care răspândea o muzică mai dulce decât lumina apusului, făcându-ți inima să-ți sângereze, nu-și avea egal între frumusețile femeiești văzute de mine vreodată. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

A trata (pe cineva sau ceva) de la egal la egal = A se comporta într-o situație dată ca fiind pe aceeași treaptă cu partenerul. A duce tratative cu cineva în condiții de egalitate:

[...] această corespondență spune povestea fascinantă a unei relații maestru-discipol, singura de acest fel dintre Mircea Eliade și un român mult mai tânăr, pe care Eliade ajunsese să-l considere „singurul prieten căruia am atâtea de spus, și de întrebat” și să discute cu el de la egal la egal probleme de istoria religiilor și de literatură. (IOAN PETRU CULIANU)

Partida este egală (Rar) = Cei doi adversari au aceeași forță:

În cele din urmă, partida a fost egală și cei doi și-au strâns mâna.

EI

Ei bine....v. bine.

EL, EA

Ai lui (ai ei) = Persoane legate prin interese comune, prietenie etc.; rude foarte apropiate:

Ai lui n-au vrut să vină la logodnă.

Ale lui (ale ei) = a) Lucrurile personale:

Se îmbracă și se înarmează Ivan cu toate ale lui. (ION CREANGĂ)

b) Capriciile, toanele cuiva:

Lasă-l într-ale lui.

Ele în de ele = Între ele:

Codrii negri aiurează și izvoarele-i albastre / Povestesc ele-n de ele numai dragostele noastre. (MIHAI EMINESCU)

EMISIUNE

A fi în emisie (sau, rar, **pe emisie** ori fam. **a sta pe emisie**) (Îf. *emisie*) = A se afla în timpul transmisiei radiofonice sau de televiziune:

Inscripția luminoasă „sunteți în emisie!” îi avertizează pe participanții la un program radiofonic că pauza de conversație liberă trebuie să înceteze. (MIHAI DINU)

ENGLEZ

A face pe englezul sau **a se face englez, a fi englez** = A se face că nu înțelege:

– Nu mai face pe englezul că nu e cazul!

ENGLEZEȘTE

A o șterge (sau **a pleca**) **englezește** = A pleca repede și pe neobservate:

A șters-o apoi englezește. Ei și! Să fie sănătos! Pe urmă a plecat și Ion. (DUMITRU ȚEPENEAG)

EPITROP

A fi (sau **a supune**) **sub epitrop** (D. femei, copii; în legislația feudală) = A fi tutelat:

Zic însă: Câtă vreme moștenitorul este copil, nu se deosebește cu nimic de rob, deși este stăpân peste toate; Ci este sub epitropi și iconomi, până la vremea rânduită de tatăl său. (BIBLIA)

A intra epitrop (Înv.) = A fi numit epitrop:

[...] să va ceare de la dânsul dobândă după două luni ce au intrat epitrop. (ANDRONACHI DONICI)

EPITROPIE

A lua (sau **a avea, a ține**) **sub epitropie** (**pe cineva**) = A tutela:

De mult nu te-am văzut! – De mult, dragă Luluță... tocmai de când te-o luat cucoana Chirița sub epitropia ei și te-o adus la Bârzoieni. (VASILE ALECSANDRI)

A pune pe cineva sub (sau, rar, **la**) **epitropie** sau (îvr.) **a orândui ceva sub epitropie** = A da pe cineva sau ceva în grija unui epitrop:

La 1774, el pierdu pe tată-său și împreună cu frate-său... rămaseră supt epitropia unchiului lor, banul Mihai Cantacuzino. (NICOLAE BĂLCESCU)

EPOCĂ

A face epocă = A se impune la un moment dat, pentru un anumit timp. A atrage atenția, a face vâlvă. A marca o modă:

Este o sistemă materialistă-mistică, a cărei expunere va face desigur epocă în știința umană. (I. L. CARAGIALE)

Rareori, însă, s-a văzut un căpitan așa de capabil ca Moș Teacă. Numele lui a făcut epocă, s-a popularizat, a trăit peste veacuri și a slujit de titlu unui volum de nuvele. (ANTON BACALBAȘA)

Epoca de Aur (Irn.) = Ultimii ani ai dictaturii comuniste, 1980-1989, în România, marcați de scăderea drastică a nivelului de trai:

– *Cred că vă mai amintiți de Epoca de Aur? Nu-i așa?*

EROARE

A fi în eroare = A greși în judecata sau aprecierea lucrurilor:

Caragiale mai era în eroare și când credea că ceea ce scria la Berlin, povestiri orientale destul de modeste (afară de Kir Ianulea), era partea cea mai bună a operei sale. (GELU IONESCU)

De data asta, invitatul nostru era în eroare.

A induce în eroare = A sugera cuiva o concepție sau o părere falsă:

Ne-ar părea rău dacă d. Clemenceau ar fi indus în eroare de acea tiradă și ne îndoiim că mișcarea ar fi avut loc dacă în fața romanilor care făceau gălăgie s-ar fi ivit un singur dac, sub formă de dorobanș, c-o armă încărcată. (MIHAI EMINESCU)

Nu obosesc tot cântând laude nemeritate unor persoane din Principate și inducând astfel în eroare opinia publică. (D. BOLINTINEANU)

Or, chiar admițând că se confrunta cu persoane posedând același grad de inteligență, acestea erau mereu în stare să născocască trucuri complicate pentru a-l induce în eroare. (IOAN PETRU CULIANU)

ETERN, -Ă

A trece la cele eterne = A muri:

Departa de îmbulzeala zgomotoasă a politicii de fiecare zi, a trecut la cele eterne un om care întrupa intransigența ideii. (VALERIU BRANIȘTE)

Într-un interviu pe care l-a dat cu puțin timp înainte de a trece la cele eterne, teologul român Dumitru Stăniloae, întrebat despre destinul spiritual al unor intelectuali români din diaspora [...] a făcut o afirmație care la prima vedere ar putea deruta o natură creștină epidermică [...] (<https://vasilechira.wordpress.com/>)

EU

Eu și cu mine (Gmț.) = Eu în persoană, chiar eu:

Ce văd?... Cuconu Grigori Bârzoii!... [Bârzoii:] *Eu și cu mine, cucoană dragă!* (VASILE ALECSANDRI)

EVANGHELIE

A-i citi (cuiva) evanghelia (Pfm.) = A mostra (pe cineva):

Fata s-a cam săturat ca de fiecare dată când întârzia, maică-sa să-i citească mereu evanghelia.

A-și vârî (sau **a-și pune, a-și băga, a-și pleca**) **cap(ul)** (**sănătos** sau **zdravăn, teafăr**) **sub evanghelie** (Pfm.) = **a)** A se însura:

Petrecherile, cărțile, mesele se mai rărise puțin, dar după șapte ani Dumnezeu strângând la sine pe scumpa lui soție, el de atunci ca mai ba să-și puie cap sănătos sub Evanghelie. (NICOLAE GANE)

b) A-și cauza singur încurcături:

Oricât erau de aprinse, nu-i dădeau însă ele destulă tărie să-și pună capul teafăr sub Evanghelie. (CEZAR PETRESCU)

Ce, erau nebuni să-și vâre capul zdravăn sub evanghelie? (AL.VLAHUȚĂ)

Literă (sau **cuvânt**) **de evanghelie** (Pfm.) = Lucru mai presus de orice îndoială:

Deși, după litera și în spiritul evangheliei iohanite „la început a fost Cuvântul”, și deși – cum vom vedea – Arghezi preia această formulă, tăcerea apare în poeziile sale într-o ipostază ce-i asigură primordialitatea față de cuvânt. (NICOLAE BALOTĂ)

În rest, tot ce îi spuneai era instantaneu preluat cu naivitate ca literă de Evanghelie, fără filtrarea informației, fără simț critic. (MIHAI CANTUNIARI)

EVIDENȚĂ

A avea evidența (**cuiva** sau **a ceva**) = A nota în vederea unei observări mai atente:

Departamentul Cultelor avea evidența personalului de cult și putea retrage legitimația, așa cum s-a și întâmplat de multe ori [...] (COSMIN BUDEANCĂ, FLORIN OLTEANU)

A fi în evidență (**cuiva**) = A fi sub observația cuiva:

Dar, fiindcă nu era în evidența lor, probabil din considerente administrative se luase decizia asta. (CĂLIN KASPER)

Serviciul Controlul Străinilor avea în evidență „supușii străini”, apatrizii și naturalizații români [...] (MARIUS OPREA)

A ieși în evidență = A se reliefa, a se remarca (dintr-un grup, dintr-o mulțime):

Atât interesele imediat practice, cât și vanitatea atotputernică îmboldesc drăcește pe om să iasă în evidență, prin urmare să știe ceva, să judece, să generalizeze, cum s-o putea, despre ce s-o putea, repede, simplu, hotărât. (PAUL ZARIFOPOL)

Poți fi delicat și fără să fii ridicol, trebuie doar să fii echilibrat și să nu încerci să ieși în evidență, ci să faci lucrurile din inimă curată. (<http://www.ortodoxiatinerilor.ro/>)

A scoate (sau **a pune**) **în evidență** = A scoate la iveală, a sublinia, a accentua:

Analiza seducției care a plecat de la etimologia cuvântului latin a scos până acum de fiecare dată în evidență o formă a „luării-de-o-parte” în care beneficiarul seducției se distribuie deopotrivă asupra celui sedus și a seducatorului [...] (GABRIEL LIICEANU)

Moș Teacă își desfășură steagul, scoate spada și avansează ca un erou ce este, cu gândul că toată campania lui va reuși să pună în evidență producțiunile politice, sociale, literare și morale ale acelora care pătimesc de boala moștecismului. (ANTON BACALBAȘA)

A se scoate (sau **a se pune**) **în evidență** = A căuta să se facă remarcat. A-și sublinia ostentativ meritele:

Ea știa să-și pună în evidență calitățile.

A ține (sau **a păstra**) **evidența** sau **a ține** (sau **a avea**) **în evidență** = A înregistra și a păstra la zi situația bunurilor, a lucrurilor și a persoanelor legate de o anumită activitate:

Consiliul Legislativ este un organ consultativ de specialitate al Parlamentului, care avizează proiectele de acte normative în vederea sistematizării, unificării și coordonării întregii legislații. El ține evidența oficială a legislației României. (CONSTITUȚIA ROMÂNIEI, 1991)

EXAMINA

A-și examina conștiința = A-și cerceta atent propria conduită, din punct de vedere moral:

Vă rog, însă totuși, ca atunci când vă veți examina conștiința, să fiți mai exigent. (VALENTIN ORGA)

EX CATHEDRA

A vorbi ex-cathedra = A vorbi pe un ton doctoral, ce nu admite replică:

După cum vezi, domnul Damian ne vorbea ex cathedra. (ION MINULESCU)

Teologii au tendința de a vorbi ex cathedra. De partea lor, preoții de parohie sunt

înclinați să uitați cu totul teologia. (THEODOR BACONSKY)

EXCEPȚIE

A face (o) excepție = A se abate de la o regulă generală (în favoarea sau defavoarea cuiva):

Cea mai prostească iluzie e să crezi că posteritatea îți va face dreptate. Numărul analfabeților și-al imbecililor nu scade cu timpul în lume, ci crește. De ce-ar face critica literară excepție? (MIRCEA CĂRTĂRESCU)

A fi o excepție = A se deosebi, prin calități superioare, de ceilalți:

Păi „ninge”, spune logica, este o excepție. – Nu există excepții. Când se formulează o regulă, nu există excepții. (NAE IONESCU)

Față de ceilalți frați, el era o excepție.

EXECUTARE

A (se) pune în executare = A (se) executa:

În funcție de normele naționale, există diferite mijloace cu ajutorul cărora puteți pune în executare o hotărâre judecătorească. (<https://e-justice.europa.eu/>)

EXEMPLU

A (se) da (de sau ca) exemplu = A (se) atrage atenția asupra unei persoane, a unei acțiuni etc., care poate servi ca model. A se pune în evidență:

Îndealtmintererea, republica – foarte provizorie – de la Ploiești, pe care reacția [a] avut nepoliteta de a o desființa repede-repede, puind chiar mâna pe inviolabila persoană a capului statului ploieștean, ne-a dat deja un exemplu viu, oarecum istoric [...] (MIHAI EMINESCU)

Nu mai puteau de necaz, când le certau bărbații ori soacra, dându-le de exemplu pe nevasta fratelui cel mic. (POP.)

A da (sau a fi) exemplu = A da sau a constitui un model demn de urmat:

[Miron Costin] a constituit știința și a dat frumosul exemplu în acele triste timpuri, pierzându-și viața pentru binele omenirii. (NICOLAE BĂLCESCU)

A urma exemplul (cuiva) sau a lua (pe cineva sau ceva) de (sau drept) exemplu = A imita pe cineva sau ceva:

Resemnarea în fața a ceea ce a căzut în desuetudine nu înseamnă proclamarea inutilității oricărei tradiții, dreptul rabinilor de a urma exemplul forțat al laicilor. (N. STEINHARDT)

EXERCITIU

În exercițiul funcțiunii (D. un funcționar, o persoană oficială) = În timpul serviciului legal:

Să-i torni, domnule taxator, un proces-verbal drastic de ultragiu adus în exercițiul funcțiunii. (JEAN BART)

Dar eram atât de neliniștită încât am vrut să vin să te văd. Asta mai lipsea! Mă găsea în exercițiul funcțiunii, umblând prin subsoluri cu poveri al căror nume nici nu-l mai rostesc. (GEORGE ARION)

EXPLICAȚIE

A avea o explicație (cu cineva) = A purta o discuție cu scopul de a justifica o acțiune, o atitudine, de a lămuri un lucru, de a înlătura un conflict:

MIȚA: Ce spițer? Nu-i spițer... A! Trebuie să am o explicație... O să-mi răzbun... o răzbunare teribilă! (I. L. CARAGIALE)

A cere cuiva explicații = A cere cuiva socoteală:

Așa cum îl cunosc, n-ar mai avea ce spune, i-aș închide gura, toate întrebările i-ar muri, ar accepta că sunt cineva și nu mi-ar mai cere explicații. (RADU COSAȘU)

EXTRAGE

A extrage rădăciua pătrată (cubică etc.) (Mat.) = A afla un număr care, ridicat la pătrat (la cub etc.), să dea un număr dat:

A învățat cu ușurință operația de a extrage rădăcina pătrată a unui număr.

EXTREMĂ

A trece de la (sau a cădea dintr-) o extremă la (sau într-) alta = A trece de la o atitudine (exagerată) la alta opusă (dar tot exagerată):

Dan devenise cel de toate zilele. Adică sărea de la o extremă la alta, confunda glumele cu lucrurile serioase. (CONSTANTIN CHIRIȚĂ)

Extremele se ating (sau, rar, **se întâlnesc**) =
Lucruri opuse, caractere, păreri contrare se pot apropia foarte mult sau pot prezenta asemănări neașteptate:

Extremele se ating? Astea sunt vorbe de clacă. La capra podului, un ȋigan își laudă marfa în gura mare, praf, praf pentru moartea puricilor. (G. BĂLĂIȚĂ)

Extremele s-au întâlnit mai adânc, s-au unit mai trainic, acum, mai mult decât oricând. (MARIAN VICTOR BUCIU)

Se spune că, de regulă, extremele se ating, dar în cazul celor doi nu se verifică.

F

FABRICĂ

A intra în fabrica (cuiva) (Fam.) = **a)** A fi certat de cineva; a i se cere socoteală:

Dac-ai intrat în fabrica ei, greu mai ieși.

b) A fi bătut:

Cu greu a scăpat băiatul, după ce a intrat în fabrica celor doi indivizi, dar s-a ales cu câteva zgârieturi.

A lua (sau **a băga**) (**pe cineva**) **în** (sau **la**) **fabrică** (Fam.) = **a)** A certa; a cere socoteală:

De cum a intrat pe ușă, părinții l-au luat în fabrică și l-au întrebat de ce a întârziat.

b) A bate:

N-a fost frumos din partea lui s-o bage-n fabrică pe biata fata și s-o stâlcească-n bătaie.

FACE

(E) scump, dar face (sau **fie, că face**)! = E scump, dar merită (banii)!:

Știind cât alergase și fratele Costache pentru dânsul, își recapitula opiniile cu nobilă și largă filosofie: – Scump, cucoane... Scump, dar face! (N. D. COCEA)

N-o să mai găsești așa ceva; e scump, dar face.

A face gălceavă = **a)** A provoca ceartă, scandal:

Oamenii, când n-au ce face, se-apucă de gălceavă. Se dau la vorbă, și destul e unul s-o apuce anapoda, că cearta e gata. (BARBU DELAVRANCEA)

b) A face intrigi, a băga zâzanie, a stârni dihonie:

Îl închise Dumnezeu în foalele pământului, în iad, de unde numai o gheară scoate și face gălceavă în lume. (POP.)

A (se) face sau **a fi** (**a rămâne, a (se) da** etc.) **de rușine** (sau **de rușinea lumii, a satului**), (înv.) **a da în** (sau **peste**) **rușine** sau **a face (cuiva) rușine**. v. **rușine**.

A (se) face bine (sau **sănătos**) = A (se) vindeca:

Îndată omul acela s-a făcut sănătos, și-a luat patul, și umbla. (BIBLIA)

A (-și) face amiaza = **a)** A mânca de prânz:

Aci se așeză, ca să-și facă amiazul. (POP.)

b) A se odihni după masa de prânz; a-și face siesta:

Cerbul ce-mi făcea? Sta și rumega, namiaza-și făcea. (POP.)

A avea a (sau **de-a**) **face cu cineva** (sau **cu ceva**) =

a) A avea ceva în comun cu cineva sau cu ceva:

Ea spunea că n-a mai avut de-a face cu asemenea persoane.

b) A suporta consecințele faptelor sale; a o păți:

Așa mi ți-a fost povestea? zise el încetișor, stai măi, dară, să-ți arăt eu cu cine ai a face. (P. ISPIRESCU)

O să ai de-a face cu mine.

A face (așa) după cum (sau **cum, precum**) **zice** (sau **poruncește** etc.) (**cineva**) = A se conforma unei porunci. A se comporta după cum i s-a cerut:

Mai-mai că aș face așa precum zici tu. (P. ISPIRESCU)

Ea a făcut așa după cum i s-a zis și a avut succes.

A face (ceva sau pe cineva) uitat. v. **uita**.

A face (cuiva) coastele pânțece (sau **spinarea cobză**) sau **a face pe cineva ghem** (Pop.) = A bate (pe cineva) tare:

[...] și-i da piste un omușor care ți-a face coastele pânțece. (C. NEGRUZZI)

Ia, să-i faci chica topor, spinarea dobă și pânțele cobză, zise Setilă, căci altmintrelea nici nu e de chip s-o scoți la capăt cu boclucașul acesta. (ION CREANGĂ)

A face (cuiva) cu degetul = A amenința pe cineva cu degetul arătător:

Zărindu-l în slava cerului printre stolul de corbi, începu a-i face cu degetul. (P. ISPIRESCU)

A face (cuiva) cu mustața (D. bărbați) = A cocheta:

Într-o zi se încumese a-i face cu mustața, dară cam cu sfială; ea se uită galeș la dânsul. (P. ISPIRESCU)

A face (cuiva) cu ochiul (sau **din ochi**) = a) A face cuiva un semn simbolic (închizând și deschizând un ochi):

Tu îi face cu ochiul, el îți face cu capul. (ANTON PANN)

Nenea Niță stă un minut pe gânduri și răspunde, făcând cu ochiul: – Las' că o-pui eu bine; n-ai dumneata grije! (I. L. CARAGIALE)

De aceea, întâlnindu-l, îi arăta mai multă prietenie ca în trecut, îi făcea cu ochiul spre a-i arăta că știe și nu-i supărat, și-l cinstea ca pe un ginere gata, ceea ce pe George îl zăpăcea... (LIVIU REBREANU)

b) A cocheta cu îndrăzneală; a atrage, a îmbia:

S-auzi zornetul de pinteni și foșnirile de rochii, / Pe când ei sucesc musteața, iară ele fac cu ochii? (MIHAI EMINESCU)

ARVINTE: *Unde să găsim vin?... Așteaptă... am un pui de Cotnari, care face cu ochiul... Am să-l fac cuc!* (VASILE ALECSANDRI)

A face (cuiva) un topor. v. **topor.**

A face (de) nevastă (Pop.) = A se însura, a lua de nevastă:

Fata mândră mai curată / El și-o face de nevastă. (POP.)

A face (pe cineva) cum îi vine la gură = A batjocori (pe cineva); a certa rău pe cineva, fără a-și alege cuvintele:

Este că pot spune și scrie tot ce le vine la gură și sub condei, și verzi, și uscate. (ION GHICA)

Pentru ce a spus sâmbătă, când a dat exemple cum este acuzat de presa cu adevărat iresponsabilă, care îl face cum îi vine la gură? (CORNELIU VADIM TUDOR)

A face (un) semn (cu capul, cu mâna etc. sau din cap) = A atrage atenția printr-un gest. A da să se înțeleagă printr-un semn că...:

Să nu te sperie ăla din față, spune băiatul din sectorul nouă și îmi face semn cu capul înainte. (ANDREI TRIFĂNESCU)

Se uită peste capul meu și face semn cu mâna. – Poți să pleci! Și Robert trage ușa după el. (RADU GĂVAN)

A face (un) târg (sau **târgul**) (Pop.) = A încheia o tranzacție comercială:

Ai să facem un târg din două vorbe. Eu te iubesc prea mult; nu știu ce ai, că m-ai fermecat! Pe mine mă ține douăsprezece mahmudele [monedă turcească de aur, care a circulat și în Țările Române în prima jumătate a sec. XIX], dar pentru hatârul domniei tale o dau ce zece. (NICOLAE FILIMON)

Mă cauți la adresă și facem târgul pe loc. (ION LAZU)

A face a bine (sau **a rău, a vânt, a ploaie**) = A cobi, a prevesti:

Parcă nu faceți a bine, de nu vă mai astâmpără dracul ... ! (ION CREANGĂ)

A face aiasmă (sau **moliftă**) (Pop.) = A sfinți casa:

După ce s-au mutat în casă nouă, preotul a făcut aiasmă.

A face amiazul (Pop.) = A mânca de prânz:

Astfel, într-o colindă din Ardeal, Dumnezeu e înfățișat dormind la umbra unui păr „cu perele de argint”, ca un călugăr obosit de muncă, ce-și face „amiazul”, odihnindu-și oasele la umbră. (MARCEL OLINESCU)

A face arșice (pe cineva sau ceva) = A face fărâme, țandări; a distruge:

Simt că nu mai am răbdarea să dorlotez [a alinta, a răsfăța, a cocoloși (pe cineva)] un colos care cu o mână m-ar face arșice. Îi trântesc rapid un clișeu din înțelepciunea populară pe care-l înghite cu ultimii stropi de bere fără să zică măcar mulțumesc. (GEORGE ARION)

A face avere (sau **bani, parale**). v. **avere.**

A face bășcălie (de cineva) (Fam.) = A ironiza, a batjocori (pe cineva):

Calimachi constituie, de facto, o voce total antibrebaniană; el face bășcălie, ia în derâdere, biciuiește toate ideile, obsesiile creației lui Breban. (AURA CHRISTI)

A face bezele cuiva (Fam.) = A trimite cuiva, (de) la distanță, un sărut simbolic, cu vârful degetelor:

Și ea dacă vede că alt îi zâmbește, / Umblă după dânsa și o curtenește, / Îi face bezele, versuri îi citește, / O-nalță în slavă, zână o numește, / Socotește cum că-n toat-a lui viață / Din gura-i nu curge decât tot dulceață. (ANTON PANN)

A face bine cuiva cu ceva = a) A ajuta pe cineva cu ceva:

Pentru aceasta, el făcu mult bine poporului său. (P. ISPIRESCU)

b) A împrumuta pe cineva cu ceva:

I-a făcut bine vecinului cu un sac de porumb.

A face morală (cuiva). v. *morală*.

A face burtă (sau pânțece, fălci) (Pfm.) = A se îngrășa:

[Cocoșul] a făcut un pânțece mare, mare, cât un munte. (ION CREANGĂ)

– *Ai cam făcut fălci, băiete....*

A face ca cineva = A urma exemplul, pilda cuiva; a imita pe cineva:

Cine-a face altă dată ca mine, ca mine să pățească. (ION CREANGĂ)

– *Bine ai nimerit, voinice, zise plugarul cătră fecior, hai să ședem pe grindeiul plugului să-ți spun dar ce am pățit, că eu sunt Ion Pățitul, și povestesc la toți pățaniile mele, că cine a face ca mine, ca mine să pată!* (I. POP-RETEGANUL)

Ce s-o mai fi petrecut după aceea nu știu, dar, după ce m-am culcat, pare că auzeam prin somn un glas care se văita strigând: „Iartă-mă, măria-ta! Cine o mai face ca mine ca mine să pață”. (ION GHICA)

A face cale = A călători, a merge, a umbla, a se duce:

Dragile mamii picioare, / De-amu n-or mai face cale! (POP.)

A face cap (Înv. și pop.; despre bube, coșuri) = A se umfla la vârf prin acumulare de puroi:

Buba cap nu face, / Până nu se coace. (ANTON PANN)

A face capătul (sau a-i pune) capătul (sau coneuțul, sfârșitul) (cuiva sau la ceva) = a) A sfârși, a face să înceteze (ceva):

Cu o suflare răcorești suspinu-mi, / C-un zâmbet faci gândirea-mi să se-mbete. / Fă un sfârșit durerii... vin la sânu-mi. (MIHAI EMINESCU)

b) A omorî, a ucide (pe cineva), a-i face de petrecanie (cuiva):

S-au sfătuit acum maică-sa cu zmeul cum să-i facă capătul. (POP.)

Omu Nopții sare într-un picior ca și iepurele când merge. Și umblă pe dealuri și pe păduri. Pe Fata Pădurii o ia și o pune pe foc. Îi face capătul. Nu-i bine să te întâlnești cu el. (T. PAPAHAĞI)

A face casă (sau a duce) casă (bună sau rea) (cu cineva) = a) (D. soți) A conviețui (bine sau rău):

Dumnezeu n-o vrut să facem casă-mpreună. (VASILE ALECSANDRI)

b) (Pex.) A se înțelege (bine sau rău) (cu cineva):

Romanul românesc e așadar unul de aventuri sentimentale, în care senzaționalul face casă bună cu dragostea. (GIB I. MIHĂESCU)

Înțelepciunea nu face casă bună cu trufia și mărirea fiindcă a fi înțelept înseamnă să ai întreaga lume la picioarele tale fără să mai simți nevoia să te laude vreodată cineva. (SORIN CERIN)

A face caz = a) A insista asupra a ceva:

[o gazetă] zice că nu mai face caz de infamia pe care o comitem noi. (I. L. CARAGIALE)

b) A scoate în evidență, a sublinia însușirile cuiva sau a ceva; a prețui foarte mult pe cineva sau ceva:

Chiar dacă a câștigat competiția, fata n-a mai făcut caz de reușita ei.

c) A da amploare la ceva; a exagera însemnătatea cuiva sau a ceva:

A făcut mult caz de asta, ca și cum urma să plecăm într-o călătorie periculoasă. (REGINA MARIA a ROMÂNIEI)

L-am admirat pe Cosașu pentru acel gest de cutezanță și cu atât mai mult l-am admirat cu cât am văzut, după ce l-am cunoscut, că nu face caz de el. (GABRIEL DIMISIANU)

A face cărțile (la joc) (Ljc.) = A amesteca și a împărți cărțile:

Era rândul lui să facă cărțile, dar nu se grăbea.

A face câțiva pași = A se plimba:

Am făcut câțiva pași, în grabă, către port. (MARIN MĂLAICU-HONDRARI)

A face ce-o face (Pop.) = A face orice:

Se hotărî să facă ce-o face și să se cotorosească de leneșă. (POP.)

A face cercare (Înv.) = A cerceta (pe cineva):

Protopopu face cercare despre viața, purtarea și năravurile aceluia de curând ales. (P. MAIOR)

Să-i facă cercare, căci e creștină. (MINEIUL)

A face chemare (cuiva) (Înv.) = **a)** A chema (pe cineva); a solicita:

Măria Sa le face chemare cavalerilor Berilă Vlahul, Pișta Massy și Kremvurșt von Schpitz. (ADRIAN VOICU)

b) A invita pe cineva (în străinătate):

Ce-aș putea face pentru tine? Ți-aș putea face chemare încoace, dar nu știu dacă-ți vor da viză americanii. (FLORENTIN SMARANDACHE)

Neamurile din Germania i-au făcut chemare și a plecat la ele două săptămâni.

A face chiseliță. v. chiseliță.

A face copil de suflet pe cineva (Pop.) = A adopta pe cineva:

Cei doi, văzându-l așa de isteț, s-au gândit să-l facă copil de suflet pe băiat.

A face cotituri (sau **coturi**) = A coti, a șerpui:

Poteca face cotituri în drum. (G. COȘBUC)

A face credința. v. credință.

A face creț (ceva) = A încreți (ceva):

Hai, murgule, murguleț, / Nu-ți mai face părul creț. (POP.)

A face cu capul (să... sau că...) = **a)** A porunci. A chema printr-o mișcare a capului:

Du-te, bade, la dracu, / Nu-mi mai face cu capu, că mă vede bărbatu! (POP.) *Făcu împăratul cu capul, / Îndată săriră leii și apucară pe lup.* (D. ȚICHINDEAL)

b) A mișca încoace și încolo capul:

Merge făcând cu capul, / Gândești că-i moșul, săracul! (POP.)

A face cu mâna (sau **din mână**) (**cuiva**) = A porunci, a da de știre, a da de înțelese (**cuiva**), a chema (pe cineva):

Ipate, care dă oca pe spate și face cu mâna să-i mai aducă una. (ION CREANGĂ)

A face cu spoială (sau **cu humă, cu var**) (Pop.) = A spoi (cu humă, cu var):

După „uns” și fățuit, în Bucovina pereții caselor se dădeau în trecut cu spoială, preparată din argilă albicioasă și apă. (NICOLAE COJOCARU)

A face cuiva de urât (Pop.) = A fermeca pe cineva pentru ca acesta să urască pe cineva sau pentru a-și pierde pofta de viață; a descânta pe cineva împotriva farmecelor de urât:

Că nu-i dracul pe pământ, / Să ne facă de urât. (POP.)

A face cuiva pardesiu de scânduri (Arg.) = A ucide pe cineva:

Dacă nu fugea, individul era cât pe ce să-i facă pardesiu de scânduri.

A face cunoscut (pe cineva sau ceva) = a) A prezenta (pe cineva cuiva):

Pe dată îl face cunoscut curții și fetelor sale. (ION CREANGĂ)

b) A încunoștința, a informa (pe cineva); a avertiza, a preveni (pe cineva):

Face cunoscut împăratului această hotărâre a țării. (NICOLAE BĂLCESCU)

A face cunoștință (cu cineva) = a) A cunoaște pe cineva, a se cunoaște cu cineva:

Fă cunoștință cu fata; n-o lua numai pe auzite. (C. NEGRUZZI)

Leonid Dimov îi face cunoștință, la redacție, cu Ștefan Bănulescu. (EMIL BRUMARU)

b) A lega relații sociale cu o persoană:

Cu azi, cu mâine, a făcut cunoștință kir Ianulea cu fel de fel de negustori, ba și de boieri; a-nceput să meargă pe la ei și să-i poftască pe la el, la sindrofie. (I. L. CARAGIALE)

A face de (sau pe) ursită (Pop.) = A ghici:

– Ce-i de făcut? Ce-i de făcut? șopti ea în neștire. Îmi ia unguroaica bărbatul și-l dă nevestei contabilului. A face ceva de l-a duce – și nici n-a mai veni pe-acasă... Ori mi-a face pe ursită [...] (MIHAIL SADOVEANU)

De aceea, în cursul vieții, când sosește cineva la o primejdie de boală, îi fac bătrânele satului de ursită pe o frigare nouă. (A. MATEEVICI)

A face de dragoste (Pop.) = A face vrăji pentru a atrage dragostea unei persoane:

Astfel, V. Alexandresco (V. A. Urechiiă), în romanul său „Coliba Măriucăi”, descrie modul cum baba Floarea face de dragoste [...] (ARTUR GOROVEI)

A face de minciună pe cineva = A arăta, în public, că o persoană este mincinoasă:

Ele n-au mai răbdut și au făcut-o de minciună.

A face de știre (cuiva) (Îvp.) = A anunța (pe cineva):

Și neavând mănăstirea mijloc din alte venituri ca să-l dregă face știre stăpânirii mai nainte ca la vreo întâmplare (ferească Dumnezeu) de primejdie să nu fie cuvioșia să învinovățit că n-au dat de știre. (GEORGE POTRA)

A face din cap că da (sau nu) = A aproba (sau a refuza):

Mitică zâmbește și face semn din cap că da. (I. L. CARAGIALE)

A face din două babe o nevastă (Pop.) = A coase din două cârpe o cămașă:

Mamă-sa face din două babe o nevastă, adică din două cămăși vechi una nouă, iar fata spune că a fost surprinsă de pețitori [...] (OVIDIU BÂRLEA)

A face din noapte zi (sau ziuă) sau a face noaptea zi = a) A petrece zi și noapte, neîntrerupt; a face noapte albă:

Vara petreceri, Alpii cu frunțile de gheață / Ei fac din noapte ziua, ș-a zilei ochi închid. (MIHAI EMINESCU)

b) (Fig.) A munci fără odihnă:

Biata femeie nopțile le făcea zi. (P. ISPIRESCU)

c) A lumina (ca ziua); a străluci:

Un palat cu ziduri numai și de aur și trepte de nestemate, de făceau noapte zi cale de trei poști. (POP.)

A face din vorbe (Fam.) = A minți; a înșela:

Păi dacă eu te pot face din vorbe, și asta în scris, fără măcar să te cunosc sau să te văd, ce te faci în fața unui vânzător profesionist? (DORU MĂRCULESCU)

A face dragoste cu cineva = A avea relații sexuale cu cineva:

Ipocritule, dar nu te dai înapoi de la modul acesta de a face dragoste. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

A face drum (sau cale). v. drum.

A face după (sau **de, din**) **capul său (ceva)** sau **a face cum îl taie capul** = **a**) A lucra din proprie inițiativă (ceva):

De-ai făcut-o din capul tău, rău cap ai avut! (ION CREANGĂ)

b) A face cum crede de cuviință, cum îl duce mintea, cum se pricepe (ceva):

Am făcut de capul mieu, / Și m-a bătut Dumnezeu! (POP.)

– *Credeți că eu fac de capul meu?... Dacă vine porunca de sus, trebuie s-o împlinesc, că sunt soldat și soldatul nu crâcnește!* (LIVIU REBREANU)

A face farmece (sau **fermecătură, descântece**) (**cuiva**) (Pop.) = A fermeca (pe cineva):

Călugării, care umblă rași ca-n palmă și se strâmbă grozav de urât, au o știință tainică și știu să facă fel de fel de farmece pentru ca boala să-și vie la leac, săracul să-și găsească sprijoana și nenorocitul să se ferească. (IOAN SLAVICI)

Le face farmece, d-aia îl cumpără! N-ai auzit că-i mason?!, i-a spus Horațiu colegului său de suferință. (CRISTINA NEMEROVSCHI)

A face fasoane = A face mofturi cuiva:

Dacă este ce bănuiesc eu, apoi atunci captura lui s-o facem noi... și atunci să poftească iar d. judecător să ne mai facă fasoane! (I. L. CARAGIALE)

A face față. v. față.

A face furori (Fam.) = A provoca senzație, admirație:

[...] *de ce nu i-aș clădi amicului meu câteva caturi de baliverne, cu cari și el la rândul său să facă furori la cafeneaua centrală din orașelul lui?* (I. L. CARAGIALE)

A doua zi Raul Brumar, mai matinal decât toți, coborî spilkuit, fericit, fredonând vesel o arie nouă care făcea furori la Paris. (LIVIU REBREANU)

A face genunchi (D. pantaloni) = A se deforma în dreptul genunchilor:

Stofa pantalonilor era de proastă calitate și făceau genunchi.

A face ghețele = A curăța și a lustrui încălțăminte: *În fiecare seară, băiețelul făcea ghețele.*

A face hareci (asupra cuiva) (Înv.) = A adjudeca (asupra cuiva):

S-au făcut hareci în divan asupra d-sale. (AXINTE URICARIU)

A face hau-hau (Îrn.; d. șefi) = A face scandal, a admonesta un subordonat:

Femeia era sigură că directorul îi va face din nou hau-hau.

A face inimă bună cuiva (Îvp.) = A îmbărbăta pe cineva, a consola pe cineva; a îmbuna pe cineva:

Au să vie după voi, să vă facă inimă bună. (POP.)

A face în două (bucăți sau părți) = A tăia în două bucăți. A despica, a înjumătăți:

Ea a făcut pepelele în două bucăți.

A face în două (sau în patru) (pe cineva) = A tăia în două (sau în patru), a omorî, a ucide (pe cineva):

Pe butuc mi-l așeza, / Cu baltac patru-l făcea. (POP.)

A face înștiințare (Înv.) = A face cunoscut, a încunoștiința, a vesti:

Se și feace înștiințare la Roma. (P. MAIOR)

Se face înștiințare că de catră răsărit s-a ridicat un crăiș cu numele Todoraș, întâi cu puțină oaste, dar din zi în zi ea sporește; (COSTIN MURGESCU)

A face la loc. v. loc.

A face loc. v. loc.

A face masa = A pune masa:

Femeia se grăbea să facă masa, că era târziu.

A face mește(r)șug (Înv.) = A întrebuința mijloace incorecte spre a realiza ceva:

Deci Mihnea, văzând că nu va face nimic, făcu meșteșug, de purcése cu toate oștile să treacă muntele și să se împreune cu ungurii. Când ajunse la Cerași, iar boiarii și oștile pricepură de meșteșugul Mihnii, ce va să facă. (CONSTANTIN CANTACUZINO)

Ce meșteșug să facă, ca să scape de el? (P. ISPIRESCU)

A face milă = A da de pomană, a milui (pe cineva):

[...] că lui i-o am făgăduit, pentru căci au făcut milă cu mine și au rădicat deasupra mea hula norodului; (ANTIM IVIREANUL)

A face moarte (de om). v. **moarte.**

A face mototol. v. **mototol.**

A face mult (din ceva) = A da mult (pe ceva); a face caz (de ceva); a pune mult preț (pe ceva):

Țiganul avea de trecut Dunărea să-și aducă carbuni, și neavând nici el bani, apoi știind că luntrașul e om de omenie, nu face mult din bani, îi duse luntrașului azima. (I. POP-RETEGANUL)

A face muzică = a) A cânta:

Cella nu mai face muzică după masă. S-a amânat pe luni. (JENI ACTERIAN)

b) (Arg.) A se plânge, a protesta:

Încetează cu smiorcăielile și nu mai fă atâta muzică!

A face nasoale (cuiva) (Arg.) = A sâcăi (pe cineva), a șicana (pe cineva). A face rău (cuiva):

Ninge de basm în capitală și ne face nasoale la picioare. (<https://aldoileablog.wordpress.com>)

A face năvod de oameni (Înv.) = A căuta, a hăitui (pe cineva) cu un șir de oameni prinși mână de mână:

Având Radu Vodă o fată, s-au ascuns în codru...; și au făcut Radu Vodă năvod de

oameni și au găsit-o în mijlocul codrului. (ION NECULCE)

A face o bilă (sau **un carambol**) (La biliard) = A nimeri cu bila alte bile:

De data asta, jucătorul a făcut un carambol de toată frumusețea.

A face o călătorie = A călători:

După plecarea lui Ionel la Paris pentru tratativele de pace, regele și regina se hotărâră a face o călătorie oficială în tot Ardealul. (SABINA CANTACUZINO)

Au hotărât să facă această călătorie în ultima săptămână.

A face o foiță (Fam.) = A participa la o partidă de cărți:

În fiecare seară, grupul de prieteni făcea o foiță la unul dintre ei.

A face o gură cât o șură = A deschide gura mare:

Dentistul i-a spus băiatului să nu facă o gură cât o șură.

A face o temenea (sau **un compliment**) = A se înclina (în semn de supunere și respect):

El se ridică și ne făcu o temenea. (PANAIT ISTRATI)

Când vezi capete atât de vitreg înzestrate de la natură încât nu sunt în stare a înțelege cel mai simplu adevăr, capete în care, ca în niște oglinzi rele, totul se reflectă strâmb și în proporții pocite, făcându-și complimente unul altuia și numindu-se sarea pământului, ai avea cauză de a te întrista [...] (MIHAI EMINESCU)

Cârciumăreasa, care-l simpatiza fiindcă-i făcea complimente, îi dădu o mână de ajutor, scoțându-i pe furiș paltonul din odaia unde chefuiau domnii. (LIVIU REBREANU)

A face ochi (D. puii unor animale) = **a)** A putea deschide ochii (la câteva zile de la naștere):

Când fată Griva opt-nouă căței, noi îi lăsăm să sugă o săptămână până fac ochi. (ZAHARIA STANCU)

b) (Fam.; d. oameni) A se trezi din somn:

Mai era vreme pân' la ziuă, când Andrieș se simți scuturat de mâna lui Morocine: – Ei, tinereță, încă n-ai făcut ochi? Scoală, scoală: trebuie s-o pornim. (MIHAIL SADOVEANU)

A face ochi(i) mari (sau **ca de bou**) = A se holba:

Când i-a povestit ciobanului ce-a pățit acesta a făcut ochii mari îngrozit, și a început să se dea înapoi tremurând. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

A face ochii în patru = A fi foarte atent:

Ei stau la pândă și fac ochii în patru ca să nu le scape vânatul.

A face opturi = **a)** A parcurge un traseu de forma cifrei opt într-un poligon auto:

Nu mai trăisem o asemenea amețelă exaltată de pe vremea când făceam opturi, piruete dificile cu patinele pe gheață. (SIMONA POPESCU)

b) (Arg.) A-și undui șoldurile în timpul unui act sexual:

Uite ce opturi face Roxana Vancea la prima oră, pe plajă! Îi lucește tot corpul de la cât ulei și-a dat pe ea! (www.cancan.ro)

A face pasul (acesta) (Fig.) = A întreprinde ceva (important):

Parcă tot m-aș însura; când aș da peste o parte bună, aș face poate și eu pasul acesta. (ION CREANGĂ)

A face pași mari = A înainta (rapid). (Fig.) A progresa mult:

Apoi urmă a face pași mari prin casă și a trage adânc din țigară, ca și cum maximul acesta de fum ar fi putut reduce firea sa la un minimum de supărare. (DUILIU ZAMFIRESCU)

Și în cazul unei înfrângeri principiul național va face pași înainte, și încă pași mari. (MANUSCRIPTUM, vol. 18, 1987)

A face patul (înv. **culcușul**) = A întinde așternuturile:

Dar de ce, când a scuturat și a făcut patul, soră mea Elisabeta a pus două perne?

Acum trei zile în patul acela a murit mama. (ZAHARIA STANCU)

A face părăluțe. v. părăluță.

A face părtaș = A împărți (cu cineva ceva):

Și-n orice întâmplare a vieții mele-mi place la gândurile mele părtaș a te face. (VASILE ALECSANDRI)

Radu Cosașu are o știință de a se face plăcut și parcă te face părtaș la un fel de conspirație împotriva tuturor. (SORIN STOICA)

A face pe cineva cobză. v. cobză.

A face pe cineva cunoscut (sau înv. **numit**) = A pune pe cineva în centrul atenției publicului:

Nu se înrudeau. Era vorba doar de o asemănare de nume. Dar, datorită lui Ion Antonescu, s-a făcut și el cunoscut [...] (CORNELIU LEU)

A face pe cineva scăpat = A lăsa (sau a ajuta) pe cineva să scape:

Și-a dat seama că eram un nepricopsit, un găgăuță... și chiar eram, domnule... și m-a făcut scăpat. (CONSTANTIN CHIRIȚĂ)

A face pe el (Euf.) = **a)** A urina sau a defeca pe el:

Sărmanul, pe lângă toate câte i se întâmplaseră, auzind-o și pe asta, făcu pe el de frică. (GH. VÎRTOSU)

b) (Dep.; complinit și cu „de frică”) A fi îngrozit:

Antipa este acum ca un robot primejdios deconectat și stârpitura asta, gândacul ăsta de Colorado care făcea pe el de frică, acum face pe tine și nu-i pasă, scrie mășcări. (G. BĂLĂIȚĂ)

A face pe fapt (Pop.) = A face vrăji ca o anumită persoană să nu aibă noroc:

Femeia era tare pricepută să facă pe fapt și fetele o ocoleau.

A face plească. v. plească.

A face pocăință (Înv.) = A-și mărturisi păcatele săvârșite, a se căi și a căuta să obțină iertare prin post și rugăciuni:

Întru acéste zile mă tem, adevărat că nimeni nu să va fi scris în cartea lui Dumnezeu, căci așa mi se pare cum că nimeni n-au făcut pocăință adevărată. (ANTIM IVIREANUL)

A face prietenie (sau **tovărășie**) **cu cineva** (Îvp.) = A avea cu cineva relații de prietenie (tovărășie):

Pofti pe Făt-Frumos, ca să vie și el pe la dânsul p-acasă, ca să lege prietenie. (P. ISPIRESCU)

A face primă = A se bucura de considerație deosebită; a prețui, a valora:

Cuvântul său făcea primă. (GH. BRĂESCU)

A face roată (sau **cerc**) **(în jurul...)** = A se așeza (în cerc) (în jurul...):

S-ar fi oprit circulația în toate stațiile, s-ar fi iscat imediat povești despre mine, dar lumea n-ar fi putut face roată în jurul corpului meu lipsit de viață. (ALEXANDRU POPA)

A face rost. v. **rost.**

A face săpături (Arg.) = A verifica, a investiga. A căuta:

Polițiștii făceau săpături prin tot cartierul, dar nu au dat de urma infractorului.

A face stânga (sau, înv. **hoisa**) = A merge spre stânga:

Noi după el, pare că se îndreaptă spre ieșire, însă face stânga deodată și se duce spre o perdea întunecată. (RADU GĂVAN)

Am făcut hăisa pe după gardul jităriei [(reg.) locuința jitarului; persoană angajată să păzească semănăturile]. (VASILE ALECSANDRI)

A face totul (sau **tot posibilul, în toate chipurile, posibilul și imposibilul**) **să** (sau **ca să**)... = A depune toate eforturile (pentru a realiza ceva):

Aceste întrebări frământau acum mintea băiatului, care la opt ani era pus pe fapte vitejești și era în stare să facă totul pentru a reuși. (LIVIU IOAN CODREANU)

Eminescu, „refăcut”, pentru că în realitate nu fusese bolnav mintal niciodată, vrea să rămână, să se stabilească la București, să lucreze în București, dar Maiorescu face tot posibilul să îl trimită și să îl țină cât mai departe de Capitală. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

A face treispe-paișpe (Arg.) = A fi nervos, agitat. A fi nerăbdător:

Site-ul se încărca exact cu viteza melcului turbat, iar eu făceam treispe-paișpe când vedeam că minunatul test e construit din mai multe și că e de o stupiditate rară și tot așa. (<http://siblondelegandesc.ro/>)

A face trotuarul. v. **trotuar.**

A face un cerc = A descrie un cerc:

Rețeta de pizza vulkan provine din Suedia și a devenit tot mai populară și la noi în România. A făcut un cerc în centrul unui aluat de pizza. (<http://bewoman.ro/>)

A face un pas (sau **câțiva pași**) = A pași:

[Femeia] *Face-un pas și stă și iarăși face-un pas și iar s-oprește. (G. COȘBUC)*

A face un pas înapoi = A bate în retragere:

Președintele PSD ar fi avut de câștigat dacă le-ar fi cerut baronilor din partid care au probleme cu legea să facă un pas înapoi. (<http://www.jupanu.ro/>)

A face vârf la ceva (Îvp.) = A termina ceva:

Patru clăi au rădicat / Și le-am pus vârf minunat; / Numai una mi-am lăsat / Și mi-am pus în gândul mieu, / Să-i fac vârf cu capul tău. (M. SEVASTOS)

A face zurbavă (Înv.) = A stârni agitație în mulțime:

Părinții fetei, ca să nu să mai facă zurbavă. i-o mai dat ginerelui... pe deasupra zestrei. (ȘEZĂTOAREA, VII)

A face (cuiva) spinarea burduf = A bate (pe cineva) foarte tare:

Se știa că cel care mergea p-atunci la Constantinople ambasador trebuia să aibă „capul burduf de carte” și să se aștepte a i se face spinarea „burduf de pumni”... argument și acesta eminamente diplomatic... (GH. BULUȚĂ)

A face (pe cineva) piftie. v. **piftie.**

A face (pe cineva) din cal măgar. v. **cal.**

A face (pe cineva) pastramă. v. **pastramă.**

A i se face (cuiva) negru (sau roșu) înaintea ochilor = A i se face rău (de supărare, mânie). A se mânia foarte tare:

Și unde n-a început a mi se face negru pe dinaintea ochilor și a tremura de mânios... (ION CREANGĂ)

Doar l-au văzut și a fost de ajuns să li se facă roșu înaintea ochilor. A trebuit să vină ditamai șeful portului să-i liniștească. (TATIANA NICULESCU BRAN)

A i se face cuiva (de ceva sau de cineva) = A fi puternic atras de...; a dori, a pofti să...:

I se făcu de ducă. (POP.)

A i se face cunoscut (sau (înv.) de știre) (cuiva) că... = A fi înștiințat, anunțat, a primi vestea că...:

I se făcu de știre că românii prădează locurile. (P. MAIOR)

A i se face (cuiva) de petrecanie. v. **petrecanie.**

A i-o face (bună sau cu vârf și îndesat sau lată) ori a-i face (cuiva) una (și bună) = a) A pricinui cuiva un rău, un prejudiciu:

Și câte nu ne venea în cap, și câte nu făceam cu vârf și îndesate, mi-aduc aminte de parcă acum mi se întâmplă. (ION CREANGĂ)

b) (Înv.) A juca o festă cuiva:

De data asta ți-am făcut-o.

A nu (mai) avea ce-i face (sau ce să-i facă) = a)

A nu mai putea să repare ceva:

Mecanicul spunea că nu mai are ce să-i facă, dacă nu cumpără o piesă nouă.

b) A recunoaște superioritatea evidentă a cuiva (într-o confruntare):

În cele din urmă a abandonat lupta, deoarece nu mai avea ce-i face și se simțea epuizat.

c) A nu putea influența (în bine) pe cineva:

Zarul fusese însă aruncat. Nu mai avea ce face. (CONSTANTIN CHIRIȚĂ)

Lasă-l în voia lui, n-ai ce-i face.

A nu avea ce face (sau ce să facă) = a) A nu avea ocupație:

Dracul când n-are ce face, știți ce face... Intră înlăuntru și începe a-și purta codița cea bârligată pe la nasul unchiașului. (ION CREANGĂ)

b) A nu avea posibilitatea să schimbe o situație. A nu avea posibilitatea să se împotrivească, să obiecteze. A nu avea încotro:

Boierul acela cică era cam zgârcit, dar, văzând că Ivan este om împărătesc, n-are ce să facă. (ION CREANGĂ)

Tot nu avea ce face până a doua zi, măcar nu se plictisea și nu trebuia să dea explicații, să poarte conversații cu nimeni. (IOAN T. MORAR)

[...] *servul legii nu avea ce face, nu găsisese nicio soluție care să faciliteze mersul anchetei [...]* (AURA CHRISTI)

c) Se spune despre cineva (sau cuiva) care comite sau este pe punctul de a comite o imprudență, o gafă:

Omul n-are ce face și o întreabă. Atât i-a trebuit femeii; era în stare să-l ia la pumni...

A nu avea ce face cu... = A nu avea (nicio) nevoie de... A nu-i servi la nimic:

Motivele: nu avea alimente suficiente pentru a-i hrăni, nici vase pentru a-i putea transporta pe mare în Egipt și nici trupe disponibile care să-i escorteze până la Alexandria sau Cairo. Nu avea ce face cu ei... (ION D. VULCĂNESCU)

A nu avea ce-și face capului (Înv.) = A nu putea evita să...:

Dară n-avu ce-și face capului, căci tată-său îl trimitea întruna să caute a se căpătui și el. (P. ISPIRESCU)

A nu face nimic cuiva = A lăsa în pace pe cineva; a nu agresa fizic pe cineva:

El nu i-a făcut nimic colegului, cu toate că merita măcar să-l dojenească.

A se face (o) rană = A se umple de răni:
După accident, ea s-a făcut rană.

A se face că plouă. v. ploua.

A se face de băcănie (Fam.) = A se face de râs, a se face remarcat în public prin manifestări care dovedesc proastă creștere:

Familia din proza aceasta a lui Urmuz se face de băcănie, cu o expresie populară, atunci când are preocupări spirituale. (MARIAN VICTOR BUCIU)

– Mai bine ai tăcea, că iar te faci de băcănie.

A se face dus(ă) de acasă (Pop.) = A părăsi casa părintească:

Tot în haine de mireasă, / S-a făcut dusă de-a casă. (POP.)

A se face evantai (D. femei) = A se purta în așa fel încât să atragă privirile bărbaților:

Femeii îi plăcea să se facă evantai, atunci când se plimba prin parc.

A se face în două (sau **în trei, în patru** etc.) **părți** = A se desface în două (sau în trei, în patru etc.):

Când ajung la moara nouă, / Calea lor se face-n două. (G. COȘBUC)

A se face mare = A crește, a se mări:

Și cresc și se făcu mare. (MIHAIEMINESCU)

A se face mare și tare = A-și da importanță:

Doar acasă se făcea mare și tare.

A se face mititel = A se strânge, a se chirici (pentru a nu fi văzut, remarcat):

S-a făcut mititel într-un ungher. (MIHAIL SADOVEANU)

Că așa a fost omul ăsta cu femeile, de când l-a luat: se pierde lângă ele, se face mititel cât un pisoai, se roșește... (I. A. BASSARABESCU)

A se face stăpân pe ceva = A lua un lucru în stăpânire prin forță sau viclenie:

[David] s-a făcut căpetenia unei bande de hoți și s-a dus la Damasc și a locuit acolo și s-a făcut stăpân pe Damasc. (BIBLIA)

El s-a făcut stăpân pe toată averea lor și nici nu-i păsa.

A se face (sau **a fi**) **trup și sufletcu cineva** = A se uni strâns; a se identifica cu aspirațiile cuiva, a fi foarte apropiat de cineva:

Se cunosc cu Pan..și se făcu trup și suflet după dânsul. (P. ISPIRESCU)

Toți din casă se făceau trup și suflet când era vorba de ceva important.

A(-și) face inimă rea (sau **amară** sau **sânge rău**) = A (se) supăra:

– Apoi da, cumătră, când ar ști omul ce-ar păți, dinainte s-ar păzi. Nu-ți mai face și dumneata atâta inimă rea, că odată avem să mergem cu toții acolo. (ION CREANGĂ)

– Lasă-l încolo, Laura dragă, nu-ți mai face sânge rău pentru un netrebnic! Merită un stricat ca el să-l plângă o ființă gingașă și distinsă ca tine?... (LIVIU REBREANU)

Firește, el, Puiu Faranga, n-are să-și facă sânge rău pentru nedelicatețea unui viitor doctoraș, care ar trebui să se simtă măgulit dacă un Faranga s-a coborât să-i întindă mâna. (IDEM)

– Și-apoi, ce mai... Nu-ți mai face inimă rea, copile, îmi zise el, punându-mi mâna pe umăr. (NICOLAE GANE)

A-i face bine = A-i prii:

[...] cum se mai simte, dacă mai are dureri în abdomen, dacă îl mai jenează ficatul, dacă medicamentul pe care i l-a dat i-a făcut bine. (ION IOANID)

Vizita i-a făcut bine și acum el este mult mai relaxat.

A-i face cu măseaua (cuiva) = A-i arăta colții (în semn de prietenie) (cuiva), a rânji (la cineva):

Ticălosul și mangositul [(reg.) (om) nătărău, tont, care nu este bun de nimic]! Încă se rânjea la mine și-mi făcea cu măseaua! Apoi doar eu nu-s de-acelea de care crede el: n-am sărit peste garduri niciodată, de când sunt. (ION CREANGĂ)

A-i face cuiva (de dragoste) cu ulcica sau **a-i pune (cuiva) ulcica**. v. **ulcică**.

A-i face în silă (cuiva) (Înv.) = A-i produce, a-i provoca silă (cuiva):

De ce vrei să-mi faci în silă? (VASILE ALECSANDRI)

A-i face rău = A-i produce o neplăcere (fizică sau morală):

Artistul stătea pierdut, nevrând să se miște, din teama de a deranja zburătoarea, din frica de a-i face rău, fără să-și dorească neapărat asta. (AURA CHRISTI)

A-și face (o) idee = A-și închipui. A înțelege în linii mari:

LEONIDA: Ce te gândești dumneata, că a fost așa un bagadel lucru? Fă-ți idee: dacă chiar Galibardi, de-acolo, de unde este el, a scris atunci o scrisoare către națiunea română. (I. L. CARAGIALE)

A-și face de lege, a-și face (sau **a sta de**) **legi**. v. **lege**.

A-și face gânduri (sau **închipuiri** ori **griji**) = A fi îngrijorat:

Cum să nu mă îngrijesc și să-mi fac fel de fel de gânduri când te văd așa? (AL. VLAHUȚĂ)

Lui Paul îi e dor de casă și își face tot felul de gânduri despre cum merg lucrurile fără el. (CARMEN SYLVA)

Nu-ți face griji pentru ei, stimate domn. Vezi-ți de păcatele tale. (RADU ALDULESCU)

A-și face inimă bună = A se înveseli:

Da ce inimă bună îmi faci că vii și pe la noi. Să-l chem și pe moșul meu. (H. YVONNE STAHL)

A-și face loc. v. **loc**.

A-și face milă de (sau **cu**) **cineva**. v. **milă**.

A-și face ochii roată = A se uita de jur-împrejur:

Mai scoate-mă-n deal odată, Să-mi fac ochisorii roată, / Să mă uit la lumea toată. (POP.)

A-și face părul = A se coafa:

Are și codiță. O întrebăm cu ce și-a făcut părul așa frumos. (MARIA BANUȘ)

A-și face răs (**de cineva** sau **de ceva**) = A râde de cineva (sau de ceva); a batjocori:

Mijlocul cel mai fericit pentru a înfrunta moartea și a-și face puțin răs de ea i s-a părut retragerea [...] (N. STEINHARDT)

A-și face siesta = A se odihni după masă:

[el] ieșea pe balcon în toiul zilei și striga la copiii care băteau mingea în fața blocului să facă liniște ca să-și poată face siesta de prânz. (ADINA DABIJA)

A-și face spaimă (Îvp.) = A se speria (fără motiv și a fugi):

– Nu e nimic, răspunse Șofron întorcându-se spre Simina, nu-ți face spaimă degeaba. (IOAN SLAVICI)

A-și face toaleta = A se spăla (și a se îmbrăca):

Înainte bărbaiților, femeile se desbracă până la cămașă, dar cu precauție „să ceară permisiunea de a-și face toaleta”. (NICOLAE IORGA)

A-și face unghiile = A-și face manichiura:

De data asta s-a dus să cumpere haine pentru ea, și-a făcut o nouă coafură, și-a făcut unghiile [...] (CĂTĂLIN DORIAN FLORESCU)

A-și face (sau **a-și duce, a-și petrece, a-și trece**) **veacul. v. veac.**

Ce (mai) faci? = Cum îți merge?:

– *Feciorul meu ce mai face?* – *Face bine, că-i sănătos.* (I. POP-RETEGANUL)

Ce (tot) faci (sau **ce ai făcut de**)...? = Ce ți s-a întâmplat că...? De ce?:

Vai, mândruță de departe, / Ce tot faci de nu scrii carte? (JARNÍK-BÎRSEANU)

Ce are a face? = Ce legătură este (între un lucru și altul)? Ce interesează? Și ce-i cu asta?:

VOCHIȚA: *Nu-i vina mea dacă joc mai bine decât altele.* DOMNICA: *Ce are a face! Da ien las, nu-i vorba să ne sfădim.* (C. NEGRUZZI)

Ce face și ce (sau **cum**) **drege...** [sau **ce face și cum face (destul, că)** (...)] = În ce chip izbutește să...:

El știe ce face, și ce drege, de-mi aduce din când în când, așa câte puține, de poftă. (ION CREANGĂ)

Ce face? (Exprimând surpriza neplăcută și purtând accentul în frază) = Cum?! Cum se poate una ca asta!:

– *Ce face? Să te iert?* – *Eu, o tigoare [om de nimic, ticălos; ființă leneșă], o scorpie?* (C. NEGRUZZI)

Ce puteam face? = Nu m-am putut împotrivi:

– *Ce putem face noi, dacă asta vrea publicul să vadă?* (CEZAR PAUL BĂDESCU)

Ce s-a făcut (cineva)? = Ce a devenit? Cum s-a descurcat?:

Au venit împăratul... și n-am știut ce s-au făcut cu dânșii. (I. G. SBIERA)

Ce-i de făcut (cu cineva sau cu ceva)? = Cum să se procedeze (cu cineva sau cu ceva)?:

Și unde nu ne trezim într-o bună dimineață plini ciucuri de râie căprească de la caprele Irinucăi! Ei, ei! ce-i de făcut? (ION CREANGĂ)

Să lăsăm toate la o parte și, până la una alta, hai să vedem ce-i de făcut cu cerbul. (IDEM)

Cum să fac (ca) să? = În ce chip (să ...)?:

O învață cum să facă să iasă și de astă dată biruitoare. (P. ISPIRESCU)

Cum se face că... (sau **de...**)? = Cum e posibil ca?:

Fata nu se putea domiri cum se face de bărbatu-său ziua este porc și noaptea om. (P. ISPIRESCU)

Nu știu cum s-a făcut, că ori chersinul [(reg.) albie adâncă, largă și scurtă, folosită de obicei pentru a frământa aluatul de pâine] a crăpat, ori cumătrul a strănutat. (ION CREANGĂ)

De când l-a făcut mă-sa (sau **de când mă-sa l-a făcut**) = De când s-a născut. Dintotdeauna:

Fata împăratului văzând în capul arăpoacei, ce nu mai văzuse de când o făcuse mă-sa, i se făcu scârbă și îi veni să scuiepe. (P. ISPIRESCU)

De-acestea (sau **de-acelea**) **face** = Acestea sunt faptele lui, acesta e felul lui de a se purta:

Îs trei fii a lui Novac, / De trei ori țar-a prădat: / Pe-unde merg d-acele fac. (I. BIBICESCU)

E de-a face (Pop.) = Este însărcinată:

Se vede că femeia e de-a face.

Face ce face și... = Încearcă în toate felurile...și izbutește să...:

Face Gheorghieș ce face, / Dă pe ici, dă pă colea, / Și pleacă... (I. BIBICESCU)

Face ce face și... = Încearcă prin toate mijloacele și reușește să... Nu știu cum procedează că...Vorba e că...:

Se părea că s-a liniștit vulpea, dar, după un timp, face ce face și îl vrăjește pe leu. (FLORENTIN SMARANDACHE)

Face parale(le) (Îvp.) = Merită banii:

Are strânsă o avere bunicică în bani și vinațuri bine îngrijite, o marfă care totdeauna face parale. (I. L. CARAGIALE)

Fă ce-i face = Îndeplinește indiferent ce ca să...:

– *Fă-ți pomană cu noi; fă ce-i face și ieși de aici, că e vai și jale de măria-ta și de biată mănăstire!* (AL. ODOBESCU)

– *Așa că fă ce-i face, roagă-te de domn consilier să-ți dea drumu înainte, cum ți-a mai dat și atunci, când cu parastasu bieteii mame [...]* (GIB I. MIHĂESCU)

Fă-ne să ne fie dor de tine! (Irn.; în limbajul adolescenților) = Pleacă! Du-te!:

Încetează! Fă-ne să ne fie dor de tine!

Mă-sa l-a făcut dormind (Pop.) = Se spune despre o persoană apatică sau leneșă:

Toată ziua nu face nimic, parcă l-a făcut mă-sa dormind.

N-am făcut nimic = N-am rezolvat nimic. Nu m-am ales cu nimic. Nu sunt vinovat:

Exist pe Pământ de 45 de ani. N-am făcut nimic deosebit în timpul asta. N-am inventat ceva, n-am creat nimic de valoare. (LUCIAN MÎNDRUȚĂ)

Habar n-am cine era omul lor, cine le-a spus tot ce am făcut, tot ce am vorbit, deși nu am făcut nimic, nu am vorbit nimic... (DORIN DAVID)

N-are a face! = Nu interesează! N-are importanță!:

Harap-Alb, Gerilă, Ochilă și Păsări-Lăți-Lungilă se pun ei de ospătează și beu cât le trebuie. Dar ce are a face? parcă nici nu se cunoștea de unde au mâncat și au băut. (ION CREANGĂ)

Nu face nimic! = N-are nicio importanță. Răspuns de complezență dat celui care își cere scuze că a produs, fără voie, o neplăcere:

CHIRIȚA: [...] *Ș-apoi, nu știi? Sunt o persoană vertuoasă... vertuoasă, de nu-mi încap în piele... sunt jurată să păzesc credință...*
MOGHIOR: *A! nu face nimic... Când îi fi sus în aer, te-oi dezlega eu de toate jurămintele.* (VASILE ALECSANDRI)

– *Da... Credeam că nici nu mai e nevoie să ți-l cer... Știai prea bine că sunt totdeauna al*

dumitale... Bine. Nu face nimic. Cine e fericitul, dacă nu-s indiscret? (LIVIU REBREANU)

Nu face parale(le) (sau **nicio para, o para chioară, nici două parale**) = Nu are nicio valoare:

Mărfurile ei nu făceau nicio para chioară, dar știa să țină la preț.

Nu face pentru... (Fam.) = Nu e potrivit pentru... Nu e de prestigiul cuiva:

Nu face pentru atâta lucru să mai vii și tu.

Orice aș face = Oricât mi-aș da silința:

Orice aș face, tot timidă rămân cu străinii. În casă sunt obraznică și cu un străin mă fac mică, mică și galbenă ca un pui de jidan. (MARIA BANUȘ)

Orice aș face, esențialul rămâne intact. (ANTON HOLBAN)

S-a făcut! = Sunt de acord. Fii fără grijă!:

– Adu-mi cărțile împrumutate. – S-a făcut!

Se face frumos = Se înseninează:

Abia de mâine se face frumos.

Tace și face = Se spune despre un om care acționează rapid și eficient:

Tu îl crezi impresionat de funcția ta și el, de fapt, tace și face. (DAN DOBOȘ)
Penescu, creierul și sufletul portalului LiterNet, exemplu rar de om care, în vesel gălăgioasa noastră lume culturală, tace și face. (DANIEL CRISTEA-ENACHE)

Văzând și făcând = Procedând în funcție de împrejurări:

[De cel mai mic copil] nu se despărțea, îl ținea lângă dânsa, și mai târziu – «văzând și făcând». (AL. MACEDONSKI)

FACERE

Facere de bine = Faptă bună, folos, har:

Robinson [...] nu știa ce facere de bine e tunetul. (VASILE DRĂGHICI)

FALANGĂ

A pune (sau **a bate**) **la falangă** = A bate la tâlpi; a bate rău:

Am învățat la dascălul Gaitani, cel care bătea la falangă. (VASILE ALECSANDRI)

Nu era vorbă de nimic altă decât... a pune la falangă pe stolnicii curții. (C. NEGRUZZI)

Puse mâna pe Dimu și-l bătu la falangă până ce-și dete sufletul în groaznice dureri. (NICOLAE BĂLCESCU)

FALĂ

A-i fi cuiva fală (cu cineva sau cu ceva) (Pop.) = A se mândri (cu cineva sau ceva):

Place-mi mândra cinășea [frumușică], / Că mi-i fală-n târg cu ea! (JARNÍK-BÎRSEANU)

A socoti (sau **a ține**, **a avea**) **drept fală** (Pop.) = A aprecia ca vrednic de laudă:

Limba începuse a se corci și a se strica de tot; în biserică preoții și cântăreții aveau drept fală a face slujba într-o limbă necunoscută de dânșii și prin urmare schimonosită în gura lor nedepinsă cu dânsa; (I. HELIADE RĂDULESCU)

Fală goală, traistă ușoară = Se spune atunci când cineva se laudă fără temeii sau despre un om fudul și leneș:

Ia, așa pățești dacă te strici cu dracul; aici, la sărăcăciosul ist de rai, vorba ceea: „Fală goală, traistă ușoară”; șezi cu banii în pungă și duci dorul la toate cele. (ION CREANGĂ)

FALCĂ

A (stră)muta (sau **a strâmba**, **a drege**) **cuiva fâlcile** = A lovi zdravăn peste față:

Mai degrabă i-ai putea strâmba fâlcile decât vorba. (ION CREANGĂ)

Nu doar s-au încăierat, dar băiatul i-a strâmbat fâlcile.

A da fâlcii (Fam.) = A mânca cu lăcomie:

Dau fâlcii mămăligii și fierturii. (POP.)

– Ia colea și trage-i fâlcii, că dinți, slava Domnului, văz că ai. (I. L. CARAGIALE)

A face fâlcii = a) A se îngrășa:

Obrajii prea plini, a făcut fâlcii, și gușă aproape că a făcut, și ochii negri, mijiți, asiatici, umezindu-se – un Buddha îndurerat de păcătoșenia întregii lumi... (RADU ALDULESCU)

De când nu te-am văzut, ai făcut fâlcii.

b) A se împotrivi, a nu mai asculta:

După cele auzite a început să facă fâlcii și ne-a părăsit.

A fi tare în fâlcii (Pfm.) = A fi greu de convins:

Orice dovadă i-am mai fi adus, ea era tare în fâlcii.

A i se încleșta (cuiva) fâlcile (sau **gura**). v. **încleșta**.

A pune mâinile sub fâlcii (Reg.) = A lenevi:

De mai bine de două săptămâni, mereu pune mâinile sub fâlcii și visează la cai verzi pe pereți.

Cu o falcă în cer și (cu) alta (sau **una**) **în (ori pe) pământ** = Foarte furios. (În basme) Cu gura larg deschisă, spre a înghiți tot ce-i iese în cale:

Aoleu! dară zmeii când simțiră! unde veneau cu o falcă în cer și cu una în pământ, și unde răcneau de-ți îngheța sângele în vine. (P. ISPIRESCU)

Și mai stând Sfânta Duminică oleacă în preajma fântânii, numai iaca ce vede că vine ursul cu o falcă în cer și cu una în pământ, mornăind înfricoșat. (ION CREANGĂ)

FALIMENT

A da faliment = a) A nu-și mai putea face plățile (în calitate de comerciant, industriaș etc.):

D-ta zâmbești, zice economistul sever. Dumitale îți place asta; aprobi luxul acesta nebunesc, din care are să rezulte ruina societății noastre... Dar ne ducem la faliment, domnule! (I. L. CARAGIALE)

b) A da greș, a nu reuși într-o acțiune. A se prăbuși:

I-am explicat că patronul a făcut investiții, și-a asumat niște răspunderi, inclusiv riscul de a da faliment. (ION LAZU)

FALS

A se înscrie în fals (Jur.) = A ataca un act în fața justiției ca neautentic. A contesta formal valabilitatea unei declarații:

Apelantul care va voi să se înscrie în fals împotriva procesului-verbal este obligat [...] să arate prin declarația sa pe autorul falsului. (CONSTANTIN HAMANGIU, GEORGE ALEXIANU)

FAPT

A (se) da în fapt (Îvp.) = A (se) declara vinovat:

Ea a fost dată în fapt, cu toate că nu se credea vinovată.

A prinde în fapt (sau **în flagrant**) (Îvp.) = a) A prinde în flagrant delict:

Pe 19 octombrie, când a primit banii, procurorii l-au prins pe Chelaru în flagrant. (<http://www.ziarulevenimentul.ro/>)

b) A prinde pe cineva săvârșind un adulter:

Tocmai când nu se aștepta, el a fost prins în fapt.

A pune (pe cineva) în fața unui fapt împlinit =

A obliga pe cineva să accepte o situație dată:

Ne aflam, răspica dânsa, în fața unui fapt împlinit, tot ce mai rămânea era, dacă se putea, să nu fie dat în vileag și aceasta cu orice preț, chiar cu al vieții soțului său. (MATEIU I. CARAGIALE)

Fapt e că... = Nu e mai puțin adevărat că...
Adevărul e că... În orice caz:

Fapt e că Pârvan, după ce ne asigură că geții credeau într-un unic zeu, mai numește pe geți și henoteiști. (LUCIAN BLAGA)

FARFURIE

Parcă calcă în farfurie = Umblă încet, atent:

Privește-l! Parcă calcă în farfurie...

FASOLE

A bate (sau **a da**) **ca la fasole** (Pfm.) = A bate fără milă (metodic):

În al doilea rând, să nu bați la ea ca la fasole. Bătaia e ruptă din rai, dar nu se practică acolo. (IOAN GROȘAN)

Că ăia bat la frontieriști ca la fasole, cu bocancii, cu patul puștii, cu pumnii... nu ai cum te feri de ei [...] (CĂLIN KASPER)

A(-și) arăta, rânji sau **beli fasola** (sau **fasolele**) (Pfm.) = A râde:

– Tu, Paraschive, ce stai acilea și belești fasolele la mine? Ce, nu ți-am mai văzut dinții ăia de mult? Rânjești ca un colțat la maică-ta, parcă tu ai fi mai breaz. (MARIN PREDA)

FAȘĂ

A fi abia ieșit din fașă = A fi foarte tânăr, încă copil:

Se apropiase poate pentru că alți oameni nu erau atât de copilăroși precum cel din fața sa, cu toți cei treizeci și opt de ani ai lui, un copil abia ieșit din fașă, care nu-și mai amintea nimic din viața ailaltă [...] (LUCIAN DAN TEODOROVICI)

Încă cât erați în fașă, săraci de maică-afi rămas. (COSTACHE CONACHI)

Încă din fașă se arătase drept un copil bun.

A ieși din fașă = A depăși vârsta copilăriei:

Copilul ieșise deja din fașă, crescuse suficient și vorbea frumos.

FATĂ

A merge (sau **a se duce**) **la fete** (D. băieți) = A avea prima relație sexuală. A merge la bordel:

Eram supărat, or, dacă doi flăcăi se duc la fete, tot împreună trebuie să se întoarcă [...] (ANATOL MORARU)

A ședea (sau **a fi**) **ca o fată mare** = A fi timid:

Ea avea un fiu. El era de treabă, smerit și sficios ca o fată mare. (P. ISPIRESCU)

[...] nalt la stat, lat în spete, subțire la mijloc, mlădios ca un mesteacăn, ușor ca o căprioară și rușinos ca o fată mare, Dumnezeu să-l ierte! că n-avu parte să se preoțească. (ION CREANGĂ)

A-și da fata din casă = A-și mărita fiica:

– De acum înainte cred că mi-ți da fata, ca să vă lăsăm în pace și să ne ducem în treaba

noastră. – Bine, voinice, zice... Dar acum, deodată ia să ospătați ceva, ca să nu ziceți că ați ieșit din casa mea ca de la o casă pustie. (ION CREANGĂ)

FAȚĂ

A (se) da (ceva) de față = A (se) dezvălui. A (se) demasca:

Totul a fost dat de față cu cei adunați în curte.

A (se) da (ceva) pe față = A (se) descoperi, a (se) arăta în lumina cea adevărată, a (se) demasca, a (se) trăda:

– Boieri dumneavoastră, hoțul care a tulburat o țară prin iscusința, măiestria și istețimea lui, și care mi-a răpit odihna sufletului meu, se află în mijlocul domniei voastre, și îl rog să se dea pe față. (P. ISPIRESCU)

Podoablele inteligenței primului ministru sunt date pe față cu o zgârcenie proverbială. (I. L. CARAGIALE)

Spânul, văzând că i s-a dat vicleșugul pe față, se răpede ca un câne turbat la Harap-Alb. (ION CREANGĂ)

A avea (sau a-și face) față la cineva (Îvp.) = A merita recunoștința cuiva; a căuta favoarea cuiva, a avea trecere:

Boierii, ...nădăjduind că dintru aceea faptă vor avea față la Petru-vodă. (MIRON COSTIN)

A avea față (Fam.) = A aduce a..., a fi bun de...:

Are față de șef.

A bate războiul față (Înv.) = A duce o luptă deschisă:

Și așe, într-aceea dzi, marți, toată dzua și peste noapte și a doa dzi miercuri, de îmbe părțile s-au bătut războiul față. (NICOLAE COSTIN)

A da dos (sau dosul ori dosurile), a(-și) arăta dosul, a pune dos la fugă, a bate dosurile, a da dos la față. v. dos.

A da față (cu cineva) = A se întâlni (cu cineva). (Rar) A înfrunta (pe cineva):

Dar cu Simina n-ar fi voit Iorgovan să dea față; asta și-o pusese el de mult în gând. (IOAN SLAVICI) Cu nime față n-a dat. (POP.)

A face față (cuiva sau la ceva) = A rezista. A corespunde cerințelor unei sarcini, ale unei probe:

Își strânse cu putere tot aparatul de erudițiune pentru a face față înaltei situațiuni în care se afla. (I. L. CARAGIALE)

Pentru mine, care nici nu știam bine românește și nici, dacă aș fi avut bunăvoință, n-aș fi făcut față exigențelor. (ION IANOȘI)

A face fețe (Trs.) = A se strâmba:

Feciorul n-avea răbdare și făcea fețe.

A fi (sau a se întâmpla) (de) față = A fi prezent (sau martor din întâmplare) la ceva:

Era vorba să mărităm pe mama ta, și alegerea mea se oprise la prietenul Neculai, care era de față, gospodar cu oarecare avere și văduv, fără copii. (PANAIT ISTRATI)

Și eu vătavul Ioniță m-am întâmplat față. Și eu dascălul Nache m-am întâmplat față. Și eu preutul Andrii Bicolman m-am întâmplat față. (NICOLAE IORGA)

A fi față (Arg.) = a) A fi prost:

– Nu fi față! Mergi și vezi ce spune fata.

b) A fi răuvoitor:

De data asta ai fost față; așteptam să pui o vorbă bună.

A pieri (sau a scădea, a trece, a se ofili) la față (Înv.) = A îmbătrâni:

Cu trecerea timpului, femeia parcă se ofilea la față.

A pieri (sau a se prăpădi, a se stinge, a se duce) de pe fața pământului = A muri. A dispărea fără urmă:

Mai am numai trei zile de trăit, și te... ai dus, Ivane, de pe fața pământului! (ION CREANGĂ)

A privi (pe cineva) în față = A privi (pe cineva) drept în ochi:

Fără să-l privească în față, scoase cămașa împăturită a dosarului din buzunar. (CEZAR PETRESCU)

A privi (sau **a vedea**, **a zări**) **pe cineva din față** = A privi (sau a vedea etc.) în întregime figura cuiva:

El s-a oprit și o privea din față cu atenție mărită.

A pune (de) față (sau **față în față**) = A confrunța; a compara:

– Mă rog ție, cine e măgarul ăsta, aș vrea să-l știu... De ce să nu-l spui, dacă zici că mi-ești amic sincer? – Ca să mă pui de față? N-am poftă. (I. L. CARAGIALE)

O a doua secțiune a avut în atenție o ipostază particulară a ideologiei, aceea a liberalismului, pus față în față cu provocările pe care i le adresează contemporaneitatea. (DANIEL ȘANDRU)

Eu, fictiv, am pus față în față doi prozatori... pe Negruzzi și Sadoveanu! (GEORGE BANU)

A scăpa cu fața (sau **față**) **curată** = A scăpa fără neplăceri dintr-o situație dificilă:

Dacă văzu tovarășul meu așa și că nu este chip a scăpa cu față curată, se opri în loc, amenință asupra lor și se făcură stane de piatră. (P. ISPIRESCU)

În fața dlui Blăguță, Trică stătea smirna, iar cu Costi se bătuse adeseori în piață, în zilele cele bune, când nu era singur, ci săreau amândoi, cu Sida, în capul lui, și rar scăpa Costi cu fața curată, fiindcă Sida avea gheare ca pisica și ar fi sărit și în foc pentru frățiorul ei. (IOAN SLAVICI)

A schimba (sau **a face**) **fețe(-fețe)** = A-și schimba fizionomia sau culoarea obrazului (de jenă, de rușine etc.). A se tulbura:

– Ei, Ivane, ce mai direguiești? Moartea n-a mai venit pe-aici? Ivan, atunci, lasă capul în jos și, tăcând, începe a face fețe-fețe. (ION CREANGĂ)

Ion schimba fețe-fețe. Genunchii îi tremurau, iar în cerul gurii simțea o uscăciune parcă i s-ar fi aprins sufletul. (LIVIU REBREANU)

Procurorul schimba fețe-fețe. Nu îndrăzne să zică nu, dar nici nu-și putea însuși ușurința cu care prefectul lichida o chestie atât de gravă. (IDEM)

A se găsi vina față (Jur.; înv.) = A se constata evidența unui delict:

Stăpânul era prea iscusit ca să nu găsească vina față.

A sta față = A se împotrivi (cuiva), a ține piept (cuiva):

Ercule se întorcea într-un călcâi și sta față întotdeauna unde era primejdia mai mare și războiul mai înverșunat. (P. ISPIRESCU)

A(-i) cânta (cuiva) cucul în (sau **din**) **față** (Pop.; în superstiții) = A-i merge (cuiva) bine:

Dac-ar fi pretutindene tot asemenea judecători ce nu iubesc a li cânta cucul din față... cei ce n-au dreptate n-ar mai năzui în veci și în pururea la judecată. (ION CREANGĂ)

A(-i) lua (cuiva) fața = A apărea brusc în fața cuiva:

Un biciclist i-a luat fața și a intrat cu mașina într-un copac.

A-i da (sau **a trage**) **la față** (Fam.) = A lovi peste figură:

Băiatul i-a dat la față și l-a umplut de sânge.

A-i veni (iarăși) fața (sau **a prinde față**) (Îvp.) = A se însănătoși:

Femeii i-a venit iarăși fața și parcă s-a mai întremat.

A-l prinde (pe cineva) la față (D. haine, culori) = A i se potrivi:

Haina îi vine foarte bine și îl prinde la față.

A-și întoarce fața (de la cineva) = A nu mai vrea să știe (de cineva):

Domnul s-a întors fața de la noi, păcătoșii. (BARBU DELAVRANCEA)

Omul mai are încă multă cale până să ajungă la Dumnezeu, dar pentru că l-a ajutat să răzbească pe dracu', omul e încredințat că Dumnezeu nu și-a întors fața de la el și că-l va ajuta și de aici încolo. (MARCEL OLINESCU)

A-și sparge fața (Fam.) = A (se) lovi (grav) la față:

În urma accidentului, taximetristul și-a spart fața rău și a ajuns la spital.

Nici în dos, nici în față (Pop.) = În niciun fel:

Eu ca badea nu găsesc nici în față, nici în dos, nici în port așa frumos. (POP.)

FAUR

A cumpăra cărbuni de la faur (Îvp.) = A cumpăra scump marfă (la mâna a doua):

Jupânul s-a jurat că n-o să mai cumpere niciodată cărbuni de la faur, dar nu s-a ținut de cuvânt.

A se învăța ca faurul cu scânteiele sau ca broasca cu grindina. v. **învăța.**

FAVOARE

A fi (sau **a intra, a ajunge** etc.) **în** (sau **la**) **favoare** (ori **favor**) (Înv.) = A se bucura de bunăvoința cuiva:

Am putut vedea oameni [...] care nu au cruțat nici intriga [...] pentru a ajunge sau pentru a se susține la putere sau la favoare. (ION GHICA)

FAZAN

A pica (sau **a rămâne**) **de fazan** (Fam.) = A fi păcălit (din naivitate):

El, acolo, a fost înconjurat de consilieri și de o situație, unii au vrut să profite, au și profitat, și el a picat de fazan. (CORNELIU DRAGOMIR)

FAZĂ

A face o fază (cuiva) (Fam.) = A pune pe cineva într-o situație neplăcută:

Am nimerit în clasă cu una dintre cele mai bune prietene și stau în bancă cu ea, iar ieri mi-a făcut o fază foarte urâtă. (maramuresenii.ro/)

A fi pe fază (Fam.) = **a)** (A fi atent și) a acționa prompt:

Trebuia, cu el, să fii mereu pe fază. (DOINA PAPP)

b) A fi stăpân pe situație:

Dar am fost pe fază și n-am întrebat nimic. Am intrat în scurt timp pe autostradă și am simțit că ațipesc. (CONSTANTIN ARCU)

c) A profita de o ocazie:

Am fost pe fază, tovarășe prim, zic eu, pe fază mereu, nu i-am dat nimic. (DINU SĂRARU)

Din fericire, tatăl băiatului a fost pe fază și a imortalizat momentul. Acum, amândoi se amuză pe seama întâmplării. (<http://www.antena3.ro/>)

FĂCĂLEȚ

A amesteca vorba ca făcălețul mămăliga (Pop.) = A se bâlbâi. (Pop.) A spune prostii:

Exista și un proverb: A amesteca vorba ca făcălețul mămăliga, referitor la cineva care nu are o vorbire clară, ci una cam confuză. (<https://newskeeper.ro/>)

FĂCĂTURĂ

Parcă-i făcătură = Se spune atunci când cineva nu reușește, oricât s-ar strădui:

Văzând cum stă lucrul, mă iau cu limba scoasă, du-te, du-te, mergeam în neștire, doară-doară va da cineva peste mine să mă omoare, gândind că-s turbat. Dar gândeai că-i făcătură! (I. POP-RETEGANUL)

Dar parcă-i făcătură! Unde-i averea mare, acolo nu prea e noroc la copii. (IDEM)

FĂCĂU

A dejuga de la moară la făcău = A ajunge de la bine la (mai) rău:

Vezi c-a mai dejugat unul de la moară la făcău.

FĂCUT, -Ă

A rămâne bun făcut = A fi considerat în formă definitivă asupra căreia nimeni nu mai poate interveni:

Că bine zici tu, nevastă, răspunse bărbatu-său. Atunci ceilalți nemaivând încotro, șovâi, diata [(înv.) testament; prevedere testamentară] rămase bună făcută. (ION CREANGĂ)

Desigur, un lucru bun făcut chiar mai târziu, rămâne bun făcut [...] (DUMITRU SUCIU)

Parcă-i (un) lucru făcut (sau **un făcut**) = Se spune pentru a exprima surprinderea că un lucru se întâmplă (constant) contrar așteptărilor, ca și cum ar interveni o forță supranaturală:

Pare că era un lucru făcut: acel cineva care lua merele își bătea joc și de împăratul și de toți paznicii lui. (P. ISPIRESCU)

Avea dreptate autorul să-și înceapă articolul cu propozițiunea: „Parcă-i un lucru făcut!” căci cea mai mare parte a materialelor de prezentare a realității românești și mai ales a realizărilor artei și literaturii apar deformate. (IONEL OPRIȘAN)

Da bat-o întinericu de muiere, că doar nu scapi de pocinocu ei cu una, cu două... parcă-i un făcut cu muierea asta. (CALISTRAT HOGAȘ)

FĂGAȘ

A nu-și ieși din făgaș (Pop.) = A-și păstra obiceiurile, deprinderile:

Bătrânul nu-și ieșea din făgaș niciodată.

A se da în hăugașul lui (Mol.) = A se întoarce la deprinderile sale:

Vremurile l-au făcut pe bietul om să se dea în hăugașul său.

A-și pierde făgașul (Pop.) = A-și pierde direcția:

În cele din urmă, femeia și-a pierdut făgașul și rătăcea pe dealuri.

FĂGĂDUI

A făgădui (sau **a cere**) **marea cu sarea și (Oltul cu totul ori munți de aur)** = A făgădui sau a cere prea mult. (Pex.) A făgădui sau a cere imposibilul:

Ca și acum, ei făgăduiau marea cu sarea, ca și acum cauza tuturor relelor era că clasele privilegiate domneau [...] (MIHAI EMINESCU)

În vremea asta, nouă, celor de-afară, ni se făgăduia marea cu sarea [...] (PANAIT ISTRATI)

Când ei erau la putere făgăduiau țării în fiecare an, marea cu sarea, fără a-și bate

capul a ști dacă pot să țină ceea ce au promis. (I. L. CARAGIALE)

Făgăduiți marea cu sarea la început. Marea dragoste! Iubire până la moarte! Basmе, domnilor, basme. Gogoși. Minciuni. (OCTAVIAN PALER)

FĂGĂDUIALĂ

A da (sau **a face**) **o făgăduială** (Îvp.) = A promite:

[...] își urmară drumul către Alba Iulia, unde Sigismund îi primi cu cinste și le dete bună făgăduială că își va ține cuvântul. (NICOLAE BĂLCESCU)

A (nu) se ține de făgăduială (Îvp.) = A (nu) se ține de cuvânt:

Ne-am făgăduit către publicul cititor să-i dăm aci un șir de articole critice asupra teatrului românesc și ne grăbim a ne ține de făgăduială. (I. L. CARAGIALE)

FĂGĂDUINȚĂ

A da făgăduință = A făgădui, a promite:

Dăduserăm făgăduință să rămânem până a doua zi. (D. BOLINTINEANU)

A trăi ca în pământul făgăduinței = A trăi bine, în belșug:

Unora nu le păsa de cei apropiați și trăiau ca în pământul făgăduinței.

Țara (sau **pământul**) **făgăduinței** = Numele biblic al Palestinei. Loc unde cineva tinde să ajungă:

Întotdeauna i-am auzit pe ceilalți vorbind despre el și despre Basilicata lui ca despre un pământ al făgăduinței. (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

Observația lui Bachelard este valabilă și pentru mișcarea personajelor pornite în căutarea câte unui Pământ al Făgăduinței [...] (LIANA IVAN- GHILIA)

Pământul făgăduinței era altul, era cel de unde plecaseră străbunicii. Era, de acum, Germania cea prosperă. (IOAN T. MORAR)

FĂINĂ

(A fi) scump la tărâțe și ieftin la făină. v. **scump.**

A se uita cu un ochi la făină și cu altul la slănină (Fam.) = A fi sașiu:

Dacă te durea capul sau priveai cruciș, bunica îți descânta cu cărbuni stinși în apă neîncepută și îți lua durerea cu mâna și nu te mai uitai cu un ochi la făină și cu altul la slănină. (G. BĂLĂIȚĂ)

Iată-l pe loghiatatul Mitileneu „cu un ochi la făină și cu altul la slănină, cu pălăria în forma tingirii, largă în fund de două ori cât diametrul capului și pusă pe o ureche”. (TUDOR VIANU)

A-i trece (cuiva) făina prin traistă (Reg.) = A îmbătrâni:

Femeia se ținea bine și nu se vedea că i-a trecut făina prin traistă.

Altă făină se macină acum la moară! = S-a schimbat situația, s-a schimbat (în bine) rostul vechilor lucruri:

Și părintele mă ie la dragoste, și Smărandița începe din când în când a mă fura cu ochiul, și bădița Vasile mă pune să ascult pe alții, și altă făină se macină acum la moară. (ION CREANGĂ)

Dar vezi, azi altă făină se macină la moară! când ai sprijin, poți merge și după dreptate. (SPIRIDON POPESCU)

De aceeași (sau de o) făină (cu cineva) = De aceeași tagmă, de aceeași categorie, de aceeași teapă:

Franțisc David fu osândit și de cei ce era tot de o fărină cu el. (GH. ȘINCAI)

S-a spulberat făina din covată = Se spune atunci când cineva nu mai poate obține avantaje:

Omul și-a dat seama că s-a cam spulberat făina din covată și n-a mai venit pe la ei.

FĂRAȘ

A aduna (sau a lua, a duce) (pe cineva) cu fărașul = A bate pe cineva foarte tare:

[...] *dau cu tine de pământ nenorocitele, îți rup oasele de te adună mă-ta cu fărașul de pe jos [...]* (ADRIAN ȘCHiop)

La ce minciuni i-am tras, ar fi putut pune namila pe mine să mă facă așchiuțe, să vină nevastă-mea și să mă ducă cu fărașul acasă. (DAN LUNGU)

Nu poți să-ți spui părerea despre ceva, că se și găsește câte unul să te ia pe făraș și să te arunce-n stradă. (NICOLAE SIRIUS)

A face pe cineva făraș = A bate pe cineva foarte tare:

El i-a mai spus că de nu se astâmpără, îl face făraș.

A fi pus pe liber (sau pe făraș). v. **liber.**

FĂRÂMA

A-l fărâma la inimă (sau la stomac) (pe cineva) (Trs.) = A avea colici:

Pruncul n-a dormit toată noaptea, pentru că l-a fărâmat la stomac.

A-și fărâma capul = A-și bate capul:

Degeaba își mai fărâma capul acum, după ce a făcut ce a făcut.

FĂRÂMĂ

A (se) face (mici sau mii și) fărâme = A (se) fărâma, a (se) zdrobi, a (se) nimici:

Bietul Ștefan Voievod! El știa să facă fărâme pe turci, tătari, leși și unguri, știa nițică slavonească, avuse[se] mai multe rânduri de neveste. (MIHAI EMINESCU)

Făcu mici fărâme pe necuratul de zmeu. (P. ISPIRESCU)

Am o cățea cu dinții de oțel și, de i-oi da drumul, te face mii și fărâme! (ION CREANGĂ)

FĂȚ

Fățul meu = Formulă cu care un bătrân se adresează cu afecțiune, bunăvoință etc. unui tânăr:

Că mândruța, fățul meu, / Când simțește că ți-i rău, / Fuge iute la părau, / Udă cârpa-n apă rece, / Te leagă la cap și-ți trece. (JARNÍK-BÎRSEANU)

FÂN

A face fân (Pop.) = A cosi și a strânge iarba:

*Că m-ai dat la un bătrân, / Merge ziua,
face fân. (POP.)*

Muntenii au făcut mult fân vara aceasta.

Ori fân, ori paie (Pop.) = Una din două. Sau una, sau alta:

*Fân ori paie? Dacă erau de acord, ziceau
«otavă». Acum se înțeleg tinerii și e gata. Se cunună
și la două luni fac nuntă. (ION GHINOIU)*

FÂNTÂNĂ

A căra apă la fântână (Pop.) = A face o treabă inutilă:

*Ceea ce făcea el acum era ca și cum ar
fi cărat apă la fântâna din curtea casei.*

FÂS

A face un fâs (Fam.) = A eșua, a nu izbuti:

*La referendum văzut-ai cum v-ați făcut iar
de râs. Căci toată zbaterea voastră nu a fost decât
un... fâs? (FLORENTIN SMARANDACHE)*

FÂSNĂ

A sta într-o fâsnă = A sta așezat pe marginea
scaunului (fandosindu-se):

*Vali, culcat pe-o fâsnă, ca de obicei, se
trezi. (<https://psihedelicul.wordpress.com/>)*

FECIOR

Fecior de ghindă (fătat sau făcut în tindă). v.
ghindă.

FECIORIE

A strica fecioria (Pop.) = A dezvirgina:

*Cel ce făcea abuz de forță, cuvinte
mincinoase sau promisiuni de luare în căsătorie
și „strica fecioria” unei fete era obligat să
plătească o anumită sumă de bani. (MAGAZIN
ISTORIC, vol. 39)*

FEDELEȘ

A lega (pe cineva) fedeleș (sau **burduf, butuc,
bute, cobză, nod, snopi**) = A imobiliza complet
pe cineva prin legături foarte bine strânse:

*Până să tragă Fékete Láioș spada lui de
oțel de Damasc, pe care o avea amintire din
vremea cruciadelor, au năvălit toți tinerii*

*cavaleri; l-au legat burduf și l-au pus în
genunchi. (I. L. CARAGIALE)*

*Răvașul asupriților glăsuia: „Veți găsi
la curte vreo douăzeci de slugi fricoase, pe care
vă vom ajuta să le legați fedeleș”. (PANAIT
ISTRATI)*

*Raționamentul celor trei avea logica lui și
tot logică trebuia privită măsura de a-l captura pe
Niculiță, de a-l lega fedeleș cu ațele de la opinci și,
încă în aceeași noapte, a-l depune în pivnița
primăriei. (PLATON PARDĂU)*

*Au hotărât să lege burduf bou cu bou și
să-i urce în vagon pe brațe. (V. EM. GALAN)*

*Au tăbărit ipistații... l-au legat cobză pe el
și pe calfele lui și i-au purtat prin târg. (ION PAS)*

FEL

A face felul (cuiva) = a) A omorî (pe cineva):

*Iar sătenii duc pe leneș la locul cuvenit
și-i fac felul. Și iaca așa au scăpat și leneșul
acela de săteni, și sătenii aceia de dânsul. (ION
CREANGĂ)*

b) A face un rău (cuiva). (Pfm.) A dezvirgina: –

*– Așa le încântă pe toate, cu vorbe și
promisiuni, până le face felul. – Dacă Sanda mi-a
spus ce mi-a spus, înseamnă că pe ea n-a putut s-o
încânte. (CONSTANTIN BĂRBUCEANU)*

A se alege (sau **a se vedea**) **la un fel ori într-un
fel** (sau **altul**) = A se clarifica:

*Lucrul acesta trebuie să se aleagă
într-un fel! Așa, ori așa! răspunse el, apoi plecă
cu pași mari după Persida. (IOAN SLAVICI)*

*Până sâmbătă trebuie să se aleagă
într-un fel. (ION AGÎRBICEANU)*

A-i face felul (cuiva) (Fam.) = **a)** A-i face pe
plac cuiva:

*Că cică ar fi venit la el în seră femeia
aceea și că într-o zi nu era nimeni și Niculae a
pus-o jos pe pământ și i-a făcut felul. (MARIN
PREDA)*

b) A da gata, a omorî, a nimici (pe cineva):

*Nu te-am știut eu că ești de aceștia, că
de mult îți făceam feliul! (ION CREANGĂ)*

*Crede-mă pe cuvânt că fraierul ăsta nu
glumește și își vrea banii înapoi, iar dacă nu-i*

primește până săptămâna viitoare îmi face felul.
(LAVINIA CĂLINA)

A-și face felul (Mol.) = A-și face cheful:

Nu-i vorbă, că noi tot ne făceam felul, așa, câteodată. (ION CREANGĂ)

De fel din... = De neam, de origine, de loc, originar etc.:

Părintele lui, de fel din Botoșani, l-a regăsit pe excentricul fugar și... l-a luat acasă.
(I. L. CARAGIALE)

De felul meu (sau **tău, său** etc.) = **a**) Din fire, ca temperament:

Moshe, un tip vesel de felul lui, părea în dimineața aceea mohorât și supărat.
(FLORENTIN SMARANDACHE)

b) Din punctul de vedere al originii, al provenienței. De profesiune, de meserie:

De felul meu, sunt inginer, spuse Mihai.

În felul lui = Într-un mod original, propriu lui:

Nu semănau amândouă surorile. Fiecare era frumoasă în felul ei. (AL. VLAHUȚĂ)

Într-un fel (sau **într-un fel** sau **altul**) = (În legătură cu verbele „a se alege”, „a se hotărî”, „a se vedea” etc.) Într-o manieră oarecare:

Poate fiecare vorbă sună diferit în urechile diferiților oameni – numai individul, același rămânând, o aude într-un fel. (MIHAI EMINESCU)

Toți trăgeau nădejde că, într-un fel sau altul, dorințele lor se vor împlini într-o bună zi.
(DAN DOBOȘ)

Un fel de... = Un lucru asemănător cu..., ceva care vrea să fie...:

Ionuț umblă plecat pe lângă gard, legănând în mână un fel de tinichea goală. (M. DAVIDOGLU)

FELICITA

A se felicita pentru sau **că...** = A fi mulțumit în urma estimării efectelor unei acțiuni întreprinse, a unei atitudini luate etc.:

M-am felicitat că eram în stare să fac până și din spălatul ciorapilor un gest cultural.
(DANIEL BĂNULESCU)

M-am felicitat pentru întrebare; când ai un musafir, îl întrebi de cafea, de sănătate, de rude [...] (STELIAN TĂNASE)

FEREAȘTRĂ

A arunca banii pe fereastră = A fi risipitor:

Uită-te cum arunci banii pe fereastră! Bani la care alții doar visează, bani din care ai putea pune deoparte și tu pentru o casă, pentru ceva palpabil, Dumnezeuule! (ANDREI RUSE)

A avea (o) fereastră (Fam.) = A avea o oră liberă, intercalată între două ore de curs, în programul zilnic al unui profesor sau al unui student:

Dacă avea fereastră, o lua pe bulevard și se plimba, iar când avea liber mai mult de două ore, se așeza la una din terasele de pe pietonal [...] (DAN COMAN)

Profesoara avea o fereastră și s-a gândit să corecteze lucrările elevilor.

FERECA

A fereca și desfereca = A discuta în amănunt; a critica:

Amestecați din umbră în toate urzelile și uneltirile, fără noi nu se fereca nici desfereca nimic. (MATEIU I. CARAGIALE)

Cu C. A. Rosetti poezia românească desfereca și fereca poezia misterului feminin, a păcatului ineluctabil prin dragoste. (MARIN BUCUR)

FERI

A trăi ca Doamne ferește = A trăi foarte rău:

Numai viață nu era aceea, căci trăiau ca Doamne ferește și nimic nu aveau în casă.

Doamne ferește, Ferească (ferit-a) Dumnezeu (Domnul, Sfântul) = Exclamație prin care se invocă un sprijin, un ajutor etc. în fața primejdiei. Exclamație care exprimă surprinderea, opoziția, dezaprobarea:

Cu toate acestea, acum, tocmai acum, nu s-ar fi legat, Doamne ferește, de nimeni; îi era greu a ieși din casă. (IOAN SLAVICI)

Când stăpâna casei făcea la ciorap, pisoiul se juca cu ghemul. Dară nu-l încurca, ferească Dumnezeu. (P. ISPIRESCU)

Când stăpânul casei se juca cu dânsul, ferit-a sântul să-l zgârie, pare că-și pilise ghearele. (IDEM)

– Măi Grivei, măi, să te ferească Sfântul de Școala domnească! (BARBU DELAVRANCEA)

TÂNDALĂ: Ferească Sfântul... hai dar în codru... de-om întâlni vreun zmeu... i-om da decorațiile noastre, ca să-l îmblânzim... Cine știe?... (VASILE ALECSANDRI)

FERICE

A-l bate (pe cineva) fericea = Se spune despre un om sau unui om norocos:

În ziua când primea paralele ne bătea fericea... nu bătea pe nimeni! (BARBU DELAVRANCEA)

Ferice de mine (sau de tine) = Ce fericit sunt (sau ești etc.):

Ferice de părinții care l-au născut, că bun suflet de om este, n-am ce zice! (ION CREANGĂ)

Ferice de nebunii care trăiesc fără să-și pună întrebări și fără a aștepta răspunsuri. (MARCEL SECUI)

FERFENIȚĂ

A (se) face sau a (se) rupe ferfeniță = A (se) rupe în multe bucăți. A distruge:

– Ferfeniță ai făcut toate înfloriturile și mărgeluțele, și ai înnegrit-o de nu știu zău cum am s-o scot din boală!... Ba ai mai umplut-o și de sânge... (LIVIU REBREANU)

Își rupea ciubotele ferfeniță jucând împreună cu noi. (ION CREANGĂ)

FES

A-i turti (cuiva) fesul (Fam.) = **a)** A face pe cineva să rămână uimit în fața unei prostii săvârșite. A comite o mare prostie:

La pagina 14 sus, prima replică: «M-ai nenorocit. Mi-ai turtit fesul». Se scoate chestia cu fesul. Înțelegeți, dumneavoastră, acum cu

Orientul Mijlociu, să nu se creadă că este o aluzie. (ROMULUS DIACONESCU)

b) A face de râs pe cineva:

De când s-a făcut el că joacă fotbal la Dinamo și galeria l-a citit și i-a turtit fesul! Ce vreți? (www.gsp.ro/)

Interesul poartă fesul (Fam.) = Se spune adesea la adresa celui care face anumite acțiuni numai pentru a dobândi avantaje:

Ai văzut diavolul de Zoiță cum și-a bătut joc de bărbatu-său și de mine!... și toate aceste pentru ce?... pentru un șal!... Apoi, pas de nu zi că interesul poartă fesul... (VASILE ALECSANDRI)

Interesul poartă fesul! Mărturisesc că nu mi-am cunoscut interesul să descifrez sensul acestei formule. (GEO BOGZA)

FESTĂ

A face (sau a juca) o festă sau festa (cuiva) = A păcăli (pe cineva):

Mă puteam prinde că d. Costică o să ne joace festa. (I. L. CARAGIALE)

Am giurat să-i joc feste peste feste... și văd că pân-acum îmi merge bine. (VASILE ALECSANDRI)

FEȘTELI

A feșteli bățul sau briceagul sau mantaua (și eliptic, astăzi) **a o feșteli** (Fam.) = A o păți; a se face de râs:

Unii au mai feștelit-o, dar nu atât de mult încât să nu se aleagă cu note bune. (CĂLIN TORSAN)

Naiba le-a făcut, cu chip de-a bate oștile lui Dumnezeu, dar n-a ieșit la bun sfârșit, n-a scos-o la capăt cu obraz curat, a feștelit bățul de amândouă capetele. (www.e-calauza.ro/)

A-i feșteli iacaua (Iuz.) = A-i face rău cuiva fără să vrei:

Păcat că la căruntețe a feștelit iacaua cu hosanale politice uimitoare: să vezi și să nu crezi. (N. STEINHARDT)

FETI

A feti cu cineva (sau d. mai multe fete) **a feti împreună** = A petrece timpul de fete împreună (cu cineva):

Cele două prietene au fetit împreună până la vârsta măritişului.

FETIE

A strica fetia (Înv.) = A dezvirgina:

Şi curvia ei cea de la Eghipt n-au părăsit, căci cu ea dorinţa în tinereţele ei; şi ei i-au stricat fetia ei şi au vărsat curvia lor preste ea. (ŞERBAN CANTACUZINO)

FI

A fi (sau **a se pune, a se situa**) **mai presus de...** = A se ridica deasupra...:

Sunt în stare să mă pun mai presus de orice interes personal. (I. L. CARAGIALE)

Nu există decât un singur drept, care e mai presus de orice, anume dreptul ţăranilor de a trăi în ţara lor, de a nu fi jefuiţi, de a fi ocrotiţi contra venalităţii unei administraţii corupte [...] (LIVIU REBREANU)

A fi (sau **a cădea, a (se) da, a (se) lăsa, a rămâne**) **pradă** (sau **în**) **prada** (**cuiva** sau **a ceva**) = A fi (sau a (se) da, a (se) lăsa, a rămâne) dominat, copleşit de cineva sau ceva, la bunul plac al cuiva (sau ceva):

Fruntea albă-n părul galben / Pe-al meu braţ încet s-o culci, / Lăsând pradă gurii mele / Ale tale buze dulci... (MIHAI EMINESCU)

A fi (sau **a rămâne**) **orfan** = A-şi pierde părinţii:

Din cea mai fragedă a mea copilărie eu am rămas orfan. (POP.)

A fi (sau **a se vedea**) **nevoit** (sau **silit**) **să...** = A fi constrâns să..., a trebui să...:

Până şi cel mai mare erou se vede silit a părăsi câmpul gloriei. (VASILE ALECSANDRI)

A fi bine de cineva sau **a-i fi cuiva bine** = A se găsi într-o situaţie favorabilă; a avea parte de linişte, de mulţumire:

De noi ar fi mai bine în pădure! (I. POP-RETEGANUL)

Se încălzea la foc. Îi era rău? Nu. Nu-i era rău. Dimpotrivă. Îi era bine. (ZAHARIA STANCU)

A fi cu ceva = A avea ceva:

Dealul e cu spini acum. (G. COŞBUC)

Era cu o stea în frunte. (P. ISPIRESCU)

A fi cu cineva = a) A fi de partea cuiva (într-o dispută):

Se vedea clar că vecinii erau cu el şi era firesc să fie aşa.

b) A fi prietenul (-na) logodnicul (-ca) cuiva:

Băiatul era cu ea încă din timpul liceului.

A fi cuiva drag (**cineva** sau **ceva**) = A-i fi pe plac, a îndrăgi, a iubi:

Aşa-i fusese drag în tinereţe Lipan, aşa-i era drag şi-acum. (MIHAIL SADOVEANU)

A fi Gică Contra (Îrn.) = Se spune despre o persoană care adoptă întotdeauna puncte de vedere diferite de cele ale majorităţii:

Eşti un fel de „Gică contra”? A, nu, nu. Asta este o prostie. Nu sunt contra de dragul de a fi contra [...] (RADU LUPAŞCU)

Cu riscul de a-i nedumeri pe mulţi şi de a fi etichetat drept „Gică-contra”, voi privi acest „cadou” european cu un ochi mai sceptic. (SORIN ROŞCA STĂNESCU)

A fi nul la... (Arg.) = A nu şti absolut nimic la...:

Eram nul la matematici. (GALA GALACTION)

La istorie nu mă descurcam, din chimie nu-mi plăceau decât acizii cu care stropeam fustele fetelor, ele nu se amuzau, femeile n-au simţul umorului, la română eram nul însă aveam talent la desen. (RĂZVAN PETRESCU)

A fi op (Înv.) = **a)** A fi de folos, oportun:

Toţi plecaseră... şi fură op. (PSALTIREA)

b) A trebui, a fi necesar:

E op să ştim.

A fi pe cât este = A fi încă o dată pe atât (de mare, tare):

Asta n-aș face-o eu, de-ar mai fi el pe cât este.

A fi recunoscător (cuiva) = A purta recunoștință (cuiva):

Pentru propagarea învățăturilor înalte... școalei firești trebuie să-i fim recunoscători. (I. L. CARAGIALE)

Nu se supăra, dimpotrivă, era recunoscător lumii în care avea mereu ceva de privit, de înțeles ori de socotit. (VARUJAN VOSGANIAN)

A fi salta-singurel (Reg.) = A fi singur cuc:

La început era Dumnezeu salta-singurel. (POP.)

A fi sensibil (sau **simțitor**) **la...** = A fi impresionat de...:

El era tot așa de puțin simțitor la aplauzele semenilor săi. (I. L. CARAGIALE)

Timotei era sensibil la capriciile realității. Era un fel de seismograf al realității, al epocii. (CONSTANTIN STOICIU)

A fi sub glie = A fi mort, îngropat:

– *Dar George-al nostru cum o duce?* /
– *Sub glie, taică, și sub cruce.* (G. COȘBUC)

A nu fi bine (sau **a bună**) = A prevesti ceva rău:

I-am și spus zilele trecute neveste-mii: «Geto, porumbacele noastre și-au pierdut pofta de mâncare, nu-i a bună!». (DAN LUNGU)

A nu fi puțin lucru = A fi mare lucru:

Nu era puțin lucru pentru om să aibă pe Dumnezeu în preajma lui. (POP.)

De câteva luni v-ați înhămat la a traduce Baudelaire, ceea ce nu-i puțin lucru. (OCTAVIAN SOVIANY)

A-i fi (cuiva) aminte (de ceva). v. **aminte.**

A-i fi (cuiva) paraxin (Înv.) = A i se părea curios, a se mira:

Boierule, să nu-ți fie praxim unde nu vezi... numai amândoi. (P. ISPIRESCU)

A-i fi nează (cuiva) (Reg.) = A-i fi scârbă, silă, greață (cuiva de ceva sau de cineva):

La vremea asta cefoasă tot omului i-i nează. (POP.)

Așa a fost să fie! = Așa a trebuit să se întâmple, era imposibil ca lucrurile să se petreacă în alt chip:

Așa a fost să fie, nu fi disperat, totul se uită, totul se repară. De ar fi să ne lăsăm doborâți de fiecare dată, unde am ajunge? (LIVIU CIOCĂRLIE)

Ce mi-i (sau **ți-i** etc.) = Ce importanță are:

Ce mi-i vremea, când de veacuri / Stele-mi scânteie pe lacuri. (MIHAI EMINESCU)

Ce-o fi, o fi! = Exprimă indiferența, neputința sau resemnarea cuiva în fața unei situații:

– *Dar pe aici încă n-a venit ordin, că ne-ar fi spus primarul, urmă Petre. Acu ce-o fi o fi, nu-ți mai face grijă și supărare de pomană!* (ION CREANGĂ)

Ce-o fi, o fi... am murmurat. Ce nu faci ca să îți satisfaci curiozitatea?! (GH. VÎRTOSU)

Dacă (sau **când**) **ar fi după mine** = Dacă ar depinde de mine:

– *Pe când hotărâști ziua plecării? – Când ar fi după mine și mâine.* (P. ISPIRESCU)

De când sunt (ești etc.) = De când mă aflu pe lume, dintotdeauna:

N-am sărit peste garduri niciodată, de când sunt. (ION CREANGĂ)

Tu, de când ești, nu te-ai îngrijit de toaletă. (C. NEGRUZZI)

E ce (sau **cum**) **e** sau **a fost ce** (sau **cum**) **a fost, dar...** = Treacă-meargă:

De foame ar fi ce-ar fi, dar n-am cu ce mă-nveli. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Era mai (mai) sau **aproape, p-aci (p-aci), cât p-aci** (sau **pe ce**), **tocmai**, (mai rar) **puțin era** = Puțin lipsea să se întâmple (ceva):

Când era mai să-i ajungă, să uită fata-ndărăpt. (I. POP-RETEGANUL)

Strângându-l tare în brațe, era mai ca să-l omor. (MIHAI EMINESCU)

Este? (Fam.) = Nu-i așa (că am dreptate, că se confirmă ce spun)?:

Da știi, mă simt eu fără carte, că cine n-are carte n-are parte... Este, d-le căpitan? – Da cum să nu fie, d-le Paraipan? (DUILIU ZAMFIRESCU)

Fie! = a) (Exprimând consimțirea) Să se facă precum spui, accept:

– Vino și tu! – Fie, am să vin!

b) (Exprimând concesiia) Admit, aprob, merită, nu e păcat:

Destulă muncă avu, dar fie, că izbuti. (P. ISPIRESCU)

Mi-e (sau **ți-e**) (Urmă de un infinitiv, un supin sau o propoziție secundară cu verbul la conjunctiv) = Îmi pasă. Îmi vine (greu sau ușor). Sunt interesat:

Dacă nu ți-a fost de cumpărat, la ce i-ai dat drumul [puzei]? (ION CREANGĂ)

Mi-e (sau **ți-e**) **că...** (sau **să nu...**) = Mă tem (sau te temi) că... (sau să nu...):

Sunt bătrân... și mi-e să nu poticnesc. (P. ISPIRESCU)

Mi-i să nu mă scoți din sărite. (ION CREANGĂ)

O fi! = Se poate, posibil (dar eu n-aș crede)!:

O fi, nu tăgăduiesc. (NICOLAE FILIMON)

Ți-o (sau **i-o**) **fi!** (Fam.) = Ajunge!:

Hai, du-te! Ți-o fi! (MIHAIL SADOVEANU)

FICAT

A ofta de la ficați (Fam.; mpl.) = A ofta din adânc:

De supărare, bătrânul oftase de câteva ori de la ficați și începuse să plângă.

A se opinti de la ficați (Fam.; mpl.) = A se opinti cu putere:

În cele din urmă, el a încercat să se opintească de la ficați și a scos mașina din nămeți.

A tăia (pe cineva) frigul la ficați = A pătrunde (pe cineva) frigul:

Cât a așteptat tramvaiul, l-a tăiat frigul la ficați și începuse să tremure.

A-i îngheța (cuiva) ficații (Fam.; mpl.) = A se înspăimâta:

Un glas de cucuvaie și de luare în râs îi îngheța ficații. (GALA GALACTION)

A-l atinge (pe cineva) până la ficați (Fam.; mpl.) = A-l atinge (ceva) foarte tare; a-l supăra:

Ștefan-vodă, pătruns până la ficați de mâhnire, când îi văzu morți, porunci de-i îngropă chiar în locul unde își deteră sufletul; (P. ISPIRESCU)

A-l roade sau a-l usca (pe cineva) la ficați (Fam.; mpl.) = A simți o durere fizică foarte puternică. (D. griji, de necazuri) A frământa, a chinui (pe cineva):

Și apoi o rodea la ficați călcarea poruncii tatălui lor. (P. ISPIRESCU)

– Cum mă? Da pă mine și pă toată negustorimea asta din Obor nu ne seacă la ficați orânduirea de azi? Dacă ai ști cum ne jegmănea oamenii agiei [organ administrativ din sec. al XIX-lea, însărcinat cu menținerea ordinii publice]. (CAMIL PETRESCU)

A-l ustura (pe cineva) la ficați (Fam.; mpl.) = **a)** A simți o durere fizică puternică:

Te mai scuipă câte o stropeală de te ustură la ficați, dar aia nu seamănă cu o explozie. (CONSTANTIN BANU)

b) A produce (cuiva) un sentiment puternic de mânie, de regret, de ciudă etc.:

Crezi tu, mă vericule, că nu m-a usturat la ficați și pe mine... (G. M. ZAMFIRESCU)

FIER

A arunca (ceva) la fier vechi = A scoate din uz. A nu mai acorda nicio importanță unui lucru:

Cu piese lipsă, fără geamuri și cu banchete furate, garnitura mai așteaptă să fie casată și aruncată la fier vechi. (www.digi24.ro/)

Dacă nu-l caută nimeni, înseamnă că l-au aruncat la fier vechi. Cu excepția celui care-i umple frigiderul. Cineva tot mai are grijă de el. (GH. SCHWARTZ)

A avea fier (Ban.) = A avea bani:

Ei aveau fier, nu glumă, căci și-au ridicat adevărate palate.

A avea fierul cuiva (Pop.) = A semăna cu cineva:

Gheorghe are fierul mă-sei. (TUDOR PAMFILIE)

Nepotul pare că avea fierul bunicului, ochi albaștri și la fel de chipeș.

A bate fierul până-i (sau **cât e**) **cald** = A nu lăsa să scape o ocazie când i se oferă:

Colo unul vinde, altul cumpără, unul croiește, altul coase, un al treilea bate fier[ul] până-i cald, la câmp se ară, se samănă, se seceră [...] (MIHAI EMINESCU)

Bate fierul pân-e cald, și fă tot lucrul la vremea lui. (C. NEGRUZZI)

A purta fierul și pârjolul (Înv.) = A nimici cu forța armată:

Ridicarea romanilor [...] purtase ferul și pârjolul peste toată întinderea de la Dunăre ai împărăției turcești. (NICOLAE BĂLCESCU)

A trece prin ascuțișul fierului (Îvp.) = A pustii un ținut, tăind și omorând locuitorii:

[...] o adâncă plângere tremurată în liniștea codrilor, sub cerul curat, în lumina scăzută, în fața câmpiei Moldovei, care deschidea zare pustie spre întreaga țară prădată, arsă, trecută prin ascuțișul fierului. (MIHAIL SADOVEANU)

Ca și hanul cel dintâi, supusese jumătate de Europă și Asia sub ascuțișul fierului. Menirea lui, ca și a lui Ghinghis, era să fie o pedeapsă a lumii. (IDEM)

A-i trece (sau **a-i da cuiva**) **un fier** (ars sau roșu) **prin inimă**. v. **inimă**.

Fierul rău nu se prăpădește (Pop.) = Se spune despre omul care e rău din fire și care, de aceea, trăiește mai mult:

Când m-a văzut tata înapoi, acasă, mi-aduc aminte că i-a spus mamei: „Nu ți-am spus eu că fierul rău nu să prăpădește.” (ADRIAN NECULAU)

În fierul nopții (Pop.) = În timpul nopții:

Nu i s-a mai întâmplat niciodată să-i bată cineva în fierul nopții la fereastră.

FIERBE

A fierbe în suc propriu (Fam.) = A fi măcinat de griji și incertitudini:

Dimineață de dimineață, în jurul orei cinci, mă trezeam fierbând în suc propriu, ca o ficnită. (DOINA POPESCU)

Totuși, în cele din urmă, m-am întors, dar, cu toate că locuiam în același apartament, nu am mai schimbat o vorbă cu mama, fierbând în suc propriu. (DUMITRU CRUDU)

A fierbe tărața (în cineva) (Arg.; d. femei) = A fi excitată, a dori să facă dragoste:

Tinerețea e momentul când fierbe tărața-n tine și îți place să apeși pedala să impresionezi [...] (http://pustiul.ro/)

A se amesteca (sau **a-și băga nasul**) **unde nu-i fierbe oala**. v. **fierbe**.

A-i fierbe oala fără foc = A-i merge bine:

La omul cu noroc, fierbe oala fără foc. (TEODOR FLONTA)

Cără apă toată ziua, muncea ca un om harnic la gospodărie cu răspundere, femeia era și ea slugă, dar oamenii acum se lăudau bine, căci boierul îi luase la iubire și treaba mergea tot din plin, ca la cel cu noroc, la care fierbe oala și fără foc. (COLINDE din ARDEAL, vol. 22, 1913)

A-l fierbe pe cineva fără apă (sau **în oală seacă**) = A-i face cuiva multe neplăceri. A-l chinui:

Eu, bolnavă, Russescu preocupat, musafirii fără interes. Doar copiii și vara basarabeancă drăguți – veștile stagnează, ne fierb nemții și rușii în oală seacă. (ALICE VOINESCU)

Eroii lui Mauriac sunt toți oameni „cu carte”, pe care însă contactul cu lumea culturii și cu orizonturile mai largi nu i-a putut scoate din oala seacă în care fierb și din bârlogul strâmt unde viețuiesc (de cele mai multe ori cu tot confortul) (N. STEINHARDT)

Era duminică și a doua zi se deschideau cursurile. – Am găsit ! strigă el vesel. – Atunci hai și spune repede, nu mă mai fierbe fără apă. (CORNELIU BUZINSCHI)

FIERE

A vărsa fiere = Se spune despre o persoană plină de necaz, de mânie (care se manifestă cu violență):

Ce mai tocmeală de creștin încât mi se varsă fierea de turbare! (MIHAI EMINESCU)

A-i crăpa (sau plesni) cuiva fierea (de necaz) = A fi mândros, invidios, la culme:

Crăpa fierea într-însa de necaz când văzu mielul; căci țiganca pricepu că acesta nu era lucru curat pentru dânsa. (P. ISPIRESCU)

– De-amu am să joc numai cu Florica... Cel puțin să plesnească fierea și într-însul!... (LIVIU REBREANU)

Nici nu prinse de veste când ajunse în pădure peste nămeți și troiene, ostent, de era să crape fierea în el. (P. ISPIRESCU)

FIERT, FIARTĂ

A o face fiartă (Fam.) = **a)** A face o gafă:

– Ai făcut-o fiartă! Acum ce facem? Cum o dregem?

b) A suferi un eșec:

[...] sistematic, de câte ori, pe plan intern, nu se urmărește rezultatul, echipa bună o face fiartă în fața unei necunoscute din Ce sau chiar De. (RADU COSAȘU)

FIERTURĂ

A băga (pe cineva) în fierturi = A speria (pe cineva) foarte tare. A băga (pe cineva) în speriet:

Era cât pe ce s-o bage-n fierturi pe biata fată.

FIGURAȚIE

A face figurație = A avea rol de figurant:

Am făcut atâta figurație, încât uneori nu mai deosebesc realitatea de ficțiune. (BUJOR NEDELCOVICI)

M-am prezentat și eu pe platou, spunându-i regizorului că am intrat la Teatru și că mi-ar plăcea să fac figurație în serial. (VLADIMIR GĂITAN)

FIGURĂ

A face (cuiva) figura (Fam.) = **a)** A face (cuiva) o farsă sau o surpriză neplăcută. A păcăli (pe cineva):

Peste vreun sfert de ceas s-a arătat Baci, furios... poate pentru că ghicise că i-am făcut figura. (ION PAS)

b) A dezamăgi, a decepționa (pe cineva):

Și de data aceasta, el mi-a făcut figura și a întârziat la întâlnire.

A face figură (Îvr.) = A însemna ceva (în societate):

Autoscopia lucidă nu fusese prea mult cultivată în pașoptism; în generația sa, scriitorul face figură aparte. (MIHAI ZAMFIR)

A face figură bună (sau rea) = A face o impresie bună (sau rea) celor din jur:

El ofta de mult, ca și alții, în cele din urmă l-a acceptat, nu din iubire, ci din indiferență. Conta în lume ca un băiat spiritual și făcea figură onorabilă în suita ei. (LIVIU REBREANU)

Soția lui, o femeie frumoasă și elegantă, face figură bună la recepții și reuniuni mondene. (DAN TALOȘ)

A face figură de circumstanță = A se purta potrivit împrejurărilor:

Va trebui să facă figură de circumstanță. (I. L. CARAGIALE)

A face figură de... = A avea aerul de... A fi considerat drept... A ține să fie considerat drept...:

Trebuie să facă sau figură de nătărău sau de impertinent. (D. BOLINTINEANU)

După cum spuneam, el nu și-a configurat o artă poetică explicită și, cu atât mai puțin, o estetică a poeziei, dar, evident, nici nu face figură de epigon prin aceste adeziuni teoretice târzii la modalitatea baladescului. (PETRU POANTĂ)

A face figuri (Fam.) = A se da în spectacol. A face fițe:

Alții însă îmi fac mereu figuri, priviri, vorbe. (AURORA LIICEANU)

Răspundeți, nu faceți figuri, că până la urmă tot aflu! (MUGUR BURCESCU)

A se rupe în figuri (Fam.) = A încerca cu orice preț să impresioneze; a se grozăvi, a se fuduli:

Geta stătuse ore întregi la cineva care avea balconul spre curte, numai ca s-o vadă pe pipița aia cum se rupe în figuri. (DOINA RUȘTI)

Vârciu se rupe în figuri pe motocicletă. (<http://www.ziartop.ro/>)

FIINȚĂ

A avea ființă (pe lume) (Înv.) = A se naște. A exista:

De unde ai să-l iei, dacă n-are ființă pe lume? (ION CREANGĂ)

Atunci lumea cea gândită pentru noi avea ființă, / Și, din contra, cea aievea ne părea cu neputință. (MIHAI EMINESCU)

A da ființă = a) A da viață, a da naștere:

Ca om al cuvântului, cum mă definesc, pentru mine a rosti cuvântul, a-i da ființă, a-l face să dureze consemnându-l în scris, înseamnă a trăi. (NICOLAE BALOTĂ)

b) A realiza, a făuri, a concretiza:

Dar asemenea lucrări comune pot determina și înființarea unor noi persoane juridice, cu scopul de a da ființă unor structuri care să constituie lăcășul juridic adecvat înfăptuirii unor activități de interes comun [...] (TRAIAN IONAȘCU)

A fi (sau **a sta**, (rar) **a se ține**) **în ființă** = A exista. A se menține, a dăinui:

Bolta este în ființă și pe zidurile ei se văd nenumărate sculpturi. (AL. ODOBESCU)

FILĂ

A cerceta (o lucrare) filă cu filă = A cerceta, a verifica (o lucrare) amănunțit, de la un capăt la altul, cu mare atenție:

Și încep să scriu și dau filă cu filă pe nerăsuflăte acestui monstru de zețar, care se hrănește cu manuscris. (I. L. CARAGIALE)

Ca să aibă timp s-o purice document cu document, filă cu filă, pentru a distruge orice document, orice filă care era compromițătoare. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

FILM

A face (pe cineva) un film (Fam.) = A merge la cinematograful (cu cineva):

– *Te fac un film? Sper că nu mă refuzi.*

A i se rupe (cuiva) filmul = A-și pierde cunoștința; a nu mai realiza ce se întâmplă:

Nu-i exclus să fi fost ceva mai multe, socotind că la un moment dat am intrat într-un timp mort și mi s-a rupt filmul. (CONSTANTIN ARCU)

Asta-i din alt film (Arg.; în limbajul adolescenților) = Asta e cu totul altceva. Nu are nicio legătură (cu cazul în speță):

Chiar dacă țin mult la puștoaică, e un pic din alt film. E cam proastă. (CRISTINA NEMEROVSCHI)

[...] *chiar dacă păstrează unele din trăsăturile familiei, pare din alt film – e o fire veselă, vorbește direct și suferă de o generozitate luminoasă, sinceră.* (ADRIAN BUZ)

FILOSOFIE

Nu e mare filozofie sau **nu e nicio filozofie** (Fam.) = Este un lucru ușor de realizat (sub aparența de dificultate):

– *Poți să tragi cu stânga?* – *Nu am tras niciodată, în viața mea nu am folosit așa ceva.*
– *Nu e mare filozofie, am spus eu înmânându-i un pistol.* (LAVINIA CĂLINA)

Nu-i nicio filozofie în a dezlega o inscripție în trei feluri diferite [...] (NICOLAE MANOLESCU)

FIR

A da un fir (cuiva) (Arg.) = A telefona cuiva:

I-a dat un fir, dar suna ocupat sau n-a vrut să răspundă.

A se băga pe fir (Arg.) = A interveni în relația dintre două persoane. A se amesteca într-o acțiune:

Așteptându-mă jos, Gherman i-a văzut și s-a băgat pe fir. (ION RAȚIU)

Se băgase pe fir un maior colonel ce-o fi fost și din cauza asta a trebuit să-l bage pe maistrul Părăluță la balamuc. (EUGEN URICARU)

A se ține (sau **a-i sta, a-i atârna**) **cuiva viața numai într-un fir de ață** (sau **de păr**) = a) A fi pe punctul de a se rupe:

Firește, nu votăm nici în favoarea Guvernului, care se ține într-un fir de păr [...] (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 18, 2007)

b) A se afla într-o situație foarte nesigură, a fi în mare dificultate sau aproape de moarte:

Abia când i se mai ținea viața într-un fir de păr, ajunse unchiașul la poarta de argint a Sfintei Vineri. (BARBU DELAVRANCEA)

Văzu ăla că nu e glumă, că-i sta viața numai într-un fir de ață, și, ca să scape de moarte, spuse că la el este inelul. (P. ISPIRESCU)

A tăia firul de mălai în opt (sau **în patru**) = A fi foarte zgârcit:

PEPELEA: *Ba! pe moșu-tău, că mare zgârcit îi! Îi în stare să taie un fir de mălai în opt...* (VASILE ALECSANDRI)

A-și pierde firul = A încurca ideile în cursul unei expunerii. A-și pierde cumpătul:

Totuși, repetarea propoziției întrerupte nu e obligatorie atunci când povestitorul nu și-a pierdut firul expozitiv [...] (OVIDIU BÎRLEA)

[...] dar și-a pierdut firul gândurilor și a cerut transmisionistului să-i facă legătura cu căpitanul Partenie. (VIAȚA ARMATEI, 1999)

FIRE

A scoate (pe cineva) din fire = A enerva (pe cineva), a înfuria, a scoate din sărite, din răbdări:

Trandafir și-un fir supțire, / Rău m-ai scos, dragă, din fire. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Însă prinse a mă scoate din fire: citea prea îndelung, cerceta cam amânat o filă [...] (LEO BUTNARU)

A se întrece (cu firea). v. **întrece.**

A se prăpădi (sau **a se rupe**) **cu firea** (Fam.) = A face tot posibilul. A se consuma foarte mult sufletește:

– Ia mai închide gura și nu mi te prăpădi cu firea! zise liniștit bătrânul Iuga. Lasă-i să vie! Bine că vin, ca să ne lămurim! (LIVIU REBREANU)

Acuma avea o emoție stranie care-l făcea să nu se prăpădească cu firea pentru a o vedea. (IDEM)

Noi ne-am prăpădit cu firea și dumneata habar n-ai. (I. A. BASSARABESCU)

A-și face fire (sau **a prinde la fire**) (Îvp.) = A-și păstra (sau a-și recâștiga) sângele rece:

Cum l-au zărit, l-au și săgetat nu-ș'ce pin inimă, dară, făcându-și fire, i-au dat bună demineața. (I. G. SBIERA)

Ia băiete, bea și prinde la fire, ca să nu-ți mai zic băiete, ci voinice! (PAUL LEU)

A-și ieși din fire = A se enerva foarte tare:

Cu gura căscată, căută să muște, și, când văzu pe unul din ei trei azvârlit în râu, își ieși din fire. (BARBU DELAVRANCEA)

Nu îți ieși din fire dacă ți-a pus o întrebare delicată sau dacă i-ai mai explicat o dată același lucru. (IRINA PETREA)

A-și pierde firea sau **a se pierde cu firea** = A nu se mai putea stăpâni, a-și pierde cumpătul:

Nu-ți pierde firea, măi frate. Că de moarte nu ne temem. (CRISTEA SANDU TIMOC)

Calul, dacă simți că fata se pierde cu firea, o îmbărbătă iarăși și-i aduse aminte ce o învățase să facă. (P. ISPIRESCU)

Când Baiazid îl întreabă arogant: „Tu ești Mircea?”, domnitorul român nu se pierde cu firea și îi răspunde la fix: „Da-mpărate!”
(FLORENTIN SMARANDACHE)

A-și ține (sau **a-și păstra**) **firea** (înv. **a-și îngădui firii**) = A se stăpâni, a-și păstra cumpătul. A nu-și pierde curajul:

– Ține-ți firea, omule, nu fi copil! Am îngrijit eu de toate. Ție să nu-ți pese de nimic.
(P. ISPIRESCU)

A-și veni în fire = A-și reveni (după un șoc, o emoție puternică, un leșin):

Când își reveni în fire, el se găsi culcat pe un pat de catifea într-o odaie, cea mai splendidă și bogată ce o văzuse în viața lui, luminată de lumini așezate în candelabre de cristal. (MIHAI EMINESCU)

S-a dus: dusă să fie! Cu cât rău s-a dus, cu atât mai curând are să-și vie în fire și cu atât mai căită se va întoarce. (IOAN SLAVICI)

FIT

A trage la fit (Fam.) = A lipsi de la datorie (în special de la orele de școală). A chiuli:

A trage la fit era ceva banal, dar a trage chiul chiulului, recunoașteți că este o performanță unică. (EDGAR PAPU)

Fiindcă se simt ca un școlar care trage la fit, completă Blondet. (ANGELA ION)

FITIL

A băga (sau **a vârî**) **un fitil** (sau **fitiluri**) (Fam.) = A provoca intrigi, discordie:

Alta n-au de vorbit decât bârfeli și răutăți, ca să vâre fitiluri și zăzanie în toată mahalaua. (I. L. CARAGIALE)

Este campion la fitile, îți bagă fitile de te adoarme, a declarat Dragomir la Look tv.
(<https://www.dolce-sport.ro/>)

A da (sau **a pune**) **(cuiva) fitil** = A îmboldi pe cineva să facă ceva:

Nu sunt un intrigant să vin aici să dau fitiluri, să înflăcărez resentimentele. (I. L. CARAGIALE)

Parcă i-ar fi pus fitil, căci imediat și-a schimbat părerea.

FIȚE

A face fițe (Fam.) = A se arăta mofturos. A se lăsa rugat:

Puteam să mă apropiu de Viktor Erofeev, scriitor și om care nu face fițe, agreabil, politicos, dispus la dialog cu colegii de oriunde. (LEO BUTNARU)

M-am gândit că poate este o apropiere între „a face fițe” și „a face mutre”. Cuvântul „mutră” nu e prea elegant, deși vine din greacă, unde înseamnă „față, figură”. Fițele nu sunt scandaluri, ele sunt mărunte și dese, ca un fond muzical la țambal. (AURORA LIICEANU)

FIZIONOMIE

Joc de fizionomie = Figură mobilă, mobilitate a figurii:

Marin are numai joc de fizionomie.
(CAMIL PETRESCU)

FLACĂRĂ

A arunca flăcări pe nas = A fi furios: *Deși îi spusese clar că nu dorește să intervină în conflictul lor, Candie s-a cam săturat să-i vadă pe cei doi scoțând flăcări pe nas.* (CRISTINA BONCEA)

A fi în flăcări = A arde puternic. A fi cuprins de flăcări:

În curând totul va fi în flăcări. Într-adevăr, peste câteva clipe tot sanatoriul fu cuprins de limbi de foc uriașe. (COSMIN PERȚA)

FLEANCĂ

Tine-ți (sau **închide-ți, tacă-ți**) **fleanca!** = Taci! Nu mai vorbi fără rost:

– Tacă-ți fleanca, fă Paraschivo, zise un bărbat dinaintea ei. (DUILIU ZAMFIRESCU)

– Apoi, atunci, tacă-ți fleanca și-ascultă!...
(I. L. CARAGIALE)

FLEURA

A umbla fleura (Pop.) = A umbla fără rost:

[...] pentru că n-ai depus încă jurământul, n-ai voie încă să umbli fleura prin cazarmă, trebuie să găsești pe cineva care să te însoțească, un militar care a depus jurământul. (BOGDAN SUCEAVĂ)

Poate îi caută doamna cu coasa pe acasă și ei umblă fleura... (www.mediafax.ro/)

FLOARE

(Copil) **din flori** = (Copil) nelegitim, (copil) natural:

Anca [...] o fată-din-flori a lui Neagoe-Basarab. (NICOLAE IORGA)

A strânge degetele floare = A strânge degetele cap la cap:

Dacă nu erau bine tăiate, făceai mâna puică, strângând degetele floare, cu unghiile în sus, apoi, cu linia în patru muchi, judeca puica tătarului. (BARBU DELAVRANCEA)

De florile mărilor sau **de flori de cuc** = În zadar, gratuit:

Calul, carele nu știu de unde aflase tainele zânelor, vezi că nu era el de florile mărilor năzdrăvan, spuse băiatului să fie cu mare băgare de seamă [...] (P. ISPIRESCU)

Vedeți bine că nu-l ducem noi la spânzurătoare numai așa, de flori de cuc, să-i luăm năravul. (ION CREANGĂ)

Floare la ureche = Lucru de puțină importanță sau gravitate, foarte ușor de rezolvat:

Însă deschid Viețile sfinților și văd atâtea și atâtea și zic: Doamne, multă răbdare ai dat aleșilor tăi! Ale noastre sunt flori la ureche pe lângă cele ce spune în cărți. (ION CREANGĂ)

Asta însă era floare la ureche pe lângă felul cum se purtase cu mine după aceea Nicolai Ivanovici. (DUMITRU CRUDU)

FLUIERA

A fluiera a pagubă = a) A fluiera în semn de regret pentru o pagubă suferită sau pentru o nereușită:

Le răsfoi, apoi fluieră a pagubă. (MARIN PREDĂ)

b) A face o prostie, a suferi un insucces, fără a mai putea schimba lucrurile:

– Adică asta-i dreptatea, să ia ce-i mai bun tot care au, iar noi să fluierăm a pagubă? amenință altul. (LIVIU REBREANU)

Sta în loc și fluiera a pagubă. Tot gândindu-se, își aduse aminte a fi văzut, în codrul unde a crescut el, un fier gros înfipt în pământ. (P. ISPIRESCU)

A fluiera în biserică (Fam.) = A comite fapte care șochează, care contravin moralei curente:

Așa-i trebuie! Cine l-a pus să fluiera în biserică? (POP.)

Ștefanache avea vocația de a fluiera în biserică. Nu era nici prudent cu cenzorii, nici pasiv. (MAGDA URSACHE)

A(-i) fluiera cuiva (sau **pe cineva**) = A chema pe cineva printr-o fluierătură. A avertiza pe cineva printr-o fluierătură:

Zogru l-a fluierat ușor pe Omul Negru, care a apărut, ținându-se câteva clipe pe picioarele lui, de broască uriașă. (DOINA RUȘTI)

FOAIE

A da (sau **a-i face**) **pe foaie** (sau **pe foi**) (**cuiva**) (Pop.) = A mostra, a certa (pe cineva); a da o bătaie (cuiva):

Voi să-i dea pe foi, pentru că nu îngrijise grădina. (P. ISPIRESCU)

A întoarce foaia sau **a o întoarce pe foaia cealaltă** = A-și schimba purtarea sau atitudinea față de cineva, devenind mai aspru:

A mers așa cât a mers, până i-a dat în cap cocoanei să-ntoarcă foaia, să-l prăjească și pe altă parte: s-a prefăcut că-l teme, că e zulară. (I. L. CARAGIALE)

Era speriat și furios. Strigă că are să se ducă la boierul Miron, să-i cadă în genunchi... Boiangiu se supără: să nu-i facă lui neplăceri, altfel întoarce foaia... (LIVIU REBREANU)

Dascălul văzu că a cam scrântit-o și o întoarce pe foaia ailaltă. (P. ISPIRESCU)

FOALE

A beli (**pe cineva**) **de foale** (Îvp.) = A jupui pe cineva:

Adevăr, acel Bașta însă ș-au luat plata de la împăratul Rodolfo, că l-au belit de viu la foale, precum scrie, că cine sapă groapa altuia, el cade într-însa. (CONSTANTIN CANTACUZINO)

A face foale (Pop.) = A avea pântecele plin, a se ghiftui:

Boii și vacile chiar acolo făceau foale, gândesc că numai în pizmă. (POP.)

FOAME

A avea o foame cât China (Arg.) = A fi extrem de înfometat:

Avea o foame cât China și a intrat în primul restaurant.

A fi rupt (sau **fript**) **în coș de foame** (Reg.) = A fi foarte flămând, a fi mort de foame și de sete:

– *Hai, ia dați-vă deoparte, măi păcătoșilor, că numai ați crâmpoșit mâncarea, ziseră atunci Flămânzila și Setilă, care așteptau cu neastâmpăr, fiind rupți în coș de foame și de sete. (ION CREANGĂ)*

Înainte de vro câteva sute de ani țara, în care locuim noi astăzi, era foarte bântuită din toate părțile de către o mulțime de lifte păgâne, care, ca niște lupi rupți în coș de foame, năvăleau asupra ei, și pe unde treceau, era mânia lui Dumnezeu. (SIMION FLOREA MARIAN)

A muri (sau **a crăpa, a leșina**) sau **a fi leșinat** (sau **lat**) **de foame** (Pfm.) = A fi foarte flămând:

– *Numai fata asta-i de vină, domnu Titu, se scuza doamna Gavrilas, trăgând cu ochiul spre Marioara care zâmbea șiret. Că zicea că e moartă de foame și că ea nu mai așteaptă nici pe prințul... (LIVIU REBREANU)*

[...] fiindcă are un fiiu atât de nevolnic, care crapă de foame dacă nu-i pune cineva un blid cu mâncare sub nas. (DAN LUNGU)

A muri (sau **a fi muritor**) **de foame** (Fig.) = A fi foarte sărac:

Într-un rând, ajunsese Nastratin într-o foarte proastă stare nu mai avea în casă niciun pumn de făină, nici lescaie frântă și hainele de

pe el hărtănite de tot – de azi pe mâine, gol și muritor de foame. (I. L. CARAGIALE)

Nu voia ca toată viața să fie muritor de foame. (GH. NICULESCU)

A-i da foamea de cap (Pop.) = A fi lihnit de foame:

Nici îmbrăcați nu erau așa bine, da foamea le da de cap. (POP.)

A-și înșela sau **a-și păcăli foamea** (Arg.) = A mânca frugal:

(Fig.) E lipsit de toate, dar adună o lume de amintiri și adesea își păcălește foamea citind cu lăcomie, mai ales pe măestrii ruși și pe scriitorii occidentali. (PANAIT ISTRATI)

Fata a luat o gură ca să-și păcălească foamea și a plecat.

FOARTE

Nici prea-prea, nici foarte-foarte (Fam.) = Moderat:

Omul nu trebuie să fie nici prea-prea, nici foarte-foarte, / Nici carnea să arză, nici frigarea. (ANTON PANN)

– *Aveți mult de lucru? [...] – Nici prea-prea, nici foarte-foarte... potrivit. (I. L. CARAGIALE)*

FOC

A arde ca focul = **a)** A fi foarte fierbinte:

Soarele încinge, aerul arde ca focul. (FLORENTIN SMARANDACHE)

– *Nu vezi că arzi ca focul? Mai stai încă pe plajă?*

b) (D. bolnavi) A avea febră (mare):

Are aproape 40 de grade temperatură și arde ca focul.

A avea un foc la inimă = **a)** A avea ceva pe suflet; a fi îngrijorat de ceva:

– *Ascultă-mă, rogu-te gazdă bună; eu văz că dumneata ești mâhnită de ceva... – Ce ai? – Ce să am, domnule? Am și eu un foc la inimă; dar, dumneata, cum ai să-l înțelegi? (I. L. CARAGIALE)*

b) A fi îndrăgostit de cineva:

– *Ei, domnule, am și eu un foc la inima mea. Ne-a prins războiul pe meleagurile astea și*

n-am apucat barem să-mi mai văz țiganca o data ... (G. TOPÂRCEANU)

A da cu mâna în foc (sau **prin spuză, prin șperlă**) = a) A se păcăli:

– *Adă cuțitașul încoace, zic eu, și, la toată întâmplarea, cred că nu mă vei da prin șperlă și nu-l vei lăsa să mă bată!* (ION CREANGĂ)

b) A se îmbogăți peste noapte:

Înțelese ea că trebuie să fi dat cu mâna în foc. (P. ISPIRESCU)

A da în foc. v.da.²

A deschide focul = A începe să tragă cu arma:

Când o baterie a noastră a deschis focul asupra dealului din față, am avut, pentru întâia oară, priveliștea unui duel de artilerie. (CAMIL PETRESCU)

Din pâlcul de copaci din stânga, o baterie de a noastră deschide focul fără veste spre răsărit. (G. TOPÂRCEANU)

A face focul = A aprinde focul:

Fata aducea apă, făcea focul și punea de mâncare. (POP.)

A fi (sau **a rămâne**) **scris cu litere de foc.** v. **literă.**

A fi (sau **a sta**) **între două focuri** = A fi încolțit din două părți:

Și noi, domnilor (cocoana Ghiolița ridică pumnii spre tavan), neculeștenii, suntem între două focuri: Slatina și Gorunii! – Între două focuri? întrebă mirat intelimarul, deschizând ochii mari și speriați. (BARBU DELAVRANCEA)

Fiodor Lukianov a explicat că în cazul eșecului operațiunii speciale, actualele autorități de la Kiev se vor afla între două focuri. (<http://www.evz.ro/>)

A lua (sau **a prinde**) **foc cu gura** sau **a mânca foc** (pentru cineva). v. **lua.**

A lua foc = A se supăra foarte rău; a se aprinde ceva:

Cine vrea să mă vadă, îi răspunse ăsta – să poftească el, la mine-acasă. Împăratul atât a așteptat – și parcă a luat foc – flăcări scotea pe nări, de supărare. (HRISTU CÂNDROVEANU)

Acum parcă a luat foc cerul. Acum parcă a luat foc pământul. Arde țărâna sub tălpile goale. (ZAHARIA STANCU)

A lua focul cu mâna altuia sau **a scoate castanele din foc cu mâna altuia** = A pune pe altcineva să întreprindă o acțiune primejdioasă; a fugi de răspundere, lăsând munca pe seama altuia; a se folosi de cineva într-o situație dificilă:

Din mojici, din ghiorlani și din dobitoci nu ne mai scoateți! Dumnezeu să ne ierte, și să ne iertați și dumneavoastră, cucoane, dar cu adevărat așa este: v-ați deprins a lua focul totdeauna cu mâinile noastre cele mojicești... și tot noi cei horopsiți! (ION CREANGĂ)

Obişnuieți cu sistemul comod de “a lua focul cu mâna altuia”, ei cer să se pună în mișcare tancurile și să se împroaște gazurile asfixiante ale d-lui Averescu [...] (IDEOLOGIE și STRUCTURI COMUNISTE în ROMÂNIA)

[...] pentru că roșii au știut totdeauna să ademenească pe un om mai bun și mai conștiințios decât ei ca să le scoată castanele din foc [...] (MIHAI EMINESCU)

Marea masă țărănească merge condusă și împinsă de această burghezime, merge să scoată castanele din foc pentru alții, căci pentru ea însăși, în orice caz și în orice fel numai pacoste și nenorocire poate să iasă din aceste revolte. (C. DOBROGEANU-GHEREA)

A pune pe cineva pe foc = A cere cuiva ceva cu prea mare stăruință. A insista prea mult ca cineva să acționeze într-un anumit sens:

Sculă în picioare toată casa, puse pe foc toate slugile să-i scoată salba din pământ din iarbă verde, că nu e de trai. (P. ISPIRESCU)

Vestea l-a pus pe foc și încerca să găsească soluții.

A se arunca (sau **a intra**) **în foc** (pentru cineva sau **pentru ceva**) = A-și expune viața (pentru cineva sau ceva):

Chiar și-n foc de ți-aș zice, să te arunci.
(ION CREANGĂ)

El iubea pe Grigore ca pe un arhanghel, mai ales de când cu plata boilor și ștergerea datoriei, și ar fi fost în stare să sară în foc pentru el. (LIVIU REBREANU)

A se face (sau **a fi**, **a se mânia**, **a se supăra**) **foc** (**și pară**) sau **a scuipa foc de mânie** = A se înfuria, a turba de mânie:

Auzind aceste, leahul s-au făcut foc de mânie și dasă acum poroncă să împușce, când unul din hatmanii lui i-au zis nu știu ce. (C. NEGRUZZI)

Zmeul... se făcu foc și pară de mânie.
(P. ISPIRESCU)

Când a mai auzit mama și asta, s-a făcut foc. (ION CREANGĂ)

Are să se mânie foc pe mine doamna Lucșița! (VASILE ALECSANDRI)

A se teme ca de foc = A se teme foarte tare:

Cine a făcut o revoluție ține cu dinții de ea, nu mai dorește, se teme ca de foc de o nouă revoluție. (ION D. SÎRBU)

A sta ca pe foc = A fi neliniștit sau grăbit:

Gânjul smead sta ca pe foc. Parcă ar fi vrut să-mi spună ceva și parcă n-ar fi vrut...
(ZAHARIA STANCU)

Ca pe foc stătea văzându-l. Dar – șireată – s-a uitat. (PETRE DULFU)

A trece (o țară, un oraș etc.) prin foc și sabie.
v. **trece**.

A(-și) pune sau **a(-și) băga mâna în foc** (**pentru cineva** sau **pentru ceva**) = A garanta pentru faptele, pentru cinstea cuiva:

Umbla vorba că ar avea un copil din flori, în satul vecin, dar nimeni n-ar fi putut băga mâna în foc pentru asta. (MARIUS CHIVU)

Aș fi băgat mâna în foc că a murit demult! (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

Uite, eu pun mâna în foc că nu există în muzeu nicio ascunzătoare secretă. (CONSTANTIN CHIRIȚĂ)

Să-i spun domnului procuror că cineva mi-a cotrobăit prin cameră azi-noapte. [...]
Dumnealui bagă mâna în foc că era ucigașul.
(RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

Arz-o focul! = Se spune pentru a sublinia admirația:

Dar ce frumoasă se făcu și mândră arz-o focul! (MIHAI EMINESCU)

A-și vărsa focul (Fig.) = A se destăinui; a-și descărca nervii:

Om era și el; trebuia să-și verse focul asupra cuiva: l-a dat afară din școală pe Trică, fiindcă era leneș, neascultător, hărțăgos și strica și pe ceilalți copii. (IOAN SLAVICI)

Copiii suferau pe tăcute și, de ce suferau mai mult, mai mult doreau să se vadă, să-și vorbească, să-și verse focul... (BARBU DELAVRANCEA)

Bată-te focul (să te bată)! = Arde-te-ar focul!:

Bată-te focul să te bată, măi țărane, că ticălos mai ești! (ION CREANGĂ)

Cum, bată-te focul, te vei hrăni tu cu oameni? (POP.)

De mama focului. v. **mamă**.

Foc de paie = a) Entuziasm sau pasiune trecătoare:

După ce s-a pus de acord cu fosta învățătoare că dragostea lor nu are simptomele unui foc de paie, s-au cerut pe vecie soț și, respectiv, soție. (VLAD A. POPESCU)

Iubirea lor a fost un foc de paie.

b) Fleac, bagatelă:

De asta au și fost, din perspectiva timpului, ca un foc de paie. (CĂLIN KASPER)

S-a speriat degeaba. Totul n-a fost decât un foc de paie...

Foc și pară = Înfierbântat, îndârjit, înverșunat; extrem de supărat, înfuriat:

Dragii moșului, în țară / Vin păgânii foc și pară, / Dar cum vin s-ar duce iară. (G. COȘBUC)

Este iute în mișcări și tăios în rostiri, totul în vorbirile, purtările și gesturile sale produce o impresie ce poate fi rezumată numai în termeni ca foc și pară, tunete și fulgere [...]
(N. STEINHARDT)

Foc și scrum (Reg.) = Durere (foarte mare):

Of! Iubiții mei părinți! De când d-acas am plecat, mult dor de voi am mâncat; dar în vremea de acum la inimă foc și scrum. (POP.)

Harnic (sau **iute** etc.) (**de mănâncă**) **foc** = Foarte harnic (sau iute etc.):

Zâna porunci și trase la scară o căruță ferecată în aur, cu patru telegari de mâncau foc. (P. ISPIRESCU)

Negru ca corbul / Iute ca focul, / De nu-l prindea locul; (VASILE ALECSANDRI)

N-o fi foc (Fam.) = Nu e nicio nenorocire:

– Iaca, să mai mergem și pe la haznaua împărătească, că doară n-o fi foc. (P. ISPIRESCU)

„Doar n-o fi foc” era o vorbă a lui; odată, l-am auzit, uimit, aplicând-o și morții: „Ei, n-o fi foc nici moartea asta!” (NICOLAE BREBAN)

Până nu faci foc, nu iese fum sau nu iese fum, fără foc = În orice zvon, oricât de exagerat, există un sâmbure de adevăr:

Pân’nu se face foc nici nu mai iese fum. / Și, dar, la ce de noi așa tăgadă mare, / Când leșul tot acum această vorbă are. (ALECU DONICI)

Nimeni însă n-ar fi pus mâna în foc că este adevărat acest zvon. Alții erau de părerea că nu iese fum până nu faci focul. (AURA CHRISTI)

FOFÂRLICĂ

A umbla cu fofârlica = A recurge la șmecherii, la înșelăciuni; a fi intrigant:

Nemernicul umbla cu fofârlica, vezi bine, că, uite, lui i s-a încredințat o misiune pe care trebuie s-o îndeplinească. (NICHITA DANILOV)

Ce-mi umbla el cu fofârlica progresului? Țsta e progres adevărat!... Să fabrici ceață ca să chiorăști oamenii. (CEZAR PETRESCU)

FOFEAZĂ

A umbla ca o fofează = A umbla repede:

Iar Serafim Ciorovici umbla ca o fofează în jurul meu sâsâind [...] (DUMITRU CRUDU)

FOLOS

A avea (sau **a trage**) **folos** (**din ceva** sau **de pe urma cuiva**) = A dobândi ceva, a avea un avantaj:

[...] n-am să am folos de el niciodată. (ION CREANGĂ)

Cine iubește argintul, nu se satură niciodată de argint, și cine iubește bogăția multă, nu trage folos din ea. (BIBLIA)

Ce folos? = La ce bun? Degeaba:

Dar cu pământul ce să faci ? / Și ce folos de boi și vaci? / Nevasta dacă nu ți-o placi, / Le dai în trăznet toate! (G. COȘBUC)

Ce folos de tine, dragă,/ Că ești albă și spălată / Și trăiești tot supărată. (JARNÍK-BÎRSEANU)

De folos = Folositor, avantajos, profitabil:

Da, bădică, mâne ți se-mplinește anul, ia-mă și pe mine cu d-ta, că ți-oi fi de mare folos. (MIHAI EMINESCU)

Adunând țara spre a se chibzui, își aleseră cu toți sfat de folos acestei nevoi ca domnul să se închine lui Sigismund, păstrându-și însă fără scădere drepturile suveranității și veniturile țării. (NICOLAE BĂLCESCU)

FOND

A fi în fonduri (Fam.) = A avea bani:

Se vedea că tipul era în fonduri, căci arunca banii în stânga și dreapta.

FORFOTĂ

A umbla forfota = A umbla grăbit (și fără rost) de colo până acolo. A forfoti:

Pot să admit eu la Amara o nemulțumire serioasă unde țărani umblă forfota să cumpere moșia Nadinei, să facă concurență altora? (LIVIU REBREANU)

În adevăr, de când se îmbolnăvi Tincuța, el umbla forfota de colo până colo, trântind ușile, înjurând slugile, dând dracului pe toată lumea. (DUILIU ZAMFIRESCU)

FORMĂ

A băga formele (Pop.) = A începe, la primărie, îndeplinirea formalităților pentru o căsătorie:

Cei doi s-au gândit să bage formele și în toamnă să facă nunta.

A face (cuiva) formele (Arg.; lumea interlopă) = A ucide (pe cineva):

Interlopul i-a amenințat pe cei doi că le face formele, dacă nu aduc banii.

A fi în formă = A fi, a se găsi în cele mai bune condiții (fizice și intelectuale):

Prezbiterul era în formă. Pe Andi îl pufni râsul. (DAN LUNGU)

Toți jucătorii echipei erau în formă și erau optimiști.

FORTE

A se face forte = A face toate eforturile pentru a reuși într-o acțiune. A se declara capabil, în stare să depășească o încercare anevoioasă:

Păun s-a făcut forte să mă înscrie la Fondul literar și la Uniunea Scriitorilor. (ONISIFOR GHIBU)

FORȚA

A forța ușa cuiva = A intra cu sila în casa cuiva:

Vă rog să mă iertați... Recunosc că nu e un fel civilizat de a forța ușa cuiva. (CEZAR PETRESCU)

Ușa înțepenită. Au sărit câțiva șoferi în trecere. Unul a forțat ușa. Mi-am desprins centura și am ieșit târându-mă pe burtă. (FLORENTIN SMARANDACHE)

A forța (cuiva) mâna = A constrânge (pe cineva) să facă ceva:

Nu vrea totuși să se spună că ar fi forțat mâna cucoanei. (LIVIU REBREANU)

Cel puțin asta trebuie să fi fost intenția autorului, dar tiparele imaginarii i-au forțat mâna, astfel că Euthanasius s-a transformat în paznic al Paradisului terestru și unic deținător al secretului existenței acestuia. (MIHAI EMINESCU)

A forța nota = A întrece măsura în comportarea față de cineva. A exagera:

Am forțat nota cât am putut de tare: – Vă rog să mă iertați! Dar acasă nu prea am timp să citesc pentru că exersiez la pian. (ALEXANDRU POPA)

De astă dată Emanuel socotea că-i bine să facă pe ofensatul, pentru a-i tatona dispoziția, să vadă dacă poate forța nota... (RADU ALDULESCU)

FRANC

A avea franci (Fam.) = A avea bani mulți:

Ea avea franci, nu glumă, și se lăuda peste tot.

A căuta francu' popii (Reg.; fam.) = A fi în agonie. A fi gata de moarte:

Mult n-avea s-o mai ducă, căci de câteva zile bătrâna începuse să caute francu' popii.

FRATE

A fi frate întru Hristos (Bis.) = A fi creștin:

Adică să nu ne mai simțim singuri, orfani și să nu ne simțim mai mari ca alții, ci frați cu alții în Hristos, frați cu alții pentru că suntem frați întru Hristos prin Duhul Sfânt. (DUMITRU STĂNILOAE)

FRĂMÂNȚA

A frământa glodul. v. **glod.**

A frământa pământul = A bate pământul cu picioarele, prin lovituri puternice și repetate:

[...] iară împrejurul frământa pământul, un ungur lung, cu picioarele goale în papuci mari împluți cu paie. (MIHAI EMINESCU)

Fetele jucau ușurel, fără să zâmbească, cu genele plecate; iar flăcăii frământau pământul, se răsuceau pe loc, băteau din călcâie tactul horii și strigau. (MIHAIL SADOVEANU)

Ei frământau pământul sub un brâu sau o bătută nebună. (CALISTRAT HOGAȘ)

Caii-n neastâmpăr frământă-n loc pământul. (VASILE ALECSANDRI)

A se frământa cu gândul (sau **cu firea, cu mintea**) sau **a-și frământa mintea** (sau **mințile**) = A-și bate capul, a se gândi cu mult și intens; a se chinui să găsească o soluție:

Colonelul Cotruț se tot frământa cu gândul, să dea năvală ori să stea pe loc. (G. COȘBUC)

Până atunci bietul flăcău se frământa cu gândul ce o să facă el și unde o să-și ducă mireasa. (P. ISPIRESCU)

A-și frământa mâinile = A manifesta o mare neliniște, o tulburare prin frecarea puternică a mâinilor:

Își frământa mâinile neliniștit, parcă-i lipsea ceva. (EUSEBIU CAMILAR)

Sergiu Miclăuș își frământă mâinile. Dădu să se ridice de pe taburetul pitic. Nu mai avea ce căuta aci. (CEZAR PETRESCU)

A-și frământa mintea (capul sau creierul) = A se gândi intens pentru a soluționa o problemă:

Tot frământându-mi mintea să știu cum a venit... am adormit. (P. ISPIRESCU)

Îmi băteam capul și mintea-mi frământam. (C. NEGRUZZI)

Neavând ce să fac, îmi frământ capul cu gânduri de tot felul. (ALECU RUSSO)

Femeia ce nu voiește să frământă, toată ziua cerne (Pop.) = Se spune despre cei care, nedorind să realizeze o acțiune, acordă o atenție prea mare preparativelor acesteia:

Vezi cum a fost maică-sa, căci pe unde a sărit capra, mai presus a să sară iada. De-i vide-a că nu vra să plămădească și toată ziua cerne, cercetează-ți casa, pentru că bataia e din rai. (C. NEGRUZZI)

FRĂSINEL

A umbla (de) frunza frăsinelului (Pop.) = A vagabonda, a hoinări; a umbla numai după distracții:

Să umblați numai așa, frunza frăsinelului, toată viața voastră și să vă lăudați că sunteți feciori de crai, asta nu miroase a nas de om... (ION CREANGĂ)

Colegul nostru de rezidență e celibatar în vârstă de vreo 50 de ani, umblă prin lume ca frunza frăsinelului, de asta crede că un copil e un fel de drăcușor care ar putea să îl distrugă. (CARMELIA LEONTE)

FRĂȚEȘTE

A împărți (ceva) frățește = A împărți în mod egal. A împărți în mod loial:

Dumnezeu a rânduit ca unul să aibă porumb, altul mălai mărunțel, iar al treilea bani, ca să le împărțim frățește toate [...] (IOAN SLAVICI)

Tu le-ai spune prostiile tale și eu, pe ale mele. Dar asta ne-ar înlesni să câștigăm ceva bani, împărțiți frățește în trei [...] (PANAIT ISTRATI)

FRÂNGE

A (i se) frânge cuiva inima (sufletul) = A (se) întrista peste măsură; a (se) înduioșa până la lacrimi:

– Plângi, copilă? – C-o privire umedă și rugătoare / Poți din nou zdrobi și frânge apostat-inima mea? (MIHAI EMINESCU)

Oh! deșert va fi de-acuma sufletul ce-n mine port! Oh! oh! Grue! Vai de mine! Grue!... Doamne, mi se frânge inima! Oh! Oh! (AL. DAVILA)

A frânge (cuiva) gâtul = A omorî pe cineva:

Am spus eu că ăsta are să-i frângă gâtul lui Gică. (CEZAR PETRESCU)

Poate frânge gâtul vreunuia, gândea uluită Magda. (DAN LUNGU)

A frânge carul (Pop.) = A nu reuși:

Încrederea ritos afirmată în „valorile democrației” și în „economia de piață” sunt, la fel, lozinci fără un conținut real, atâta timp cât drumu-i prost și ți se frânge carul. (EMIL IORDACHE)

A-i frânge (sau **a-i rupe, a-i muia**) **cuiva oasele** (Pop.) = A snopi pe cineva în bătaie:

PAMPON: Da, și tu, Bibicul, în loc să te duci la ea, o părăsești și te dai pe furis la amanta mea, la Didina. (se repede) O să-ți rup oasele... Oasele am să ți le rup! (I. L. CARAGIALE)

O dată-n viața noastră am băgat jalbă la măriă sa și în loc să ne facă dreptate, ne-am pomenit cu o ceată de arnăuți, care ne-au rupt oasele. (NICOLAE FILIMON)

Dar i-a spus finei ca nu cumva să îndrăznească «ticălosul» să-i calce în bătătură, că-i frânge oasele; că asta a făcut-o pentru ea, nu pentru el. (REVISTA SCRITORILOR ROMÂNI, vol.1-4, 1962)

A-și frânge gâtul = a) A muri (într-un accident):

N-am chef să-mi frâng gâtul pe șosele. (LIVIU REBREANU)

În goana asta, când la fiecare clipă îmi puteam frânge gâtul, cu trupul înghețat și capul ca-n foc, mă gândeam la culcușul bun pe care-l părăsisem prosteste. (I. L. CARAGIALE)

b) (Pfm) A-și compromite situația prin întreprinderi riscante:

Or fugi de mine toți tinerii. – Or fugi?... Pentru ce? – De frică să nu-și frângă gâtul când or cerca s-ajungă până la mine. (VASILE ALECSANDRI)

Dar nici observații din categoria aceloră de care trebuie negreșit să ții seama înainte de a-ți frânge gâtul. (RADU MAREȘ)

A-și frânge mâinile (Fig.) = A-și împreuna mâinile și a-și îndoi cu putere degetele (ca expresie a durerii, a deznădejdi etc.); a fi îndurerat, deznădăjduit, disperat; a se căi:

Suspina și-și frângea mâinile de ginere ca acesta. (GR. URECHE)

– Ce ne facem, coane Miroane, cu oamenii, că nu mai vor să primească învoielile vechi, ba mă și amenință! se tângui Cosma Buruiană frângându-și mâinile. (LIVIU REBREANU)

FRÂNT, -Ă

A fi beat frânt = A fi foarte beat:

[...] era și Nae Ipingescu, ipistatul, beat frânt. (I. L. CARAGIALE)

A nu avea (nici) o para frântă = A nu avea niciun ban:

Ceea ce adăoga la mahniciunea lui era și împrejurarea că se afla omul la bătrânețe

împovărat de două copile destul de coapte, care trebuiau numaidecât măritate, și el n-avea para frântă, nemite cu ce să le-nzestreze pe potriva lor și a numelui părintesc. (I. L. CARAGIALE)

Că îmi moare un copchil acasă... și mi-i nevasta bolnavă și n-am para frântă-n pungă. (EM. GÎRLEANU)

A nu face (nici) o para frântă = A nu valora nimic:

Negustorul nu credea că face nicio para frântă.

Frânt de oboseală (sau **de osteneală**) = Epuizat, peste măsură de obosit, istovit:

Se trezi din somn cu ochii limpezi [...] cu toate că se culcase seara frânt de oboseală. (MARIN PREDĂ)

Atât de mult era ruptă de osteneală, încât căzu și rămăsese acolo o zi ș-o noapte. (P. ISPIRESCU)

Na-ți-o frântă (sau **bună**), **că ți-am dres-o!** (Gmț.) = **a)** Se spune celui care, într-o situație dificilă, pretinde că a găsit o soluție, afirmând însă un lucru nerelevant sau luat deja în calcul:

Pânză rău țesută și vreme pierdută / S-o lovi, nu s-o lovi, / Na-ț-o frântă că ți-am dres-o. / Unde chiorăște și unde lovește. (ANTON PANN)

Cică-aista e progres!... / Na-ți-l frânt, ca ți l-am dres! (VASILE ALECSANDRI)

b) Se spune celui care se vede ajuns dintr-o situație mai bună într-una mai proastă:

Na-ți-o frântă, că ți-am dres-o! Dintr-o pereche de boi de-a mai mare dragul să te uiți la ei am rămas c-o pungă goală. (ION CREANGĂ)

FRÂU

A da (sau **a lăsa**) (**cuiva** sau **la ceva**) **frâu liber** (sau, reg. **slobod**) sau (pop.) **a lăsa (pe cineva) în frâul său** = A lăsa pe cineva să facă ce vrea, a lăsa în voie:

În acea epocă a culturii vechilor elini, când dezvoltarea așezămintelor sociale și politice lăsa frâu liber opiniilor individuale și când instituțiunile sociale ameliorau viața cu ale ei exigențe, atunci nu exista fatala dispută între idealism și realism. (CONSTANTIN STAMATI-CIUREA)

Uitându-și cu totul sacrele îndatoriri de tată și de soț, Stamate începu să-și taie în fiecare noapte, cu foarfecă, legăturile ce-l țineau atașat de țărș și, spre a putea da frâu liber dragostei sale nețărșurite [...] (URMUZ)

Dăduse frâu slobod închipuirii înfierbântate. (V. I. POPA)

Anglia, țara cea mai austeră în privința moravurilor, a lăsat frâu liber prostituției, supunând-o numai unui control riguros și pedepsind cu deosebită asprime prostituatele care staționează în localuri publice sau acostează [...] (ADRIAN MAJURU)

A da frâul (sau frâu liber, frâiele) (cuiva sau la ceva) = a) A îngădui, a permite (cuiva sau la ceva) să acționeze în voie, nestingherit:

Moș Anghel, înșurat cu o nevolnică, se prăbușește, după ce luptă voinicește cu destinul său vitreg; cele două Chire și micul Dragomir-Stavru sunt răpuși, din pricină că-și dau frâu liber patimii de-a trăi cum li-o cere inima; (PANAIT ISTRATI)

b) A încredința conducerea treburilor (cuiva):

De când i-ai dat frâiele daraverii în mână, se face că nu mă mai cunoaște. (I. L. CARAGIALE)

A lăsa (pe cineva) în frâul său = A lăsa pe cineva să acționeze după bunul plac: *Poate că a fost mai bine să-l lase pe băiat în frâul său.*

A pune (în) frâu = A stăvili. A stăpâni:

[...] condus de un om moderat și înțelept ca d. Waddington, ținând seamă și de manifestația unanimă a guvernelor și a presei străine, au priceput imensul ridicol a unei asemenea acuzațiuni și au izbutit a pune un frâu poftelor necurate și urelor meschine a tuturor nulițăților invidioase care compun partida radicală extremă din Camera franceză. (MIHAI EMINESCU)

[...] niciuna din prerogativele monarhice nu se exercită pentru a pune frâu viciilor și turpitudinilor unui partid ignorant și corupt. (IDEM)

A ține (pe cineva) în (sau din) frâu = A domoli avântul sau pornirile cuiva. A domina pe cineva:

Și trebuie să știți că și între oameni cea mai mare parte sunt dobitoace, care trebuiesc ținute din frâu, dacă ți-i voia să faci treabă cu dânșii. (ION CREANGĂ)

„Busuioc nu știe să-și ție feciorul în frâu”: asta n-ar fi voit Busuioc s-o zică neamurile nevestei sale despre dânșul, pentru că avea și el neamuri [...] (IOAN SLAVICI)

Nefiind stăpân care să-i ție în frâu, ei își fac mendrele și vă sărăcesc, creându-și locuri și locușoare, deputății, primării, comisii și multe altele pe care voi le plătiți peșin [...] (MIHAI EMINESCU)

A ține (pe cineva) în șapte (sau nouă) frâie = A supraveghea (pe cineva) de aproape, fără a-i lăsa nicio libertate:

Mi-i urât de cin'te ține, / Că te ține-n nouă frâne. (JARNÍK-BÎRSEANU)

De-ar fi ținut-o și în șapte frâie, fata făcea tot ce știa ea.

A-și pune frâu la limbă (sau limbii) ori a-și înfrâna (sau a struni) limba = A vorbi cumpătat, cu prudență. A se reține de la vorbă:

[...] să se hotărască fiecare a pune frâu mâncărimei sale de vorbă, cel puțin în cestiiunile ce nu le cunoaște și nu le-a studiat [...] (MIHAI EMINESCU)

De aceea / Pune-ți frâu la gură și lacăt la inimă / Căci / Gardul are ochi și zidul urechi. (ANTON PANN)

Scrisoarea e iscălită și încă de prietenul meu cel mai bun: de fratele Petru, despre care, pentru că e dintr-o bucată, și nu știe să-și pună frâu limbii, lumea spune că-i smintit. (EUGEN LOVINESCU)

FRECA

A freca buha (ca să faci copii cu pene) (Arg.; în limbajul adolescenților) = A lenevi, a trândăvi, pierde vremea de pomană:

Și eu o mai frec din când în când deoarece trebuie să fiu în pas cu moda. Chiar și

acum când scriu aceste rânduri se poate spune că frec buha. (<https://blocul8a.wordpress.com/>)

Termină ce-ai început și nu mai freca buha!

A freca la melodie (pe cineva) (Fam.) = A bate la cap (pe cineva). A cicăli (pe cineva):

La revedere ! îi închid înaintea de a mai spune ceva, deoarece știu că mă va freca la melodie și nu vreau să mă enervez. (<https://www.wattpad.com/>)

A freca menta (sau **parul, mangelul**) sau **a o freca** (Fam.) = A nu face nimic important (pretinzând însă că este foarte ocupat):

Mai târziu aveam să aflu că, atunci când lipsea de acasă, adică aproape în fiecare zi, ea nu mergea la serviciu, ci pe la prietene sau freca menta prin magazine, cafenele, restaurante. (DAN LUNGU)

Nu-i mare filosofie la mijloc. E unul dintre miile de feluri în care poți freca menta. (FLORIN LĂZĂRESCU)

Luni, prin birourile de la primărie lumea freca mangelul cu mai mult aplomb decât de obicei. (<http://www.obiectivbr.ro/>)

A freca pe cineva la gâlci (Pop.) = A pune la punct pe cineva. A învăța minte pe cineva:

Până nu-l freca la gâlci așa cum știa el, nu se lăsa.

A-și freca (sau **a-și roade, a-și toci**) **coatele pe băncile școlii** (Pfm.) = A face studii îndelungate:

Dacă nu mi-ați fi luat cu pripă vorba din gură, vă spuneam tocmai că este în numele acelor tineri care împreună cu mine și-au frecat coatele pe băncile școlii, care împreună cu mine au intrat în viața publică [...] (GH. BUZATU)

Nu e vorba aici de preșcolari absorbind ca un burete cuvintele și gesturile părinților, ci de elevi care și-au tot tocit coatele pe băncile școlii [...] (DANIEL CRISTEA-ENACHE)

Noi n-am avut nici măcar curent electric, am învățat la lumânare și ne-am ros coatele pe băncile școlilor ca să ajungem aici! (IRINA PETREA)

A-și freca mâinile (de bucurie, de mulțumire etc.) = A-și manifesta o stare sufletească (de bucurie, de mulțumire etc.) prin gestul spontan de frecare a mâinilor:

Se duse la geam și privi afară, frecându-și încântat mâinile. (CEZAR PETRESCU)

Deschideți iute, zise Ivan, tropăind și frecându-și mâinile. (ION CREANGĂ)

FRECUȘ

A trage cuiva un frecuș (Pfm.) = a) A muștra pe cineva:

Un gazetar din cei mărunței... Va lua la trei parale pe toți d-nii autori și le va trage frecuș. (AL. VLAHUȚĂ)

b) A bate pe cineva:

La urma urmelor, Ivan scoate de barbă și pe Scaraoschi și-i trage un frecuș. (ION CREANGĂ)

FRICĂ

A băga (cuiva) frica în oase = A înfricoșa (pe cineva):

Iar Sisoe, ca să-i vâre și mai tare-n oase frica de cele dumnezeiești, se stropși la dânsul umflându-și obrazii, ba se și luă după el câțiva pași, cu toiagul ridicat. (G. TOPÂRCEANU)

A duce frica cuiva (sau **a ceva**) = A-i fi teamă de cineva sau de ceva. A-i fi teamă să nu i se întâmple cuiva ceva rău:

– Ai prevăzut și ai ascuns banii, de frică. Știi dumneata unde duce frica? La panică și la perturbare. (TUDOR ARGHEZI)

Dar și mai grav era că atunci, sub teroarea spaimei, credea că adevărul e de partea lui. Iată unde poate duce frica! (CONSTANTIN CHIRIȚĂ)

A fi cu frica în spate (sau **în sân**) = A fi într-o continuă stare de neliniște, de teamă:

Ana, de altfel, din noaptea aceea, trăia cu frica în sân. (LIVIU REBREANU)

Bătrâna, cu frica Domnului în sân, crezu. Se sperie văzându-și fata sângerată. (BARBU DELAVRANCEA)

A se îngălbeni de frică = A se speria foarte tare:

Când îl văzu, muierea înlemni și îngălbeni de frică. (P. ISPIRESCU)

Când a văzut însă pe Urmă Galbină intrând, și-a scăpat și sticla din mână și pipa din gură, și din negru ce era a îngălbenit de frică, și tremura ca varga, că el cunoștea pe Urmă Galbină. (I. POP-RETEGANUL)

A ști de frica cuiva = A asculta pe cineva, fiindu-i frică de el:

[...] *oamenii lui Marmont începură să-mi știe de frică și mă pomenii vânat cu înverșunare de dușmanul care pornise asupra mea o hăituială în toată puterea cuvântului.* (OCTAVIAN SOVIANY)

A-i tremura chiloții de frică (Arg.) = A-i fi foarte frică:

Bisericii îi tremură chiloții. De frică, evident! (www.adventomania.ro/)

Frica păzește bostănăria (sau **pepenii**) (Reg.) = Dacă nu le-ar fi teamă, oamenii ar face multe lucruri nepermise:

Până l-am dat la brazdă, mi-am stupit sufletul cu dânsul. Numai eu îi vin de hac. Vorba ceea: „Frica păzește bostănăria”. (ION CREANGĂ)

Ca de obicei, ca totdeauna, nu înțelepciunea, nu bunătatea, ci frica păzește bostănăria. (MIHAI CANTUNIARI)

La Petroșani, de frică, au transferat comanda către județ. Se spune că frica păzește bostănăria. (www.cotidianul.ro/)

Meșter (de) strică, și drege de frică (Pop.) = Se spune unui meseriaș într-un domeniu oarecare:

În ținuta lor de paradă sunt, în comparație cu securiștii care-și fac meseria lor înfiorătoare (meșteșugul vreme cere, nu se-nvață din vedere; meșterul strică și drege de frică), cu noi care n-aveam încotro [...] (N. STEINHARDT)

FRIG

A băga (pe cineva) în frig = A se răsti la cineva. A amenința pe cineva:

Ori de câte ori se întorcea acasă, el îi băga în frig pe copiii care se jucau liniștiți.

A nu-i fi (sau **a nu-i ține**) **nici de cald, nici de frig** (sau **de rece**). v. **cald**.

Frig de moarte (sau **frigul morții**) = Emoțiile (însoțite de fiori) prin care trece cineva atunci când se găsește în fața unei primejdii:

Iar mireasa, vai de ea / Frig de moarte-o coprindea. (VASILE ALECSANDRI)

FRIGE

A frige (pe cineva) la inimă (ori **la ficați**) sau **a-i frige (cuiva) inima** = A provoca cuiva o durere vie, usturătoare. A provoca cuiva o mare suferință morală:

O vorbă ca asta, mă, că ți se culcă nevasta cu altcineva, o crezi de oriunde-ar veni, că te frige la ficați când o auzi și nu mai stai să judeci. (G. M. ZAMFIRESCU)

M-o fript la inimă, nu altă. (ȘEZĂTOAREA, II)

A frige (sau, rar, **a pătrunde**) **pe cineva la mațe**. v. **maț**.

A-i frige pielea cuiva = A-i face zile fripte cuiva; a se răzbuna pe cineva:

Mai rabdă Harap-Alb, căci cu răbdarea îi frigi pielea. (ION CREANGĂ)

A-l frige pământul sub tălpi = A fi neliniștit, nerăbdător (să facă ceva, să plece undeva):

[clipele] *Îi păreau că durează o veșnicie, fiindcă îl frigea pământul sub tălpi.* (CAMIL PETRESCU)

[...] *stătea ce stătea într-un loc, apoi se muta într-altul, ca și cum le-ar fi ars pământul sub tălpi.* (OVIDIU BÎRLEA)

Bea de frige (Fam.; gmț.) = Bea foarte mult:

– *Nu-ți pune mintea cu el, că bea de frige.*

FRIPT, -Ă

A face (cuiva) zile fripte (Pfm.) = A necăji pe cineva (zi de zi). A hărțui, a șicana:

Nevasta celui bogat de multe ori făcea zile fripte bărbatului, ca să-l poată descotorosi odată de frate-său. (ION CREANGĂ)

PEPELEA: *Am să-ți fac zile fripte, ca să pomenesci de Pepelea cât îi mai trăi!...* (VASILE ALECSANDRI)

A mânca pe cineva (fript sau de viu). v. **mânca.**

FRÂNTURĂ

Frântură de limbă = Fel de a vorbi încâlcit; (Pex.) Frază încâlcită, alcătuită din cuvinte greu de rostit:

Turbare de cap și frântură de limbă ca la acești nefericiți dascăli, nu s-a mai dat a vedea. (ION CREANGĂ)

FRONT

A rupe (sau **a sparge**) **frontul** = A pătrunde forțat în linia de apărare a inamicului:

Biletul rămas deasupra, la vedere, scris de mână, cuprindea următorul mesaj: Grigore, Rușii au rupt frontul la Nicolaev și vin încoace, spre Nistru. [...] (ION LAZU)

Armata a II-a română, comandată de generalul Alexandru Averescu, sparge frontul german la Mărăști [...] (DINU C. GIURESCU)

FRUMOS, -OASĂ

A face frumos (D. câini) = A sta sluj:

Câinele făcea frumos și nu mai lătra.

A face frumos = A face pe placul, pe gustul cuiva; a fi slugarnic:

Și din haosul de gânduri s-alergi sfintele icoane, / Ca să faci frumos cu ele la boieri și la cucoane? (MIHAI EMINESCU)

Acum, după alegeri, au făcut frumos în Parlament, au votat ridicarea unor imunități, au respins legea amnistiei, ca după ce entuziasmul popular s-a pleștit pe principiul „orice minune ține 3 zile”, și-au revenit. (<http://politicstand.com/>)

A fi frumos (din partea cuiva) = A se cuveni. A fi lăudabil:

Nu-i frumos să lași ca să te sărute ofițerii. (VASILE ALECSANDRI)

A lua (pe cineva) cu frumosul = A trata (pe cineva) cu blândețe, cu menajamente:

Bunică-mea se întorcea după el, îl lua cu frumosul, după aia arunca cu bățul, câinele ieșea [...] (LAVINIA BRANIȘTE)

A se face frumos (Fam.) = **a)** A se îmbrăca și aranja frumos:

Du-te acasă, fă, buhoasă, / Și te lă, te fă frumoasă! (POP.)

b) (D. vreme) A se îndrepta:

De mâine se încălzește și se face frumos.

A sta (sau **a șede**) **frumos** = **a)** (D. obiecte de îmbrăcăminte) A i se potrivi (cuiva). A-i veni bine:

Haina îi sta frumos.

b) (D. purtări) A fi așa cum cer regulile de bună-cuviință:

Pentru că era lume străină și nu șede frumos să ridic tonul, am convenit cu domnul Nasta să trimit textul comunicării, în două exemplare, pe adresa sa. (GH. DUMITRAȘCU)

FRUMUSEȚE

O frumusețe (de)... = Foarte frumos:

Îi fu milă să răpuie o așa frumusețe de vită. (P. ISPIRESCU)

Este o frumusețe de zi acum când îți scriu. (MIHAI EMINESCU)

FRUNZĂ

A lua frunza-n buză = A fugi de lume:

[...] iar Dl. Maniu, care a luat frunza-n buză prin toată Europa, îi pasă prea puțin ce are și ce n-are Dl. A. Bănuț. (PUBLICIȘTI ARDELENI CĂTRE HORIA PETRA PETRESCU)

A tăia frunză câinilor (sau **la câini**) (Pfm.) = A nu lucra nimic. A nu avea nicio ocupație serioasă:

Multe a văzut, multe a prefîrat el prin ăl București! Doară n-a tăiat câinilor frunză! (BARBU DELAVRANCEA)

– Ba ce mai proletar, domnule Mișu! făcu Titu și mai în glumă, și mai în serios. Atât de proletar că deocamdată tai frunze câinilor cu speranța că voi găsi cândva de lucru! (LIVIU REBREANU)

A trăi ca frunza pe apă = A trăi la voia întâmplării:

Titu Herdelea se strecură afară. Roșu îi vârase un cuțit în suflet. De unde își închipuise că, muncind conștiincios, are asigurată o lefșoară din care să trăiască, azi iată-l iar ca frunza pe apă. (LIVIU REBREANU)

Din satul nostru au ridicat o sumedenie de familii și numai unul Dumnezeu știe unde au fost duse, acum și noi stăm ca frunza pe apă. (ANDREI SMOCHINĂ)

A umbla frunza lelii sau de frunza frăsinelului = A umbla fără rost:

Tot umblând noi din școală în școală, mai mult, ia, așa de frunza frăsinelului, mâine, poimâine avem să ne trezim niște babalâci gubavi și oftigoși numai buni de făcut popi, ieșiți din Socola. (ION CREANGĂ)

Câtă frunză și iarbă sau ca frunza și ca iarba sau câtă frunză, câtă iarbă = Foarte mult, în cantitate foarte mare, extrem de numeros:

Împrejurul Costeștilor e armată câtă frunză și iarbă, gata să pornească încoace. (LIVIU REBREANU)

Au și început a curge furnicele cu droaia, câtă pulbere și spuză, câtă frunză și iarbă. (ION CREANGĂ)

Când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă... / Am jurat ca peste dâșii să trec falnic, fără păs. (MIHAI EMINESCU)

FRUPT

A mânca de fruct = A mânca de dulce:

A trecut miezul nopții, acum putem să mâncăm de fruct. (AL. VLAHUȚĂ)

Închipuindu-mi că este de vină mâncarea de post, am poruncit pentru mine mâncare de fruct. (TEOCTIST CAIA)

Unul mânca de post și celălalt de fruct. Cel ce mânca de fruct mânca puțin; iar cel ce mânca de post mânca mult. Amu' ei au prins a se sfădi pentru mâncare. (<http://ziarullumina.ro/>)

FUDUL, -Ă

A fi fudul de-o ureche (Fam.; gmț.) = A fi surd:

Carp, răsturnat pe canapea, țiță cu glasul lui cam strident: „Cetește mai tare, domnule, nu știi că Maiorescu e fudul de-o ureche?” (CORNEL REGMAN)

Vecinul de la zece, care-și chelfănea zgomotos consoarta, e cam fudul de-o ureche. (CĂTĂLIN MIHULEAC)

A fi fudul la coate (Pfm.; irm.) = A fi rupt în coate:

Surtucul lui pe lângă acestea era mai mult urzeală decât bătătură, ros pe margini, fudul la coate, de râdea pare că și vântul în urma lui. Oamenii căscau ironic gura când îl vedeau... (MIHAI EMINESCU)

FUGĂ

A (o) ține numai (într-) o fugă = A alerga întruna, fără întrerupere:

De la Ocea până aproape de Grumăzești, a ținut numai o fugă. (ION CREANGĂ)

A da o fugă (până la...) sau a da (cu) fuga = A se duce repede (până la...):

Florica, fata vădanei lui Maxim Oprea, care se nimerise a fi cea dintâi când a început bătaia, văzând acuma că nimeni nu e în stare să scape pe Ana din ghearele tatălui său, dădu fuga până la domnul învățător și-l rugă să vie degrabă să potolească dumnealui pe Vasile Baciuc [...] (LIVIU REBREANU)

Aș da o fugă până la mama, să îmbuc ceva și să-i povestesc cum a fost la film. (CRISTINA NEMEROVSCHI)

A o lua (sau a o rupe, rar a apuca) la fugă sau a o rupe de-a fuga = A porni în goană:

După ce pun mâna pe cârmă, – apucă la fugă. (MIHAIL SADOVEANU)

O iau la fugă după el, și oamenii după mine. (CAMIL PETRESCU)

Am lăsat în urmă pe tovarășii mei și am rupt-o de-a fuga înainte. (VASILE ALECSANDRI)

A o întinde (la fugă). v. **întinde.**

A pune (sau a lua) pe cineva pe (sau la) fugă = A alunga. A fugări:

La Doljești, pe Siret, îi pune pe fugă întâiul rând de săgeți. (AL. VLAHUȚĂ)

[...] *statura impozantă îl face să pară că s-ar putea lua la trântă de la egal la egal cu ursul. Nu l-a înzestrat natura cu o asemenea forță, dar, dacă ursul dă târcoale stânei, doi câini-bărbați îl pot pune pe fugă. (<http://www.gandul.info/>)*

O fugă (bună) sau o fugă bună de cal = O distanță nu prea mare, cât poate fugi, fără oprire, un om (sau un cal):

Nu-i mai mult decât de-o fugă / Până-n deal. (G. COȘBUC)

Încă o fugă bună de cal și am sosit într-un sat alcătuit de bordeie acoperite cu stuh. (VASILE ALECSANDRI)

FUGI

A fugi (sau a alerga) de (îi) scăpără picioarele (sau călcâiele, potcoavele, pietrele) = A fugi foarte repede, din toate puterile:

Și unde nu încep a fugi de-mi scăpărau picioarele. (ION CREANGĂ)

[...] *și mergea de-i pârâiau călcâiele, de frică să nu se răzgândească Sfânta Duminică să pornească după dânsa, s-o ajungă și să-i ieie lada. (IDEM)*

A fugi (sau a alerga, a goni, a veni) mâncând (sau rupând) pământul sau a mânca pământ(ul) (fugind sau alergând) sau a rupe pământul în fugă = A fugi foarte repede:

Alergând groaza pieirei bătut. Mănâncă pământul. (G. COȘBUC)

A fugi de acasă = A pleca în lume, a-și lua lumea în cap:

– Tu ești copilă, asta e... / Hai ș-om fugi în lume, / Doar ni s-or pierde urmele / Și nu ne-or ști de nume. (MIHAI EMINESCU)

A fugi în lume = a) A pleca de acasă (fără să se știe unde):

Hai ș-om fugi în lume, / Doar ni s-or pierde urmele / Și nu ne-or ști de nume. (MIHAI EMINESCU)

De urât mă duc de-acasă / Și urâtul nu mă lasă; / De urât să fug în lume, / Urâtul fuge cu mine. (ION CREANGĂ)

b) (D. îndrăgostiți) A-și părăsi pe ascuns familia, plecând să trăiască împreună:

El bănuia că ea va fugi de acasă cu un altul. Aceste gânduri deveniră insuportabile. (RADU COSAȘU)

Văzând că nu mai era chip, cei doi se gândeau să fugă-n lume și să se căsătorească.

A-i fugi (cuiva) ochii după cineva = A nu-și mai putea lua ochii de la cineva. A privi insistent, cu admirație, cu dor pe cineva. A-i plăcea de cineva:

E neapărat șef. Îl simți rapid pentru că lui îi fug permanent ochii din cap. Cam în genul în care îi fugeau lui Ceaușescu, pentru cei care și-l mai amintesc. (GEORGE MANOLE)

A-i fugi (cuiva) ochii pe ceva = A nu-și putea fixa privirea pe ceva (din cauza strălucirii sau a unei îmbinări de culori):

Femeia ceea are acum o tîpsie de aur și o cloșcă de aur, cu puii tot de aur, așa de frumoși, de-ți fug ochii pe dînșii. (ION CREANGĂ)

A-i fugi (cuiva) pământul (rar, terenul) de sub picioare = a) Se spune când cineva își pierde echilibrul și este gata să cadă:

Sui scăricica, intru, când...simt că-mi fuge pământul de sub picioare. (I. L. CARAGIALE)

b) (Fig.) Se spune când cineva își pierde cumpătul:

Zicând aceste cuvinte, el se primbla cu pași iuți și neregulați prin odaie; dar deodată se opri în loc; își întinse amândouă brațele în aer ca un om ce simte că-i fuge pământul de sub picioare, se cumpăni un moment, apoi căzu grămadă jos. (NICOLAE GANE)

Platamonu simțea că-i fuge pământul de sub picioare. Încercă să insite: când să mai vie? Doamna ezita: nu știe câte zile mai rămâne pe aici și... (LIVIU REBREANU)

A-i fugi (cuiva) sângele (la cap, la inimă) = A se congestiona:

Mi-am simțit sângele fugit spre inimă.
(MIHAIL SADOVEANU)

A-i fugi (cuiva) sufletul = A fi inconștient, ca mort:

Îi trecea un frecuș... de-i fugea sufletul din el. (ION CREANGĂ)

A-i fugi laptele (Pop.; d. o lăuză) = A nu mai avea lapte:

Copilul scâncea, căci mamei îi fugise laptele.

A-i fugi ochii în fundul capului (cuiva) sau a i se înfunda ochii în cap (cuiva) = A fi foarte slăbit:

I se tulbură și painginesc ochii, fugindu-i în fundul capului. (POP.)

Bolnava avea fața suptă, nasul ascuțit, ochii duși în fundul capului, iar când vorbea limba i se împleticea în gură (MIRCEA CRĂCIUN)

A-i fugi printre (sau dintre) degete = a) (D. obiecte) A-i aluneca cuiva ceva din mână:

Cercelul i-a fugit printre degete.

b) (D. persoane) A se strecura cu dibăcie dintr-o împrejurare. A nu se lăsa prins:

Îi în stare să le fugă dintre degete, ca o șopârlă. (VASILE ALECSANDRI)

Fugi de-acolo! (Fam.) = Da' de unde! Nici gând să fie așa!:

MIȚA: Mă traduce la sigur. IORDACHE: Fugi de-acolo! (I. L. CARAGIALE)

Nu te cred. Minți. Fugi de acolo!

Fugi de-aici! (Fam.) = Pleacă! Nu mai spune!:

Fugi, Ninico, cine ți-a băgat în cap prostii de astea? (AL.VLAHUȚĂ)

FUIOAGĂ

A umbla fuioagă (Reg.) = A umbla fără rost:

Toată ziua, femeia umbla fuioagă prin sat.

FUIOR

A da pânza pe fuioare (Pop.) = A se înșela într-o tranzacție:

Negustorul a cam dat pânza pe fuioare și-a ieșit în pierdere.

A fi pe deasupra ca fuiorul popii (Pop.) = A fi mai mult decât se cuvine:

Fuioare se dau și preotului în ajunul Bobotezei; fuiorul nu lipsește niciodată, din care pricină a rămas vorba „ca fuiorul popii” când trebuie să dai ceva de care nu-i chip să scapi. (DIN VIEAȚA POPORULUI ROMÂN, 1910)

A ține fuior cu cineva (Pop.) = A nu se lăsa intimidat de cineva:

Filozoful acela ținea fuior cu boierul și nu se lăsa întru nimică mai pe jos decât dânsul. (I. G. SBIERA)

A umbla ca fuiorul popii (Pop.) = A umbla de colo-colo, fără astâmpăr. A umbla fără rost:

– *Ce umbli și tu ca fuiorul popii?*
Astâmpără-te!

A-și lua (ale) trei fuioare (Pop.) = A pleca repede de undeva. A-și lua catrafusele:

– *Fata mea, să-ți iei ale trei fuioare și să te duci din casa mea.* (P. ISPIRESCU)

FULG

A bate (sau a freca, a croi, a flocăi pe cineva) de-i merg (sau să-i meargă) fulgii (sau peticele, colbul, untul) = A bate tare (pe cineva); a snopi în bătaie (pe cineva):

Scoteam mâțele ... și le flocăiam ... de le mergea colbul. (ION CREANGĂ)

Acuș iau varga din coardă și vă croiesc de vă merg peticile. (IDEM)

Haosul nu are limite, nu are răspundere! Și s-ar fi ales și cu o scărmanăleă, să-i meargă fulgii! (GH. VÎRTOSU)

Negustor greu ca fulgul pe apă. v. **negustor.**

FULGERA

A tuna și a fulgera. v. **tuna.**

A-i fulgera ochii (cuiva) = A arunca priviri pătrunzătoare:

În casa sa, cea mai înaltă de pe toată strada, cu garaj la demisol, cu etaj și mansardă, acoperită cu tablă nouă, de-ți fulgera ochii când o scrutai de pe deal, dintre vecini nu pătrunsese decât Milica [...] (DAN LUNGU)

De când a intrat, îi fulgerau ochii la cei din față.

FUM

A avea fum (sau **ceață**) **în creieri** (Pfm.) = A fi beat:

Tânărul abia mergea de parcă avea ceață în creieri.

A avea fumuri = A fi înfumurat și cu pretenții nejustificate:

[...] este cel mai plin de fumuri, cel mai nerod. (C. NEGRUZZI)

– Atâta da, că eu am minte! se înfurie dascălița. Practicant de notar nu-ți place să fii, învățător nu-ți place, dar la mâncare te îmbulzești! Apoi așa-i ușor să ai fumuri! (LIVIU REBREANU)

FUMA

A fuma ca un șarpe (sau **ca o șerpoaică**) = A fuma foarte mult:

Alion Drugan se apucă să fumeze ca un șarpe. (ZAHARIA STANCU)

Și, colac peste pupăză, tipa fuma ca un șarpe! Iar eu mă aflam în probe în meseria de nefumător, după ce duhănisem vreo douăzeci de ani. (CONSTANTIN ARCU)

A fuma ca un turc (Fam.; d. bărbați) = A fuma foarte mult, excesiv:

Sâmbăta mergea la sinagogă și duminica la Stavropoleos, iar în rest stătea sus, la mansardă, și fuma ca un turc [...] (SIMONA SORA)

Cucoana Tinea suferea de un neajuns: fuma ca un turc și-i plăcea să pipăie tutunul cu limba, lipsindu-se de ciubucele de chilimbar dăruite de elita oltenească a orașului. (TUDOR ARGHEZI)

FUND

A da de fund = A ajunge până la fund; a ajunge la margine, la capăt, la sfârșit:

Cercați voi marea cu degetul, dar ia! să vedem, cum i-ți da de fund? (ION CREANGĂ)

Omul credea că n-o să mai de fund și își cam pierduse speranța.

A (se) da la fund = a) A se lăsa în adâncul apei; a se scufunda:

Or, într-un astfel de râu, oricând te poți da la fund cu cea mai mare ușurință. (GIB I. MIHĂESCU)

Râul se îngusta, se da la fund, scurmând la rădăcina muntelui, ieșea la suprafață improșcând mânios. (PAVEL DAN)

Pescarul a fost nevoit să se dea la fund.

b) (Fam.) A dispărea din viața publică:

Dar într-o zi cu ploaie și cu vânt, / Necunoscuta care se vindea, / S-a dat la fund / Și-a dispărut... (ION MINULESCU)

Toni Bucevschi s-a dat la fund pentru un timp. (MATEI VIȘNIEC)

A existat un zvon de felul acesta, pentru că vreo două săptămâni s-a dat la fund și nimeni nu mai știa cei cu el. (CONSTANTIN ARCU)

c) (Fam.) A se ascunde pentru a scăpa de sub urmărire:

Îl caută poliția, așa că s-a dat la fund! (FLORENTIN SMARANDACHE)

A-i da (cuiva) de fund = A-i descifra cuiva cele mai ascunse gânduri. A înțelege pe deplin (pe cineva):

Vezi unde au dus-o gândurile, c-o s-o ia Drăgan... E împelițat Căprarul, nu-i dai de fund. Cu rămășagul i-a păpat neichii juncul cel mai gras. (BARBU DELAVRANCEA)

Câte știi tu, numai dracul cred să-ți deie de fund. (ION CREANGĂ)

Fundul-fundului = Punct foarte depărtat, extremitate:

Cunosc calea codrului / Până-n fundul-fundului. (VASILE ALECSANDRI)

FUNIE

A (i) se apropia sau a-i ajunge (cuiva), a i se strânge funia de (sau la) par (sau la stejar) = Se spune despre cei ajunși într-o situație extrem de dificilă:

Mă simțesc mai slab ... s-apropie funia de par. (MIHAIL SADOVEANU)

Eu cred că de-acu s-a strâns funia la par. (IDEM)

Se vede că mi s-a apropiat funia la par... Cu spânul tot am dus-o cum am dus-o... Dar cu omul roș nu știu, zău, la cât mi-a sta capul. (ION CREANGĂ)

A fi drept ca funia în traistă (sau în sac) (Pop.; gmț.) = **a)** A fi strâmb, răsucit:

În imediata apropiere se înșiră, pe străzi înguste, când drepte parcă trase la riglă, când întortocheate ca funia în traistă [...] (VIOREL SĂLĂGEAN)

b) (Fig.) A fi necinstit:

Toată lumea spunea că el e drept ca funia în sac.

A juca (ca) pe funii = A umbla pe funie, făcând diferite figuri. (Fig.) A fi abil:

Panglicari în ale țării, care joacă ca pe funii, / Măști cu toate de renume din comedia minciunii. (MIHAI EMINESCU)

A pune (cuiva) funia în coarne (Pop.) = **a)** A înșela pe cineva:

Ei au încercat în fel și chip să le pună funia în coarne.

b) A domina pe cineva:

Vrei să mă duci la apă de căpăstru? Vrei să-mi pui funia în coarne? (ȘEZĂTOAREA, II)

Femeia i-a pus funia în coarne bărbatului și făcea acum ce știa ea.

A se învărti ca funia în traistă. v. **învârti.**

A trage cu funia (Înv.) = A măsura o moșie:

Trăgându-se cu funia, au venit toată moșia 500 stânjeni. (AXINTE URICARIU)

A vorbi de funie în casa spânzuratului = A vorbi despre un lucru care poate supăra pe cineva dintre cei de față, dacă este interpretat ca o aluzie la situația lui:

Nu vă prefaceți a fi lei! În casa spânzuratului nu se vorbește de funie. Dar în casa călăului? (FLORENTIN SMARANDACHE)

În al doilea rând, să nu vorbim de funie în casa spânzuratului și nici despre întrebări care deranjează, că aici ei sunt campioni. (MIHAI RADU)

FURA

A fura (cuiva) ochii (sau **vederile**) = A orbi pe cineva. A fascina pe cineva. (Fig.) A fi îndrăgostit:

Se lumina... de le fura vederile. (ION CREANGĂ)

A fura (pe cineva) cu ochiul = A privi pe cineva pe furiș (cu dragoste):

Și părintele mă ia la dragoste, și Smărăndița începe din când în când a mă fura cu ochiul, și bădița Vasile mă pune să ascult pe alții, și altă făină se macină acum la moară. (ION CREANGĂ)

A fura (pe cineva) cu zâmbetul = A captiva pe cineva zâmbind:

Rada, când o vezi, te fură cu neconținutul zâmbet și cu a vorbelor căldură. (G. COȘBUC)

A fura (sau **a apuca, a lua, a prinde, a pupa, a turti**) **luleaua neamțului (cu zale cu tot), a se lua cu luleaua lui Dumnezeu sau a se afuma cu luleaua.** v. **lulea.**

A fura (sau **a lua**) **sfântul** (sau **sfînții**) **pe cineva** (Reg.) = **a)** A adormi, a dormi ușor:

Cum a pus capul jos, l-au luat sfînții. (POP.)

b) A păți ceva neplăcut:

Dacă nu-i fi și cu draci oleacă, apoi cică te fură sfînții și iar nu-i bine. (ION CREANGĂ)

c) A fi moleșit de somn sau de beție.

d) A se îmbolnăvi.

e) A muri:

Bolnav și părăsit de toți, el se gândea c-o să-l ia sfântul cât mai repede.

A fura cu ochiul (sau **cu ochii, cu coada ochiului**) (**pe cineva**) = a) A se uita furiș (la cineva):

Din când în când cu ochiul eu te fur.
(MIHAI EMINESCU)

b) A fermeca, a vrăji (pe cineva):

Când se uită la dânsul, parcă îl fură cu ochii. (POP.)

A fura cu urechea (Îrg.) = A trage cu urechea:

Fur cu urechea pentru a mă încredința dacă vorbesc limba mumei mele. (C. NEGRUZZI)

A fura inima (sau **mintea**) (**cuiva**) = A fermeca pe cineva, a-i lua mințile, a-i suci capul (cuiva):

Nimene nu mi-a furat inima ca hicleana asta de fată. (POP.)

Când a intrat fata împăratului în casă, s-a mirat ce a văzut. Ce avea mirele în odăile lui, n-avea împăratul în curte. Totul era numai de aur și o frumusețe, că-ți fura inima.
(<http://www.piticipenet.ro/>)

A fura meseria (**cuiva**) = A-și însuși pe apucate o meserie de la cineva (văzând cum o face și imitându-l):

La „Independența”, cei tineri nu mai „fură” meseria de la cei vârstnici. O învață.
(MIHAI PELIN)

A fura o sărutare (sau **un sărut**) (**cuiva**) = A fura pe furiș (sau prin surprindere) (pe cineva):

Ți-aș fura o sărutare. (VASILE ALECSANDRI)

În ochii lui, Lucreția era o fată drăguță, cu care poți sta de vorbă făcând exerciții și declarații de dragoste și căreia, în cele din urmă, ajungi să-i furi o sărutare nevinovată.
(LIVIU REBREANU)

A-l fura (pe cineva) gândurile = A se gândi intens la ceva. A medita îndelung:

Cotoșmanul nu-i dădu răspas să se mai gândească, ci cu fel de fel de glume și snoave îi fura gândurile și-l înveselea. (P. ISPIRESCU)

Te fură gânduri, omule, pentru mine?
(DOSOFTEI)

A-l fura pe cineva somnul (sau **aghiuță**). v. **somn**.

Să nu vă fure șarpele de inimă! (Pop.) = Să nu vă împingă păcatul!:

– Iacă: cum d-ta, om cu destulă doxă la cap, trecut și prin ciur și prin dârmon, lovit cu capul și de pragul de sus și de cel de jos, și la vârsta dumată, cum d-ta, zic, te-ai lăsat să te muște șarpele de inimă și să faci greșala d-a lua de muieră o fată mare? (P. ISPIRESCU)

Apoi să nu vă fure șarpele de inimă să ne afle tătarii planul ăsta. (ANTOLOGIE de LITERATURĂ POPULARĂ, vol. 3, 1967)

FURCĂ

A avea de furcă cu cineva (sau **cu ceva**) = A avea mult de luptat cu cineva (sau cu ceva); a avea dificultăți în rezolvarea unei probleme:

Se luă la luptă cu el; dar n-avu mult de furcă. (POP.)

Cu d-l Disescu... am avut de furcă anul trecut. (GALA GALACTION)

Tu ai vrut să ai cu noi de furcă, / Și dac-ai vrut să-ncurci, acum descurcă! (G. COȘBUC)

– Ehe, negustoreasă, nu glumă! Zise bătrânul Iuga. Vom avea de furcă cu tine!
(LIVIU REBREANU)

A avea stupit la furcă (Pop.) = A vorbi mult și cu plăcere. A avea chef de vorbă:

Sorbea fiecare din zamă, ascultând ba la unul din capătul cela, ba la scripcari care cântau „de dorul puicuței mele”, ba la dascălul Cristeiu, căruia nu-i mai tăcea gura; avea stupit la furcă, din capul locului. (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 1, 1906)

A bate furcă (pe cineva) = A bate (pe cineva) foarte mult:

L-a bătut furcă, de l-a lăsat lat.

A da (cuiva) de furcă = A face (pe cineva) să-și bată capul cu chestiuni greu de rezolvat; a crea dificultăți, greutăți, probleme (cuiva):

Mult îi mai dăduse de furcă trășenia aceea. (I. L. CARAGIALE)

Dacă nu mi-i fură din picioare la înmormântare vreun Dumitrel, o să le dea un pic de furcă viermilor! (DAN LUNGU)

A fi aruncat din furcă = A sta în dezordine:

Era dezordine în casă, căci toate erau aruncate din furcă și nu găseai niciodată ceea ce căutai.

A lua pe cineva cu furca (cea) lungă. v. **lua.**

A nu avea de furcă (Pop.) = A fi extrem de sărac:

Sărmanul om trăia de pe o zi pe alta și n-avea nici de furcă.

A se certa furcă (Pop.) = A se certa foarte tare.

A se certa mereu:

– Crede ce-ți spun eu. Postelnicul Andronache a aflat acest amor tainic și s-a certat cu dânsa furcă. (NICOLAE FILIMON)

M-am certat cu el furcă și de abia târziu, după miezul nopții, l-am convins să renunțe și să citească ceva [...] (VALERIU ANANIA)

A se ține furcă (cu cineva) (Pop.) = A se certa continuu cu cineva:

Zi de zi, el se ținea furcă cu vecinul de peste drum.

A trece pe sub furcile caudine. v. **caudine.**

A ține furcă (la ceva) (Pop.) = A ține morțiș (la ceva):

Ținea furcă să vină și el.

Parc-ar fi puse (sau **adunate**) **cu furca** = Se spune despre lucruri așezate în dezordine, nesortate:

Părul îi sta în cap de parcă ar fi fost pus cu furca. (P. ISPIRESCU)

Există și „culegeri” în care ele parcă ar fi puse cu furca, la întâmplare, pentru a avea o grămadă cât mai mare. (GAZETA MATEMATICĂ, vol. 75, 1970)

FURNICĂ

A fi harnic ca o furnică = Se spune despre un om foarte muncitor:

E o viață vioaie de muncă ca de niște furnici harnice, de curățenie și seninătate sufletească. (NICOLAE BULAT)

Fata era harnică ca o furnică și nu ieșea din cuvântul părinților.

A mânca ca o furnică (sau **ca furnicile**) = A mânca foarte puțin:

Fetița mânca ca o furnică și era palidă.

A mânca furnici (Pop.) = A minți:

– Fugi de aici! Nu vezi că mănânci furnici?

A se prăsi ca furnicile (Pop.) = A se înmulți foarte repede și în număr mare:

Aveau o familie mare de parcă se prăseau ca furnicile în mușuroi.

FUTE

A fute la cap (sau **la icre, la melodie**) (Fam.) = A agasa; a plictisi:

Că mă fute la cap de nu știu când să mergem undeva împreună. Dar eu m-am făcut că plouă. (CORINA OZON)

Mă fute la icre tot timpul. Că omul este cel mai penibil animal. Că ne-am alterat bioritmurile. (COSMIN CÂRCIOVA)

A fute una (sau **o bătaie**) = A da o lovitură (sau o bătaie zdravănă) cuiva:

M-am apropiat de scârba aia josnică de om și i-am futut una în ceafă cu pumnul [...] (<http://dement.ro/>)

A(-și) fute timpul (sau **vremea**) (Fam.) = A pierde timpul (vremea):

Prietenul i-a spus să nu mai fută vremea și să se apuce de muncă.

G

GAIE

(A se uita) cu un ochi la gaie și cu unul la tigiaie (Pop.) = (A se uita) chiorâș:

Omul leneș se uită cu un ochi la gaie și cu altul la tigiaie. (<http://www.citatepedia.ro/>)

Nu, m-am uitat cu un ochi la gaie și unul la tigiaie! (<http://forum.softpedia.com/>)

A lua gaia pe cineva (Fam.) = A o păți:

Acu ești al meu! acu te-a luat gaia!
(I. L. CARAGIALE)

A dat bărdaca peste cap, și, firește, numaidecât l-a luat gaia. (IDEM)

A merge (sau **a veni**) **laie, gaie** (Pop.) = A merge în ceată, cu zgomot mare:

Copiii mergeau laie, gaie prin tot satul.

A păpa gaia pe cineva (Gmț.) = A da de belea:

O să te pape gaia, dacă nu ești cuminte.

A se ține gaie după (sau **de**) **cineva** (Pop.) = A se ține scai de cineva; a deranja în permanență pe cineva:

Pe urmă s-a ținut iar gaie după mine... până la răscruci, știi, unde vrei s-apuci spre cazarmă. (I. L. CARAGIALE)

GAIȚĂ

A se ține gaiță de (sau **după**) **cineva** (Pfm.) = A se ține scai de cineva:

Și vai de capul lor, că se ține gaiță după dânșii, stă ziua toată în piață, ca să vadă cum datornicii lui adună banii. (IOAN SLAVICI)

Tacă-ți gaița! = Tacă-ți gura!:

– *Tacă-ți gaița, cumătră, degeaba-mi descânți, că eu mă mulțumesc cu ce am învățat de la părinții mei [...]* (CRISTEA SANDU TIMOC)

GAJ

A lua pe gaj (Rar) = A lua un împrumut depunând un gaj:

N-a avut încredere în el și a fost nevoit să ia pe gaj.

A ține în gaj (Rar) = A avea un obiect străin ca o garanție pentru o datorie:

Fu silit să se împrumute, puind toată averea sa în gaj. (D. BOLINTINEANU)

GALANT, -Ă

A se purta galant = A fi darnic, mărinimos:

– *Bine; când ai nevoie, îmi spui. Eu cu prietenii mă port galant.* (MIHAIL SADOVEANU)

S-a purtat cu mine cum se purtau mătușile mele cu musafirii: galant, îndatoritor, cu bucurie. Deși era prima noastră întâlnire. (STELIAN ȚURLEA)

GALBEN, -Ă

A i se face (cuiva) galben înaintea ochilor = A-i veni (cuiva) amețeală, a i se face rău:

Plângea... până i se făcea galben înaintea ochilor. (AL. VLAHUȚĂ)

A râde galben = A râde silit, fals:

La vremea când dinții câinilor pierduți scrâșnesc de frig, Pointu, la căldură, cu blana înroșită, cu fundul încins, se stăpânește să nu urle și râde galben [...] (G. TOPÂRCEANU)

A se face sau a fi galben ca ceara (sau **ca turta de ceară** sau **ca lămâia** ori **ca șofranul**) = A se face sau a fi palid din cauza unei boli sau a unei emoții:

– *Ba te văz cu fața vie / Și, de deochi să nu-ți fie, / Ești la piele ca curcanul, / Galben de gras ca șofranul.* (ANTON PANN)

La început era galben ca ceara și abia îngâna cuvintele; (IOAN SLAVICI)

Când a ieșit de la Psihiatrie, săracu Telu, era galben și slab la față, ca turta de ceară. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

Galben de gras (Irn.) = Foarte slab și palid, pe moarte:

Eram tinereț și gras; / Da: acum ce-am rămas? / C-am rămas galbin de gras. (POP.)

Galben de spaimă = Care s-a făcut (brusc) palid din cauza unei spaimă puternice:

În ultimii ani am adunat straturi peste straturi de măști de chipuri peste chipul meu care, dedesubt, este galben de spaimă. (<http://www.copacul.ro/>)

GALERIE

A face galerie = A se manifesta zgomotos și entuziast ca încurajare în timpul unui spectacol, al unei adunări, al unei întreceri sportive etc.:

Deținuții de la Poarta Albă au făcut galerie la meciul HCM Constanța cu Poli Timișoara. (<http://www.replicaonline.ro/>)

Firește că nimeni nu ar face galerie vreunui viitor, dacă acel viitor ar fi înfloritor. (FELIX NICOLAU)

GARANȚIE

A da garanție = A da asigurări că un lucru va fi îndeplinit:

Pe plan politic, această garanție dată României a avut drept consecință faptul că Molotov, cu prilejul vizitei sale la Berlin, s-a informat imediat dacă această garanție este îndreptată și contra Rusiei. (MIHAI PELIN)

A prezenta garanție = A fi de încredere:

Omul prezenta garanție și s-a integrat repede în colectiv.

Pe garanția cuiva = Pe răspunderea cuiva:

M-am rugat, iar m-am rugat; în fine, am făcut ce-am făcut, și am obținut liberarea tânărului pe garanția mea morală. (I. L. CARAGIALE)

Pe garanția mea! Își duse la piept mâna cu manșeta de celuloid șeful stației. (CEZAR PETRESCU)

GARD

A ajunge ca gardul = A slăbi foarte mult:

Dacă nu renunți la toate prostiile, ai să ajungi ca gardul vecinului...

A da din gard (sau **din gardul Mântulesei** ori reg. **din gardul Oancei, Răzoarei, Bârlobrezoarei, Illoarei**) = A nu da cuiva ceea ce ți-a cerut:

Din gardul Oancei ți-a da-o împăratul, dacă n-oi fi și eu pe-acolo. (ION CREANGĂ)

A dezlega calul de la gard. v. **dezlega**.

A lega pe cineva la (sau **de**) **gard** = A păcăli; a prosti:

Nu mă legi la gard cu vorba. (ION C. VISSARION)

A lega (ceva) la (sau **de**) **gard** = A lăsa, a abandona, a părăsi, a renunța (la ceva):

Credeam că am legat de mult la gard telegarii închipuirii tinerești. (GALA GALACTION)

Bărbate, leagă vornicia de gard, că eu nu mai am parte de tine. (VASILE ALECSANDRI)

A lega cartea (sau **vornicia** etc.) **de gard.** v. **lega**.

A nimeri (sau **a da**) (**ca Ieremia**) **cu oiștea-n gard** = A face o gafă:

Dacă mergem tot așa, hâța-hâța, o vârm cu oiștea-n gard. (I. L. CARAGIALE)

– Ia seama, Ioane, să nu dai cu oiștea-n gard! murmură dânsul zâmbind zăpăcit. (LIVIU REBREANU)

A sări garduri (ori **gardul** sau **peste garduri**) (D. bărbați, femei) = A umbla după femei (bărbați):

Apoi doar eu nu-s de-acelea de cari crede el: n-am sărit peste garduri niciodată de când sunt. (ION CREANGĂ)

Rușine obrazului să vă fie; cogeamite feciori ca voi! Ca mâine îmblați după fete, sărind gardurile, și cu lumânări la nas? (ION GRĂMADĂ)

A sări peste (sau **dincolo de**) **gard** = A trece peste limitele admise (prin atitudinea, faptele sale):

Cred că ai sărit dincolo de gard prin tot ceea ce ai făcut.

A se lipi (**de cineva**) **ca cocoșatul de gard** (Arg.) = A eșua, a da greș:

Dube, sirene, ambulanțe, mașini ale pompierilor... polițiști, lunetiști și psihologi care se lipesc ca și cocoșatul de gard în astfel de situații. (CONTRAPUNCT, vol. 10, 1999)

A se ține de ceva ca orbul de gard. v. orb.

A-i părea gardul pârleaz = A fugi mâncând pământul:

Băiatului i s-a părut gardul pârleaz și nu s-a oprit decât la marginea pădurii.

A-și pune gard la gură = A-și impune tăcere. A tăcea:

Florico, pune-ți gard la gură, că... te-oi lua frumos de spate și te-oi da afară. (VASILE ALECSANDRI)

Din gardul Oancei = Se spune ca răspuns negativ la o cerere care nu poate fi satisfăcută:

Fata Împăratului-Roș nu se capătă așa de lesne cum crezi tu. Din gardul Oancei ți-a da-o împăratul, dacă n-oi fi și eu pe-acolo. (ION CREANGĂ)

Gardul rău învață vita vicleană = Obstacolele puse în calea cuiva din răutate împing omul să devină șmecher:

Omul s-a convins abia acum că gardul rău învață vita vicleană.

Păsările fripte nu se găsesc pe parii gardurilor = Avantajele, indiferent de natură, nu se găsesc peste tot și cu ușurință:

Totul cu osteneală se dobândește, pe drumuri nu se găsește; păsările fripte nu se găsesc în parii gardului; nimica nu-i fără osteneală. (ARINA AVRAM)

Propteaua gardului (Pop.) = Persoană leneșă (și urâtă):

Belivacă, beat de supărare, îi cânta nașului: „Fire-al dracului de naș, / Cu cine mă cununași, / Cu urâta satului, / Cu propteaua gardului”. (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 29, 1969)

GARDĂ

A face (sau a fi) de gardă = a) A păzi:

Aceea ce însă e foarte greu este să fii de gardă când e de rond Moș Teacă. (ANTON BACALBAȘA)

Timpul trecea, făceam gardă permanentă și priveam acel peisaj ce îl vedeam împrejurul unității. (<http://confluente.ro/>)

b) (D. medici, asistente, infirmiere). A rămâne în spital, în policlinică, până ziua următoare supraveghind starea bolnavilor și rezolvând cazurile urgente:

Într-una din serile libere, când nu era de gardă noaptea la spital, Virgil se întâlnește cu Ilie. (EMIL RAȚIU)

Un bebeluș s-a născut mort după ce mama sa ar fi stat ore în șir în travaliu, timp în care în spital nu era niciun medic de gardă. (www.romaniatv.net/)

A se pune în gardă = a) A-și lua poziția de apărare sau de atac, la scrimă:

În vederea începerii jocului s-a pus în gardă de la început.

b) A-și lua toate măsurile de precauție spre a nu fi surprins de un lucru neplăcut. A fi prevăzător:

Statele Unite au pus în gardă marți rebelii proruși din estul Ucrainei și Moscova contra riscurilor violării suveranității Kievului și acordului de încetare a focului parafat în urmă cu două luni, în cazul unei ofensive de anvergură a separatiștilor. (<http://www.agerpres.ro/>)

GAȘCĂ

A fi de gașcă (În limbajul tinerilor) = a) A avea spirit camaraderesc:

– Degeaba râzi, bă, ca boul, e mai dășteaptă ca tine, are bacalaureatu' tot ca tine și e o fată de gașcă! (EMIL MLADIN)

De ce băieții de gașcă se îndrăgostesc de tociare, iar băieții tocilari de fete de gașcă? (<http://www.tpu.ro/>)

b) A fi sociabil, de treabă:

Povestesc acum despre el pentru că ne căzuse cu tronc aceeași fată, așa că beam cot la cot într-o veselie. Carmen era fată, era de

gașcă, numai că nu avea treabă cu noi.
(FLORIN IARU)

Profu' nu e de gașcă; ne cere prea mult să învățăm.

A se sparge gașca = A se destrăma gașca. A se termina o petrecere sau o adunare:

Nelu căzu pe gânduri reflectând cu voce tare: – Mda, uite așa se sparge gașca. Mă gândesc că după el, urmează plecarea ta și cine știe... (RĂSVAN GÂRLEA)

Când am văzut că s-a spart gașca, și-au început oamenii să fugă prin pasaj, am luat repede felicitările și m-am dus la un atelier de pictură pe Academiei unde un prieten avea un Nikon FM. (<http://www.historia.ro/>)

GATA

(A fi) gata să...(sau **a...**) = Cât pe ce să..., aproape să...:

Era gata a o lovi. (P. ISPIRESCU)

Ea scânci ca un copil dureros și gata să dea drumul lacrimilor. Și gata să-și reverse taina ce o măcina, cu voce tare în această încăpăre, pentru a auzi bărbatul acesta bun și drept și a o ajuta. (PETRU DEMETRU POPESCU)

A da gata = a) A isprăvi, a lichida ceva:

La vârsta de 11 ani, un copil... a dat gata gramatica cu etimologia, sintaxa și cu toate chichițele ei. (AL. VLAHUȚĂ)

Grădinarul se puse iară pe muncă și dădu grădina gata în patru săptămâni. (P. ISPIRESCU)

b) A chinui, a distruge pe cineva:

Mă dai gata cu-al tău dor. (POP.)

c) A ului, a zăpăci pe cineva:

Ce-mi pasă! Am să fiu neom, și după ce-oi da gata pe barbați, mă leg de fete. Are să fie vai și amar de pielea lor. (ȘT. O. IOSIF)

M-am sculat, mi-am înfîpt mâinile în buzunar și am declarat ritos: „Nu vreau să știu nimic! Doresc să fiu satisfăcut ,altfel!...” Atâta a fost suficient. L-am dat gata. (LIVIU REBREANU)

A face gata (Înv.) = A pregăti:

Să-mi facă un om de oaste gata. (ION NECULCE)

A fi gata la (sau **de**) **bătaie** = A fi pregătit și chiar dornic să se bată:

Nu credeam că e așa arțăgos; mereu e gata de bătaie, fără niciun motiv.

A plăti de-a gata (Înv.) = A da toți banii datorăți o dată:

Iaca 5 000 lei, să-i ai la tine; ca să te arăți gata de a plăti și tu consumația. (GIB I. MIHĂESCU)

A veni (sau **a sosi**) **la (de-a) gata** = A profita de ceva făcut de altul:

[...] dacă Dumnezeu îmi va ajuta, cum am nădejde, căci nu are cine să-mi stea împotrivă, voi veți veni la gata. (MAGAZIN ISTORIC, vol. 40, 2006)

Nu știu cum făcea că mereu venea la gata.

GAURĂ

A (se) face (sau **a fi**) **gaură** (sau **bortă**) **în cer** = A se întâmpla un lucru neobișnuit. A face o mare ispravă:

Oricum, tată, spune-ne și nouă, că doară nu s-o face gaură în cer, dacă vom ști și noi ce lucru te amărăște. (P. ISPIRESCU)

Nu s-o face gaură în cer pentru atâta! (DAN DAVID)

A astupa o gaură (sau **găuri**). v. **astupa**.

A da găuri (sau **o gaură**) = **a)** A delapida, a păgubi, a fura. A obține un profit pe căi ilicite:

Unde este jignirea pentru americani? Profesioniștii nu se supără pe cei care le-au dat gaură. (MARIAN OPREA)

Trei medici au dat o gaură de 2,3 milioane lei bugetului Casei de Asigurări de Sănătate a Municipiului București. (www.evz.ro/)

b) A câștiga la jocurile de noroc:

În seara aceea el a dat o gaură mare și a plecat cu toți bani acasă.

A se ascunde (sau a se piti) în gaură de șarpe
= A se ascunde într-un loc sigur, greu accesibil:

Ucișorii tinerimii sunt notați și nu vor scăpa de răspundere măcar de s-ar ascunde în gaură de șarpe... (I. L. CARAGIALE)

Să-l aducă chiar din gaură de șarpe. (P. ISPIRESCU)

A sufla pe gaură = A nu putea intra în casă:

Dacă ar fi avut cheia, acum nu mai sufla pe gaură.

Doar nu s-o face gaură în cer = Nu va fi o pagubă prea mare:

Doar nu s-a face gaură în cer, d-om intra! (P. ISPIRESCU)

În vremurile astea grele se mai cârpește omul cu câte-o economie, că n-o să se facă gaură în cer fiindcă un creștin merge gratis cu trenul... (LIVIU REBREANU)

GAZ

(Doar) n-am băut gaz (Pfm.) = (Doar) n-am înnebunit:

– *Acum intră, zbiară el, ca să fie sigur că-l aude. Amice, ai băut gaz?* (ADRIAN BUZ)

– *Dar ce, am băut gaz? zice una dintre ele. Și pleacă amândouă. – Dar ce, îi zic Corinei, noi am băut gaz? și plecăm râzând.* (CORNEL MIHAI UNGUREANU)

A arde gazul degeaba (sau de pomană) = A nu face nimic; a lenevi, a trândăvi:

Se mai pricepe la ars gazul de pomană prin tot felul de pasaje ale timpului vieții la care nu va reveni niciodată. (VASILE BAGHIU)

Fă!, trecu el iar la doamna Mia, notează astea c-o să le uiți. Și ca să nu arzi gazul degeaba, tu să fii șefa comisiei. (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 103, 2008)

GAZDĂ

A da (sau a așeza) în gazdă (pe cineva) = A găsi o gazdă (cuiva):

Am fost dat în gazdă la un fel de prietenă a mamei, o șvăboaică tânără și

frumoasă, care era măritată după un pantofar [...] (IOAN SLAVICI)

Ne-a așezat bunicul în gazdă cu toată cheltuiala lui. (ION CREANGĂ)

TÂNDALĂ: *Minunat; și unde au tras la gazdă?* **PĂCALĂ:** *La „Grand Hotel”, la „Trei sarmale”.* (VASILE ALECSANDRI)

GĂINA

A se duce unde s-a găinat cioara-ntâi = A se duce departe, de unde să nu se mai întoarcă:

– *Să nu te mai văd în viața mea și să te duci unde s-a găinat cioara-ntâi.*

GĂINĂ

A avea orbul găinii = A nu vedea bine:

Ai trecut de-o mie de ori prin fața ei, dar tu ai orbul găinii și nu vezi nimic. (PETRU VINTILĂ)

„Tu nu vezi că e ocupat, bă, ori ai orbul găinilor”, așa ziceau toți. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

A fi (sau a umbla) ca găina cu ou = A nu-și găsi locul:

Constată, involuntar, că trecuseră șase ore de când nu-și găsea liniștea, de când umbla de colo-colo, ca găina cu ou, cum spunea nevastă-sa. (DAN LUNGU)

A mânca numai picioare de găină = A fi mincinos și flecar:

Așa era el de mic, de parc-ar fi mâncat picioare de găină.

A se culca (odată) cu găinile = A se culca foarte devreme:

Baba, care se culcase odată cu găinele, se sculă cu noaptea-n cap. (ION CREANGĂ)

Se vede că și aici, ca și la Nicorești, el se culca odată cu găinile. (VASILE ALECSANDRI)

A sta (sau a umbla) ca o găină plouată = A fi trist, descurajat, abătut:

Hai, nu mai sta ca o găină plouată! rămâi la mine în astă noapte și ți-oi da eu vrun ajutor. (ION CREANGĂ)

*Adam îl privi pieziș; – Devine agresiv!
A stat ca o găină plouată și acum are veleități
de cocoș. (ION VINEA)*

A trăi ca găina la moară (sau **morarului**) = A trăi în belșug:

*Ei, cui nu i-ar plăcea să trăiască mereu ca
găina la moară și ca popa la zile mari? Dar nu
merge; mai sunt și altele [...] (MIHAI EMINESCU)*

A umbla ca o găină beată = A umbla împleticindu-se:

*Am mers ca o găină beată. Am coborât
din tramvai în Piața Vitan, am ajuns în fața
blocușorului sărăcăcios. (MARIA BANUȘ)*

*Putea fi înjurată muierea cu tandrețe și
i se făceau obrăzii roșii și se învârtea pe loc ca o
găină beată că era iubită [...] (MARIN PREDA)*

A-i cânta găina în casă = A fi sub papucul femeii:

*Din inimă, bietul moșneag poate c-ar fi
mai zis câte ceva; dar acum apucase a cânta
găina la casa lui, și cucoșul nu mai avea nicio
trecere. (ION CREANGĂ)*

*În casa noastră voi ca să cânte cocoșul,
iar nu găina. (P. ISPIRESCU)*

GĂITAN

A merge găitan (D. acțiuni, activități; înv.) = A decurge bine, fără nicio poticneală:

*Olio-lio! greu i-a fost lui să facă ce-a
făcut, că d-aci încolo merge găitan. (BARBU
DELA VRANCEA)*

*– Ce negoș, ce daraveri, ce bănet s-ar
face! Lemnul sfânt merge găitan [...] (IDEM)*

*Treaba merge găitan. Legați-mi-l și
duceți-l. (B. P. HASDEU)*

GĂLĂTUȘ

A-i merge mâncarea pe gât gălătuș = A înghiți cu noduri:

*Îi mergea mâncarea pe gât gălătuș
[cocoloș mare (de mămăligă)] și suspina din
când în când.*

GĂLBINARE

A găsi pe cineva gălbina (Pop.) = A se îmbolnăvi de frică:

*Ea i-a zis să nu se mai frământa c-o să-l
găsească gălbina.*

A suferi de gălbina rusească (Pop.; gmț.) = A fi bețiv:

*Prietenii îi spuneau că suferă de
gălbina rusească, dar el nu se supăra.*

A-și înghiți gălbina (Pop.) = A păți ceva din prea mult efort făcut o dată. A muri:

*După câteva zile de chin, bătrâna și-a
înghițit gălbina.*

GĂLEATĂ

A ploua (sau **a turna, a vărsa, a cădea**) **cu găleata** = A ploua torențial:

*Când am trecut întâia oară prin aceste
locuri, era o vreme cumplită; ai fi zis că-i
haosul; o ploaie cu găleata, glod, ceață de nu se
vedea om pe om; (ALECU RUSSO)*

*Și unde începu o ploaie d-alea de părea
că toarnă cu găleata și îndată ajunse apa până
la genuche iepelor. (P. ISPIRESCU)*

*Era complet uscat, cu toate că afară
ploua cu găleata. (DUMITRU CRUDU)*

Vaca răstoarnă găleata după ce o umple cu lapte

= Se spune despre cei care își compromit, din greșeală sau din nepricepere, propria lor muncă:

*Dacă ești conștient de ceea ce se
întâmplă, cunoști și cauzele, și efectele, pe scurt,
te simți îndreptățit să deschizi gura, atunci riști
și-ți asumi. Altfel, e ca în vorba aia românească
cu vaca aia care răstoarnă găleata cu lapte...
(<http://atelier.liternet.ro/>)*

GĂLUȘCĂ

A înghiți gălușca = A răbda și a nu riposta la o insultă, la o muștrare, la o minciună evidentă:

*Bietul om tăcu și înghiți gălușca.
Cugetul că are să fie tată, vorba că trebuie să
aibă ce pune în locul Sărăciei îi mutară gândul.
(P. ISPIRESCU)*

*Dacă s-a întâmplat ca vreun critic literar
să mă mai tragă de urechi, am înghițit gălușca,
dar nu i-am purtat ranchiună. (CASSIAN
MARIA SPIRIDON)*

GĂOACE

A ieși din găoace (Pfm.) = **a**) A scăpa de un rău.

b) (Pfm.; d. pui; fig.; d. oameni) A apărea pe lume:

Cine ești tu? se răsti ea la puiul care abia ieșise din găoace și încă nici nu se zbicise. (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 95, 2000)

Puștii ăștia abia au ieșit din găoace și se cred Romeo și Julieta la curtea lui Suleiman. (EUGEN PATRICHE)

A pune palmele găoace (Pop.) = A curba și a alipi palmele astfel încât să formeze o scobitură:

Pun palmele făcute găoace una peste alta și apoi izbesc scoica lor de genunchiu. (ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE, vol. 28, 1906)

GĂRGĂUN

A avea gărgăuni în cap. v. **avea.**

A-i intra cuiva gărgăunii în cap = A deveni ciudat, extravagant sau încrezut:

Când văzu acele slove și le citi, dascălul rămase înmărmurit și, intrându-i gărgăunii în cap, îi și puse gând rău găinei. (P. ISPIRESCU)
Ți-au intrat în cap gărgăuni [...] vrei s-ajungi senator! (VASILE ALECSANDRI)

A-i scoate cuiva gărgăunii din cap = A determina pe cineva să renunțe la ideile ciudate, extravagante pe care le are:

Și încă una: de șaizeci și mai bine de ani, de când slujesc preoția, voi aveți să mă învățați tipicul, pui de năpărcă ce sunteți! Ia stați oleacă să vă scot eu gărgăunii din cap!... (ION CREANGĂ)

Învățătorul înșiră triumfător și de mai multe ori toate neamurile lui George, întrebând mereu pe Laura dacă n-a avut el dreptate când a stăruit să-și alunge gărgăunii din cap și să fie cuminte? (LIVIU REBREANU)

În ce fel puteau să-i scoată gărgăunii? (ION PAS)

GĂSI

A (i se) găsi o papară (cuiva). v. **papară.**

A avea, a căuta (a găsi, a afla) ac de cojocul cuiva. v. **ac.**

A găsi (sau a afla, a crede, a socoti etc.) cu (fără de) cale. v. **cale.**

A găsi (sau a lega) tei(e) de curmei(e) = a) A găsi pretexte, subterfugii; a se fofila:

Și altele multe cătră acestea dicăind și în uscat înghițind, cuvinte căptușite îngăima și teie de curmeie lega. (DIMITRIE CANTEMIR)

b) A înșira vorbe fără rost:

Cuvinte căptușite îngăima și teie de curmeie până ce se văd ieșiți din casă. (POP.)

Și cu față înțeleaptă / Și cu schiptru-n mâna dreaptă / Legând din teie-curmeie / Ca țara bine să steie. (MIHAI EMINESCU)

c) A o duce greu, a fi sărac.

A găsi de cuviință (sau pop. cu cale) = A considera nimerit, potrivit:

Eu găsesc de cuviință că aici să nu ședem, / Ci mergând să ne ascundem care pe unde putem. (ANTON PANN)

Și cu mare ce scăpând din labele lui, am găsit cu cale să mă întorc la d-ta acasă decât să fiu prada fiarelor sălbatice. (ION CREANGĂ)

Guvernul acesta nu a găsit de cuviință – și foarte bine a făcut – să nu ia nicio măsură excepțională de siguranță publică. (I. L. CARAGIALE)

A găsi dreptate cuiva (Pop.) = A da, a face cuiva dreptate:

Cred că și judecata are să-mi găsească dreptate. (ION CREANGĂ)

[...] atunci cel păgubit să meargă îndată cu jalbă la divanul domnesc, care « este deschis pentru ca fiecare să-și găsească dreptate ». (STUDII ȘI MATERIALE de ISTORIE MEDIE, vol. 5, 1962)

A găsi sau a afla ori a ști leacul (cuiva sau a ceva). v. **leac.**

A găsi vreme (sau prilej) de... (Înv.) = A găsi momentul potrivit, favorabil pentru a întreprinde ceva. A-și face timp pentru ceva:

Boierii sta acolo de aştepta să găsească vreme. (ION NECULCE)

A nu găsi (sau **a nu avea**) **cuvinte.** v. **cuvânt.**

A nu-şi (mai) găsi (sau **afla**) **astâmpăr.** v. **astâmpăr.**

A se găsi de faţă = A fi de faţă:

Când s-au întâlnit şi părinţii se găseau de faţă.

A(-i) găsi pricină (sau **pricini**) (cuiva). v. **pricină.**

A-şi găsi (sau **a-şi face**) **un rost.** v. **rost.**

A-şi găsi (sau, înv. **a-şi nimeri**) **sacul** (sau **gaura**) **peticul.** v. **petic.**

A-şi găsi mantaua (cu cineva). v. **menta.**

A-şi găsi naşul sau **a da de** (sau **peste**) **naş.** v. **naş.**

A-şi găsi popa (ori **omul**, **naşul** ori **lelea bărbatul**). v. **popă.**

A-şi găsi sfântul. v. **sfânt.**

A-şi găsi (sau, rar, **a-şi căpăta**) **beleaua** sau **a da de belea** sau **a-i cădea** (cuiva) **beleaua pe cap.** v. **belea.**

A-şi găsi (sau, refl., **a se găsi**) **să...** (sau, mai rar, **de...**) = A-i veni să..., a se apuca să...:

Tocmai acum la masă v-aţi găsit şi voi să vorbiţi secături ? (P. ISPIRESCU)

Cu mine v-aţi găsit de jucat? (ION CREANGĂ)

Din toţi caii tocmai tu te-ai găsit să mănânci jărat? (IDEM)

Bine v-am găsit!. v. **bine.**

Ce te-a găsit (de...)? = Ce ai? Ce ți s-a întâmplat (de...)? Ce te-a apucat? Ce ți-a venit?:

Nu ştia baba lui ce l-a găsit, de-i așa de cu chef. (ION CREANGĂ)

– Ce te-a găsit, măi Ştrul, de mi-ai adus de ziua mea un ceas deşteptător? (FLORENTIN SMARANDACHE)

Găsite-ar ciorile (sau **dracii**) (În imprecății) = Fir-ai al naibii:

–Mâncă-v-ar ciorile de pârliti să vă mănânce! oftă femeia, pe româneşte, întorcându-se puţin mai cu spatele. (G. TOPÂRCEANU)

Să te găsească sănătos = Formulă de salut la despărţire:

– Să ne vedem sănătoşi! – Să te auză Dumnezeu, tată, îi răspunse fata, şi să te găsească sănătos. (P. ISPIRESCU)

Înspre sară ea se apropie de mine, zicându-mi: – Andrei, caută să dormi bine, să te găsească deplin sănătos când mă voi întoarce. (NICOLAE GANE)

Ți-ai găsit! = Nici gând!:

Ş-apoi chitiţi că numai în arc se încheia tot meşteşugul... omului aceluia? Ți-ai găsit! (ION CREANGĂ)

Ei, ți-ai găsit, continuă Băiatu, cu o volubilitate cum n-a mai avut până acum în viaţa lui. Ți-ai găsit! Când vrea femeia... Te urmăreşte, domnule, vine după tine. Ți iese în cale când nici cu gândul nu gândeşti. (GIB I. MIHĂESCU)

GĂȚI

A găti cuiva o papară (Pop.) = A pregăti cuiva ceva rău:

Mama i-a făgăduit că-i găteşte o papară băiatului, dacă întârzie iar.

A se găti de drum (Pop.) = A trage să moară:

Până acu era s-o gătească de zile. (I. G. SBIERA)

GĂVAN

A dat Nan de găvan (Pop.) = A pățit-o. S-a supărat:

Crezuseră că dase iar Nan de găvan. Grabnică le-a fost însă dezamăgirea și amară. (MATEIU I. CARAGIALE)

A i se umple găvanul (Pop.; fig.) = A nu mai rezista:

Fetei i se umplea găvanul și l-a părăsit peste câteva luni.

Anu' și găvanu' = Se spune despre femeile care nasc în fiecare an:

O soră muncea cu maică-sa, iar prâslea se lăfăia în brațe la tată-său, care suferea de un reumatism cronic, lucru care nu-l împiedica să toarne la copii: anu' și găvanu'. (PANAIT ISTRATI)

GÂDILA

A gâdila în mod plăcut auzul (cuiva). v. **auz.**

A gâdila pe cineva la inimă (Pop.; fig.) = A linguși:

– *Foarte mulțumesc, zise doamna Anghelleanu, c-un glas care-l gâdili la inimă și cu o căutătură pe care nici chiar un literat de la Zorile artelor din Dorohoi n-ar fi fost în stare s-o descrie.* (NICOLAE GANE)

A te gâdila limba (Pfm.) = A avea o poftă irezistibilă de a vorbi, de a sporovăi. A avea gâdilici la limbă:

După cum văd, te gâdilă limba și vorbești mereu ca o moară stricată.

GÂDILICI

A avea gâdilici la limbă = A avea mâncărime la limbă:

Moș Roată, după câte văzuse și după câte pățise el în viața sa, nu prea punea temei pe vorbele boierești, și avea gâdilici la limbă; adică, spunea omului verde în ochi, fie cine-a fi, când îl scormolea ceva la inimă. (ION CREANGĂ)

GÂLCĂ

A trage de gânți = A face masaj la ganglionii inflamați:

Am... o prietenă meșteră care știe să tragă de gânți. (I. L. CARAGIALE)

GÂND

A abate gândurile (cuiva de la ceva) = A face, a determina pe cineva să nu se mai gândească la ceva:

Lovitură după lovitură s-a dat masei mari de deținuți pe care o aveau în mâini, pentru a avea liniște și pentru a abate gândurile unora de a protesta [...] (CONSTANTIN TRIFAN)

A aluneca cu gândul = A trece pe nesimțite de la un gând la altul:

Și plimbându-se [...] Negrea alunecă cu gândul spre o mulțime de lucruri deosebite. (MIHAIL SADOVEANU)

A avea (de) gând să .... v. **avea.**

A avea (de) gând sau a-i fi (cuiva) gândul să... = A avea intenția, a voi să...:

Prin martie, Cănuță își vesti părinții că are de gând să se-nsoare. (I. A. BASSARABESCU)

Făt-Frumos îi spuse ce avea de gând să facă. (P. ISPIRESCU)

Am căptușit niște iepuroi și am de gând să-i jumulesc. (ION CREANGĂ)

Fă-mi cămașă de fuior, / Că mi-i gândul să mă-nsor. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A avea (sau a pune în) gând (Înv.) = A presupune:

[...] *n-au avut gând că-l va uide, ce s-au gândit că numai ce-l va sudui.* (PRAVILA)

A bate cu gândul (departe) = A-i merge mintea, a fi capabil să înțeleagă lucruri dificile:

Câtă vreme nu vorbesc, gândurile lor umblă departe pe cărările pe cari ei le-au bătut odinioară în tinerețe, întovărășiți de Costică Panaite. (I. L. CARAGIALE)

A cădea pe gânduri. v. **cădea.**

A face (sau a fi) pe (sau după) gândul cuiva = A face (sau a fi) pe placul cuiva:

Of! crăișorule! crede-mă, că să aibi tu puterea mea, ai vântura țările și mările, pământul l-ai da de-a dura, lumea aceasta ai purta-o, uite așa, pe degete, și toate ar fi după gândul tău. (ION CREANGĂ)

A face pe gând = A proceda cum gândește sau dorește cineva:

Cu lacrimi te-oi ruga, ca să faci pe gândul meu. (POP.)

A fi (sau a afla pe cineva) într-un (sau la un) gând = A fi de aceeași părere cu cineva:

[...] cu toții într-un gând, erau de părere să ducă păsurile țarei la cunoștința întâiului consul. (ION GHICA)

Dar aceștia au venit toți într-un gând la el. (ANA TĂTAR ANDRAS)

A fi (sau a cădea, a se pune, a sta, a șede, a rămâne) (dus) pe (sau (înv.) în) gânduri (sau inv. și pop.) Pe gând, pe cugete) = A cugeta, a (se) gândi, a reflecta:

O demone ! viața-mi și sufletu-mi de vrei / De ce mai stai pe gânduri, de ce nu mi le cei? (MIHAI EMINESCU)

Câteodată, în fața știrilor pe care le avea pe birou, rămânea dus pe gânduri. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

A pune (cuiva) gând rău = a) A avea intenții rele față de cineva. A complota împotriva cuiva:

Proclata le puse gând rău, și tot plănuia, cum ar face ca să-i răpuie. (P. ISPIRESCU)

b) (Gmț.) A încerca să seducă pe cineva:

– Hoțomanule, hoțomanule! Mi se pare că ai pus gând rău Tănțichii noastre? Ce să-ți spun, n-ai gust prost! (LIVIU REBREANU)

Când un tânăr pune gând rău pe o fată, el putea să dea cu ochii de tatăl sau de fratele ei, și atunci, nici una, nici două, popa îi și cânta Isaiia dănțuiește, și căsătoria, deși silită, era valabilă. (ION GHICA)

A purta pe cineva în gând = A se gândi intens la cineva din cauza grijii sau a iubirii pe care i-o poartă:

El a spus că o va purta în gând toată viața.

A scoate ceva (sau pe cineva) din gând (Fam.) = A izgoni din amintiri, din minte:

De-aș face orice-aș face, nu pot să-l scot din gând. (G. COȘBUC)

În zadar a încercat s-o scoată din gând pe fata pe care tocmai a întâlnit-o.

A se adânci (sau a se cufunda) în gânduri = A gândi adânc, profund (făcând abstracție de realitate):

– Așa este, măicuță, răspunse Harap Alb, cufundat în gânduri și galben la față, de parcă-i luase pânza de pe obraz. (ION CREANGĂ)

Se cufundase în gânduri și nu mai auzea, nici nu mai vedea, nimic împrejur. (AL. VLAHUȚĂ)

Un cetățean era singur într-un compartiment, cufundat în gânduri. (FLORENTIN SMARANDACHE)

A sta la gânduri (Pop.) = a) A se gândi cu îngrijorare:

Dintr-aceasta el sta pe gânduri. Grijă lui cea mare era ca să nu crează acel împărat că el este zăcaș și se îndărătnicește a-i trimite vreun fiu [...] (P. ISPIRESCU)

Leiba Zibal, hangiul de la Podeni, stă pe gânduri la o masă sub umbrarul de dinaintea dughenii, așteptând diligența, care trebuia să fi sosit de mult [...] (I. L. CARAGIALE)

b) A șovăi:

Hai, nu mai sta la gânduri; încalecă pe mine și pune-ți nădejdea în Dumnezeu, că mare-i puterea Lui. (ION CREANGĂ)

A sta pierdut (sau dus) (ori a pune, cădea, rămâne) pe gânduri = A fi într-o stare de meditare, de reflexiune adâncă, vecină uneori cu înfrustrarea:

Împăratul se puse pe gânduri văzând că după atâta mare de timp nu se mai întoarse fiii săi nici cu pasărea măiastră, nici fără dânsa. (P. ISPIRESCU)

Când ajunse la urechile lui niște vorbe ce-l trezi, căci era dus pe gânduri. (IDEM)

A zbura cu gândul (sau **cu mintea**) ori **a-i zbura** (**cuiva**) **gândul** (sau **gândurile, mintea, inima**) **la** (ori **către** etc.) (**cineva** sau **ceva**). v. **zbura**.

A zbura, a fugi (sau **a duce pe cineva**) **ca gândul** (rar **ca un gând**) = A zbura (sau a duce) cu mare repeziciune:

Să-mi spui dinainte cum să te duc, ca vântul ori ca gândul ? (ION CREANGĂ)

[Calul] *zbura ca un gând, ca o vijelie printre volburile de nisip ce se ridicau în urmă-i.* (MIHAI EMINESCU)

A-i da (sau **a-i trece, a-i veni, a-i trăsnii**) (**ceva**) **prin gând** (Pfm.) = A-i veni brusc o idee:

Cu vreo lună înainte umblau și se zbateau să cumpere moșia Babaroaga. Azi nici prin gând nu le mai trece așa ceva. Azi pretind foarte simplu să li se împartă toate moșiile. (LIVIU REBREANU)

Așa brutarul se-nșală c-uneltitul meșteșug, / Nu-i da prin gând c-o să-i joace un astfel de vicleșug. (ANTON PANN)

A-i fi în gând (Pop.) = A ști că nu trebuie să uite ceva:

I-a fost în gând toată ziua să telefoneze.

A-i sta gândul (sau **capul, firea, gândurile**) **la ceva** (sau **la cineva**) (Fam.) = A se gândi în mod insistent numai la ceva (sau la cineva), neglijând preocupările curente:

La școală n-o mai interesează nimic, învață în dușmănie, orice i se pare prea mult, îi stă gândul la modă, muzică ușoară, plimbare, dans. (ȘTEFAN BORBÉLY)

A-i trece multe gânduri prin cap = A avea multe idei în general sau în legătură cu un anumit subiect:

Cred că multe gânduri cumpănite i-ar mai fi zburat din cap acestui zdravăn țăran buzoian, de ar fi fost drumul mai lung. (IOAN ERHAN)

A-i veni gândul = A-i veni ideea să...:

Cu toate aceste, îi veni gândul să se ducă să vadă cine a venit. (IOAN SLAVICI)

[...] *ochii ei căzură asupra locului unde era îngropată cutia, și deodată-i veni gândul că de banii aceia poate va avea lipsă și că numai Miloș o poate desluși care sunt umblători în țară* [...] (ION AGÎRBICEANU)

A-l cuprinde (sau **a-l frământa, a-l apăsă**) **gânduri negre** = A deveni tot mai trist din cauza îngrijorării sau a unor reflecții triste:

După vreo patru săptămâni a venit Trică să-i spună c-a primit scrisoare de la Persida din Viena și o roagă de mii de ori s-o ierte și să nu-i poarte gând rău. (IOAN SLAVICI)

Deocamdată căuta să nu se lase copleșit de gândurile negre. (LIVIU REBREANU)

A-l duce, a-l purta gândul (sau **gândurile**) = A face asociații de gândire, a schimba subiectul gândirii prin comparație cu cel anterior:

Nu mă purta gândul la suferința aceasta drăcească pe care mi-a trimis-o și care constă în a se retrage în aparență de la mine și a mă lepăda [...] (N. STEINHARDT)

A-l frământa, a-l munci sau **a-l apăsă** (**pe cineva**) **gândul** (sau **gânduri**) = A fi obsedat de o idee, a fi urmărit în mod insistent de o preocupare:

Și firul tău se rupe des, / Căci gânduri te frământă. (G. COȘBUC)

A-l fura (**pe cineva**) **gândurile**. v. **fura**.

A-l paște un gând (sau **gândul**). v. **paște**.

A-l purta gândul departe = A se gândi la lucruri mai puțin obișnuite, la lucruri depărtate, la persoane (îndrăgite) aflate la distanță:

Dar calificativul (echivoc numai la prima vedere) preferat dintre toate cele posibile pentru a-l specifica pe Gombrowicz mi-a purtat gândul mult mai departe, la însăși problema stilului, nu a celui „literar” [...] (N. STEINHARDT)

A-și lua (sau **a-și muta**) **gândul** (**de la ceva** sau **de la cineva**) = A-și lua speranța (de la ceva), a renunța (la ceva sau la cineva):

Mi-a spus că s-a gândit la mine, dar când a aflat că am și un copil cu actualul, și-a luat gândul de la mine. (AURORA LIICEANU)

N-a fost găsit nici viu și nici mort, deși domnul Vizantidis și-a luat gândul că fiul său mai este viu pe lume... (ȘTEFAN DUMITRESCU)

A uitat ce-o întrebaseși și deja și-a mutat gândul în altă parte? (ION LAZU)

A-și lua de gând (Pop.) = A-și pune în gând:

Dacă-și lua de gând ceva, nu se lăsa până ce nu isprăvea.

A-și lua gândul de la... (Fig.) = A nu se mai gândi la...:

Dar eu nu îmi puteam lua gândul de la faptul că voi sta chiar pe scaunul lui Tataie! (GH. VÎRTOSU)

A-și pune în gând (sau **a pune gând**) **să...** = A lua hotărârea să..., a-și propune:

Mi-am pus în gând să vă povestesc. (P. ISPIRESCU)

Dacă vede lupul și vede că nu mai găsește nemic, își pune în gând una: așază cele două capete cu dinții rânjiți în ferești. (ION CREANGĂ)

Mă hotărâi să mă duc la doamna B. Nu știi pentru ce, cum pusei acest gând, inima începu a mi se bate. (C. NEGRUZZI)

[...] *căci lumea din întâmplări se alcătuiește, iar întâmplarea e noroc ori nenorocire, și nimeni nu știe dacă e rău ori bun ceasul în care a pornit, nici dacă va face ori nu ceea ce-și pune de gând.* (IOAN SLAVICI)

A-și scoate (sau **a scoate altuia**) **ceva din gând** = A(-și) izgoni din minte, a(-și) abate gândul în altă parte, a uita (sau a face pe cineva să uite):

De-aș face orice-aș face, nu pot să-l scot din gând. (G. COȘBUC)

Când cu gândul n-ai gândi = Când nici nu te aștepți:

Nu mă omorî, Făt-Frumos, ci mai bine dă-mi drumul în apă, că mult bine ți-oi prinde, când cu gândul n-ai gândi. (P. ISPIRESCU)

Cu gândul să... = Cu intenția, cu scopul să...:

De creștea câteva oi, cu gândul să le vândă toamna și să-și cumpere o junincă, ori de ținea o scroafă, trăia până când trebuia s-o vândă, atunci murea. (NICOLAE BÂRNA)

Am venit cu gândul să mergem la spectacol.

Cu un gând să se ducă și cu zece nu (Pop.) = Mai curând indecis decât hotărât:

Ipate, cu un gând să se ducă și cu zece nu. În sfârșit, își ia el inima-n dinți și se duce la curte să vadă ce are să fie [...] (ION CREANGĂ)

Fără gând de... = Cu intenția de a nu...:

Adrian se așezase pe marginea patului îmbrăcat încă, fără gând de culcare. (DINU PILLAT)

Gând la gând cu bucurie = Expresie folosită pentru a arată că suntem de acord cu o idee sau cu o propunere avansată de un interlocutor:

E bine să iau treaba în glumă, să nu-mi stric buna dispoziție: – Gând la gând cu bucurie! Nici eu nu pot dormi cu altcineva în pat. (PAVEL CORUȚ)

În problema Iohannis, cu primul-ministru suntem gând la gând cu bucurie. (<http://stiri.tvr.ro/>)

În gând sau **în gândul cuiva** = **a)** În cuvinte nerostite cu glas tare, necomunicate altora:

Începea să latre ascuțit, alene... turburând somnul vecinilor, care-l ocărau în gând. (I. A. BASSARABESCU)

În gândul lui măsoară / Drumul lung pe care-a mers; / Suspinând privește-n urmă / Câte fericiri s-au șters! (AL. VLAHUȚĂ)

b) În minte, în memorie:

Stai tot la vatră-ncet plângând: / E dus și nu mai vine! / Ș-adormi târziu cu mine-n gând / Ca să visezi la mine! (G. COȘBUC)

Nici cu gândul n-am gândit = Nu m-am așteptat să se întâmple așa ceva:

În timp ce Petre cu ai lui ajungea în uliță, Ion Pravilă spuse prefectului, tot cu glas tare, să audă și oamenii, că băiatul cine știe ce are ori i s-o fi năzărit, că altfel e foarte de treabă și așezat, și

harnic, fruntea flăcăilor, dar nevoile mai sucesc mintea multora și-i înfierbântă când nici cu gândul n-ai gândi. (LIVIU REBREANU)

Pe gânduri sau **dus pe gânduri** = Cu mintea în altă parte, preocupat de alte lucruri decât de cele prezente, cufundat în visare, visător:

Rămase afară, în cerdac, privind pe gânduri depărtările albastre. (CEZAR PETRESCU)

Străinul parcă n-auzea cuvintele; pe gânduri dus, sta piatră și tăcea. (G. COȘBUC)

Visam odinioară pe acea ce m-ar iubi, / Când aș sta pierdut pe gânduri, peste umăr mi-ar privi. (MIHAI EMINESCU)

Pe (sau **după**) **gândul (cuiva)** = Pe plac, pe voie, după dorință:

De-aș avea, pe gândul meu, / Un cal aprig ca un leu, / Negru ca păcatul greu. (VASILE ALECSANDRI)

Eu nu te-oi mai blăstema, / ... / Ci cu lacrimi te-oi ruga, / Ca să faci pe gândul meu. (IDEM)

GÂNDAC

A avea gândaci în cap = A avea gărgăuni în cap:

Colegii i-au spus că, dacă are gândaci la cap, ar fi timpul să-și revină.

GÂNDI

(Nici) nu e de gândit = Nu se poate închipui:

[...] *acesta nu poate avea ființă și nici una dintre caracteristicile ființei, încât el nici nu mai poate fi gândit (adică numit, cunoscut, definit).* (MARILENA VLAD)

Nici nu era de gândit așa ceva.

A da (cuiva) de gândit = a) A ridica o problemă (cuiva); a face (pe cineva) să se gândească, să mediteze, să reflecteze asupra unei probleme:

Vorbele unchiului îi dăduseră de gândit (AL. VLAHUȚĂ)

America l-a impresionat, se pare, mai puțin, deși poezia tânără de acolo i-a dat de gândit. (EUGEN SIMION)

b) A naște îndoieli, întrebări în mintea cuiva, a pune pe gânduri (pe cineva):

Începuse să-i dea de gândit supușenia nevestei. (POP.)

La scurt timp după oprirea spectacolului, Penciulescu și-a dat demisia de la Mic. Gestul lui mi-a dat de gândit. (ANDREI ȘERBAN)

A-i gândi cuiva bine (sau **rău** sau **gând bun** sau **rău**) = A avea față de cineva gânduri sau intenții bune sau rele; a-i vrea binele (sau răul) cuiva:

Rău nu-ți voiesc, ci bine-ți gândesc. (ANTON PANN)

Când nici nu te gândești (Fam.) = Când nici nu te aștepți:

Uite!! vine așa deodată, când nici cu gândul nu te gândești. (IOAN SLAVICI)

Te urmărește, domnule, vine după tine... îți iese în cale când nici cu gândul nu gândești. (GIB I. MIHĂESCU)

Nici cu gândul nu gândești = Nu-ți face iluzii, speranțe deșarte:

Nici cu gândul nu gândești și tu vii să te înfigi să te încălzești în licăr molatec de plăcere la pieptul meu. (EUGEN NEAGOE)

Unde nici nu gândești (acolo îl găsești) (Fam.) = Unde nici nu te aștepți:

La el te poți aștepta la surprize, căci unde nici nu gândești acolo îl găsești.

GÂRBĂ

A da cu gârba-n casă (Pop.) = A veni nepoftit:

Vecina da cu gârba-n casă de dimineață și nu se mai da dusă.

A se ține gârbă de cineva (Îvp.) = A se ține scai de cineva:

În fiecare săptămână, în zilele de duminică, îi făceau vizite lui Mugure, care se odihnea ca toată lumea de la muncile pământului, ce se ține gârbă de țaran – mereu îi găsește ocupație. (GH. MATCIN)

Copilul se ținea gârbă de bunici.

GÂRBIȚĂ

A muia cuiva gârbița (sau **gârlița**) = A înfrânge cuiva trufia, ifosele, încăpățănarea:

[...] *îi dete după ceafă câțiva pumni de-i muie gârbița* (P. ISPIRESCU)

Nu mă dau bătut așa cu una, cu două. Ne puneți unghia în gât? Vă îndoim noi gârbița... (IACOB BURGHIU)

GÂRLĂ

A da de gârlă (Arg.) = A risipi (ceva), a rămâne păgubit (cu ceva):

Tot ce-a adunat într-o lună, a dat de gârlă într-o seară.

A da pe gârlă = a) A arunca ceva sau a pierde ceva din neglijență:

Nu știu cum făcu și rupse un căpătâi. De frică, îl dete pe gârlă. (P. ISPIRESCU)

Ce de-a lucruri scumpe, puse cumică Dumnezeu! Ce de-a bani aruncați pe gârlă! Cine-o fi avut parte de ele? (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

b) A cheltui bani (cu neglijență):

Câți sutari n-am dat pe gârlă... Da' mă rog... n-aș fi zis nimic... dar să nu-l pună nici pe el... (GIB I. MIHĂESCU)

A ieși gârlă = A lucra cu mult spor, din belșug:

Nora cea mai mare talmăci apoi celeilalte despre ochiul soacră-sa cel atoatevăzător, și așa, una pe alta se îndemnau la treabă, și lucrul ieșea gârlă din mâinile lor. (ION CREANGĂ)

Vezi, că era meșter bun și dibaci. Unde pune el mâna pune și Dumnezeu mila. Ieșea lucrul gârlă din mâinile lui și curat ca mărgăritarul. (P. ISPIRESCU)

A se duce pe gârlă (sau **pe apa gârlei**) = A se pierde, a se risipi:

Mai bine să se ducă pe gârlă toate, numai să scape cu viață. (LIVIU REBREANU)

Îmi era frică să nu se ducă pe apa gârlei încrederea pe care mi-o acorda. (ADRIAN OPRESCU)

GÂSCĂ

A strica (sau **a pierde**) **orzul pe găște** = A dărui, a sacrifica ceva util, bun, valoros, cuiva care nu știe să prețuiască:

– *Bunătatea dumneavoastră, milostivă cucoană, dar degeaba mai voiți a strica orzul pe găște.* (ION CREANGĂ)

Nu strica orzul pe găște. Degeaba îi cumperi o minge „de firmă” cum n-are nimeni în toată școala lui, dacă stă uitată în debara pentru că micuțul nu are cu cine să se joace. (IRINA PETREA)

Altă găscă-n altă traistă (Pop.) = Asta-i cu totul altceva, altă vorbă, altă înțelegere, alt comportament, altă atitudine față de o situație:

– *Hei, cocoșelule, când m-a luat pe mine cu arcanu, era altă găscă-n traistă! Eu am apucat pe Pazvante [...]* (ANTON BACALBAȘA)

Poate ar fi fost ceva mai precaut, să-l pună sub șapte lacăte, nu după o amărâtă de yală, dar asta e deja altă discuție. Altă găscă în altă traistă, cum ar spune taică-su. (DAN LUNGU)

Asta-i altă găscă = Asta e complet altceva:

Dar mi-ți zice, poate, că balonu-i altă găscă... mi-ți pomeni de trăsnete, de fulgere, de pericole etcetera și cele multe... Habar n-am!... (VASILE ALECSANDRI)

Pe mine mă interesa literatura și asta vroiam să fac. Că n-am reușit, e altă găscă. (VICTORIA DRAGU-DIMITRIU)

Gâscă (numai) bună de jumulit. v. jumuli.

GÂT

A da de gât pe cineva (Îvp.) = A nenoroci pe cineva:

L-a dat de gât pe cel mai bun prieten, dar n-a recunoscut niciodată.

A da în gât (pe cineva) (Arg.) = **a)** A demasca, a trăda, a pârî:

Cineva l-a dat în gât, cred, și tipul a dispărut. L-au găsit la vreo trei săptămâni, în Târnăvă, cică s-a sinucis că avea probleme în dragoste. (LAVINIA CĂLINA)

b) A ucide (pe cineva):

L-a pândit cât l-a pândit, dar până la urmă tot l-a prins și l-a dat în gât. (I. L. CARAGIALE)

c) A compromite (pe cineva):

Se lăcomise, se zgârcise, da, și l-au dat în gât spurcații că n-are autorizație și nu plătește impozit la stat. (RADU ALDULESCU)

d) A întinde o cursă (cuiva).

A da pe gât sau peste cap, pe spate = A bea lacom, dintr-o dată, în cantități mari (băuturi alcoolice):

– Be și tu, măi Pepeleo!... be, dă-i gât, că te lovesc cu ulcioru-n cap!... Ha, ha, ha!... mare înțelept om mai era tata Noe! (VASILE ALECSANDRI)

– Hai noroc, mă îndemnă ea. N-am mai stat pe gânduri, am ciocnit paharele și am dat pe gât băutura. (LAVINIA CĂLINA)

Tare i-a mai plăcut lui gulașul piperat și ardeiat! Și ca să le treacă arsura, au dat pe gât și câte un stampăl de palincă ardelenească. (CĂLIN KASPER)

A face gât (Fam.) = A avea pretenții neîntemeiate pe care și le exprimă gălăgios. A face scandal:

– Dacă face gât și ne trezim cu poliția pe cap?” – „Poliția, la mine?” protestă Ivan. (MUGUR BURCESCU)

A fi în rahat până în (sau la) gât. v. rahat.

A fi sătul până-n gât. v. sătul.

A i se usca gâtul de sete (Fam.) = A-i fi foarte sete:

Era o căldură insuportabilă și li se usca gâtul de sete.

A lua (sau a înhăța) de gât (pe cineva) = A brutaliza. A cere cuiva socoteală cu violență:

Începu a răsufla repede, sforăind ca un bolnav de plămâni. Se năpusti ca o fiară asupra femeii, o înhăță de gât și o tăvăli jos. (LIVIU REBREANU)

Ei nu se așteptau că partidul îi va descoperi și-i va lua de gât. (ION SCURTU)

A o lua în gât (Pop.) = A lua asupra sa o însărcinare, un lucru. A se pune pe muncă cu toată râvna pentru împlinirea unui lucru:

Peste o lună va trebui s-o ia-n gât și să ducă la bun sfârșit treaba.

A potrivi din gât pe cineva (Pop.) = A da cuiva să bea pe săturate:

Dacă știai să potrivești din gât pe moș Nichifor, apoi era cât se poate de șăgalnic. (ION CREANGĂ)

A se arunca (sau a se agăța) de gâtul cuiva. v. arunca.

A se lua (a fi, a sta, a se ține) de gât (cu cineva). v. lua.

A strânge de gât pe cineva. v. strânge.

A trage pe gât (Pop.) = A bea mult, a fi bețiv:

Aveam de gând să vin, să trag repede câteva vinuri pe gât ca să pot să îmi ușurez chinul de a-i suporta pe toțiăștia. (ALEX PIȚIGOI)

Trăgea pe gât pahar după pahar, dar nu făcea scandal.

A-i pune cuiva juvățul de gât. v. juvăț.

A-i pune cuiva ștreangul de gât. v. ștreang.

A-i sta (sau a i se opri) în gât = a) A nu putea înghiți:

Prietenilor cocalari le-a stat șaorma în gât când l-au auzit pe Manuel Rotaru, mai ales că toți obișnuiesc să-l asculte pe Daniel Buzdugan. (<http://www.timesnewroman.ro/>)

b) A nu putea suferi pe cineva sau ceva:

– Ia lăsați-l încolo, măi; sta-i-ar în gât pe ceea lume! zise Zaharia. (ION CREANGĂ)

A-și pune gâtul (pentru ceva) (Pop.) = A garanta pentru cineva:

Ce mai atâta? Mi-au spus mie cine l-au văzut că Ion a luat-o; gâtul îmi pun la mijloc! (ION CREANGĂ)

Pui gâtu că e ceva. (AL. VLAHUȚĂ)

A-și rupe (sau **a-și frânge**) **gâtul**. v. **frânge**.

Mor cu tine de gât = Se zice, ca amenințare, pentru a arăta cuiva hotărârea de a lupta contra lui până la capăt:

Mor cu tine de gât, dacă nu recunoști adevărul.

GÂȚĂ

A face gâță cuiva = A face în necaz cuiva. (Reg.) A amăgi:

El îi făcea gâțe toată ziua.

A împleti gâțe albe (Reg.) = A rămâne fată bătrână:

Când o fată are păr frumos, nu împletește gâțe albe. (M. SEVASTOS)

GEANĂ

A da geană = A privi pe furiș. A supraveghea:

Eram ca la un concurs de miss, toți puriii ăia geană pe mine și io geană pe Fioros [...] (CRISTINA FRÎNCU)

A face (sau **a trage**) **cu geana** = **a**) A face cu ochiul:

Mă badeo al meu dulce, / Fă-mi cu oichiu când te-oi duce; / Măcar badeo cu geana, / Să vin lângă dumneata. (CRISTEA SANDU TIMOC)

b) A spiona:

Bărbatul cucerește și prin pusul dopului, adică prin ținuta lui, prin felul cum privește când trage cu geana [...] (LIVIU RUSU)

A lăsa genele = A se supăra:

Ea voia să nu se trădeze, dar am văzut cu toții cum a lăsat genele și n-a mai scos un cuvânt.

A nu pune geană pe geană = A nu dormi deloc:

Toate se repetară de patru ori. Maiorul nu puse geană pe geană. (D. R. POPESCU)

A privi printre gene = A privi cu ochii întredeschși:

Zâmbi și mă privi printre gene, apoi flutură prin aer, încetișor, arătătorul delicat al mâinii drepte [...] (GH. VÎRTOSU)

A veni Ene pe la gene sau **a se pune Enache pe gene** = A-i veni cuiva somnul:

Și dacă Enachi se pune pe gene-i, ea îndată lua apă rece și-și spăla fața, ca nu cumva s-o vadă neadormita soacră și să-i bănuiască. (ION CREANGĂ)

Un moșneag uscățiv s-a răsucit din para focului, vorbindu-l cu blândețe: – Ce-i făcule! îmi pare că te-a cam agiuns moș-Ene pe la gene. (CEZAR PETRESCU)

A(-i) da (cuiva) ochii (sau **pleoapele**) **în gene** sau **gene-n gene** = A i se închide cuiva ochii de somn. A ațipi:

De voie, de nevoie, trebui să se ducă acolo, căci ochii nu-i dase în geană de nu știu cât timp. (P. ISPIRESCU)

Când să deie geană-n geană, furat de dulceața somnului, Jder a auzit glasul lui Onofrei. (MIHAIL SADOVEANU)

GEANGANA

A bate geanganaua (Reg.) = A-și face cruce într-un mod ciudat (caraghios):

De teamă, el începuse să bată geanganaua.

GENUNCHI

A cădea în genunchi = **a**) A se lăsa cu genunchii la pământ înaintea cuiva în semn de umilință, de respect sau pentru rugăciune:

Atunci ea căzu în genunchi și se rugă lui Dumnezeu să-i vie-n ajutor... (ALECU RUSSO)

b) A se ruga umilitor, așezându-se în genunchi (în fața cuiva):

ZMEUL: Așa!... i-am spus că o iubesc, că vreau s-o fac împărăteasa zmeilor, că i-oi aduce toate comorile din lume, botine cu tocuri de-o șchioapă, corsete, chirase, degeaba!... în sfârșit, i-am căzut la genunchi... (VASILE ALECSANDRI)

Era speriat și furios. Strigă că are să se ducă la boierul Miron, să-i cadă în genunchi... (LIVIU REBREANU)

Ana ar fi vrut să mai vorbească, să plângă, să-l roage, să-i cadă în genunchi și

totuși se pomeni curând în uliță, mergând spre casă, obosită, suflând greu. (IDEM)

A i se tăia (cuiva) (mâinile și) (sau genunchii).
v. **tăia**.

Cu genunchii la gură = Adunat ghem, ghemuit, închircit:

Carp care ședea ghemuit într-un fotoliu larg, cu genunchii la gură, ținându-și cu brațele genunchii, sare din locul său, îmi ia cuvântul din gură [...] (GEORGE PANU)

Dârdâiam lângă cuptor cu genunchii la gură.

Până la genunchiul broaștei = Foarte puțin, o nimica toată:

Nică, băiat mai mare și înaintat în învățătură până la genunchiul broaștei, era sfădit cu mine din pricina Smărăndiței popii, căreia, cu toată părerea mea de rău, i-am tras într-o zi o bleandă, pentru că nu-mi da pace să prind muște... (ION CREANGĂ)

GHEARĂ

A da o gheară (Arg.) = A juca, pe bani, barbut sau alte jocuri (cu zaruri):

– Hai să mai dăm o gheară, ca să mai treacă timpul.

A fi (sau a cădea, a încăpea etc.) în ghearele cuiva (Fam.) = **a)** A fi (sau a ajunge etc.) în posesia, puterea sau sub autoritatea absolută a cuiva. A fi la discreția cuiva:

În loc de un profesor învățat și blând, căzusem în gheara unui bătrân copilăros și rău. (BARBU DELAVRANCEA)

b) A fi prins (și ținut închis):

În cele din urmă, el a căzut în ghearele poliției.

A fi (sau a se zbate) în ghearele morții (Fam.) = A fi grav bolnav, pe moarte. A fi în mare pericol:

Era de la sine înțeles, pentru întreaga șatră, că nebunaticul fiu al lui Sarat se zbatea fără nicio scăpare în ghearele morții și că-i sosise negrul soroc. (ZAHARIA STANCU)

Și în timpul ăsta mama se zbatea în ghearele morții. (SANDA BUDIȘ)

A fi lung în (la, de) gheare (Fam.) = A avea obiceiul să fure:

De nu era lung în gheare, l-am fi crezut și l-am fi acceptat.

A pune gheara pe cineva (Fam.) = A pune stăpânire pe cineva:

– Frate Negoită, fă-ți pomană și mă scapă! Umblă niște dușmani să puie gheara pe mine, să mă nenorocească! (I. L. CARAGIALE)

A scoate (sau a scăpa) pe cineva din ghearele cuiva (Fam.) = A scăpa din stăpânirea, robia, asuprirea, prigonirea cuiva:

Ah, sfinte Panteleimoane! scapă-mă din ghearele lor, că ți-oi da trii paraclisuri. (VASILE ALECSANDRI)

A smulge pe cineva din ghearele morții = A salva pe cineva de la moarte:

[...] îl privea pe Sava Ușurelu și n-avea cuvânt să-i mulțumească: l-a smuls din ghearele morții [...] (DUMITRU ALMAȘ)

Până și moartea ne scotea uneori din ghearele morții, de parcă, intimidată, nu se încumeta să ia lucrurile pe cont propriu. (VARUJAN VOSGANIAN)

A-i tăia (sau a-i scurta) cuiva ghearele (Fam.) = A-i lua posibilitatea de a mai fura:

Iar tu ești un dușman, un pui de năpârcă căruia demult trebuiau să i se fi tăiat ghearele. Ai noroc, ai noroc cu carul [...] (MIRCEA MARIAN)

A-și scoate (sau a-și arăta) ghearele (Fam.) = A-și arăta partea ascunsă și rea a firii:

Nu credeam că vor cuteza să-și scoată ghearele în chiar asemenea clipe de sinistru. (ION MARIN ALMĂJAN, ARISTIDE BUHOIU)

Femeia păru că-și scoate ghearele din teacă. – Domnu' doctor, un om mai mizerabil decât el eu nu am pomenit. (DAN STANCA)

GHEATĂ

A-l strânge ghetetele = A se afla într-o împrejurare dificilă:

Ghetetele însă începeau să-l strângă rău pe acest mare stat-major. Rezerva îl părăsise de la începutul luptei. (FLORENTIN POPESCU)

GHEAȚĂ

A fi cu gheața (sau **cu frica**) **în spate** = A fi mereu într-o stare de neliniște:

[...] știind că avea să treacă prin acel codru atât de dușman perciunilor, el își cumpără două pistoale și un iatagan ruginit, se sui singur într-o brișcă și se porni cu frica-n spate și cu galbenii în sân. (VASILE ALECSANDRI)

Ce-a fi zis Irinuca, în urma noastră, ce n-a fi zis, nu știu; dar știu atâta, că eram cu gheața-n spate, de frică, pân-am ajuns la Borca, unde ne-a fost și masul. (ION CREANGĂ)

A se da pe gheață = A aluneca pe suprafața apei înghețate:

(Elipctic) *Toată ziua bate prundurile după scăldat... Iarna, pe gheață și la săniuș.* (ION CREANGĂ)

A se sparge gheața sau **a se rupe gheața** = A dispărea sau a face să dispară o atmosferă tensionată:

Astfel s-a rupt gheața și cele două prime subiecte s-au făcut iar prietene bune. (I. L. CARAGIALE)

De-abia acuma se rupse gheața aievea și se încinse o vorbăraie de vreo trei ceasuri, aci apropiindu-se, aci gata să se ia de păr, ca peste un minut să se mulcomească iar. (LIVIU REBREANU)

Bani gata (sau **buni, lichizi, gheață, peșin, bătuți** sau **numărați**). v. **ban**.

GHEBOS, -OASĂ

A scăpa ghebos (Pop.) = A scăpa dintr-o situație din care putea lua bătaie:

Băiatul a luat-o la fugă și a scăpat ghebos, dar putea s-o pățească rău.

GHEM

A face ghem = **a)** (Cu privire la tort) A depăna:

Făcu și inul tot gheme (I. POP-RETEGANUL)

b) (Cu privire la obiecte) A strânge ca un ghem, a face mototol:

În atâtea nopți mi-am odihnit trupul zdrobit de oboseala zilei, cu mantaua făcută ghem drept căpătâi. (JEAN BART)

Batista era făcută ghem.

A fi făcut ghem (de către cineva) (Arg.) = A fi lovit, bătut:

Căușul lipsea, iar deținutul, făcut ghem lângă tinetă, în colțul din fundul celulei, se ținea cu mâinile încătușate de burtă și gemea. (ION IOANID)

Ofițerul n-a avut timp să scoată pistolul. Pumnii grei primiți în plex și în plină față l-au făcut ghem [...] (CONSTANTIN BANU)

A se face ghem = A se ghemui, a se strânge ca un ghem:

Fata doarme pe brânci, ori strânsă, ori făcută ghem. (P. ISPIRESCU)

A se mântui ața de pe ghem (Pop.) = A fi aproape de moarte:

[...] *omul când se naște are de la D-zeu și un ghem de ață care se tot dezvârtește pe zi ce trece și când se mântuie ața de pe ghem se sfârșește și omul.* (NICOLAE DENSUSIANU, ADRIAN FOCHI)

A sta ghem = A sta adunat, ghemuit:

Oare ce gândește hâtrul, de stă ghem? (MIHAI EMINESCU)

Întinde-te, nu sta ghem. (MIRCEA DANIELIUC)

GHEMOȘAT, -Ă

A sta ghemosat = A sta aplecat asupra unui lucru mic și migălos:

Bătrânul ceasornicar sta ghemosat toată ziua.

GHEMOTOC

A cădea ghemotoc = A cădea grămadă:

Antrenorul l-a hâșăit să cadă, până a căzut ca un ghemotoc negru. (D. R. POPESCU)

A se face ghemotoc = A se strânge în formă de ghem:

Acesta a sărit peste zaplaz. L-a prins pe străjer de gât. Străjerul se face ghemotoc. (ALEXANDRU MITRU)

GHERLĂ

A da gherlă la plată (Gmț.) = A pleca fără a plăti:

Băieții s-au gândit să dea gherlă la plată și au șters-o din restaurant.

A da (o) gherlă (La jocul de table) = A da un zar ghinionist:

– *Ce gherlă am dat?!... Nu-și putea lua gândul de la gafa pe care o făcuse. (TRAIAN TANDIN)*

– *Șase cinci, turbează Păsărică. – Iar ai dat gherlă? îl întreabă nevinovat greul. Mie asta-mi miroase a marți. (CRISTIAN SĂILEAN)*

GHEȘ

A da (cuiva) ghes = a) A da (cuiva) o lovitură ușoară (cu cotul sau cu pumnul):

Toți rămaseră mărmuriți de frumusețea lui și se uitau lung, dându-și ghesuri. (BARBU DELAVRANCEA)

b) A îndemna, a stimula, a îmboldi, a zori (să întreprindă ceva):

Ah, cât aș fi vrut să stau de vorbă cu unul care să-mi povestească aiureli, să mă mintă, dar să-mi dea ghes la visat, la cutezat! (PANAIT ISTRATI)

Se miră nițel, apoi parcă-i da cineva ghes, vru să știe că ce fel de pasăre să fie aceea ce se adăpostea în astfel de cuib. (P. ISPIRESCU)

GHIMPE

A avea sau a simți un ghimpe (sau **un cui**) **la inimă** = A avea un necaz, o supărare sau o nemulțumire (nedestăinuită nimănui):

Numai cea mică, fiind cu cuiul la inimă, îl cunoscu și începu a tânji de dragoste. (P. ISPIRESCU)

Se despărțiră. Mitică rămase cu cuiul la inimă. (IDEM)

Simțea pare că un ghimpe în inimă când ea era față, nu mai avea acea libertate de vis care era esența vieții sale și singura fericire a unui caracter [...] (MIHAI EMINESCU)

A șede (ca) pe ghimpi (sau **pe spini, pe foc, pe ace, pe sponci**) (Pfm.) = A fi îngrijorat; a fi nerăbdător să plece:

Voia tânărul să nu ție seama și totuși stătuse pe ghimpi la masă și înghițise cu noduri, căci Miron Iuga fusese și mai ursuz [...] (LIVIU REBREANU)

Stam ca pe ghimpi. Urcat pe o schelă de grinzi pentru ridicarea greutăților, priveam spre marginea platoului către Antimovo linia de tranșee deasupra căreia exploziile de șrapnele însemnau stoluri de nouași plutitori, mici ca niște batiste albe. (G. TOPÂRCEANU)

A-i sta cuiva ca un ghimpe în ochi = A-l incomoda pe cineva. A-i fi antipatic:

Prin acest gest a dispărut din Parlamentul European un grup parlamentar care le stătea multora ca un ghimpe în ochi. (<http://ziuadecj.realitatea.net/>)

Despre aceste probleme se scrie și se vorbește neconținut, ele sunt ca un ghimpe în ochi, care nu oferă un plus de imagine statului. (www.profit.md/articles-ro/)

GHINDĂ

Fecior de ghindă (fătat sau făcut în tindă) = Om necioplit, Țopârlan:

Oare nu cumva v-ați face și voi niște feciori de ghindă fătați în tindă, că sunteți obraze supțiri? (ION CREANGĂ)

GHIOC

A da cu ghiocul sau **a căuta (cuiva) în ghioc** = A ghici cu ghiocul:

Și așa, când și-a pierdut ei toată nădejdea, că erau bătrâni-bătrâni, cocliți de bătrâni, numai iacătă că vine o Țigancă, mai bătrână ca ei, și zice să le dea cu ghiocul... (I. L. CARAGIALE)

– Cu ghiocul ori cu bobii să-mi dai, să-mi ghicești, că te tai! a urlat Barlaboi. (IDEM)

Alb ca ghiocul = Alb strălucitor, imaculat:

Cămeașa... va face-o albă ca ghiocul.
(I. G. SBIERA)

Trei călușei am furat... / Unu negru ca corbu, / Unu alb ca ghiocu. (ȘEZĂTOAREA, V)

GHIOCEL

A lua poziția ghiocel (În limbajul adolescenților) = A sta cu capul în pământ sau cu bărbia în piept:

Nu am luat poziția ghiocel în fața FMI în problema deficitului; vom negocia și reducerea TVA. (www.agerpres.ro/)

A pune (cuiva) ghiocel la ureche (Fam.) = A înșela (pe cineva):

Toată lumea râdea de îmbroboditul de bărbat, numai popa și Sgâmboi nici vedea, nici că simțea cum maica preoteasa le pune ghiocel la ureche. (TH. POPESCU)

A sta ghiocel (În limbajul adolescenților) = A fi muștrat, a fi certat cu asprime:

Băiatul roșise și acum sta ghiocel în fața părinților.

GHIOZDAN

A băga la ghiozdan (Fam.) = A mânca:

„Vioarele, bagă la ghiozdan, că am ras tot din frigider, n-ai ce mânca acasă!” (<http://www.spy.ro/>)

GHIPS

A pune în ghips (pe cineva) = a) A imobiliza un membru sau o parte a corpului (care prezintă o fractură sau o fisură) cu ajutorul unui pansament făcut din ghips:

Kiru Vanea s-a dus cu el la Odessa, l-au pus în ghips. (ION LAZU)

A doua zi Alain a fost implicat într-un accident de mașină și s-a ales cu un picior pus în ghips [...] (GH. CRĂCIUN)

b) A bate rău de tot (pe cineva):

Individul l-a amenințat că-l pune-n ghips, dacă nu se astâmpără.

GIOL

A da la gioale (Pfm.) = a) A lovi la picioare:

Deși era nonviolent, faptul că se alesese cu porecla asta, îl obliga să dea la gioale în neștire. (SORIN STOICA)

„Or fi distrus jurnaliștii presa, da’ i-au dat și cititorii la gioale de câte ori au prins-o”.
(<http://www.larevista.ro/>)

b) (În fotbal) A faulta, a lovi picioarele adversarului:

A dat din cap și am simțit că m-a înțeles.
– *E un cretin. La fotbal, dă la gioale.* (ADINA POPESCU)

A face (sau a da) pui de giol (Pfm.) = a) A câștiga toate arșicele adversarului:

Nimenia nu știa să dea pui de giol ca dânsul. (ION GHICA)

b) A fura:

Mai făceau pe ici pe colea și câte un pui de giol cu găștele și cu purceii de prin izlazuri.
(AL. ODOBESCU)

GIURGINĂ

A juca (pe cineva) giurgina = A păcăli pe cineva:
[...] *să-l joace giurgina.* (P. ISPIRESCU)

GLAS

A căpăta (sau a prinde) glas = A căpăta curaj, a-și reveni și a începe să vorbească:

Cea mai în vârstă prinde glas: Străine, dacă tot n-ai adormit, poate ți-ar prinde bine o îmbucătură de pâine, ia de colea, că e caldă aburită... (ION LAZU)

Moromete avea uneori obiceiul – semn de bătrânețe sau poate nevoia de a se convinge că și cele mai întortocheate gânduri pot căpăta glas [...] (MARIN PREDA)

A da glas = A striga; (fig.) a exprima:

Când căruța se opri, el dădu glas.
(MIHAIL SADOVEANU)

A i se închide cuiva glasul. v. **închide.**

A ridica glasul (sau **glas, tonul**). v. **ridica.**

A-i pieri cuiva (sau **a i se stinge**) **glasul** = A nu mai putea să vorbească, să răspundă:

Cum se face că tocmai acum ți-a pierit glasul? (GALA GALACTION)

– *Armaș, dă-i câteva să-i piară glasul!*
(DUMITRU ALMAȘ)

A-și da glas cu cineva (Înv.) = A se pune de acord cu cineva:

Ion-vodă și-au dat glas cu cazacii să se pedestrească toți. (GR. URECHE)

A-și drege glasul (sau, rar, **vocea**, înv. **viersul**). v. **drege**.

A-și ridica glasul în favoarea (sau **împotriva**) **cuiva** (sau **a ceva**). v. **ridica**.

GLEZNĂ

A face (ceva) din călcâie până la glezne = A munci mult, dar fără spor:

N-a mai reușit să termine casa, căci o făcea parcă din călcâie până la glezne.

GLOATĂ

A avea o gloată de copii (Fam.) = A avea mulți copii:

– *Dar n-am cu ce sta la învățătură, domnule director, că-mi trebuiesc haine și mâncare și cărți, iar eu n-am cine-mi da cele de lipsă, că tată n-am, a picat în revoluție, mama mi-i săracă și cu o gloată de copii mai mici ca mine.* (I. POP-RETEGANUL)

GLOD

A ajunge din pod în glod. v. **ajunge**.

A frământa glodul = A merge mult timp prin glod:

Usinevici figurează din nou pe fișele de mobilizare și veteranul războiului ruso-japonez este nevoit, din nou, să frământa glodul drumurilor desfundate ale Rusiei războinice. (IURIE COLESNIC)

Când ploua mult, copiii erau nevoiți să frământa glodul până la școală.

GLONȚ

A se duce drept (sau **într-un suflet**, **glonț**, **pușcă**, **întins**). v. **duce**.

GLUMĂ

A face o glumă = A glumi:

– *M-ai înțeles că am făcut o glumă, ca să râdem de flecăreala voastră?* (I. L. CARAGIALE)

În fața unei povești lacrimogene, moderatorul poate face o glumă sau chiar se poate minuna de întâmplare. (MIHAI COMAN)

A lăsa gluma (la o parte) = A vorbi serios:

Să lăsăm gluma. Aștept al doilea transport de flori. (C. NEGRUZZI)

Dar, lăsând gluma la o parte, e clar că Brousson a greșit nu prin acumularea detaliilor din domeniul clevetirii ordinare, ci prin tonul de moralist [...] (N. STEINHARDT)

A lua (ceva) în glumă = A nu lua ceva în serios, a nu da importanță. A subestima:

El lua viața în glumă. Sau cel puțin părea că o ia în glumă. Nu era un urs serios. (CEZAR PETRESCU)

Situația era așa de stupidă, încât nicio soluție, nici măcar atitudinea de a lua totul în glumă nu le venea în gând. (H. PAPADAT-BENGESCU)

A merge prea departe cu gluma = A-și permite prea mult:

Califul nu a putut vedea acele semne fără să fie adânc mișcat de compătimire și foarte mâhnit că gluma mersese prea departe [...] (I. L. CARAGIALE)

Antipa al tău împinge gluma prea departe, îi spusese odată Feliciei profesorul Baroni. (G. BĂLĂIȚĂ)

A nu ști (sau **a nu înțelege**) **de glumă** = Se spune (ca reproș) despre cineva care se supără când glumești cu el:

L-a prevenit să fie atent ce vorbește, că șeful nu știe de glumă.

A nu-i arde (cuiva) de glumă = A fi supărat, indispus etc.:

– Tot ce spun e împotriva mea, nu-i așa?, îl întreb eu ca să fac conversație. Da' lui nu-i arde deloc de glumă. (GEORGE ARION)

Sebastian tăcu câteva clipe; aștepta ca gluma directorului să se risipească, să-și piardă puterea. [...] Mie nu-mi arde de glume. (TEODOR MAZILU)

A se îngroșa gluma = Se spune despre o situație care a început ca o glumă și s-a transformat în ceva serios sau periculos:

Și știi, cum e omul, din una într-alta, se îngroașe gluma, și căpătuiala vine, că moș popa ce-așteaptă? (BARBU DELAVRANCEA)

Gluma se îngroșa. Când ajunseră la movilă, unde era locul în contestație, îi aștepta jumătate satul. (DUILIU ZAMFIRESCU)

A se întrece cu gluma (sau **vorba, deochiul, nebuniile, șaga**). v. **întrece**.

Nu glumă! = De-a binelea, cu adevărat, serios:

Era un brad de flăcău, chipeș și drăgălaș, nu glumă. (P. ISPIRESCU)

Carte se învăța acolo, nu glumă. (ION CREANGĂ)

Nu-i (de) glumă = E un lucru serios:

Cei mai pricepuți se codiră la răspuns. Vedeau ei că nu e glumă cu tata Doroftei. (BARBU DELAVRANCEA)

Și cum să nu fi voit fata; căci era un brad de flăcău, chipeș și drăgălaș, nu glumă. (P. ISPIRESCU)

GLUMI

A nu glumi (cu cineva sau cu ceva) = A lua (pe cineva sau ceva) în serios. (Pex.) A fi fără cruțare (față de cineva sau de ceva):

Iată ce vra să zică un om cinstit, un om blând, dar care nu glumește cu tâlharii. (CONTEMPORANUL, II)

Cu dragostea nu glumi. (NERVA HODOȘ)

Nu-i de glumit (cu cineva sau cu ceva) = Trebuie să iei în serios (pe cineva sau ceva); trebuie să fii serios:

Ție ți-e a glumi, dar nu-i de glumit. Pârleo, zmeul are gând rău cu noi. (VASILE ALECSANDRI)

GOANĂ

A da (cuiva) goană. v. **da**.²

A fi pus pe goană (Arg.; lumea interlopă) = A fi urmărit de poliție:

Tipul știa că era pus pe goană de polițiști și se ascundea.

A lua (sau **a pune**) (**pe cineva**) **în** (sau **la goană**), ori **la** (sau **pe**) **fugă** (sau **la fugărit**) (Pfm.) = A goni pe cineva:

Dar la încheierea învoielilor s-a pomenit cu prefectul, care le-a spus să nu se lase înșelați de arendașul jidan și mai bine să-l ia la goană. (LIVIU REBREANU)

Pantelimon însă izbuti să se smulgă din strânsoarea lui Boiangiu și o luă la goană, după ceilalți, având totuși și el pe fața stâlcită de lovituri același râs uluit; (IDEM)

Oștile deteră în tâmpene și în surle și se lovira, iar Făt-Frumos, dacă văzu că vrăjmașii sunt mai puternici, se repezi din munte și-i puse pe goană. (P. ISPIRESCU)

A nu slăbi (pe cineva) din goană = A urmări continuu pe cineva:

Polițiștii nu-l slăbeau din goană pe bietul om.

A o lua la goană = A o lua la fugă:

O luă la goană pe chei, cu scrisoarea în mână, cu capul gol, amețit, beat de emoție. (JEAN BART)

A se lua la goană (cu cineva) = A se întrece:

Împăratul acela avea o pațircă [femeie ușuratică] de fată slujitoare, care se lua în goană cu ogarii. (P. ISPIRESCU)

GOANGĂ

A spune goange (Pfm.) = A spune fleacuri:

Băiatul nu înceta să spună goange și ne amuza într-un fel.

A se ține de goange = A face glume nepotrivite; a fi neresios:

Femeia se ținea de goange tot timpul când ne întâlnea.

GOGOȘĂ

A înșira (la) gogoși = A spune minciuni, a pălăvrăgi:

Tot înșiră la gogoși / Spuind despre moși păroși. (ANTON PANN)

Pe mine mă umilea arta lui de a găsi fără să caute, așa cum pe el îl surprindea obiceiul meu de a înșira gogoși incoerente, învățate din revista de avangardă 75 HP. (ALEXANDRU CIORĂNESCU)

GOL, GOALĂ

A (se) da de gol = A se (trăda), a (se) demasca:

Se dăduse de gol, se făcuse de rușine, își arătase slăbiciunea. (IOAN SLAVICI)

Crivățul nu putu să zică ba, căci firea toată îl da de gol. (POP.)

A dormi pe pământul gol (sau **pe scândura goală**) (Înv.) = A dormi fără așternut, direct pe pământ sau pe scândurile patului:

Fecioru, care-i fecior, / Doarme pe pământu gol. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Și vine întotdeauna beat din resturile paharelor deșertate la iuțeală, când se schimbă mușteriii la mese. O bate și o alungă să doarmă pe scândura goală. (CEZAR PETRESCU)

A lăsa (pe cineva) gol (Pfm.) = A jefui (pe cineva) de tot ce are:

Hoții l-au lăsat gol pe bietul om și s-au făcut nevăzuți.

A merge cu golul sau **a(-i) ieși cu golul** (Pop.; în superstiții) = A ieși înaintea cuiva cu un vas (găleată) fără conținut, predispunându-l la ghinioane:

Drept că le și ieșise în cale cu gol o muiere, când porniră de acasă, și acela fu semn rău; ba încă o puseră păcatele să-i mai întrebe: „unde mergeți?” și aceasta fu un semn și mai rău pentru ei. (I. POP-RETEGANUL)

A prinde cu golul (Înv.) = A prinde cu minciuna:

Boierul l-a prins cu golul și l-a alungat pe slujbaș de la curte.

A privi (sau a se uita) în gol = A avea privirea absentă. A privi fără de țintă:

Lucrând la trusou, rămânea deseori cu mâinile în poală și cu ochii în gol, așteptând parcă un răspuns care nu putea veni. (LIVIU REBREANU)

Era o doamnă, se uita undeva în sus, în gol, pieptul i se bomba sub rochia frumoasă, gălbuie, alburie, aproape roz. (GH. CRĂCIUN)

A rămâne cu fundul gol = A săraci, a scăpăta:

Voi ați pierdut Polonia la beție și acum ați rămas în fundul gol. (LETTRE INTERNATIONALE, 2001)

– Va rămâne Damalina Neghea în fundul gol, sau Domnița va ieși basma curată și de astă dată? (<http://www.cancan.ro/>)

A simți un gol la (sau în) stomac = A avea o senzație neplăcută la stomac din cauza foamei sau a fricii:

Și îndată ce-am rostit aceste vorbe, am simțit un gol în stomac. (DĂNUȚ UNGUREANU)

Aveam un gol în stomac, o stranie senzație de prăbușire în vid. (CELLA SERGHI)

A umple un gol = A completa o lipsă. A satisface o nevoie reală:

Manualul de jurnalism a venit să umple un gol cauzat nu numai de perioada postcomunistă ori de cea comunistă, ci de întreaga istorie a jurnalismului românesc. (MIHAI COMAN)

El umple un gol atât în istoria receptării prozatorului, cât și în istoria genului biografic în sine. (<http://www.romlit.ro/>)

Adevărul gol (-goluț) = Adevăr spus direct, fără menajamente:

Când nu se minte grosolan se mimează adevărul. Nimeni nu spune adevărul gol-goluț, mai bine zis nu poate spune adevărul. (IOAN ERHAN)

Și ăsta este adevărul, gol, gol, și el, poporul român, ar fi trebuit să țină minte acest adevăr și să mediteze asupra lui [...] (ȘTEFAN DUMITRESCU)

Cu coatele goale = Rupt în coate. (Fig.) Zdrențaros, sărac lipit pământului:

Unii sunt mai bogați decât mine din punct de vedere material, dar spiritual, toți în păr, și cei mai bogați și ceilalți, sunt niște sărăntoci și niște coate goale. (MARCEL SECUI)

Cu mâna goală (Fam.) = a) Fără niciun dar (sau ban):

În fața cuscrilor, care de altminteri nu veniseră cu mâna goală, Herdelea oferi tinerilor „din partea bătrânilor” un serviciu de cafea cu lapte, modest și frumos. (LIVIU REBREANU)

b) Care nu are nicio armă asupra sa:

Fără pistoale, / Numai cu mânele goale. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Gol (sau (înv.) **îmbrăcat**) **pușcă** (sau **pistol**) =

a) Complet dezbrăcat, în pielea goală:

Vine dumnealui gol pușcă și bea până se face tun. (I. L. CARAGIALE)

b) (Foarte) sărac; (extrem de) sărăcăcios:

Nici pat, nici masă, nimic...vine iarna și noi tot goi pușcă suntem. (MIHAIL SADOVEANU)

Gol nap (sau **ca napul**) sau **gol pușcă**, **gol ca degetul** = Gol de tot. (Fig.) Lipsit, sărac, fără nimic:

Apele mari se azvârle și mușcă: / Înfulecă holda / Și focu din vatră / Și lasă rumânu, săracu, gol pușcă. (DAN DEȘLIU)

Și, zău, Antohi, ești gol ca degetul ? – Gol, gol... chiar casa asta în care șed... e a ta, nu-i a mea. (VASILE ALECSANDRI)

Minciună goală (Fam.) = Minciună evidentă:

Bolnavul, în plin delir (delirul e adeseori o confesiune) strigă că viața lui de până atunci a fost o minciună goală, și iacă, acum el e amenințat să moară [...] (D. I. SUCHIANU)

Pe burta (sau, pop. **inima**) **goală** ori **pe stomacul gol** (Fam.) = Pe nemâncate:

Ca să-și anihileze stresul, greața, dimineața bea o cinzeacă de coniac gruzin pe stomacul gol. (NICHITA DANILOV)

Sub cerul gol = Fără adăpost:

Am stat tăcuți, jumătate de oră, sub cerul gol și ne-am întors să ne-adunăm boarfele. (MIRCEA CĂRTĂRESCU)

GOTCĂ

A se face (sau **a se înroși**) **ca** (sau **cum e**) **gotca** = A se face foarte roșu:

Ajungeam sus, câți eram, roși ca gotca, pic de apă, gâfâind, numai c-oleacă de suflet. (MIHAIL SADOVEANU)

Mă înroșisem, nu-i vorbă, cum îi gotca. (CALISTRAT HOGAȘ)

Fiul craiului cel mai mic, făcându-se atunci roș cum îi gotca, iese afară în grădină și începe a plânge în inima sa. (ION CREANGĂ)

GRABĂ

A avea grabă (mare) sau **a-i fi cuiva** (de sau cu) **grabă** = A fi grăbit, nerăbdător:

Căprarul vechi îi iese-n prag. / «Ce-mi face Radu?» el întreabă. / De Radu-i este mai cu grabă, / Că Radu-i este cel mai drag. (G. COȘBUC)

Soră dulce, soră dragă, / Nu pot sta că mi-e de grabă, / Maica nu poate răbda / Până nu te va vedea. (I. POP-RETEGANUL)

Am grabă de-a-l cunoaște. (VASILE ALECSANDRI)

GRADA

A grada o pedeapsă = A fixa o pedeapsă în raport cu gravitatea faptei:

Instanța a decis să-i gradeze pedeapsa, deoarece nu era o faptă gravă.

GRAI

A prinde grai sau **a i se deschide graiul** (Pfm.) = A începe (sau a se hotărî) să vorbească:

Pe urmă însă i s-a deschis și ei graiul, încât au stabilit pe îndelete să facă negreșit

logodna luna viitoare, când să vie și părinții lui George... (LIVIU REBREANU)

A-i pieri (sau **a-și pierde**) **graiul** = A amuți de frică, de emoție etc. A nu mai avea ce să spună:

Starea sănătății Papei e din ce în ce mai îngrijitoare. El au pierdut graiul în urma unei paralizii a limbei și picioarele-i sunt foarte înflăte. (MIHAI EMINESCU)

GRAPĂ

A se ține grapă (de cineva sau de ceva) = A urmări cu insistență pe cineva sau ceva:

Când d-lor ne zic nouă că nu suntem români râde lumea care știe că ne ținem grapă de părinți ce neam de neamul lor au fost români. (MIHAI EMINESCU)

Apucasem... vitejia de coadă și mă țineam grapă de ea. (CALISTRAT HOGAȘ)

GRAȚIE

A (-i) da lovitura de grație = **a)** A produce cuiva o surpriză:

S-a rupt coaliția! UDMR dă lovitura de grație guvernului Ponta! (<http://www.pauzadestiri.ro/>)

b) A răpune pe cineva, a omorî:

Dar încă mai răsuflă... – Nu e destul!... Dați-i lovitura de grație! (I. L. CARAGIALE)

Eu cred că lovitura de grație trebuie s-o deie totuși natura. Chiar dacă-i cu suferință, mai bine decât s-o dai tu, și să te transformi fără voia ta în călău, care dă lovitura de grație, lasă natura să-și facă datoria până la ultima clipă. (VASILE REBREANU)

A face grații (Fam.; d. femeii) = **a)** A căuta să pară fermecător prin gesturi și atitudini afectate:

Cucoana face grații în balconul ei știindu-se spionată. (MIHAIL SADOVEANU)

b) A-și manifesta în mod nejustificat nemulțumirea, a face nazuri:

El a sfătuit-o să nu mai facă grații și să se apuce de treabă.

A intra în grațiile cuiva = A câștiga încrederea, bunăvoința cuiva:

Sunt cuvintele unei fecioare de 43 de ani, săgetată de o dragoste năprasnică pentru un bărbat ciudat, provocator, insolent, curajos, fermecător, care intră în grațiile Regelui Soare, refuzând să se lase inclus în banalitatea de serie a curtenilor. (ADRIANA BABEȚI)

Nu știu cum făcea, că mereu intra în grațiile colegilor.

Anul de grație (Înv.) = Formulă emfatică prin care se indică un an calendaristic:

Cu ceva vreme în urmă, mai exact în anul de grație 1989, nu fusese seară lăsată de la Dumnezeu să nu asculte „Europa liberă” și să nu se informeze asupra evenimentelor care frământau țara și lumea. (DAN STANCA)

Anul de grație 1848.

GRĂDINĂ

O grădină de om (Fig.; înv.) = Om plăcut, simpatic:

Ah, ce mucalit e Mișu, i-o grădină de băiat! (AL. VLAHUȚĂ)

E mai bine să-ți zică: Este grădină de om. / Și, de vorba lui nu te saturi. (ANTON PANN)

GRĂI

A grăi (sau **a spune, a striga**) **de la inimă** = A vorbi, a spune, a striga din suflet, pe față, fără nicio reținere:

Drăguța de la inimă grăia. (POP.)

A grăi bine (sau **rău**) **de cineva** sau **a grăi de bine** (sau **de rău**) **pe cineva** = A spune lucruri bune sau rele despre cineva:

Grăiți de bine pre ceia ce vă blastămă. (VARLAAM)

Puii năpârcelor, cum puteți a grăi bine, răi fiind? Pentru că den prisosirea inimii gura grăiaște. (ȘERBAN CANTACUZINO)

A grăi cu năpaste. v. năpastă.

A grăi pe cineva (Pop.) = A chema pe cineva, a i se adresa cuiva:

La fereastră sus sărea și pe nume mă grăia. (POP.)

GRĂMADĂ

A cădea (sau **a se prăbuși**) **grămadă** = A se prăbuși la pământ (în nesimțire):

Zicând aceste cuvinte, el se primbla cu pași iuți și neregulați prin odaie; dar deodată se opri în loc; își întinse amândouă brațele în aer ca un om ce simte că-i fuge pământul de sub picioare, se cumpăni un moment, apoi căzu grămadă jos. (NICOLAE GANE)

Rostogolindu-se în uliță, cei doi se descleștară. Ion se repezi la gardul cârciumarului, smulse un par și, mai înainte să-l poată opri cineva, croi pe George peste spinare, încât acesta căzu grămadă, gemând prelung: – Valeu! M-a omorât tâlharul! (LIVIU REBREANU)

A da (sau **a face, a pune**) **(pe cineva) jos grămadă** = A doborî (pe cineva):

Pe opt ți-i dăm grămadă jos. (G. COȘBUC)

A fi (prost) grămadă (Arg.; irn.) = A fi prost, nerod:

Era prost grămadă, nu știa nici tabla adunării, nu-l ajuta mintea nici să memoreze o poezie de două strofe. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

El a fost bine intenționat (ca dovadă, la despărțire, mi-a dat 50 grivne – 5 €), dar era prost grămadă. (TIMOTEI RAD)

A sta grămadă (sau **roi**) **(la un loc).** v. loc.

Claie peste grămadă. v. claie.

GRĂUNTE

A nu avea grăunțe (sau **toate grăunțele**) **în cap** (Pop.; euf.) = A fi prost, a nu avea minte:

O, tu craiu cu barba-n noduri ca și câlții când nu-i perii, / Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii. (MIHAI EMINESCU)

Cât un grăunte de muștar = Mic de tot:

Cine-a spus oare că, dacă am avea credință măcar cât un grăunte de muștar, putem să mutăm munții din loc? (DAN DUNGACIU)

GREAȚĂ

A(-i) fi cuiva greață (Irn.) = Exprimă situația cuiva care face un lucru cu neplăcere sau neatent. Exprimă situația cuiva care evită să facă un anumit lucru:

Tânărului îi era greață acum să se trezească de dimineață și să se înghesuie la metrou pentru a ajunge la timp la serviciu.

GREBLĂ

A-și face mâna greblă (La jocurile de noroc) = A trage banii spre sine cu degetele încovoiate și depărtate unul de altul:

Își făcea mâna greblă ș-aduna mizele-n banc, c-o mișcare grațioasă, rotundă. (AL. VLAHUȚĂ)

– De ce ești sălbatic? Am cerut o nimica toată, și tu te repezi! Nu, nu plătesc! Numai din ambiție. – Deci nu plătești. Dar tu, Gică? – Nu, nici eu. – Și mâna greblă se făcu... (ION LAZU)

GRECEȘTE

A sta grecește = A sta cu picioarele încrucișate:

Dănilă se așează grecește pe asfalt. (MIHAIL SADOVEANU)

Pe babă o văzuseră așezată grecește pe o laviță din tindă. (AL. MACEDONSKI)

Sta grecește pe tron cât e ziua și nopțica de mare și din loc să se miște, ba. (P. ISPIRESCU)

A vorbi grecește (Pop.) = A fi beat:

Dacă i-ar mai fi dat să bea, vorbea grecește.

GREIER

A avea greieri în cap (Pfm.) = A fi (cam) nebun:

Ea se poartă ciudat, parc-ar avea greieri în cap.

GREȘ

A da greș = **a**) A nu nimeri ținta, obiectivul ochit:

Vânătorul o privea cu uimire. Până atunci, pușca lui nu dăduse greș... (G. TOPÂRCEANU)

MACOVEI: Tronc, Mărico!... Oamenii buni, este un leac de secetă care nu dă greș. (VASILE ALECSANDRI)

Plăieșii răspundeau cu gloanțe care nu făceau greș. (C. NEGRUZZI)

A cercat și el să vadă de-a putea trece podul cu ochii închiși, și n-a dat greș. (ȘEZĂTOAREA, IX)

b) A nu izbuti într-o acțiune, într-o întreprindere. A se înșela:

Ochiul și cu mâna nu pot să dea greș? (AL. ODOBESCU)

A nu avea greș (Reg.) = A nu constitui o greșală. A nu aduce vătămare. A fi nimerit:

Întrebarea, n-are greș. Mai știi de unde sare iepurele? (ION CREANGĂ)

Când ți s-or aprinde călcăiele, însoară-te până nu îmbătrâni, căci însuratul de tânăr și mâncarea de dimineață n-au greș; și bătrânul amoretat e ca chiroșca cu pasat. (C. NEGRUZZI)

A-i da (cuiva) greș (Înv.) = A-i imputa (cuiva) ceva, a găsi vinovat (pe cineva):

– *Ș-apoi ce-i dai greș cucoanei Luxiței ?...*
Ea-i încă hazlie, nurlie. (VASILE ALECSANDRI)

GREȘI

A greși drumul (sau **calea**) = A (se) rătăci. (Pex.) A se abate de la regulile morale, de conduită:

Mă opresc, căci mi se pare că iar am greșit calea. (AL. ODOBESCU)

Iovan Iorgovan... / Nainte mergea, / De Cerna-și uita, / Drumul că greșea / Și se rătăcea. (POP.)

GREU, GREA

A avea cap greu sau **a fi greu** (sau **gros**) **de** (sau **la**) **cap** (Pfm.) = A nu pricepe ușor:

– *Dumnezeu să mă ierte, moș Ioane, dar dumneata, cum văd, ești cam greu de cap;* (ION CREANGĂ)

Să dau și cititorului mai gros de cap să-nțeleagă că răposatul de la spital este numai un nou costum al meu de paradă. (I. L. CARAGIALE)

A avea inima grea (Pfm.) = A fi îngrijorat; a fi plin de griji, trist:

N-aș vrea să plec de-aice cu inim-așa grea. (C. NEGRUZZI)

Am inima grea. Atâta mizerie pe lume, atât de mult de lucrat și eu nu fac nimic. Nu ajut cu fapte vizibile. (ALICE VOINESCU)

A avea mână grea (Pfm.) = **a)** A lovi periculos:

Colegul purtase cam o lună de zile vânătăia la față, îl lovise greu, avea mână mare și grea, puternică, avea mușchi pe el, de la trasul de fiare de la sală. (VICTORIȚA DUȚU)

Și avea și mână grea... Era un om puternic? Da, zic, nu înalt, dar vânjos. (LEON VOLOVICI)

b) A lucra neatent sau neîndemânatic, provocând dureri pacienților:

Fetiței îi era teamă să meargă la dentist, deoarece acesta avea mână grea.

A avea pas(ul) greu = A călca apăsător:

Maria era de optsprezece ani, avea un trup athletic și pasul greu, de cal de povară. (TUDOR ARGHEZI)

A cădea (sau **a mistui**) **greu** (D. mâncăruri) = Care nu fac bine la stomac:

Orice ar fi mâncat, îi cădea greu.

A da de greu = A întâmpina dificultăți:

Dacă ar fi dat de greu și ar fi fost amenințat cu Curtea Marțială, orice soldat ar fi spus tot ce știa despre domnul locotenent-colonel, ba chiar și ceva pe deasupra. (IOAN T. MORAR)

A duce greul la ceva (Pfm.) = A avea de rezolvat partea cea mai dificilă dintr-o activitate:

Am înțeles că tot ea duce greul. (CELLA SERGHI)

A fi greu de (sau **la**) **cap** = A nu pricepe ușor, a fi prost:

Ha, ha, ha, greu ai mai fost de cap. (VASILE ALECSANDRI)

A lăsa grea, îngreunată sau (înv.) **îngrecată**, (pfm.) **borțoasă**, **cu burta mare**, **cu burta la gură**. v. **lăsa**.

A o duce greu (Pfm.) = A fi în mare dificultate (mai ales materială):

Îmi spune, în mașină, în ultima clipă: „Paul e la Paris, studiază medicina – o duce greu”. (MARIA BANUȘ)

Reuși cu greu să-mi comunice cât de greu o duce, înfiorător de greu, că de multe ori chiar avea impresia că a ajuns la fundul sacului. (GH. SCHWARTZ)

A ofta (sau **a suspina**) **greu** = A ofta (sau a suspina) din adâncul inimii, profund (de necaz, de durere etc.):

Sublocotenentul ofta greu, își dădu chipul pe ceafă, ofta iar, scuipă și zise, plin de năduf: – Du-te dracului! Îmi scoți sufletul! (MIHAIL SADOVEANU)

A plăti greu = A plăti scump, cu mari sacrificii:

Există însă și acel inefabil al artei interpretative ce se va pierde cu timpul, iar Sergiu Celibidache va plăti greu perioada când a refuzat deliberat să facă discuri și înregistrări pe benzi magnetice. (VIOREL COSMA)

A scoate pe cineva de la greu (Pfm.) = A scoate pe cineva dintr-o situație precară:

Vinde-ți, mândră, ce-i al tău / Și mă scoate de la greu. (POP.)

A se lăsa greu. v. **lăsa.**

Acu-i greul (Pfm.) = A sosit momentul decisiv:

Ațineți-vă, fraților, c-acu-i greul. (VASILE ALECSANDRI)

Până acum a fost ce-a fost, dar acu-i greul.

A-i fi (sau **a-i veni, a-i cădea, a-i pica cuiva**) **greu ceva** (sau **de cineva, de ceva, de a face ori să facă ceva**) (Pfm.) = A se afla într-o situație dificilă. A-l supăra pe cineva:

– Bine, atâta am vrut să aflui din gura ta, pui de viperă ce mi-ai fost, zice atunci Spânul: numai cată să fie așa, că, de te-oi prinde cu oca mică, greu are să-ți cadă. (ION CREANGĂ)

A-i fi greu (de cineva sau de ceva) = a) A fi sătul sau a-i fi silă (de cineva sau de ceva):

Câteodată parcă mă iubește, alteori însă mă primește cu atâta răceală, parcă-i e greu de mine. Li era amu și lor greu de a tot fi cumătri. (I. G. SBIERA)

Să ne întrecem din trântă. – Din trântă? Doar de-ți e greu de viață. (ION CREANGĂ)

b) A se rușina (de cineva sau de ceva):

Ea atunci s-a roșit la obraji, fiindcă-i era greu de mine. (IOAN SLAVICI)

Greul la deal cu boii mici sau **greul la deal și greul la vale** (Pfm.) = Exprimă situația cuiva care este silit să facă față unei împrejurări dificile cu mijloace puține:

Să pot sbura pe trei zile la Iași, tare-aș veni. Dar mai mult de trei zile n-aș avea, pentru că eu nu am vacanță, ci trebuie să trag ca catârii, greu la vale și greu la deal. (MIHAIL EMINESCU)

Dacă se spune că este greu la deal cu boii mici, în cazul ascensiunii politice este și mai greu să urci un cap atât de sec și greu, în care este zămislită o minte atât de micuță; (GEORGE TUICĂ)

Ți-e mai mare greul să ... (Pfm.) = Te apucă jalea să...:

Ți-e mai mare greul s-o iei mereu de la capăt.

Unde-i greu (cuiva) = Unde îl doare (pe cineva) mai rău, unde-i face mai rău:

Paloșul din sân scotea... / Ș-așa bine mi-l chitea, / Că pe Toma mi-l tăia / Pe la furca pieptului... / Unde-i greu voinicului. (VASILE ALECSANDRI)

Vorbă grea = Insultă, jignire:

Spune o vorbă grea, bate-mă, alungă-mă, mă duc. (MIHAIL SADOVEANU)

GREUTATE

A i se lua (sau **a-i cădea**) **cuiva o greutate de pe inimă** = A răsufla ușurat, că a scăpat de un necaz:

Hangiul era foarte mulțumit: om cu dare de mână, cu han în drum – mare greutate i se luase de pe suflet. (I. L. CARAGIALE)

Simții că mi se luă o greutate de pe inimă. (C. NEGRUZZI)

GRIJĂ

A avea (de) grijă = A băga de seamă, a lua seama, a se (în)griji (de ceva):

[...] acum să ai grije, că maică-ta merge la o nuntă! (I. BARAC)

A avea grijă (să...) = (Mai ales la imperativ) A băga de seamă, a lua seama, a fi atent:

Ai grijă, mamă, să nu ți se întâmple ceva. (AL. SAHIA)

Hârca... avea grijă să n-o audă, din odaia de alături, un credincios al împăratului. (ION CREANGĂ)

Adă luntrea și mă treci... / Aibi grijă să nu mă-neci. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A avea grijă = A se îngriji:

Titu avusese grijă să oprească masa cea mai bună în bufet. (LIVIU REBREANU)

Ea avea grijă de toată gospodăria.

A avea grijă (de cineva sau de ceva) = a) A îngriji (de cineva sau de ceva):

Să aibă grijă de casă, iar dacă iese, să încuie bine. (LIVIU REBREANU)

Toate soacrele veneau, / La nurori prânz aduceau; / Soacra mea, muiere rea, / De mine grijă n-avea. (JARNÍK-BÎRSEANU)

b) A supraveghea, a păzi (pe cineva sau ceva):

– Du-te și le adă – zice avocatul – îți vom avea noi grijă de coșarcă până vii cu ele. (I. POP-RETEGANUL)

A da (cuiva) de (sau în) grijă ca să... = A recomanda, a atrage atenția:

Se culcă, spuind nurorilor să fie harnice și dându-le de grijă ca nu cumva să adoarmă. (ION CREANGĂ)

Tata mi-a dat în grijă... ca să mă feresc de omul roșu. (IDEM)

A duce grija sau, rar, **vergile (cuiva sau a ceva)**. v. **duce**.

A intra la grijă (sau **la griji**) = A începe să fie îngrijorat:

Cum s-a răspândit vorba și despre asta, au intrat la grijă mare creditorii lui kir Ianulea, că rămâne mufluz, și s-au adunat cu toții la cafenea de la Hanul cu Tei [...] (I. L. CARAGIALE)

A nu avea grijă (de cineva sau de ceva) = a) A nu-i păsa, a nu se sinchisi (de cineva sau de ceva):

Ei prânzea și veselea, / De nime grijă n-avea. (VASILE ALECSANDRI)

b) (Mai ales la imperativ) A nu avea teamă, a nu fi îngrijorat:

Ai să te înzdrăvești, n-ai grijă. (MIHAIL SADOVEANU)

A purta grijă (de cineva sau de ceva) sau **a-i purta (cuiva) de grijă**, (rar) **a purta de grijă despre (ceva)** sau **a purta grija (cuiva)** = A îngriji (pe cineva sau de ceva):

I-am învățat... să facă altoi, să poarte grijă de stupi. (IOAN SLAVICI)

La ce de-acu-nainte tu grija mea s-o porți? (MIHAIL EMINESCU)

Cine-ți poartă de grijă acolo, cine-ți face prânzul? (ION GHICA)

A-și lua de-o grijă = A rezolva o problemă presantă:

Gata! Mi-am luat de-o grijă. La urma urmelor poate că tot mai bine ar fi să-i arunce câinelui jumătate locurile și căsuța cea veche, să scape de-o grijă... (LIVIU REBREANU)

Purtare de grijă = Preocupare, îngrijire de cineva sau de ceva:

Las' că am eu purtare de grijă pentru dânsul. (ION CREANGĂ)

GRINDĂ

A cresta (sau **a încresta**, **a însemna**) **în grindă** (Pop.) = A însemna sau a scrie ceva spre a-și aminti mai târziu:

*Azi am să-ncrestez în grindă / Jos din
cui acum, oglindă! / Mama-i dusă-n sat! / Cu
dorul / Azi e singur pușorul. (G. COȘBUC)*

A pune ochii în grindă sau **a fi cu ochii stâlpiți după ușă** (Pop.) = A fi pe moarte:

Slăbit cum era, bătrânul pune ochii-n grindă și ofta toată ziua.

A tăia în grindă (Pop.) = A nu face nimic:

Bunica nu mai știa ce să creadă despre nepotul ei, care toată ziua tăia în grindă și moșăia pe cuptor.

GROAPĂ

A băga pe cineva (de viu) în mormânt (sau **în groapă ori în pământ**). v. **băga**.

A duce (pe cineva) la groapă (sau **la ultima locuință** etc.). v. **duce**.

A fi (sau **a ajunge**) **la marginea gropii** sau **a fi cu un picior în groapă** = A fi aproape de moarte:

Nu mai trecu mult și iată că împăratul ajunsese la marginea groapei. (P. ISPIRESCU)

Cărășel era un pezevenchi și jumătate și, măcar că se afla cu un picior în groapă și cu altul deasupra, totuși, nu se lăsa de ghidușii. (ION GRĂMADĂ)

– Tu, zise împăratul necăjit ălorlalți, te gândești la secături și nu vezi că ești cu un picior în groapă. (BARBU DELAVRANCEA)

A fi prost de dă în gropi sau **a da în gropi (de prost ce e)** = A fi foarte prost:

Mă! tot am auzit din bătrâni că dracii nu-s proști; d-apoi, cum văd eu, tu numai nu dai în gropi, de prost ce ești. (ION CREANGĂ)

Nu c-ar fi deștept din cale-afară, dar nici nu dă în gropi de prost. (I. L. CARAGIALE)

A săpa cuiva groapa (Fig.) = A căuta pe ascuns distrugerea sau înlăturarea cuiva. A unelti împotriva cuiva:

În groapă cade-acela ce altui groapa sapă. (VASILE ALECSANDRI)

Cine sapă groapa altuia cade singur în ea.

GROAZĂ

A băga (pe cineva) în răcori (sau **în toate răcorile**), **în sperieți** (sau **în toți sperieții**) **în groază** (sau **în toate grozile morții**), **în spaimă** sau **a-i băga (cuiva) frica** sau **fiori în oase** sau **a băga spaima în cineva**. v. **băga**.

A umple (pe cineva) de groază sau **a băga, a vârî (pe cineva) în groază** (sau **groază în cineva**) sau **a face groază (cuiva)** = A înfricoșa, a înspăimânta, a îngrozi (pe cineva):

Am tăiat atâtea capete ca să vâr groază. (MIHAIL SADOVEANU)

A-i fi (sau **a avea**) **groază de ceva** = A-i fi foarte frică:

În sinea lui însă avea groază de necunoscutul vieții de soldat. (LIVIU REBREANU)

A-l apuca (sau **a-l lua, a-l cuprinde**) **groaza** = A se înfricoșa, a se îngrozi:

M-a luat groaza, când am trecut pe lângă lan și l-am văzut câtu-i de mare. (ION CREANGĂ)

Închipuiește-ți dar, scumpa mea, ce groază m-a cuprins când m-am rătăcit în acel sac lung și adânc! (VASILE ALECSANDRI)

Ți-e mai mare groaza (să...) = Se spune în legătură cu ceva înfiorător, îngrozitor:

Cârn, fără nas și fără urechi, de-ți era mai mare groaza să te uiți la dânsul. (ȘEZĂTOAREA, II)

GROS, GROASĂ

A avea bani groși (Pfm.) = A fi foarte avut:

Sunt nevoită să pun căminul să se încălzească, dar căminul mușcă, trebuie bani groși. (www.publika.md/)

A avea obraz gros sau **a fi gros de obraz, a-i fi (cuiva) gros obrazul** = A fi obraznic, fără rușine:

Cu alte cuvinte, «de oriunde aș începe acest film, pot mesteca și înghiți tot, pentru că am

gura mare, obrazul gros și mațu' lung». (DOINA PAPP)

Fără îndoială că este o lume confuză și firește că reginele care se aventurează în chestiuni obișnuite trebuie să aibă obrazul mai gros decât îl au de la natură! (REGINA MARIA a ROMÂNIEI)

A fi gros la (sau de) obraz ori **a fi gros la piele** (sau **cu pielea groasă**) (Pfm.; fig.) = A fi nesimțit. A fi obraznic:

Ba de câte ori mi-ai pus și poște la picioare, și eu, ca omul cel bun, tot am tăcut și ți-am răbdut. Îmi pare rău că ești gros de obraz! (ION CREANGĂ)

A fi gros la cap (Pfm.; fig.) = A înțelege (mai) greu anumite lucruri:

Trebuia să-i fi explicat mai clar, că e gros la cap și n-o să înțeleagă mare lucru.

A fi gros la ceafă (sau **cu ceafa groasă**) (Pfm.; fig.) = a) A fi bogat:

„Trebuie să fie gros la ceafă răposatu”, exclamă paracliserul, avid de pomană. (I. L. CARAGIALE)

b) A fi bădăran:

„Vorbim de milițianul tipic cu ceafa groasă, cu cascheta dată pe spate, care nu stătea la coadă, care umbla cu tot felul de învârteli, care lua polul în carnet ca să nu ți-l ia atunci când încâlcai o regulă”, spune Florin Șinca. (<http://www.digi24.ro/>)

A fi gros la pungă (sau **cu punga groasă**) (Pfm.) = A fi înstărit:

Iar cine nu s-a recunoscut, să-i priască economia de piață, să fie sănătos și la pungă gros, la anu' și la mulți ani! (MARCEL SECUI)

Dacă îmi va oferi în schimb un pac de tutun, că-l știu gros la pungă. – Nici pomeneală! (GH. TOMOZEI)

A fi la gros (sau **la mititica**) (Arg.) = A fi închis, a fi la închisoare:

Dacă nu ascultau, îi bătea la fund și îi băga în gros. Un gros era la curte și unul la biserică. (FLORIAN DUDAȘ)

În timp ce Lora i-a dat ceva să bage în ghiozdan, Vio i-a povestit cum a fost la mititica. (DUMITRU CRUDU)

Unul își pusese ștreangul de gât, alți trei dăduseră ortul popii și patru erau la mititica. (VIOREL ZAICU)

A împinge bani groși (Pfm.) = A mitui:

Căci medicii tranziției se uitau la tine ca la un căcat dacă nu le împingeai bani groși. (IULIAN CIOCAN)

E groasă! (Arg.) = Situația e foarte gravă!:

– Iese, n-a pus-o și el de-o șmecherie, știi ceva? – Nu. De data asta chiar e groasă, prieteni. Și o să fie din ce în ce mai groasă. (ANDREI RUSE)

E groasă, fraților! (IULIAN SÎRBU)

GROȘ

A înșira (sau **a spune, a îndruga**) **moș(i) pe groș(i)** (Pop.) = A vorbi mult și fără rost; a spune minciuni:

[...] spune odată lămurit și nu înșira moși pe groși! (AUGUST SCRIBAN)

GROZAV, -Ă

A face pe grozavul = A se lăuda, a se mândri (în mod nejustificat) cu calitățile sale. A se grozăvi:

– Ai dreptate, nene. Da' deh, n-aș mai fi țigan dacă n-aș face de-astea; prost nărav, să faci totdeauna pe grozavu'! (PANAIT ISTRATI)

[...] prin bodegi, la teatru sau la filme, unde mergem adeseori, el mă sărută pe gură și face pe grozavul. (NICOLAE BREBAN)

A se crede grozav = A avea o părere bună despre sine:

Să te crezi grozav? Bine zice omul nostru: „Numai nebunii sunt siguri de ei și hotărâți”. E plină lumea de nebuni! (LIVIUȘ CIOCĂRLIE)

GRUMAZ

A da (sau **a lua**) **de grumaz** (Înv.) = **a**) A prinde, a lua prizonier (pe cineva):

I-au dat pre toți de grumaz, pre mâna lui Grigore-Vodă. (ION NECULCE)

b) A strânge de gât (pe cineva):

Puțin a mai lipsit și îl lua de grumaz.

A pune piciorul pe grumazul cuiva = A subjugă pe cineva:

Acești păgâni s-au prefăcut; este chip de înțelegere între ei și noi, mai ales de când ismailitenii și-au pus piciorul pe grumazul lor. (MIHAIL SADOVEANU)

A-și îndoi grumazul = A renunța la luptă, considerându-se învins:

Ești nădejdea țării, / Scut unui popor, / Și-ți îndoi grumazul, / Frângi mândria lor ? (AL. TOMA)

A(-și) pleca grumazul (sau **capul, fruntea, genunchiul**, pop. **cerbicea**) = A (se) supune, a (se) umili, a face pe cineva să renunțe sau a renunța:

Norodul și-a plecat iar grumazul sub piciorul păgânului. (MIHAIL SADOVEANU)

GRUP

Grupuri-grupuri = (În) mai multe cete sau grămezi așezate una lângă alta sau succedându-se una după alta:

Oamenii ieșiră încetinel, se mai opriră în ogradă, apoi în uliță, grupuri-grupuri, chibzuind și sfātuind. (LIVIU REBREANU)

Grupuri-grupuri, de oameni, femei și copii se făceau pe la casele vecine. (I. BUJOR)

GULER

A lua (sau **a apuca**) **(pe cineva) de guler** (Fam.) = **a**) A aduce (pe cineva) cu forța:

Venea glonț de la conac și avea în urechi proaspăt glasul boierului cel bătrân: „De unde știi, să-mi aduci hoții, primare, că altfel pe tine te iau de guler!” (LIVIU REBREANU)

Pe ăla l-am luat de guler și din doi pumni i-am rupt trei coaste, ei nu i-am făcut

nimic. Din clipa aia n-am mai vrut s-o mai văd. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

b) (Fam.; fig.) A cere cuiva socoteală pentru cele făcute:

De asta, când am văzut că m-ai luat de guler și m-ai scuturat ca pe un prun toamna, fără nicio explicație, m-am gândit c-am făcut o greșală [...] (CĂLIN KASPER)

A strânge (pe cineva) gulerul (Pfm.; fig.) = A se simți încolțit. (Pfm.; fig.) A fi intimidat:

Am observat că roșește, de parcă l-ar strânge gulerul. Că pe fruntea lui mare, prea netedă, se ivește o vână, că privirea i se încețoșează. (CELLA SERGHI)

GUNOI

A (nu) scoate gunoiul din casă = A (nu) vorbi în prezența unor persoane străine despre lucruri compromițătoare din familie sau din colectiv:

În zadar îi zicea fetei să nu scoată gunoiul din casă când sunt și musafirii, dar ea nu se mai oprea din povestit.

A nu face gunoaie (multe) la casa cuiva (Pfm.) = A nu sta multă vreme în casa cuiva:

Pesemne că n-o să facă multe gunoaie la casa lui, și așa s-a întâmplat, căci peste două săptămâni a plecat nu se știe unde.

A-i sta cuiva ca gunoiul în ochi (Pfm.) = A supăra pe cineva; a dispărea cuiva:

Vecina de peste drum îi sta ca gunoiul în ochi, dar trebuia s-o suporte.

GURĂ

A (nu) (mai) avea gură (sau **obraz, tupeu**) **să.... v. avea.**

A avea (sau **a fi cu**) **gura mare** = A fi certăreț:

Nu se simțea în largul lui, pentru că Tibi era prea familiar cu toată lumea, avea gura mare și-l intimida. (MIRCEA GHEORGHE)

[...] soacra nu trebuie să fie cu gura mare. (ION CREANGĂ)

Cum erai tu nonconformist și cu gura mare, de la carceră, unde te băgase,

comandantul te-ar fi trimis pe șantier [...]
(TATIANA NICULESCU BRAN)

A avea (sau **a-i fi cuiva**) **gura amară** (sau **rea**)
ori **a avea fiere în gură**. v. **amar**.¹

A avea (sau **a-i fi**) (**cuiva**) **gura seacă** (Reg.) =
A avea gură pocită:

Afurisit drac, parcă-i fu gura seacă;
cum a cobit el, așa s-a întâmplat. (POP.)

A avea gura de aur (sau **aurită**) = A prevesti
(corect și) de bine:

– *Of, dare-ar Cel-de-sus să-ți fie gura*
de aur, că numai bunul Dumnezeu știe cât am
răbdat și am suferit în vremurile astea de
scumpete amară! (LIVIU REBREANU)

A avut gura aurită, cum se zice,
trimițându-i-l Lențicăi acasă pe bărbatu-său și
parcă doar pentru a-i face fetele, că-n rest Lențica
n-a prea avut parte de el. (RADU ALDULESCU)

A avea gura pecetluită. v. **pecetluit**.

A avea gura spartă (sau **de cârpă**) (Fam.) = A
divulga orice secret:

Dovedise că e de încredere, că nu era
o gură spartă încă de când fusese treaba aia cu
„Contra” [...] (EUGEN URICARU)

A avea gură pocită (sau **a fi pocit la gură**)
(Pop.) = A prevedea lucruri neplăcute:

Și uite, parc-avu gura pocită: că bietu
Ilie păți accidentu și muri, la niciun an după
asta... (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

Ai avut gura pocită... Să nu te mai aud.

A avea o gură cât o șură = A vorbi mult și tare:

Nu era geloasă și nu avusese niciodată
nicio pretenție de măritiş, era fata bună la toate,
însă cu o gură cât o șură [...] (IOANA DRĂGAN)

A da de-a gata (sau **mură-n gură**) = A da cuiva
ceva de-a gata, fără ca acela să facă cel mai mic
efort:

Tare mă tem că va aștepta ca toate să i
le dau de-a gata, așa cum s-ar zice, mură-n
gură. (POP.)

Stăpânul viei era un pierde-vară, care
aștepta să-i dea cineva mură în gură. În toate
verile croia la planuri cum să-și lucreze via, dar
nu punea mâna să facă nimic. (P. ISPIRESCU)

A da din gură (sau **cu gura**) ori **a-i umbla** (sau
a-i merge, a-i toca) (**cuiva**) **gura** (**ca o meliță,**
ca o fofează, ca o moară stricată, ca o pupăză)
= A vorbi repede și fără întrerupere. A flecări:

Dă-i cu gura, iasă sfanțu! (POP.)

Spânului îi mergea gura ca pupăza.
(ION CREANGĂ)

Dați din gură, măi feciori, / Nu ședeți
ca-n șezători. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Violeta turuia, ce-i drept, ca o meliță,
despre toate prostiile de pe lume, lucruri pe care
nu le cunoștea [...] (IOANA DRĂGAN)

A da gura unui cal = A-l lăsa să fugă în voia lui:

I-a dat gură calului și parcă zbură.

A da gură la câini (Pop.) = A porunci câinilor
să nu mai latre:

El a trebuit să dea gură la câini,
deoarece nu se mai înțelegeau deloc.

A da o gură (Pfm.) = A striga:

Dă-i o gură vecinului, să vină până la noi!

A face gură (largă sau mare) = A face gălăgie.
A vocifera, a face scandal:

Toți strigă și fac gură largă. (VASILE
ALECSANDRI)

Pentru aceea, când Safta începe să facă
gură, nenea Mihai își pune mâinile în cap [...]
(IOAN SLAVICI)

Auzi obrăznicie! Tu... cu optzeci de mii
de fâlci de moșie, și el un ghiordan c-un petic de
pământ, și uite ce gură face alături cu mine!...
(ION CREANGĂ)

A fi bun de (sau **la**) **gură** = A fi vorbăreț. A ști
să pledeze cauza cuiva:

– Măi... da' bun ești de gură! – Și de gură, dar și de lucru. (ION CREANGĂ)

Moș Lupule, ia spune matale conașului că ești mai bun de gură și mai bătrân. (LIVIU REBREANU)

Cum era ea femeie deșteaptă și bună de gură, a pus iute-iute lucrurile la cale. (AL. VLAHUȚĂ)

Așa, doar au cei mulți a mea învățătură, / Sau sunt asemenea ca mine buni la gură?! (ALECU DONICI)

A fi cu sufletul la gură = a) A respira greu (de emoție, de oboseală etc.):

După terminarea crosului, sportiva era cu sufletul la gură.

b) A fi aproape de moarte:

Când fu la ceasul morții, își chemă feciorii și le zise: – Feții mei, sunt cu sufletul la gură, precum mă vedeți; (P. ISPIRESCU)

A fi moale (sau tare) în gură ori **a avea gura moale (sau tare)** (D. cai) = A se supune ușor (sau greu) la comenzile ce i se dau prin mișcarea frâului:

Armăsarul era tare-n gură și călărețul abia îl mai stăpânea.

A fi numai gura de cineva = A promite fără să se țină de cuvânt. A se lăuda cu multe, fără însă a face nimic:

Numai gura e de el! Astfel de vorbe i se păreau tare nepotrivite, de câte ori le auzea, indiferent de la cine și în ce împrejurări. (ION LAZU)

A fi rău de gură (sau gură rea) = a) A fi bârfitor:

Să nu fii rău de gură, c-apoi mi-i să nu mă scoți din sărite ! (ION CREANGĂ)

b) A prevesti (cuiva) ceva nefavorabil:

Să știi că nu sunt rău de gură și îți vei atinge scopul.

A fi slobod la gură = A fi obraznic sau a folosi cuvinte obscene:

Nu fi slobod la gură. Aici nu e cumetrie cu chief și cu lăutari. (BARBU DELAVRANCEA)

Și-i slobod la gură, vorbește de istov, dă glas celor mai primejdioase anecdote, nu știe ce-i respectul, toate le ia de sus, spune ce-i trece prin minte [...] (N. STEINHARDT)

A i se muia (cuiva) gura (Pop.) = **a)** A nu mai avea curaj să vorbească:

Ea n-a mai scos o vorbă, parcă i s-a muiat gura.

b) A schimba tonul și conținutul celor spuse:

Când am auzit eu de tata, pe loc mi s-a muiet gura. (ION CREANGĂ)

A intra în gura lumii (sau satului, mahalalei) = A ajunge să fie vorbit de rău (provocând antipatia comunității):

M-am tot oprit, cum vezi, dinaintea temerii de a nu intra în gura lumii, care găsește pete chiar în soare. (ION GHICA)

Fetelor, a zis ea, o să intrați în gura satului. Mare rușine! (MIHAIL SADOVEANU)

Pentru fiecare dintre ele, teama de a nu se abate de la ceea ce trebuie să faci dictează grija de a nu intra în gura satului. (AURORA LIICEANU)

A închide (sau a astupa) gura (cuiva). v. **închide.**

A lega gura pânzei, a lega nodurile, a lega la gură = a) A înnoda firele de la capătul urzelii înainte de a începe țesutul unei pânze pentru a nu se destrăma bătătura:

Marioara legase abia pe la toacă gură la pânză, căci o întârziase mult înnăvăditul. (CONSTANTIN SANDU-ALDEA)

Femeia a învățat de mică să lege gura pânzei.

b) A începe cu bine un lucru sau o afacere. (Fig.) A începe să-i meargă bine cuiva:

Începu și el a lega gura pânzei. Munca lui se vedea cum mergea înainte și avea parte de ea. (P. ISPIRESCU)

Atunci boul cu cincizeci de lei era scump, fiindcă n-aveam bani, astăzi, acesta cu două sute de lei este ieftin, fiindcă, de la mila lui

Dumnezeu, am putut lega și noi gura pânzei.
(IDEM)

A lua (cuiva) vorba din gură = a) A spune tocmai ceea ce voia să zică altul în clipa respectivă:

Mămuca, le luă cea mai tânără vorba din gură... nu face bine ce face. (ION CREANGĂ)

Fetele căscară gura să răspundă, dar muma lor le luă vorba din gură. (I. POP-RETEGANUL)

b) A întrerupe pe cineva, nelăsându-l să termine ce avea de spus:

Vru el să le spuie cine a fost broasca, dară nu-i deteră răgaz, căci îi luau vorba din gură, și-l cam dedeau în târbăceală cu graiuri care mai de care păcălitoare. (P. ISPIRESCU)

A nu avea gură (să răspunzi, să spui ceva) = A nu avea posibilitatea (sau curajul) de a mai zice ceva, a i se lua cuiva posibilitatea de a mai zice ceva:

Și n-avea gură românul să zică ceva. (P. ISPIRESCU)

– *Aud, dar n-am gură să-i răspund; și văd, dar trebuie să rabd.* (ION CREANGĂ)

A nu i se auzi gura = A fi liniștit:

Te sfădești neconținut cu soră-ta nicovala, țipați și faceți larmă, de-mi țiuie urechile. Eu lucrez toată ziua, și nime nu-mi aude gura. (ION CREANGĂ)

A nu pune (sau a nu băga, a nu lua) nimic în gură = A mânca (puțin):

A tratat-o cu cafea cu lapte la Fialcowsky, că nu pusese femeia nimic în gură de trei zile. (I. L. CARAGIALE)

Sultănica nu mai băga nimic în gură. Se topea pe picioare. Îngălbenise, se uscăse ca iasca și-i scoteai vorba cu cleștele. (BARBU DELAVRANCEA)

A nu se uita în (sau la) gura cuiva = A nu crede ceea ce spune cineva:

Nu te mai uita la gura ei, că mereu spune prostii.

A prinde pânza gură (Pop.) = A se fi făcut deja începutul:

Mai greu e până prinde pânza gură...

A pune (sau a băga, a lua) ceva în gură = A mânca:

A tratat-o cu cafea cu lapte la Fialcowski, că nu pusese femeia nimic în gură de trei zile. (I. L. CARAGIALE)

A purta (sau a trece, a umbla) din gură-n gură = A transmite (sau a fi transmis) de la om la om, de la unul la altul:

Din gură-n gură-acum / Umblă doina cea pribeagă, / Iară azi o cântă toți, / De răsună țara-ntreagă! (ȘT. O. IOSIF)

De-oiu muri – își zice-n sine – al meu nume o să-l poarte / Secolii din gura-n gură și l-or duce mai departe. (MIHAI EMINESCU)

Mers-au vestea-n lume, trecând din gură-n gură. (VASILE ALECSANDRI)

A scoate (sau a striga) ca din gura șarpelui (sau ca din gură de șarpe) ori cât îl ține (ori îl ia) gura (Pfm.) = A țipa din răspuțuri:

Flăcăul țipa ca în gură de șarpe. (MARIN PREDĂ)

Deodată se opri și, ținând ca din gură de șarpe, porni în goana mare spre casă, dând din mâini, ca o desperată [...] (LIVIU REBREANU)

– *Neghiniță, de ce-l bat pe ăla, de răcnește ca din gură de șarpe? – Fiindcă împăratul e surd și n-aude, răspunse Neghiniță.* (BARBU DELAVRANCEA)

A se afla (sau a trimite pe cineva) în gura tunului = A fi expus (sau a expune pe cineva) la un mare pericol:

Vă aduceți aminte, domnilor, că în această privință eu m-am pus, cum se zice, în gura tunului parlamentar [...] (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

Bibescu nu crezu că poate să se pună în gura tunului pentru a conduce o revoluție a căreia neputință o prevedea. (A. D. XENOPOL)

A se duce (ca) pe gura lupului. v. **lup.**

A se înțelege gură în gură = A se învoi printr-o înțelegere directă, de la om la om:

Ori trimite sol la scaunul domniei-mele un boier credincios, sau să binevoiască măria-ta să ne înțeleagă gură în gură. (P. ISPIRESCU)

A se lua în (sau de) gură (cu cineva) = A se certa cu cineva:

Se pune la mintea lui și se lua în gură cu el, păi, nu vedea că pe tac-su mare îl doare-n fund, că n-a mai dat de un an pe aici să-i întrebe de sănătate? (RADU ALDULESCU)

A se pune (sau a sta) cu gura pe cineva = A sta de cineva voind a-l convinge cu vorba; a fi insistent:

Și atâta s-au pus cu gura pe el, ca cioarele, până în cele din urmă le spuse feciorul verde... să nu se cerce în zădar a-l însura. (I. POP-RETEGANUL)

A se zvârcoli ca în gură de șarpe (Pop.) = A se zbate cu disperare:

S-a zvârcolit ca în gură de șarpe... a luptat cu moartea zile negre, zile lungi. (BARBU DELAVRANCEA)

A sta (sau a sări, a începe) cu gura pe (sau la) cineva ori a-i da (ori a-i trage) o gură (cuiva) = A certa pe cineva:

Când fu în ziua d-a treia, Verdeș împărat chemă slujitorii și le dăte o gură de or pomeni-o. (P. ISPIRESCU)

Acum vine alta la rând. Într-una din zile, cum vorbea frumos un boier dintre cei tineri, iaca și moș Ion Roată sare cu gura [...] (ION CREANGĂ)

A striga (a răcni sau a țipa) cât te ia (sau te ține) gura (sau în gura mare) = A striga (sau a țipa) cât te ajută vocea, din răspuțeri, cu glasul ridicat:

Răcneam în gura mare ca un disperat. (MIHAIL SADOVEANU)

Vede o dihanie de om, care se pârpâlea pe lângă un foc de douăzeci și patru de stâneni de lemne și tot atunci striga, cât îl lua gura, că moare de frig. (ION CREANGĂ)

Norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: Să ne deie pre Moțoc ! Capul lui Moțoc vrem! (C. NEGRUZZI)

A striga (sau a (se) boci, a spune, a vorbi) în gura mare = A striga (sau a (se) boci, a spune, a vorbi) pe un ton ridicat:

– Vezi bine c-așa. Doar mereu o spune în gura mare, s-audă toți câinii... Apoi amu vezi și dumneata cine-i de vină... (LIVIU REBREANU)

A tăcea (sau a nu blești) din gură (Mai ales pe un ton amenințător, în construcții cu «a tăcea» sau cu alte verbe la imperativ) = A nu (mai vorbi) deloc:

Tăcu din gură și înghiți rușinea. (P. ISPIRESCU)

– Ține-ți gura! Să nu-ți aud gura! Să nu mai scoți o vorbă din gură! Ia tacă-ți gura, măi Gerilă. (ION CREANGĂ)

Baba era umflată cât o bute și nici nu putea blești măcar din gură. (IDEM)

– Tacă-vă gura, moșicilor. (VASILE ALECSANDRI)

A te lua după gura cuiva = A acționa (în mod greșit) după sfatul cuiva:

Se luase adică după gura unora, rățăciți pe-acolo de prin părțile Idumeii, care i-au bătut capul să-și vânză averea și s-o împartă la săraci, ca d-alde ei, dacă vrea să găsească pe lumea cealaltă o viață veșnică. (G. TOPÂRCEANU)

De câte ori te-ai luat după gura lui, ai dat-o în bară.

A ține sau a avea, a pune lacăt la gură ori gurii sau, rar, a ține lacătul asupra gurii. v. **lacăt.**

A uita de la mână până la gură (Fam.) = A uita foarte repede:

– Întâi dă-mi banii. Mi-ai promis două mii cinci sute de franci, ori ai uitat iarăși? Uiți de la mână până la gură. (RADU ALDULESCU)

Dom' doctor, am o mare problemă. Nu țin minte nimic. Uit de la mână până la gură. (FLORENTIN SMARANDACHE)

A vorbi cu jumătate de gură (sau **de glas**) sau **a vorbi cu gura (pe) jumătate** (ori **cu gura altuia**). v. **jumătate**.

A(-și) strânge (sau **a face, a i se face, a avea**) **gura** (sau **buzele**) **pungă** = A avea sau a produce o contractare a buzelor din cauza unui aliment astrigent, acru etc.:

Mărul lui Adam nu mai dădea rod. Doar la zece ani o dată dacă mai făcea și el, acolo, câteva mere pipernicite și verzi, de-ți strângeau gura pungă de departe, numai cât te uitai la ele. (G. TOPÂRCEANU)

Ea îi lăsa pe toți să se joace în ograda ei umbrită de coroana celui mai mare păr pădureț care creștea în sat, din care, din iulie până la Sântămăria Mică, se scuturau pe jos păruțe verzi, acre de-ți făceau gura pungă. (MARTA PETREU)

Niște roade negre ca alunele de mari și care, când le mânânci, îți face gura pungă. (ȘEZĂTOAREA, III)

A-i da (ori **a-i trage**) **o gură (cuiva)** (Pfm.) = A săruta pe cineva:

– Mai dă-mi o guriță, Ianulică, parigboria tu kosmu! I-a mai dat o guriță, și au adormit ca niște copilași scăldați. (I. L. CARAGIALE)

A-i umbla (cuiva) cuvântul prin gură (Fam.) = A nu găsi cuvântul potrivit pentru a exprima ceva (dar a fi pe punctul de a-l afla):

La un moment dat, ea se pierduse cu firea și-i umbla cuvântul prin gură înroșindu-se.

A-l lua (sau **a-l scăpa**) **gura pe dinainte**. v. **lua**.
A-și bate (sau **a-și strica, a-și răci, a-și rupe**) **gura degeaba** (sau **de pomană** ori **de clacă**) = A pleda fără niciun folos:

Și / Dacă nu ți se trece vorba, nu-ți mai răci gura. / Că / Dacă nu ești vrednic la o treabă, / Nu-ți bate capul degeabă. (ANTON PANN)

Dacă nu ți se trece vorba, nu-ți răci gura. (MIHAI EMINESCU)

A-și da bucățica de la gură. v. **bucățică**.

A-și pune lacăt (sau **gard**) **la gură** ori **a-și păzi gura** = A fi prudent în tot ceea ce spune:

Florico, pune-ți gard la gură! (VASILE ALECSANDRI)

De aceea / Când vrei să vorbești, la gură / Să aibi lacăt și măsură. (ANTON PANN)

Mai puneți lacăt la gură, că e mai bine pentru tine.

De-ale gurii = (Lucruri de) mâncare:

Trebuia de-ale gurii purcarului în baltă, pentru că nu-i putură da din destul până a nu începe să curgă sloii. (CONSTANTIN SANDU-ALDEA)

Într-o clipă masa e plină cu de-ale gurii. (AL. VLAHUȚĂ)

Din gură în gură (D. vorbe, cântece etc.) = De la om la om, din generație în generație:

Din gură-n gură-acum / Umblă doina cea pribeagă / Iară azi o cântă toți / De răsună țara-ntreagă! (ȘT. O. IOSIF)

Odată ce vestea a trecut din gură în gură, prin tot satul a început și oftatul unor domnișoare din peisajul local, pe care Costel le dansase la balurile din vara trecută. (OVIDIU GH. IONESCU)

Gura lumii = Vorbe, critici, bârfeli, intrigi care trec din gură-n gură:

Ca să scape de gura lumii, acestei pricinuitoare de atâte nenorociri... ascultă mincinoasele propuneri ce îi făcu Iancu că o va lua de soție. (C. NEGRUZZI)

Apa, vântu și gura lumii n-o poți opri. (ȘEZĂTOAREA, I)

Foaie verde lobodă, / Gura lumii-i slobodă. (POP.)

Gurile rele = Cei care bârfesc:

Gurile rele șopteau la ureche o sumă de infamii pe socoteala ei. (JEAN BART)

Unii zic că fac aceasta din distracțiune, dar gurele rele susțin că nu plătește fiindcă nu are parale. (NICOLAE FILIMON)

Gurile rele spun că, vreo câteva zile, dacă nu săptămâni, la începutul anului 1990, Brucan a fost stăpânul țării. Gurile și mai rele adaugă: bine că n-a rămas! (G. BĂLĂIȚĂ)

Nicio gură de apă = Nici cea mai mică cantitate; nimic:

Eu știu de la tata o vorbă: să nu rămâi dator nicio gură de apă. (V. I. POPA)

Nu i se aude gura = Se zice despre cel care vorbește puțin, care e tăcut:

Eu lucrez toată ziua și nimeni nu-mi aude gura. (ION CREANGĂ)

Parcă se bat lupii (sau calicii) la gura lui = Se spune de cineva care mănâncă cu lăcomie sau vorbește mult și repede:

Prinde mutul limbă, de parcă i se bat calicii la gură ca la pomană. (MIHAIL SADOVEANU)

Începu iarăși a mânca, de părea că se bat lupii la gura lui. (P. ISPIRESCU)

GUST

A avea (bun) gust = A avea simț artistic:

[...] amicul meu va giudeca de am gust bun. (VASILE ALECSANDRI)

Chiar foarte săracă. Era instruită, cultivată, cânta la pian, avea bun gust [...] (AURORA LIICEANU)

A avea (sau a-i fi ori a (i) se face cuiva gust de... sau a(-l) prinde sau a(-l) apuca (pe cineva) gustul de... = A fi (sau a se lăsa) cuprins de dorința de a face ceva:

[...] poporul nostru în mare parte nu prea are gustul citirei. (I. L. CARAGIALE) Nea Ghiță părea mai liniștit, avea gust de vorbă. (MIHAIL SADOVEANU)

A da de (sau a afla) gustul (unui lucru) = A începe să-i placă (un lucru):

Dăduși de gustul muierii, fârtate. (POP.)

Doc, după ce-a dat de gustul întâlnirilor cu Profesorul, a început să fie tot mai pasionat de homeopatie. (CĂLIN KASPER)

A face (pe) gustul cuiva = A face potrivit plăcerii sau dorinței cuiva:

Plec numai să fac gustul medicilor. (CEZAR PETRESCU)

Noi, pe limba noastră groasă, dar sănătoasă, zicem: la cutare, ori cutare lucrare s-a făcut mare prăpăd de oameni. S-a făcut pe gustul cutăruia, dar s-a făcut mare jertfă de popor. (P. ISPIRESCU)

A(-și) face gustul = A-și îndeplini o dorință, a-și satisface o plăcere:

Când pierdeam cinci-șase sfași ziceam: He! Mi-am făcut gustul... nu e nimica... cu atâta nu mă ruinez... (G. SION)

Cu asemenea bucate alese mi-am făcut gustul și de data aceasta.

A-i trece, a (i se) tăia sau a (i se) lua (cuiva) gustul (pentru ceva) = A pierde sau a face pe cineva să-și piardă plăcerea, pofta pentru ceva:

Am mai tăiet gustul de popie unuia, care venise în gazdă la noi. (ION CREANGĂ)

Cum... se face că-mi trece gustul de-a mă juca? (VASILE ALECSANDRI)

Fără (sau lipsit de) gust = Care dovedește lipsă de simț estetic; urât:

– Uite-o, e la geam... – Nu mi se pare așa de urâtă. Dar ce halat fără gust! (TUDOR ARGHEZI)

Glumă de prost gust (sau lipsită de gust) = Glumă lipsită de haz, nesărată, care poate supăra sau jigni:

Citi de mai multe ori scrisoarea doctorului și i se păru o glumă de prost gust. (EUGEN PATRICHE)

Numai de (sau pentru) un gust = Pentru satisfacerea unui capriciu trecător:

Avocatul învârtește o mică prefă [preferință, preferans; numele uni joc de cărți], în trei, știi numai de-un gust. (BARBU DELAVRANCEA)

GUSTA

A gusta la oala cu chișleag (D. fete) = A-și pierde fecioria:

Lumea mai spunea că fata notarului ar fi gustat la oala cu chișleag.

GUȘĂ

A fi tare în gușă (Arg.) = A fi bogat:

El se credea tare-n gușă, dar vecinul l-a întrecut.

A râde din gușă = A râde afectat, forțat:

Bărbat îndrăzneț a cuprins-o strâns; i-a presărat mănunchiul de flori pulbere de aur, râzând din gușă ca un hulub. (MIHAIL SADOVEANU)

A scoate (tot) din gușă = A spune repede tot ceea ce are de spus:

Și-acum, dac-ai venit, scoate tot din gușă ca să auzim și noi.

A vorbi din gușă = a) A vorbi gros:

E caraghios și vorbește din gușă.

b) A vorbi afectat:

Nu i-a plăcut fata, pentru că vorbea din gușă.

Ce-i în gușă și-n căpușă. v. **căpușă.**

GUTĂ

A lovi pe cineva gută = A se îmbolnăvi de apoplexie; a paraliza:

Când își ținea gura deschisă, ochii îi dispăreau în grăsime și eu mă temeam c-o s-o lovească gută. (FRANCISC MUNTEANU)

De când l-a lovit gută, toți îl îngrijeau cu atenție.

A se face (cineva) gută de apă (Reg.) = A fi ud learcă:

[...] „M-a plouat de m-a făcut gută de apă”, a zis un bătrân din Zgribești, Bănat, cătră d. Poșiar, teolog în Blaj. (ALEXIU VICIU)

GUTUIE

A înghiți cineva gutuia = A o păți:

Pe urmă, și-a revenit, n-a înghițit gutuia, a înghițit numai pretențiile copilului care deja solicita un joc încă nelansat pe piață [...] (<http://adevarul.ro/>)

H

HABAR

A nu avea habar = **a)** A nu avea nicio știre; a nu ști nimic:

D. Lefter, până adineaori, habar n-avea că se trăseseră ieri amândouă lotăriile. (I. L. CARAGIALE)

b) A nu se îngriji de ceva, a nu-i păsa de nimic; a nu avea nicio grijă:

Ad-o vadră de Cotnar, și de plată n-ai habar! (VASILE ALECSANDRI)

Mor după tine / Și tu habar n-ai de mine. (ANTON PANN)

Cum ți-e habarul? (Reg.) = Cum îți merge?:

– *Cum vi-i habarul, feciorilor? a întrebat hatmanul. – Apoi, măria-ta, se cheamă c-am venit și noi. (MIHAIL SADOVEANU)*

– *Ei, cum îi habaru, mă întrebă el... cum te împaci cu călugăria, tinere? (CALISTRAT HOGAȘ)*

Habar de grijă = A nu-i păsa. A nu-și face griji:

Habar de grijă n-o să am, să știu! amenință ea. (MARIN PREDA)

Venim noi pe gerul ista, și voi habar de grijă n-aveți. (EM. GÎRLEANU)

HAC

A da (sau **a-i veni**) **de** (sau **peste**) **hac** (Înv.) = A găsi un adversar mai puternic:

– *Ei, ei! Acum scoate, lupe, ce-ai mâncat! Cu capra ți-ai pus în cârd? Capra ți-a venit de hac! (ION CREANGĂ)*

Un potcaș [om poznaș sau supărăcios, arțăgos] de logofăt, însă, îi veni de hac. (P. ISPIRESCU)

A fi (**cuiva**) **hacul** (Înv.) = A-l pune la respect:

Numai soacra-sa i-a fost hacul și l-a liniștit.

A-i veni cuiva de (sau **la**) **hac** (Îvp.) = **a)** A răsplăti pe cineva după merit:

– *Vezi, vornice? Poporul știe că toată buba are leac și că vii de hac oricărui trușă, oricât de abraș. (DUMITRU ALMAȘ)*

b) A sili pe cineva să dea înapoi:

Dacă nu mi-au venit de hac nici balonul meu cel galben, știți, cel troienit în Păcurari... apoi de balonul ista o să mă spariu?... (VASILE ALECSANDRI)

Nelegiuitului îi vine de hac necredinciosul. (ANTON PANN)

c) (Pex.) A omorî pe cineva:

Helbet! vom putea veni de hac și Spânului celuia, nu-i e vremea trecută. (ION CREANGĂ)

[...] *părea că mă-nsurasem cu fata împăratului, după ce o scăpasem din ghearele unui zmeu, care-o răpise din palatul tătăne-său. Greu m-am luptat prin somn... dar i-am venit eu de hac zmeului. (VASILE ALECSANDRI)*

d) (D. boală) A birui:

Toate ca toate, dar urâtul îi venea de hac. În zile de lucru, calea-valea; se lua cu treaba și uita de urât. (ION CREANGĂ)

HACHIȚE

A-l apuca (sau **a-i veni**) **hachițele** = A-l apuca istericalele; a avea capricii:

I-auzi, fa Catrină, ia peste-așa bărbat să fi dat tu, ș-apoi te vedeam eu ce făceai, când îți vin hachițele... (ION CREANGĂ)

Ion rîndașul s-a mâniat și a început a mormăi: – Iar ți-au venit hachițele, Ianoș afurisit ? Măgarul dădu din cap de sus în jos [...] (MIHAIL SADOVEANU)

HAGIALÂC

A merge (**a se duce** etc.) **la** (sau **în**) **hagialâc** = A merge în pelerinaj:

S-a dus... în hagialâc la Sfântul Munte și la Ierusalim. (ION PAS)

Pe când împlineam șapte anișori, le-a venit părinților dorința să meargă la hagialâc. (I. L. CARAGIALE)

HAI

A face cuiva un hai = A face cuiva un scandal în semn de protest, de scandal:

Băiatul ne-a făcut un hai de zile mari, pe care nu-l vom uita așa ușor.

HAIDALERA

A lucra haidalera = A lucra pe ascuns:

Degeaba lucra el haidalera; până la urmă tot s-a aflat.

A umbla haidalera = A umbla în ascuns; a umbla fără rost; a vagabonda:

Au cam luat-o haidalera, își spune el. (SORIN TITEL)

Dragă Cristi, Ce-ar zice părinții tăi, dacă ar ști că în loc să înveți, umbli haidalera pe Internet? (<https://groups.google.com/>)

HAIDE

Haida-de! = Fie și așa!, treacă-meargă:

Aida-de, nu se scrie la dânsa așa țigănie. (BARBU DELAVRANCEA)

Haide, hai sau haide, haide = Lasă, vezi tu:

Haide, hai, parcă le văd cum or să mănânce pâpara. (VASILE ALECSANDRI)

HAIHUI

A umbla haihui = A umbla razna. A vagabonda:

Grivei, tovarășul meu drag, / Nerăbdător așteaptă-n prag / S-azvârl în colț ghiozdanul... / I-e dor ca s-o pornim haihui. (ȘT. O. IOSIF)

A umbla haihui prin Paris pe urmele celor care avuseseră șansa să intre în istorie era un joc vital pentru noi. (MATEI VIȘNIEC)

HAIMANA

A fi de haimana (Îrg.) = A fi fără stăpân, la dispoziția fiecăruia:

ARVINTE: Breee! care vra să zică, tu ești stăpân aici, și eu îs de haimana? PEPELEA: Cetește zdelca [(înv. și reg.) contract, act (de vânzare)]... cea cu cuiul... știi? (VASILE ALECSANDRI)

Nevasta, nemaiavând încotro, tăcea și înghițea noduri. Toate ca toate, dar carul său era de haimana. (ION CREANGĂ)

A umbla haimana = A umbla fără rost, a hoinări, a vagabonda:

Nu putea tolera ca fata lui, a unui om cinstit și cu o situație în societate, să umble nopțile haimana. (LIVIU REBREANU)

N-o prea suferea la drept vorbind; nu-i era simpatică, era leneșă, dezordonată; ori nu făcea nimic și căsca ziua mare, ori umbla haimana. (H. PAPADAT-BENGESCU)

HAINĂ

A(-și) da și haina de pe el = A face sau a fi dispus să facă orice sacrificiu (pentru a obține ceea ce dorește):

Se opri și căută în gând pe cineva pentru care să se fi pus chezaș, pe care să-l fi apărât cu prețul funcției, al demnității, al vieții, pe cineva pe care să-l fi putut ierta de orice trădare, să-l fi salvat, căruia să-i fi dat haina de pe el. (TATIANA NICULESCU BRAN)

Era în stare să-și dea și haina de pe el numai să i se împlinească visul.

HAL

A fi (sau a ajunge) într-un hal fără de hal (Pfm.) = A fi într-o stare foarte rea:

După ce trântea paharul gol înapoi, pe masă, îi privea pe rând și le căuta expresia: vedeți? Sunt într-un hal fără de hal [...] (MATEI VIȘNIEC)

După ce că nu ni se potriveau [pantalonii] ca măsură, că n-aveau nasturi și erau numai zdrențe, mai erau și într-un hal fără de hal [...] (ION IOANID)

A nu avea hal să... (Înv.) = A nu putea să... A nu fi în stare de ceva:

N-ai hal să-mi fii bărbat! (POP.)

În așa hal (că...) = În așa măsură (că):

O să le ameteșc treburile în așa hal că și computerele de la NASA au să-și prindă urechile încercând să le dea de capăt. (MARCEL SECUI)

Era în așa hal că nu l-am recunoscut.

HALAGEA

A-și căpăta halageaua = A o păți rău. A-și găsi beleaua:

De data aceasta ți-ai căpătat halageaua și putea fi și mai rău.

HALAL

Halal să-ți fie (Fam.; irn.) = Să-ți fie de bine. Bravo ție!:

– *Nicio șagă, dascăle; să vedem cum le-i duce, și halal să-ți fie!* (ION CREANGĂ)

Dar să nu-ți pară rău! Încă n-ai pățimit ca atâția alții degeaba! Frumos ești, voinic ești, bogat ești! de trăit știi să trăiești! Halal să-ți fie! (I. L. CARAGIALE)

Tot așa să dea Dumnezeu să fii înșelat în viața mea. Cât despre mine, dac-oi muri, halal să-mi fie!... Încaltea oi muri sătul. (NICOLAE GANE)

HALCA

A bate halcaua = A pierde timpul:

– *Nu mai bate halcaua toată ziua!, i-a zis bunicul nepotei.*

HAM

A fi mâncat ca alba (sau **iapa**) **de ham**. v. **mânca**.

A trage în (sau **la**) **ham** = A trăi o viață grea; a munci din greu:

De-ale casei se îngrijea tușa Corcodușa, tot mare și ciolănoasă ca un cal, bună doar de tras în ham și de bombănit. (LAURENȚIU CERNETȚ)

Ca și cum ar fi tras lângă mine în același ham sau chiar singurel, eu fiind cu găștele pe islaz. (G. BĂLĂIȚĂ)

A ține în ham (pe cineva) (Fam.) = A avea (pe cineva) la mână, a șantaja (pe cineva):

– *Cum?! sare revoltată Cristina. Manevrându-le conștiințele și ținându-i în ham pe ceilalți? Ori ei, ori noi!* (BUJOR NEDELCOVICI)

A-și lua praștia și hamul (sau **hamul și praștia**). v. **praștie**.

HAMAL

(A munci) ca un hamal = A (munci) din greu, până la istovire:

Că n-o să mă ții flămând după ce muncesc toată ziua ca un hamal! (LIVIU REBREANU)

HAMBESA

A umbla hambesa = A umbla fără rost:

Omul s-a cam săturat să umble hambesa și acum se gândea să-și găsească un rost.

HAN

Din vremea lui han-tătar = De mult, din timpuri străvechi:

– *Vere Enachi! Scos-ai încălce vin de cel vechi din vremea lui han-tătar?* (VASILE ALECSANDRI)

HANDĂRĂ

A se ține handără (după cineva) = A se ține scai (după cineva):

[...] *o viață muncea bărbatul lângă ea pentru copiii lor, / o țănea mereu lângă șold cu ăi mici handără după ei.* (MARIUS ȘOLEA)

HANDRALĂU

A umbla handralău. v. **umbla**.

HANDRALELA

A umbla handralela (Reg.) = A umbla fără țință:

Fetița umbla handralela toată ziua și doar spre seară mai ajungea pe acasă.

HANDRĂ

A lua (o haină) **la handră** = A lua (o haină) mereu la purtare. A rupe (o haină):

Acum a început să ia la handră hainele bune.

A se lua în handră (Reg.) = A se întovărăși cu alții pentru a face rele:

S-au luat ei în handră asupra mea, dar nu te teme, i-oi învăța eu pe dânșii a mânca mămăligă! (IULIAN CHIVU)

HANG

A ține hangul = a) A acompania (o melodie). (Fig.) A ține isonul:

Cobza ținea hangul zumzăind când mai tare, când mai înăbușit: zumba-zumba... zumba-zumba. (MIHAIL SADOVEANU)

Lin viorile răsună, iară cobza ține hangul. (MIHAIL EMINESCU)

b) (Fig.) A ține partea cuiva. (Fig.) A aproba tot ce face cineva. (Fig.) A face pe placul cuiva:

– *Ei, apoi! minte ai, omule? Mă miram eu, de ce-s și ei așa de cumînți, mititeii; că tu le dai nas și le ții hangul.* (ION CREANGĂ)

Doamna Dragoș se îngrozi văzându-l cu jandarmul după el. Începu să plângă cu hohote, apoi să afurisească. Soacră-sa îi ținea hangul. (LIVIU REBREANU)

HAP¹

A face hap = A înhăța:

Deodată, el face hap și prinde pasărea.

A fi hap pe cap = Tocmai pe tocmai:

– *Dă-mi și căciula de țap, / Care vine hap pe cap, / Să-ți dau cușmă de-mpărat, / Adusă din Țarigrad.* (POP.)

HAP²

A înghiți hapul (gălușca, gutuia) sau **a o înghiți**. v. **înghiți**.

HAPCĂ

A lua cu hapca = A lua repede și pe nedrept:

Se răpede și-i ia apa și smicelele [ramură roditoare de măr sau de păr, flexibilă, tăiată cu toți mugurii vegetativi] cu hapca. (ION CREANGĂ)

Ai avea poftă să le rășluiești o parte de pământ... cu hapca. (VASILE ALECSANDRI)

Bineînțeles că nici aceia nu-i iau așa, cu hapca, fără nicio socoteală, ci potrivit cu rangul și vrednicia fiecăruia. (G. TOPÂRCEANU)

Nu-i cu hapca = Nu se poate lua la întâmplare:

Stați, oameni buni, că nu-i cu hapca!

HAPȘA

A lua cu hapșa (Reg.) = A lua fără voie:

[...] *este corect să recunoaștem că ele și-au câpătat un drept luat cu hapșa și în calitate de colegi trebuie să-i susținem.* (<http://www.observatorulbuzoian.ro/>)

HAR

A afla har înaintea cuiva (Înv.) = A obține bunăvoința cuiva:

Cu cât ești mai mare, cu atât mai mult să te umilești și vei afla har înaintea Domnului! (BIBLIA)

A da în har = A dărui:

[...] *iertăciunea păcatelor de la Tatăl sfânt, Dumnezeu, că i se va da în har pren Isus Hristos.* (ANTIM IVIREANUL)

A lua în har numele Domnului (Înv.) = A comite o blasfemie:

[...] *numele Domnului Dumnezeului tău în har să nu-l iai!* (CORESI)

A ști harul unui lucru (Înv.) = A se pricepe la ceva:

Niște babe bătrâne, / Care știu harul la pâne. (POP.)

HARA-PARA

A face o hara-para (sau **harcea-parcea, harta-partă, hartal-partal, harpa-harpa**) = A bate. A face bucați. A strivi. A spulbera. A împrăști:

Cu dracii de la boierul cela ai făcut hara-para. La iad ai tras un guleai [chef, ospăț, petrecere] de ți s-a dus vestea ca de popă tuns. (ION CREANGĂ)

Pe el, băieți, de mi-l faceți harta-partă! (P. ISPIRESCU)

Socrul mă privi ca un paznic de la Luvru în fața căruia un nebun scoate un briceag și o face harcea-parcea pe Gioconda. (ALEXANDRU PETRIA)

HARACHIRI

A-și face harachiri = A se sinucide prin spintecarea pântecului:

Harachiri, Măria Ta! răspunse samuraiul. Îmi fac harachiri. (ION COJA)

Samuraiul care și-a pierdut seniorul poate deveni muritor de foame ori să-și facă harakiri sau să devină tâlhar. (VIORICA RAMBA)

Guvernatorul român, chiar prins cu mâța-n sac, nu-și face harakiri ca japonezul; nu-și trage, în criză de conștiință, un glonț în cap, ca Bérégovoy, primarul din Nevers. (MAGDA URSACHE)

HARFĂ

A avea harfe (Arg.; în limbajul adolescenților) = A fi exagerat de pretențios; a fi încrezut:

Becali a declarat după meci că regretă că a adus atât de mulți jucători de la Urziceni, dar îl laudă pe Ricardo: „Apostol avea harfe de playmaker, parcă era în parc”. (<http://www.fcsteaua.ro/>)

HARAM

A lăsa de haram (ceva) = A renunța necondiționat la bunurile pe care le are cineva:

– Cum să plec așa, măi omule? Cum?... Să-mi las toată agoniseala mea de haram? Se poate, Ioane? stăruie colonelul arendaș. (LIVIU REBREANU)

El a rămas acasă, ce-o fi să fie, căci nu s-a îndurat să-și lase averea de haram. (IDEM)

A mânca praz (sau **borș, haram, rahat, ciuperci**). v. **mânca**.

Haram că... (Fam.) = Păcat că... Degeaba...:

Haram că-i însurat! Văd că mănâncă tot ca un burlac. (VASILE ALECSANDRI)

Haram de... = Vai de...:

– Haram de capul vostru! de n-aș fi eu aici, ați păți voi și mai rău decât așa. (ION CREANGĂ)

Sau ca popă, colo-n templul închinat ființei care / După chip ș-așemănare a creat mătăsul neam, / Aș striga: o motănime! motănime! Vai... Haram / De-al tău suflet motănime, nepostind postul cel mare. (MIHAI EMINESCU)

Haramul haram se face sau (de) haram vine, (de) haram se duce ori de haram a fost, de haram s-a dus = Lucrul câștigat pe nedrept se pierde precum s-a dobândit:

Banii câți cu nedreptate câștigați carii i-am pus, / După cum haram veniră, astfel și haram s-au dus. (ANTON PANN)

Dacă ar fi muncit pe brânci și în mod cinstit pentru acest titlu, nu ar fi renunțat niciodată la el. Așa însă... de haram a venit, de haram s-a dus. (<http://m.ziaruldeiasi.ro/>)

HARA-PARA

A face (o) hara-para = A provoca o învâlmășeală:

Dulăii... dădură deodată năvală asupra merindelor... și... făcură o iama, o hara-para nemaipomenită. (NICOLAE GANE)

A face hara-para = A face harcea-parcea:

Dar, de la o vreme încoace, cam de pe când ți-am blagoslovit turbinca aceasta, te-ai făcut prea nu știu cum. Cu dracii de la boierul cela ai făcut hara-para. (ION CREANGĂ)

HARNIC, -Ă

A fi harnic să (sau **de**) = A fi în stare să:

Va fi harnic să alunge pe zmeu de la turmă. (I. POP-RETEGANUL)

De băieți nu mai trag nădejde: pentru că baba mea e o sterpătură; n-a fost harnică să-mi facă nici unul. (ION CREANGĂ)

HART

A ține hart = A o lua la stânga:

[...] pluta, repezindu-se în hart, intră voinicește în strâmtoare. (AL. VLAHUȚĂ)

HARȚĂ

A se lua la harță (cu cineva) = A se certa, a se încăiera la bătaie:

– Ce te iei la harță cu slugile? Aici Benvolio! Privește-ți moartea-n față! (ȘT. O. IOSIF)

În cele din urmă se luă la harță cu un flăcău din Parva, care, fiind treaz, îl bătu măr. (LIVIU REBREANU)

HASMAȚUCHI

A mânca hasmațuchi = A se păcăli:

Deseori, femeia vindea merele cu mult sub prețul pieții, de parc-ar fi mâncat hasmațuchi.

HASNĂ

A avea (sau **a-i fi cuiva**) **hasnă** (**de cineva** sau **de ceva**) (Reg.) = **a**) A avea, a trage folos de pe urma cuiva:

Cine ne spuse pe noi / N-ar avea hasnă de boi, / Nici de ochii amândoi; / N-ar avea hasnă de vaci, / Cum ne-am avut noi de dragi. (SABINA ISPAS, DOINA TRUȚĂ)

b) A-i păsa de cineva (sau de ceva):

Cu ibovnică-n vecini, / Nu ți-i hasnă de cei câni. (POP.)

A lua hasnă (sau **folos**) **din ceva**. v. **lua**.

HAT

A fi într-un hat cu cineva = A fi vecin cu cineva:

Cei doi frați erau într-un hat.

A nu ieși la hat (**cu cineva**) = A nu ajunge la un acord (cu cineva):

El n-a ieșit la hat cu precupeața, căci aceasta ținea la preț.

A umbla haturile (D. femei) = A duce o viață desfrânată:

Bărbații din sat știau că fata umbla haturile.

HATAL

A da cu hatalul = A da ceva cu inimă îndoită:

Când veni vremea să-și vândă casa, femeia a suferit atât de parc-ar fi dat-o cu hatalul.

A munci cu hatalul = A munci cu bucată:

Meseriașul muncea cu hatalul, dar acum nu mai reușea să facă față la atâtea comenzi.

HATÂR

A face (**cuiva**) **hatârul cuiva** (Pop. și fam.) = **a**)

A acorda cuiva o favoare:

Aide! să-ți fac hatârul și de data asta... să-i dau nepricopsitului 7. (I. L. CARAGIALE)

Aceasta se duse la craiul odată, / Cu alt oarecine având judecată, / Și văzând că craiul hatâr ei nu-i face / Să vorbească-n parte-i după cum îi place, / Prerumpând cuvântul, zise cu mirare [...] (ANTON PANN)

b) A satisface (cuiva) o dorință sau un capriciu:

Căpitanul Manoli iubea firește pe domnița din tot sufletul; dar așa hatâr mare nu-i putea face fără voia stăpânilor. (I. L. CARAGIALE)

A face (**cuiva**) **un hatâr** = A acorda (cuiva) o favoare. A satisface (cuiva) o dorință sau un capriciu. A manifesta față de cineva o atitudine concesivă. A face un serviciu cerut:

– *Venisem să te rog să-mi faci un mare hatâr.* (I. L. CARAGIALE)

Asemenea hatâruri sau chiverniseli se făceau numai pe seama unui om și pe timpul vieții sale. (AL. ODOBESCU)

A păzi hatârul cuiva (Înv.) = A păstra interesul (pentru cineva):

Li se ceru să fie cu mare dreptate săracilor, neîngăduind pe nime ca să-i calce și să-i năpăstuiască; căci, de va auzi cât de puțin că au păzit hatârul cuiva și va veni vreun sărac să jăluiască, atuncea cu mare pedeapsă îi va pedepsi. (NICOLAE IORGA)

A strica hatârul cuiva = A lipsi pe cineva de plăcerea la care se așteaptă:

Cucoana, ca să nu strice hatârul popei, pune caii la carată [trăsură închisă, cu patru roți] și se duce cu dânsul în sat să-i boteze. (ION CREANGĂ)

Spânul, neputându-le strica hatârul, cheamă pe Harap-Alb de față cu dânsule și-i învoi aceasta, însă cu tocmală [...] (IDEM)

Ce să facă sârbul, fu nevoit să se scoale, ca să nu strice hatârul cuscrului. (P. ISPIRESCU)

De hatârul (unui lucru) (Înv.) = Mulțumită, datorită, grație (unui lucru):

Sub domnia celui de pe urmă grec, tată-său s-a făcut vornic de hatârul unei plăcinte ce a trimis la masa domnească. (VASILE ALECSANDRI)

Pentru (sau **de**, mai rar, **în**) **hatârul (cuiva sau a ceva)** = De dragul (cuiva sau a ceva); pentru a face plăcere (cuiva):

Făcurăm plăcintei cuvenita cinste, în hatârul, mai cu samă, al cotnariului nou sosit. (CALISTRAT HOGAȘ)

Să-mi dau eu liniștea mea pentru hatârul nu știi cui? (ION CREANGĂ)

N-am să șez aici toată noaptea pentru hatârul tău! (VASILE ALECSANDRI)

HAVALEA

A face havalea (la cineva) = A da în grija cuiva:

Rugați-vă cu toată inima sfântului Hărașc Nicolai de la Humulești, doar v-a ajutat să vă vedeți popi o dată; ș-apoi atunci... ați scăpat și voi deasupra nevoiei: bir n-aveți a da și havalele nu faceți. (ION CREANGĂ)

A plăti avalele = A plăti contribuțiile:

[...] într-o carte, prin care Mavrocordat se adresează poporului cu ocazia perceperii primului sfert din al doilea an al domniei sale în Moldova, spune că în primele șase luni ale domniei sale a îndeplinit atâtea porunci și a plătit atâtea havalele, încât în aceste șase luni a plătit haraciul de peste trei ani. (ARIADNA CAMARIANO-CIORAN)

HAZ

A avea haz (Înv.) = **a**) A simți plăcere și bucurie:

Așa era cu dl. Caragiani. Aceeași anecdotă spusă de un altul n-avea niciun haz [...] (GEORGE PANU)

Ce haz am să merg acasă, / Când n-am nevastă frumoasă? (POP.)

b) A avea farmec, a fi nostim, simpatic, a avea (pe) vino-ncoace:

E frumoasă, se-nțelege... Ca copiii are haz, / Și când râde face încă și gropițe în obraz [...] (MIHAI EMINESCU)

A face haz = A fi vesel. A face glume pe seama cuiva sau a ceva:

Și cu toate că știe să glumească și să facă haz când i se dă prilej, îi place mai mult să asculte cuviincios. (PANAIT ISTRATI)

Ajungând pe marginea [h]eleșteului, se așeză și el acolo jos, și, privind cu nedomirire, ia așa numai ca să zică și el că face ceva, bălăcea cu nuiaua prin apă, și făcea haz cum sare stropii de apă, când o lovea. (P. ISPIRESCU)

A face haz de necaz = A-și ascunde supărarea glumind:

Pandele face haz de necaz; trăiește ca un exilat aici la Fundulea, luptându-se cu țigănimia bulibașei Silidor. (ION IOVAN)

Mă bucur că ai vigoarea sufletească de a face haz de necaz, de a numi drama prin care ai trecut experiență de om-cârțiță. (AURA CHRISTI)

A face haz de cineva (sau **de ceva**) = A-i plăcea de cineva sau de ceva:

Ea nu-l făcea haz, și totdeauna îl lăsa cu buzele umflate. (P. ISPIRESCU)

Îl făceau haz, fiindcă era plin de originalitate, de duh și de veselie. (ION GHICA)

A fi cu haz (Înv.) = A avea farmec. A avea umor:

[...] dar le spunea mereu la alți oameni și iar la alții, încât morarului îi venea să fugă în lume, iară oamenii ziceau că nu e om mai de haz decât Pupăză. (IOAN SLAVICI)

Era mai tot timpul cu haz și avea darul povestirii.

Știi că ai (sau **are**) **haz?** (Îrn.) = Știi că-mi plac (sau că-mi place)?:

Plecați imediat. – Știi că ai haz? Cum să-l las singur pe părintele? Nu vezi câte treburi avem? (MIHAIL SADOVEANU)

Știi că are haz și asta ! Voi să vă lăfăiți și să huzuriți de căldură, iară eu să crăp de frig. (ION CREANGĂ)

Las' că v-a mai păli el berechetul acesta de altă dată! Știi că are haz și asta? (IDEM)

HĂBĂUC -Ă

A o lua hăbăuca = A umbla în zadar; a vagabonda:

Iar în sărbători, o luam hăbăuca prin cele sate, pe unde știam că se fac hore. (ION CREANGĂ)

HĂBUC

A rupe (sau **a face**) **hăbuci** = **a**) A rupe în bucăți; a sfărâma:

Până acasă făcu cămeșă hăbuci.
(ȘEZĂTOAREA, II)

Mogorogea, băiet grâjuliv, își curăță ciubotele frumos și le pune la uscat pe vatră, cum făcea totdeauna. A treia zi, după asta, ciubotele văru-mieu se rup hăbuc în toate părțile. (ION CREANGĂ)

b) (Sp.) A mesteca. (Sp.) A încălci lâna:

O cânepă... poate fi putredă sau hăbuc.
(ȘEZĂTOAREA, II)

HĂIS

A apuca hăisa = A se abate de la drumul cuvenit:

Știa dânsul că Vasile Baciș e într-o ureche și că, de o apucă hăis, apoi hăis o ține să știe de bine că dă cu carul prin toate șanțurile.
(LIVIU REBREANU)

A da hăisa = **a**) A mâna boii la stânga:

Și-au dat nu știu cum hărămurile de cai mai hăisa oleacă, prin niște cânepă... că moșia e a mănăstirii aceștia, a Neamțului. (MIHAI CANCIOVICI)

b) A evolua într-o direcție greșită:

A început prin a se lăuda că în sfârșit se confirmă sloganul său electoral din 2008 – „lucrurile importante au nevoie de timp” – după care a luat-o complet hăisa [...] (<http://www.topiasi.ro/>)

A da hăisa în loc = A se întoarce pe drumul de unde a venit:

Și-apoi când s-a înturnat / Întoarceți băieți boii hăisa în loc / Pe-acasă n-a mai dat / Să răsară busuioc! (<http://www.candestibt.ro/>)

A face hăisa = A dispărea repede spre stânga:

Am făcut hăisa pe după gardu jităriei.
(VASILE ALECSANDRI)

A trage hăisa = A nu fi niciodată de acord cu ceilalți:

D-ta, bade, totdeauna ai tras hăisa.
(EUSEBIU CAMILAR)

A trage (sau **a fi**) **unul la hăis și celălalt la cea** sau **a zice unul hăis și celălalt ceala** = Se zice despre doi oameni care nu se înțeleg:

D-ta, jupâne Buhușe, și d-ta, jupâne Săvine, jurați d-voastră că nu-ți trage unul hăisa și altul ceala? (V. A. URECHIA)

Dacă se-nțeleg și nu zice unul hăis și celălalt ceala, tot merge. (CONTEMPORANUL, VI)

Cu hăisa-n ceală nu vezi zeama-n oală = O afacere încurcată nu sfârșește bine:

– Acasă, ca și la lucru, cu hăisa-n ceală nu vezi zeamă-n oală! Râde, și rămâne apoi îngândurat și blând. (IACOB BURGHIU)

Nu știe nici de hăisa, nici de cea = Este nepriceput. Este neascultător:

Frunză Ion se pare că nu mai știe acum nici ceală, nici hăisa. [...] (SPIRIDON POPESCU)

HĂLĂDUI

Cum o mai hălăduiești? = Ce mai faci?:

– Ei, Petre, cum mai hălăduiește lumea noastră? Își mai aduce aminte de mine, ori ba?
(TUDOR PAMFILE)

Dumnezeu să vă hălăduiască (Reg.) = Rămâneți cu bine:

Dumnezeu să vă hălăduiască! Noi plecăm, că s-a făcut noaptea.

HĂMIȘLIU, -IE

A se juca cu (de-a) hămișliu = A face pe șiretul:

He! mi se pare / Că te joci de-a hămișliu! (AL. DAVILA)

HĂRĂȚI

A (se) hărăți pe (cu) cineva = A nu(-și) da pace (cuiva) sau unul altuia:

Toată vremea, steagurile de răzăși se hărățiseră cu năvrapii și cu deliții, pricinuindu-le multă neliniște. (MIHAIL SADOVEANU)

Noi în cale ți-am ieșit / C -avem dor de hărățit. / Și la harță vitejească, / Și la gioacă războiască. (VASILE ALECSANDRI)

HĂȚ

A scăpa hățurile din mână = A pierde conducerea:

Pentru a nu scăpa hățurile din mână, nu este suficient să ceri demisia din conducerea Bundesbank a lui Thilo Sarrazin [...] (DANIEL DĂIANU)

Cred că și în alegerile de la noi, populația a votat masiv împotriva haosului și debandadei economice create de guvernele care au pierdut hățurile din mână, lăsând prețurile să crească la voia lor. (SILVIU BRUCAN)

A scăpat hățurile din mână și o dă de gard. Cred că-i primul politician care invită presa și fuge după câteva minute de la propria conferință. (<http://fermapolitica.ro/>)

A ține (pe cineva) în hățuri = A-și exercita autoritatea strictă asupra cuiva:

A stârnit mai degrabă râsul, decât admirația celor prezenți. Și asta pentru că animalul nu a acceptat cu una cu două să fie ținut în hățuri de celebrul interlop. (<http://www.reporterntv.ro/>)

A ține (sau a lua) hățurile în mână = A prelua conducerea:

Ce s-o fi făcut cu el, săracu? Își aminti, scuturat de un puternic fior, și se miră cum a avut tăria să mai țină hățurile în mână [...] (GIB I. MIHĂESCU)

A-i veni iapa la hăț = A-i merge bine (cuiva):

De când i-a venit și lui iapa la hăț, se ține cu nasul pe sus.

HĂȚIȘ

A ține hățiș (Reg.) = A ține morțiș:

Ea ținea hățiș să meargă cât mai repede de acolo.

HĂU

A duce și hăul și greul = A face toate treburile, a suporta toate greutățile:

Și mi-a mai zis că omul pe care voi avea să-l iau de bărbat să fie ca de cincizeci de ani, căci atunci omul știe și la vale și la deal, este

hârșit cu toate belele și ticnit, duce hăul casei fără să cârtească. (P. ISPIRESCU)

Cât (e) hăul (sau **cătu-i hăul**) = Niciodată; în niciun caz, cu niciun preț:

Cine știe ce încurcătură vei face p-acolo, de să nu-i mai dea nimeni de căpătâi, cât hău! (P. ISPIRESCU)

Nu mai vezi pe preot ținând coarnele plugului cătu-i hăul! (CONTEMPORANUL, III)

HĂUGAȘ

S-a dat în hăugașul lui = S-a îndreptat:

Acum s-a făcut om de treabă, dar cu greu s-a dat în hăugașul lui.

HÂI

A hâi în bătaie = A rupe în bătaie:

Individul a amenințat-o c-o hâiește în bătaie.

HÂR

Că(-i) hâr, că(-i) mâr = Exprimă încurcarea cuiva în explicații neconvingătoare:

Că nu știu ce, zăce el, că hâr, că mâr... (MARIN PREDA)

Hâr încolo, hâr încoace, – intră omu-ntr-o crâșmă. (MIHAIL SADOVEANU)

Că hâr, că mâr, bietul băiat nu se lăsa: ba că nu merg, ba că n-am furat nimic, păcatele mele. (BARBU DELAVRANCEA)

HÂRB

A face hârburi = A sparge:

Levy întinde urciorul, fata îl izgonește, urciorul cade pe pietre, se face hârburi [...] (MIHAI EMINESCU)

A-i sfârâi cuiva cu hârbul = A-l fermeca:

Mă rog, nu-și mai avea astâmpăr, ca și când i-ar fi sfârâit cu hârbul [...] (DIN VIEAȚA POPORULUI ROMÂN, 1913)

Râde hârb de ciob (oală, strachină) spart(ă) = A râde de defectele altuia, fără a le vedea pe ale sale:

– Vorba ceea, soro: „Sede hârbu-n cale și råde de oale”. Măi pușchiule! Ia să vedem, ce ai făcut tu mai mult decât noi? (ION CREANGĂ)

Și-a găsit hârbul capacul = Se spune despre cineva care și-a găsit perechea potrivită:

Cei doi trăiau în înțelegere și unul nu ieșea din cuvântul celuilalt, e ca și cum și-ar fi găsit hârbul capacul.

HÂRCA

A se da (cineva) hârca (Reg.) = A-și face vânt cu scaunul, când se dă în scrânciob:

Copilul era neliniștit și s-a dat hârca până a căzut.

HÂRCĂ

A face de hârcă = A face de râs:

Tatăl i-a spus băiatului la plecare să nu-l facă de hârcă.

HÂRDĂU

A turna (pe cineva) la hârdău (sau **la hârdăul lui Petrache**) = A băga (pe cineva) la închisoare, a aresta pe cineva:

Pe cine trebuia să-l turnăm la hârdău, l-am turnat. (ION PAS)

Am pus mâna pe d. Cațavencu... L-am turnat la hârdăul lui Petrache. (I. L. CARAGIALE)

HÂRHOM

A se ține hârhom = A merge înșiruiți:

Cei mai mulți se țineau hârhom, când urcau sus pe creasta muntelui, deoarece vântul sufla năprasnic.

HÂRJELE

A vorbi în hârjele = A vorbi figurat, în alegorii. A face glume:

Nepoții îl ascultau cu plăcere, căci bunicul avea darul de a povesti și vorbea în hârjele.

HÂRLĂ

A se alege hârlă de... = A se alege praful de cineva:

Femeia îi spunea mereu c-o să se aleagă hârlă de viața lui, dar el făcea tot ce știa.

HÂRLEȚ

De-amu numai sapa și hârlețul (D. oameni) = A ajuns la sfârșitul vieții:

Bunica le spunea nepoatelor cu părere de rău că de-amu numai sapa și hârlețul o așteaptă.

HÂRȘI

A se hârși cu lumea (Arg.) = A se deprinde (cu necazurile, cu nevoile):

Răspunsul polițistului șef, învechit și hârșit în lupta cu mafioții: hoții sunt și ei oameni! (ION COJA)

Dar primul gospodar al comunei, hârșit de atâtea și atâtea „capcane” financiare, își pierde câteodată entuziasmul pentru amintitul proiect [...] (<http://www.economistul.ro/>)

HÂRȘIM

Mi-a ieșit hârșimul = Am ajuns de pomină. Mi-a ieșit faimă rea:

Că voiniculului celui blestemat i-o ieșit hârșimul peste nouă mări și țări de când s-a făcut pupăză, și „pupăză necredincioasă” i se zice și azi. (<http://copilaria-la-muzeul-satului.blogspot.ro/>)

HÂRȘTIOAGĂ

A da hârștioaga popii (Reg.) = A muri:

Unii plătesc tribut naturii, alții dau hârștioaga [(reg.) botoașă, boancă; oaie bătrână fără dinți] popii. Nu știi ce-i aia hârștioagă, dar după cum sună cuvântul nu-i o chestiune de onoare. Poate doar nașterea să fie marcată de mai multe accente pe rang în societate, descendență, stare materială și destin. (TUDOR OCTAVIAN)

HÂRTIE

A așterne (sau **a pune**) **ceva pe hârtie**. v. **așterne**.

A înnegri hârtia. v. **înnegri**.

HÂRȚI

Hârți încoace, scârți încolo = Exprimă o încercare neizbutită de a urni din loc un lucru greu:

Când să-l suie la deal, suie-l dacă poți!... Hârți! încolo; scârți încolo... carul se da napoi. (ION CREANGĂ)

HÂRZOB

A cădea cu hârzobul din cer = A veni pe neașteptate. A se realiza de la sine:

A doua zi dimineața, Sisoe se pogorî cu hârzobul din cer, pe vârful unui munte înalt. (G. TOPÂRCEANU)

Să-și facă lungi autobiografii – iată că sosesc cu hârzobul din cer topuri de coli de hârtie, cerneală, condei în care să-și renege originea socială, părinții [...] (N. STEINHARDT)

A se crede coborât cu hârzobul din cer = A se crede superior celor din jur, a fi îngâmfat:

Ehe! s-au dus vremurile alea! Acuma, chimiru! Ai bani, ești boier! N-ai bani, poți să fii coborât cu hârzobul din cer, tot degeaba. (DUILIU ZAMFIRESCU)

HEBEREU

A umbla hebereu = A umbla fără rost:

El s-a cam săturat să umble hebereu prin lume și s-a întors acasă.

HEI

A fi om cu hei = A fi om cumsecade, gospodar, de cuvânt:

După ce vecinii l-au cunoscut mai bine și-au dat seama că era om cu hei [(reg.) dependințe, acareturi; loc de casă; curte] și te puteai încrede în el.

HELEȘ-BELEȘ

A fi de heleș-beleș = A fi la dispoziția, la bunul plac al cuiva:

Bietul om se săturase să fie de heleș-beleș toată ziua, căci mai avea și treburi acasă.

HELGE

Alb ca (sau cum e) helgea (Reg.) = Alb strălucitor:

Uncheșul Haralambie avea pe el straie albe ca helgea. (MIHAIL SADOVEANU)

Mirele îmbrăcat cu cămeșă albă ca helgea. (M. SEVASTOS)

Văzându-ne pe mai toți de-a rândul îmbrăcați cu cămeșuice cusute cu bibiluri și

albe cum îi helgea... aruncă o privire părintească spre noi. (ION CREANGĂ)

HIOLĂ

A lua în hiolă = A împinge pe cineva fără voie:

Cu ochii încruntați, se repezea să ia în hiolă când gardul, când fânarul din ogradă. (CALISTRAT HOGAȘ)

Maldărele de scânduri, ducând pe cai în hiolă, îi repezi devala, printre călăreții noștri. (AL. VLAHUȚĂ)

HIP

A fi cu hipuri = A fi (neastâmpărat sau) nervos:

Fata era cu hipuri și nu sta un minut în loc.

HLOBĂ

A bate hlobile, să (se) priceapă calul (Reg.) = A face aluzii:

Degeaba bătea el hlobile să priceapă calul, femeia o ținea una și bună.

HODORONC

Hodoronc (sau **hodorog**) - **tronc** = Brusc, din senin, pe neașteptate; (ni)tam-nisam:

Trânțește vorba hodorog-tronc. (ANTON PANN)

– Hodoronc-tronc! făcu Herdelea. Lăsați, că nu-i nici dracul așa de negru cum se pare... O fi blestemat Ion, dar rău nu-i! (LIVIU REBREANU)

HOHOT

A plânge (sau a râde) cu hohot (sau **cu hohote**) = A plânge (sau a râde) foarte tare:

– Na! încaltea v-am făcut și eu pe obraz. De-acum înainte spuneți ce vă place, că nu mi-a fi ciudă, zise Gerilă, râzând cu hohot. (ION CREANGĂ)

Popa a-nceput să plângă cu hohot și să se bată cu pumnii în cap. (I. L. CARAGIALE)

HOJMÂC

A făcut hojmâc = A căzut pe neașteptate:

Cum mergea el pe cărare, a făcut hojmâc aproape de izvor.

HOLERĂ

A da holera în cineva = A se speria foarte tare:

*Cu cât mergem înainte, / Direptatea-naintează,
/ Dă holera în ciocoi. (CEZAR BOLLIAC)*

HOLISTURI

A umbla holisturile (Reg.) = A umbla haimana, fără nicio treabă:

*Ai casei i-au zis fetei să nu mai umble
holisturile și să se apuce de treabă.*

HOMERIC -Ă

Râs homeric (Liv.) = Râs foarte puternic și de nepotolit:

*Dialogul începuse să semene a anchetă și
ar mai fi răpăit astfel, dacă ultimul răspuns al
lui Sid n-ar fi urcat în gâtul lui Paul acel râs
homic de demult [...] (PLATON PARDĂU)*

*Atunci m-a apucat un râs homeric și
i-am replicat: să ia cartea de gramatică a fiului
cel mare, s-o învețe bine și să meargă în fața
Biroului organizației de bază să-l asculte.
(TRISTAN MIHUȚĂ)*

HOMOTI

A homoti de cap (Reg.) = A bate la cap (pe cineva):

*Fata i-a homotit de cap pe bunici cu fel
de fel de născociri năstrușnice.*

HONIPSI

A nu putea honipsi (pe cineva) = A nu simpatiza, a nu putea suferi (pe cineva):

*Să nu-l mai văd în ochii mei, că nu-l pot
honipsi! (I. L. CARAGIALE)*

HOP

A trece hopul (sau **gârla**) = A scăpa de o greutate, de o primejdie:

*Niciodată nu am avut vocație de pacient.
Important, de astă dată, e că am trecut hopul, n-am
întrerupt tratamentul. (AURA CHRISTI)*

*Am trecut hopul de la Ministerul
Instrucțiunii, unde directorul Jean Dumitrescu
se opunea și apoi nu voia să mă numească ca
specialist. (PETRU COMARNESCU)*

Nu zice hop până n-ai sărit (sau **până nu treci**) **șanțul** (sau **gardul**) = Nu te bucura înainte de a vedea rezultatul, sfârșitul:

*Să nu zici hop până n-ai sărit; și chiar
după ce ai ajuns pe celălalt mal al șanțului, e mai
cumințe să-ți cauți de drum [...] (ION LAZU)*

*„Întotdeauna e bine să nu zici hop până
n-ai sărit gardul, însă cu victoria la 12 goluri
cred că soarta calificării e deja jucată”, mai
spune Horațiu. (<http://www.digi24.ro/>)*

HORĂ

A duce (sau **a purta**) **hora** = A fi flăcău de frunte:

*Flăcăul era chipeș și așezat la minte și
numai el purta hora duminica.*

A ieși la horă = A intra (la vârsta cuvenită) în rândul fetelor și flăcăilor care dansează la horă:

*Mult mai cu grijă este pregătită tânăra
fată pentru a ieși la horă, hora fiind primul pas
spre lume, un prilej de cunoaștere, de inițiere în
dragoste, de alegere a tovarășului de viață.
(FLORICA ALBU, IULIAN ALBU)*

A intra (sau **a se băga**) **în horă** (Fam.) = A se implica serios într-o acțiune:

*Dar fie ce a da Dumnezeu, m-am băgat
în horă, și trebuie să joc, de o fi să mor din asta,
tot c-o moarte-s dator. (I. POP-RETEGANUL)*

A întinde hora. v. întinde.

A învărti hora (sau **a se învărti în horă**). v. **învârti**.

A nu-i veni (cuiva) vremea la horă = A fi încă copil:

*Fata suferea, că nu-i venise încă vremea
de horă.*

A porni hora = A începe hora:

*A venit după aceea-n mijlocul gălăgiei și
baciul și s-a pornit hora care s-ar fi urmat până-n
revărsatul zorilor de zi. (IOAN SLAVICI)*

*Primii care au ieșit au trezit lăutarul,
adormit pe treptele căminului, și s-a pornit iar
hora. (MIRCEA DIACONU)*

A se găti (ca) de horă = A se îmbrăca în haine de sărbătoare:

Își potrivea șiragul de hurmuz la gât și un mănunchi de floricele pe cap. Se gătise ca de horă. (I. BUJOR)

A se prinde în horă (sau **în joc**). v. **prinde**.

HORHA

A umbla horha = A umbla fără niciun rost:

Învățătoarea i-a spus copilului să vină la școală și să nu mai umble horha prin sat.

HORN

A cădea (sau **a se surpa**) **hornul** = A fi foarte surprins de vizita cuiva:

– Noroc, poete!... Are să mi se surpe hornul de când n-ai mai fost pe la mine... (LIVIU REBREANU)

A fi abia ieșit din horn = A fi tânăr:

Lasă-l în pace, zise bătrânul, nu vezi că-i abia ieșit din horn și nu știe ce face!

HOTĂRÎ

Hotărât lucru = În mod categoric, sigur:

De data asta, hotărât lucru, nu vei avea colaborarea mea. (ION AGÎRBICEANU)

HOTĂRÂRE

A lua (înv. **a face**, **a pune**, **a încheia**, **a veni în**) **hotărâre** = A se hotărî:

Ea fu nevoită să ia hotărâre de îndată.

Cu hotărâre = Fără îndoială, neîndoios, sigur, hotărât:

Să știe cu hotărâre că-i va da de soție pe cea mai frumoasă muiere. (P. ISPIRESCU)

HOȚEȘTE

A frige (carnea) **hoțește** (Sp.) = A frige (carnea) înăbușit, acoperind cu jăratic:

La o groapă cu jeric înfundată, era pus un miel la copt, așa hoțește. (CAMIL PETRESCU)

Hei! dacă e așa, lasă-te pe mine; o să te fac să mănânci un miel fript hoțește. (NICOLAE FILIMON)

HARAM

Ce hram porți (ori **poartă**) **ții** (ori **ține**)? = Ce fel de om ești (sau este), ce rost ai, ce ocupație ai?:

Se întoarseră pe ulicioara zaraților și-l întrebară pe ovrei dacă bănuiește ce hram poartă aga prin ulița Franzelarilor. (DUMITRU ALMAȘ)

– Ioana, nevasta lui Marin, asta ce hram ține?... – E o fată foarte bună. (AUREL BARANGA)

– Treci și tu în cârd... îi răspunse un sergent... Ce hram porți tu prin Ucraina? (EUSEBIU CAMILAR)

HRĂNI

A hrăni batoza = A alimenta batoza cu snopi:

Alții stau sus pe batoze și hrănesc mașina, care le smulge snopii. (AL. VLAHUȚĂ)

A se hrăni cu vânt = a) A nu avea ce mânca; a mânca foarte puțin, a ciuguli:

Așa este de slabă, parcă se hrănește cu vânt.

b) A-și face iluzii:

Degeaba se hrănea ea cu vânt, căci realitatea era cu totul diferită.

HREAN

A trăi (sau **a se deprinde**) **ca viermele în hrean** = A se obișnui cu o viață amărată, plină de privațiuni:

E! pescar... nu vreau eu să fiu pescar – să trăiesc ca viermele-n hrean? Mai bine la mânăstire. (MIHAI EMINESCU)

Dacă ajunge cuțitul la os și petreci ca cânele în car, tră(i)ește ca v(i)ermele în rădăcina hreanului. (C. NEGRUZZI)

Anton Pann zicea: „M-am învățat cu răul ca viermele în hrean”. Nu-i bine să apucăm să ne învățăm în hrean. (MARIN SORESCU)

HREAPCĂ

A ieși la hreapcă = A ieși la coasă:

Țăranii ieșeau la hreapcă înainte de răsăritul soarelui.

HUC

A face pe cineva (tot) huc = A snopi în bătaie:

Băieții fugeau de el ca să nu-i mai facă tot huc.

HUCI

A umbla huci-marginea. v. margine.

HUHUREZ

A se scula ca huhurezii = A se scula foarte devreme dimineața:

– Ce-i cu tine, băbucă?... Ce te-ai pus să te plimbi în cap de noapte ca huhurezii? (LIVIU REBREANU)

Sătenii se sculau ca huhurezii și mergeau la târg să vândă sau să cumpere.

A sta ca un huhurez (sau ca huhurezul) (Pfm.)
= A sta singur, părăsit; a avea insomnii:

Cât ținea iarna, stătea ca huhurezul în pat. (ION PAS)

Îmi spune Zizi, ești tânără, ce naiba de trăiești ca huhurezii, de ce nu îți găsești și tu pe cineva! (CONSTANTIN MATEESCU)

HUIDEO

A lua pe cineva (sau a da cuiva) cu huideo = A huidui (pe cineva):

Cum văzu dar pe hatmanul, negru ca un bivoli și cu coarnele-n cap, începu a-i da cu huideo. (NICOLAE FILIMON)

HULISTRII

A apuca-o pe hulistrii = a) A bate câmpii:

Hei! Băiatule, eu folosesc partea stângă a creierului, n-o dau încă pe hulistrii. (<http://forum.softpedia.com/>)

b) A-și lua lumea în cap (de supărare):

Acum chiar nu mai știa ce să facă și-a apucat-o pe hulistrii.

HUȚA

A (se) da huȚa (sau de-a huȚa) = A se legăna:

– Ia lasă-i și tu, măi nevastă, lasă-i, că se bucură și ei de venirea mea, zicea tata, dându-ne huȚa. (ION CREANGĂ)

Mai ieri, erai numai de-o șchioapă, / Când te pierdeam printre păpuși; / Când te dam huȚa pe picioare. (AL. VLAHUȚĂ)

Te rog să legi prosopul de gratiile ferestrei, ca să mă pot da huȚa toată ziua, cum fac de obicei. (GH. VÎRTOSU)

A avea (a face sau a se da) huȚa-huȚa (Arg.; gmț.) = A avea contact sexual:

E adevărat că am liniștit-o, spunându-i că nu-mi pasă de gura lumii. A fost o mărturisire, da' și-o amenințare, când i-am zis că: numai tu să nu te dai huȚa în leagănul dracului! (G. M. ZAMFIRESCU)

I

A pune punctul pe i = A reda esențialul într-o discuție. A sublinia faptele semnificative:

– *Bine, toate bune, răspunde Stan liniștit, răsuflând că-n definitiv a ajuns să pună punctul pe i.* (I. L. CARAGIALE)

Articolul lui Richard Wagner pune punctul pe i. (NORA IUGA)

IA

Ia așa = Numai întâmplător, fără nicio intenție precisă:

Ia așa numai ca să zică și el că face ceva. (P. ISPIRESCU)

Am zis și eu, ia așa, o vorbă în vânt. (ION CREANGĂ)

Știi prea bine – răspunse fata – că nu vreau ca s-o știu, decât numai ia așa, ca s-o știu, pentru c-acu nu mai e Făt-Frumos să mă răpească. (MIHAI EMINESCU)

IACA

A feșteli cuiva iacaua (Fam.) = A face de rușine (pe cineva):

[...] *dar plăcerea de a-i feșteli iacaua acelui străin semăna cu degetele de curvă, trecute din greșeală peste turul unor șalvari.* (DOINA RUȘTI)

Tutun iaca = Tutun de cea mai bună calitate:

Tot cu tiutun iaca și cu țigărele lui cea de chilimbar de optzeci de galbeni își trece el vremea? (CALISTRAT HOGAȘ)

IAMA

A da iama = a) A da năvală:

Că până se coace dovleacul în sobă, câțiva flăcăi dau iama prin fete. (BARBU DELAVRANCEA)

b) A jefui. (D. averi) A risipi:

Te-am lăsat să dai iama în averea mea. (VASILE ALECSANDRI)

Tot copiii dădeau iama prin corcoduși și mere. (ION PAS)

A umbla iama = A călca tot în picioare:

Copiii umblau iama prin lanul de grâu.

IAMĂT

A da iamăt (Reg.) = A face pagube mari în semănături:

Ea s-a supărat tare, fiindcă vitele vecinului au dat iamăt peste semănături.

IAPĂ

A avea burtă de iapă = A nu se mai sătura mâncând:

El mânca tot ce era pe masă, parc-ar fi avut burtă de iapă.

A bate șaua (ca) să (se) priceapă (sau **înțeleagă**) **iapa** (sau **calul**). v. **bate**.

A da iapa în călăreală (Pop.) = A împerechea o iapă cu un armăsar:

De cu ziuă, Florea le spuse că în noaptea aia trebuiau să vină la groapă niște căruțași cu iepe de șisic, să le dea în călăreală la armăsarii unuia, moș Leu, de păzea într-un bordei averea primăriei de la rampa de gunoaie. (EUGEN BARBU)

A fi mâncat ca alba (sau **iapa**) **de ham**. v. **mânca**.

A fi neam cu cineva după iapa popii (Gmț.) = A fi neam foarte îndepărtat:

Cei doi nu se înrudeau, dar lui Ion îi plăcea să spună că era neam cu el după iapa popii.

A necheza ca o iapă (Pop.) = A căuta dragoste:

A început apoi a chicoti și-a necheza ca o iapă. Ce i-a pus într-însul, nu știu, dar chiar la masă, soro unde prugea [(reg.) a glumi; a spune anecdote, snoave] omul meu cu dansa, unde-i făcea cu ochiul, ba l-am zărit chiar pișcând-o. (SOFIA NĂDEJDE)

Când îi mușca buzele dulci, gura de piersică. Necheza ca un armăsar în călduri și-i frângea mijlocul subțire ca o trestie. (<http://www.santinelaonline.ro/>)

A umbla până îți stă iapa (Pop.) = A umbla fără oprire:

Tatăl i-a spus feciorului s-o caute peste tot și să umble până i-o sta iapa.

Când îi dai îi fată iapa, când îi ceri îi moare mânzul (Pop.) = Se zice despre cel care este nerecunoscător sau rău platnic:

Îl dăruise Dumnezeu cu un vechil, care nu știu zău, dacă îi aducea pe cât îi luă. Adevărat că omul din fire așa-i: când îi dai, îi fată iapa; când îi cei, îi pierde mânzul. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1914)

Dă-ți, popo, pintenii și bate iapa cu călcâiele (Pop.) = Se zice când cineva a dat cu împrumut un lucru de care și el însuși are nevoie:

Ș-apoi, știi vorba ceea: „Dă-ți, popă, pintenii și bate iapa cu călcâiele”. (ION CREANGĂ)

Dezleagă-ți iapa de la gard (Pop.) = Vorbește mai clar!:

Dezleagă-ți iapa de la gard și nu mai umbla cu ocolișuri!

Du-te unde și-a dus mutul iapa (Dep.) = Dispari de aici!:

Haiti! lipsești dinaintea mea și du-te unde-a dus surdul roata și mutul iapa, ca să nu mai aud de numele tău! (ION CREANGĂ)

Mă duc și eu unde a dus mutul iapa, că și așa de aci înainte nu mai am pomul de aur și nici muiere. (CRISTEA SANDU TIMOC)

Și-n loc să mă iei mireasă, m-ai lăsat să zac borțoasă și te-ai dus, duce-te-ar apa unde și-a dus mutul iapa! (MIRON RADU PARASCHIVESCU)

IARBĂ

A căuta (ceva sau pe cineva) ca iarba cea de leac = A căuta insistent ceva sau pe cineva:

Apoi te caută, ca iarba de leac, să facă la fabrică din tine hârtie. (ION CREANGĂ)

Unde să fie?... îl cat ca iarba de leac. (VASILE ALECSANDRI)

A crește iarba pe sub cineva = A fi leneș:

Țopescu ne-a ținut în proverbe și citate foarte reușite și cu haz, la care eu voi adăuga: „amicalu-i amical, dar brânza-i pe bani”... Răducanu a fost eroic, Sătmăreanu – „cel sub care nu crește iarba din lipsă de talent” (citată din Cântarea cântărilor) – „excepțional”, în schimb geniile nu s-au văzut. (RADU COSAȘU)

A fi de-o iarbă cu cineva (Reg.) = A fi de aceeași vârstă sau de același neam cu cineva:

El este de-o iarbă cu verișorul lui.

A merge la iarbă verde = A merge la picnic:

Duminicile și sărbătorile și le petrec la Sinaia, la iarbă verde, punând de un picnic, fără a evita aventurile pasagere. (I. L. CARAGIALE)

Viața o mutilase, ajunsese o oarecare nevastă, care merge la grătare de 1 mai cu nașii, la iarbă verde, așadar. (ANDREI CRĂCIUN)

A paște iarba pe care o cunoști = A te ocupa de lucruri cunoscute, apropiate:

Nu-l puteam îndupleca pe bătrân să facă ceva nou, căci mereu ne zicea că el paște iarba pe care-o cunoaște.

Când mi-o crește iarba-n barbă = Niciodată:

Din partea mea, înțeleptule, penișarule, du-te învărtindu-te, și să vii când mi-o crește iarba-n barbă! (VIORICA HUBER ROGOZ)

Câtă frunză, câtă iarbă sau câtă frunză și iarbă sau ca frunza și ca iarba. v. **frunză**.

Din pământ, din iarbă verde = Cu orice preț, neapărat:

Din pământ, din iarbă verde, să te duci să-mi aduci herghelia, și să nu îndrăznești a mai zice nicio vorbă măcar. (P. ISPIRESCU)

Se întâmplă, câteodată, și mai altfel de cum gândești. Nici lene, nici prostie, nici răutate să nu

fie la mijloc, și totuși sare omului țâfna din senin, din iarbă verde. (BARBU DELAVRANCEA)

Sculă în picioare toată casa, puse pe foc toate slugile să-i scoată salba din pământ din iarbă verde, că nu e de trai. (P. ISPIRESCU)

Paște, murgule, iarbă verde. v. **paște.**

Pe cărarea bătută nu crește iarbă = Nu se pot descoperi lucruri noi decât în problemele necercetate încă:

Ar mai trebui să te gândești și că poate ceea ce faci tu nu ajută cu nimic pe nimeni. Pentru asta avem și cunoscuta vorbă „Pe cărarea bătută nu crește iarbă”. (<http://www.teenpress.ro/>)

IARNĂ

Face din iarnă vară = Se zice despre omul harnic care muncește mult, indiferent de condiții:

Bărbatul era în stare să facă din iarnă vară.

IASÂC

A juca la iasac și tura = A juca rișca:

În fundul curții se vedeau diferite grupe de masalagii [(înv.) persoană care purta sau aprindea masalale (facie, torță) pe străzi] și pungași; unii jucau nuci; alții iasac [un fel de joc cu gologani (după cum cădea dos ori față, adică cu efigia sau turaua)] și tura. (NICOLAE FILIMON)

IASCĂ

A (se) face iască sau ca iasca = a) A se usca:

– Ai ceva să-mi spui? L-a întrebat ea cu un glas uscat ca iasca. – Nu, a zis Radu nevinovat. (CRISTIAN SĂILEANU)

Pâinea s-a făcut iască și n-o mănâncă nici cățelul.

b) (Fig.) A slăbi foarte mult:

Te bagă-n boala cânească și te face numai iască. (POP.)

Îngălbenise, se uscaser ca iasca și-i scoteai vorba cu clește. Ochii ei, drăgălași odinioară, în fiecă dimineață erau roșii. (BARBU DELAVRANCEA)

IAURT

A pune piper și-n iaurt (Pfm.) = A-și bate joc de ceea ce ai (în cantitate mare):

La câte a adunat, lui îi plăcea să arate că e în stare să pună piper și-n iaurt.

A sufla și-n iaurt (Pfm.) = A fi extrem de precaut:

Momentul l-a marcat pe viață pentru că, în perioada următoare «sufla și în iaurt» ori de câte ori auzea de intelectuali [...] (GH. BUZATU)

Dar cum cine s-a fript cu ciorbă suflă și-n iaurt, am trecut din nou miercuri pe la agenția ANGEL WINGS Timișoara [...] (NICOLAE CORBEANU)

IAVAȘA

A-i atârna cuiva iabașă de nas (Înv.) = A domina pe cineva. A păcăli pe cineva:

– Târziu te-ai deșteptat, bărbățele, acum ești cu iabașaua de nas, îi răspunse femeia. (P. ISPIRESCU)

IAZ

A fi cu borșul la foc și cu peștele în iaz (Pop.) = A promite un lucru care nu poate fi realizat. A se lăuda înainte de reușită:

În fața cunoșcuților îi plăcea să fie cu borșul la foc și cu peștele în iaz, dar mulți începuseră să-i întoarcă spatele.

IBRIȘIN

A da (sau a-i trage) cuiva cu ibrișinul pe la nas (Pfm.) = A ironiza pe cineva:

Și cum ne binecuvântează, după obiceiul său, cu amândouă mâinile, ca vlădicii, ne și trage câte-un ibrișin pe la nas despre fata popii de la Folticeni-Vechi [...] (ION CREANGĂ)

Uneori, când se mânau, dădeau și ei tinerilor câte-un ibrișin pe la nas, numindu-i: bonjuriști, duelgii, pantalonari, oameni smintiți la minte și ciocoi înfumurați, lepădați de lege, stricători de limbă și de obiceiuri. (IDEM)

A merge ibrișin (Pop.; d. activități) = A se desfășura rapid, fără greutate:

[...] treburile merg ibrișin. (I. L. CARAGIALE)

Și face, dom' șef, să fiu al dracu', merge afacerile ibrișin! Bijuteriile ălea de le-am vândut, nu mă mir c-au fost șterpelite, era blestемate, vă spui! (TUDOR NEGOIȚĂ)

ICOANĂ

A purta pe cineva (pe) la icoane (Reg.) = a) A purta cu vorba pe cineva:

Ea nu avea răbdare să o poarte pe la icoane și meșterul să o tot amâne de pe o zi pe alta.

b) A purta pe cineva prin tribunale, intentându-i procese:

Vreme de șase ani, vecinul l-a purtat pe la icoane, dar acum a câștigat procesul.

A umbla pe la icoane = A umbla pe la judecăți:
De la o vreme, femeia se cam săturase să umble pe la icoane și să dea bani avocatului.

A vorbi în icoane (Rar) = A folosi în vorbire figuri poetice, retorice:

Vorbea domol, totdeauna în icoane. (GALA GALACTION)

IDEE

A (nu) avea idee de ceva = A (nu) avea cunoștințe sumare despre un lucru:

CATINDATUL: (hotărât) *Știi s-o scoți? Scoate-mi-o!* IORDACHE: *N-ai idee cum ți-o scot; până să clipești din ochi, o dată, pac!... Ia poftiți! Poftiți!...* (I. L. CARAGIALE)

A avea idei crețe (Arg.; în limbajul adolescenților) = A avea intenții irealizabile sau inacceptabile de către cei din anturaj:

Colegii i-au spus să-l ocolească pe individ, ca are idei crețe cu grămada.

A băga (pe cineva) la o idee (sau **la idei**) ori **a intra la o idee** (sau **la idei**) (Fam.) = A face pe cineva să-i fie (sau a-i fi) teamă:

Ei, când am văzut... știi că eu nu intru la idee cu una cu două... (I. L. CARAGIALE)

A i se scula o idee (Gmț.) = A-i veni o idee:

[...] mi s-a sculat cândva o idee tare ca piatra iute ca săgeata câte cuie sunt pe masă atâți galbeni s-aveți pe masă [...] (FLORENTIN SMARANDACHE)

A intra la idei (sau **la idee**) (Fam.) = A se îngrijora, a se preocupa de ceva:

Știi că eu nu intru la idee cu una cu două. (I. L. CARAGIALE)

A-și face o idee = A-și forma o părere sumară (despre cineva sau ceva); a concepe cu mintea ceva:

Istoricul viitor nu-și va face desigur o idee bună despre starea sănătății intelectuale a unei mari părți a contemporanilor noștri. (I. L. CARAGIALE)

CRĂCĂNEL: *Fă-ți idee, domnule, ce traducere! (IDEM)*

Ce idee! (Fam.) = Exprimă dezaprobarea (față de un gând, o propunere etc.):

– *Cât e ceasul? întrebă Viorica. Ce idee să te scoli cu noaptea în cap când n-ai nevoie. (A. PHILIPPIDE)*

Dă-mi o idee = Ajută-mă cu o sugestie sau să găsesc o soluție:

– *Domnule, mă-nterupe zețarul, să mai aștept? – Da, să mai aștepți, și dacă asta te ostenește prea mult, fii bun și dă-mi o idee, o inspirație... Ce rubrică lipsește? (I. L. CARAGIALE)*

N-am (nicio) idee (Fam.) = Nu știu:

Tobit îi mărturisi că nu știe deloc și nu numai că nu știe, dar n-are nicio idee în privința asta, singura lor șansă este Ludmila, femeile sunt pline de fantezie [...] (ȘTEFAN AGOPIAN)

IED

Pe unde a sărit capra, trebuie să sară și iedul = Copiii trebuie să semene cu părinții:

Fata semăna leit cu maică-sa, nu degeaba se spune că pe unde a sărit capra, trebuie să sară și iedul.

IEFTIN, -Ă

(A fi) **ieftin la vorbă** = A vorbi mult și (de obicei) fără rost. A-i plăcea să flecărească:

E multă simplitate în cronică lui Constantin Căpitanul, multe mișcări împotriva moldovenilor; dar e ieftin la vorbă și tare ostenitor. (ALECU RUSSO)

A scăpa ieftin = A ieși dintr-o situație dificilă, fără urmări serioase:

Ce e drept, dacă întâmplarea a fost adevărată, putem zice că Leuștean a scăpat ieftin, pentru că alții au pățit-o mai rău decât dânsul. (NICOLAE GANE)

Popescule, ai scăpat ieftin până acum... Chiar foarte ieftin, aș zice: niște coaste fisurate și câteva zgârieturi. (CEZAR GIOSAN)

Ieftin ca braga. v. **bragă**.

IEPURE

(A fi) **fricos ca iepurele** = (A fi) foarte fricos:

Noroc că nu era buclucaș și bătaș, că altfel multă lume strica în bătaie cu tânelile celea. Era fricos ca iepurele. (VASILE IONESCU)

A ajuns griva iepurele (Pop.) = S-a apropiat timpul să răspundă pentru faptele sale:

Să ne-nțelegem. Nu avem pretențiune ca profesorii noștri să fie genii. Departă griva [(pop.) cătea (vărgată la gât) de iepure. Dar, în împrejurări normale, acest domn ajuns din întâmplare profesor s-ar fi pus pe-nvățat carte [...]] (MIHAI EMINESCU)

A alerga (sau a fugi) ca un iepure = A alerga (sau a fugi) foarte repede, a fi iute de picior:

Am fugit ca un iepure ca să scap cât mai repede, încât nu am mai simțit greutatea oaselor și a cărnii, doar găfăiam. (LUMINA, vol. 53, 2000)

A căuta iepuri în biserică = A umbla după lucruri zadarnice:

Când inima e spre rele, apoi velințe de flori să-i semeni, că tot ciulini și pălămidă dă și, de n-o găsi în miere fiere, iepuri la biserică, câini cu covrigi în coadă și apa Dunării prin

curtea vecinului, atunci e atunci, să te mai fii, Pârleo, că nu-și mai vine în voie măcar de i-ai da tot mărunțișul și pe deasupra și toiagul lui vodă pe spinare. (BARBU DELAVRANCEA)

A împușca (sau a prinde) doi iepuri deodată (sau dintr-un foc) = A înfăptui (cu succes) două acțiuni deodată:

Cornel însă era șmecher, voia să împuște doi iepuri deodată, umblând la sentiment. (ALEXANDRU ARȘINEL)

[...] în discuție să nu fie vorba de vreo rătăcire, ci doar de intenția explicită de a împușca doi iepuri dintr-un foc: să-și impună erezia și să fie totodată ancorați în spiritul epocii. (LUIZA BARCAN)

Cine aleargă după doi iepuri, nu prinde niciunul = Cel care încearcă să facă concomitent două lucruri nu reușește să facă niciunul:

Nu te apuca de multe trebi odată. Cine gonește doi iepuri nu prinde niciunul. (C. NEGRUZZI)

Nu știi de unde sare iepurele (Pop.) = O împrejurare favorabilă poate oricând să apară:

[...] reporterul trebuie să se înarmeze cu puterea de a se lăsa pisălogit pentru că nu se știe de unde sare iepurele [...] (MIHAI COMAN)

M-a sfătuit să îmi găsesc prieteni virtuali. „E mai discret și nu știi de unde sare iepurele”. (CORINA OZON)

IEPUREȘTE

A dormi iepurește sau a dormi somnul iepurelui (Pop.) = A dormi ușor, sculându-se la cel mai mic zgomot:

Dar tu să știi că eu dorm iepurește; și pe lângă iști doi ochi, mai am unul la ceafă, care șede purure deschis și cu care văd, și noaptea și ziua, tot ce se face prin casă. (ION CREANGĂ)

Al treilea moțâia; al patrilea sforăia; ș-altul se încerca să doarmă iepurește, cu ochii deșchiși. (BARBU DELAVRANCEA)

Se temu că ar putea fi asasinat și câteva nopți dormi iepurește, cu jungherul sub pernă și pază la ușă, nu bău decât apă din fântână și mîncă

numai fructe crude, pretextând o indispoziție care îi uimi pe toți curtenii. (STELIAN ȚURLEA)

A fugi iepurește (Pop.) = A fugi repede, ferindu-se de cineva:

Tahy gonește pe urma muschetarilor care fug iepurește. Se ridică în scări. (RADU THEODORU)

Decizia eroului de a fugi iepurește din fața presupusului pericol consemnează în domeniul faptului practic lășitatea [...] (VICU MÎNDRA)

A înota iepurește (Pop.) = A înota cu mișcări precipitate și cu mare consum de energie:

Totuși, pentru a arăta că nu le poartă ranchiună și ca să le dea în același timp o lecție fină, de tact și urbanitate, se dete jos, își scoase spada și intră de bunăvoie în lacul mocirlos și infect din vecinătate, unde înotă iepurește timp de aproape o oră. (URMUZ)

A sta iepurește (Pop.; fig.) = A sta la pândă, gata de fugă:

Haiducii stăteau iepurește toată noaptea și tresăreau la orice adiere de vânt.

IEPURI

Dumnezeu să-l iepure! (Fam.) = Dumnezeu să-l ierte! Dumnezeu să-l apere!:

N-apucase moș Bodrângă a lua bine fluierul de la gură, și iaca ne trezim cu popa Buligă, ce-i ziceau și Ciucălău, din ulița Buciumenii, tămăiat și aghezmuit gata dis-diminează. Dumnezeu să-l iepure! (ION CREANGĂ)

IERI

A căuta ziua de ieri. v. *căuta.*

IERTA

A iertat-o Dumnezeu sau **l-a iertat Dumnezeu** (Înv.) = **a)** Datorită vârstei, acea persoană nu mai are legături sexuale. (D. femei) Nu mai are menstruație:

[...] mai mare cu cinșpe ani decât mama și a iertat-o Dumnezeu: e la menopauză, singură, fără bărbat și uite că-i arde și-o

mânăncă, de nu mai știu ce să mă fac [...] (RADU ALDULESCU)

b) A murit:

*– Să-l ierte Dumnezeu... Vă mulțumim.
– Dumnezeu să-l ierte. Mulțumim și noi. (CĂLIN TORSAN)*

Ba să mă ierți! = Formulă cu care contrazici pe cineva. Nici vorbă!:

*– Ba, madam Caloianu, să mă ierți, dar cred că faci o confuzie. (SIMONA ANTONESCU)
– Ba să mă ierți! Nu ai dreptate nici de data aceasta.*

Doamne, iartă-mă = A fi conștient că a spus sau a gândit ceva necuviincios:

*– Da cum Doamne iartă-mă, să slujești tu degeaba! zise baba cea vicleană – cum să nu-ți iei tu dreptul tău? (MIHAI EMINESCU)
– Da cum, Doamne iartă-mă?... am fost pe la toți și le-am spus curată vorbă: M-a poftit boierul să vă poruncesc ca să veniți la masă la d-lui. (VASILE ALECSANDRI)*

Dumnezeu să-l ierte (sau **Fie iertat**) = Despre cei morți nu mai trebuie reținut nimic rău:

Și mama, Dumnezeu s-o ierte, strașnic se mai bucura când se întâmplau oaspeți la casa noastră și avea prilej să-și împartă pâinea cu dâștii. (ION CREANGĂ)

Mă ierți = Expresie politicoasă stereotipă care introduce o replică sau o rugămintă:

Te rog să mă ierți pentru ieșirea de mai devreme...

Nu-i iertat (Reg.) = Este interzis:

Femeile de pe șirul satului unde este mort nu-i iertat să coase, nici să toarcă, căci le amorțesc mâinile. (IRINA NICOLAU, CARMEN MIHALACHE)

Nu-i iertat să faci asemenea fapte urâte...

IERTARE

A se ruga de iertare = A-și cere scuze:

Chemând pe mitropolitul Teofan, pre episcopi și pre boieri și spuindu-le că se simte

sosit la sfârșitul vieții, își ceru iertare de la toți, umilindu-se; (C. NEGRUZZI)

Să am iertare (să avem iertare)! = a) Exprimare politicoasă prin care se captează bunăvoința interlocutorului înaintea unei replici sau a unei rugăminți. Să ne scuzați!:

– *S-avem iertare, cucoane, n-om putea, că doar acolo-i greutate, nu șagă.* (ION CREANGĂ)

b) Cred că nu ai dreptate:

– *Să avem iertare, stăpâne! Apa era băhlită și ne-am fi putut bolnăvi.* (ION CREANGĂ)

IERTĂCIUNE

A-și lua iertăciune = A-și lua rămas bun și a-și cere, pe patul de moarte, iertare de la rude și prieteni, pentru vreo supărare făcută:

(Gmț.) *Iapa! Las' pe Dănilă ! că știe el unde-a duce-o; să-și ieie iertăciune de la boi și ziua-bună de la car.* (ION CREANGĂ)

Să fie cu iertăciune = Formulă prin care se cer cuiva scuze pentru o necuviință; nu vă supărați:

Uite, mă muștră cugetul de atâtea dovezi mincinoase ce-mi ceri să dau pe toată ziua, când începi, – adică să fie cu iertăciune, – când începi a tăia la palavre vânătorești. (AL. ODOBESCU)

IEȘI

(**A ieși** sau **a scăpa**, **a fugi**, **a pleca**, **a se duce** etc.) **ca din pușcă** sau **pușcă**. v. **pușcă**.

A (nu) ieși din cuvântul cuiva = A (nu) respecta o promisiune, a (nu) se ține de cuvânt:

– *Fii pe pace, tată, răspunseră ele. Niciodată n-am ieșit din cuvântul dumatăle.* (P. ISPIRESCU)

[...] *îi era frică de Iuga, pe care-l cunoștea foarte ciufut, cum nu i-a fost niciodată de generalul care fusese un om ca o bomboană și nu ieșea din cuvântul ei.* (LIVIU REBREANU)

A (nu) ieși (bine) la vopsea. v. **vopsea**.

A (nu) ieși de sub făgaș = A (nu)-și părăsi obiceiurile:

A-și vedea patria ieșită din făgașul putred în care zace de secol. (VASILE ALECSANDRI)

A fi (sau **a ieși**) **tobă de carte** (sau **de învățătură**) = A deveni foarte învățat:

LIONESCU: (puindu-se jos) *Tot cărți și iar cărți, ce dracu! vor să mă facă dobă de carte! când aș putea videa pe Vochița, care-i așa de frumușică!...* (C. NEGRUZZI)

A ieși (ceva) abraș. v. **abraș**.

A ieși (de) mincinos = A căpăta faimă de mincinos:

Ea se temea acum să nu iasă de mincinoasă în fața colegilor.

A ieși (sau **a se duce**) **înainte(a)** (sau **în calea, în drumul**) (**cuiva**) = **a**) A întâmpina pe cineva:

Cum l-au văzut tovarășii, i-au ieșit înainte de departe. (POP.)

b) A răsări în calea cuiva:

Poate să-ți iasă în cale vrun iepure. (ION CREANGĂ)

Dorea însă o iubire mare prin care să se răzbune de toate decepțiile; și deoarece nu-i ieșise în cale niciuna mare, se mulțumea chiar cu iubiri mai mărunte și mai variate. (LIVIU REBREANU)

A ieși (sau **a scăpa**) **din impas** = A depăși o situație dificilă, grea:

Ca să ieșim din impas, socotii de cuviință să-i pun lui David o întrebare [...] (VALERIU ANANIA)

Îmi venise să renunț, spunându-mi că o cutie cu ciocolată m-ar scoate din impas – este tipul de „atenție” care te salvează în orice situație [...] (LIA MUREȘAN)

A ieși (sau **a se afla**) **în priveală** sau **a face priveală** (Înv.) = A privi, a asista:

Își înălță harapnicul, alungându-și neamul care ieșise la priveală. (MIHAIL SADOVEANU)

A ieși (sau **a se retrage**, **a scoate pe cineva**) **la pensie** = A (se) pensiona:

Ieșise la pensie ca judecător. (MIHAIL SADOVEANU)

Căsuța asta o păstrăm s-o avem aici pentru când ne-om retrage la pensie. (RADU ALDULESCU)

A ieși basma (sau **batistă**) **curată** = A nu mai fi bănuț de nimic rău:

Era vânătă și zbârcită: părăsea oamenii când se simțea părăsită, lăsa bilețele și mințea, ca să iasă basma curată... (PAULA LAVRIC)

A vuit presa. Dar tovarășii de partid nu l-au lăsat la greu și l-au scos basma curată.

A ieși biruitor (sau **învîingător**) = A birui, a învinge:

O învăță cum să facă să iasă și de astă dată biruitoare. (P. ISPIRESCU)

A ieși ca păduchele (înainte sau în frunte). v. **păduche**.

A ieși către Dumnezeu (Înv.) = A muri:

Au ieșit către Dumnezeu. (DOSOFTEI)

A ieși cu alai (Fam.) = A se isca o ceartă, un scandal, o încăierare (între mai multe persoane):

Dar nu trecură prea multe luni și [...] Mohamed ieși iarăși cu alai mare din Stanbul și cu jurământ înnoit să-l pedepsească pe ghiaurul de Ștefan al Moldovei. (VALERIU TUREA)

A ieși cu dosul la oameni (Îvp.) = A nu se purta cum trebuie în societate:

Împărate, nu uita un lucru, că omul nu iese cu dosul la oameni, ci cu obrazul! (CRISTEA SANDU TIMOC)

A ieși cu scandal (sau **cu șucăr mare**). v. **scandal**.

A ieși cu vorba înaintea cuiva. v. **vorbă**.

A ieși de minciună = A se dovedi neadevărat:

Toate cele povestite de soacră-sa în ziua aceea au ieșit, după ceva vreme, de minciună.

A ieși din comun. v. **comun**.

A ieși în afară (D. părți ale unui întreg) = A fi proeminent:

Tot atunci am observat că ochiul drept era ieșit în afară, stângul era normal. (TATIANA NICULESCU BRAN)

A ieși la (între) oameni (sau **în lume**) (Fig.) = A frecventa (prima oară) societatea:

Fata simțea nevoia să iasă în lume, căci se săturase să stea toată ziua acasă.

A ieși la interval (cu ceva) (Arg.) = A plăti tratația (cuiva), a face cinste (cuiva):

Dacă nu ieși la interval cu un motiv bun pentru care n-ai plătit, primești o intrare într-un registru de răi platnici. (<http://www.casa-romanilor.ch/>)

Prietenul i-a spus să iasă la interval, că el n-are bani să plătească berea.

A ieși la larg = A ajunge în loc deschis, a se simți liber:

Era acum ieșit la larg. (POP.)

A ieși la lume. v. **lume**.

A ieși la luptă (Înv.) = A începe războiul:

Oștenii au ieșit la luptă în zori de zi și mare prăpăd a mai fost.

A ieși la promincă = a) (D. caii participanți la cursele de trap) A efectua încălzirea dinaintea cursei:

Jocheul a ieșit la promincă de dimineață cu un armăsar năvălaș.

b) (Arg.) A efectua plimbarea zilnică în perimetrul penitenciarului:

Deținuții ieșeau la promincă sub supraveghere strictă.

A ieși la săvârșit (Înv.) = A reuși să isprăvească, să termine ceva:

Îi arată că acesta lucru la săvârșit va putea ieși. (DIMITRIE CANTEMIR)

A ieși la spălat = a) (D. pete de murdărie) A se curăța, a dispărea:

Petele o să iasă la spălat.

b) (Fig.) A nu conta, a nu avea importanță:

Nu fi, bade, supărat și mâniat, / Oful iese la spălat! (POP.)

A ieși mincinos (sau **de minciună**) = A rămâne de minciună, a căpăta faimă de mincinos; a se dovedi neadevărat:

Toate prorocirile...ieșiră de minciună. (NICOLAE BĂLCESCU)

A ieși pârâș (asupra cuiva) (Înv.) = A pârî, a reclama pe cineva:

Eșind pârâș Ioniță Talpă asupra lui Ghervasie. (AXINTE URICARIU)

A ieși sau **a veni în** (ori **întru**) **întâmpinarea cuiva**. v. **întâmpinare**.

A(-i) ieși (cuiva) vorbă (sau **vorba** ori **vorbe**) = A se vorbi de rău despre cineva; a deveni subiect de bârfe:

Cu siguranță ești invidiat și totuși nu ți-au ieșit vorbe. Nu cred că simpla invidie a născut toate acestea. (SIMONA ANTONESCU)

– Copiliță de la munte, / Ce ți-ai pus barșon [(reg.) catifea (roșie)] pe frunte, / Că ți-or ieși vorbe multe? (ALEXIU VICIU)

A-i ieși cuiva de (sau **înde**) **bine** (În superstiții) = A-i merge bine:

Toate învățăturile lui îi iese înde bine. (P. ISPIRESCU)

A-i ieși cuiva untul din piele. v. **piele**.

A-i ieși oasele prin piele (Fam.) = A fi sfrijit, slăbănog:

Un soi de slăbiciune senzuală emana din fața ei ciudată, palidă, străvezie, cu sprâncene subțiri ca niște fire de ață și oasele pomeților dând să-i iasă prin piele. (RADU ALDULESCU)

A-i ieși ochii din cap = **a)** A i se bulbuca ochii:

L-a strâns până i-au ieșit ochii din cap. (DUILIU ZAMFIRESCU)

b) A nu mai putea suporta, a fi prea mult de muncit, de așteptat etc.:

– O fi bun, nu zic ba... Că se vede cât dă colo... dar și două sute dă lei sunt bani buni... Că am muncit 15 pă ei până mi-au ieșit ochii din cap. (CAMIL PETRESCU)

Domnu' Marinescu, umblăm de ne-au ieșit ochii din cap după pământul ăla pentru veterani. (AUGUSTIN CUPȘA)

A-i ieși pasiența (cuiva) (Fam.) = A duce la îndeplinire un plan ambițios și nesigur; a izbuiți, a reuși:

La poartă, cocoșatul care rupea biletele – la hochei iarna, la fotbal vara – mă luă la fix: – Ați pierdut diurna... n-a ieșit pasiența! (RADU COSAȘU)

Cum, necum i-a ieșit pasiența: a făcut rost de bani.

A-i ieși pe nas = **a)** A se întoarce în rău binele de care se bucură cineva:

Le-a ieșit pe nas planul lor nebunesc.

b) A se sătura până peste cap de ceva:

„Tâlharii”, cum li s-a spus în câteva cazuri, erau amenințați că „nu vor mai vedea soarele”, că „acolo le vor putrezi oasele”, că vor fi „sparți în băți”, că „le va ieși pe nas”. (RUXANDRA CESEREANU)

A-i ieși porumbelul (pe sau din gură) (Gmț.) = A rosti involuntar adevărul sau soluția unei probleme dificile, pe care încearcă s-o rezolve mai multe persoane:

Începe imediat să urle: – Ce-ai zis?... Aha! Iată. În sfârșit, i-a ieșit din gură porumbelul și aflu că își dorește cu adevărat să devin ce-ar vrea el să devin. (ALINA NEDELEA)

Bine! strigă ea la el. Mi-a ieșit porumbelul pe gură, recunosc! Asta e! Ce vrei să fac acum? (MIHAELA GHEORGHE)

A-i ieși tărăța pe nas. v. **tărăță**.

A-i ieși un sfânt din gură. v. **sfânt**.

A-i ieși vorba din gură = A vorbi ce nu trebuie (fără să vrea):

Doamne, ce vorbă ți-a ieșit din gură! ziseră cele două. Vrei să ne-aprindem paie în cap? Să ne zvârlă baba pe drum? (ION CREANGĂ)

A-i ieși (cuiva ceva) după plac = A-i reuși după voie:

Harun-al-Rașid, care văzuse și auzise tot, a coborât degrabă în salon, bucuros că toate îi ieșiseră după plac. (I. L. CARAGIALE)

A-și ieși din păreri (Reg.) = A se lămuri, a se lumina:

Îți spun că ți-e greșit planul și-ți ieși din aste păreri. (ANTON PANN)

A-și ieși din pepeni (sau, rar, **din pepene**) (**afară**). v. **pepene**.

A-și ieși din sărite (sau **din fire, din răbdări, din pepeni, din țâțâni, din balamale**) = A se enerva foarte tare, a se mânia:

De câte ori și-i gândea pe dânșii singuri împreună, simțea că-și iese din fire și că trebuie să fie moarte de om. (IOAN SLAVICI)

Apoi, nu mă fă să îmi ies din fire că n-are să-ți placă! (POP.)

Cum o ieși, (numai) să iasă = Exprimă indiferența sau resemnarea față de un rezultat (nefavorabil) așteptat:

Termină mai repede treaba asta și cum o ieși numai să iasă, că m-am săturat de așteptat.

IFOS

A cânta cu ifos (Înv.) = A cânta patetic:

Cântau la psaltichie [muzică vocală cântată în biserica ortodoxă], colea, cu ifos. (ION CREANGĂ)

A-și da ifose = A se crede (fără temei) om important, valoros; a se îngâmfa:

[...] *lucru care, totuși, nu împiedica pe mărunțul meu călugăr de a-și da ifose profesionale de Moschion sau de Labdacus.* (CALISTRAT HOGAȘ)

Dumnealor au văzut că în Anglia este contrazis uneori ministerul și cred acum că își pot de asemenea da ifose cu predica lor. (TITU MAIORESCU)

IGNAT

A îngrășa porcul la ignat = A începe o treabă prea târziu, fără șanse de a o termina la timp:

Îngrașă porcul de Ignat! Păi, 4 ani a stat degeaba și s-a plimbat prin America și acum, înainte de alegeri, vine și povestește cât de mult vrea el să dezvolte Botoșaniul. (<http://www.botosaneanul.ro/>)

I-a venit (sau **își așteaptă**) **ignatul** = Se apropie de moarte:

Grăsunului i-a venit ignatul, așa cum sorocise gospodarul.

IGRASIE

A avea igrasie la cap (Fig.) = A fi prost sau nebun:

Ba că [Fridelache] a mâncat laur și o să turbeze, ba că are streche regală, ba că a prins igrasie la cap din pricina învățăturii, ba că trebuie operat la urechi, că-i atârână prea greu, nimeni nu știa ce are. (ANTON BACALBAȘA)

A trage igrasie = A deveni umed:

Camera din dreapta trăgea igrasie și nimeni nu voia să stea acolo.

ILĂU

A fi între ciocan și ilău = A fi într-o situație critică din care nu există posibilitate de ieșire:

Bieții domni, puși între ciocan și ilău, recurgeau la cruzimile cele mai sălbatice pentru a sili țara să primească fără murmur și fără opunere acest jug de fer și de foc. (A. D. XENOPOL)

ILUZIE

A-și face iluzii = A spera în lucruri irealizabile; a se amăgi:

Să nu ne facem iluzii. Prin atârănarea noastră economică am ajuns ca toate guvernele, spună ele ce or pofti, să atârne mai mult ori mai puțin de înrâuriri străine. (MIHAI EMINESCU)

Nu-ți face iluzii că vei putea mulțumi vreodată pe toată lumea. Este o nebunie să crezi că le poți face pe plac tuturor. (ARINA AVRAM)

A-și pierde iluziile = A rămâne dezamăgit:

E drept că ideile demagogice, exemplele de parvenire fără muncă și merit, au alterat puțin echilibrul ideilor lui abituale, dar – din norocire s-ar putea zice – măsurile demagogice prea a inundat repede și în șivoi țara pentru ca să nu dezvelească toate relele ce-au adus și pentru ca să nu-l facă a-și pierde iluziile de ele. (MIHAI EMINESCU)

Dar mie așa mi-a fost scris se vede: să-mi pierd toate iluziile una după alta, și o dată cu ele să-mi pierd și puținii prieteni ce-i aveam. (ION MINULESCU)

IMOS, -OASĂ

A umbla imos = A umbla cu haine murdare:

Hainele de pe dânsul erau imoase, deh ! ce să zici, ca de văcar. (P. ISPIRESCU)

IMPORTANTĂ

A (nu) avea importanță = A (nu) avea însemnătate, valoare; a (nu) conta:

Însuși Grigore a recunoscut acumă două sau trei zile că într-adevăr a auzit parcă odată pe Nadina pomenind de așa ceva, dar nu i-a dat importanță, pentru că nevastă-sa, când spune lucruri d-astea, vrea doar să-și arate mai mult disprețul pentru tot ce privește moșia. (LIVIU REBREANU)

Îmi pare foarte rău de pățania voastră, care, deși n-are importanță, totuși vă plictisește destul. (I. L. CARAGIALE)

A da importanță = A acorda atenție, a lua în seamă:

Aveam de gând să mă scol ca să merg la cină și la film, dar a fost imposibil și a trebuit să mă dau bătută, în ciuda dorinței de a nu da importanță situației. (REGINA MARIA a ROMÂNIEI)

Nimeni din salon nu dădu importanță crâmpeliului de conversație. (ION GHEȚIE)

A-și da importanță = A se crede superior, comportându-se ca atare:

Este foarte important să nu-i dai importanță celui care își dă importanță. (GH. NICULESCU, FLORENTIN SMARANDACHE)

[...] din nevoia de a-și da importanță, adoptă stilul verbal de preot predicator, cu neîncetate citate din Scripturi. (D. I. SUCHIANU)

IMPOSIBIL

A face imposibilul = A face tot ce este cu putință:

Geniul lui Shakespeare stă în aceea că face imposibilul și găsește soluția ca Hamlet să rămână în eternitate ca un prinț al gândirii umaniste. (ILEANA MĂLĂNCIOIU)

Îți dai seama, în vremurile alea baba făcea imposibilul – dar numai nebunii și neputincioșii suferă că nu pot face imposibilul. (LIVIU IOAN STOICIU)

IMPRESIE

A avea impresia că... = A presupune că...:

Dar după o jumătate de ceas am avut impresia că doamna M... e acolo anume ca să scoată în evidență tinerețea și frumusețea triumfătoare a fetei sale. (G. IBRĂILEANU)

Din când în când aveam impresia că trec paseri străine prin cerul negru, spre singurătățile de la pol. (MIHAIL SADOVEANU)

A da (sau a face, a lăsa) impresia că = a) A determina pe cineva să-și formeze o părere despre cineva sau ceva:

Un câmp de luptă modernă face impresia că e deșert. (CAMIL PETRESCU)

Oricând te-ai fi uitat la el, îți făcea impresia că doarme; un singur lucru însă nu dormea în el niciodată: ochii. (CALISTRAT HOGAȘ)

b) A părea că...:

A, dar noi suntem în clasă. E un examen adevărat. Domnul singur dă impresia că e pe scenă. (AL. VLAHUȚĂ)

A da (sau a face, a lăsa, a cauza) o impresie (bună sau) rea = A obține prin înfățișare, gesturi,

vorbă o atitudine (favorabilă sau) defavorabilă cuiva:

Toți se așteptau ca musafirul să facă o impresie mai bună, dar ne-a dezamăgit.

A face (sau **a produce**) **impresie asupra cuiva** = A impresiona pe cineva. A atrage atenția:

Și mie-mi face aceeași penibilă impresie. (I. L. CARAGIALE)

Pe cât aflăm, faptul însărcinării d-lui Cogălniceanu cu guvernarea Dobrogei a produs între toți partizanii d-lui președinte al Consiliului o impresie foarte neplăcută. (MIHAI EMINESCU)

A fi sub impresia cuiva (sau **a ceva**) = A fi stăpânit, de amintirea, de impresia produsă de cineva (sau de ceva):

Eram încă sub plăcuta impresie a petrecerii. (C. NEGRUZZI)

Tribunalul, sub impresia ultimelor cuvinte ale apărării, admite circumstanțe atenuante. (I. L. CARAGIALE)

IMPUNE

A impune mâinile (În ritul catolic) = A pune mâinile pe capul cuiva pentru binecuvântare:

Pentru fiecare dintre cele trei trepte, episcopul își impune mâinile pe capul celui care primește Sacramentul, rostind rugăciunea de consacrare. (<http://www.credinta-catolica.ro/>)

INC

A umbla de-a incului = A căuta să se joace:

Fetița lor umbla de-a incului toată ziua.

INCIDENT

A ridica un incident (Jur.) = A interveni în dezbaterile unui proces cu o problemă accesorie pentru a împiedica sau a întârzia terminarea procesului:

În pledoaria sa, avocatul a ridicat un incident.

INCIDENTĂ

A fi (sau **a intra**) **sub incidența legii** = A fi pasibil de a suporta rigurile legii:

Cei înscriși deja într-o asociație profesională erau considerați ziariști, nu intrau decât parțial sub incidența legii. (MARIAN PETCU)

Amenda instituită persoanelor care intră sub incidența legii este de 5 000 dolari. (CLAUDIA MARIA RADU)

INDEX

A pune la index (Fig.) = **a**) A trece o lucrare în lista cărților interzise:

Iar cele neconforme cu pretențiile lor sau care spuneau un adevăr contrar intereselor lor, [evangheliile] au fost trecute la index și interzise, așa că nu comuniștii au inventat cenzura [...] (MARCEL SECUI)

b) A socoti pe cineva nedemn; a pune pe cineva la respect:

Dar îl vom pune pe băiețelul ăsta bătăios la index și până la urmă, adevărul va ieși la suprafață ca untdelemnul! (CĂLIN KASPER)

Trebuia să vină Corina [Ștefănescu] să facem la germană. E ora 12 și n-a venit. A doua oară chiulește. O voi pune la index, desigur. (JENI ACTERIAN)

INDUCE

A induce în eroare. v. **eroare**.

INEL

A fi tras (ca) prin(tr-un) inel = A fi suplu:

Pândește, bată-l crucea! și-n somn coala mi-ți vine / Ca brad un flăcăiandru, și tras ca prin inel [...]. (I. HELIADE RĂDULESCU)

Din autobuz au coborât vreo opt oameni, remarc un domn tras ca prin inel, încărunțit de timpuriu, tip de balerin la pensie, cu mers elastic. (ION LAZU)

INFLUENȚĂ

A avea influență (sau **întrăurire**) **asupra...** (**cuiva** sau **a ceva**) = A influența (pe cineva sau ceva):

Știu că amicul meu... are multă influență asupra unei persoane de care atârnav la un moment niște interese ale mele. (I. L. CARAGIALE)

Ceea ce [gazetarul] debitează zilnic trebuie să aibă o înrâurire cât de mică asupra cugetării și părerile lor [cititorilor]. (IDEM)

INIMĂ

A (i se) rupe (sau frânge) inima sau **a fi cu inima ruptă (sau frântă)** (Pfm.; fig.) = A-i fi milă:

Dacă nu mi-ar fi cerut-o șeful cu insistență, nici n-aș fi primit o misiune atât de covârșitoare! Vă dau cuvântul meu, n-aș fi primit!... Biata femeie, cum mai plângea! Mi se rupea inima... (LIVIU REBREANU)

Până am ajuns eu, se isprăvise bătaia, povesti dânsul familiei nerăbdătoare, urcând în pridvor. A lăsat-o mai mult moartă decât vie, biata fată... Am văzut-o. Ți se frânge inima. (IDEM)

A (mai) prinde (la) inimă = A scăpa de senzația de slăbiciune după ce a mâncat:

După ce mai prinse nițică inimă, strânse frâul. (P. ISPIRESCU)

Harap-Alb, mai prinzând oleacă la inimă, încalecă. (ION CREANGĂ)

A (se) simți greu la inimă (Pop.) = A i se face greață:

El s-a simțit greu la inimă și a ieșit afară.

A arde (a încinge sau a frige) la inimă (Pop.; fig.) = A simți o durere puternică:

Foc la inimă mă-ncinge. (POP.)

O cloșcă cu pui mai rămăsese, și mi-a păpat-o și p-aia. Puii o caută pretutindenea, ținând de te arde la inimă. (BARBU DELAVRANCEA)

A avea (prea multă) inimă (Fig.) = A fi (prea) sentimental:

Dar chiar n-aveți inimă, Domnule Gore! Dacă nici el nu avea inimă, cine altul din capitală, din țară, din lume, avea? (CONSTANTIN STOICIU)

A avea ceva pe inimă sau **a-i sta (cuiva ceva) pe inimă** (Fig.) = A fi chinuit de un gând neîmpărtășit:

MIRON: Cum nu știi? Ien nu mai îmbla și-mi spune ce ai. Știi că eu ție îți spun tot ce am pe inimă, că tu ești bun de sfat. (C. NEGRUZZI)

Nu numai politica ne împiedică să spunem ce avem pe inimă. (I. L. CARAGIALE)

A avea foc la inimă (Pop.; fig.) = A dori foarte mult:

De cum se trezea, femeia avea foc la inimă să-și vadă părinții și casa părintească.

A avea inimă bună (sau de aur) sau a fi bun la inimă (sau cu inima bună) = A fi bun, milos:

Și avea o inimă bună, cum nu prea se găsește. (MIHAIL SADOVEANU)

Nevasta acestui serac era muncitoare și bună la inimă. (ION CREANGĂ)

Era în Iași un tânăr... frumos și bun la inimă. (C. NEGRUZZI)

A avea inima îndoită = A șovăi, a fi nehotărât, a avea temeri:

Au priceput Ștefan-Vodă îndată îndoită inimă a lui Constantin-Vodă. (MIRON COSTIN)

Totuși, întârziind, dar cu inima îndoită, procurorul nu putea să închidă cercetările. (ION MARIN SADOVEANU)

A avea inima tare (sau de piatră ori împietrită) sau a i se împietri (cuiva) inima (Fig.) = (A fi sau) a deveni insensibil la orice sentiment, durere, bucurie etc.:

Eu sunt dragostea ta cea mai mare, iar tu nu ai o inimă de piatră, ca să faci așa ceva. (PAULA SĂCUI)

Ce vrajă mai poate avea inima împietrită în fața unei mari iubiri? Pasiunea fără de iubire este un cer fără de stele. (SORIN CERIN)

I s-a împietrit inima. Nu mai crede pe nimeni. Și cu toate astea inima îi dă brânci spre ideile progresului. (P. ISPIRESCU)

Lui Faraon i s-a împietrit inima și n-a lăsat pe copiii lui Israel să plece, după cum spusese Domnul prin Moise. (BIBLIA)

A avea pe cineva la (sau în) inimă (Fam.; fig.) = (A îndrăgi sau) a simpatiza pe cineva:

Pentru că regele Ștefan Báthory nu-l avea la inimă pe sultan și, deci, nici sultanul pe el. (PETRU DEMETRU POPESCU)

Uite-aici, în inimă, vă am pe toți ! Așa sunt eu!... Și începu să-i sărute pe rând. (PETRU DUMITRIU)

A avea tragere de inimă (pentru) sau a-l trage (pe cineva) inima să... (Fig.) = A se simți atras să facă ceva:

Avea tragere de inimă penru oamenii din satul lui. Nu! pe oamenii din satul lui nu putea el să-i încurce, cum ar fi încurcat bunăoară pe oamenii din satul lui Tândală. (IOAN SLAVICI)

De altfel, tragere de inimă pentru învățătură n-avusesem eu niciodată. (AL. VLAHUȚĂ)

Nu-l trăgea inima a pleca. (P. ISPIRESCU)

Toată ziua muncea bietul băiat ca un rob, iar noaptea învâța, căci avea tragere de inimă. (D. BOLINTINEANU)

A avea un foc la inimă. v. **foc.**

A coace pe cineva la inimă. v. **coace.**

A crește inima din (sau în) cineva ori a-i crește cuiva sufletul sau pieptul. v. **crește.**

A da inima din cineva = Se spune despre cel care face un efort foarte mare:

Am muncit de-a dat inima din noi. (ION CREANGĂ)

A da și inima (din sine) (Fig.) = A se dedica trup și suflet unei acțiuni, idei etc.:

Am muncit de-a dat inima din noi. (ION CREANGĂ)

A fi cu inima (în)frântă (Fig.) = A fi foarte îndurerat:

Avea puțin timp să citească iar, de multe ori, cu mintea plină de gânduri și cu inima frântă abia mai găsea puterea de a deschide televizorul [...] (CAMELIA PANTAZI TUDOR)

După moartea bărbatului, femeia era cu inima frântă.

A fi cu inima împăcată (Fig.) = A fi cu conștiința împăcată:

Desigur, nici el nu era cu inima împăcată, dar o anumită bucurie îl învăluia și-l ridica deasupra realității, văzând câtă lume se lăsa absorbită de stabilimentul său. (MATEI VIȘNIEC)

Când o afacere ne stă la inimă, vrem să avem inima împăcată, iar o inimă tânără înseamnă o inimă zburdalnică. (IOAN PETRU CULIANU)

A fi fără inimă sau **a fi rău** (sau **negru** ori **câinos**) **la inimă** ori **a avea inima haină** (sau **sălbatică**) (Pop.; fig.) = A fi om rău:

Fata babei era slută, leneșă... și rea la inimă. (ION CREANGĂ)

[...] *unii spuneau că împăratul Roș, având inimă haină, nu se mai satură de a vărsa sânge omenesc.* (IDEM)

A fi moale la inimă (Pop.; fig.) = A nu avea voință:

Poporul a rămas încremenit și cu inima moale ca apa. (BIBLIA)

Femeia era moale la inimă și n-o puteai clinti în niciun fel.

A frânge inima (cuiva) (Fig.) = A supăra pe cineva foarte rău:

ZOE: (îneacă) *Nu mai pot, nu mai pot. Vorbele lui Dandanache mi-au luat toată puterea, mi-au frânt inima...* (I. L. CARAGIALE)

A frige (pe cineva) la inimă (ori **la ficați**) sau **a-i frige (cuiva) inima.** v. **frige.**

A i (se) rupe cuiva băierile inimii. v. **baieră.**

A i se face (cuiva) inima cât un purice sau **a fi cu inima cât un purice** (Fam.; fig.) = A se emoționa, anticipând greutăți sau pericole, a fi foarte speriat:

Toată ziua umblă rătăcind cu inima cât un purice de frică. (P. ISPIRESCU)

Cum o văzui, inima se făcuse cât un purice în mine, iară când intră pe ușă, așteptai până să-mi vie bine, și unde dedei o dată cu

sete, încât dintr-o lovitură îi tăiai câțeterele capetele. (IDEM)

Avea inima cât un purice și tot timpul emisiunii stătuse cu Oana în brațe. (MUGUR BURCESCU)

A i se muia (cuiva) inima (sau **a se muia la inimă**) = A deveni bun, îngăduitor; a se îndupleca:

Versurile acestea, pronunțate cu o mare doză de duioșie, își făcură efectul lor, căci inima maghiarei noastre se muie, ușa se deschise și amanții noștri dispărură prin întunecoasele coridoare [...] (NICOLAE FILIMON)

A i se pune soarele drept la inimă (Pop.) = A i se face foame:

Când s-a pus soarele drept inimă, am ospătat și am cinstit iar și atunci mai ales ne-am făcut ca frații de cruce [...] (MIHAIL SADOVEANU)

Umblă el ce umblă prin pădure, și, de la o vreme, i se pune soarele drept la inimă. (ARTUR GOROVEI)

A i se sfârși inima sau **a se sfârși la inimă** (Pop.; fig.) = A avea o senzație de epuizare:

Mi se sfârșea inima, doar că apuca cea mai mică amintire să-și facă loc în cap. (GIB I. MIHĂESCU)

A i se strica cuiva inima. v. **strica**.

A i se tăia inima (cuiva) (Fig.) = A fi cuprins de slăbiciune, pierzându-și curajul:

De când am auzit lucrul acesta, ni s-a tăiat inima și toți ne-am pierdut nădejdea înaintea voastră [...] (BIBLIA)

A nu lăsa pe cineva inima să (nu)... = Se spune când cineva nu-și poate opri pornirile bune, acțiunile generoase:

Pe mine însă inima nu mă lasă a crede la atâta necredință. (C. NEGRUZZI)

(La forma afirmativă, numai în interogații) *Cum te-a lăsat inima să pleci? (AUREL BARANGA)*

A nu-l trage inima (Fig.) = A nu avea niciun impuls:

El pricepu, hoțomanul, de ce nu-l mai trage inima să meargă la vânat [...] (P. ISPIRESCU)

Cinci milioane nu l-ar mai ajuta cu nimic și nici să se întoarcă acasă nu-l mai trage inima. (RADU ALDULESCU)

A prinde la inimă (Pop.; fig.) = A-și reveni:

În cele din urmă, ea a prins la inimă și a început să vorbească.

A pune ceva la inimă (Fig.) = A se supăra pentru ceva mai mult decât merită:

Titu Herdelea nu se simți cu adevărat bine decât când, după cină, rămase singur în camera ce-i fusese pregătită și unde îl adusesese Grigore, explicându-i să nu puie la inimă cuvintele bătrânului [...] (LIVIU REBREANU)

A râde inima în cineva sau **a-i râde (cuiva) inima** (Pop.; fig.) = A se simți foarte bine, a se bucura:

Bine face dar lumea care vine la Maria Radna să se închine, și Marei îi râde inima când pe la Sinte Mării timpul e frumos, ca lumea să poată veni cale de o săptămână de zile, cete-cete, cu praporele în vânt, cu crucile împodobite cu flori și cântând psalmi și litanii. (IOAN SLAVICI)

Rămânând singur cu Ana și cu copiii, Ghiță privește împrejurul său, se bucură de frumusețea locului și inima îi râde când Ana cea înțeleaptă și așezată deodată își pierde cumpătul și se aruncă răsfățată asupra lui [...] (IDEM)

Așa făcu; și-i râdea inima babei de bucurie când gândea numai cât de fericită are să fie, ajutată de feciori și mângâiată de viitoarele nurori. (ION CREANGĂ)

A rămâne cu inima frântă (Pfm.; fig.) = A rămâne dezolat:

Andreea Marin a rămas cu inima frântă în aeroport după plecarea iubitului turc! (<http://www.cancan.ro/>)

A rupe inima târgului. v. **rupe**.

A se muia la inimă = A deveni bun, milos; a se îndupleca:

La inimă m-am muiat / Și nu l-am mai înecat. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A spune de la (sau din) inimă = A spune cu toată sinceritatea, drept, fără reticențe:

Spune-mi, bade, din inimă, / Bagă-mi maică-ta vreo vină? / – Eu îți spui de la inimă / Că nu-ți bagă nicio vină. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A sta (sau a ședea) grecește (sau călare) pe inima cuiva (Înv.; fig.) = A-i cunoaște cuiva toate gândurile tainice:

Eu șad călare în inima lor și, nu că mă laud dar știu toate măruntaiele dintr-însele. (ION CREANGĂ)

A strica cuiva inima (Fig.) = A-i strica cuiva o plăcere:

Du-te, dor, cu Mureșu, / Nu-mi mai strica sufletu. / Du-te, dor, cu Dunărea, / Nu-mi mai strica inima. (POP.)

Ea nu voia să-i strice inima copilei și i-a cumpărat iar multe dulciuri.

A topi (cuiva) inima sau a i se topi (cuiva) inima sau a se topi la inimă (de dragoste, de dor) (Fig.) = A suferi foarte tare din dragoste:

Fața mi s-a vestejit. / Inima mi s-a topit! (JARNÍK-BÎRSEANU)

A unge (pe cineva) la (sau pe) inimă (ori la suflet) (cu miere, cu unt). v. unge.

A(-i) merge (ceva) (drept) la inimă (sau la suflet). v. merge.

A(-și) face inimă rea (sau amară sau sânge rău). v. face.

A-i cădea inima în călcâi (sau jos) (Fig.) = A se speria:

Au căzut tuturor inimile gios cât nime n-avea nădeajde de izbândă, ce mâhniți toți și înspăimântați. (MIRON COSTIN)

– *Vezi să nu-ți cadă inima-n călcâi!*, zise bunicul.

A-i rămâne cuiva inima la... (Fig.) = A rămâne cu gândul la cineva sau la ceva care i-a plăcut:

Mie mi-a rămas inima la fata dumitale din casă. (P. ISPIRESCU)

– *Văd că ți-a rămas inima la cel București. De ce-ai mai alergat acasă?* (ILEANA CUDALB)

A-i spune inima. v. spune.

A-i ține cuiva inima (Pop.; fig.) = A-l consola:

Nu mai știa cum să-i țină inima, dar a reușit s-o liniștească.

A-i trece (sau a-i da cu) un fier ars (sau roșu) prin inimă (Fig.) = A-i produce cuiva, printr-o veste rea, neașteptată, o durere puternică:

Îi mai trecea apoi, parcă, și un fier roșu prin trup când vedea cum trec peste pod oameni, ba până chiar și care, fără ca să plătească creșterii cuveniți. (IOAN SLAVICI)

Dascălul bătea șeaua să priceapă iapa. Femeii îi dete un fier ars prin inimă. (P. ISPIRESCU)

Îndată îi trecu un fier ars prin inimă, gândindu-se că poate i-au călcat porunca. (IDEM)

A-i veni (cuiva) inima la loc (Fig.) = A-și reveni după un moment de (spaimă sau) descurajare:

Acesta, cum o văzu, îi veni inima la loc, fiindcă fata cam întârziase. (P. ISPIRESCU)

Îi veni puțin inima la loc numai când auzi câinii lătrând și glasul slugii strigând în curte [...] (ION AGÎRBICEANU)

A-i zburda (cuiva) inima. v. zburda.

A-l lăsa (sau a-l îndura) inima (Fig.) = A se îndupleca:

Fata cea mică a împăratului ar fi voit să se înduplece a crede cele ce îi spuneau surorile; dară n-o lăsa inima. (P. ISPIRESCU)

Știind că Pintea ceruse mâna Laurei și trecându-i prin mână telegrama, nu l-a lăsat inima

să nu fie cel dintâi care trimite familiei întregi felicitările cuvenite. (LIVIU REBREANU)

A-l seca (sau **a-l strica**) **la inimă** sau **a-i seca inima** (Pop.; fig.) = A provoca cuiva o durere sfâșietoare:

Te-am îndrăgit de pe mers / Că-ți e mersul legănat / La inimă m-au secat! (VASILE ALECSANDRI)

[...] *să punem pe flăcăii aceștia să ne pregătească o masă cumsecade, căci negreșit drumul trebuie să te fi secat și pe dumneata la inimă.* (NICOLAE FILIMON)

Te seca la inimă. Dacă te afundai câteva minute în ea, scoteai pistolul și îți zburai creierii. (DAN LUNGU)

A-și călca pe inimă (Fig.) = A face ceea ce rațiunea, pudoarea, demnitatea etc. ar trebui să te împiedice să faci:

Atât era acum de hotărâtă să plece mâine la Arad, încât își călcă pe inimă și vorbi cu Gheorghe ca să rămâie în lipsa ei la pod. (IOAN SLAVICI)

Și-a călcat totuși pe inimă și i-a spus: Să ne ajuți la gospodărie, fată. (ZAHARIA STANCU)

A-și face (sau **a-i face cuiva**) **inimă rea** = A se mârni (sau a mârni pe cineva):

Nu-ți face și d-ta atâta inimă rea, că odată avem să mergem cu toții acolo. (ION CREANGĂ)

A-și lua inima în dinți (Fig.) = A învinge frica:

– *Uite, frate Pricupescule, de ce venisem eu la tine, zic eu și înghit în sec... apoi, îmi iau inima-n dinți.* (I. L. CARAGIALE)

Fata babei atunci și-a luat inima-n dinți și a zis: – Las', mamă, că nu-i prădată lumea de bogății; mă duc să-ți aduc eu și mai multe. (ION CREANGĂ)

A-și răcori (sau **a-și săra**) **inima** (Pop.; fig.) = a) A spune cuiva ceva pe șleau, a spune ce are pe suflet:

Trebuia să-și răcorească inima și femeia i-a spus tot bărbatului.

b) A se răzbuna:

Și voi mii de păsărele, / Ce știți dorurile mele, / Faceți cumva, cum voi știți, / Inima de-mi răcoriți. (POP.)

Vederea noilor noștri suverani mi-a răcorit inima. Să plângem cu înțelepciune și să facem din lacrimile noastre rouă pe florile nevestejitelor speranțe! (GALA GALACTION)

Bună să-ți fie inima! (Pop.) = Formulă de salut, folosită la întâlnire:

– *Bună vreme, cumătro! Da' ce vânt te-a abătut pe-aici?* – *Bună să-ți fie inima, cumătre, cum ți-i căutătura... apoi da, nu știi dumneata că nevoia te duce pe unde nu ți-i voia?* (ION CREANGĂ)

Bună să-ți fie inima, Ionică! Dar văd că te-ai pus serios pe treabă! (CĂLIN KASPER)

Cât îi cere inima (Fig.) = Cât vrea:

Mâncară și se veseliră cât le ceru inima. (P. ISPIRESCU)

Intenționa să repare câteva camere pentru a mări școala și să aducă un profesor mai bun: Nu poate să facă binele așa cum îi cere inima – scria Ana Racoviță fraților săi Ștefan și Nicolae [...] (ANASTASIE IORDACHE)

Cu inima ușoară = Fără griji, bine dispus; cu conștiința împăcată:

Iar el, cu inima ușoară și mintea cuprinsă de un fel de beție, umbla repede. (PETRU DUMITRIU)

Cu jumătate de inimă sau **cu inima pe jumătate**. v. **jumătate**.

Cu (sau **din**) **toată inima** sau **cu dragă inimă** = Cu tot sufletul, bucuros, cu mare plăcere:

Mă supun cu toată inima la slujba măriei-voastre, stăpână. (ION CREANGĂ)

Inimă de aur = Inimă bună, miloasă a omului înzestrat cu înalte calități:

Am fost blândă și plină de tact și în timp ce vorbeam mi-am dat seama ce inimă de aur are și ce prieten bun mi-am făcut pe viață. (REGINA MARIA a ROMÂNIEI)

Inimă dreaptă = Om drept, cinstit:

Bădiță inimă dreaptă, / Vino la noi câteodată. (POP.)

Inimă rea = Mâhnire, întristare, amărăciune:

Văzând că se prăpădește de atâta inimă rea, i s-a făcut bătrânei milă și s-a gândit cum i-ar mai risipi gândurile negre. (I. L. CARAGIALE)

Ce stai, bade, cât coala, / Cu-atâta inimă rea? (JARNÍK-BÎRSEANU)

Inimă-albastră. v. albastru.

Pe inima goală (sau **nemâncată**) (Pfm.) = Pe nemâncate:

Că doar nu-ți pleca de aici pe inima goală. (CALISTRAT HOGAȘ)

Cu barbaria și cu civilizația se întâmplă ca și cu faptul banal că nu poți mânca două mere pe inima goală, ba nici măcar unul singur, căci a doua îmbucătură nu mai e într-adevăr pe „inima goală” [...] (TRAIAN CHELARIU)

INIȚIATIVĂ

A lua inițiativa (sau **a avea inițiativa**) (**unei lucrări**) = A începe o acțiune (primul sau) din îndemn propriu:

Au doară nu posed toate calitățile unui om de stat ? n-am patriotism, n-am experiență, n-am elocință, n-am inițiativă? (VASILE ALECSANDRI)

Ce fericire ar fi pentru țară... când am dovedi că suntem în stare de a lua în mâinile noastre nobila inițiativă a acestei mari reforme sociale. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

Din proprie inițiativă = Fără a fi (îndemnat sau) silit de altcineva:

Aghiotantul ieșise afară, din propria-i inițiativă, să roage pe domnii din coridor să facă liniște. (LIVIU REBREANU)

Curtea de la Alba Iulia a remarcat în privința Mădălinei Dumitru și că aceasta s-a stabilit în București din proprie inițiativă [...] (GABRIEL ANDREESCU)

INSTANȚĂ

A băga instanție (Îvp.) = A depune plângere:

La anul 1767 au băgat o instanție o rugare tote satele și tote pustele la Domnul cel de pământ (földesur) unde se pomenește și despre Micherechiu în următorul mod. (IZVORUL, nr. 32, 2011)

În ultimă instanță = În cele din urmă:

Așadar, tăcerea, muțenia este atributul misterului, al intangibilului și, în ultimă instanță, al idealului. (CRIȘU DASCĂLU)

Pentru ca ordinea legală să aibă sens, trebuie să existe o situație normală și este suveran acela care decide în ultimă instanță dacă această situație normală există în fapt. (CRISTIAN PREDA)

INTENȚIE

A avea intenții serioase = a) A fi hotărât să facă ce și-a propus:

Refugiații români aflați acolo nu păreau prea bucuroși de sosirea mea, semn că noua putere din țară avea intenții serioase de lansare a relațiilor româno-americe [...] (SILVIU BRUCAN)

b) A fi hotărât să ia în căsătorie pe cineva:

Are intenții cu copila aceea cu ochii vineți. (ION AGÎRBICEANU)

Domnișoara părea să-l simpatizeze, iar el, la a treia întrevedere, i-a făcut aluzii că ar avea intenții serioase. (LIVIU REBREANU)

A face cuiva proces de intenție. v. proces.

INTENȚIONA

Bine (sau **rău**) **intenționat** = Cu intenții bune (sau rele), cu gânduri bune (sau rele):

El e un om cam slab, cu ciudățeniile lui, dar bine intenționat, te asigur că e bine intenționat. (G. CĂLINESCU)

Din miniștrii respectivi... alții, mai ageri, dar și mai rău intenționați, au falsificat și au călcat în picioare tot ce nu corespundea cu tendințele lor. (AL. ODOBESCU)

INTERCEPTA

A intercepta mingea (sau **balonul**) (Spt.) = A opri mingea să ajungă la cel căruia îi era adresată:

Ghindă a interceptat o minge luflată de Kiriță, a pasat în mijlocul careului, iar Albeanu a șutat [...] (CLIPA, vol.10, 2000)

INTERDICȚIE

A pune pe cineva sub interdicție = A declara pe cineva incapabil să-și exercite drepturile civile:

Este însă adevărat că opinia contrară are de partea sa, așa cum am arătat, puternice argumente juridice. Aceasta deoarece o dată ce soțul a fost pus sub interdicție operează o prezumție de „insanitate permanentă.” (IOAN LEȘ)

INTERES

A fi de mare interes = A fi de mare folos sau importantă:

Articolele sale din „Viața Românească”, citite și astăzi, sunt de un mare interes. (MANUSCRIPTUM, vol. 12, 1981)

Astfel, o informație minoră din perspectiva generală (adică pentru presa națională) poate fi de mare interes într-un plan particular (adică pentru presa locală sau specializată). (CRISTINA COMAN)

Criza globală a refugiaților devine de mare interes pentru Casa Albă. (<http://www.romanialibera.ro/>)

A fi în interesul cuiva = A fi spre binele cuiva:

Curtea din Viena nu avea niciun drept asupra bucății de pământ, pe care o cerea și pe care în urmă a și luat-o, era însă interesul apărării puternicului argument, pe care își întemeia cererea. (MIHAI EMINESCU)

Îți spun în interesul reputației dumitale, al fericirii dumitale! (G. CĂLINESCU)

A purta cuiva interesul (Înv.) = A avea grijă de cineva; a se interesa de cineva:

[...] fruntașul zărândeau „a purtat interesul cel mai viu pentru mersul bun și înaintarea lui.” (VASILE RUS, ION CHIOREAN)

A-și face interesele (Lpl.) = A fi preocupat numai de rezolvarea problemelor personale:

Acum nu mai sunt bun de nimic pentru ei; și-au făcut interesele. (DUDU VELICU, ALINA TUDOR-PAVELESCU)

Am avut prea mulți politicieni care, cu regret, au reușit doar să-și facă interesele, în detrimentul aspirațiilor pe care le are poporul nostru. (<http://jurnal.md/ro/import/>)

Ce interes am? = Pentru ce să...:

Te-asigur că n-a ascultat. Ce interes ar avea? adaugă el cu un zâmbet liniștitor. (A. PHILIPPIDE)

INTEROGATORIU

A lua un interogatoriu = Totalitate a întrebărilor puse de un judecător unei părți implicate într-un proces, care contribuie la rezolvarea cazului:

Anchetatorul penal are dreptul de a reține persoana bănuită de săvârșirea unei infracțiuni și de a-i lua un interogatoriu [...] (CODUL de PROCEDURĂ PENALĂ, 1998)

A doua zi mi s-a luat primul interogatoriu. (MIRCEA CARP)

INTESTAT, -Ă

A muri intestat = A muri fără a lăsa testament:

[...] în materie de testament, lovea numai modalitatea, se legitima prin deosebita favoare de care se bucurau dispozițiile de ultimă voință, într-o epocă în care împrejurarea de a muri intestat era o cauză de desconsiderare. (MIHAIL ELIESCU, DORU COSMA)

INTIMITATE

A fi (sau **a trăi**) **în intimitatea cuiva** (sau **în intimitate cu cineva**) = a) A avea legături strânse de prietenie cu cineva:

Mi s-a spus că unchiul d-tale avea mari sume de bani în valută străină și totuși noi n-am găsit nimic. Cum îți explici asta? D-ta care erai în intimitatea lui... – Eram în intimitatea lui, negreșit – sublinie Romulus [...] (LIVIU REBREANU)

b) (Euf.) A trăi împreună cu cineva având raporturi sexuale:

Poate că acolo, singur în intimitatea cu femeia, era ceea ce căuta el. (EMIL RAȚIU)

[...] totul era întâmplător, pentru că nu exista o adresă unde ar fi putut să-și trăiască intimitatea. (AURORA LIICEANU)

INTRA

A intra (cuiva ceva) în sânge. v. sânge.

A intra (cuiva) ceva în cap = a) A se convinge de ceva:

Greu i-a intrat în cap că ar fi vremea să se cumițească.

b) A reține ceva:

Nu pot să cred că până acum nu ți-a intrat în cap ideea de bază [...] (BEBE MIHĂESCU)

c) A fi obsedat de o idee:

I-a intrat în cap că trebuie s-o batjocorească și el, încă de astă-iarnă, când au fost la București. (LIVIU REBREANU)

A intra (sau a băga ori a se băga) la stăpân. v. stăpân.

A intra (sau a cădea) în (ori, înv. întru) păcat sau (rar) **a da de păcat** = A comite o nelegiuire, o faptă urâtă:

Lipsești din ochii mei, că intru acuși într-un păcat! (VASILE ALECSANDRI)

După ce, în articolul său de la 19 curent, afirmă din nou urbi et orbi că partidul liberal, îndată ce un fiu al său cade într-un păcat, îl sacrifică pe altarul patriei, ca odinioară Brutus de clasică memorie [...] (MIHAI EMINESCU)

A intra (sau a fi) de serviciu. v. serviciu.

A intra (sau a se băga, a se vârî) în sufletul cuiva (Fam.) = a) A plictisi pe cineva cu amabilități și insistențe:

Frizerul n-o mai suporta pentru că ea avea obiceiul să-i intre mereu în suflet, fiind prea prefăcută.

b) A-i deveni cuiva drag:

Codrul, izvoarele, satul din cale intraseră de mult în sufletul lui Eminescu. (G. CĂLINESCU)

A intra (sau a se băga, a se vârî) într-o belea (sau chichion, încurcătură, impas, necaz) = A avea de îndurat un necaz, o încurcătură etc.:

Acum iaca în ce chichion am intrat. (ION CREANGĂ)

– Dragul meu căluț, la grea belea m-a vârât iar Spânul!... (IDEM)

– Apoi dar... dăă!... fă cum știi; numai să nu ne bagi și pe noi în belea. (IDEM)

Iaca în ce încurcătură am intrat... Nici tu sat, nici tu târg, nici tu nemica. De ce mergi înainte numai peste pustietăți dai. (IDEM)

– Judecătorul e foarte supărat... Ai intrat în belea mare cu dânsul... (LIVIU REBREANU)

A intra boala în cineva (sau în oasele cuiva) = A da boala în cineva, a se îmbolnăvi:

Mare boală-mi intră-n oasă [= oase]. (ȘEZĂTOAREA, I)

A intra ca în brânză (Fam.) = A nu întâmpina nicio rezistență:

Au intrat ca prin brânză, nu au simțit nicio rezistență din partea rușilor, care s-au retras în stânga și s-au îndepărtat de Odessa. (IOAN T. MORAR)

Au intrat ca-n brânză în proprietatea noastră! (<http://m.cugetliber.ro/>)

A intra chezaș (Înv.) = A deveni garant:

[...] însă eu, Precup, am intrat chezaș pre uneheașul [unchiașul] Stan cel bătrân. (ANDREI OȚETEA, ȘTEFAN PASCU)

A intra cu sila la cineva = A veni nepoftit și cu insistență:

Țiganii s-au strâns buluc la poartă, dar n-au îndrăznit să încerce a intra cu sila, mărginindu-se a striga [...] (RADU ROSETTI)

A intra de serviciu = A începe garda la un spital, o unitate militară etc.:

În anul 1934, când am intrat în Serviciul S., acesta era împărțit în două despărțăminte. (MARIAN ȘTEFAN)

Ofițerul intra de serviciu abia peste două zile.

A intra epitrop. v. epitrop.

A intra în (ori la) cheltuială sau cheltuieli = A face cheltuieli:

Te-ai hotărât a intra în cheltuiala unei nunți? (VASILE ALECSANDRI)

Toate chefurile astea, din zi în zi mai costisitoare, l-au aruncat pe Abu-Hasan în cheltuieli. (I. L. CARAGIALE)

A intra în (sau sub) stăpânirea cuiva = A ajunge în puterea cuiva:

Negușătorul a murit, și Abu-Hasan a intrat în stăpânirea avuției pe care o grămadise tată-său o viață întreagă. (I. L. CARAGIALE)

Singura cetate din regiune care a intrat, pentru o vreme, în stăpânirea domnilor munteni este Severinul. (MARIAN COMAN)

A intra în agonie = A se lupta cu moartea:

Manu m-a recunoscut la sosire, un minut, afabil, și a intrat în agonie. (PETRE PANDREA)

A fost chemat de urgență doctorul Măldărescu, dar acesta nu i-a mai putut acorda pacientului niciun fel de ajutor, deoarece, spre seară, a intrat în agonie. (<http://www.ziartricolorul.ro/>)

A intra în cârd cu cineva = A face afaceri dubioase cu cineva:

El se păzea să mai intre în cârd cu asemenea oameni.

A intra în favoarea (înv. favorul sau în grațiile cuiva) = A deveni cuiva plăcut, simpatic:

Clieții de la mese, ca să poată intra în grațiile fetei patronului, repetă comanda de câte două ori și chiar de trei ori. (ION MINULESCU)

Intrat în grațiile voievodului, tânărul nobil părea a se fi apropiat hotărât de un viitor comun cu Merinda [...] (ADRIAN VOICU)

A intra în foc pentru cineva = a) A se expune la un mare pericol pentru cineva:

El, care nu râdea niciodată, când auzea că vin turcii asupra noastră, că se năpustea păgânii ca vijelia, când cu gândul nu gândeai, el de bucurie începea să cânte și să joace ca un copil. Intra în foc, domnule, parc-ar fi mers la nuntă. (ION GHICA)

b) A garanta pentru cineva:

Cântărețul era în stare să intre în foc pentru ea.

A intra în groazele morții (Îvp.) = A fi cuprins de frică la apropierea morții:

Împăratul, cum văzu pe Țugulea, intră în groazele morții. (P. ISPIRESCU)

Dar și Cuza, dar și poporanii i-au băgat în groazele morții. (NICOLAE IORGA)

A intra în gura lumii (sau satului, mahalalei). v. gură.

A intra în joc (sau în horă) (Fig.) = A se amesteca într-o afacere:

Toate bune și frumoase; dar mult stimați mei amici, dr. Vaida și Goldiș, sunt cel puțin intrați în horă și trebuie să joace... Dar eu?... eu ce căutai ca să mă vâr în joc? (I. L. CARAGIALE)

A intra în materie. v. materie.

A intra în pământ = A muri. (Fig.) A dispărea:

– Nu știu, părerea m-a amăgit, ori am auzit mai multe glasuri? Dar ce Dumnezeu?! Parc-au intrat în pământ... Unde să fie? (ION CREANGĂ)

Când, iară nu se mai văzu. Nu se știu ce se făcu. Pare că intrase în pământ. (P. ISPIRESCU)

A intra în pământ de rușine (Fig.) = A-i fi foarte rușine:

Domnul se uită la mine cu niște ochi osteniți. Intrasem în pământ. Când deschise gura, mi se păru că mă și înghite. (BARBU DELAVRANCEA)

Împărăteasa se rușină, plecă ochii în jos și se gândi: „Dar dacă o ghici și la ce m-oi fi gândit înainte, intru în pământ! De câte ori n-am dat dracului sfaturile împărăției când nu se mai isprăveau până după miezul nopții.” (IDEM)

A intra în platcă (sau **a fi de platcă**). v. **platcă**.

A intra în posesie (Jur.) = A lua în stăpânire un bun imobil sau mobil în urma acordării dreptului de judecată:

În astfel de situație cumpărătorul bunului are același drept de a intra în posesie ca și creditorul garantat, în condițiile prezentului titlu. (LEGISLAȚIA ROMÂNIEI, vol. 2, 1999)

A intra în război (sau **în luptă, în acțiune etc.**). v. **război**.

A intra în serviciu. v. **serviciu**.

A intra în spital = A se interna (în spital):

O luase sub ocrotirea ei pe Evantia, din ziua în care intrase în spital. (JEAN BART)

A intra în vigoare. v. **vigoare**.

A intra în vorbă (cu cineva) sau (reg.) **a se da în** (sau **la**) **vorbă** ori **a se lua în** (ori **la**) **vorbă** (cu cineva). v. **vorbă**.

A intra în vorbă cu o fată = A începe să facă curte unei fete. (Pex.) A-i face propuneri de căsătorie:

Miai al nostru intră în vorbă cu Aristița lui Bâzdoveică. (MARIN PREDA)

A intra la (sau **în**) **griji** (Pfm.) = A fi îngrijorat:

Băiatul intra din nou la griji și supărare. (PERICLE PAPAHAĞI)

A intra la apă. v. **apă**.

A intra la gânduri = A deveni suspicios:

Îl îngrijește pe pretenaru' ăsta al meu nevasta de-a doua ceva de speriat, că intra la

gânduri să se despartă de Vanda, să-și caute alta, mai de casă. (STELIAN TĂNASE)

A intra la idei (sau **la idee**). v. **idee**.

A intra la tocmeală cu cineva. v. **tocmeală**.

A intra pe mâna cuiva (Fig.) = **a**) A ajunge la discreția cuiva:

Nu exista oare primejdia de a intra din nou pe mâna celor care ne nenorociseră vreme de câteva decenii? (<http://www.contributors.ro/>)

b) A fi luat la bătaie:

Dacă intri pe mâna lui, n-o să scapi prea ușor.

A intra sub judecată. v. **judecată**.

A intra (sau **a cădea**) **mesa** = A se lăsa păcălit, a ajunge într-o situație neplăcută, de care profită alții:

Cu toate astea, am intrat mesa, se văicări el, am intrat și nu pot afla mângâiere. (MATEIU I. CARAGIALE)

A intrat murga în sat = S-a înserat:

Au stat la pândă de când a intrat murga-n sat până în zori.

A(-i) intra cuiva în voie, (rar) **a intra în voile cuiva** = A satisface toate dorințele, gusturile cuiva:

Și numai în câteva zile așa se schimbă, încât nu o mai cunoșteai; din rumenă și veselă ce era, ajunsese de se oflise și nu-i mai intra nimeni în voie. (P. ISPIRESCU)

Era un boier poznaș, căruia nu prea putea să-i intre în voie oricine. (IDEM)

A-i intra (sau **a i se băga cuiva**) **(pe) sub piele** ori **a intra** (sau **a se băga**) **pe sub pielea cuiva** (Fig.) = **a**) A câștiga bunăvoința cuiva (prin mijloace dubioase):

Ca să-i intru pe sub piele și să nu mai stăruie să fiu alungat, mă înclinai și mai adânc în fața ei. (IOAN SLAVICI)

Ce făcu dascălul, ce drese, se dete pe lângă muma copiilor și, cu șoșele, cu momelile, îi

intră pe sub piele și se înădi cu dânsa. (P. ISPIRESCU)

Afurisitul! și-a spus ea, n-ar ave noroc! cum i-a intrat el și lui Tica sub piele, cu întrebările lui [...] (MARTA PETREU)

b) A câștiga prin insistențe și servicii bunăvoința cuiva:

Invidios pe cei din jur, încercă să-i intre contelui pe sub piele ca să câștige astfel o funcție la curtea sa. (ION NĂLBITORU)

A-i intra (cuiva) un morcov (sau morcovul) = A avea emoții; a-i fi frică:

– *N-ar strica să vă mor în brațe – V-a intrat morcovul, domnule Comandant?* (PAUL GOMA)

N-a intrat vremea (n-au intrat zilele) în sac (Pfm.) = Este timp destul. Nu e nicio grabă:

Da' o să-mi zici că cu încetul se face oțetul, ori că mai rabdă, că n-a intrat zilele-n sac. (I. L. CARAGIALE)

Parcă a intrat în pământ sau parcă l-a înghițit pământul = Se spune despre cineva sau ceva care a dispărut fără urmă, care nu poate fi găsit cu niciun preț:

Am strigat la el, până ce-ai ieșit dumneata; ș-acuma nu-i, parc-ar fi intrat în pământ. (MIHAIL SADOVEANU)

Parc-au intrat în pământ... Unde să fie, unde să fie? (ION CREANGĂ)

INTRIGĂ

A face (sau a băga, a vârî ori a iscodi) intrigă (Pfm.) = A încerca să realizeze un scop prin intrigă:

– *Aia e, soro, aia eee... că tu ești femeie cinstită la casa dumată și vine dușmanca și bagă intrigă la bărbat, că te culci cu nu-mai-știu-cine și nu-mai-știu-cuum...* (G. M. ZAMFIRESCU)

IODAN

A se ține de iordane (Arg.) = A minți:

Nu-l mai credea nimeni, că prea se ținea de iordane toată ziua.

A umbla cu iordane (Fam.) = A spune vorbe goale. A se ține de lucruri neserioase:

Lasă-ne, bre, cu iordane d-astea! Discutăm concret pe 25 septembrie când vedem cine se aliniază la start. (<http://www.daciaclub.ro/>)

IORGA

A umbla iorga (Buc.) = A umbla mereu, fără astâmpăr:

Nu-i mai dai de capăt moșului, căci umblă iorga de vreo săptămână.

IORGUSA

A umbla iorgusa (Reg.) = **a)** A se agita mult pentru a obține ceva:

[...] umblă iorgusa primprejur, trăgând nădejde să se capete cu ceva. (ȘEZĂTOAREA, V)

Degeaba umbli iorgusa, că tot n-ai s-ajungi la capăt cu el.

b) A umbla de colo-colo, fără rost:

– *Mai stai acasă și nu mai umbla iorgusa cât e ziua de mare!*

IOTĂ

Nici (o) iotă (Pop.) = Deloc, câtuși de puțin, nimic:

– *Dragul meu Greucene, răspunse împăratul, nu pot să schimb nicio iotă, nicio cirtă [(pop.) lucru foarte mic, neînsemnat] din hotărârea mea.* (P. ISPIRESCU)

Nu ieșise cu nicio iotă din literele reci ale regulamentelor și rămăsese surd la plângerile și necazurile soldaților. (EUSEBIU CAMILAR)

N-au voie... a schimba o iotă măcar din textul meu. (I. L. CARAGIALE)

IPOLIPSIS

A avea ipolipsis asupra cuiva (sau la cineva) = A avea trecere, a fi în mare cinste la cineva:

Făceam, cum zic, versuri pe moarte, zece do para, dar eu nu le-aș fi dat nici pe zece parale unul, pentru că le aveam dimpreună cu mine la mare ipolipsis [(înv.) trecere, considerație, vază] (după cum se vorbea p-atunci). (I. HELIADE RĂDULESCU)

IRGHIE

A avea irghie la burtă (Reg.) = A putea să bea mult, fără să se îmbete:

Turna în el ca-ntr-un butoi, de parcă ar fi avut irghie la burtă.

IRONIE

Ironia sorții (sau **soartei**) = Joc neașteptat al întâmplării:

Ironia sorții e că scriitorilor menționați până să ajung la „cazul Tolstoi” nu le este indiferentă soarta UR [..] (AURA CHRISTI)

Astfel, ironia soartei a făcut ca tata să fie arestat, nu cum se temuse, pentru delict de vorbire, ci pentru delict de gândire. (SANDA SÂNTIMBREANU)

ISCĂLITURĂ

A plăsmui iscălitura altuia (Înv.) = A falsifica semnătura cuiva:

– *Ei au alcătuit cărțile și au plăsmuit iscălitura? – Asta nu pot ști cu adevărat, luminate Doamne, și n-aș putea pune mâna pe cruce, arătând pe cineva anume. (MIHAIL SADOVEANU)*

ISON

A cânta p(r)e ison (Spc.; Ban.) = A cânta pe un ton gros, din gât, care acompaniază cântecul din fluier:

Numai el știa să cânte pe ison.

A ține (cuiva) isonul = a) A acompania o melodie:

[...] se plimba toată noaptea cu duhovnicu-n luntre pe lună și cânta de răsună lacul: „Frunzuliță lobodă, of! țațo, gura lumii slobodă!” iar părintele lucra din lopeți și-i ținea isonul pe glas al optulea... (I. L. CARAGIALE)

b) (Fam.) A aproba, a susține faptele cuiva:

[...] și seara, când vine cireada de la câmp, cumpăna puțului, scârțâind neunsă între furci, ține isonul berzelor de pe coșare, ale căror ciocuri, răsturnate pe spate, toacă de-ți iau auzul. (DUILIU ZAMFIRESCU)

ISPITI

A-și încerca (sau **a-și ispiti**) **norocul**. v. **încerca**.

ISPRAVĂ

A face ispravă = A duce la bun sfârșit o misiune:

Numai așa se poate face ispravă, căci, explică el : „nu se poate face nimic cu un neam din ai cărui fii o parte mare sunt mai într-o linie cu vitele pe care le păzesc”. (NICOLAE IORGA)

De nicio (sau **nici de o**) **ispravă** = Care nu e bun de nimic, care nu inspiră încredere:

Taci, nebună bătrână ce ești, că numai vorba-i de tine... nu ești nici de-o ispravă. (VASILE ALECSANDRI)

Fără nicio (sau **vreo**) **ispravă** = Fără niciun rezultat:

Mă tem să nu te întorci fără nicio ispravă. (P. ISPIRESCU)

Acest pârâiaș neînsemnat... se repede ca să îmbrățișeze pre mândrul râu, pre care îl curtenește de atâția ani fără vreo ispravă. (C. NEGRUZZI)

ISPRĂVI

Am isprăvit! = Nu mai stau de vorbă!:

– *Da mie nu-mi trebuie păpușă. Ai isprăvit? – Am isprăvit... Asta nu-i frumos, Olguța! Ce-are să spună tante Alice! (IONEL TEODOREANU)*

Isprăvește odată! = Taci! Termină!:

– *Haide, isprăvește odată și mișcă-te de aici. (TUDOR ARGHEZI)*

Doamne, isprăvește odată istoria asta! Sunt trei după douăsprezece și mă leșin de somn [...] (I. L. CARAGIALE)

S-a isprăvit = a) Ai dreptate, așa e:

Fie cum zici. S-a isprăvit.

b) Nu mai e nimic de făcut:

S-a isprăvit, Sfinte Petre, mă simt zdrobit de atâtea plimbări! (I. L. CARAGIALE)

[...] o să le facă rochii de doliu la toate; o să mai dea și pentru ce nu-i vine în minte acum și cu asta s-a isprăvit! (ION MARIN SADOVEANU)

IȘLIC

A călca pe colțul ișlicului sau **a pocni la coada ișlicului** (Înv.) = A jigni:

Mă picnește [(pop.) a atinge, a nimeri pe cineva cu o lovitură bine ținută], vorba de pe vremuri, la coada ișlicului. (I. L. CARAGIALE)

Nevastă! Nu mă călca pe colțul ișlicului. (ANTON PANN)

IȚĂ

A descurca ițele (Pfm.) = A rezolva o problemă complicată:

Vedeți, domnilor, că am și eu dragoste pentru București și această dragoste nu e numai de a discuta și a descurca ițele încurcate ale comunei București. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

A fi în patru ițe (Pop.) = A fi beat:

Seara, când venea acasă de la cârciumă, el era mereu în patru ițe și căuta scandal.

A încurca cuiva ițele (Pfm.) = A strica planurile cuiva; a produce confuzie, a complica lucrurile:

Are dreptate. Să mai muncesc încă o zi. Să vedem. De ce să încurc ițele? (MARIN PREDĂ)

[...] se-nțelege că o politică începută în dileme și contraziceri căta să se încurce din ce în ce mai mult în propriile sale ițe. (MIHAIL EMINESCU)

A se încurca ițele (Pfm.) = Se folosește atunci când o problemă se complică:

S-au adunat atâtea în viața ta, încât nu mai știi ce a fost bine sau rău, unde ai fost tu sau au fost alții, de ce ți s-au încurcat ițele, care e nodul pe care trebuie să-l dezlegi. (CONSTANTIN CUCOȘ)

IUBIT

A-i face cuiva de iubit (Pop.) = A face cuiva farmede de dragoste:

Baba știa să le facă fetelor din sat de iubit și multe i-au călcat pragul.

IUFȚ

A rămâne iuft de parale (Înv.) = A nu mai avea niciun ban:

[...] rămânem iuft de parale. (ANTON PANN)

IUSDĂNIT, -Ă

A fi iusdănit de mă-sa (Reg.) = A avea ghinion în toate:

Orice făcea, nimic nu-i ieșea, de parc-ar fi fost iusdănit de mă-sa.

IUREȘ

A da iureș (sau **iureșul**) = A da năvală, a năvăli:

În ceea ce privește atacul pe puntea inamică, asta depinde de modul în care se dă iureșul. (CAMIL PETRESCU)

Zburam, loveam, dam iureș și-n crunta bătălie / Mă zvârcoleam întocmai ca trăznetu-n mânia. (AL. MACEDONSKI)

IUȘCĂ

Iușcă de femeie (Rar) = Femeie temperamentală sau plină de șiretenie:

Tu ești mititică și trebuie să fii o iușcă de femeie! (CEZAR PETRESCU)

IUTE, IUȚI

Iute de fire (Fig.; d. oameni) = Care nu se poate stăpâni:

Totuși, deși (roaba) nu era prea ușor de manevrat, el a reușit, fiind deosebit de iute din fire. (REGINA MARIA a ROMÂNIEI)

După ce trăsura se opri la scară, bătrânul adause: – Ești cam iute din fire. (DUILIU ZAMFIRESCU)

IUȚI

A se iuți ca piperul (Pop.; d. oameni) = A se supăra:

După cele auzite, femeia s-a iuțit ca piperul și n-a mai scos o vorbă.

Se iuțește tărăța în borș (Pop.; d. oameni) = A se înfuria:

[...] și s-a iuțit tărăța în noi, dar în loc să facem ce trebuie, mai dăm câte un interviu la presă și bagăm, desigur, pentru „imagine”, lua-o-ar dracu, ca să dăm scuiptat la furcă puterii. (<http://stimtoto.ro/>)

IVEALĂ

A ieși la iveală = A apărea, a se înfățișa:

Dacă mai e ceva bun în tine, să iasă la iveală. (LUCIA DEMETRIUS)

Ieși, bădiță, la iveală. (ȘEZĂTOAREA, III)

A scoate (sau **a da**) **la iveală** = a) A da pe față, a face evident:

A scoate la iveală... acest mare și definitiv adevăr este datoria tuturor. (CONTEMPORANUL, 1950, nr. 185)

(Cu pronunțare regională) *Ideile nouă au trebuință de cuvinte nouă, dar nevoia trebuia să le deie la ivală.* (ALECU RUSSO)

b) A face să fie văzut, cunoscut; a arăta (ceva care era ascuns):

Nu-l lăsa nicidecum să scoată inelul la iveală. (P. ISPIRESCU)

O aduseră cu nepusă în masă, căci ei nu-i prea era voia să se dea la iveală îmbrăcată în pielea de măgar. (IDEM)

IVI

A se ivi între obaze (Înv.) = A se vedea la față:

Părintele Bimbirică s-ar mai împrietenii și el cu oameni, i-ar da inima și lui să mai iasă și el la obaze, cum se zice; (P. ISPIRESCU)

A se ivi pre sine (Înv.) = A se declara:

Că Dumnezeu în cuvântul său așa a ivit pre sine, cum acești trei unul de altul să fie semeliuri sau obaze osebite, acel un Dumnezeu de vecie. (LAJOS TAMÁS)

IZBELIȘTE

A fi (sau **a se găsi**) **în izbeliștea vântului** (sau **a primejdiilor**) = A fi, a se găsi într-un loc bătut de vânturi (sau expus primejdiilor):

Casa... era în izbeliștea vântului, la o coadă de iaz înghețat. (MIHAIL SADOVEANU)

În ceasul acela, nu mai erau străini, orfani, săraci și-n izbeliștea nenorocirilor. (AL. VLAHUȚĂ)

A lăsa de izbeliște = A lăsa la voia întâmplării, părăsit de toți, fără supraveghere:

Și l-a lăsat Moartea de izbeliște să trăiască: Cât e lumea și pământul, / Pe cuptor nu bate vântul. (ION CREANGĂ)

Patronul conta pe el până în pânzele albe, nu plătea cât ar fi meritat treaba asta, dar nici nu-l lăsa de izbeliște. (G. BĂLĂIȚĂ)

IZINĂ

A băga pe cineva în izină = A-l înfricoșa foarte rău:

Nu știu plină de rugină, / [pușca] Bagă potera-n izină. (POP.)

A scoate pe cineva din izină = A-l ridica deasupra nevoilor:

Iar am pășit cu stângu [...], din pricina cloanței ăleie și acu nu mai e nimic de făcut că de rândul trecut m-ai scos din izină [...] (UNIVERSUL LITERAR, XXXVI, nr. 23, 1920)

A scoate rufele din izină = A le spăla foarte bine, până se albesc:

Gospodina a reușit să scoată rufele din izină și le-a întins să se usuce.

IZLAZ

A-și trece viața în izlaz (Pop.; d. oameni) = A-și pierde vremea (huzurind):

Toată viața și-a trecut-o în izlaz și acum a rămas pe drumuri.

IZMANĂ

A da izmene pe călător (Pop.) = A încredința ceva de preț unei persoane necinstite:

Fusesse [garsoniera] a părintelui Stăniloae, preot și teolog celebru. Iar acum ne înființaserăm, eu și iubita mea, izmene pe călător. (FLORIN IARU)

Se confirmă așadar teoria conform căreia izmenele pe călător reprezintă liantul de bază al maidanezului politic. Trăiască Galileo, cel care ne-a învățat forma pământului și a izmenelor pe călătorul politic! (<http://www.romanalibera.ro/>)

A fi cu izmenele pe băț (Pop.) = A fi foarte sărac:

*Bietul om, acum la bătrânețe e cu
izmenele pe băț și nimeni nu se-ndură să-l ajute
cu ceva.*

**A lăsa (pe cineva) cu izmenele dezlegate. v.
lăsa.**

Î

ÎMBĂTA

A (se) îmbăta cu apă rece (sau **chioară**) = **a)** A (se) zăpăci:

În zadar marele om de stat caută să îmbete lumea cu apă rece. Publicul nostru în scurt timp a făcut de multe ori trista experiență a acestui fel de îmbătare gratuită; (MIHAI EMINESCU)

b) (Pfm.) A (se) înșela, a amăgi cu vorbe goale:

Ei ! Să lăsăm frazele, nene Cațavencule! Astea sunt bune pentru gură-cască... Eu sunt omul pe care d-ta să-l îmbeți cu apă rece? (I. L. CARAGIALE)

Și aceștia vă amețesc cu vorbe și vă îmbată cu apă rece. (MIHAI EMINESCU)

A (se) îmbăta cuc (sau **clei, criță, crup, lulea, tun, turtă**) (Pfm.) = A (se) îmbăta foarte tare:

Bucătăreasa mare, mama Floricăi, suflecată până-n genunchi și cu un linguroi uriaș în mână, umbla printre mesele încărcate, lăudându-și mâncările și chiuind la întrecere cu Zenobia care, de mândră că era soacră mare, se îmbătase tun. (LIVIU REBREANU)

Mergând la Tanasă potcovarul, să-i firitisească [(în.v.) a felicita; a cinsti cu băutură (pe cineva)] țișanca, de ziua ei, părintele a dus cu el un clondir de rachiu, l-a îmbătat turtă pe fierar, iar pe țișancă a făcut-o „preoteasă”. (MIHAIL SADOVEANU)

Și(-i) mai dete unul, și încă unul, până îl făcu cuc. Se îmbătă boierul de se coclise turtă. (P. ISPIRESCU)

A se îmbăta lesne (Pfm.) = A nu ține la beție:

Bărbatul s-a îmbătat lesne și vorbea vrute și nevrute.

ÎMBĂTRÂNI

A îmbătrâni în vatră. v. **vatră.**

ÎMBÂCSIT, -Ă

A fi (cam) îmbâcsit la minte (Pfm.) = A fi prost:

E o femeie îmbâcsită de idei republicane, care jură întotdeauna pe statuia Libertății din Ploiești. (IONEL OPRÎȘAN)

Nu pari îmbâcsit la minte, de ce te faci niznai? (<http://www.gsp.ro/>)

Mihai Răzvan Ungureanu l-a criticat dur marți seara pe Crin Antonescu, precizând că în opinia liberalului România este o „colonie” și că „numai o minte îmbâcsită de ceaușismul cel mai negru” poate gândi așa. (<http://www.bucharestherald.com/>)

ÎMBÂRLIGA

Am îmbârligat-o (Fig.) = Se spune atunci când intri într-o mare încurcătură:

Acuma ai îmbârligat-o... l-ai contrazis pe apostolul PSD [...] De ce s-o îmbârlig? Mi-am scris numai părerea mea că doar suntem oameni liberi [...] (<http://www.virtualarad.net/>)

ÎMBINA

Se îmbină (sau **se luptă**) **ziua cu noaptea** (Pfm.) = Se spune când începe să se facă ziua:

La ora la care ziua se îmbină cu noaptea dincolo de perdele, m-am trezit cu un gol în stomac și cu o durere de cap și greață. (BEATRIS SEREDIUC)

Ei au plecat grăbiți când se lupta ziua cu noaptea.

ÎMBLĂCIU

A-i măsura (cuiva) vorba cu împlăciul = A nu înțelege nimic din ce spune cineva:

– Apoi na, zise Ipate. Măsură-i vorba cu împlăciul. Balan să-ți aleagă din gură ce spui, dacă nu vorbești deslușit. (ION CREANGĂ)

ÎMBOLNĂVI

A se îmbolnăvi de deces (Gmț.) = A muri:

Ducesa s-a îmbolnăvit... de deces!!! (<http://sebitoma.blogspot.ro/>)

ÎMBRĂCA

A (se) îmbrăca bine = A (se) îmbrăca cu haine fine, de calitate. A (se) îmbrăca la modă:

Îmi plac toate dacă sunt drăguțe și dacă se îmbracă bine, sunt blonde și au brațe drăguțe e și mai bine. (N. STEINHARDT)

Altfel, se îmbrăca bine, cu gust, deși purta pantofi de piele de șarpe, vara! (CONSTANTIN ȚOIU)

A îmbrăca (pe cineva) cu ușa (Pop.; fig.) = A face pe cineva să plece:

Enervat, bărbatul a fost nevoit s-o îmbrace cu ușa și să n-o mai primească pe femeie.

A îmbrăca pășunile cu vite (Pop.; fig.) = A scoate la păscut un număr mare de vite, în raport cu suprafața pășunii:

Îmbrăcatu-s-au pășunile cu oi și văile vor înmulți grâul. (<https://unsufletortodox.wordpress.com/>)

A îmbrăca pe cineva (Pop.; fig.) = a) A-l îmbogăți:

Hărnicia și priceperea l-au îmbrăcat bine pe negustor.

b) (Pop.; fig.) A-l împovăra cu o sarcină:

Omul avea destule de făcut și nu mai trebuia să-l îmbrace cu trimiterea la cumpărături.

A îmbrăca ziua (Pop.; fig.) = A face cât mai multe lucruri utile pe parcursul zilei:

El povestea că în tinerețe știa să îmbrace ziua, dar acum s-a lenevit.

ÎMBREDELI

A se îmbredeli cu cineva = A avea o relație amoroasă cu cineva:

Tot satul știa că băiatul și fata se îmbredeliseră de ceva vreme, dar ei nu se gândeau încă să facă nunta.

Mi s-au îmbredelit băierile = Mi s-au încurcat treburile, de nu le mai pot desface:

Femeia a făcut ce a făcut și acum i s-au îmbredelit băierile.

ÎMBROBODI

A îmbrobodi pe cineva (la ochi) = a) A cuceri pe cineva:

Să-ți fac eu un lucru, ascultă la mine, / Să trăiești cu dânsul încă și mai bine. / Îl îmbrobodești, știi, chiar ca p-o muiere, / Îl pui în cap țestul și rabdă-n tăcere. (ANTON PANN)

b) A înșela:

V-au îmbrobodit și pe voi, măi feciori... rase Cocoran. (EUSEBIU CAMILAR)

Dacă erai înțeleș cu ei și-ai vrut să mă îmbrobodești, atunci ești un pungaș. (ION PAS)

Spui tu drept, mamă, nu mă îmbrobodești cu vreo minciună? (GALA GALACTION)

ÎMBUCA

A îmbuca două țevi = A le introduce una într-alta:

Niște bolte ogivale ce se îmbucau între ele. (AL. ODOBESCU)

Instalatorul a reușit cu greu să îmbuce cele două țevi.

A îmbuca precum lupul (sau **lupește**) = A mânca cu lăcomie:

Iară eu, mâncând lupește, mă făceam smerit și numai râdeam în mine, mirându-mă tot atunci de ghibăcia minciunilor ce potrivisem [...] (ION CREANGĂ)

ÎMPĂCA

A se împăca cu gândul (Pop.) = A ajunge la o înțelegere, la un acord; a se învoi:

Merse, merse, prin câmpii cu inima plină de foc pentru măiastra lui, trecu prin păduri, și nu se putea împăca cu gândul că n-o să-și mai poată vedea odorul. (P. ISPIRESCU)

Mama a început să se împace cu ideea aceasta. (CEZAR PETRESCU)

ÎMPĂNA

A împăna un lan (cu **secerători**) = A așeza secerătorii la locurile lor: *După ce a împănat lanul bine, ei au început să secere grâul.*

ÎMPĂRȚI

A împărți două paie la trei măgari (Pop.; gmț.) = A împărți o cantitate (de alimente etc.) sau o sumă infimă (de bani) între două persoane:

Pentru că era evident că-n ziua în care Nerașula va fi liberă, noi n-o să putem împărți două paie la trei măgari, cum zice proverbul, și nicio femeie cinstită, între doi bărbați cinstiți. (PANAIT ISTRATI)

A nu avea ce împărți (sau **a nu avea nimic de împărțit**) **cu cineva** = A nu avea nimic în comun cu cineva:

Nu-ți vreau nici rău, nici bine, / N-am ce împărți cu tine. (VASILE ALECSANDRI)

Eu cu ierbile poienii / N-am nimic de împărțit, / Jale mi-i că moldovenii / Încă nu s-au înfrățit. (A. MATEEVICI)

Nu mai avem nimica de-mpărțit împreună! (I. L. CARAGIALE)

ÎMPĂTRA

A o împătra cu ceva (sau **cu cineva**) (Rar) = A o păți. A da de bucluc:

Am împătrat-o cu el și nu știu ce-o să fac acum.

ÎMPIELIȚAT, -Ă

Drac împelițat = Se spune despre un copil neastâmpărat, poznaș, obraznic:

Acu să pleci că te iau și eu la bătaie, drac împelițat ce ești! (LIVIU REBREANU)

Ce ochi de drac împelițat avea Mogâldea; și ca un viezure își răsuca capul – o clipă n-avea astâmpăr. (AL. VLAHUȚĂ)

Din ochi scânteii slobozea, / Flocii pe cap își zburlea, / Încât semăna a fi / Diavol împelițat. (CONSTANTIN STAMATI)

ÎMPIEDICA

A i se împiedica (cuiva) limba = A nu putea articula bine sunetele din cauza beției:

I se împiedica limba, gângăvea, și-n mai puțin de o secundă se văzu mort ca toți morții, străpuns de colo până colo de un glonț. (DUILIU ZAMFIRESCU)

A se împiedica în picioare = A se împletici:

Ion însă, împiedicat cu picioarele în mânecele contășului, căzuse alivanta la pământ, zvârcolindu-se ca șarpele și blestemându-ne [...] (ION CREANGĂ)

A se împiedica la vorbă = A gângăvi:

Dar ce ai în gură? Te împiedici la vorbă. (AL. SAHIA)

Împiedică la deal și despică la vale = Se spune despre un om îndărătnic, care face lucrurile pe dos:

Toți prietenii lui spuneau despre el că împiedică la deal și despică la vale, dar el nu se sinchisea de asta.

ÎMPIETRI

A avea inima tare (sau **de piatră** ori **împietrită**) sau **a i se împietri (cuiva) inima**. v. **inimă**.

A i se împietri cuiva inima (sau **sufletul**) = A deveni insensibil în urma unei dureri:

Sărmane Lupu, să fi suferit tu oare atât de mult încât să ți se fi împietrit inima? (PANAIT ISTRATI)

Ce nenorociri te-au zdrobit, ce dureri ți-au împietrit sufletul? (MIHAIL SADOVEANU)

Chinul și durerea simțirea-mi a-mpietrit-o. (MIHAIL EMINESCU)

A împietri ouă (Reg.) = A vopsi ouă în galben:

De Paști, gospodinele împietreau ouăle.

ÎMPINGE

A împinge (pe cineva) pe marginea prăpastiei (sau **în prăpastie**). v. **prăpastie**.

A împinge (sau **a îndemna, a duce**) **pe cineva păcatul** (sau **păcatele să... sau de ...**). v. **păcat**.

A împinge bani (cuiva) = A mitui (pe cineva):

După ce mi-au luat fetița, n-am stat cu mâinile-n sân... am împins bani comandantilor de jandarmi. (EUSEBIU CAMILAR)

A împinge la roată cu cineva = A ajuta pe cineva:

Dacă n-ar fi împins la roată cu vecinii săi care-l prețuiau mult, casa nu era gata nici acum.

A se împinge cu vorba = A se îndemna:

Flăcăii se împingeau cu vorba și până seara au terminat de cosit.

ÎMPLEȚI

A împleți cosiță albă. v. **cosiță**.

A împleți din picioare = A mișca repede din picioare, a dansa:

Mata știi să împletești din picioare?
(VASILE ALECSANDRI)

ÎMPLINI

A i se împlini cuiva sau **a o împlini cu cineva** =

a) A (se) pune capăt unei relații:

Peste un an a împlinit-o cu fata și nu s-au mai văzut.

b) A o păți rău cu cineva:

Cu cucoana Marieta o-mplinești numaidecât. (CALISTRAT HOGAȘ)

Poartă-te bine... c-apoi o împlinești cu mine. (VASILE ALECSANDRI)

Hait! I s-a împlinit lui Tache... Nenea e supărat foc. (DUILIU ZAMFIRESCU)

A-și împlini somnul = A dormi suficient:

– Dormi; mai ai până ce-ți vei împlini somnul, ș-ai să uiți visul rău. – Da, a șoptit Nicoară, ș-a adormit iarăși. (MIHAIL SADOVEANU)

ÎMPOTRIVĂ

A fi (sau **a sta**, **a se pune** etc.) **împotrivă** = **a)** A se împotrivi:

Dar cine poate sta împotriva lui Dănilă Prepeleac? (ION CREANGĂ)

În loc să fie de partea lui Alexandru al II-lea, marele reformator, ea [burghezia] i s-a pus împotrivă. (ANTOANETA OLTEANU)

b) A rezista:

Numai el a reușit, în cele din urmă, să fie împotrivă și să scape teafăr.

A zice (sau **a răspunde**, **a vorbi** etc.) **împotrivă** = A se contrazice:

Ieri erai de altă părere și azi răspunzi împotrivă.

ÎMPREJUR

A face stânga-mprejur = **a)** Comandă militară la care persoana căreia i se ordonă face o întoarcere de 180° spre stânga:

„La dreapta, la stânga, la stânga-mprejur!”
– comanda Vancea așa cum învățase el însuși când făcuse armata. (HORIA ARAMĂ)

b) A-și schimba opinia, părerea, atitudinea etc.:

– Ba bine că nu! zise Ivan, făcând stânga-mprejur și punându-se drept în calea Morții. (ION CREANGĂ)

A lua (pe cineva) împrejur = **a)** A-l zori cu vorba, cerându-i socoteală:

De nu l-ar fi luat împrejur, nu reușea să afle nimic de la el, căci băiatul era încăpățânat.

b) A ironiza pe cineva; a-și bate joc de cineva:

Femeii îi plăcea să-i ia împrejur pe cei lăudăroși și plini de sine.

A umbla pe-mprejur = A umbla pe căi lăturalnice:

Ar fi fost mai cinstit dacă ea ne spunea ce avea de spus și nu umbla pe-mprejur.

ÎMPREUNĂ

A fi împreună cu cineva = A trăi în concubinaj cu cineva:

Fata era împreună cu băiatul de mulți ani, dar ea nu era hotărâtă să se mărite.

ÎMPROȘCA

A împrósca (pe cineva) cu noroi sau **a zvârli** (sau **a izbi**, **a stropi**) **cu noroi** (în cineva). v. **noroi**.

ÎMPRUMUT

A fi ca (sau **a părea**) **de împrumut** = A nu i se potrivi ceva cuiva:

Care e Meleli?... Acel mic, acolo, cu un strai unguresc larg, încât pare că e de împrumut. (C. NEGRUZZI)

A lua sau **a da (cu) împrumut** = A împrumuta:

Apoi brusc, cu o sinceritate cinică: Vezi dumneata biblioteca asta? Ei, bine, află că toată

este alcătuită numai din cărți pe care le-am luat cu împrumut de la cunoscuți [...] (GRIGORE BĂJENARU)

Să-l roage să-i dea cu împrumut o mie de franci. (GALA GALACTION)

Omul da bani cu împrumut, și firește veneau la el... negustori, slujbași, fel de fel de lume cu daraveri. (I. L. CARAGIALE)

Toți îi dau bani împrumut. (JARNÍK-BÎRSEANU)

ÎMPUIA

A împuia urechile (sau **capul, capetele, sufletul**) **cuiva** = A face să între o idee în mintea cuiva, repetând-o la nesfârșit; a ameli cu vorba:

Adică eu nu-mi iubesc țărani și nu-i las să trăiască? Eu, care am împărțit cu ei tot ce-am avut și le-am purtat de grijă, eu nu-i iubesc, și-i iubiți voi care, le împuiati capetele cu făgăduieli și vorbe goale! (LIVIU REBREANU)

Eu nu vreau să știu de alde calici țanțoși care umblă să-i împuieze capul. (IDEM)

Când veni împăratul a doua zi și auzi orăcăitul copiilor de-i împuiase urechile, se luă cu mâinile de păr și plecă îndată. (P. ISPIRESCU)

ÎMPUNGE

A o împunge la (sau **de**) **fugă** = A fugi:

Calul spăimântat al urmăritului o împungea la fugă nebună, târându-și stăpânul căzut și aninat numai în scară. (MIHAIL SADOVEANU)

Cânele se simți foarte fericit s-o poată împunge de fugă și să se ascundă, schiolălăind, după picioarele lungi ale stăpânului său. (CALISTRAT HOGAȘ)

ÎMPUȘCA

A împușca francul (Fam.) = A avea o situație materială precară. A trăi din expediente:

Mai c-ar fi regretat Florin vremurile când lua de la stat. Era mult mai lesne. Doar câteva publicații, „Sportul”, revista „Fotbal”, „Săptămâna”, „Informația”... dar împușcai francul fără să te doară capul. (RADU ALDULESCU)

A împușca (sau **a prinde**) **doi iepuri deodată** (sau **dintr-un foc**). v. **iepure**.

Împușcă-n lună = Om nesocotit și cutezător; extravagant:

Bre, ce împușcă-n-lună! (VASILE ALECSANDRI)

Spune-mi... despre viața ta de holtei, năzdrăvăniile voastre de-mpușcă-n-lună. (C. NEGRUZZI)

ÎMPUȘCAT, -Ă

A fugi (sau **a ieși, a se duce**) **(ca) împușcat** = A se deplasa foarte repede:

De spaimă, copilul a fugit ca împușcat până acasă.

ÎMPUȚI

S-a împuțit brânza. v. **brânză**.

ÎMPUȚINA

A i se împuțina (cuiva) sufletul (sau **a se împuțina cu inima**) = A se descuraja; a se înfricoșa:

La las'... nu te-mpuțina cu inima, că tot mai am oleacă de nădejde. (ION CREANGĂ)

ÎMPUȚIT, -Ă

A avea gura împuțită = A fi un mincinos:

Pe urmă s-a dus spre peretele împopoțonat cu icoane, zăbovind mult timp, în picioare în fața acestora, în timp ce din gura sa împuțită izbucni un puhoi de sudalme turcești. (OCTAVIAN SOVIANY)

La ce bună însă, când mintea-mi stă chircită și vine un altul, cu gura împuțită? Și zice vrute și nevrute, iar eu, un cască-gură, îl las în curtea-mi, în a casei bătătură! (<http://www.art-emis.ro/>)

ÎNAINȚA

A înainta în vârstă (Fig.; d. oameni) = A îmbătrâni:

Cu toate acestea, pentru mulți oameni, a înainta în vârstă înseamnă a pierde într-o oarecare măsură din atractivitatea fizică, din vigoare și din forță. (FLORINDA GOLU)

ÎNAINTE

A (o) lua cu gura înainte. v. lua.

A fi (sau a merge) înainte (D. ceas) = A indica o oră mai înaintată decât în realitate:

Din cauza ceasului, care era înainte, a ajuns cu o oră mai devreme la gară.

A ieși înainte = A fi cel dintâi:

De câțiva ani, băiatul iese mereu înainte și câștigă toate premiile puse în joc.

A i-o lua (cuiva) (rar a-l lua pe cineva) înainte (sau pe dinainte). v. lua.

A o lua înainte (cu ceva) = A da semnalul, a începe:

Bocăneț o luă înainte cu râsul și râseră și ceilalți. (CEZAR PETRESCU)

A pune (ceva) înainte = a) A aduce în față:

Învățătoarea a pus tabloul înainte și toți îl priveau cu atenție.

b) A aminti de ceva:

Și-mi tot pune înainte / Câte nu-mi trec prin minte. (G. DEM. TEODORESCU)

A spune înainte = A continua să vorbească:

Spunea înainte lecția fără să se oprească.

A vedea înainte (Înv.) = A prevedea:

Că nime nu mai gândia că voru mai eși feciorii lui Cantemiru Vodă la domnie, precum se va vedea înainte. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

[...] și pentru istețimea sa, [Iancu] avu un zâmbet de înțelegere și de satisfacție, cu toată greutatea pe care o vedea înainte. (ION MARIN SADOVEANU)

A (sau a-i) ieși (cuiva) înainte = A întâmpina pe cineva, a ieși în cale:

Ceilalți... îi ieșiră înainte și o întâmpinară. (P. ISPIRESCU)

A-i da cuiva înainte = A oferi un avantaj:

Ea n-ar fi acceptat nimic, chiar dacă i-ar fi dat ceva înainte.

A-l lua (pe cineva) ceva înainte = A fi cuprins, a fi copleșit de...:

Le-a trece lor zburdăciunea când ar fi mai mari și i-or lua grijile înainte. (ION CREANGĂ)

Cu... (mai) înainte sau (mai) înainte cu... = Arată cât timp a trecut de la întâmplarea de care este vorba:

Nici nu visasem eu cu un an înainte, când plecasem acasă în concediu, ce cumpănă ne amenința. (MIHAIL SADOVEANU)

De mai înainte = De mai de mult:

Pare-mi că-mi aduc aminte / Cum câ-n vremi de mai nainte / Te-am văzut și te-am iubit. (MIHAIL EMINESCU)

Înainte vreme = Mai de mult, odinioară:

Grupul lui de zurbagii se destrămase și el, de când Roșu le retrăsese protecția, și nu-și mai făceau mendrele ca înainte vreme. (ION IOANID)

Mai înainte = a) Mai demult:

Arar și-aduce cineva aminte / Că și acolo a trăit un om / Mai înainte. (DEMOSTENE BOTEZ)

Totul rămânea ca mai nainte. (P. ISPIRESCU)

Mai nainte, calea-valea; erai deprins a trăi singur. (ION CREANGĂ)

b) Mai repede (decât altcineva sau altceva):

Întrec pe ceilalți, ajungând mai nainte țința. (C. NEGRUZZI)

ÎNAPOI

A (se) da înapoi = a) A face câțiva pași îndărăt, a se retrage:

Calul fiului de crai... începe... a sări în două picioare și a da înapoi. (ION CREANGĂ)

(Fig.) Făcând un pas ca acesta nu mai puteam da înapoi. (I. L. CARAGIALE)

b) (Fig.) A regresa, a decădea, a fi în declin:

N-a mai luat note bune în ultima vreme, parcă a mai dat înapoi.

A da înapoi = A restitui, a înapoia:

Pământul înapoi nu-l mai dăm! (LIVIU REBREANU)

A lua ceva înapoi (sau **îndărăt**). v. **lua**.

A se trage înapoi = A se retrage:

Uncheașul s-a tras înapoi și a dat prin niște râpi străine. (MIHAIL SADOVEANU)

Râul înapoi se trage... munții vârful își clătesc. (GR. ALEXANDRESCU)

A veni carte-napoi = A veni răspuns la o scrisoare:

Ș-o venit carte-napoi. (JARNÍK- BÎRSEANU)

A veni înapoi = A reveni, a se întoarce:

A venit înapoi la Cernăuți și a luat caii, căruța și pe noi [...] (ANIȚA NANDRIȘ-CUDLA)

A-și lua vorba înapoi. v. **vorbă**.

ÎNARMA

A se înarma cu răbdare = A-și impune răbdare, a aștepta cu stăpânire de sine desfășurarea faptelor:

Dacă văzu așa, se înarma și el cu răbdare și se făcu că nu bagă de seamă cicăliturile ei. (P. ISPIRESCU)

Italianii trebuiau să aștepte și Aldo Carosso, ca și ceilalți compatrioți ai săi, nu avea altă șansă decât aceea de a se înarma cu răbdare. (MIHAI PELIN)

A se înarma până în dinți (sau **din cap până în picioare**) = A fi foarte bine înarmat:

Înarmat până în dinți, cu sabia la brâu și-n fiecare buzunar cu câte un revolver, se urcă într-o căruță având drept vizitiu un harabagiu turc [...] (ANTON BACALBAȘA)

ÎNĂCRI

A i se înăcri cuiva (de ceva sau de cineva) (Pop.; fig.) = A se sătura de cineva sau ceva:

[...] el se da drept victimă a unei femei gâlcevitoare, înăcrit de boala ei, de gelozia și de ambițiile ei! (H. PAPADAT-BENGESCU)

– Nu te iuți așa, Radule, încearcă să mă domolească țața Dumitra. Ia-o încet. – Păi mi s-

a înăcrit de atâta tocmeală [...] (NICOLAE TEICĂ)

A i (se) înăcri sufletul = A (se) supăra. A se plictisi:

Belciug rămăsese văduv din primul an al preoției. Își iubise mult nevasta și pierderea ei i-a înăcrit sufletul. (LIVIU REBREANU)

– Da, că și eu... Ducă-se dracului gramatica! Mi s-a înăcrit sufletul de dânsa! Și osebit de asta, nici nu-mi e bine. (ION CREANGĂ)

ÎNĂLȚA

A (se) înălța la tron (Înv.) = A prelua domnia:

Cantacuzinii pe de o parte, Bălenii pe de alta, își dispută puterea, doresc supremația, în cele din urmă, strașnicul Șerban vodă – înălțat la tron – reduce la tăcere tabăra adversă Cantacuzinilor [...] (RADU GRECEANU)

După moartea lui Bogdan a fost înălțat la tron fiul său mezin Ștefan, iar după dânsul a urmat Petru Rareș [...] (ION ARDELEANU)

A (se) înălța pe cal (Înv.) = A încăleca:

Curând se înălțară pe cai. Tropotele deodată treziră singurătatea dumbrăvii din preajma drumului. (MIHAIL SADOVEANU)

A înălța din umeri (umerele, cu umerele) = A strânge din umeri, exprimând neputință, nedumerire, neștiință sau nepăsare:

Vechea ei teamă de moarte o îndemna să închidă ochii asupra cusurilor ginerelui: „e cam bătrâior, da’ e om de ispravă, harnic, bogat – Ce mai vrei?” Conu Dinu înălța din umeri [...] (DUILIU ZAMFIRESCU)

A înălța numele lui Dumnezeu (Fig.) = A slăvi pe Dumnezeu:

Noi vom cânta Domnului / Vom slăvi doar pe El / Vom înălța Numele Lui, / Stânca lui Israel. (<http://www.resursectestine.ro/>)

A (sau a-și) înălța ochii = A-și ridica privirile (spre cer, spre o persoană etc.; atestat în forma *nălța*):

Ochii mei nălțam visători la steaua Singurătății. (MIHAI EMINESCU)

ÎNĂLȚIME

A fi (sau **a se ține**) **la înălțimea cerută** (sau **dorită, așteptată** etc.) = A se prezenta așa cum cere situația. A fi egal valoric cu cineva:

SAMSON: *Vreau să spun că dacă ne-or mai lua la vale, să ne ținem la înălțime.* (ȘT. O. IOSIF)

Dar în ăst-an bojotaia avea o importanță și mai mare din pricina logodnei Laurei, care urma să se serbeze negreșit în ianuarie și cu care prilej proviziile de porc erau menite să aibă un rol fruntaș, mai ales că luau parte și părinții lui Pinte, în fața cărora familia Herdelea voia să se arate la înălțime. (LIVIU REBREANU)

ÎNCĂ

Ba încă sau **și încă** = Chiar mai mult decât atâta:

Este fată și încă din cele mai prefăcute. (P. ISPIRESCU)

Aduce piatra la mine și i-o plătesc cât nu face; ba încă sunt bucuroși că o pot căpăta. (ION CREANGĂ)

Încă o dată = Din nou, iarăși, a doua oară:

Tot nu te-am auzit. Încă o dată. (ION CREANGĂ)

Încă pe atât (sau **pe-atâta**) = Dublu:

Scurteica fusese încă p-atât de lungă, dar o scurtase mereu. (BARBU DELAVRANCEA)

Dar încă = a) Cu atât mai mult:

Deal cu deal se ajunge, dar încă om cu om. (ION CREANGĂ)

b) (După o propoziție negativă) Cu atât mai puțin.

ÎNCĂLECA

A încăleca pe nevoie (Pop.) = A răzbi. A ieși la liman:

De-aceia alergia singur zi și noapte în toate părțile, cum putea, și muncea în dreapta și în stânga, că doar-doar a încăleca pe nevoie, ș-apoi atunci, văzând și făcând. (ION CREANGĂ)

ÎNCĂLȚA

A se încălța (cu cineva) (Pop.) = A face cunoștință cu o persoană dezagreabilă, de care nu mai poți scăpa:

Vezi să nu te încalți cu ea, că nu știu cum o să-ți fie!

ÎNCĂLZI

A încălzi pe cineva (Reg.) = A bate pe cineva:

L-a amenințat că dacă nu-l ascultă pe loc îl încălzește.

A-și încălzi maseaua (Reg.) = A consuma o băutură alcoolică:

Ercule își încălzi maseaua și se cam turlăci [a se îmbăta, a se turmenta; a se zăpăci], și așa cum era, îl puse împăratul într-o cămară unde să se odihnească singur, singurel. (P. ISPIRESCU)

Ce-o tot încălzești atâta? (Reg.) = Se spune despre cineva care întârzie să răspundă:

– Nu ne mai fierbe! Spune mai repede! Ce-o tot încălzești atâta?

ÎNCĂPEA

A încăpea cu mintea = A înțelege:

Nu încăpea în mintea lui gândul că s-ar putea ca el să nesocotească voința părinților săi și mai ales pe a bunicului său, care era protopop. (IOAN SLAVICI)

A încăpea pe mână (sau **mâinile**) **cuiva** = A fi (în posesia sau) la discreția cuiva:

[...] *și pe urmă prietenele: „Cum a fost ea crescută, mititica, și pe ce mâini a-ncăput!... o s-o bage-n pământ păgânul!”* (I. L. CARAGIALE)

Aceste cărți încăpând pe mâna unor șarlatani ignoranți, ai să auzi vorbindu-se că fac minuni. (ION CREANGĂ)

Sărmane cărăbuș, pe ce mâni încăpuși! (VASILE ALECSANDRI)

A nu-i încăpea cuiva strigările (Reg.) = A fi excedat de treburi:

De dimineață și până seara târziu, femeii nu-i mai încăpeau strigările.

A nu-l (mai) încăpea (pe cineva) locul (de bucurie, de veselie etc.) = A fi (foarte neastâmpărat sau) foarte bucuros:

[...] *un cioban, cum a intrat azi de dimineață în biserică, pasărea a început să cânte de să se spargă, și este așa de veselă, încât pare că nu o încapă locul.* (P. ISPIRESCU)

Câtă-i curtea hanului de mare, ca p-o beizadea n-o să-l mai încapă locul! (BARBU DELAVRANCEA)

A nu-l încăpea (pe cineva) vremea (sau a nu încăpea cu timpul) (Înv.) = A nu avea timp suficient pentru a face ceva:

[...] *apoi, după o mică pauză, ne adresă aceste cuvinte: – Dacă m-ar încăpea vremea, v-aș povesti de când se numește acest fel, căci înainte de vro douăzeci și unul de ani se chema Turnul Bicașului.* (PROPĂȘIREA, vol. 1, 1980)

A-i încăpea (sau a-i pica, a-i cădea) în labă (sau în labe). v. **labă**.

A nu-și (mai) încăpea în piele sau a nu-l mai încăpea pielea (de bucurie) (de mândrie) sau de fericire (Fig.) = A fi foarte bucuros, mândru sau fericit:

Nu mai încăpea-n piele kir Ianulea de fericire... Ziafeturi peste ziafeturi zi și noapte, cu toate bunătățile și trufandalele. (I. L. CARAGIALE)

– Apoi vezi c-așa sunteți voi, proștii... Uite-așa, nătângi și căpcăuni!... Adică pentru că tu ai câteva petice de pământ, nu-ți mai încapi în piele de fudulie? (LIVIU REBREANU)

PAPURĂ: *Frumoasă imagine!... umbra sceptrului... mi-o repetați în toate zilele... e cam monotonă, însă plăcută... și ce mai face poporul?... nu l-am văzut de mult...* TÂNDALĂ: *Nu-și încăpea în piele de fericire.* PAPURĂ: *Așa să fie, Păcală, își încapă sau nu-și încapă?* PĂCALĂ: *Nu-și încapă... e burduf...* (VASILE ALECSANDRI)

A nu-și (mai) încăpea în piele sau a nu-l mai încăpea pielea de gras (Pfm.) = A fi foarte gras:

Ș-apoi, nu știi? Sunt o persoană vertuoasă... vertuoasă, de nu-mi încap în piele... sunt jurată să păzesc credința... (VASILE ALECSANDRI)

Nu (mai) încapă vorbă (sau îndoială, discuție) (Pop. și fam.) = Este cert, este neîndoielnic:

– Bine-ați făcut, că i-ați mai tăiat puțin din nas. A început să se cam obrăznicească. În privința asta nu mai încapă discuție. Dar iarăși nu trebuie să ajungem la cuțite. Nu-i frumos și nu se cuvine. (LIVIU REBREANU)

S-a uitat tot timpul să vadă ce scriu și a mers până la a înțelege greșit ce scrisesem și a se contrazice cu mine pe o chestiune în care nu încăpea discuție. (JENI ACTERIAN)

Nu mai încapă vorbă (sau Mai încapă vorbă?) = Este cert:

Mai încapă vorbă?! Nu numai că voiam, eram încântat! (PANAIT ISTRATI)

Dar nici nu mai încapă vorbă, desigur că merge și d-nu Dan cu noi. (AL. VLAHUȚĂ)

Acum încalte numai poate încăpea vorbă, era în completă mizerie. (I. L. CARAGIALE)

Nu-l încapă cămașa (Îvp.) = Este neliniștit:

Din cauza datoriilor mari nu-l mai încapă cămașa și este abătut.

ÎNCĂRCA

A fi încărcat de ani = A fi în vârstă, bătrân:

Stă pe tronul-i Mircea încărcat de ani. (D. BOLINTINEANU)

A se încărca de (sau cu) doamne-ajută = A-și găsi beleaua:

S-a încărcat Mușat de Doamne-ajută, a intrat în cârcotă cu avocatul, începe să spuie și el una-două [...] (MIHAI EMINESCU)

Mă încălecăse parcă Necuratul, de credeam c-am prins pe Dumnezeu de un picior, și abia târziu am ajuns să văd că m-am încărcat cu Doamne-ajută și mi-am luat ciumă în casă (IOAN SLAVICI)

A-și încărca bateriile (Fam.; fig.) = A se reface (fizic sau) psihic:

Sunt sigur că revenirea în România, pentru câteva săptămâni măcar, i-ar fi încărcat bateriile [...] (ION COJA)

A-și încărcă stomacul cu... = A mânca prea mult:

Un om, al cărui stomac e încărcat cu mâncări, se teme de orice muncă și caută tot numai odihnă. (VICTOR LAZĂR)

A-și încărcă sufletul cu... = A-și împovăra conștiința:

Făt-Frumos, Făt-Frumos, decât să-ți încarci sufletul cu mine, mai bine ai face să-mi legi aripa, că mult bine ți-oi prinde. (P. ISPIRESCU)

Oameni suntem, de ce să-mi încarc sufletul? (MARIN PEDA)

Își încarcă sufletul, peste cele nouăzeci de omoruri cu încă nouă. (GALA GALACTION)

ÎNCÂNTAT, -Ă

Încântat de cunoștință = Formulă de politețe prin care se arată plăcerea de a fi făcut cunoștință cu cineva:

Apoi a reuși să fie mai penibil decât mine, adăugând: „Încântat de cunoștință”. (DAN LUNGU)

– Mă bucur de cunoștința dv. Un evreu este totdeauna încântat când se găsește în preajma slujitorilor Domnului. (GALA GALACTION)

ÎNCEPE

A începe o bute = A începe o bute plină cu vin sau cu altă băutură:

De bucurie că avea un oaspe așa ca Hercule, el dete cep la o butie de vin foarte vechi. (P. ISPIRESCU)

Iară Setilă, dând fundurile afară la câte o bute, horpl Ț-o sugea dintr-o singură sorbitură [...] (ION CREANGĂ)

A o începe bine = A obține succes de la început, a păși cu dreptul:

Ce trebuie să fac ca s-o încep bine? (V. EM. GALAN)

ÎNCEPERE

A face începere (Înv.) = A porni o activitate:

În documentul menționat, cererea lui I. Hartulari, inginer de profesie, este recomandată în următorii termeni: „hotărând a face începere ca să deschidă baie în pământul acesta [...] (GH. PLATON)

ÎNCEPUT

A avea începuturi bune = A avea o pregătire bună:

Iar dacă ai crede că aici în Brașov ar mai putea lua ori la sași, ori la altă școală ceva începuturi bune de latină și germană pe lângă celelalte cunoștințe elementare [...] (EUGEN LOVINESCU)

ÎNCERCA

A încerca marea cu degetul. v. **deget.**

A-și încerca (sau **a-și ispiți**) **norocul.** v. **noroc.**

ÎNCERCARE

A pune la încercare = A testa calitățile (unei persoane sau) ale unui obiect. A testa puterea de rezistență a unei persoane:

Am văzut la ucraineni, bieloruși și poloni cum flăcăul pune la încercare inteligența fetei, dându-i diferite enigme spre dezlegare [...] (PETRU CARAMAN)

De fapt, el te iubește cu disperare, dar, neștiind dacă și tu îl iubești, te pune la încercare să vadă dacă poți să-l iubești și așa nesuferit. (IRINA PETREA)

ÎNCERCAT

A cumpăra (sau **a vinde**) **pe încercate** = A cumpăra (sau a vinde) cu condiția ca marfa să poată fi probată sau verificată înainte de a fi cumpărată:

Tovarășe, ochelarii se iau pe încercate... Viu eu poimăine aci din nou, cu mai multe perechi de ochelari, să-ți alegi... (CAMIL PETRESCU)

Pepenii se vând pe încercate.

ÎNCETIȘOR

A (se) lua pe (lângă) cineva cu binele (rar bine), **cu binișorul** (cu buna), **cu frumosul** sau **încet** (încetișor ori cu încetișorul). v. **lua.**

ÎNCHEGA

Minte de încheagă (sau **îngheață**) **apele**. v. **apă**.

ÎNCHEIA

A i se încheia (calea în) codru (Reg.) = A nu mai avea nicio posibilitate. A se termina cu plăcerile:

Și merg ei o zi, merg două, și merg patruzeci și nouă, până ce de la o vreme le intră calea în codru și atunci numai iaca ce le iese înainte un om spân [...] (ION CREANGĂ)

A încheia pace = A face să înceteze ostilitățile:

În acest război, atât decizia lui Ștefan de a redeschide ostilitățile cu turcii, cât și aceea de a încheia pace separată nu au fost probabil concertate cu alte state europene. (BOGDAN MURGESCU)

A încheiat-o cu... = A renunțat (la...):

De fapt, am cam încheiat-o cu televiziunea. Am mai avut tentative de a mă întoarce de vreo două ori, dar ce naiba mai poți face după Călinescu? (IULIAN COMĂNESCU)

A se încheia la gură (Arg.) = A fi discret. A nu trăda:

– Ai grijă să te închei la gură și să-ți vezi de treburile tale!, i-a zis individul taximetristului.

A-și încheia zilele sau **viața (unde va)** = A-și petrece ultima perioadă din viață într-un anumit loc:

[...] neputându-se împărți de a petrece la schitul Brazii lângă mormântul maicei, și la Galați, lângă acel al părintelui său, au preferat a-și încheia zilele lângă Mormântul Mântuitorului. (GH. ASACHI)

Apoi se urcă pe muntele Nebo, de unde privește pământul făgăduit înainte de a-și încheia viața, la 120 de ani. (ARINA AVRAM)

S-a încheiat bobocul (Reg.) = Gata, nu mai merge!:

Ei nu se mai înțelegeau deloc și ea i-a spus că s-a încheiat bobocul și de acum fiecare va merge pe drumul lui.

ÎNCHIDE

A (se) închide urna = A (se) termina, conform legislației în vigoare, timpul în care cetățenii își pot exercita dreptul la vot:

Emblematic rămâne, în acest sens, faptul că, după 1996, toate partidele care au organizat alegerile nu s-au mai regăsit la putere după ce urnele s-au închis. (CRISTIAN PREDA)

A i se închide cuiva cărările = A nu mai avea nicio soluție de a rezolva o problemă. A nu mai putea face nimic:

Și mergând el tot înainte prin codri întunecoși, de la un loc se închide calea și încep a i se încurca cărările, încât nu se mai pricepe fiul craiului acum încotro să apuce și pe unde să meargă. (ION CREANGĂ)

A i se închide cuiva glasul (Pfm.) = A amuți:

De când te-am văzut, nu pot nici striga; mi s-a închis glasul. (PETRU REZUȘ)

A i se închide cuiva ochii (de somn) = A-i fi foarte somn. (Fig.) A fi foarte obosit:

Deși e evident că ți se închid ochii de somn! (ALINA NEDELEA)

A închide cu cheia (sau **cu lacătul**) = A încuia:

Deschide ușa... – Nu pot, că m-o închis moșu-meu cu cheia. (VASILE ALECSANDRI)

A închide cuiva ochii = A fi lângă cineva în momentul morții:

Soția îi ținea lumânarea aprinsă, i-a închis ochii și i-a coborât pleopele până s-a stins.

A închide gura = A lipi buzele una de alta. A nu mai vorbi. (Pex.) A muri:

Fără să-i pese de răspunsul celuiilalt, Gingă a închis gura și acum avea în ea o smochină zaharisită, pe care a început s-o mestece tacticos. (ȘTEFAN AGOPIAN)

Dar au și ei, ca toată lumea, o mână de suflet și-și leapădă și ei potcoavele, cum se zice, după ce au fript în dreapta și au pârlolit în stânga, adică când vine o sfântă de moarte și le închide gura. (P. ISPIRESCU)

A închide (sau a astupa) gura (cuiva) = a) A face pe cineva să tacă:

Se ținea tare și i-a închis gura cea mare când a început să insinueze că știa ea bine ce fel de poamă îi este nepotul. (MARIUS OPREA)

b) (Fig.) A pune capăt protestelor sau obiecțiilor cuiva:

[...] cu aceste îndrăznețe cuvinte ei au voit să închiză gura conservatorilor, puindu-i între necesitatea de a tăcea și pericolul de a vorbi [...]. (MIHAI EMINESCU)

I-a închis gura doar cu două teancuri groase de bani cu banderola Băncii Naționale. (CRISTIAN TEODORESCU)

A închide mâna = A strânge degetele, făcând mâna pumn:

El a închis mâna dreaptă și era gata să bată cu pumnu-n masă.

A închide ochii (pentru totdeauna) (Fig.) = A muri:

[...] și încep să mă gândesc cu spaimă ce se va alege de biata asta de gospodărie când voi închide eu ochii. (LIVIU REBREANU)

[...] la 93 de ani, [Jean Negulescu] avea să închidă ochii pentru totdeauna. (CĂLIN CĂLIMAN)

A închide ochii = a) A coborî pleoapele, acoperind globii ocular:

De oboseală, ea a închis ochii.

b) (Fig.) A se face că nu observă un lucru. A trece cu vederea:

Ai să vezi însă că o să fii silit să te ocupi și de socotelile lui, fiindcă ai să găsești contracte făcute, bani dați pe muncă, datorii la țărani. – O să închid ochii. (DUILIU ZAMFIRESCU)

Chiar în Amara vor închide ochii față de abaterile mai mici, cum au și făcut de altfel de vreo câteva zile de când se frământă mai stăruitor

lumea, dar vor împiedica cu energie devastările sau incendiile. (LIVIU REBREANU)

A închide ochii și urechile = A se preface că nu observă:

Cârciumarul închidea ochii și urechile, fiind vorba de bunul mers al afacerii, și doar în răstimpuri se strecura în odaia unde petreceau domnii și numai ca să vadă să fie toate în ordine. (LIVIU REBREANU)

A închide paranteza = **a)** A pune, în scris, partea a doua a parantezei la locul cuvenit:

Din neatenție, copilul a uitat să mai închidă paranteza.

b) (Fig.) A încheia o digresiune făcută în timpul unei comunicări:

O înrudire relativă cu punctul de vedere sămănătorist – pentru a închide paranteza despre descendența maioreșciană – o înregistrăm și în cuprinsul ideologiei poporaniste [...]. (FLORIN MIHĂILESCU)

A închide pliscul cuiva (Fam.) = A face pe cineva să tacă. A reduce pe cineva la tăcere:

– Ho, cioară, fi-ți-ar neamul de râs, ho!... Și închide pliscul că te pocnesc de-ți sar măselele tocmai în curtea bisericii!... (LIVIU REBREANU)

A închide dosarul (sau **un dosar**). v. **dosar**.

A închide ușa pe din afară! (Arg.) = Pleacă! Ieși!:

Închide ușa pe din afară și să nu te mai văd aici niciodată!

A nu închide ochii sau **un ochi** (toată noaptea) = A nu putea dormi:

Și după cum vă spuneam, doamnă farmacistă, am o insomnie atât de păcătoasă, încât n-am putut închide un ochi toată noaptea. (FLORENTIN SMARANDACHE)

A se închide în sine = A-și interioriza gândurile sau sentimentele:

Se închide în sine, în amară, exclusivă dualitate cu sinea sa acum trează. (N. STEINHARDT)

Dar Mateiu e un giuvaer, un unicat, închis în sine (orice creație, orice univers e închis în sine), tainele și talismanele și le dăruiește anevoie. (IDEM)

A se închide părul cuiva (Spc.) = A căpăta o nuanță mai închisă:

Parcă nu e ea, înainte avea părul mai închis la culoare, dar dacă tot e părul ei, de ce și-l ascunde sub pălării? (RADU SERGIU RUBA)

A-și închide porțile = A-și încheia activitatea:

Tot studenții însă pot face ca universitatea să-și închidă porțile. (LUCIAN NASTASĂ)

A-și închide urechile (Pfm.) = A-și astupa urechile pentru a nu auzi ceva:

Jucați-vă cu pavilioanele urechilor, unde se găsesc 115 puncte de presopunctură pentru tot corpul. Închideți urechile timp de 10-15 secunde. (CONSTANTIN DRĂGAN)

(Fig.) A nu voi să asculte ceva sau de cineva: [...] *iar când ajunge la intersecția cu cealaltă parte implicată, închide ochii, închide gura, închide urechile și merge mai departe. (CRISTINA FRÎNCU)*

ÎNCHINA

A închina armele sau **steagul** (Fig.) = A capitula:

Cum solul nu vorbea, Dariu înțelese că sciții îi închină, cu aceste semne, pământul, apele, aerul și armele lor. (AL. VLAHUȚĂ)

[...] *spătarul Coman se ridică din mijlocul sfatului: „De ce să închini steagul Moldovei, măriă-ta? De ce să închini steagul?” (EUGEN LOVINESCU)*

A închina averea (Înv.) = A da, a dona cuiva toate bunurile:

Și unul dintr-aceștia a fost și Ciubuc mocanul, care, neavând femeie, nici copii, ce i-a venit mai târziu, de evlavie cea multă ce avea, sau din alte împrejurări, a închinat toată averea sa Mănăstirii Neamțului [...] (ION CREANGĂ)

A închina cuiva o cetate (Înv.) = A preda o cetate în semn de supunere :

Apoi după predarea lui Osman-pașa, ne-am dus de am înconjurat Vidinu; acolo, pe când așteptam din ceas în ceas să iasă turcii la luptă dreaptă, ne-am pomenit într-o bună dimineață că ardică steag alb și trămit la ghereraru nostru să-i închine cetatea. (ION GHICA)

A închina cuiva o țară sau **cheile țării** = A face declarații de supunere în numele țării:

Întăiu au scris la nemți, de închina țara, apoi au fugit de la leși în Cameniță. (ION NECULCE)

A închina o mănăstire = A subordona o mănăstire altei mănăstiri sau unei patriarhii:

Iar dacă ctitorul se teme că mănăstirea se va dărâma sau că ar putea să se ruineze după moartea lui, atunci o închină. (DIMITRIE CANTEMIR)

A închina paharul (sau **un pahar, un pocal, o cupă** etc.) = A închina în cinstea cuiva:

Stan a închinat un pahar chiar în sănătatea clopotului celui mare, care s-a făcut pe socoteala lui Mitrea. (IOAN SLAVICI)

Se hotărâse să intre în prima cârciumă, în fața fabricii de pe calea Plevnei, să asculte o vorbă, să închine un pahar de vin cu un cunoscut și să mai întrebe ce se mai aude prin lume. (G. M. ZAMFIRESCU)

A închina steagul (Fig.) = A muri:

Nici pre un tătar nu-l lăsa să calce teafăr în cetate... care cum se apropia închina steagul. (SIMION FLOREA MARIAN)

A se închina cu slujba = A se pune la dispoziția cuiva, a servi interesele cuiva sau a susține o anumită cauză:

Auzind și el de făgăduința împărătească, ce se gândi, ce se răzgândi, că numai își luă inima în dinți, încumetându-se pe ajutorul lui Dumnezeu și pe voinicia sa, și plecă și el la împăratul să se închine cu slujba. (P. ISPIRESCU)

A se închina dracului = A se devota practicilor necreștine:

Dacă te uiți atent la fundamentele lor, e de parcă s-ar închina la Dracu'. (ANDREI RUSE)

A se închina pântecului = A fi gurmând:

Argatul unui preot de sat era foarte amărât. Preotul, cam strâns, nu-i da niciodată mâncare până să se sature bine, sub cuvânt că un om nu trebuie să se închiuie burții. (P. ISPIRESCU)

A-și închina viața. v. **viață.**

Mă închin de sănătate (Înv.) = A transmite cuiva salutări:

Dumneai jupânei Dumitranei și la fiul dumisale chir Costandin și la chir Zamfir mă închin cu sănătate; jupâneasa Hagica să închină dumatile cu sănătate. (DIN ISTORIA COMERȚULUI la ROMÂNI)

ÎNCHIPUIRE

A-și face închipuiri = a) A intra la griji sau la bănuieli:

Uneori n-o vedea câte două zile. Atunci era trist, îngrijat, își făcea fel de fel de închipuiri. (AL. VLAHUȚĂ)

b) (Înv.) A-și imagina:

Doctorul îmi zice că se teme că mă fac ipohondru: asta nu mă fac, în înțelesul care se ia, adecă unul care-și tot face închipuiri; ba, din contra, nu-mi pot închipui nemica, ci văd numai o realitate goală și rece. (TITU MAIORESCU)

O închipuire de... = Un fel de..., ceva asemănător cu...:

Un om i-a cârpit coperișul și i-a făcut o vatră cu o închipuire de horn. (LIVIU REBREANU)

ÎNCHIS, -Ă

A face un lucru cu ochii închiși = A face un lucru ușor, fără dificultate; a face un lucru fără o cercetare prealabilă:

Știa cu ochii închiși ce trebuie să predea fiecărei clase, era conștientă că unora de abia le rămâne ceva în minte oricât le repeta ea săptămână de săptămână [...] (STELIAN ȚURLEA)

Am făcut calculul cu ochii închiși.

A se desfășura sau **a se ține cu ușile închise** (D. ședințe, adunări etc.) = A se desfășura fără participarea unor persoane din afară:

Între 6 și 13 aprilie 1954 s-a desfășurat, cu ușile închise, „Procesul grupului de spioni și complotiști în frunte cu L. Pătrășcanu”. (ION IANOȘI)

La primul [proces] nu am luat parte, nu a luat parte nimeni, a fost judecat cu ușile închise și a fost condamnat la temniță grea pe viață. (LUCIA HOSSU LONGIN)

Se joacă cu casa închisă (D. un spectacol) = Se spune atunci când s-au vândut toate biletele cu multă vreme înainte (la un spectacol):

Nimic altceva decât spectacolul care, de cel puțin 70 (șaptezeci) de ani, se joacă cu casa închisă la Teatrul numit România. (G. BĂLĂIȚĂ)

Toate spectacolele se jucau cu casa închisă, era un public extraordinar, seară de seară aveam succes, se cereau bisuri... (OANA GEORGESCU)

ÎNCHISOARE

A ține pe cineva la (sau **în**) **închisoare** = A ține pe cineva închis:

Deținutul a fost ținut la închisoare cinci ani.

ÎNCLEȘTA

A i se încleșta (cuiva) fălcile (sau **gura**) = A i se înțepeni cuiva maxilarele. (Pex.) A nu mai putea vorbi:

Mi se încleștaseră fălcile, de nu mai puteam vorbi. (CAMIL PETRESCU)

O emoție distrugătoare îi încleșta fălcile, bătăile inimii îl sufocau. (AL. VLAHUȚĂ)

ÎNCOACE

A avea pe vino-ncoace. v. **avea.**

A se da mai încoace = A se apropia:

Deschide-ți cutiile să vedem și noi. Ai, dă-te mai încoace! (NICOLAE FILIMON)

Ce mai încoace (și) încolo = E inutilă orice discuție. Nu avem altă alternativă:

E nebun, ce mai încoace și încolo; e nebun furios și vrednic de gheenă. (N. STEINHARDT)

Că erau încurcați bine, ce mai încoace și încolo, toată lumea vorbea. (VALERIU ANANIA)

Mai încoace de... = Mai aproape de timpurile noastre:

Mult mai încoace de timpii fabuloși... muzica a fost prețuită. (AL. ODOBESCU)

ÎNCOLO

A căuta încolo, a căuta pe dincolo (Pfm.) = A căuta în toate părțile:

Așa Sf. Aranghel se face că-l caută prin pădure. Îl caută încolo, îl caută pe dincolo, nu e, nu e! (DIN VIEAȚA POPORULUI ROMÂN, 1913)

Se ițește el pe colo, se ițește pe dincolo, dar pace bună! iezii nu-s nicăiri!... (ION CREANGĂ)

A lăsa (sau a da) pe cineva încolo (Pfm.) = A ignora:

– Aș, agitații, mormăi silvicultorul. Mai dă-le încolo de agitații! Parcă statul are să se prăbușească din pricina unui cântec... (LIVIU REBREANU)

A se duce până (mai) încolo (Pop.) = A se duce destul de aproape:

Băiatul s-a dus până mai încolo și vine repede.

A umbla (sau a se duce) încolo și încoace ori încolo... încoa (Pfm.) = A umbla sau a se duce dintr-o parte în alta:

Și atunci am început să umblu repede, cu capul în pământ, mergând ca-n vis pe pietrișul aleii, încolo și încoace. (MARIN MĂLAICU-HONDRARI)

În timp ce ne pregăteam, foindu-ne încolo și încoace ca nu cumva să uităm ceva, tata se apropia de noi. (GH. VÎRTOSU)

De astăzi (sau de mâine etc.) încolo = Începând de azi (de mâine etc.):

De mâine încolo puteți să așteptați demisia mea. (LUCIA DEMETRIUS)

De atunci încolo = De atunci înainte, după aceea:

Cu sunete de flaut / Poți să-ntâmpini patrioții ce-au venit de-atunci încolo? (MIHAI EMINESCU)

Fugi încolo! (Pfm.) = Nu mai spune fleacuri!:

Dacă vorba-i e plăcută, și tăcerea-i încă place, / Vorba zice: „fugi încolo”, râsul zice: „vino-ncoace!” (MIHAI EMINESCU)

– Cum să ne fie popă, măi vericule? Nu ne-am îmbătat împreună? Și unul ca el să mă grijască, să mă spovedească? Fugi încolo, frate! (ION AGÎRBICEANU)

Încolo și încoace = De colo până colo, în toate părțile, dintr-o parte în alta:

Începe a purta caii încolo și încoace. (ION CREANGĂ)

Lasă-l (sau dă-l) încolo = (Eufemism pentru «dă-l dracului») nu te mai ocupa de el, nu-i mai arăta atenție sau afecțiune:

Lasă-l încolo! Că prea e nu știu cum!... Auzi d-ta! pălărie nouă și biletul! zice mamă, prefăcându-se foarte supărată. (I. L. CARAGIALE)

Mai încolo = Mai departe:

Calul pornește la pas, până ce iese mai încolo, departe. (ION CREANGĂ)

Până (mai) încolo = Până nu departe:

Mergeți sănătos, moș Vasile, zicem noi, petrecându-l până încolo. (ION CREANGĂ)

ÎNCOLȚI

Mă încolțesc nevoile (Pfm.; fig.) = Nu mă lasă nevoile:

Dă-i timp celuiilalt să se convingă singur că nu ești vreun căpcăun; că, până la urmă, ești tot un om ca și el, încolțit de griji și nevoi, și care nu vrea altceva decât să le poată pune copiilor în față o farfurie de mâncare. (ION LAZU)

De câteva zile, toaletele multor restaurante din București sunt „tapetate” cu astfel de arme electorale, plasate taman acolo unde-i pică ochii alegătorului când îl încolțesc nevoile. (<http://bancuri.federal.ro/>)

ÎNCOPCIA

A încopcia mâinile (pe piept) (Pop.) = A încrucișa mâinile pe piept. (Pex.) A muri:

Când Huțu cânta sau citea apostolul, Budulea își încopcia mâinile pe piept, privea o dată la dascăl și rămânea cu capul plecat. (IOAN SLAVICI)

ÎNCORNORAT, -Ă

A o face prea încornorată (Pop.) = A spune ceva de necrezut:

Apărătorul a citat însă și această prea încornorată poveste tot din dosarul unui proces, al altui om care furase și el o pâine. (CEZAR PETRESCU)

A spune una încornorată (Pop.) = A exagera:

De data asta, el a spus una încornorată și toți se ghionteau și pufneau în râs.

ÎNCOTRO

A nu mai avea încotro = a) A nu mai avea nicio posibilitate. A nu avea altă scăpare. A nu găsi altă soluție:

Ce face toată lumea, vom face și noi, că n-avem încotro. (LIVIU REBREANU)

b) A fi constrâns să... A nu avea altceva decât...:

Dacă văzu că n-are încotro, merseră la grajd. (P. ISPIRESCU)

N-am încotro; mort-copt, trebuie să te ieu cu mine. (ION CREANGĂ)

Care (sau **cine**) **încotro** (**poate**) = În toate direcțiile. Care pe unde poate:

Voi împrăștiați-vă care încotro și vă duceți acasă. (P. ISPIRESCU)

Fugiseră care încotro de groaza ianicerilor. (C. NEGRUZZI)

N-ai încotro! = Nici că se poate! Nici vorbă! Vorba vine!:

Da, de onest, n-ai încotro! (I. L. CARAGIALE)

ÎNCRÂNCENA

A i se încrâncena cuiva carnea = A-i fi frică:

[...] s-a încrâncenat carnea pe dânsul și i-a venit așa o jale și o părere de rău, cum numai cel ce vrea să se pocăiască le are! (DIN VIEAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 22-24, 1914)

De câte ori dascălul Pamfil cetește în gromovnic [carte populară cu caracter astrologic] că iar are să fie zavistie mare și tăiere și războaie între împărați, mi se încrâncenă inima și n-am somn. (MIHAIL SADOVEANU)

ÎNCREDERE

A da vot de încredere = A aproba în parlament activitatea sau programul unui guvern:

Ia să schimbăm acum situațiunea și să ne închipuim că noi am da un vot de blam, și Senatul un vot de încredere; (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

În toate țările, șeful guvernului cere din când în când un vot de încredere parlamentului. (MIHAIL FĂRCĂȘANU)

A inspira (sau **a influența cuiva**) **încredere** = A dovedi unei persoane că se poate conta pe ea:

Securitatea îl introduce în acțiune pe Costică Niculescu, care prin trecutul lui de fost deținut legionar poate inspira încredere. (LUCIA HOSSU LONGIN)

Fața lui, tânără și bărbătească, insufla încredere. (C. NEGRUZZI)

A pune chestiunea de încredere = A cere deputaților să-și precizeze în anumite împrejurări, prin vot, atitudinea față de politica guvernului:

Când am ridicat chestiunea prealabilă, am făcut – o pentru că voiam să evit a vorbi în chestiunea de încredere sau de neîncredere; fiindcă stăruieți, însă, ca să se dea un vot de încredere guvernului, mă văd nevoit să vorbesc și eu [...] (GH. MANU)

Om (sau **persoană**) **de (mare) încredere** = Persoană pe a cărei cinste (fidelitate, vrednicie, discreție) cineva se poate bizui, căreia îi poate încredința chestiuni sau sarcini importante:

Vătășelul [(în trecut) funcționar inferior la primărie] Lazăr Odudie, omul de încredere al

lui Cosma, venea în urma lui, cu capul gol.
(LIVIU REBREANU)

Post de (mare) încredere = Post care se încredințează numai persoanelor vrednice de încredere deplină:

Cu aceste însușiri Costin și-a atins țelul intrigilor sale, dar nu s-a mulțumit cu atât și, deși ocupa un post de încredere pe lângă domnitor, a continuat să slujească lui Besack [...] (NICOLAE ȘUȚU)

ÎNCREDINȚARE

Cu (bună) încredințare (Pop.) = Cu speranță, în mod sigur:

Atunci puse împăratul oameni să strige prin toată împărăția că cine se va găsi să aducă lapte de pasăre de peste apa Iordanului, acela să știe cu bună încredințare că va dobândi cal împărătesc și jumătate împărăția. (P. ISPIRESCU)

ÎNCREDINȚAT, -Ă

A fi (sau **a rămâne**) **încredințat că...** = A fi convins, a avea siguranța că...:

Erau încredințați că tatăl lor știa ce spune. (P. ISPIRESCU)

Fii bine încredințată că n-are să ne știe nici pământul. (ION CREANGĂ)

Încredințat fiind că cetitorul îmi va rămâne mulțumitor. (C. NEGRUZZI)

ÎNCREMENI

A-și încremeni ochii (sau **cu ochii**) = A se holba la ceva sau la cineva:

Ciobănașul, zărindu-mă, încremeni cu ochii la geamantan. Când vruî să-l întreb, copilul se dete sfios cu câțiva pași îndărăt; (SILVIAN IOSIFESCU)

ÎNCRESTA

A încresta pe cineva = A bate zdravăn pe cineva:

La Grumăzești, pe maluri, unde cazacul jură / Pe mine, chiar pe mine, m-au încrestat la gură! (VASILE ALECSANDRI)

ÎNCREȚI

A încreți (sau **a încrunta**) **sprâncenele**. v. **sprânceană**.

A i se încreți (sau **încrâncena**) (**cui**) **carnea** (**de pe trup**) = A se încrâncena, a se înfiora:

Se încrețea carnea pe trup, auzindu-se grozăviile și cruzimile făcute de acești tâlhari. (ION GHICA)

ÎNCROPI

A încropi din tei curmei (Pop.) = A strânge câte puțin:

S-au gândit și s-au socotit că e mai ușor a lega viața în tei și-n curmei dacă sunt împreună. (PETRU DEMETRU POPESCU)

Am pus aceste întrebări nu pentru mine, care de bine, de rău am o bucată de pâine, cât în locul domniilor voastre, care legați tei de curmei ca s-o duceți de azi pe mâine. (NICOLAE DABIJA)

A-și încropi traiul (Pop.) = A-și îmbunătăți traiul:

Copilașii să-mi hrănesc, / Traiul să mi-l încropesc. (POP.)

E vorba de fiul unor țărani nevoiași, dar harnici, care trudeau din greu, asemenea bunilor și străbunilor, să-și încropească traiul de azi pe mâine [...] (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 31, 1978)

ÎNCRUCIȘA

A încrușișa săbiile = A se duela:

Săbiile începură a se încrușișa. (MIHAI EMINESCU)

Răspunsul la problema de a ști dacă cele două popoare vor încrușișa din nou săbiile fără să fie silite la aceasta de cauze ce le constrâng va depinde de aceste decizii. (GH. BUZATU)

Timuș depuse trupul domniței la umbra unui copac și încrușișă sabia cu Coribut, căci el era inamicul ce i se pusese în cale. (NICOLAE GANE)

A pune (sau **a încrușișa**) **mâinile pe piept**. v. **mână**.

A-și încrucișa brațele = A sta inactiv (în semn de protest). A avea o atitudine de indiferență:

În loc să încrucișăm brațele pe piept... să ne facem mai bine datoria. (MIHAIL SADOVEANU)

A-și încrucișa privirile = A se privi unul pe celălalt:

Și când ni s-au încrucișat privirile, parcă s-ar fi risipit o vrajă, s-a răsucit pe călcâie și a luat-o pe coridor [...] (RADU MĂRCULESCU)

ÎNCRUCIȘAT, -Ă

A sta, a ședea etc. cu brațele (sau **mâinile**) **încrucișate** = A sta în inactivitate:

Sta bietul om cu mâinile încrucișate. (P. ISPIRESCU)

Se lăsă mai mult să cadă decât să se așeze pe scaun, cu mâinile încrucișate pe genunchi și cu capul plecat. (CALISTRAT HOGAȘ)

ÎNCUIBA

A i (se) încuibă în cap (sau **în inimă**) = A-i intra în cap o idee:

Cu cât se apropia însă sorocul, cu atât frica-i se încuibă în inimă. S-ajungă el la bătrânețe să-l mănânce procesele și avocații! (LIVIU REBREANU)

ÎNCUIETOARE

A avea două chei pentru o încuietoare (D. oameni) = A fi șiret:

Bănuiau ei că femeia are două chei pentru o încuietoare, dar n-au crezut că poate fi atât de șireată.

ÎNCURCA

A (i) se lega (cuiva) limba (în gură) sau **a-i pieri** (sau **a i se încurca, a-i îngheța, a i se îngroșa, a i se lua, a i se scurta**) **(cuiva) limba. v. limbă.**

A (se) încurca lucrurile = A (se) crea o situație complicată, din care cu greu mai poate ieși cineva:

Na, na, că se încurcă lucrurile. (ION PAS)

A fi încurcat în trebi = A fi ocupat peste măsură:

E încurcat în trebi ce nu-l lasă a cultiva cunoștința locuitorilor. (C. NEGRUZZI)

A i se încurca (cuiva) potecile = A da de belea:

Și mergând el tot înainte prin codri întunecoși, de la un loc se închide calea și încep a i se încurca cărările, încât nu se mai pricepe fiul craiului acum încotro să apuce și pe unde să meargă. (ION CREANGĂ)

De data asta i s-au încurcat rău potecile și acum nu mai știa ce să facă.

A i se încurca zilele cuiva sau **a încurca lumea** = A fi inutil. A stânjeni pe cei din jur:

Vai de amărâtul care și-o încurca zilele cu o smintită ca tine. (OVIDIU CONSTANTINESCU)

Da' mai încurcă lumea câteva fetișcane ce nu s-au prins în horă și li se scurg ochii să fie și ele printre cele mari. (BARBU DELAVRANCEA)

Fostul ei bărbat va trăi mai puțin, dar prea mult pentru a încurca lumea și a face tot rele. (ION SÎRBU)

A încurca borcanele (Pop.) = A face o confuzie:

Deși prostul știe să citească, el încurcă borcanele, din cauza gândirii. (GEORGE TUICĂ)

Nevoile și le face, firește, în pat, și adeseori încurcă borcanele: urinează în gamela din care mănâncă [...] (N. STEINHARDT)

A încurca cuvinte = a) A îngăima cuvinte, a bolborosi din cauza uimirii:

Acī se întuneca glasul, ce tremura ca de flori, și vioara s-auzea limpede și puternic, aci glasul se deștepta și încurca cuvinte ciudate, iar vioara-și zbârnâia coardele ciupite. (BARBU DELAVRANCEA)

b) A minți:

Nu cumva Nae încurca puțin cuvintele, le schimba posesorul, ca în jocul acela din copilărie [...] (SORIN STOICA)

A încurca locul (sau **lumea, zilele etc.**). v. **loc.**

A încurca vorba = A vorbi confuz pentru a ascunde adevărul. A da răspunsuri evazive:

Băiatul încurcă vorba. (ȘEZĂTOAREA, II)

Evident că nu mă voi plânge... dar voi bâlbâi, mă voi încurca în așa fel în vorbă, încât ea să înțeleagă. (GIB I. MIHĂESCU)

Iar mama Iana, strecurându-se printre prunii brumării, încurcă două-trei vorbe: – Să vedem... om veni... că de... mai cu deretecatul curții... mai cu cârpitul casei... om veni... să vedem... (BARBU DELAVRANCEA)

A o încurca (Pop.) = A duce o viață chinuită. A avea de îndurat un necaz:

– *Ba n-am încurcat-o deloc, protestă Eminescu, ori dacă am încurcat-o, tot eu o descurc. (EUGEN LOVINESCU)*

– *Am încurcat-o, Gilică! Să nu afle careva! – Cum am încurcat-o? – Rău de tot! (LIVIU CIOCÂRLIE)*

A o lăsa încurcată = A nu se mai ocupa de o afacere neclară. A lăsa un lucru nelămurit:

Așa făcea totdeauna când se pomenea în fața vreunei greutăți: se dedea la o parte și o lăsa încurcată. (IOAN SLAVICI)

– *Măria-ta, vorbim și noi. – Ei, las-o încurcată! (G. COȘBUC)*

Încurcă-lumea = Persoană care încurcă lucrurile:

Ca să adaptez o vorbă de duh din moși-strămoși, o să spun că Încurcă-lume sunt cei care nu-ți dau voie să mori, dar nici să trăiești, sunt leit criminalii ăia în serie, care se țin scai de tine de parc-ați fi legați prin cordonul ombilical. (<https://journalulevei.wordpress.com/>)

Unchiașul Petru, curat la inimă și tare în credință, stătu nițel de se gândi și o îndoială oarecare păru a se furișa în inima lui. Atunci prinse a întreba pe încurcă-lume [...] (P. ISPIRESCU)

Nu se încurcă = Nu se lasă. Nu glumește. Nu-și pierde vremea:

De aceea, călugării nu se încurcă cu deșertăciunile vieții și nu se împovărează cu târguiala vieții, cu nevastă, copii și cu gospodărie. (DANIELA DANIELESCU)

Ei își trăiesc viața până la adânci bătrâneți, dacă sunt sănătoși. Nu se încurcă „filosofând” ori analizându-se. (OCTAVIAN PALER)

Tăbărcă nu se încurcă! „Vom încerca o surpriză cu Steaua în Cupă!” (<http://www.prosport.ro/>)

Se încurcă lucrurile sau **îțele** = A (se) produce o situație complicată, confuză:

Eu, văzând că îțele se-ncurcă și că, înduișat cum era, el avea de gând să o fie drug înainte, mi-am furat căciula, m-am strecurat nebăgat în samă pe ușă, și m-am dus ca un om cuminte acasă [...] (NICOLAE GANE)

Na, na, că se încurcă lucrurile. (ION PAS)

ÎNCURCĂTURĂ

A pune (pe cineva) în încurcătură = A pune pe cineva într-o situație din care nu mai știe cum să iasă:

Prima întrebare mă pune în încurcătură, pentru că am evocat de la firul ierbii zilele acelea [...] (DANIEL CRISTEA-ENACHE)

Câte unul își închipuie, spunându-le că nu-și citesc toate cărțile, că-i pune în mare încurcătură. (EMIL BRUMARU)

A scoate (pe cineva) din încurcătură = A ajuta (pe cineva) să iasă dintr-o situație dificilă:

Acum, numai o minune mă mai scoate din încurcătură... (FLORIN LĂZĂRESCU)

Ramură crezu că o ieșire bruscă l-ar scoate mai de-a dreptul din penibila încurcătură și ar aduce la realitate pe nebun. (GIB I. MIHĂESCU)

A se afla în încurcătură = A nu ști cum să procedeze:

Împăratul și împărăteasa se afla într-o mare încurcătură. Nu știa pe care să aleagă din doi. (P. ISPIRESCU)

ÎNDĂRĂT

A da (ceva) îndărăt = A înapoia:

Ea uitase să-i dea îndărăt banii.

A da (pe cineva sau ceva) îndărăt = a) A regresa; a da pe cineva cu o treaptă mai jos, a-l retrograda:

De la o vreme încoace, însă, văzură că dau îndărăt. Unde până aci era bilșugul în casa

lor, acum ajunseră negustori grei ca fulgul pe apă, cum se zice. (P. ISPIRESCU)

Auzi, 25 și cu 15 să facă 8000 ! Monitor general, ia-l și du-l în clasa a doua ! Monitorul general mă înhăță de mânecă și mă scoase pe ușă afară. Pe drum îmi spuse: te-a dat îndărăt. (BARBU DELAVRANCEA)

b) (D. lucruri) A restitui ceva:

Elevii au dat îndărăt cărțile împrumutate de la bibliotecă.

A lua ceva înapoi (sau îndărăt). v. lua.

ÎNDELUNGA

A se îndelunga cu zile (Înv.) = A trăi mult, a-și prelungi viața:

Frumos va fi la chip acel copil și va bucura ochii părinților săi; și anii vieții lui se vor îndelunga până la nouăzeci. (MIHAIL SADOVEANU)

ÎNDEMÂNĂ

A (nu) fi la îndemână = a) A (nu) fi în preajmă ceva:

Îndeosebi lui Ion, căruia nu-i plătea nimic pentru osteneală, îi spuse să vie și el să vadă petrecerea mai târziu, ca să fie la îndemână când o fi de plecat. (LIVIU REBREANU)

Ai la îndemână toate uneltele ca să reperi cât mai repede ce ai stricat.

b) A (nu) fi pe plac:

Fiindcă preotul nu-i era la îndemână, croi pe ȋigan, ȋipând: – Marș!... Afară de-aici, tâlharilor!... (LIVIU REBREANU)

Nu mi-e la îndemână să merg până acolo tocmai acum.

c) A (nu) fi ușor să acționeze, să rezolve ceva:

Nu este o atitudine la îndemâna oricui... (<http://expressdebanat.ro/>)

A avea (ceva) la îndemână = A fi (ceva) în imediata lui apropiere:

– Lasă că am eu la îndemână... Trebuie să schimb și, fără să controleze ȋidula [(pop. și fam.) bucată (mică) de hârtie cuprinzând o însemnare scurtă (și servind ca

permis, ca dovadă, ca chitanță etc.)], i-o restitui lui Mișu, ca o bancnotă. (ION VINEA)

[...] a avea la îndemână cupeaua unui tren, roatele unei trăsurii sau picioarele unui cal înseamnă a merge șezând și a vedea numai ceea ce ȋi se dă, nu însă și tot ce ai voi. (CALISTRAT HOGAȘ)

A avea toate la îndemână = A nu-i lipsi nimic:

Era foarte bogat și avea toate la îndemână. (POP.)

Pe lângă aceasta mai avea la îndemână și o babă, care i le ținea toate-n bună rânduială. (IOAN SLAVICI)

A da (sau a sta) îndemână (Înv.) = A se ivi o ocazie favorabilă:

Că odată au trimis pe Sinan pașa cu mulȋi turci, în chip ca să se înpreune cu Matei vodă prietenește și de-i va da îndemână, să-l prinză și să-l ducă la Poartă. (CRONICARI MUNTENI)

A nu-i fi cuiva îndemână = A nu se simȋi în largul său:

Nu-i era îndemână în camera asta. (JEAN BART)

Nu mi-e îndemână să-l mai aud și nici să-l văd.

A-i face îndemână (cuiva) = A-i înlesni, a-i ușura (ceva, cuiva):

Au făcut îndemână turcilor să poată cuprinde locurile. (MIRON COSTIN)

ÎNDEPLINIRE

A duce la sau (întru) îndeplinire = A pune în aplicare:

Am adus întru îndeplinire tot ceea ce ne-aȋi poroncit. (ION CREANGĂ)

Salutul cel mai demn de memoria lui Corneliu Coposu pe care îl pot aduce cei ce-l însoțesc pe ultimul său drum este promisiunea de a duce la îndeplinire cele începute de el. (CRISTIAN FULGER)

ÎNDESA

A-și îndesa căciula pe urechi (Pop.) = A se arăta nepăsător, a se preface că nu știe despre ce e vorba:

Orice i-ai spune, el își vedea de treburile lui și își îndesa căciula pe urechi, fără să zică un cuvânt măcar.

Pe îndesate sau **pe îndesatele** = În mod apăsător, accentuat:

Ea repeta din când în când pe îndesatele: Mitocanule! Mitocanule! (DUILIU ZAMFIRESCU)

ÎNDOIALĂ

A (nu) rămâne îndoială că... = A (nu) fi sigur că...:

– Mai rămâne îndoială despre asta? zise Gerilă. (ION CREANGĂ)

Nu rămâne îndoială... că sturnii lui Pliniu și lui Marțial sunt graurii noștri. (AL. ODOBESCU)

A avea îndoială sau **îndoieli** = A nu fi sigur:

Aci i se părea că Magdala era fata muftiului de dragostea căreia se turcise, căci acum nu mai avea îndoială că-și schimbase legea. (ION GHICA)

Era mai tot timpul voios, nu avea îndoieli, afișa o încredere în partid și în viață [...] (ȘTEFAN DUMITRESCU)

A cădea la îndoială = A nu fi sigur:

Și știu... curiozitatea a căzut picătură cu picătură, din bunele dumitale intenții a căzut acolo, în locul acela din suflet unde sălășluiește îndoiala. (GIB I. MIHĂESCU)

Era firesc ca omul să cadă la îndoială, din moment ce nu avea toate informațiile.

A pune la îndoială = A se îndoii de cineva sau ceva:

Toate au pe lumea asta un loc pare să fie un adevăr puțin pus la îndoială de gânditorii de meserie ori de oamenii de rând. (IRINA PETRAȘ)

A sta (sau **a rămâne**) **la îndoială** = A nu fi hotărât; a șovăi:

Clipele treceau însă, și ea nu se mai întorcea. Muma începu să stea la îndoială și să se uite prin casă. (IOAN SLAVICI)

Împăratul, cum o văzu, rămase la îndoială și nu-i venea să creadă că ea este zâna pe care o lăsase el acolo. (P. ISPIRESCU)

Sisoe stătu oarecum la îndoială. Îi cuprinse la urmă grumazul cu brațele și i se aburcă în spate, unde rămase nemișcat cu genunchii sprijiniți de șoldurile ei pietroase. (G. TOPÂRCEANU)

Nu încapă îndoială sau **mai încapă îndoială?** = E sigur:

Vinovați eram, îndoială nu încăpea. (ZAHARIA STANCU)

ÎNDOIT, -Ă

A avea inima îndoită. v. **inimă.**

ÎNDREPTA

A îndrepta (cuiva) spatele = A bate pe cineva:

Mama l-a certat pe băiat și i-a spus să se astâmpere că de nu îi îndreaptă spatele.

A se îndrepta ca un băț = A lua o ținută dreaptă:

Militarul s-a îndreptat ca un băț în fața comandantului de regiment.

A se îndrepta de păcat (Înv.) = A se mântui de păcate:

Tot așa s-au îndreptat, / Nu numai că n-au păcat, / Dar că pot să fie numite / De Sânte. (CONSTANTIN STAMATI)

[...] mijlocul pe care l-a întrebuințat un duhovnic iscusit ca să îndrepte pe un păcătos neștiutor care a căzut în păcat cu o junincă. (SFÂNTUL NICODIM AGHIORITUL)

Nu putem îndrepta un păcat fără să-l înțelegem mai întâi. (SORIN CERIN)

A-și îndrepta gândul asupra cuiva sau **a ceva** = A se gândi la cineva sau la ceva:

De atâtea ori mi-am deschis sufletul pentru voi și de atâtea ori mi-am îndreptat gândul spre voi. (IOAN SCURTU)

Românii și-au putut îndrepta, cu o credință neînfrântă, gândul și năzuințele spre viitor. (MIHAIL FĂRCĂȘANU)

A-și îndrepta ochii (sau **privirile**) **asupra cuiva** sau **a ceva** = A se uita la cineva sau la ceva:

Dezolată și frumoasă, ea îndrepta ochii ei mari, ce-ar fi putut mișca o inimă de aramă. (MIHAIL EMINESCU)

Spre Moscova se îndreaptă privirile tuturor popoarelor care n-au izbutit să scuture încă de pe umerii lor jugul robiei capitaliste. (ZAHARIA STANCU)

A-și îndrepta pasul (sau **pașii**) sau **a îndrepta pașii cuiva** = A pași sau a face pe cineva să pășească spre..., a călăuzi, a conduce:

Mi-a îndreptat pașii către acest loc. (P. ISPIRESCU)

Din umbra falnicelor bolți / Ea pasul și-l îndreaptă / Lângă fereastră unde-n colț / Luceafărul așteaptă. (MIHAIL EMINESCU)

Omul își îndreaptă pasul către desul stejăriș, / Unde umbra cu lumina se alungă sub frunziș. (VASILE ALECSANDRI)

ÎNDRUGA

A îndruga (la) verzi și uscate sau **cai verzi pe pereți** sau **ca la moară** sau **moși pe groși** = A înșira multe (flecure sau) minciuni:

Să vă tot îndrug la verzi și uscate. (P. ISPIRESCU)

Toți sătenii se pun la masă și încep a îndruga la verzi și uscate. (ȘEZĂTOAREA, I)

ÎNDULCI

A se îndulci la (sau **cu**) **ceva** = A descoperi un lucru bun și a-l căuta mereu; a se nărași la ceva, a se deda la...:

Hoțul, șiret și smerit, la pungi de parale... s-a îndulcit. (VASILE ALECSANDRI)

S-o îndulcit cu chilipiruri, de când o pus mâna pe moșia cucoanei Săfticăi. (IDEM)

ÎNDURARE

A avea îndurare cu cineva = A avea milă. A se milostivi:

– Vă pare rău de ce-ați făcut? continuă prefectul. – Păcatele noastre!... Milă și îndurare! plânse corul în genunchi. (LIVIU REBREANU)

ÎNECA

A i se îneca (cuiva) corăbiile sau **a scăpa corabia pe apă**. v. **corabie**.

A se îneca (tocmai sau ca ȣiganul) la mal = A suferi un eșec în ultimul moment:

Sta, sta s-o doboare cu totul întristarea: cum se poate să se lase ea să se îneca tocmai la mal. (P. ISPIRESCU)

D. Ștefan Săftoiu se înecă ca ȣiganul la mal (nu facem aluziune la d. N. N. Ionescu) căci d-sa obținu 219 voturi, pe când majoritatea absolută era de 221 voturi. (STOICA LASCU)

Așa suntem noi, românii, ne înecăm ca ȣiganul la mal. (DAN COMAN)

A se îneca în vorbă = A se încurca în timp ce vorbește:

Odinioară i se îneca vorba în gât și behăia de umilit ce era, mai târziu se făcea grozav și te lua strașnic de sus. (OCTAVIAN GOGA)

Acum nu mai voia s-o vadă și totuși se uita mai cu dinadins la ea, ba tremura când ea se apropia de dânsul, și glasul i se îneca dacă trebuia să vorbească cu dânsa. (IOAN SLAVICI)

A-și îneca sufletul = A bea foarte mult:

Actrița și-a înecat sufletul în băutură și n-a mai trăit decât un an.

ÎNFĂȚA

A înfăȚa patul = A schimba lenjeria patului:

Pe urmă a fost plină de bunăvoință, a dus cearceafuri curate, a înfăȚat patul, m-a poftit să mă folosesc de frigider și de plita electrică [...] (RADU TUDORAN)

Patul, înjghebat din trei lăzi goale, părea incomod, dar salteaua era de lână și perna proaspăt înfăȚată. (OVIDIU CONSTANTINESCU)

ÎNFIGE

A înfige corturile (tabăra sau șederile) undeva (Înv.) = A se instala într-un loc:

Mihai... își înfipse tabăra în locul părăsit de dușman. (NICOLAE BĂLCESCU)

[...] și în depărtare de două miliarde [piatră sau stâlp care indică o distanță de o mie de metri] de la castrele lui Mihaiu își înfinge corturile într-un loc cuviincios și mai sigur. (ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE, 1908)

A înfinge mâna sau mâinile (în ceva) = A apuca ceva cu putere (fără a avea dreptul):

Îi înfinge o mână-n păr. (I. L. CARAGIALE)

A înfinge ochii = A se uita fix, a privi țintă:

Omul își înfipse ochii o clipă în ochii mei și, întorcând capul, se împotrivi. (CEZAR PETRESCU)

A înfinge parul = A pune piatra fundamentală:

Satul, casa, biserica erau edificate pe locul (în jurul) punctului consacrat unde a căzut săgeata/securul sau unde a fost înfipt parul: „Când se întemeia un sat – susține o tradiție de la sfârșitul secolului al XIX-lea – cel dintâi om bătea un par în pământ, pe care îl considera ca fundament sau temelie”. (ANDREI OIȘTEANU)

A se înfinge la ceva = a) A se apuca de ceva fără dreptul sau priceperea necesară:

Se pricepea, nu se pricepea, el se înfîgea la orice lucru.

b) A insista într-o acțiune:

Am tresărit, m-am dat la o parte să-i fac loc să treacă, dar „unchiul George” s-a înfipt autoritar și amenințător în fața mea [...] (OCTAVIAN PALER)

A se înfinge undeva (D. oameni) = A sta neclintit:

S-a înfipt în recepție, a pertractat exact un minut și apoi și-a fluturat cheia pe deget. (FLORIN IARU)

ÎNFRUNTA

A înfrunta privirea (sau **privirile**, rar **căutătura cuiva**) = A se uita drept, fără sfială în ochii cuiva; a se arăta dărz, a nu se lăsa intimidat de cineva:

Petre îi înfruntă privirea simplu, ca și când ar fi zis că el nu se sperie de o muiere. (LIVIU REBREANU)

N-ar fi putut înfrunta privirile camarazilor. (JEAN BART)

El se uită la ea lung; ea îi înfruntă căutătura. (I. L. CARAGIALE)

ÎNFRUPTA

A se înfrupta din oala cu smântână (Pop.) = A face o greșală greu de scuzat:

Să nu se înfrupte în oala cu smântână și bietul vameș?... Păi iacă de unde-i venise lui Ion Istetul cei 600 lei, pe cari îi dăduse în mâinile căpitanului Gloanță să-i păstreze până la liberare. (V. A. URECHIA)

ÎNFUNDA

A i se înfunda (cuiva) = A se afla într-o situație fără ieșire. A o păți:

„Ai umblat tu, vulpe, pe cât ai umblat, / Dar tocma acuma ți s-a înfundat!” (ANTON PANN)

I s-a înfundat la proba de limba elină. (G. CĂLINESCU)

De astă dată are să i se înfunde lui Hercule. (P. ISPIRESCU)

A înfunda ocna (sau **temnița, pușcăria**) (Pfm.) = A fi condamnat la ani grei de închisoare:

Da pe urmă tot am plecat ca să nu mă puie Necuratul să cad într-un păcat mai mare, că, Doamne păzește, omul la mânie și la supărare își pierde socoteala și-mi era frică să nu fac moarte de om și să înfund ocna pentru o zdreanță de femeie... (LIVIU REBREANU)

A se înfunda în noroi (sau **în mocirlă**) (Fam.) =

a) A duce o viață din ce în ce mai imorală. A fi depravat, destrăbălat:

Pe zi ce trece, ei se înfundau tot mai mult în mocirlă.

b) A se compromite:

[...] din contra, ea [mărturisirea] distruge ultimele iluzii, taie ultimele punți de salvare, înfundă parcă definitiv, pe cel care se spovedește, în mocirlă. (NICOLAE MANOLESCU)

Lasă pe raneți să facă ce știu și ce pot: nu cumva să-i împiedici prea devreme de a se înfunda în balta cu noroi! (I. L. CARAGIALE)

c) A se întovărăși cu persoane decăzute, a intra într-un mediu degradant:

[...] să-mi anihilez orice urmă de demnitate, să mă înfund în noroiul în care unii se simt atât de bine în mod permanent, într-un cuvânt să fug de gânduri. (LUCIAN MAREȘ)

A-i înfunda (cuiva) gura = A reduce pe cineva la tăcere:

Când au început să-l lovească, s-a pornit și el să-i înjure, până ce i-au înfundat gura și nu i s-au mai auzit decât gemetele. (ION IOANID)

I-au înfundat gura ca să nu mai spună atâtea prostii.

A-l înfunda râsul (pe cineva) (Pfm.) = A izbucni în râs:

Pe femeie a înfundat-o râsul, după ce el i-a povestit ce a pățit.

ÎNGER

A face îngeraș (pe cineva) (Irn.) = A ucide (pe cineva):

Maria Gloria a zis că mai era puțin și îl făceai îngeraș pe bebe. (GEORGE C. DUMITRU)

Nepoțica noastră Arina s-a făcut îngeraș. O meningită fulminantă ne-a răpit-o în câteva ore. (<http://news.ournet.ro/>)

A fi slab de inger = A ceda cu ușurință, a se lăsa ușor intimidat, înduioșat; a fi lipsit de voință:

Nu te-aș fi crezut așa slab de inger. (ION CREANGĂ)

Faptul că băiatul a ținut să se întoarcă acasă, în loc să se bucure a petrece în București, umplea pe Platamonu de o îngrijorare cu atât mai urâtă, cu cât n-o putea împărtăși nimănui, nici nevestei sale, care era slabă de inger. (LIVIU REBREANU)

A fi tare de inger (sau de fier) sau a fi tare la inimă = A nu se lăsa ușor intimidat sau înduioșat; a nu ceda; a fi ferm; a fi rezistent, neînduplecat, curajos:

Aflași domniile voastre că eu îs tare de inger și nu mă înfricoșez de nimic. (MIHAIL SADOVEANU)

A-și ține îngerii (Rar) = A-și ține firea, a nu-și pierde cumpătul:

Ține-ți îngerii... și ce-i vedea, să nu te sperii. (BARBU DELAVRANCEA)

Slab de inger = Care se descurajează ușor. Timid, fricos:

– Vai de mine și de mine, Harap-Alb, zise Sfânta Duminică; parcă nu te-aș fi crezut așa slab de inger, dar, după cât văd, ești mai fricos decât o femeie! (ION CREANGĂ)

– Stăpâne, nu te credeam așa slab de inger. Ești cu mine. Nu te întrista așa de mult. (P. ISPIRESCU)

Tare de inger = Care nu se lasă ușor intimidat sau înduioșat. Rezistent:

Oricât era Peruzescu de genial și tare de inger; oricât limba lui pe care nu i-a tors mumă-sa, precum zicea el cu modestie, pusă la serviciul unei închipuiri neînfrânate, știa să împodobească lucrurile [...] (NICOLAE GANE)

ÎNGHESUI

A se înghesui (ca) la pomană = A se buluci pentru a obține lucruri gratuite, avantaje:

Mai lasă-mă, frate, să-i spun și eu o vorbă, că parcă ești țiganul care a murit înghesuit la pomană, zise Eminescu. (PETRU VINTILĂ)

A se înghesui ca sardelele = A călători într-un mijloc de transport supraaglomerat:

Căldura era insuportabilă. Nu-mi mai amintesc asemenea temperaturi. Stăteam înghesuie ca sardelele.

ÎNGHEȚA

A-i îngheța cuiva inima (sau sângele în vine) = A fi paralizat de teamă. A încremeni, a înlemni:

Aceste cuvinte ne îngheață inima. (C. DOBROGEANU-GHEREA)

Aoleu! dară zmeii când simțiră! unde veneau cu o falcă în cer și cu una în pământ, și unde răcneau de-ți îngheța sângele în vine. (P. ISPIRESCU)

A-i îngheța (cuiva) sângele în vine sau a îngheța sângele (în cineva). v. sânge.

A-i îngheța (cuiva) rahatul (Arg.) = A se înspăimânta, a se îngrozi:

Și îmi amintesc ce culoare are mașina mea. Și îngheață rahatul în mine. Ei mulți, eu singur în micul meu Polo. (<http://tvdece.ro/>)

ÎNGHIȚI

A înghiți hapul (gălușca, gutuia) sau a o înghiți = a) A suporta sau a face să suporte o neplăcere fără să crâncnească:

Iar boierul, luându-i înainte cu glume, a înghițit gălușca și a tăcut molcum. (ION CREANGĂ)

Ne-am zburat de parcă ne pusese să lingem chinină, dar am înghițit hapul. (FLORIN IARU)

Altul poate că n-ar fi înghițit atât de ușor un hap amar ca ăsta. (MARCEL SECUI)

b) A fi păcălit de cineva:

Văzură în cele din urmă că sunt păcăliți, se cătrâniră de mânie, însă înghițiră gălușca. (P. ISPIRESCU)

A înghiți în sec (sau **în gol** sau **uscat**). v. sec.

A înghiți noduri. v. nod.

A înghiți pastila (Arg.) = A mușca momeala. A se lăsa păcălit:

La rândul său, Washingtonul a înghițit cu greu pastila amară oferită de Paris, deoarece a dăunat imaginii S.U.A. în întreaga lume. (FLORIAN GÂRZ)

A înghiți strâmb (sau **rău**) = A scăpa mâncarea sau băutura pe laringe; a se îneca:

Lui Ionuț i se părea că înghite strâmb. (MIHAIL SADOVEANU)

A înghiți (pe cineva) din ochi (sau **cu ochii**) (Fam.) = A nu se mai sătura privind pe cineva:

Arald nebun se uită, cu ochii o-nghițea. (MIHAIL EMINESCU)

A nu înghiți (pe cineva) (D. persoane) = **a)** A nu putea suferi pe cineva. A avea păreri proaste despre cineva:

Nimeni nu-l mai putea înghiți, pentru că era rău și invidios din cale-afară.

b) A nu adopta principiile cuiva. A nu admite să i se impună ceva:

De la o vreme, el nu-i mai înghițea asemenea principii.

A o înghiți = A rămâne păcălit:

Am înghițit-o și pe asta, dar nu te mai cred și atunci când vei spune adevărul.

A-i veni cuiva să înghită pe cineva de bucurie (Pop.) = A-și manifesta o mare bucurie, afecțiune:

Mamei îi venea să mă înghită de bucurie. (ION CREANGĂ)

A-și înghiți amarul sau **necazul**. v. amar.²

A-și înghiți lacrimile (sau **plânsul**) = A-și stăpâni plânsul, a-și opri lacrimile; a reprimă izbucnirea unui sentiment:

Mitrea și-a înghițit lacrimile și-a tăcut. (MIHAIL SADOVEANU)

Își înghiți plânsul cu greutate... (IDEM)

A-și înghiți limba. v. limbă.

Înghite Agachi! = A face un lucru silit; a fi nevoit să rabzi ironiile altuia:

Îra!... boierii-s la masă... Ian vezi-i cum chilesc!... Înghite-Agachi... să te vâd... înc-o dată... ha... dăi, dăi, dăi. (VASILE ALECSANDRI)

L-a înghițit pământul (sau **mormântul**) = A murit:

Am avut un fecior și ne-a lăsat, l-a înghițit pământul! (MIHAIL SADOVEANU)

Toți se întoarseră acasă încredințați că l-a înghițit pământul; numai povestea despre dânsul rămase la vetrele ostașilor. (NICOLAE GANE)

Parcă l-a înghițit pământul = Se spune despre cineva (sau ceva) care a dispărut fără urmă, care nu mai poate fi găsit:

Feciorul împăratului nu mai venea nici cu pasăre, nici fără pasăre, parcă l-a înghițit pământul. (EMIL BOTA)

De când, în poarta gării, Gogu Nicolau s-a despărțit de tovarășul său de drum, parcă l-a înghițit pământul sau s-a înălțat la cer. (MATEIU I. CARAGIALE)

ÎNGHIȚITURĂ

A bea dintr-o înghițitură = A bea sorbind toată băutura dintr-o singură respirație:

Roșul bea dintr-o înghițitură paharul ce i-l adusese minerul. (M. DAVIDOGLU)

El își comandă trei pahare de whisky și le bea dintr-o înghițitură pe toate. (FLORENTIN SMARANDACHE)

ÎNGLODA

A se îngloda (sau **a se îneca**) **în datorii** (Fig.) = A face multe datorii, fără a le mai putea plăti:

Ghica Grigorie, viind la domnie, a găsit țara secată cu totul în belșugul ei, înecată în datorii; boierii și negustorii pribegiți în toate părțile și răskoale pretutindeni: în sate, în orașe și pe drumuri. (ION GHICA)

M-ai înglodat în datorii pân-în urechi. (VASILE ALECSANDRI)

ÎNGRĂȘA

A îngrașa porcul în ajun = A încerca să facă ceva serios în ultimul moment:

Ei [studenții] pricep sistemul, se țin de petreceri și amână învățatul, apoi îngrașă porcul în ajun [...] (MARCU MIHAIL DELEANU)

Nu se îngrașă porcul în ajun. Nu poți într-o lună să dublezi, să triplezi, să convingi. (<https://octavpelin.wordpress.com/>)

A îngrașa porcul la ignat. v. **ignat.**

ÎNGRIJIRE

A da primele îngrijiri = A da primul ajutor unui accidentat, unui bolnav etc.:

Abia când a intrat în faza finală a bolii i s-au dat primele îngrijiri medicale, care n-au mai servit însă la nimic. (ION IOANID)

ÎNGROPA

A îngropa mingea-n terenul adversarului (La volei) = A obține un punct la capătul unui atac executat în forță:

[...] când a îngropat mingea în terenul advers pentru a face 5-2, Horia a sărbătorit sonor, cu pumnul strâns și un miniatural tur al izbânzii. (<http://www.gsp.ro/>)

Echipa gazdă a reușit să îngroape mingea-n terenul adversarului și a câștigat partida.

A îngropa zilele cuiva = A nenoroci pe cineva:

Fiică-sa însă plângea de se sfărma, tot zicând: Tată și mamă ! mă rog nu-mi îngropați zilele. (I. G. SBIERA)

Să mă îngropi sau **să-l îngrop** = Se spune ca o întărire a celor spuse pentru a părea mai convingător, a face pe ascultător să creadă:

Să mă îngropi, sufletul meu, Năică, nu citi... stăi s-o ascult și eu. (I. L. CARAGIALE)

– Care? Cel de colo? Să-l îngrop de l-am mai zărit pân-acu. (VASILE ALECSANDRI)

ÎNGROȘA

A (î se) îngroșa (cuiva) obrazul = **a)** A răbda insulte, neajunsuri. A se face că nu știe faptul că un lucru este altfel decât ar trebui:

Din nefericire, hotărârea lor de a îngroșa obrazul, până la situația hilară în care se mai și victimizează, va afecta BOR, întezind secularizarea societății. (<http://www.romaniaculturala.ro/>)

b) A deveni obraznic:

Cred că ți s-a cam îngroșat obrazul!

A îngroșa rândurile = A-și spori numărul:

Unii dintre prizonierii armeni risipiți prin România și care, în lipsa unor lagăre de concentrare, fuseseră puși la diferite munci, au fost trimiși în Germania, pentru a reîncepe

instrucția și a îngroșa rândurile Legiunii.
(VARUJAN VOSGANIAN)

Cei aproximativ 500 de absolvenți vor îngroșa rândurile șomerilor din județ, al căror număr se ridică la sfârșitul lunii trecute la zece mii de persoane. (<http://www.glasul-hd.ro/>)

Se îngroașă gluma (sau **lucrul, mămliga, treaba**) (Fig.) = Situația ia o întorsătură neplăcută, îngrijorătoare:

„A-ngălbenit ca turta de ceară.” / C-acel care / „Să știe cu cuiul la inimă.” / Zicând: / „S-a îngroșat gluma.” / „Și de este glumă, dar nu e bună.” (ANTON PANN)

Nu, se-ngroașă mămliga și ne bate ăsta ca pe hoții de cai. (D. R. POPESCU)

Treaba să îngroașă, boieri d-voastră!... ascultați-mă pe mine, că eu știu ce știu... (VASILE ALECSANDRI)

ÎNGROȘAT, -Ă

A rămâne (sau **a se întoarce**) **cu buza umflată** (sau **buzele îngroșate**). v. **buză**.

ÎNMUIA

A (i se) înmuia (cuiva) inima (Pfm.) = A (se) înduioșa:

Copilului bogat i se înmuia inima de compătimire; inima celui sărac tresărea de speranță în bunătatea lui Dumnezeu, pe ici-pe colo chiar și în acea omenească. (PAUL ZARIFOPOL)

Cum o văzu împăratul, i se muiă inima și prinse un dor de dansa, de nu se poate povesti. (P. ISPIRESCU)

ÎNNĂDI

A se înnădi la cașcaval. v. **cașcaval**.

A se înnădi la vorbă (Pfm.) = A se antrena la vorbă:

Și se vede că prezența mea lucra deja asupra-le ca un leac de beție, căci, plictisiți de ei înșiși, s-au înnădit la vorbă [...] (ALEXANDRU SEVER)

A umbla înnădind teie putrede (sau **a înnădi din tei curmei**). v. **nădi**.

ÎNNEBUNI

A înnebuni de cap (pe cineva) = A exaspera; a săcăi (pe cineva):

Ei și – veți zice ... tablou – fie acesta și pictat de un artist meticulos, nu lipsit de talent, te pot – cum zic precupețele – înnebuni de cap. (TUDOR OCTAVIAN)

– Nu mă înnebuni de cap! – De la poștă! Nu-i lângă Mișu? De aia ai scris Mișu în calendar. Ca să te duci la poștă! (MIRCEA DANELIUC)

A înnebuni după cineva (sau **după ceva**) = A-i plăcea cuiva foarte mult cineva sau ceva:

Îmi zâmbi trist. Pentru că ne-am căsătorit din dragoste... ți-amintești?... Și pentru că erai nebun după mine... (MARCEL SECUI)

La începutul anilor '70, Nae era înnebunit după Cornel Chiriac, Metronom, după Lennon, McCartney etc. (SORIN STOICA)

Eu nu pot refuza, deși nu sunt înnebunit după fructele de mare. (IOAN T. MORAR)

Ai înnebunit? (Fam.) = Exprimă mirarea și blamul față de vorba sau purtarea nepotrivită a interlocutorului:

– Ai înnebunit, Matei? spunea și râdea în hohote Vlasia. Tu ai înnebunit, repeta și simțea cum șarpele fricii alunecă pe șira spinării ei cu forme rubensiene. (AURA CHRISTI)

„Ai înnebunit? Chiar ai înnebunit de tot?” se înfurie Rafael. „A, nu! N-am înnebunit”, zâmbi Elena cu rictusul acela atât de disprețuitor. (MUGUR BURCESCU)

Nu mă înnebuni! (Pfm.) = Se spune cuiva pentru a exprima (mirarea sau) neîncrederea față de cele auzite. Lasă-mă în pace!:

– Nu mă-nnebuni, onorabile! Dumneata ești? (I. L. CARAGIALE)

– Au făcut vro bazaconie la d-ta în casă?... nu mă-nnebuni! (VASILE ALECSANDRI)

Să-nnebunesc! (Arg.; vlg.) = Pe cuvânt de onoare!:

Când mama nu-l crede, tata îi zice: Să-nnebunesc de nu-i așa. Dacă nu mă credeți

că lumea asta e făcută într-un mare fel, vă zic și eu vouă: Să-nnebunesc de nu-i așa! (VLAD I. POPESCU)

ÎNNEGRI

A înnegri hârtia (Fam.) = A scrie:

Cu gândiri și cu imagini / Înnegrit-am multe pagini, / Și-ale cărții, și-ale vieții / Chiar în zorii tinereții. (MIHAI EMINESCU)

Și pe urmă nu e vorba de a scrie despre viață spre a înnegri hârtia, ci de a lua parte la lupta pentru prefacerea vieții. (G. CĂLINESCU)

ÎNNODA

A i se înnoda cuiva tusea-n gât = A-l apuca tusea:

Dimineața i se înnoda tusea-n gât și nu-i înceta ușor.

A se înnoda cu cineva = A începe o relație de dragoste cu cineva:

De la banchetul de absolvire, fata s-a înnodat cu Mihai și n-a durat mult și s-au căsătorit.

A se înnoda la vorbă (sau **la ceartă**) sau (tranz.) **a-și înnoda vorbele** = a) A se prinde la ceartă, a începe cearta, a se certa:

De nebun și de muieră rea fiecare înțelept fuge / Și nu se înnoadă la ceartă. (ANTON PANN)

Sus pe rămurile / Două păsărele / Ceartă-mi-se ceartă, / Vorbele-și înnoadă. (POP.)

b) A se porni pe vorbă; a se așterne la vorbă, la taifas:

De câte ori îți venea în casă se înnoda la vorbă, de nu mai putea fi urnit din loc.

ÎNOT

A o da (sau **a se da** ori **a-și da calul**) **înot** = A trece o apă înot:

Se gândea / Că mare-i Cerna, / Că neagră-i apa, / Și că s-o-neca / Înot deac-o da. (POP.)

Și-not mi se da / Și se cufunda. (VASILE ALECSANDRI)

ÎNSCRIE

A se înscrie în fals (Jur.) = A declara în fața unui organ de jurisdicție că un înscris de care se servește

partea adversă este fals. (Pex.) A contesta veracitatea unei afirmații sau a unei dovezi, a fi de altă părere decât cea susținută de alții:

Judecătorul român procedează, fără discuție, legal – deși incomplet – când e vorba de o înscriere în fals. [...] Dacă nu e adevărat, replică judecătorul înscrie-te în fals împotriva procesului verbal [...] (BORIS DEȘLIU)

ÎNSEMNA

A arde (sau **a însemna**) **cu fierul roșu**. v. **arde**.

A nu însemna nimic = A nu avea nicio valoare:

O lacrimă în ochii ei / Nimic nu-nseamnă. (G. COȘBUC)

Ce înseamnă asta? = Se spune pentru a arăta dezaprobarea față de purtarea cuiva:

– *Ce înseamnă asta? Sperii copiii, unde te trezești?* (AL. SAHIA)

– *Ce înseamnă asta? – Nu contează. – Te-am întrebat ceva.* (SIMONA STOICA)

ÎNSOȚIRE

A lua întru însoțire (Nob.) = A se căsători:

Dintre toți adoratorii, cel mai fericit a fost marele logofăt C. Sturza, carele a și luat-o întru însoțire. (G. SION)

Nu știu. Mi-i dragă fata. Am avut o nădejde de însoțire. (MIHAIL SADOVEANU)

Văd niște mari piedici la însoțirea noastră. (C. NEGRUZZI)

A fost o-nsoțire ce trăia-n iubire. (ANTON PANN)

ÎNȘELA

A înșela așteptările cuiva = A dezamăgi pe cineva:

Dacă data viitoare le vei înșela așteptările, te vor pedepsi. Din nou. Cu asprime neumană. (AURA CHRISTI)

Chiar atunci când își încasează bacșișul, pare că o face numai pentru a nu-i înșela așteptările unei străine obișnuite să dea bacșișuri. (IOAN PETRU CULIANU)

Dacă nu mă înșel = Arată că cineva nu e sigur de cele susținute:

De fapt ești brună și până acum un an și jumătate, doi, ba trei, dacă nu mă înșel, aveai un minunat păr negru. (GIB I. MIHĂESCU)

Astăzi, dacă nu mă înșel, poate ieri sau abia mâine, sunt tocmai patru luni când mi-a spus da. (TRAIAN CHELARIU)

ÎNȘIRA

A o înșira = A o lua drept înainte pe-un drum, a umbla:

Veniseră aduși de dorința să precizeze ceea ce era confuz în ei, să hotărască, să înfăptuiască ceva. Când o înșiraseră pe străzi până aci, erau plini de nerăbdare. (CEZAR PETRESCU)

A spune (sau **a înșira**, **a îndruga**) **moși pe groși** (sau **moși păroși** ori **a înșira la gogoși** sau **verzi și uscate** ori **multe și mărunte**). v. **moș**.

Înșiră-te (sau **înșir'te**) **mărgărite** = **a**) Formulă în basmele populare pe care o repetă povestitorul pentru a arăta că povestirea continuă:

Înșiră-te mărgărite / Pe lungi fire aurite, / Precum șirul din poveste, / Că-nainte mult mai este. (VASILE ALECSANDRI)

b) (Substantivat, rar) Poveste obișnuită, fără un titlu precis:

Numai un soldat poate înțelege rezbelele lui Ioan-vodă, ce se povesteau până acuma ca un lung înșiră-te mărgărite, fără plan și fără succesiune. (B. P. HASDEU)

ÎNȘURUBA

A înșuruba pe cineva împotriva altuia = A atâța:

Îl înșuruba în articole de legi, îl purta la judecătorie. (ION PAS)

Acum se știa că numai el i-a înșurubat împotriva primarului.

ÎNTÂI, - ÎNTÂIA

De (mare) clasă (sau **de clasa întâi**). v. **clasă**.

ÎNTÂLNI

A se întâlni cu Sf. Paraschiva (Fam.) = A bea mult:

Se întâlnește cu Sf. Paraschiva la fiecare sfârșit de săptămână și nu te mai poți înțelege cu el, fiindcă bea prea mult.

ÎNTÂLNIȘ

Bun întâlnișul! (Pop.) = Formulă de salut adresată unei persoane întâlnite pe drum:

– *Bun întâlnișul, om bun! zise Dănilă.*

– *Cu bine să dea Dumnezeu!* (ION CREANGĂ)

ÎNTÂMPINARE

A ieși sau **a veni în** (ori **întru**) **întâmpinarea cuiva** = **a**) A primi cordial pe cineva; a întâmpina:

O mulțime de popor și toți boierii au ieșit întru întâmpinarea sa la malul Dunării; (MIHAI EMINESCU)

Iese întru întâmpinarea zmeului, punându-se de pândă sub podul de argint. (ION CREANGĂ)

[...] *poporul a stat și el nemișcat în câmp, sub cerul liber, hotărât a ieși întru întâmpinarea Turcilor, când vor intra în Capitală, și a le arăta că Românii sunt credincioși.* (ION C. BRĂTIANU)

b) (Fig.) A ghici dorințele cuiva înainte de a fi exprimate:

Apariția sa, pe care ne bucurăm să o putem saluta, vine în întâmpinarea unor certe necesități în acest domeniu. (NICOLAE CRISTIAN)

ÎNTÂRZIERE

A exploda cu întârziere (D. bombe) = A exploda la un anumit interval de timp după momentul amorsării:

[...] *dacă se va proceda cu aceeași nepricepere, victime vor mai fi, deoarece mai sunt circa 15 bombe cu întârziere, care – se spune – pot exploda [...]* (MIHAI PELIN)

A fi în întârziere = A fi rămas în urmă:

Trenul de la 5 era în întârziere din cauza unui regiment de artilerie, ce se încărca cu greu pe linie. (DUILIU ZAMFIRESCU)

A pune în întârziere (Jur.) = A trimite o înștiințare sau o somație expresă, cu scopul ca

destinatarii să nu poată invoca în apărare faptul de a fi fost în necunoștință de cauză:

Dacă obligația consistă în a da sau în a face, debitorul se va pune în întârziere prin o notificare ce i se va face prin tribunalul domiciliului său. (CONSTANTIN CRIȘU)

Cu întârziere de... = Întârziind cu...:

Grigore sosi de la țară cu întârziere de câteva zile. (LIVIU REBREANU)

Fără întârziere = Imediat, numaidecât, fără zăbavă:

Se va așterne fără întârziere la lucru. (CEZAR PETRESCU)

Trebuia fără întârziere, pentru liniștea sa, să-și vază băiatul. (I. L. CARAGIALE)

ÎNTINDE

A (nu) întinde ața (să nu se rupă). v. **ață.**

A întinde (cuiva) mâna (sau **mâinile**) = a) A înainta brațul către o persoană pentru a da mâna cu ea (în semn de salut); a-i strânge cuiva mâna în semn de recunoștință. (Fig.) A-și manifesta dragostea sau prietenia pentru cineva:

Fata zâmbi, întinse mâna: Dumneata ești domnu Macovei? (MIHAIL SADOVEANU)

Vartolomeu Diaconu întinse mâna prietenos. (CEZAR PETRESCU)

A plecat fără să-mi întindă mâna. (AL. VLAHUȚĂ)

Trebuie să le întindem mâinile cu dragoste. (VASILE ALECSANDRI)

b) (Fig.) A veni în ajutorul cuiva:

[...] la 1406 își întinde mâna în Asia și scoate pe Musa ca pretendent în contra lui Soliman I, îl susține cu bani și arme și îl face împărat. (MIHAIL EMINESCU)

A întinde (sau **a lungi**) **compasul.** v. **compas.**

A întinde (sau **a pune**) **(cuiva) o cursă** (sau **lațul, un laț**). v. **cursă.**

A întinde coarda până se rupe (sau **plesnește**) sau **a întinde prea tare coarda.** v. **coardă.**

A întinde compasul = A se grăbi, a iuți pasul:

Ca să prindă trenul, ei au fost nevoiți să întindă compasul.

A întinde cuiva o mână de ajutor (sau **mână bună**) ori **a da (a cere) o mână de ajutor.** v. **ajutor.**

A întinde hora = A forma o horă:

Nu-s crunt, nici hapsân, / Puternic și bun, / Pe toți îi cuprind și horele-ntind. / Aduc sărbătoare la mic și la mare. (MARIA BANUȘ)

Hori de-mi întindea, / Hori de-mi învârtea. (POP.)

A întinde la jug = A trage (din greu):

Boii se spetesc întinzând la jug. (VASILE ALECSANDRI)

A întinde masa sau **masă (mare)** sau **a ține masa întinsă.** v. **masă.**

A întinde mâna (sau **o mână**) = A indica ceva orientând brațul în acea direcție. (Fig.) A cerși:

Atunci S-a mâniat Domnul pe Uza și l-a lovit, pentru că și-a întins mâna spre chivot; (BIBLIA)

Asta nu însemna că banii o dădeau afară din casă, însă faptul că avea independență, că nu era silită să stea cu mâna întinsă, o făcea să spere că lucrurile se vor îndrepta. (CONSTANTIN MATEESCU)

A întinde pasul = A merge cu pași mari și grăbiți:

Acuma Aurel întindea pașii ca și când i-ar fi fost rușine să mai rămână în urmă. (LIVIU REBREANU)

A întinde pedeapsa asupra cuiva (Înv.) = A pedepsi pe cineva:

[...] să văd dacă mai e curios să vadă până unde i se poate întinde pedeapsa. (GIB I. MIHĂESCU)

A întinde pelteaua = A vorbi mult și fără sens; a lungi vorba:

Postează un comentariu și este pe loc aplaudat sau înjurat și se întinde pelteaua, încât

comentatorului de bună credință îi pare rău că a fost lipsit de inspirație când a scris aceste cuvinte! (ELENA STAN)

A întinde praznic = A da mâncare de pomană pentru morți:

În ograda aceasta moș Bodrângă, după moartea babei, la câțiva ani, s-a gândit să întindă un praznic. (MIHAIL SADOVEANU)

A întinde undița = A lăsa undița la apă. (Fig.) A momi. (Fig.) A înșela:

Undițele lor întinse pipăiau drumul acvatic al peștelui, cu legănări delicate. (ION POPESCU-SIRETEANU)

A o întinde (la drum) = A pleca repede la drum. (Fig.) A o șterge:

Întinse unchiașul la drum. Nu mai căuta nici de mâncare, nici de odihnă, și se întoarce acasă cum plecase. (P. ISPIRESCU)

A o întinde (la fugă) = A o lua la fugă:

Și atunci am început să trag în aer, să-l înspăimânt, până a întins-o la fugă. (AUGUSTIN BUZURA)

A se întinde ca alvița (D. un discurs, o conferință) = Se spune despre un orator a cărui expunere este foarte lungă și fără conținut serios ori vrednic de a fi luat în considerare:

Acest istoric se întinde ca alvița pe aproape jumătate din întreaga operă a d-lui Cuza, de la pag. 96–315. (EMANUEL SOCOR)

A se întinde ca o pomană țigănească = A se extinde pe un spațiu mai mare decât ar fi necesar:

Mici și întinse [gropi] ca o pomană țigănească, ascunse și deșănțate, pline de apă, pline de noroi. (ȘTEFAN ION GHILIMESCU)

A se întinde cu cineva = A avea relații sexuale cu cineva:

Însemna că Gicu o iubește, m-am pomenit vorbind singur. Uite ce chestie, deși fata asta, Tanța, s-a întins cu toți. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

A se întinde cu vorba sau **la vorbă (la sfat, la cuvinte)** sau **a întinde vorba** = A prelungi discuția mai mult decât trebuie; a se întinde la taifas:

Dar mi se pare că ne-am prea întins cu vorba, și luminarea-sa nu știe cum să ne mai intre în voie. (ION CREANGĂ)

Până să fiarbă vinul, și în vreme ce ceilalți se întinseră la vorbă, Titu ieși, fără palton, ca să nu se creadă că vrea s-o șteargă de tot. (LIVIU REBREANU)

Dacă nu va fi gata podul, după cum dau poruncă, ce să mai întindem vorba, știți voi ce vă așteaptă! înțeles-ai, moșnege? (I. POP-RETEGANUL)

A se întinde galopului (D. cai) = A o lua, a merge în galop:

Într-un mers obișnuit, iepușoara... ar fi părut o mârțoagă...; acum, abia se zărea prin fulgi, întinsă galopului. (CONTEMPORANUL, II)

A se întinde la cașcaval. v. **cașcaval.**

A se întinde mai mult decât îi e plapuma (sau, regional, **oghialul**) = A se lansa în acțiuni sau cheltuieli care îi depășesc posibilitățile:

Nu mai lungi vorba... Nu te-ntinde mai mult decât ți-i oghialul! (VASILE ALECSANDRI)

Dacă vezi că este frig, binevoiește a-i cumpăra o păreche de pantaloni de iarnă. Nu cred că este de trebuință a-ți recomanda să nu fie scumpi, ci să ne întindem după cât ne ajunge pătura. (P. ISPIRESCU)

ÎNTINS, -Ă

Cu brațele (sau **cu brațe**) **întinse** = Cu mare dragoste, cu brațele deschise:

M-așteaptă toți cu brațe-ntinse. (ȘT. O. IOSIF)

Cu pânzele **întinse** (D. ambarcațiuni) = Cu pânzele desfăcute (pentru ca puterea vântului să facă posibilă înaintarea vasului):

Într-o zi, la ora plimbării, se oprise pe dig ca să privească la orizont un vas, care venea cu pânzele întinse. (JEAN BART)

Era o corabie cu pânzele întinse, ce se apropia de port. (IDEM)

Masă întinsă = Masă pregătită pentru ospăț:

Ne-aștepta cu masa-ntinsă tata-moșu, mama-mare. (AL. MACEDONSKI)

Vezi o masă mare-ntinsă, cu făclii prea luminate. (MIHAI EMINESCU)

Pe scară întinsă = În stil mare, intens:

Se spune că pe un munte, nu departe de aici, sunt câteva sate unde se cultivă pe scară întinsă și tufa de ceai [...] (G. TOPÂRCEANU)

[Caragiale] a scris o operă destul de întinsă. (MIHAIL SADOVEANU)

Vedea-te-aș întins = Vedea-te-aș mort:

Vedea-te-aș rece întins lângă mama ta! (<http://www.prosport.ro/>)

ÎNTOARCE

A (i) se întoarce cuiva inima = A i se schimba cuiva dispoziția:

Văzând-o atât de radioasă, i s-a întors inima și devenise parcă alt om.

A (se) întoarce inima cuiva = A (se) împlânzi. A câștiga încrederea cuiva:

Mult se întoarce inima Vitaliei de cuvintele maicii stărițe. (DAMIAN STĂNOIU)

A (se) întoarce pe dos = A (se) supăra foarte tare. A (se) tulbura. A (se) bosumfla:

Cum a adus-o kir Ianulea în casă cu lăutari, parc-a întors-o pe dos. (I. L. CARAGIALE)

Femeia a văzut că-i întors pe dos și nu i-a mai spus nimic.

A i se întoarce cuiva mâncarea = A avea o indigestie:

După așa un prânz copios, băiatului i s-a întors mâncarea și nu mai era vesel.

A i se întoarce cuiva mânia = A-i trece cuiva supărarea:

Du-te, maică, și te-ntoarce, / Doar mânia i s-o-ntoarce. (POP.)

A i se întoarce mațele (sau stomacul) pe dos = A i se face greață, scârbă; a fi scârbit, dezgustat:

Ieși repede afară. În nări îi stăruia un miros necăcios și atât de răscolitor, de parcă-i întorcea stomacul pe dos. (LIVIU REBREANU)

A întoarce (sau a învârti) cheia în broască = (A încuia sau) a descuia ușa:

Și ea, drept mulțumire, întoarce cheia în broasca ușii mele, trântindu-mă astfel la închisoare până la epoca sosirii nagâților [cucuvea]. (ION GHICA)

Tipul e uriaș ... Învărt cheia în broască, dau ușa de perete, mă întorc spre client și îl invit să intre. (RADU GĂVAN)

A întoarce casa pe dos (sau cu susu-n jos) = A răscoli totul în casă:

Copilul a necăjit-o pe Ioana toată vara și toamna, până deunăzi, i-a întors pe dos căsuța, strângând după dânsul o liotă întreagă de alți nebunatici. (LIVIU REBREANU)

Când se întoarce cu caii, baba începu să turbe, să răstoarne casa cu susu-n jos și să bată fata, care nu era de vină. (MIHAI EMINESCU)

[...] a trebuit să curețe servitorii în urma lor, că toată casa era-ntoarsă cu susu-n jos. (G. TOPÂRCEANU)

A întoarce ceasornicul (sau ceasul) = A învârti resortul ceasului pentru a nu se opri:

Deodată mătușa tuși, cu-n horcăit, apoi i-am auzit bine glasul spunând tatii: – Întoarce ceasornicul... c-a stat. Tata se dezlipi de lângă fereastră și întoarce ceasul, care țârâi, o clipă, ca un greier. (EM. GÎRLEANU)

(Meșterul îmi întoarce ceasornicul lent surâzând.) – Viața, arătătoarele ți le-a echilibrat. Acum numai ești nici trist nici vesel. (NICHITA STĂNESCU)

A întoarce cuiva capul = a) (A prosti sau) a înșela pe cineva:

Ce a făcut, ce n-a făcut, dar ne-a întors capul la toți.

b) A face pe cineva să se îndrăgostească:

Fata, bună mehenghe [(pop.; adesea substantivat) priceput, isteț, abil], *îi întoarce capul și Ipate vede că nu-i de lepădat*. (ION CREANGĂ)

A întoarce cuiva spatele (sau **dosul, ceafa**) = **a)**
A pleca în mod ostentativ de lângă cineva. A părăsi pe cineva:

– *Domnule Chiriță, rogu-te, ajută-mi mătăluță nițeluș la procesele-verbale! strigă deodată plutonierul, întorcând spatele primarului*. (LIVIU REBREANU)

Domnul Christos îi întoarce spatele, îl lăasă să hondrănească, și, văzând mai cât coala pe Dumnezeu Tatăl, îi zise [...] (P. ISPIRESCU)

b) A nu mai vrea să știe de cineva sau de ceva; a fi indiferent:

Nu mai spuse nimic, mulțumindu-se a întoarce spatele cu dispreț. (LIVIU REBREANU)

Știa însă foarte bine că popa întorcea capul când trecea prin fața casei lor, ca să nu salute, și că, întâlnindu-se deunăzi prin Armadia cu Herdelea, s-a făcut a nu-l vedea... (IDEM)

(A fi) întors de la țată. v. țată.

A întoarce foaia sau **a (o) întoarce pe foaia cealaltă. v. foaie.**

A întoarce logodna = A desface logodna:

După ce o fată se logodește, atât ea, cât și mă-sa, cu celelalte, de mai are, nu mai torc până se face nunta, ca să nu se întoarcă logodna. (IRINA NICOLAU, CARMEN MIHALACHE)

A întoarce pe cineva de la moarte = A salva pe cineva de la moarte:

Numai printr-o minune, poate, el a reușit să-l întoarcă de la moarte pe bunul său prieten.

A i se întoarce (cuiva) punga pe dos. v. pungă.

A întoarce sau **a învârti negoțul** sau **comerțul** = A face afaceri comerciale:

[...] *se pot dovedi mai mulți negoțitori, atât din Săcele, cât și din Bran și din tot Cercul*

Brașov că învârtesc negoț înseamnă. (ȘTEFAN PASCU, IOSIF PERVAİN)

A întoarce sau **a învârti șuruburi. v. șurub.**

A întoarce târgul = A anula o înțelegere:

Acum el nu mai avea cum să întoarcă târgul și a plecat cu marfa acasă.

A întoarce vizita. v. vizită.

A întoarce vorba = A replica cu ostentație, cu impertinență:

Nu întoarce vorba, că alta spusei. (ION LAZU)

A o întoarce ca la Ploiești (Fam.) = A se dezice de o afirmație anterioară:

Ba ai spus-o, recunoaște, nu minți, n-o întoarce ca la Ploiești! (ION LĂNCRĂNȚAN)

Te întoarce ca la Ploiești, azi o teorie este perfect demonstrată și mâine aflu că argumentele alea sunt un bluf și alte descoperiri făcute în timpul nopții [...] (STELIAN TĂNASE)

A o întoarce la viclenie (sau **șiretlic**) sau **a întoarce vreun vicleșug** = A recurge la șiretlicuri:

Văzu țiganca că de astă dată nu i se prinde vorba, o întoarce la viclenie. (P. ISPIRESCU)

O întoarce și dânsa la șiretlic. (IDEM)

A o întoarce pe (sau **la**) **șurub** = A-și schimba atitudinea pentru a ieși dintr-o încurcătură:

Văzând bietul popă că s-a pus în cârd cu nebunii, începe s-o întoarcă la șurub. (ION CREANGĂ)

A o întoarce și pe o parte și pe alta = A discuta amănunțit o problemă:

Întinde Augustin constatarea de la doctor prin gaura de la ghișeul patru, o altă domnișoară o ia, o studiază, o întoarce și pe-o parte și pe alta și i-o întinde înapoi. „Nu e bună”, zice. (ALEXANDRU POPA)

De o sută de ori, fastidios, proteste, întoarce pe o parte și pe alta problema refuzului

lui Varia și repetă că, totuși, nu vrea să rupă punțile cu el [...] (MARIA BANUȘ)

A se întoarce într-un călcâi = a) A se învârti pe loc, sprijinit într-un călcâi:

Musafirul s-a întors într-un călcâi și a început să se răstească la noi.

b) A face un lucru repede:

[...] *ba să aducă apă proaspătă de la fântână, ba să gătească, ba una, ba alta; mă rog, ca o tânără ce era, se întorcea într-un călcâi, și nu lăsa pe alde soacra să se ostenească căci de! o și ajunsese vârsta.* (P. ISPIRESCU)

Se întorcea numai într-un călcâi când porunca și așeza lucrurile de călătorie. (IDEM)

A-și întoarce cojocul pe cealaltă parte (sau **pe dos**). v. **cojoc**.

A-și întoarce fața de la cineva = A părăsi pe cineva:

Din acest punct de vedere și Dumnezeu are o față și știm aceasta chiar de la psalmistul David: „Nu-ți întoarce fața ta de la mine”. (BARTOLOMEU ANANIA)

– Fă-ți cruce, fata mea, fă-ți cruce, avuseși un gând rău. ...Domnul s-a întors fața de la noi, păcătoșii... (BARBU DELAVRANCEA)

A-și întoarce mantaua după vânt. v. **manta**.

A-și întoarce paguba (sau **cheltuiala**) = A recâștiga pierderea, cheltuiala:

Cu greu, el și-a întors paguba și acum era mult mai atent.

A-și întoarce vorba = A-și retrace cele spuse:

Eu îmi întorc vorba, pui lacăt la gură, / Dacă e pricina pentru legătură. (ANTON PANN)

ÎNTORS, -OARSĂ

A face (sau **a apuca**) **cale(a) întoarsă.** v. **cale**.

A face cale întoarsă = A reveni la punctul de pornire, a se înapoia, a se întoarce:

Știrbu i-a cinstit cu bucăți de pâine, și au făcut calea întoarsă cu oarecare tristețe. (PANAIT ISTRATI)

Se opri – avansase până atunci cu pași mari, aproape alergând – și, cu mâinile înfipite adânc în buzunare, făcu cale întoarsă. (RADU MAREȘ)

A îndrepta (pe cineva) spre calea întoarsă (Nob.) = A trimite înapoi, a alunga, a goni:

Îl cumperi ?... ori te îndrept spre calea-ntoarsă. (VASILE ALECSANDRI)

A o da la întors (Arg.) = A se dezice de o afirmație anterioară:

Și la americani, nici „măcar” în astfel de cazuri n-o poți da la întors nici cu polițiștii sau agenții care te-au prins [...] (MARCEL SECUI)

La început ne-am bucurat, că ne-a mulțumit la toți Iliescu că muncitorii au scăpat țara de legionari. Da' p'ormă n-a mai fost chiar așa și până și Iliescu a dat-o la întors. (VARUJAN VOSGANIAN)

ÎNTRE

A murit de foame ca țiganu între pâini = Se zice despre cei ce nu pot lua o hotărâre:

Dacă nu te hotărăști, o să mori de foame ca țiganu între pâini.

A pleca (sau **a ieși, a fugi, a se duce, a se întoarce**) **cu coada între picioare** (sau **între vine**). v. **coadă**.

Între acestea (sau **între timp**) = În răstimp, în intervalul acesta:

Gheorghe Eminovici căpătase într-acestea copii, patru băieți și două fete. (G. CĂLINESCU)

Între acestea veni seara. (P. ISPIRESCU)

ÎNTREBA

A întreba în dreapta și în stânga = A întreba pe toată lumea:

Iacă eu îmi căutam de cale și întrebam în dreapta și în stânga, rugându-mă de toți să mă învețe ceva ca să putem avea un copil. (P. ISPIRESCU)

A întreba pe cineva de sănătate = A se interesa de starea în care se află cineva; a intra în vorbă cu cineva:

Stătură ei ce stătură de vorbă, se întrebară de ale sănătății, își spuseră păsurile [...] (P. ISPIRESCU)

Ieri, marți, a schimbat macazul, a cinstit pe cine a trebuit dintre cei mai mici și așa a izbutit să vorbească câteva minute cu Ionel, care nici până azi nu știe de ce l-au închis, pentru că nimeni nu i-a spus și nici măcar de sănătate nu l-a întrebat. (LIVIU REBREANU)

A întreba sfat = A cere sfatul cuiva:

Iar împăratului i să supărasă cu zorbaleli, și să miera ce va face, și întreba sfat și pre unul și pre altul. (ION NECULCE)

Întreabă-mă, să te întreb = Se spune cuiva care cere o informație despre un lucru asupra căruia nici cel întrebat nu știe mai mult:

Ochii lui Vintilă Vodă prinseră culoarea întunericului: – Cine-i nemernicul care a cutezat? – Cine, voievoade? Întreabă-mă să te întreb. (PETRU DEMETRU POPESCU)

ÎNTREBARE

A pune sau a face (rar a spune) o întrebare (sau **întrebări**) = A întreba:

[...] și tot atunci și tot fără voie, îți pui singur o mulțime de întrebări, la care ortodoxia monahală n-ar putea răspunde decât strângând din umere. (CALISTRAT HOGAȘ)

Cât pentru prețurile celorlalte cărți, despre care d. Cihac face întrebare, vă alătur un exemplar din Bibliografia română, în care sunt trecute toate cărțile cu prețurile lor. (P. ISPIRESCU)

Întrebarea n-are supărare (sau **întrebarea vină** (sau **greș**) **n-are** = Se spune pentru a sublinia că nu este rău să întrebi dacă te îndoiești de ceva:

– Tocmai cum ești dumneata din satul dumitale. Și-apoi întrebarea n-are supărare; dar cum se face de mă cunoști? (CALISTRAT HOGAȘ)

Atunci baba zice: – Să vedem; întrebarea n-are greș. (ION CREANGĂ)

ÎNTRECE

A întrece așteptările (cuiva) = A se dovedi mai presus decât s-a așteptat (cineva):

Asta întrece toate așteptările mele... îți spun drept! (VICTOR EFTIMIU)

Numărul celor arestați întrece așteptările: în celulele miliției se găsesc în jur de 1.000 de manifestați. (ADRIAN BUZ)

A se întrece (cu firea) (Trs.) = a) A se copilări:

Bărbatului îi plăcea, uneori, să se întreacă cu firea.

b) A face mofturi, fasoane:

Fetițo, prea te întreci cu firea! Ajunge!

c) A fi nesuferit:

Nu ne-a plăcut de ea, că prea se întrecea cu firea și nu i-am vorbit toată seara.

A se întrece cu gluma (sau **vorba, deochiul, nebuniile, șaga**) = A depăși limitele bunei-cuviințe; a exagera:

– Ia ascultă, te prea întreci cu șaga, picuile! Dacă șezi la cinste, și toți îngrijesc de tine, cum zici, de ce li împungi degetele? (ION CREANGĂ)

– Dar știi că te prea întreci cu șaga, Ivane... (IDEM)

– Ho, destul, că pun câinii pe voi! se răsti deodată Urmatecu, văzând că voiniceasca asta se întrece cu gluma. (ION MARIN SADOVEANU)

De data aceasta se întrece cu gluma și o lege serioasă a presei ar trebui să sancționeze asemenea atentate la demnitatea și prestigiul statului. (N. STEINHARDT)

ÎNTRECUT, -Ă

De întrecut = Mai mult decât trebuie, peste măsură, în plus:

Dumneata ai avut numai o bucată de întrecut, iar tovarășul dumitale, patru bucăți. (ION CREANGĂ)

Aceste erau de ajuns, ba și de întrecut. (IDEM)

Pe întrecute = În întrecere, întrecându-se; care de care mai mult, mai repede, mai tare:

Bea cu gamela parcă era vorba pe întrecute. (MIHAIL SADOVEANU)

Pornesc și turturica și calul, fugind pe întrecute. (ION CREANGĂ)

ÎNTREG, ÎNTREAGĂ

(Cu) **inimă întreagă** = Caracter îndrăzneț, curajos:

Frunzuliță foaie fragă, / A cui ești, fetiță dragă? / – A ălui cu musteața neagră / Și cu inima întreagă. (ȘEZĂTOAREA, I)

Mi-oi face inima-ntreagă. (JARNÍK-BÎRSEANU)

ÎNTUNECA

A i se întuneca mintea = A deveni confuz; a-și pierde cumpătul:

Vasilie-vodă, aproape de mazâlie, au greșit lui Dumnădzău că i s-au întunecat mintea spre lăcomie, de au stricat mănăstirea Putna, gândind că va găsi bani, și n-au găsit. (ION NECULCE)

Nu putea să se gândească ce-ar fi atunci, căci îl cuprindea mânia și i se întuneca mintea. (LIVIU REBREANU)

Dar mie mi-era bine și mi se întuneca mintea, și nu-i simțeam decât brațele și gâtul. (MARIA BANUȘ)

A se întuneca (la față) sau **fața i se întunecă** (D. om) = A lua o înfățișare tristă:

[...] și când dă iar de Ivan, i se întunecă lumea înaintea ochilor și zice oftând: – Dar bine, Ivane, iar ai de gând să mă chinuiești cu turbinca ceea a ta? (ION CREANGĂ)

Stătea pe margine, întunecat la față, și pe gânduri. (ION IOANID)

Și toate suferințele cari ne-au întunecat fața nu sunt ele tot atâtea izvoare ale schimbării noastre la față? (MARTA PETREU)

Care mâneacă, nu întunecă (Pop.) = Cine pleacă dimineață devreme pentru a se întoarce seara mai repede:

Moșneagul știa prea bine că cel care mâneacă, nu întunecă și se trezea cu noaptea-n cap în fiecare zi.

Mâneacă și întunecă = Muncește de dimineața până seara:

Omul harnic mâneacă și întunecă.

ÎNTUNERIC

A fi întuneric în pungă = A nu avea niciun ban:

Văzând că-i era întuneric în pungă, el începuse să chivernisească paralele.

A i se face cuiva întuneric (sau **negru**) **înaintea ochilor** = A nu mai vedea nimic (de supărare sau) de mânie:

[...] am izbutit, măicuță, să facem și acum pe cheful Spânului, rămânere-aș păgubaș de dânsul să rămân, și să-l văd când mi-oi vedea ceața; atunci, și nici atunci, că tare mi-i negru înaintea ochilor! (ION CREANGĂ)

Negru i se făcu dinaintea ochilor de necaz. (MIHAIL SADOVEANU)

Întunerec de lume (Reg.) = Lume foarte multă:

La hramul mănăstirii era întunerec de lume.

ÎNTURNA

A înturna inima pe cineva să... = A simți nevoia să...:

Atunci l-a înturnat inima să se întoarcă acasă.

ÎNȚĂRCA

A înțărcaț bălaia. v. **bălai**.

L-a înțărcaț dracul (sau **Scaraoțchi**) (Pop.) = Se spune despre un om foarte șiret:

Mare hâtru mai ești!... Să juri că te-o înțărcaț Scaraoțchi. (VASILE ALECSANDRI)

Unde (și-)a înțărcaț dracul copiii (sau **unde și-a dus mutul iapa ori și-a pierdut dracul potcoavele**) (Pop.) = **a**) Foarte departe:

Iară Greuceanu se duse, se duse pe o potecă care-l scoase tocmai la casele zmeilor, așezate unde-și înțărcașe dracul copiii. (P. ISPIRESCU)

Apoi dă, jupâne, eu nu-s cărturar ca d-neta, care știi Alexandria pe de rost și care ai

umblat pe unde ș-a-nțărcat dracul copiii.
(VASILE ALECSANDRI)

b) Dincolo de limitele lumii cunoscute:

*Și-n loc să mă iei mireasă, m-ai lăsat să zac
borțoasă și te-ai dus, duce-te-ar apa unde și-a dus
mutul iapa!* (MIRON RADU PARASCHIVESCU)

ÎNȚELEGE

A bate șaua (ca) să (se) priceapă (sau înțeleagă) iapa (sau calul). v. **bate.**

A da (cuiva) să înțeleagă (sau a înțelege, de înțeles) că... = A face (pe cineva) să priceapă ceva prin aluzii sau gesturi, fără a se exprima:

*Când îi dăduse apoi de înțeles Polinei
că se gândește să se ia cu ea, Polina se făcuse
roșie și se uitase la el cu niște ochi ciudați, ca în
seara aceea la clic [...]* (MARIN PREDA)

*Dă a înțeleg că dreptățile politice...
erau a se întinde preste tot.* (ALECU RUSSO)

A înțelege de glumă = A nu se supăra pentru o glumă făcută pe seama lui:

*Profesorul avea simțul umorului și
înțelegea întotdeauna de glumă.*

A înțelege pe cineva = a) A pricepe ce spune cineva:

*Copilul l-a înțeles foarte bine pe tatăl
său și încerca să-și schimbe atitudinea.*

b) A pricepe (și a aproba) cauzele comportării cuiva:

*Până la un punct el o înțelegea, dar nu
pricepea insistența rugăminților ei.*

A nu înțelege nimic din ceva = A nu profita cu nimic de ceva:

*Cum nu mai înțelege nimic din ce se
vorbește în jurul său, el are, evident, dintr-odată,
impresia că a devenit surd.* (MATEI VIȘNIEC)

*Bătrâna n-a înțeles nimic din banii
câștigați în ultima lună.*

A rămas înțeles sau rămânem înțeleși. v. **rămâne.**

A se înțelege din ochi (cu cineva) (Fam.) = A schimba (cu cineva) priviri încărcate de o semnificație ascunsă:

*Cu tovarășii de muncă se putea înțelege
din ochi. Brațe să ai, își zicea. Și brațe vânjoase
avea!* (CORNELIU ALBU)

Așa (mai) înțeleg și eu = Așa e pe placul meu:

*Așa mai înțeleg și eu! Domnule Sergiule,
eu cred că trebuiește să-i mulțumești în numele
tuturor pentru atenție...* (CEZAR PETRESCU)

*Așa mai înțeleg și eu! să ai noroc,
nepoate! grăi Mihule și plecă mai departe, iară
Miron se aruncă din nou în car [...]* (IOAN SLAVICI)

Mă-nțelegi! = Se folosește când vorbitorul vrea să atragă atenția interlocutorului asupra celor spuse sau când presupune că interlocutorul pricepe o aluzie sau o insinuare:

*Eu, familia mea, de la patuzșopt...luptă,
luptă, și dă-i, și luptă... Și eu, mă-nțeledz,
tocmai acuma să rămâi pe dinafară [...]* (I. L. CARAGIALE)

Mă-nțelegi? = Se spune cuiva pentru a verifica înțelegerea celor spuse:

*Nu mă-nvăța tu pă mine, sergen-majur,
că știu eu mai bine! Eu sunt catană veche,
mă-nțelegi?* (ANTON BACALBAȘA)

Ne-am înțeles! = Marchează o situație în care s-a ajuns la o înțelegere:

*Nu sunt papugiu de oraș. Mă pricep și
la secerat și la treierat. – Atunci, ne-am înțeles.*
(ZAHARIA STANCU)

*Deci ne-am înțeles. Suntem de acord. Dar
ce însemnează că ne-am înțeles? însemnează că
dăm același nume unui aceluiași fapt, dar nu
înseamnă că eu și dumneata pricepem același
obiect în același fel [...]* (NAE IONESCU)

Se înțelege (de la sine) = Este evident:

*Ce privești zâmbind în unde ? / Ești
frumoasă, se-nțelege.* (MIHAI EMINESCU)

*Se înțelege de la sine că relatarea s-a
realizat la București și că evenimentul se*

petrece în prima zi a lunii curente [...] (MIHAI COMAN)

ÎNȚEPA

A înțepa pe cineva orzul sau ovăzul = A nu-și mai încăpea în piele:

De ceva vreme parcă-l înțepa orzul pe vecinul nostru, căci umbla cu nasul pe sus toată ziua.

Înțepat la minte = Ascuțit la minte, inteligent:

Măi copile mic de stat, / Dar la minte înțepat... (POP.)

Înțepat la vorbă = Care înțepă cu vorba; înțepător, ironic, sarcastic:

Era mic de statură, dar înțepat la vorbă.

ÎNVĂȚA

A învăța minte pe cineva = a) A pedepsi pe cineva pentru a-l face să fie mai cu judecată:

M-ai adus până aici ca acuma să mă faci de râs înaintea oamenilor?... Las că știu eu ce poamă ești și tu! Am să te învăț eu minte și pe tine, becisnicule! (LIVIU REBREANU)

b) A da cuiva o pedeapsă exemplară:

L-a învățat minte atunci și acum e om la locul lui.

A învăța de bine pe cineva = A da cuiva sfaturi bune:

L-am învățat de bine. Puchi se ferește de toată lumea, mai puțin de mine. (DAN LUNGU)

A învăța la troacă = Se spune despre cineva care este lipsit de orice învățătură:

Se vede c-ai învățat la troacă, îi spuse nervos șoferul.

A învăța pasărea să zboare (Irn.; d. oameni) = A învăța un lucru pe cineva mai competent, mai experimentat decât sine în respectivul domeniu:

Să-i dea lui sfaturi e ca și cum ar învăța pasărea să zboare.

A învăța pasărește (sau **ca papagalii** ori **papagalicește**) = A învăța cuvânt cu cuvânt, fără a înțelege în profunzime:

La crearea acestui mediu au contribuit toate: școlile, în care copiii în loc de idei învață papagalicește mii de mii de cuvinte [...] (MIHAI EMINESCU)

Oricum să fie, însă el știe mai puțin decât nimica și el vorbește ce au auzit pe alții, ca papagalii, dar nici de o învățătură elementară nu are știință. (CONSTANTIN STAMATI)

A învăța (sau, refl., **a se învăța**) **minte** = A (se) cuminti:

Te-i învăța tu minte de altă dată. (ION CREANGĂ)

Gură, tu, învață minte, nu mă spune nimănui! (MIHAI EMINESCU)

A se învăța ca faurul cu scânteiele sau **ca broasca cu grindina** = A se obișnui (cu lucrurile neplăcute sau) cu greutatea vieții:

Bietului om unii îi spuneau că s-a învățat ca faurul cu scânteiele și el nu se supăra niciodată.

ÎNVĂȚĂTURĂ

A călca învățătura (Înv.) = A încălca legea. A nu urma poruncile bisericești:

Samoil să mânia și zise cătră Saul: „Iată că ai călcat învățătura lui Dumnezeu” [...] (PALIA ISTORICĂ)

Pentru că nu sunt eu acela ce tulbur, ci voi ce ați călcat învățătura cea de demult a părinților și ați învățat nouă glăsuire deșartă în Biserică. (<http://e-mistic.org/>)

A da cuiva o învățătură = A învăța minte pe cineva, punându-l în fața unui fapt neplăcut:

Cu toate acestea, am avut mari îndoieli în ce privește exactitatea socotelilor ei psihologice până în ziua în care o pățanie petrecută în niște condiții incredibile mi-a dat o învățătură și mai strașnică. (MIRON ȘTEFAN)

A da învățătură (Jur.; inv.) = A da ordin:

Iară Ștefan vodă s-au întorsu cu mare laudă și au dat învățătură tuturor boierilor să să strângă la Hârlău [...] (GR. URECHE)

A nu se lipi învățătura (de cineva). v. **lipi**.

A-i fi cuiva ceva de învățătură = A-i servi cuiva ceva drept experiență pentru a nu mai greși:

Ceea ce mi se întâmpla era spre învățătura și spre pedeapsa mea. (GALA GALACTION)

De vei păgubi în vreo neșuitorie, să-ți fie de învățătură! (C. NEGRUZZI)

Învățătură de minte = Dobândire de experiență:

Greșeala asta îți va fi de acum învățătură de minte.

ÎNVÂRTEJI

A i se învărteji capul cuiva = A avea amețeli:

După atâtea discuții furtunoase, ea simțea că i se învărteja capul și a ieșit pe terasă.

ÎNVÂRTI

A învărți (sau a duce, a purta, a juca) pe cineva pe deget(e). v. **deget**.

A învărți capital mare = A investi o sumă mare de bani:

A prosperat acum, dar a și învărtit capital mare.

A învărți capul cuiva (Pop.) = **a**) A convinge. A determina pe cineva să facă ceva:

– *Mi-au dat medicamente, acolo, la infirmeria închisorii. Unul a fost destul de tare, mi-a învărtit capul ceva extraordinar.* (BOGDAN SUCEAVĂ)

b) A câștiga dragostea unei fete. A stăpâni pe cineva:

– *Dar Ion, ce vrea Ion? De ce caută să-i învărtească el capul fetei?...* (LIVIU REBREANU)

A învărți cuțitul în rană (Fam.) = A adăuga la suferința cuiva un nou motiv de suferință. A spori suferința cuiva:

Sigur, ar trebui să apreciem dexteritatea aproape chirurgicală cu care învărte cuțitul în

rană cel pus în fruntea treburilor țării [...] (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 20, 2009)

A învărți de cap pe cineva (Pop.) = A seduce:

Flăcăul era copt la minte și-a învărtit-o de cap pe fata avocatului.

A învărți dulap (sau dulapuri) sau **a întoarce chichițe și dulapuri.** v. **dulap**.

A învărți hora (sau a se învărți în horă) = A juca într-o horă:

[...] cu gospodari tot unul și unul, cu flăcăi voinici și fete mândre, care știau a învărți și hora, dar și suveica [...] (ION CREANGĂ)

Fiindcă se arătase a vreme frumoasă, cârciumarul Cristea Busuioc avuse grijă să tocmească lăutari ca să poată tineretul să învărtească hora toată după-amiaza, iar seara să se veselească și bătrânii la un pahar de băutură. (LIVIU REBREANU)

A se învărți ca funia în traistă = A nu putea ține direcția în mers, fiind beat:

Abia se ținea pe picioare când venea de la cârciumă și se învărtea ca funia în traistă.

A se învărți ca o curcă chioară = A umbla de ici-colo (încurcând lumea):

Nu că m-au dat ăia afară, ci m-am cerut eu, din rușinea de cum mă învărteam, ca o curcă chioară, pe teren. (FLORIN LĂZĂRESCU)

A se învărți ca un cui într-o căldare (Pop.) = A se agita fără rost, fără a face nicio treabă:

Toată ziua se învărtea ca un cui într-o căldare, fără să miște un deget.

A se învărți ca un prâsnel = (A se mișca sau) a face ceva foarte repede:

Cucoana Catina se învărți ca un prâsnel, coborî în pivniță și se întoarce repede c-o cană plină de vin care sfârâia încă. (MIHAIL SADOVEANU)

A se învârti casa (locul, capul sau pământul) cu cineva (Pfm.) = A avea ameteți; a se simți rușinat:

Nu mi-e bine... pământul se învârtește cu mine. (D. BOLINTINEANU)

Vai de mine, se învârtește casa cu mine. Toate le văd pe dos. (VASILE ALECSANDRI)

A se învârti într-un călcâi = A fi iute la treabă:

[...] ba să aducă apă proaspătă de la fântână, ba să gătească, ba una, ba alta; mă rog, ca o tânără ce era, se întorcea într-un călcâi, și nu lăsa pe alde soacra să se ostenească căci de! o și ajunsese vârsta. (P. ISPIRESCU)

A se învârti (sau **a se întoarce, a sări**) **într-un călcâi**. v. **călcâi**.

A se învârti pe lângă cineva (sau **în jurul cuiva**) = A căuta să câștige simpatia sau bunăvoința cuiva:

El tot încerca să se învârtă pe lângă șeful lui, dar n-a reușit să-l câștige de partea lui.

A suci, a învârti (Pop.) = A roti în gol:

Luând de sub grindă tocul și gresia, flăcăul întrebă pe Glanetașu care se tot suceea și se-nvârtea căutând cine știe ce [...] (LIVIU REBREANU)

A-și învârti ochii = A privi în toate direcțiile:

O tăcere înghețată se lăsase în vis și mi-am învârtit ochii în jurul meu. (DANIELA ZECA)

ÎNVECHIT, -Ă

A fi învechit în zile rele (Pfm.) = A fi deprins cu practicarea unor fapte sau obiceiuri condamnabile. A fi înrăit:

A crede că un om care toată viața sa s-a servit de corupție pentru venirea și menținerea la putere a partidului său ar fi devenit acum, după ce s-a învechit în zile rele, un prototip de moralitate ar fi naiv și nejustificabil. (MIHAI EMINESCU)

Dar tu, Moțoașe? Învechit în zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vândut pre Despot, m-ai vândut și pre mine [...] (C. NEGRUZZI)

ÎNVELIT, -Ă

A fi învelit ca un pepene (Pfm.) = (A fi) foarte gras:

Iară baba nu știa ce să mai facă de bucurie că are un băiat așa de chipos, de hazliu, de gras și învelit ca un pepene. (ION CREANGĂ)

ÎNVOI

A se învoi din preț (sau **asupra prețului**) = A se pune de acord asupra prețului:

Domnule judecător, răspunse boiangiul, omul acesta mi-a adus în adevăr un brâu ca să îl vopsesc, și mi-a zis să nu îl fac nici roșu, nici galben, nici verde, nici albastru, nici negru, nici fistichiu etc. și ne-am învoit din preț. (P. ISPIRESCU)

Vă veți învoi amândoi asupra prețului ca doi oameni de onoare ce sunteți. (MIHAI EMINESCU)

ÎNVOIALĂ

A face (sau **a cădea la**) **învoială** = A cădea de acord, a conveni, a se învoi (cu cineva):

O peți de la tatăl ei, împăratul, și învoiala se și făcu. (P. ISPIRESCU)

Nu pot să facă un lucru mai cuminte, decât să trimită deputație la dumnialor boii, cu rugare smerită, să facă învoială. (POP.)

Michi a înțeles că nu mai vreau să plec de acolo și a căzut la învoială. (CELLA SERGHI)

Prin bună învoială = Prin bună înțelegere:

[...] se poate pune întrebarea dacă nu ar fi mai bine ca în vreme de pace, ori cel puțin nu așa zicând în ultima oară, să se facă această înaintare, mai ales când ea s-ar putea face prin bună învoială? (MIHAI EMINESCU)

Neînțelegerile dintre indivizi și colectivități se vor regla după adevăr și dreptate, prin bună învoială sau pe cale judecătorească. (GH. COMAN)

ÎRACAN

Îracan de mine! = Săracul (săraca) de mine! bietul de mine! vai de mine!:

Î... ra... ca de mine și de mine ! Dar nici atâta lucru nu știi? (ION CREANGĂ)

J

JAF

A da în (sau **de**) **jaf** (Înv.) = A lăsa pradă, a îngădui ca cineva să fie jefui:

Năvăliră în Polonia și deteră în jaf provinciile Volynia și Podolia. (NICOLAE BĂLCESCU)

A da jaf (la ceva) = A se repezi la pradă:

A patra, au dat jaf caselor boerești și neguțătorilor și tuturor câți știa ei că se biruesc și au bucate. (CONSTANTIN CANTACUZINO)

Temându-să să nu dea jaf nărodul la svintele moștii. (DOSOFTEI)

A face jaf = A jefui, a prăda:

Mari răutăți și jacuri au făcut. (DIMITRIE CANTEMIR)

Măria-ta, astă babă / Mi-a făcut jaf în tarabă. / Vindeam și eu niscai ouă / Să strâng bani de haine nouă. (G. CĂLINESCU)

A fi de (sau **în**) **jaf** (Înv.) = A fi de batjocură:

– Ce să văd, tată? Blăstămăție! Târgul îi în jac. Leșii pradă și dezbracă pe bieții oameni. (C. NEGRUZZI)

Și voi lepăda rămășița moștenirii Mele și-i voi da în mâinile vrăjmașilor lor, și vor fi de pradă și de jaf pentru toți prietenii lor [...] (BIBLIA)

Atâta (sau **mare**) **pagubă!** sau **(atâta) pagubă** (sau **jaf**) **în ciuperci!.** v. **ciupercă.**

JALBĂ

A face o jalbă = A cere insistent un drept sau o favoare:

Iară Alixandru vodă au năzuitu iară spre lăși și au făcut jalbă de iznoavă [din nou, iarăși, încă o dată] pre Bogdan vodă. (GR. URECHE)

O dată-n viața noastră am băgat jalbă la măriă sa și în loc să ne facă dreptate, ne-am

pomenit cu o ceată de arnăuți, care ne-au rupt oasele. (NICOLAE FILIMON)

A umbla (sau **a veni, a purta, a se înfățișa** etc.) **cu jalba** (sau, rar, **cu hârtia**) **în proțap** (Înv.) =

a) A porni o răscoală cu anumite revendicări:

Vezi, atunci s-au sculat târgoviștenii cu mic, cu mare, și-au venit la Divan la București cu rogojini aprinse în cap și cu jalba în proțap [...] (ION GHICA)

Pentru mulți se suise dânsul în trăsură și pornise cu jalba în proțap la Vodă. (EM. GÎRLEANU)

b) (Fam.) A cere insistent și ostentativ un drept sau o favoare:

Cu jalba în proțap, marele partid roșu conjura pe M.S. să nu cumva să sancționeze convenția comercială. (MIHAI EMINESCU)

Iar mulți din adevărații proprietari bat drumurile ministerului de resort cu... jalbe în proțap. (TRIBUNA ECONOMICĂ, 1992)

JALE

A (cu)prinde (ori **a ajunge, a lua**) **pe cineva o jale** sau **un jăl** (Îvp.) = A-i fi dor. A se întrista:

Când te uitai noaptea după o movilă, te lua jalea: vedeai numai focuri în toate părțile cât luai cu ochiul. (ION GHICA)

Dar te cuprinde jalea că te-ai jertfit durerii, / Și-ai prăpădit o viață, luptând cu mici mizerii. (ȘT. O. IOSIF)

Te coprinde jalea mai apoi, când vezi că acele rădăcini și rădăcioare, acele rădăcioare cu mustățile lor cu trunchi cu tot, sunt răsturnate și atârinate gata în tot minutul a se nimici. (P. ISPIRESCU)

A-i fi jale (cuiva) de cineva (sau **de ceva**) (Înv.) = **a)** A-i fi dor de cineva sau de ceva:

Abia după ce-a plecat i-a fost jale de ea.

b) A compătimi pe cineva:

Sărmane prietene! mi-e jale de tine. (C. NEGRUZZI)

Atâta că nu era aer și-mi era jale de el... (MIRCEA DANELIUC)

JANTĂ

A rămâne (sau a fi) pe jantă = a) A avea cauciucul dezumflat:

45 de șoferi de pe aceeași stradă au rămas pe jantă. (<http://www.libertatea.ro/>)

Nu mai puțin de nouă mașini au rămas pe jantă, după ce au fost vandalizate de un grup de tineri care treceau prin zonă. (<http://www.monitoruldegatati.ro/>)

b) (Fam.) A rămâne fără bani:

În scurt timp însă, mi-am cheltuit și ultimele copeici... Și iar am rămas pe jantă. (DUMITRU CRUDU)

JAPCĂ

A lua cu japca (Pfm.) = A lua cu forța și pe nedrept:

– Vreți să cumpărați moșia cucoanei, ori vreți s-o luați cu japca? (LIVIU REBREANU)

E greu de imaginat că industria turismului nu a luat cu japca zecile de plaje de aici. (IOAN T. MORAR)

JAR

A sta ca pe jar (Fig.) = A fi foarte nerăbdător:

În jumătatea aceea de ceas am stat ca pe jar. (MIHAIL SADOVEANU)

Fiecare își trage jarul la oala lui (Pop.) = Fiecare își urmărește propriile interese:

La nivel local, fiind an electoral, fiecare dorește să-și tragă jarul la oala sa. (<http://bistritaonline.ro/>)

Jarul potolit te arde (Pop.) = Se spune despre un om ascuns care pare blând:

Nu te încrede în ea, căci jarul potolit te arde.

JĂGNEAȚĂ

A da jecneață oalei (Reg.) = A face focul mai mare pentru ca mâncarea să fiarbă mai repede:

Dacă n-ar fi dat jecneață oalei, gospodina n-ar mai fi terminat așa de repede mâncarea la prânz.

JĂRATIC

A arde (pe cineva) jăratul sub tălpi (Pop.) =

A fugi repede:

Băiatul fugea de parcă-l ardea jăratul sub tălpi.

A mânca jărat (Pop.; d. cai) = A fi foarte iute:

Mâne dimineață, o trăsură de aur și cai cari or mânca jărat și-or bea pară, și mie straietele cele mai frumoase din lume să mi le aduci. (MIHAI EMINESCU)

Și numai iaca, și a treia oară, tot gloaba cea de cal vine și începe a mânca la jărat, de n-a mai rămas. (ION CREANGĂ)

A sta (sau a șede) ca pe jărat = A fi extrem de nerăbdător și de neliniștit. A fi foarte grăbit:

La ghișeu lumea se rărise de-a binelea. Abia vreo câțiva țărani bătrâni și slăbănogi mai forfoteau și se înghesuiau, parc-ar fi stat pe jărat. (LIVIU REBREANU)

În tot timpul sfintei liturghii el stătea ca pe jărat și privea mereu la ușile bisericii, că doară va vedea pe Huțu intrând [...] (IOAN SLAVICI)

A trage jărat sub oala lui (Pop.) = A fi preocupat în primul rând de interesele personale:

Femeia încerca acum să tragă jăratul sub oala ei și n-o mai interesa ce vor spune rudele.

Jăratul stă și sub cenușă (Pop.) = Se zice atunci când o primejdie este pe cale să apară:

Convins că jăratul ar putea sta și sub cenușă, el se păzea de orice acum.

JĂRĂGAI

A sta (parcă sau ca) pe jărăgai (Reg.) = A fi foarte nerăbdător:

Ea sta ca pe jărăgai și se tot uita la poartă.

JĂRÂT

A rămâne jărât = A cheltui tot. A nu mai avea nimic:

După ce i-a ars și casa, bietul om a rămas jărât și fără nimic.

JIDAN

A avea cap de jidan (Pop.) = A umbla cu înșelăciuni:

[...] *cu toate că mă interesează afacerea, dar, las-că și moldoveanul are cap de jidan pe umeri.* (BASARABIA, 1994)

Exclamații admirative, de genul „Deștept ovreiu’!” sau „Cap de jidan!” [...] erau atât de obișnuite printre neevrei, încât au fost preluate de evreii înșiși, în încercarea de a-și defini propria identitate. (ANDREI OIȘTEANU)

Parcă se bat jidanii la gura lui (Pop.) = Se spune despre cineva care vorbește repede și nedeslușit:

Nu înțelegea nimeni ce spune, parcă se băteau jidanii la gura lui.

JIDOV

De când cu jidovii (Reg.) = Din vechime:

La Bobâlna se află mine de fier, și românii socot că pe vremea jidovilor (așa numesc ei vremile vechi în general) se zidea acolo pe fier [...] (NICOLAE IORGA)

JIMBA

A se jimba la cineva (D. copii) = A scoate limba și a se schimonosi la cineva:

Stoica și ceilalți au părut că n-aud asemenea poruncă și nu s-au supus. S-au jimbat la el, pieziș. (MIHAIL SADOVEANU)

Numai Fasolă se jimba ca oligofrenul, vizibil încântat de jocul de scenă al zmeoaicei. (DAN LUNGU)

JIND

A duce jind(ul) = A duce dorul cuiva. A dori, a tânji după cineva sau ceva:

Nici mă mir, că ziua toată dus-am jind garafei pline. (AL. TOMA)

[...] *veți pricepe de ce mereu duc jindul locurilor acelea.* (SEMĂNĂTORUL, vol. 7-8, 1908)

A privi cu jind la ceva = A dori mult ceva:

De să duce la primblare, umblă singur ca un cuc/ Și privește cu jind mare la câți de brațel se duc. (ANTON PANN)

Zânele se uitară cu jind la dânsul și nemaiavând ce face, se întoarseră acasă și vorbiră între ele ca să nu mai bage argat strein la curtea lor, cât or trăi ele. (P. ISPIRESCU)

Când ai o știre senzațională trebuie să-ți muști unghiile și să te uiți cu jind cum o publică „Adevărul”... (LIVIU REBREANU)

JIR

A mâna (sau **a întoarce**) **porcii (de) la jir** (sau **acasă** ori, rar, **la Brașov**) = A sforăi în somn:

Soțul său, fiul împăratului, adormise, și-i da niște sforăieli de părea că mână porcii. (P. ISPIRESCU)

După aceea începe a-și arunca țărână după cap, ca buhaiul, și apoi, scurmând de trei ori cu piciorul în pământ, se tologește jos pe pajiște, acolo pe loc, mai rumegă el cât mai rumegă, și pe urmă se așterne pe somn, și unde nu începe a mână porcii la jir. (ION CREANGĂ)

JOARDĂ

A măsura pe cineva cu joarda (Reg.) = A bate:

Se scoală și voinicul de cuscu, ia și el o joardă în mână, intră și el în grădină; și unde începe a face o gălăgie de să deștepte și pe morți din groapă; și dând cu joarda în bietul sârb [...] (P. ISPIRESCU)

JOC

A avea jocul liber = A putea acționa după dorință:

Acuma Castel mare are jocul liber. (MIHAI EMINESCU)

A descoperi (sau **a pricepe**) **jocul cuiva** = A înțelege manevrele sau intențiile ascunse ale cuiva:

Știa foarte bine că Demetru Demetrian i-a priceput jocul și că nu mai poate cădea la nicio tocmeală. (CEZAR PETRESCU)

A face jocul (rar, **jocurile**) **cuiva** = A servi (conștient sau nu) prin activitatea sa interesele altuia:

Face toate jocurile patronului. (LUCIA DEMETRIUS)

După aceea, ca președinte, a devenit un conservator de stânga și, în bună tradiție locală, a făcut jocurile structurilor autohtone [...] (PAUL CERNAT)

A fi în joc = A se afla într-o situație critică. A fi în pericol. A fi vorba de...:

Era în joc acolo ceva mai de preț decât inima mea. (LUCIA DEMETRIUS)

Până la urmă era în joc demnitatea lui.

A ieși la joc = A începe să ia parte la petrecerile la care se dansează; a ieși la horă:

– Da de ieșit la joc ai ieșit? – Hei! încă nu, încă n-am șaisprezece ani. (MIHAIL SADOVEANU)

A juca un joc mare (sau **periculos**) = A întreprinde o acțiune riscantă:

Jucau amândoi un joc periculos, dar plin de surprize și deloc plictisitor. (AURORA LIICEANU)

Riscul pe care ți-l asumi este mare și cred că ești conștient că joci un joc periculos.

A lua la joc (sau **la dans**). v. **lua**.

A pune (totul) în joc = A risca (totul) în vederea realizării unei acțiuni nesigure:

Gates a pus totul în joc ca să își urmeze impulsul...și a reușit. În acest moment, compania Microsoft are un succes uriaș, reușind să domine piața. (<http://www.psychologies.ro/>)

A-și bate joc (de cineva sau de ceva). v. **bate**.

A-și pune (sau **a-i fi cuiva**) **capul** sau **viața în joc** = A-și risca viața:

Dar tata, când era jignit, își pierdea capul și, pentru a da adversarului o replică, era în stare să-și puie viața în joc. (CELLA SERGHI)

Și-a pus viața în joc numai ca ei să se bucure de realizările lui.

Dac-ai intrat în joc, trebuie să joci! = Dacă te-ai angajat la ceva, nu mai poți da înapoi:

Și așa l-am vlăguit, de-i era acum lehamete de noi. Dar vorba ceea: Dacă te-ai băgat în joc, trebuie să joci! (ION CREANGĂ)

Jocurile sunt făcute = Totul este deja hotărât:

Nu mai apare nimic nou, jocurile sunt făcute, cum se spune la ruletă, știi totul sau aproape totul dinainte și, cumva, mi se pare că sunt trișat, adică mi se fură aniiăștia pe care îi mai am de trăit. (NICOLAE BREBAN)

JOI

A îndruga ca de joia mare (Pop.) = A spune verzi și uscate:

Tare-i mai plăcea femeii să îndruga ca de joia mare, dar acum n-o mai băga nimeni în seamă.

De joi în Paști (Înv.) = Rar:

Ne vedem la două săptămâni – din joi în Paști – la anul și la mulți ani. (FLORENTIN SMARANDACHE)

Când era cu comuniștii, și-așa vedeam carne din joi în Paști. Tot poporu' era vegetarian. (IOANA BĂEȚICĂ MORPURGO)

De joi până mai apoi (Pfm.) = La nesfârșit, mereu, niciodată. Se spune despre un lucru făcut de mântuială:

[...] dar când își aducea aminte uneori de câte i-au spus că au pățimit unii și alții de la femeile lor, se lua pe gânduri și amâna, din zi în zi și de joi până mai de-apoi, această poznașă trebușoară și gingașă în multe privințe, după cum o numea el [...] (ION CREANGĂ)

Mi-a căzut dintr-o dată atâta de lucru pe cap, încât treburile cele mai delicate le-am tot amânat de joi până mai apoi [...] (CARMEN BURCEA)

După cum ați făcut gardul, o să țină de joi până mai apoi.

JOS, JOASĂ

A (se) lăsa jos = A(-și) da drumul spre pământ. A (se) trânti la pământ. A (se) culca la pământ:

Câinele s-a lăsat jos și, alergând cu burta aproape de pământ, se depărta. (VASILE REBREANU)

A da jos = A lua (pe cineva sau ceva) dintr-un loc mai înalt și a pune la pământ. A doborî ceva sau pe cineva:

Ea a dat jos toate cărțile din bibliotecă și le-a înregistrat.

A lăsa jos = A lăsa din mână. A renunța de a mai face ceva:

Ștefan și-a lăsat lingura jos, liniștit, și a început să soarbă și el supa din farfurie cu gura. (AL. SAHIA)

A lăsa ochii în jos = A privi în pământ din cauza rușinii, timidității etc.:

Da, stăpâne, zise Harap-Alb, lăsând ochii în jos. (ION CREANGĂ)

A nu fi (sau **a nu se lăsa, a nu rămâne**) **mai pe** (sau **pre**) **jos** = A nu fi întrecut, a nu rămâne în urmă, a nu se face de rușine:

S-au bătut bine băieții noștri... dar... și noi n-am fost mai pe jos. (ION GHICA)

Fie însă că și băiatul nu se lăsă mai pe jos. Și cum spusei, se luptară pe capete. (P. ISPIRESCU)

A privi (sau **a măsura**) **pe cineva de sus în jos** = A se uita la cineva cu atenție, dispreț:

A terminat fluieratul cu un accent final de mulțumire și abia atunci l-a măsurat de sus până jos și a dat din umeri. (MIRCEA DIACONU)

Le-a privit de la dreapta la stânga și de sus în jos. (DANIEL SUR)

A pune jos = A lăsa din mână. A pune pe masă, pe pământ:

Ea a pus geamantanul jos și a așteptat un taxi.

A se da jos = A veni jos dintr-un loc mai ridicat; a coborî:

Se dete fata jos din pom. (P. ISPIRESCU)

Iedul cel mic se dă iute jos din horn și încuie ușa bine. (ION CREANGĂ)

A se muta jos = A se muta la un etaj inferior (parter, subsol):

Vecinii s-au mutat jos, la parter.

A sta jos = A se așeza; a șede:

Copilul sta jos pitulat, cu inima cât un purice de frică să nu-l simtă măiestrele și să-l omoare. (CRISTEA SANDU TIMOC)

A trage jos = A jupui de piele. A scoate mânășă, cizmele:

Ea a tras repede jos papucii încărcăți de zăpadă.

A-și da jos = A-și scoate un obiect de îmbrăcăminte:

Și-a dat jos cușma din blană de oaie și a privit lung, perplex cerul mohorât și indiferent. (GEORGE DRĂGAN)

Cu capul în jos = a) Cu capul plecat:

Cu capul în jos, rămase o clipă pe gânduri. (I. MIRONESCU)

b) Atârnat sau spânzurat de picioare. (Fig.) Pe dos, alandala, anormal:

Lumea asta e pe dos. / Toate merg cu capu-n jos. (ION CREANGĂ)

Cu fața în jos = Culcat pe burtă:

Îl culcă pe pat cu fața în jos.

Cu nasul în jos = Supărat, umilit; amărât, trist:

Ce-aș mai râde să te văd întorcându-te cu nasul în jos! (P. ISPIRESCU)

De sus în jos = În direcție verticală coborâtoare:

Adună cifrele de sus în jos.

De sus până jos = În întregime, tot:

Ne-a stropit cu noroi de sus până jos.

Jos pălăria! = Exprimă admirația sau respectul față de cineva:

Meritele dumneavoastră personale nu pot fi tăgăduite de nimeni. De nimeni! Jos pălăria! Jos pălăria! (GH. SCHWARTZ)

În fond, dacă o făcuse conștientă, jos pălăria. Avea personalitate. (IOAN GROȘAN)

Muncă de jos = Muncă la care este trimis cineva pentru că nu a corespuns într-o muncă de răspundere:

Lasă tu, lasă, că tot câștigi mai multe parale decât noi la munca de jos, Mitule. (CEZAR GIOSAN)

S-a sinucis când eram eu mic, participase la Meditația transcendențială și fusese trimisă la munca de jos, ca toți ceilalți. (STELIAN ȚURLEA)

Pe din jos de... = Dintr-o regiune inferioară, într-o parte situată mai jos:

Pe din jos de Orăștie, vin doi frați din cătănie. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Pe din jos de ochișori, / Rumeiorii obrăjori / Sunt tocmai ca doi bujori. (IDEM)

JUCA

A avea bani sau a se culca pe bani, a mânca banii cu lingura, a se juca cu banii, a fi doldora (sau plin) de bani. v. **ban.**

A face (sau a juca) o festă sau festa (cuiva). v. **festă.**

A i se face coliva sau a fi cu (a îi bate, a îi suna, a îi juca) coliva în piept sau a mirosi a colivă. v. **colivă.**

A i-o juca cuiva = A râde de cineva. A înșela pe cineva:

Acesta, luând banii, se gândi el: „Lasă, că ți-o joc eu!” I-a jucat-o el dară și-a făcut de cap. (P. ISPIRESCU)

A învăța jucându-se = A învăța fără efort:

Jucându-se, copilul învață să voiască și să lucreze. (VICTOR LAZĂR)

Copilul învăța jucându-se și în scurt timp era cel mai bun din clasă.

A învăța (sau a duce, a purta, a juca) pe cineva pe deget(e). v. **deget.**

A juca (ca) pe funii. v. **funie.**

A juca (cu cărțile) pe față = A-și arăta deschis gândurile și intențiile, a fi corect în relațiile cu alții:

Eu sunt un om căruia-i place să joace pe față... (I. L. CARAGIALE)

A juca balonul (sau mingea) (Spt.) = A lovi balonul cu mâna sau cu piciorul:

A jucat mingea în careul adversarului.

A juca la bursă. v. **bursă.**

A juca la ciupeală (În sport) = A profita prompt de fiecare greșală a adversarului. A juca mediocru, speculând orice greșală a adversarului:

Mergem să atacăm în Ungaria, nu vom juca la ciupeală. (<http://www.realitatea.net/>)

Echipa gazdă juca la ciupeală și a reușit să înscrie în cele din urmă.

A juca la două capete = A fi oportunist; a se alia sau a încheia înțelegeri cu parteneri ireconciliabili între ei:

Colonelul juca așadar la două capete, cum îi sugera de altfel și lui Emanuel să facă. (RADU ALDULESCU)

În toată „cariera” sa diplomatică, una din ocupațiile vitale în viața sa de lider comunist, Ceaușescu a jucat mereu la cel puțin două capete, între marile puteri ale vremii, SUA și URSS. (<http://adevarul.ro/>)

A juca pe cineva în ciur sau în palmă (Pop.) = A duce pe cineva după voia proprie:

De-ai juca ca nuca-n ciur, / La străini tot nu ești bun, / De-ai juca ca aluna, / Străinu-ți bagă vina; (MIHAI EMINESCU)

Acum îi juca pe toți apropiatii în palmă și nimeni nu i se împotriva.

A juca pe sfoară = A înșela:

El nu reușea să-l joace pe sfoară pe vecinul său, deși era o persoană mai abilă.

A juca un rol (important) sau (înv.) **a juca o rolă** = A fi factor hotărâtor într-o afacere. A avea o mare însemnătate. A fi decisiv pentru cineva sau ceva:

În această operă ce pare a se pregăti, românii trebuie să joace un rol eminamente activ. (MIHAI EMINESCU)

Dar în ăst-an bojotaia avea o importanță și mai mare din pricina logodnei Laurei, care urma să se serbeze negreșit în ianuarie și cu care prilej proviziile de porc erau menite să aibă un rol fruntaș, mai ales că luau parte și părinții lui Pinte, în fața cărora familia Herdelea voia să se arate la înălțime. (LIVIU REBREANU)

A juca (cuiva) renghiul (sau **un renghi**). v. **renghi**.

A juca cuiva vicleșug (sau **un lucru neplăcut**) (Îvp.) = A înșela pe cineva:

Să-i joace un astfel de vicleșug. (ANTON PANN)

A se juca cu focul (Pfm.) = A trata cu ușurință o problemă gravă sau un lucru primejdios. (Rar) A nu lua dragostea în serios:

Așa marțafoilor! Vreți să vă cercați femeile! Bine, bine. Jucați-vă cu focul dacă vi-i voia să vă frigeți. (C. NEGRUZZI)

Doamnă senator, vă jucați cu focul, toți 560 sau câți ați mai rămas în libertate. (<http://politicstand.com/>)

A se juca cu sănătatea = A nu se îngriji de sănătate:

(Eliptic) *Nu te juca, soro, boala n-alege.* (I. L. CARAGIALE)

Te cam joci cu sănătatea, deși vezi că nu ești bine.

A se juca cu viața = A se expune primejdiei:

Vocea care m-a fascinat în toamna lui 1989 în sala înghețată de la Izvor era vocea cuiva care încă se juca și cu viața. (SIMONA SORA)

S-a jucat cu viața... S-a răsfățat cu viața. De câte ori n-a ascultat acuzația asta idioată. (TEODOR MAZILU)

A se juca curvia (Îuz.) = A fi desfrânat:

Giuca curvia și toate păcatele făcea. (VARLAAM)

A-i juca cuiva ochii în cap = a) Se spune despre un om șiret cu o privire nesigură:

A observat ea că-i joacă ochii în cap după băieți, dar a gândit că așa-i firea lucrurilor, că doar n-are să se facă nici ea călugăriță. (LIVIU REBREANU)

Frumos bărbat, da ce îndrăcit trebuie să fi fost, se vedea după cum îi juca ochii în cap. (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

b) Se spune despre un om isteț, cu privirea ageră, inteligentă:

Băiatului îi jucau ochii în cap și a priceput repede despre ce este vorba.

A-și face (sau **a-și juca**) **mendrele** (cu cineva). v. **mendre**.

A-și juca calul. v. **cal**.

Cine se joacă cu dracu', dă și peste tată-său (Pop.) = O mică greșeală te împinge spre alta mai mare:

Na! c-am scăpat de dracul și am dat peste tată-său: acesta mă asurzește! (ION CREANGĂ)

Îi joacă paraua (banii) (Fam.) = A nu duce lipsă de bani:

Lui mereu i-a jucat paraua și n-a dus lipsă de nimic.

Se joacă o drăcie (Înv.) = Nu-i lucru curat:

Muma zmeului pricepu că aci la mijloc se joacă vreo drăcie. (P. ISPIRESCU)

Te joci! = Crezi că-ți poți măsura puterile cu cineva:

Cine o să-mi gătească.. te joci, păgânule! Crezi că dacă vorbeai turcește, eu nu te-am înțeles? (ANTON BACALBAȘA)

JUCĂRIE

A strica jucăria cuiva (Înv.) = A dejuca planurile cuiva:

Ce voi face? Aveam frica geloziei Daniei. Un sentiment care putea strica toată jucăria dintre noi. (ANTON HOLBAN)

A-și lua jucăriile (și a pleca) (Fam.; gmț.) = A renunța la asocierea cu cineva. A pleca:

I-am dat un ultimatum: „Dacă până mâine nu-mi arăți convenția voastră, îmi iau jucăriile și plec!” (SANDA BUDIȘ)

JUDECA

A judeca bine despre sine = A avea o părere bună despre propria persoană:

Ea judeca mereu bine despre sine, chiar și atunci când trecea prin momente mai grele.

A judeca la rece = A analiza, a cumpăni cu atenție, fără prejudecăți sau patimă:

El nu e capabil, oricât ar voi (și nu contest că ar voi), de a judeca rece evenimentele [...] (G. CĂLINESCU)

Ești încă sub impresia celor întâmplare și nu poți judeca rece. Și numai judecata rece e bună... (I. PELTZ)

A judeca pe alții după sine = A-i considera pe alții în funcție de propriul caracter:

Singura naivitate certă a lui Golescu este această obișnuință de a-i judeca pe alții după sine. (SIMONA T. POPESCU)

JUDECATĂ

A da în (sau a chema, a merge cu cineva, a trage, a soroci la) judecată = A intenta proces contra cuiva:

– Nu vorbi! Am să te dau în judecată pentru părăsirea postului în fața inamicului...

Târșoru te mănâncă de-acuma! (ANTON BACALBAȘA)

O mulțime de oameni au fost dați în judecată; altă mulțime a fost perchiziționată; (I. L. CARAGIALE)

Horia Gârbea își face publică intenția de a-l da în judecată, pentru același motiv, pe același incomod Liviu Ioan Stoiciu. (AURA CHRISTI)

A face judecată = A judeca:

A doua zi de dimineață, bogatul, văzându-și vita moartă, sări cu gura mare asupra săracului, îl luă de piept și cu el târâș se duse la curtea boierului, să le facă judecată. (P. ISPIRESCU)

Așa făcu judecată / Ca să vie altă dată, / Fiindcă, cum trebuiește, / Văzu unde lăcuiește. (ANTON PANN)

A intra sub judecată (Înv.) = A fi dat în judecată:

Cel ce va fi rânduit din poruncă „spre a săvârși vr'o slujbă, și va păși peste instrucțiunile și poruncile ce a luat, abătându-se împotriva la alte urmări”, se supune „vinovăției și va intra sub judecată” [...] (BULETINUL DECIZIUNILOR, vol. 2, 1863)

Judecata lui Dumnezeu (sau **înfricoșată, cea mare, cea din sau de pe urmă, cea de apoi**) = Hotărâre luată de Dumnezeu la sfârșitul lumii în legătură cu viii și morții:

Și crezi tu, omule, care judeci pe cei ce săvârșesc astfel de lucruri și pe care le faci și tu, că vei scăpa de judecata lui Dumnezeu? (BIBLIA)

Mi-e teamă că în ziua de pe urmă, când trâmbița cerească ne va chema la judecata cea mare, nu ne vom putea înțelege cu strămoșii noștri, nici în limbă, nici în idei. (ALECU RUSSO)

JUG

A apleca în jug = A supune, a umili:

Religia – o frază de dâșii inventată / Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug [...] (MIHAI EMINESCU)

A pune cuiva jugul după cap (Îvp.) = A stăpâni pe cineva cu totul:

[...] așa că aceea ce vreau capitaliștii cu poporul învățat și luminat nu mai pot face, ca să-i mai pună jugul după cap nu rabdă. (DOCUMENTE din ISTORIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI din ROMÂNIA)

Și boierii de duzină, ce-au ținut de coarne plugul, / Uitând traiul de la țară, azi țăranului pun jugul. (N. BELDICEANU)

A se băga în jug = A se angaja să facă ceva foarte greu:

Ce să-ți pui osul ori creierul la jug când cu negustorie de vorbe capeți pensie reversibilă? Ce să te ocupi de meserii când poți, actor caraghios, scuipând pe un senator în față, să aibi mii de franci pe an din Casa Penșiilor? (MIHAI EMINESCU)

A trage în jug de fier (Îrg.) = A se lupta din greu cu viața. A fi la ananghie:

Și înfrânți de umilire, cu priviri stinse și crunte, / Regii țărilor învinse gem cu greu trăgând în jug. (MIHAI EMINESCU)

A trage la jug (D. animale) = A trage carul, căruța, plugul. (Fig.; d. oameni) A munci din greu, a munci peste puteri:

Și în lumea animalelor, ca și în societate, vaca dă lapte și boul trage la jug. (GEORGE TUICĂ)

Nu mă plâng, dar mă simt ca boul care trage la jug, care nu mai vede punctul de unde a pornit pe brazdă și nu-i vede nici sfârșitul. (IOANA PÂRVULESCU)

JUMĂTATE

(O dată) și jumătate = Exprimă ideea de superlativ:

Să-ți trăiască părintele, că-i un om și jumătate. (LIVIU REBREANU)

A face ceva pe jumătate = A nu duce un lucru până la capăt:

[...] dar face întotdeauna lucrurile pe jumătate sau, când le-a făcut altcineva până la capăt, se străduiește să le strice. (RADU PAVEL GHEO)

Am în urma mea, trebuie s-o recunosc, nu puține aspirații prea vagi sau, pur și simplu, uitate,

lucruri făcute pe jumătate sau făcute rău, ambiții la care am renunțat [...] (OCTAVIAN PALER)

A se opri la calea jumătate = A nu termina ceea ce a început. A termina rău ceea ce a fost început bine:

[...] în această luptă pentru adevăr și dreptate să nu se oprească la calea jumătate. (CULTURA CREȘTINĂ, vol. 6, 1917)

Copilul își opri lingura la jumătate cale spre gură și se uită lung la mine. (CALISTRAT HOGAȘ)

A spune cu jumătate de gură = a) A vorbi cu glas slab, abia auzit:

Copilul a început să spună cu jumătate de gură și abia îl auzeam.

b) A vorbi în mod nehotărât, fără convingere:

– Bine! grăi feciorul de împărat cam cu jumătate de gură. Să fie pe voia ta; să stârpim paltinii: dar din unul să facem un pat pentru mine, din altul un pat pentru tine. (IOAN SLAVICI)

A vorbi cu jumătate de gură (sau **de glas**) sau **a vorbi cu gura (pe) jumătate** (ori **cu gura altuia**) = A vorbi fără convingere, entuziasm, curaj; cu voce scăzută:

Voiam să te întreb, zise el cam cu jumătate de gură, dacă Lică are slăbiciune pentru muieri. (IOAN SLAVICI)

– Dar muieți-s posmagii? zise atunci leneșul, cu jumătate de gură, fără să se cârnească din loc. (ION CREANGĂ)

Vorbea cu jumătate de glas, înfricoșat parcă de ceva. (MIHAIL SADOVEANU)

Cu jumătate de inimă sau **cu inima pe jumătate** = Fără curaj, fără hotărâre:

Treaba o făcuseră numai cu jumătate de inimă. (PETRU DUMITRIU)

Cu jumătate de preț (sau **în jumătate prețul**) = Cu reducere de 50%:

Se mai pune și întrebarea, cu mult mai serioasă, de ce vând ei marfa la jumătate de preț? (MARIANA NEȚ)

Odată cumpărase pe stradă un tub de spray aftershave la jumătate de preț, iar când ajunse cu el acasă, constată că fusese umplut cu apă [...] (PETRU CIMPOIEȘU)

Jumătate (sau **jumătăți**) **de măsură** = Măsură fragmentară, incompletă. Treabă incompletă:

Jumătățile de măsură nu aduc niciodată soluții în probleme așa de grave. (MIHAIL SADOVEANU)

România a contrazis chiar și opinia lui Thomas Mann care spunea: „Țările care acționează cu jumătăți de măsură nu sunt lovite decât de jumătăți de catastrofe și sunt incapabile de un destin adevărat”. (BUJOR NEDELCOVICI)

La calea (drumul) jumătate sau **la jumătate calea** (sau **drumul**) ori **la jumătatea căii (drumului)** (Înv.) = La egală distanță și de locul de unde a pornit și de locul unde vrea să ajungă:

Mărcu e un han așezat pe valea Negrei, cam la jumătate calea dintre Șarul Dornei și Broșteni. (CALISTRAT HOGAȘ)

Merse el, merse și chiar la calea jumătate, îl apucă o sete pe inimă, că nu mai putu răbda și scobori de pe cal să bea apă dintr-un bunar! (CRISTEA SANDU TIMOC)

Un om și jumătate sau **un măgar (drac, dobitoc, prost, hoț, porc de câine, ramolit) și jumătate** = Om care-i întrece pe toți ceilalți în destoinicie, prostie, măgărie, dobitocie:

Bietul Aghiuță! știa el de ce sta pitit pântre plevușcă, măcar că era un drac și jumătate: bănuise ce-l aștepta, că iar o să-i dea cine știe ce grea sarcină. (I. L. CARAGIALE)

Să trăiești, cucoane, și să-ți trăiască părintele, că-i un om și jumătate! (LIVIU REBREANU)

Așa-ți trebuie dacă ești un prost și jumătate. (ȘEZĂTOAREA, IV)

JUMULI

Gâscă (bună) de jumulit = Om naiv și încrezător, de pe urma căruia se poate profita:

Ai găsit gâsca de jumulit. (ALECU RUSSO)

Pentru prieteni, sunt de cele mai multe ori o gâscă bună de jumulit. Pentru cei de la cazarmă, o vacă de muls. (PANAIT ISTRATI)

JUPÂN

Jupân frige-linte (Pop.) = Persoană care vrea să facă pe boierul:

Trebuie să fie cineva un frige-linte ca d-nu Bursuflescu, pentru ca să facă gură pentru un strugur. (VASILE ALECSANDRI)

Cine să fie?... Ia un stropșit, un mofturean, un frige-linte, un palavragiu, ziceau unii și alții, judecându-l după înfățișare. (NICOLAE GANE)

JUPUI

A jupui de viu (pe cineva) (Fam.) = **a)** A bate foarte tare (pe cineva):

Unul zicea să-l taie. Altul să-l spânzure. Altul să-l jupoaie de viu. (P. ISPIRESCU)

Când auzi că țărani au bătut și pe Leonte Bumbu, ba și pe nevastă-sa, și i-au cam prădat locuința, se gândi în sine că pe dânsul cu siguranță l-ar fi jupuit de viu. (LIVIU REBREANU)

b) A-i lua (cuiva) toți banii:

[...] pentru că acolo unde totul ți se ia din mână, de pe tine, ești jupuit de viu, unde nu mai ești nimic, nu mai ești tu profesorul, nu mai ești tu scriitorul. (NICOLAE BALOTĂ)

JURĂMÂNT

A depune jurământul = **a)** (D. o parte în litigiu sau despre un martor) A se angaja să spună tot adevărul în legătură cu faptele unui proces:

În Codul de procedură penală din România se prevede formula jurământului pe care îl depune martorul înaintea ascultării sale de către organele judiciare: „Jur că voi spune adevărul și că nu voi ascunde nimic din ceea ce știu. Așa să-mi ajute Dumnezeu!”. (<http://ro.wikipedia.org/>)

b) (D. unele categorii de oameni și despre militari) A se angaja solemn să-și îndeplinească îndatoririle cu respectarea legilor țării:

În ziua de 10 mai 1866 noul ales, care-ntrupă speranțele întregului nostru neam, depune jurământul în Adunarea țării, jurământul de

domn păzitor legilor, credinței și hotarelor țării.
(AL. VLAHUȚĂ)

În poalele Carpaților, / La vechiul tău mormânt, / Toți în genunchi, o! Ștefane, / Depunem jurământ [...] (VASILE ALECSANDRI)

„Prietenii” abia așteaptă să-l vadă cu juvățul la gât, atunci să vezi dezvăluiri șocante și despre alți maidanezi din prejma buncărului liberal. (<http://www.somaxtv.com/>)

A lăsa cu jurământ sau cu legământ, cu blestem, cuvânt = A face pe cineva să îndeplinească un ordin, o obligație, o dorință etc.:

Murind împărăteasa, a lăsat cu sufletul la ceasul morții ei și cu jurământ ca împăratul, soțul ei, să nu văduvească, ci să ia de soție pe aceea la care se va potrivi condurul ei. (P. ISPIRESCU)

A-i da cuiva jurământ (Spc.) = A da cuiva dreptul de a se jura:

[...] probele pot fi ca în orice proces, scrise, marturi, fără prejudiciul fiecărei părți de a se prevala de mărturisirea celeilalte sau de a-i da jurământ decizor. (CURIERUL JUDICIAR, 1922)

JUSTIȚIE

(A chema) sau a se prezenta în fața justiției = (A cita sau) a se prezenta la judecată:

Dacă patrioții arestați vor fi deferiți naziștilor, se va prezenta el însuși în fața justiției naziste ca să fie și el judecat și împușcat. (TRAIAN D. LAZĂR)

A da pe mâna justiției = A înainta pe un infractor organelor judiciare, pentru a fi cercetat, judecat etc.:

El va fi prins de cei trei bravi jurnaliști, care-l vor da pe mâna justiției implacabile și incapabile a-l apuca fără ajutorul lor. (I. L. CARAGIALE)

Profesorului i se păru la început limpede ca lumina zilei că o va da pe mâna justiției [...] (IOAN PETRU CULIANU)

JUVĂȚ

A-i pune cuiva juvățul de gât = A prinde pe cineva pe care îl acuzi. A forța pe cineva să facă ceva:

– *Și credeți că o să-și bage singur juvățul în gât?* – *Da, că n-are încotro.* (BASARABIA, nr. 1-2, 1997)

L

LABĂ

A avea la labă pe cineva sau **a juca în labe pe cineva** (Pop.) = A dispune de cineva:

Acum individul îi avea la labă pe toți și era, uneori, agresiv cu ei.

A bate palma (sau **mâna**) (gmț., **laba**) **cu cineva**. v. **bate**.

A da cuiva peste labe (Pfm.) = A admonesta o persoană obraznică:

Nu l-a mai suportat și i-a dat peste labe, dar el nu s-a liniștit.

A lua în (sau **la**) **labe (pe cineva)** (Pop.) = A bate:

Nervos cum era, el a început să-l ia în labe pe fotbalist.

A mânca labe de pui (Pop.) = A purta vorba dintr-un loc în altul. A fi indiscret:

– Vai de mine! a zis bătrâna; S-ar putea?... N-am obiceiul!... În viața mea n-am mâncat labe de pui!... Hei! kir Ianuleo; eu am slujit la case mari boierești... Câte am văzut și-am auzit eu!... n-am vreme acuma să ți le povestesc!... (I. L. CARAGIALE)

A pune (pe cineva) cu botul pe labe. v. **bot**.

A pune laba pe ceva (Pop.) = A apuca; a-și însuși ceva:

Pune ursul repede laba pe arici, să nu scape. Ariciul, speriat, se face ghem. (FLORENTIN SMARANDACHE)

Lingăule, mâine ai pune laba pe spitalul ăsta... și-ai fi mai feudal și mai satrap chiar decât el. (D. R. POPESCU)

A pune laba pe cineva (Pop.) = A prinde:

A lu Modreanu să aduci neapărat un cal, da ai grijă când pleci să fii deștept să nu puie ăia laba pe tine. (FĂNUȘ NEAGU)

Cum să nu-l pândească! Dar de când așteaptă motanul prilejul să puie laba pe bietul șoricuț. (EM. GÎRLEANU)

Mă, să nu pun laba pe voi! (MIHAIL SADOVEANU)

A se scula în două labe (împotriva cuiva sau a ceva) (Pop.; irn.) = A se revolta:

Umplusem coșarca pe jumătate, când iată mă trezii la spate cu un afurisit de urs zburlit, rădăcat în două labe, care venea spre mine mormăind și scuipându-mă parcă vroia să mă mustre că de ce i-am călcat răzășia. (NICOLAE GANE)

A umbla în patru labe (în fața cuiva) = a) A se umili (în fața cuiva):

Neștiind ce dorință să îmi mai îndeplinească, de plictiseală i-am cerut să umble în patru labe și să îmi lingă degetele ... (LUCIAN MAREȘ)

b) A linguși (pe cineva):

Cum îl îndrăgisem pe acest Ionuț Contraș, care se dăruia cu tot sufletul – căra boxe, alerga de colo-colo, umbla în patru labe, făcea tot ce-i spuneam [...] (NICOLAE COVACI)

A-i încăpea (sau **a-i pica, a-i cădea**) **în labă** (sau **în labe**) (Pop.) = A pune mâna pe ceva. A ajunge la discreția cuiva:

Așa-i că mi-ai căzut în labă, câne de zmeu ce ești! (ION CREANGĂ)

A-și bate labele (Pop.) = A pierde timpul:

Mereu îi spunea mama odraslei sale să nu-și bată labele toată ziua și să se apuce de învățat.

A-și mușca labele (Pop.) = A se căi amarnic pentru o faptă:

„Aha! ia, acum i-am găsit leacul, zise ea în gândul său. Taci! că i-oiu face eu cumătrului una de ș-a mușca labele!” (ION CREANGĂ)

A-și pune botul pe labe (Rar) = A se resemna:

Bunicului nu i-a mai rămas decât să-și pună botul pe labe și să aștepte.

Cu botul pe labe = (D. câini) Culcat cu botul pe labele dinainte:

[Ogarul] *dezamăgit se întoarce la loc, cu botul așternut pe labe.* (CEZAR PETRESCU)

LAC

A sări (sau **a cădea, a da, a nimeri**) **din lac în puț** (Pfm.) = A trece dintr-o situație grea în alta și mai grea:

Păi, aveam cînșpe ani, tocmai fugisem d'acasă, fugisem de dementu ăla de Mitică, da am sărit din lac în puț [...] (CRISTIAN SĂILEANU)

Regionalizarea nu trebuie să „descentralizeze” un sistem prezervându-i tarele; poți ajunge din lac în puț! (DANIEL DĂIANU)

LACĂT

A fi cheia și lacătul = A fi elementul esențial, de prim ordin, într-o problemă:

Primarii au „cheia și lacătul” eliminării intermediarilor din piețe! (<http://gazetaolului.ro/>)

A pune lacăt pe ceva (Reg.) = A pune stăpânire pe ceva:

A pus lacăt pe toată gospodăria și nu se mai dă dus.

A pune sub lacăt = A încuia:

Închid, pun lacăte și sigilii, și să îndrăznească să intre în lipsa noastră, să îndrăznească. Porcul și câinele de pămătuț! (LIVIU REBREANU)

Sătenii însă au pus lacăt pe ușa bisericii și au declarat că nu vor lăsa pe „veneticul” să ia locul bătrânului lor duhovnic. (CONSTANTIN STERE)

A ține sau **a avea, a pune lacăt la gură** ori **gurii** sau, rar, **a ține lacătul asupra gurii** (Pfm.) = A-și impune tăcerea:

– *Mă rog, bărbățele! mai stai! contenește! / Stai să ne-nțelegem, puțin odihnește! / Eu îmi întorc vorba, pui lacăt la gură, / Dacă e pricina pentru legătură.* (ANTON PANN)

A ține sub trei lacăte și șapte peceți sau **a păstra cu nouă lacăte** (Pop.) = A manifesta mare grijă pentru siguranța a ceva sau a cuiva:

Aș fi fost fără îndoială dezamăgit de moarte să fi aflat într-o zi că zenitul mă trădează. Și continuam să țin taina sub trei lacăte și șapte peceți. (LUCIAN BLAGA)

El știa că le ține pe toate închise la un loc, într-o cămară din palatul său, încuiate și zăvorâte cu nouă uși de fier și cu nouă lacăte mari. (P. ISPIRESCU)

[...] *voi nu înțelegeți că tainele intime ale unei gospodării nu se scriu pe fațadă, să le pască ochii trecătorului, ci se păstrează încuiate cu șapte lacăte.* (OCTAVIAN GOGA)

A-i pune lacăt (cuiva) (Îvr.) = A obliga, a sili pe cineva să facă ceva:

Pentru o leafă mizerabilă, ungurii au pus lacăt pe sufletul omului? (LIVIU REBREANU)

LACRIMĂ

A râde cu lacrimi = A râde cu poftă:

Medicul râdea cu lacrimi, sora mea era vag conștientă că ceva nu-i chiar în regulă, dar nu se putea opri!! (AURA CHRISTI)

Și Irinel începea să râdă. Și râdea, râdea, până ce lacrimile îi curgeau pe obraji ei rumeni. (BARBU DELAVRANCEA)

A vărsa lacrimi fierbinți sau (pop.) **de sânge** sau **a vărsa șiroaie de lacrimi, a plânge cu lacrimi fierbinți**, (fam.) **a plânge cu zece rânduri** (sau **cu șiroaie**) **de lacrimi. v. vărsa.**

A-i curge (cuiva) lacrimi amare. v. amar.

Cu lacrimi de sânge. v. sânge.

Lacrimi de crocodil. v. crocodil.

Până la lacrimi = Gata să plângă, aproape de plâns:

Apostol al culturii de vârf, mersese pe la autoritățile regimului, pledând până la lacrimi cauza studiului de performanță. (ANCA MANOLESCU)

Mișcați până la lacrimi.

Vreme de lacrimi (Rar) = Anotimp ploios, vreme ploioasă:

Era, spre căderea iernii, o vreme de lacrimi. (MATEIU I. CARAGIALE)

LADĂ

A nu avea ladă cu cineva (Pop.) = A nu se împăca cu cineva:

Femeia nu mai avea ladă cu el de ceva vreme și se gândea să-l lase.

A prinde la ladă (Pop.) = A prinde cu minciuna:

De când bunica l-a prins la ladă, băiețelul spunea adevărul întotdeauna.

A trăi cu (sau **ca**) **banu-n ladă** (Reg.) = A trăi în liniște și în belșug:

– Dați-mi pace să merg unde mi-am pus gândul, gătați-mi merinde și nu aveți nicio grijă, vă va ține împăratul ca banu-n ladă până voi veni eu, că mult știu că nu o să zăbovesc. (I. POP-RETEGANUL)

LAF

A ședeă (cu cineva) la lafuri (Fam.) = A pălăvrăgi cu cineva, a sta la taifas:

Ședeam cu socru-meu la lafuri, după obiceiul de la țară, dinaintea unui borcan de vin. (I. L. CARAGIALE)

A tăia frunză verde și lafuri și talafuri (Înv.) = A spune minciuni:

[...] fiindcă era mititelul mucalit și când se plictisea împăratul de treburile-mpărăției, pe el îl chema, să-i spuie lafuri și să-i facă giumbușuri. (I. L. CARAGIALE)

LAIE¹

A se ține laie (după cineva) (Pop.) = A sta nedespărțit de cineva:

Copilul se ținea laie după maică-sa.

A face o laie (Arg.) = A eșua, a nu izbuti, a suferi un eșec:

A făcut o laie la examen.

LAIE, LĂI²

Că e laie, că-i bălaie sau **ba e laie, ba-i bălaie.** v. **bălaie**

Nici laie, nici bălaie = Nici așa, nici așa:

– Atunci, voi să vă faceți moarte-n păpușoi, să nu spuneți nici laie, nici bălaie. Oi vorbi eu și cu dânșii, și las' dacă va fi ceva!... (ION CREANGĂ)

Alegerea mea a căzut asupra unei femei de lume, nici laie, nici bălaie, săracă, lipsită de eleganță și divă păguboasă. (ION IOVAN)

Ori laie, ori bălaie. v. **bălaie**

LAMPĂ

A face lampa mică (Arg.) = A fugi, a se ascunde, a-și pierde urma:

El l-a sfătuit pe muzicant să facă lampa mică și să nu-l mai vadă prin cartier.

A fi făcut lampă (Ljc.) = A fi învins la o diferență mare de puncte. A pierde într-o manieră penibilă:

La ultimul joc, el a fost făcut lampă de colegul din fața lui și s-a enervat rău de tot.

A stinge (cuiva) lampa = A lovi peste ochi pe cineva:

Tânărul i-a dat un pumn zdravăn de i-a stins lampa și bietul copil a căzut în noroi.

A vorbi la lampă (sau **la bec**) = A nu fi ascultat:

Vorbim la lampă. De două luni magistrații României fac tot ce doresc pe spatele publicului justițiabil. Toată lumea scrie, toată lumea se revoltă, nimic nu se întâmplă. (<https://theophylepoliteia.wordpress.com/>)

A-i lipsi (cuiva) o lampă, a avea o lampă lipsă (ori **stinsă**) sau **a-i fila (cuiva) o lampă** = A fi nebun:

Bun, am mai trăncănit noi pe-acolo și Tina m-a luat cu ea la bucătărie, s-o ajut la cafea. Nenică, atunci m-am prins că gagicii îi cam filează o lampă. (OVIDIU VERDEȘ)

După cum judeca și vorbea, cu toții au crezut că-i lipsește o lampă.

LANCE

A pleca lancea = A ceda; a se declara învins:

Lovinescu, – trecând peste unele aprecieri restrictive, inițiale – până la urmă își va pleca lancea, reverențios, în fața «frumoasei» opere. (AL. OPREA)

A rupe lancea cu cineva (Rar) = A purta o discuție în contradictoriu cu cineva:

Obiectivitatea de cugetare și stăpânirea de formă sunt singura pavăză de care se poate rupe lancea pamfletarului. (GH. GHEORGHIȚĂ)

LANDRĂ

A se ține (sau **a pleca, a se duce**) **landră** (Reg.) = A merge în grup; a merge în șir:

Se țin landră pe ulițele satului. (ZAHARIA STANCU)

A-și lua landra = A-și lua gândul:

Ea și-a luat landra de la bani și nu s-a mai gândit toată ziua.

Mai ține-ți loandra! (Reg.) = Taci din gură!:

Femeia i-a spus să-și mai țină loandra și să lase fetele în pace!

LANSA

A lansa moda (sau **o modă**) = A face ca vestimentația, comportamentul, creația sa originală să fie adoptată de un număr mare de oameni:

Un turban verde, cu penaj alb, ceru el – tocmai se lansa moda turbanelor din catifea pentru femei. (NICOLAE ȚIC)

Înflorește un adevărat comerț cu relicve franceze (grade militare, Legiunea de Onoare, mânere de spadă) și se lansează o modă a denigrării lui, modă ce contaminează nu numai societatea saloanelor [...] (CONSTANTINA RAVECA BULEU)

A lansa un mandat de arestare = A emite un ordin de arestare împotriva unei persoane:

Tot legea arată când și în ce condițiuni se poate lansa un mandat de arestare și anume când [...] (BULETINUL DECIZIUNILOR, vol. 68, 1931)

LANȚ

A băga (sau **a pune** ori **a arunca**, ori, rar, **a azvârli**) **în lanțuri** (**pe cineva**) = A încătușa; a întemnița:

Atunci au fost luați dintre noi, de aici, doi oameni, eu și cu Cațicu, macedonean, din celelalte colonii, Baia Sprie și Nistru, în total șapte inși, am fost puși în lanțuri și trimiși ca un fel de cap de grevă. (LUCIA HOSSU LONGIN)

A face lanț (D. oameni) = A se înșirui pentru a-și transmite un obiect din mână în mână. A încercui:

În marginea pădurii începu să se întindă lanțul de trăgători care se târau pe brânci în zăpadă. (PETRU DUMITRIU)

Fluturi mulți, de multe neamuri, vin în urma lui un lanț, / Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți. (MIHAI EMINESCU)

Oamenii au făcut un lanț în jurul casei.

A scoate (sau **a slobozi**) **din lanțuri** (**pe cineva**) = A descătușa. A elibera din captivitate:

Abia scoși din lanțuri, boierii eliberați simt că le vine din nou apa la moară, odată cu noua domnie [...] (MIRCEA ANGHELESCU)

Aduseră urșii. Zazu și Babaia mormăiră și căutară, zbatându-se, să scape din lanțuri. (ZAHARIA STANCU)

A se ține lanț = A se succeda în număr mare:

Domițian se uita uimit în gura ei, ascultând cum se țin lanț vorbele una după alta. (I. A. BASSARABESCU)

Începu a-i tânji trebile împărăției... ba supușii lui vor să facă răzmeriță; ba vitele de pe moșiile lui au călcat hotarul altei împărății și sunt luate de pripas; ba că moartea a dat în ele, și câte neajunsuri toate se țineau lanț. (P. ISPIRESCU)

LAPTE

(A fi) de un lapte (cu cineva) (Olt.) = (A fi) de aceeași vârstă cu cineva. (A fi) asemănător cu cineva în privința ideilor sau a sentimentelor:

Cei doi feciori erau de un lapte și se știau din școala primară.

(A fi) în lapte (D. cereale) = (A fi) necopt, crud:

Știuleții de porumb erau în lapte.

A (se) băga oile în lapte (sau **în lapți**) (Psr.) = A despărți oile de miei primăvara și a începe mulsul, pentru a face brânză:

Bărbații ies la câmp, la stână. Astăzi se înțarcă mieii și oile se bagă în lapte. (MIHAI EMINESCU)

Făceau petrecere când se băgau oile în lapți, spre vară. (ION GHINOIU)

A avea dinții de lapte (Pop.) = A fi încă tânăr. A fi lipsit de experiență de viață:

Se-mbracă după modă și mestecă cărți bine,/ De-i și cu dinți de lapte, oricare treaptă naltă/ Îi pare foarte mică la vrednicia lui; (ALECU DONICI)

Auți sugariule? să te faci vel-armaș [mare dregător care supraveghea închisorile și execuțiile] pe tine, un băiețel cu dinți de lapte! (B. P. HASDEU)

A cădea (a se băga, a se lovi, a pica, a se potrivi) ca musca-n lapte. v. *muscă*.

A curge lapte și miere = A fi îmbelșugare:

Tu le-ai dat țara aceasta pe care jurasei părinților lor că le-o vei da, țară în care curge lapte și miere. (BIBLIA)

În textele sfinte ale iudaismului și creștinismului, Dumnezeu promite poporului Israel că le va da o țară unde curge lapte și miere. (<https://benidradici.wordpress.com/>)

A fi învățat ca mîța la lapte. v. *mîță*.

A fi lapte cu păsat sau a fi păsat dulce. v. *păsat*.

A fi numai lapte și miere (Pfm.; d. oameni) = A se purta mîros; a fi binevoitor:

O alianță în care la început totul era numai lapte și miere a ajuns să scârțâie din toate încheieturile. Ingredientele de mai sus au fost înlocuite cu otravă și fiere. (<http://www.cotidianul.ro/>)

A fi supt lapte de capră (Pop.) = Se spune despre o persoană excesiv de energică:

Uite la el ce iute mai e, parc-a supt lapte capră!

A pune tot laptele în păsat (Pop.) = A fi risipitor:

De n-ar fi pus tot laptele-n păsat toată viața, ar fi avut un trai liniștit acum.

A scoate oile din lapți (Reg.) = A înceta mulsul oilor:

Ciobanii, odată cu venirea toamnei, au scos oile din lapți

A spune și laptele pe care l-a supt (Pop.) = A mărturisi tot, cu lux de amănunte:

Iar nenorocita aia, după ce i-au băgat curent electric prin toate găurile, a spus și laptele pe care l-a supt de la mă-sa! (MARCEL SECUI)

A storce (sau a scoate) laptele din piatră (Pop.) = A realiza lucruri extraordinare, învingând obstacole de netrecut:

Nimic nu este mai periculos pentru un stat ce voiește a se reorganiza, decât a da frânele guvernului în mâinile parveniților, meniți din concepțiune a fi slugi și educați într-un mod cum să poată scoate lapte din piatră cu orice preț!... (NICOLAE FILIMON)

Boierul dumneaei, nu știu cum îl cheamă, dar e om al trebii, scoate lapte din piatră. (I. HELIADE RĂDULESCU)

A-i curge (sau a-i cădea cuiva) lapte (sau laptele) în păsat sau a (se) vărsa laptele în păsat (Pop.) = A beneficia de un ajutor neașteptat. A-i merge foarte bine:

Neamțul meu se uita la mine ca o broască la soare și, în sfârșit, a primit... De-atunci, slavă Domnului, ne curge bine laptele-n păsat!... (VASILE ALECSANDRI)

Cât lumea n-avem să trăim, nu-i așa? Cât vom trăi, să ne curgă laptele-n păsat... (MIHAI EMINESCU)

De lapte acru (Reg.; d. ochi) = De culoare deschisă:

Era un bărbat chipeș și avea niște ochi de lapte acru.

E lapte cu păsat (Pop.) = Se spune despre un lucru bun, util:

– *Hei, hei, domnișoară! Gloanțele turcilor sunt lapte cu păsat pe lângă alte gloanțe!* (I. POP-RETEGANUL)

Tare-i lapte acru! (Pop.) = E foarte greu de suportat:

– *Să nu te mai văd, că tare mai ești lapte acru!, spuse bunica.*

LAPȚI

Umblî să-ți lași lapții cu folos (Rar) = Umblî să profiți:

Umblî să-ți lași lapții cu folos. Bre, cum te mai înfîgeai în undiță la Masinca, o luași pe coarda razachie, cu sacâz dulce, ușor. (MATEIU I. CARAGIALE)

[...] *tot Bucureștiul postrevoluționar te îndemna să-ți cheltuiești banii și să-ți depui lapții cu folos. Apăruseră cupoanele. Se deschiseseră băncile.* (DANIEL CRISTEA-ENACHE)

LARG, -Ă

A avea (sau **a fi cu**) **mână largă** (sau **deschisă**) ori (înv.) **a fi slobod la mână** (sau **a fi larg la mână** ori **la buzunar**). v. **mână**.

A da (ceva) **cu mâneci largi**. v. **mâncă**

A face gură (largă sau mare). v. **gură**.

A fi (sau **a se simți**) **la** (sau **în**) **largul său** = A fi (sau a se simți) în deplină libertate, nestîngerit:

Seara numai, seara / Mă simt la largul meu. (G. COȘBUC)

Văzându-se Pepelea acum la largul său, sări gardul din ogradă și se... duse. (I. G. SBIERA)

Dragă primăvară, / De-ai veni când aş vrea eu... / Să fiu iar la largul meu. (VASILE ALECSANDRI)

A ieși (sau **a scoate pe cineva**) **la** (sau **în**) **larg** (Pop.) = A scăpa (pe cineva) dintr-o situație dificilă:

Întâmpinatu-m-au ei în ziua necazului meu, dar Domnul a fost întărirea mea. Și m-a scos la loc larg, m-a izbăvit, că m-a voit. (BIBLIA)

Prin toate a trecut Dușu, din toate a scăpat și numai norocul lui cel orb l-a scos în larg, încât putea iar să se uite fără de sfială în ochii orișicui. (IOAN SLAVICI)

A lua largul = A fugi:

Strecurându-se cu abilitate printre vapoarele acostate în radă, navigând orbește, fără luminile de poziție, pentru a fi descoperit cât mai târziu, vasul a luat largul, nu fără de a fi „salutat” din urmă de câteva salve, trase la întâmplare după fugari. (DUILIU ZAMFIRESCU)

A se duce (sau **a fugi**, **a pleca**) **în lume** (sau **în toată lumea**, **în lumea largă**) (ori **a-și lua lumea în cap**). v. **lume**.

A umbla (sau **a rătăci**) **în lumea largă** = A călători mult în locuri diferite:

Au umblat ei cât au umblat, așa hoinari, multă vreme pînă lumea largă de colo pînă colo, și ce să vezi ? (I. L. CARAGIALE)

A-i fi cuiva larg = A-i fi cuiva îndemănă, a se simți bine, a avea libertatea de mișcare:

În mijlocul codrului, / Unde-i larg voinicului. (VASILE ALECSANDRI)

Du-te în lumea (sau reg. **țara**) **largă** = Se spune pentru a arăta cuiva că e liber să plece unde dorește:

– *Du-te-n lumea largă, pentru totdeauna, / Trist și singur du-te, du-te! zice luna.* (G. TOPÂRCEANU)

În (sau **la**) **largul meu, tău, său** etc. = În deplină siguranță sau libertate:

Ah, seara, numai seara, / Mă simt la largul meu, / Că-ngrop în perne capul / Și, până-n zori mereu [...] (G. COȘBUC)

În (sau, rar, **la**) **lumea largă** = În lumea mare, în toată lumea, în locuri depărtate, în străinătăți:

Lăsând... clădirea afumată / Din care-n lumea largă pornisem altădată. (AL. MACEDONSKI)

Unde-i vremea ceea, când eu cercam un vad / Să ies la lumea largă. (MIHAI EMINESCU)

Mână largă = Se spune despre cei darnici, generoși:

Om cu casa deschisă și cu largă mână. (P. ISPIRESCU)

[Românul] are mâna largă, deși el este sărac. (VASILE ALECSANDRI)

LARMĂ

A face (sau **a stârni**) **larmă în jurul** (sau **împrejurul**) (**cuiva** sau **a ceva**) = A produce senzație:

Și atâta larmă făcură, încât se deșteptară toți slujitorii împărătești. (P. ISPIRESCU)

[...] se stârniră strigăte și bătăi din palme, însoțite de exclamații, o larmă din care puteai să înțelegi că oamenii se bucurau. (TRAIAN FĂGĂRĂȘANU)

Fă-ți idee de larma ce poate să facă în codru și mai ales în munți vreo două sute de oameni și vreo treizeci de câini. (D. BOLINTINEANU)

A face larmă asupra cuiva (Îvp.) = A certa:

– *Moșule, de ce ești zurbagiu? Te sfădești neconținut cu soră-ta nicovala, țipați și faceți larmă, de-mi țiuie urechile.* (ION CREANGĂ)

LARVĂ

A pune larva jos (Înv.) = A se demasca:

Veni-va-o zi fatală, când intriga fățară, / Ce țese la cabale, va pune larva jos; / Când pizma, nedreptatea vor fi expuse-afară. (MIHAI EMINESCU)

LAT, -Ă

A avea gură lată (Pop.; gmț.) = A vorbi mult și tare:

Îți venea să te tot duci când vorbea soacră-sa, căci avea gura lată și turuia fără oprire.

A da latul pe spate (Pop.) = A cădea lungindu-se la pământ:

El a dat latul pe spate și privea spre pădurea de brazi.

A fi lat de foame (Reg.) = A fi foarte flămând:

Când intră Ghighi cu tava încărcată, Alexandrina se rezeși ca un tigru și înghiți o prăjitură, mormăind apoi cu gura plină: – Sunt lată de foame! (LIVIU REBREANU)

– *De ce-s oile așa late de foame?* (I. G. SBIERA)

A fi lată (rău sau de tot) (Fam.; d. o situație) = A lua proporții neașteptate și neplăcute:

CETĂȚEANUL: *Acu ce treabă avem?... Nu vă uitați la mine că sunt așa de... Am făcut-o de oaie de tot. Să vezi d-ta cum de a devenit la băutură... (sughite) că a fost lată de tot...* (I. L. CARAGIALE)

Să-ți spun ce am aflat acum... E lată rău. (IDEM)

Mi se pare că o să fie lată. (ION PAS)

A fi limbă lată (Pop.) = A vorbi defectuos, din cauza unei malformații a aparatului fonator:

Omul se ridică în picioare, își frânse mâinile de la încheieturi, ca pe niște labe de câine care face frumos, scoase o limbă lată și plesnită, o răsuci ca pe un sul și, săltând greoi pe călcâie, grohăi a spaimă. (ION MARIN SADOVEANU)

A lăsa (pe cineva) lat (Fam.) = **a)** A bate pe cineva foarte tare, lăsându-l în nesimțire:

CHIRIȚA: *O fugit și m-o lăsat lată în mijlocul drumului!... bre! c-o să mă lovească ceva!* (VASILE ALECSANDRI)

André a pus mâna pe cazmaua de campanie și mi-a repezit una de m-a lăsat lat. (ALEXANDRU ECOVOIU)

b) A impresiona puternic pe cineva:

Pe mine m-a lăsat lat, distrus. Distrus, dar plăcut distrus... mă înțelegi, nu? (GH. JURGEA-NEGRILEȘTI)

A o face lată (rău de tot) = **a)** A face un chef strașnic:

Vezi, tu, nu prea are obiceiul să bea, dar când o face, o face lată de tot. (DAN-MARIUS SABĂU)

b) A face o prostie:

[...] că ei nu te vor mai ierta. că ai făcut-o atât de lată, încât nu mai poți renunța; de-acum totul este hotărât: ori tu ori ei. (DANIEL VIGHI)

A se da (sau **a se perpelii**) **și pe lat și pe uscat** (sau **lat pe lat**) (Pop.) = A face eforturi disperate pentru a realiza ceva:

Disperat, omul s-a perpelit și pe lat și pe uscat până ce a terminat de acoperit casa.

A spune vorbe mari și late (Pop.) = A vorbi pompos, dar fără conținut:

V-am adunat pentru ca să vă spun vorbe mari si late, cum n-ați auzit de când trăiți. (VASILE ALECSANDRI)

Nu zău! îmi place foarte mult / S-aud palavre lungi și late, / Și despre-aceasta probe pot da necontestate [...] (I. L. CARAGIALE)

Se repede la tribună și prin vorbe mari și late / Vrea să miște-ale mulțimei inimi slabe și-nghețate. (AL. MACEDONSKI)

A trece (sau **a tăia**) **latul (în lat, pe lat, de-a latul)** = A traversa pe diagonală:

Acest defileu, împreună cu celelalte două – al Dunării și al Jiului – care taie de-a latul Carpații Meridionali, este apreciat pe bună

dreptate ca individualitate geografică de primă categorie în ansamblul frumuseților pământului românesc. (LUCIAN BADEA)

A vorbi lat (Pop.) = A se exprima greoi:

Acesta-i moș Vasile Blană. Vorbește lat, răgușit puțin. Cam moale la treabă, face amiezile lungi, își răsucesce câte-un sfert de ceas țigara. (MIHAIL SADOVEANU)

LATITUDINE

A lăsa la latitudinea sau **aprecierea**, (înv.) **chibzuința, arbitrul**, (rar) **propunerea cuiva**. v. **lăsa**.

Pe (sau **sub**) **toate latitudinile** = Pe întreg globul:

[...] tot ce oamenii celor cinci rase cară de sub toate latitudinile, încarcă, vânează, pescuiesc, cultivă cu savante rafinamente și adună pentru belșugul acesta al rafturilor de băcănii. (CEZAR PETRESCU)

LATURĂ

(Stai) (sau **feri**) **în lături!** (Pop.) = Taci! Dă-te la o parte!:

Dă-te-n lături! nenorocitele căpitan Mișu; dă-te-n lături! te stropește! (I. L. CARAGIALE)

Asta e pilda care dai oilor tale, păstorule? Avea dreptate norodul să strige asupra ta! În lături, păcătosule! (C. NEGRUZZI)

A (se) da (sau **a se pune, a se trage, a se feri**) **în** (sau îvp. **de o**) **lature** (sau **în lature** ori **în lături**) = A (se) da deoparte; a face loc să treacă cineva, a (se) feri din calea cuiva:

Și cu drăguța de muiere trăii bine oleacă de vreme, așa un an-doi, până ce să îndrăci și prinse a da în lături. (I. POP-RETEGANUL)

Dumnezeu a poruncit atuncea apelor să se tragă în lături, ca să lase să iasă pământul deasupra. (LEGENDE POPULARE ROMÂNEȘTI)

A bate laturile. v. **bate**.

A da (a **împinge, a arunca**) **în lături** (sau **laturi**) (Pop.) = A arunca; a îndepărta, a abandona:

Eu, scăpând din mână paharul cu ceai împing pe madam Piscopesco cât colo, dau în lături pe fecior și într-o clipă sunt în curte. (I. L. CARAGIALE)

[...] ce o să se întâmple după ce o s-o arunce în lături, ca pe un lucru uzat, după ce o trăneste într-un colț unde sufletul ei mocnește învelit printre păreri de rău [...] (MARIA BANUȘ)

A da (a pune) în lături = a) A păstra; a ascunde:

Ea a dat în lături câteva lucruri de valoare, ca să nu le vadă ceilalți.

b) A sustrage:

Cu mare grijă, ea dădu în lături ceasul de aur și lăntisorul de argint, iar restul bijuteriilor au rămas neatînse.

c) (Pex.) A nu lua în considerație:

Doctorul credea că ar fi mai bine să dea în lături toate criticile aspre.

A da (sau a deschide) în lături (o ușă, o fereastră etc.) = A deschide larg o ușă, o fereastră etc.:

Văd ușile cum stau deschise, date în lături, la fel ca ușile ce s-au deschis în fața mea. (ANDREI TRIFĂNESCU)

A da pe de lături = A se revărsa:

Coca dulce, lipicioasă, care dă pe de lături, scurgându-se peste marginea ligheanului, muiată în căldura aromată a bucătăriei încinse. (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

A fi într-o lature (Reg.; d. oameni) = A fi nebun:

Lumea îl știa că e într-o lature și mulți oameni îl ocoleau, deși bărbatul era liniștit.

A nu se da în lături de la nimic = A fi capabil de orice:

A nu iubi și a nu voi nimic în afară de chiverniseala personală, și a nu te da în lături de la nimic ca s-o ajungi – iată maxima cea mai înaltă a vieții noastre publice. (I. L. CARAGIALE)

A nu se da în lături = A nu ezita, a nu se codi (de la o acțiune urâtă):

Dacă a venit vremea de jertfă, apoi cât m-ajunge partea, nu mă dau în lături. (I. L. CARAGIALE)

Nici de asta nu te-ai da în lături. (ION CREANGĂ)

A privi (sau a se uita) în lături (sau în laturi) = A privi în altă parte:

Slabi, murdari, hămeșiți, cu fața suptă și cu ochii sticloși, ca de pe altă lume, toți calcă târâș, fără să privească în lături. (G. TOPÂRCEANU)

Ea se uită tot în laturi, / Se închină și suspină / Când cu zâmbet, când cu sfaturi, / Când cu-a ochilor lumină [...] (MIHAI EMINESCU)

A privi dintr-o latură (Pfm.) = A privi în mod iscoditor. A privi bănuitor; a privi cu răutate:

Ea s-a retras pe fotoliu și-l privea dintr-o latură pe musafirlul nou-venit.

A pune degetul pe latura dureroasă = A descoperi punctul slab:

Nu de puține ori, bătrâna reușea să pună degetul pe latura dureroasă a fiecăruia.

A se uita într-o latură (Pfm.) = A trage cu coada ochiului:

De fiecare dată când le intra cineva în casă, vecina de peste drum avea obiceiul de a se uita într-o latură și nimic nu-i scăpa privirii.

A se uita la cineva pe (sau pe de) toate laturile = A examina cu multă atenție:

Când i-a întâmpinat la poartă pe oaspeți, gazda se uita la ei pe de toate laturile.

A spune (sau a face) ceva pe de lături = A spune sau a face ceva pe căi ocolite, în mod indirect:

Deosebit de acestea, Mihai făcu a se propune pe de lături agenților împăratului: că de vreme ce Ardealul i se face din ce în ce mai iubit, el dorește ca să-l stăpânească și după dânsul să treacă la fiul său, prin drept de moștenire. (NICOLAE BĂLCESCU)

N-a îndrăznit niciodată să-i spună direct, dar acum soția lui îi spunea toată aventura pe de lături.

A trece în lături de... (sau **a lăsa de lături**)
(Înv.) = A ocoli:

Dar căruța trece-n lături de acea privesc scârboasă; ea înaintează încetinel și rătăcește fără de țel [...] (AL. ODOBESCU)

A ține laturile (Pop.) = A ezita să pășească înainte. A înainta în mod șovăielnic:

La început ea ținea laturile și se gândea ce să facă și ce să le zică oamenilor.

A umbla în laturea cuiva (Reg.) = A face curte unei femei:

Degeaba a umblat tânărul în laturea fetei, căci ea îl tot ocolea.

A vorbi (sau reg. **a băsa, a vorovi, a grăi, a buigui**) **într-o latură** (sau **în lături**) = A aiura; a flecăli:

Vorbea într-o latură de dimineață și până seara.

A-și feri privirea în lături = a) A evita să se uite în mod deschis, direct, la cineva sau la ceva:

După incidentul de ieri, ea își ferea privirea în lături și devenise tăcută.

b) (Pex.) A se eschiva:

– Dacă a venit vremea pe jertfă, apoi cât m-ajunge partea, nu mă dau în lături! (I. L. CARAGIALE)

Fie fată de împărat, fie fată de țaran, trebuia să muncească și să nu se dea în lături de la nicio greutate. (POP.)

Dintr-o latură până într-alta = Pe toată suprafața:

[...] un grup de muncitori ridicaseră un steag roșu și o pancartă cu lozinci sovietice, dintr-o latură până într-alta a halei. (ANNIE BENTOIU)

Pe de lături = Pe lângă; (fig.) pe ocolite, indirect:

Proprietarul viei îi plătea bine, dar le mai pica și pe de lături câștig. (PETRU DUMITRIU)

Oanță a trecut pe de lături, luându-i înainte. (AL. SAHIA)

Măi copii! cum vreți să spun... de-a dreptul? ori pe de lături? (VASILE ALECSANDRI)

LAȚ

A băga (pe cineva) cu gâtul-n laț (Pop.) = A aduce pe cineva într-o situație disperată, fără ieșire:

Numai prietenii l-au băgat cu gâtul-n laț, încât el nu mai știa cum s-o scoată la capăt.

A întinde (sau **a pune**) **(cuiva) o cursă** (sau **lațul, un laț**). v. **cursă**.

A lăsa pe cineva cu lațul-n gât (Pop.) = A lăsa pe cineva la greu:

Nu le-a fost milă de bătrân și l-au lăsat tocmai acum cu lațul-n gât.

A se da (ca cioara) în laț (sau **lațe, lețe**) sau **a se alinta ca cioara în laț** (**lațe, lați**) (Pop.) = A face mofturi. A munci fără elan, fără energie:

Fata babei era slută, leneșă, țăfnoasă și rea la inimă; dar, pentru că era fata mamei, se alinta cum s-alintă cioara-n laț, lăsând tot greul pe fata moșneagului. (ION CREANGĂ)

A se prinde (ori **a fi atras, a cădea, a pica, a intra**) **în laț** (sau **în lături, ori lațe**) (Pfm.) = A fi înșelat de cineva:

Eu mă duc să anunț domnului polițai deciziunea ta de a intra în onorabilul corp al spionilor; până la întoarcerea mea, tu îngrijește de prinde pe cineva în laț. (NICOLAE FILIMON)

Se mai spune că femeile sunt ahtiate după măritiş, în timp ce bărbații ar da orice pe lume pentru a nu „cădea în laț”. (MARIANA NEȚ)

Nu mă mir de Rege că a căzut în laț. (MANUSCRIPTUM, vol. 14, 1983)

A-și băga capul în laț sau **a-și pune lațul de gât** (Pop.) = A se spânzura:

[...] fiindcă nădăjduiau că acesta își va lepăda cu vremea firea sălbatică, iar atunci când va fi sleit de puteri îi vor putea pune lesne lațul de gât. (DIMITRIE CANTEMIR)

[...] cazul unei femei care a fost surprinsă de sora ei tocmai în momentul când își băga capul în laț. (NICOLAE MINOVICI)

Te înjunghii ca pe o oaie și apoi mă duc și eu și-mi pun lațul de gât. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

A-și pune lațul de gât (Reg.) = A se căi:

După ce-a făcut ce-a făcut, femeia își punea acum lațul de gât și regreta faptele.

A-și scoate capul din laț (Pop.) = A fugi de greu, părăsindu-și tovarășii:

Voia să-i rămână fidel lui Hitler și totodată să-și scoată capul din laț. (MIHAI STOIAN)

Când erau mai necăjiți, ea și-a scos capul din laț și-a plecat din tovărășia lor.

LAUR

A culege (sau **a aduna**) **lauri** = A obține succese:

Nu o dată s-a întâmplat ca un personaj mult prea chibzuit să dea greș, în timp ce un altul, care a riscat totul, fără să reflecteze nici măcar o clipă, să culeagă laurii victoriei. (ARINA AVRAM)

La începutul deceniului patru al secolului nostru, Grigore Antipa începea să culeagă laurii gloriei. (ȘTEFAN NEGREA)

A pune (cuiva) cunună de lauri = A recunoaște victoria, succesul cuiva. A lăuda:

Timpul i-a pus coroană de-argint, țara, de aur, / Și gloria măreață i-a pus cununi de laur. (VASILE ALECSANDRI)

Fetele cele tinere aduseră o cunună de laur și i-o așezară [cavalerului] pe frunte, ea-l luă de mâni și-l duse în capul mesei, unde șezu de-a stânga lui. (MIHAI EMINESCU)

A purta laur = A obține succes. A fi lăudat:

Asklepios era fiul zeului Apollo care, cum zice Ovidiu, „laur în mână purta și [drept cunună] pe fruntea lui sacră tot aur.” (ANDREI OIȘTEANU)

A se culca pe lauri = A se mulțumi cu succesele obținute și a nu duce activitatea mai departe:

Noi ne-am culcat pe lauri, am făcut un război glorios, atât și nimic mai mult. (GH. BUZATU)

Succesul te îmbată, îți aburește luciditatea, îți atenuează spiritul autocritic, te invită să te culci pe lauri. (N. STEINHARDT)

Am mâncat laur(i)? sau **doar n-am mâncat laur(i)!** (Fam.; interogativ sau exclamativ) = Doar nu-s nebun:

– Da' ce! am mâncat laur ca să mă ostenesc eu cu tine până să te sleiesc? (P. ISPIRESCU)

LAZARET

A(-și) face lazaretul (Îvp.) = **a)** A sta în carantină până la vindecarea unei boli sau până la terminarea investigațiilor medicale:

[...] să-l ia cu orice vor găsi asupra lui și să-l ducă înaintea Epistatului ca să-l orânduiască a-și face lazaretul. (V. A. URECHIA)

b) A trăi până la sfârșitul zilelor:

[...] să mă fac bine și din pensionarul unui lazaret să devin un adevărat om viu, purtător al educațiunii [...] (ȘTEFAN AGOPIAN)

c) A-și face stagiul legal pentru o avansare în serviciu:

Nici nu și-a făcut bine lazaretul și a fost numit în altă funcție de conducere.

LĂCOMI

A-i lăcomi (cuiva) ochii (Reg.) = A-și manifesta, prin privire, dorința fizică provocată de vederea cuiva:

Feciorului îi lăcomeau ochii la fata megieșului, dar se ferea să i-o spună.

LĂCOMIE

A-i cădea (cuiva) lăcomie (pe cineva) (Trs.) = A fi cuprins de patimă pentru cineva:

De nu i-ar fi căzut lăcomia pe ea, astăzi era, poate, alt om.

A-i fi cuiva lăcomie de... (Reg.) = A râvni la...:

Nu mai știa acum de ce i-a fost lăcomie de bunurile târgovețului.

Lăcomia pierde (sau **strică**) **omenia** = Tendința de acaparare dăunează bunelor relații dintre oameni:

O veche vorbă românească spune că „Lăcomia strică omenia”, însă acest lucru nu pare să-l deranjeze pe președintele încă în funcție al Camerei Deputaților. (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 16, 2005)

LĂMÂIE

A stoarce cuiva lămâia în nas (Rar) = A înfrunța pe cineva:

Decât să-i stoarcă primarului lămâia în nas, funcționarul a preferat să tacă.

A stoarce pe cineva ca pe un burete (sau **ca pe o lămâie**). v. **stoarce**.

A-i plăcea un lucru ca greului lămâia (Îvp) = A-i plăcea un anumit lucru foarte mult:

La masă el spunea că-i plac supele de pasăre ca greului lămâia.

LĂMURI

A (se) lămuri liniștea = (A lăsa sau) a rămâne nedumerit în urma unei explicații insuficiente, neclare:

După cele auzite, s-a lămurit liniștea.

A se lămuri de ziuă = A se ivi zorile:

Când s-a trezit, tocmai se lămurea de ziuă.

LĂMURIRE

A da (sau **a aduce, a veni cu**) **(o) lămurire** (sau **deslușire, lămuriri, deslușiri**) = A lămuri, a clarifica, a desluși:

Să dau din nou o mică deslușire supărăcioșilor noștri confracți. (I. L. CARAGIALE)

Cuvântul parcă destrămase din vraja ce se țesea în jurul lor. Tanța, ca o scuță și un îndemn, se crezu obligată să dea lămuriri. (LIVIU REBREANU)

LĂPTĂRIT

A da vitele la lăptărit = A aduna vitele în turmă, la munte, în timpul verii, pentru păscut și muls:

De cum se desprimăvărează, muntenii dau vitele la lăptărit.

A scoate vitele din lăptărit = A retrage vitele din turmă, de la munte, la sfârșitul verii, împreună cu produsele lactate rezultate:

Toamna, țărani scot vitele din lăptărit și le coboară la șes.

LĂPTOS, -OASĂ

A le crede pe toate lăptoase = A le crede pe toate adevărate; a fi lesne crezător:

Și mama, creștină bună, crezându-le toate lăptoase, după răbuș, cum i le spusese eu cu măguleli, m-a lăudat de vrednicia ce făcusem și mi-a dat și demâncare. (ION CREANGĂ)

LĂRGI

A (se) lărgi gura (sau **buzele, rostul, ustna**) **asupra cuiva** (sauspre cineva) (Înv.) = A certa:

Și-au lărgit gura lor ca să-și bată joc de mine și au zis: L-ați văzut? (BIBLIA, 1688)

A-și lărgi mâinele (mațele) (Înv.) = A deveni foarte lacom:

[...] proclamând în el un ins [Gheorghe Duca] de o lăcomie ineputabilă („și-au lărgit mâinile spre lăcomie” sau „că i se desfrânase și i se lărgise mațele spre luat” ori „scrâșca cu dinții și își lărgia mațele”), generator al unui sindrom ucigaș [...] (DAN HORIA MAZILU)

LĂRGIME

Lărgime de vederi = Orizont intelectual deschis, înțelegere cuprinzătoare:

Aceste defecte inerente marelui ambiții, fără ca să fie compensate de oarecare lărgime de vederi și de pasiune politică, cum este cazul d-lui A. Lahovary, face ca d. Manu nu a fost, nici nu poate fi odată om politic. (GEORGE PANU)

LĂSA

A (se) lăsa în (ori pe) seama (sau **în grija, în voia**) = A (se) da în seama sau în grija, voia cuiva:

După aceea i-am lăsat în seama Ilenei și a „Isprăvii”, iar eu m-am tuns și m-am spălat pe cap. (REGINA MARIA a ROMÂNIEI)

O picoteală plăcută îmi amorți simțurile și m-am lăsat în voia ocrotitorului meu, care îmi mângâia încetișor fruntea. (OCTAVIAN SOVIANY)

A (se) lăsa la (sau în) voia întâmplării (ori sorții, valurilor) sau **în plata** (sau în mila) Domnului ori **a (se) lăsa în seama** (sau în plata, în știre, înv. în mâna, în judecata) lui Dumnezeu, ori **a se lăsa la Dumnezeu** sau **a (se) lăsa în plata Sfântului** (sau în paza Celui de Sus, în știrea Tatălui) ori (în v.) **a se lăsa la mila Cerescului Împărat**. v. **plată**.

A da (sau **a lăsa**) (cuiva sau la ceva) **frâu liber** (sau, reg. **slobod**) sau (pop.) **a lăsa (pe cineva) în frâul său**. v. **frâu**.

A lăsa (ceva sau pe cineva) pe ultim(ul) plan (Pfm.) = A desconsidera:

Iorga nu a lăsat pe ultimul plan al preocupărilor forma literară a operei sale [...] (GH. BUZATU, VICTOR SPINEI)

O metodică științifică pentru predarea gramaticii ar fi fost cu atât mai utilă, cu cât studiul gramaticii a fost lăsat pe ultimul plan de școala burgheză din trecut. (LIMBA ROMÂNĂ, 1953)

A lăsa (pe cineva) (tocmai când e) la aman. v. **aman**.

A lăsa (pe cineva) cu gura căscată (sau **praf, interzis, tuț, flească**, pop. **brebenel, mut, mască**) (Pfm.) = A uimi foarte tare:

Simt un blocaj pe care nu pot nici în ruptul capului să-l depășesc; e ceva rău înlăuntrul meu, e ceva care mă oripilează, mă lasă cu gura căscată, și așa, cu gura căscată, simt cum mă scufund, mă scufund într-un abis fără fund [...] (AURA CHRISTI)

Iar când fu acolo: bâtă! rămase mut când văzu ce nu-i mai văzură ochii de când e. (I. POP-RETEGANUL)

A lăsa (pe cineva) cu izmenele dezlegate (Pop.) = A părăsi pe cineva într-un moment nepotrivit:

L-au lăsat tocmai acum cu izmenele dezlegate, când omul avea mai multe treburi în gospodărie.

A lăsa (pe cineva) de (sau în) râsul cuiva (ori de râs, de batjocură, înv. în sfârlă, sau de ori în rușine) (Pfm.) = A face de râs:

Iară Moartea răspunde înădușit din turbincă: – Iată-mă-s, Doamne, pusă la opreală; m-ai lăsat de râsul unui șui ca Ivan, nenorocita de mine! (ION CREANGĂ)

A lăsa (pe cineva) în pace sau (pop.) **încolo** (sau în odihnă). v. **pace**.

A lăsa (pe cineva) oltean sau **în sapă de lemn** ori **la papuci, la tinichea, cu scândura**, (reg.) **la lemn, cu mâna la burtă, cu (ori în) pielea goală** sau **gol** ori **cu buzele umflate** sau **cu buza umflată** sau **pe drumuri** (Pfm.) = A sărăci pe cineva:

Ciobanii nu ghiciră, și călugărul le luă turmele de oi și-i lăsă cu buzele umflate. (BARBU DELAVRANCEA)

[...] *ba, vitele de pe moșiile lui a călcat hotarele altei împărății și sunt luate de pripas; ba, că moartea a dat în ele, și câte neajunsuri toate se țineau lanț, de ajunsese bietul împărat în sapă de lemn.* (P. ISPIRESCU)

A lăsa (pe cineva) rece. v. **rece**.

A lăsa (pe cineva) viu, cu viață, cu zile sau **(a-i lăsa cuiva zilele)** (Pfm.) = A cruța:

Iară cel mai bătrân dintre dâșzii zise să-l lase cu viață, căci cine știe la ce le-o fi și el bun, poate că va izbuti el să fure pe fata unui împărat după care umblau ei să o răpească, și nu puteau. (P. ISPIRESCU)

Aproape de Sfântul Nicolae am plecat și l-am lăsat viu, dar după trei zile a murit. Mult mi-a părut rău că n-am stat să fiu și eu la înmormântare. (PAISIE OLARU)

A lăsa (pe) jos (sau **lat, pe coaste**) (Pfm.) = A lovi pe cineva făcându-l să se prăbușească:

Constănțeanul care a bătut un bărbat până l-a lăsat lat a fost arestat.
(<http://www.ziuaconstanta.ro/stiri/>)

A lăsa (rar **în**) **afară** sau **pe din afară** (Pfm.) = A nu include:

Eliminat din jocurile politice internaționale, lăsat pe din afară în problema infiltrării în Orientul Mijlociu, Stalin începe o campanie antisemită malignă [...] (DORA PETRILĂ)

A lăsa (sau **a da**) **la o parte** sau (înv.) **în lături** (Pfm.) = A nu folosi, fiind necorespunzător. A înlătura, a da deoparte:

Un director nu și-ar permite să plătească un regiment de inutili, nu și-ar permite să dea la o parte talentele și să scoată înaintea publicului nulitățile. (I. L. CARAGIALE)

Când află doamna Mariuca Constantinescu că, în sfârșit, divorțul a pornit, lăsa la o parte discreția și se apucă să-i povestească nepotului câte a știut despre Nadina și nu i le-a spus până acuma, ca să nu-l întristeze sau să-și închipuie că vrea să-i strice casa. (LIVIU REBREANU)

A lăsa (toată) libertatea (de sau de a ...) = A permite:

Pe deasupra, îi mai și lăsa toată libertatea în ceea ce privește legăturile cu compatrioții săi și nu-i cerea socoteala despre cele ce face împreună cu dâșii. (IOAN SLAVICI)

De aceea poate nici nu deschidea gura: pentru a ne lăsa toată libertatea și tot răgazul de a ne răspunde la întrebarea aceea cardinală [...] (ALEXANDRU SEVER)

A lăsa (un ostaș) la vatră. v. **vatră.**

A lăsa buza (Pop.) = A-și manifesta vizibil nemulțumirea prin mimică:

Margareta a lăsat buza în jos, a plâns.
(SANDA MOVILĂ)

Pe drum, s-a vlăguit, a albit la față, i s-a lăsat buza. (O. NIMIGEAN)

A lăsa câmp (liber sau întins). v. **câmp.**

A lăsa ceva (sau **pe cineva**) **la dracu** (ori) **naibii, boii, pustiei, pârdaľnicii** sau **dracului**, (ori **focului, morții, păcatelor** sau euf. **încolo**), ori **în năpust**, ori (îrg.) **în năpust** (sau **năpustului**) ori **în trudă** (În imprecății, exclamativ) = Exprimă îndemnul (de a întrerupe o acțiune, o stare etc. percepută ca fiind dăunătoare, malefică sau) de a nu se mai preocupa de cineva nedemn:

– Aide, țațo! lasă-le focului de gogoși! nu simți că miroase a rânced? Iar o să-ți strici stomacul. (I. L. CARAGIALE)

NEAGA: *Lasă focului basmul. La noapte. Vântul se umflă. Frunzele cad.* (BARBU DELAVRANCEA)

Lasă-l naibii pe Goebels în borcanul cu spirt. Și gândește-te cum l-ar citi Goethe. (G. BĂLĂIȚĂ)

A lăsa ceva la spate (Pfm.) = A nu ține seama de un anumit lucru, de un anumit fapt. A ascunde intenționat. A piti:

De câteva zile, ea a lăsat învățatul la spate și a ținut-o numai în petreceri.

A lăsa ceva sau **pe cineva** (ori **a o lăsa**) **baltă** (ori **încurcată**) sau (reg.) **a o lăsa moartă** (în **popușoi** ori, rar, **în cânepă**) (Pfm.) = A renunța să se mai preocupe de ceva:

Ce mai tura-vura, mă Palere și tu, fă Safto, acum văd că n-a fost nimic și... hai s-o lăsăm încurcată și să ne împăcăm. (G. M. ZAMFIRESCU)

Impresie rea mi-au făcut, cum ți-am spus, dar de ce n-am lăsat-o moartă, mulțumindu-mă să renunț la „scrisoarea cordială”? (GABRIEL LIICEANU)

A lăsa ceva sau **pe cineva la bunul plac** (sau **la discreția, la cheremul, pe ori la mâna cuiva**) = A pune la dispoziția cuiva ceva sau pe cineva:

Acceptarea mediațiunii engleze atrăgea, pentru sovietici, obligația de a-l trata pe Maniu (și România) ca pe un protejat britanic, deci cu menajamente, nu lăsat la bunul plac, la discreția lor, ceea ce nu le convenea. (TRAIAN D. LAZĂR)

Ori de câte ori ocazia s-a ivit, Occidentul a pierdut partida, au lăsat pe cei care îndrăzneau să reziste, i-a abandonat, i-a părăsit cu desăvârșire și i-au lăsat la discreția rușilor. (CASSIAN MARIA SPIRIDON)

A lăsa cu burta la gură (D. bărbați) = A lăsa (o femeie) gravidă:

Am lăsat-o cu burta la gură pe Anda, nevastă-mea, și pe atunci erau alte vremuri. (DAN DOBOȘ)

A lăsa cu jurământ sau cu legământ, cu blestem, cuvânt. v. jurământ.

A lăsa de azi pe mâine. v. mâine.

A lăsa de capul lui (sau **în doaga** sau **dodiile, frâul, treburile, banii, salba, apele, moarea, râul, suc**) (Pfm.) = A permite unei ființe, unui lucru, fenomen etc. să acționeze, să se desfășoare etc., conform propriei voințe, tendințe etc., fără a-l mai supraveghea:

Acesta n-a venit, iar el se grăbea, cu îndărătnicia lui de pui de țaran lăsat de capul lui și fără nicio încurajare. (RADU MAREȘ)

După scena melancolic penibilă de la „sediul secret” al ziarului, aveam sentimentul că mă evita. Pur și simplu, mă lăsa în banii mei. (DAN LUNGU)

A lăsa de dorit = A avea lipsuri sau defecte:

Purtarea parchetului dv. lasă de dorit. (I. L. CARAGIALE)

Dotarea lasă de dorit, cea mai mare parte a tehnicii fiind depășită fizic și moral. (ADELIN PETRIȘOR)

A lăsa din preț (Pfm.) = A ieftini:

Numai că de data asta țaranul nu lăsa din preț nici în ruptul capului. (CONSTANTIN ABĂLUȚĂ)

A lăsa grea, îngreunată sau (înv.) **îngrecată**, (pfm.) **borțoasă, cu burta mare, cu burta la gură** (Euf.) = A fecunda o femeie:

Și nevastă-ta la fel. S-a chinuit singură, săraca. Doar ce-ai lăsat-o grea că te-au și luat la război. (ALEXANDRU POPA)

Ea s-a încurcat cu un șmecher care a dus-o la București și a lăsat-o borțoasă. (MIHNEA GHEORGHIU)

A lăsa în brațe, la piept = A îmbrățișa pe cineva:

Și-n adevăr, Bubico se tot apropie de mine, până se lasă să-l iau în brațe. (I. L. CARAGIALE)

A lăsa în bună pace sau **înv. în odihnă** ori **a lăsa în pacea lui** (Pfm.) = A nu strica starea de liniște sau de repaus a cuiva:

Omul era clar, așa a vrut, așa are, trebuie lăsat în pacea lui. (MIRCEA BĂTRÂNU)

A lăsa în loc(ul) = A substitui:

După ce a plecat în concediu de odihnă, el a lăsat-o în loc pe colega sa.

A lăsa în suspensie = A abandona o idee, o acțiune etc. înainte de a o fi dus până la capăt:

În viitorul apropiat, Pământul poate exploda: acest final absurd ar lăsa în suspensie pentru totdeauna problemele care ne preocupă de zece mii de ani. (ȘTEFAN BOLEA)

A lăsa în urmă (Șfg.) = A trece înaintea cuiva sau a ceva; a depăși, a întrece:

Copilul din prima bancă i-a lăsat în urmă pe toți ceilalți și a câștigat concursul.

A lăsa la apă = A da drumul unui obiect plutitor pe suprafața apei:

Ei au lăsat la apă noua barcă.

A lăsa la latitudine sau **aprecierea**, (înv.) **chibzuința, arbitrul**, (rar) **propunerea cuiva** (Pfm.) = A accepta liberă decizie a cuiva:

Deci, legea lasă la aprecierea organului de urmărire penală și a instanței de judecată

constatarea necesității și oportunității efectuării perchezițiilor [...] (EMILIAN STANCU)

A lăsa la naiba (Pfm.) = A trata cu indiferență.
A nu se mai gândi la ceva:

Lasă-le la naiba pe toate și gândește-te ce vei face de acum înainte!

A lăsa la o parte sau (înv.) **într-o parte** = A trece cu vederea:

Cei din Paris sunt îndemnați a lăsa la o parte resentimentele și problemele personale în favoarea interesului general [...] (ANASTASIE IORDACHE)

Ci noi, acum, de această dată, vom lăsa într-o parte cele ce au zis Anaxagora, Aristotel, Dimocrit și Anaxament [...] (ANTIM IVIREANUL)

A lăsa loc (Pfm.) = a) A permite să ocupe un spațiu:

[...] muzeul nu are spațiu de expunere destul de mare, așa încât unele obiecte sunt trimise, din timp în timp, în depozite, pentru a lăsa loc altora. (MARIANA NEȚ)

b) A permite în cadrul unui discurs, a unei atitudini etc., pătrunderea unei noțiuni, a unei interpretări etc.:

Forma impersonală, pasivă sau reflexivă a verbelor poate lăsa loc de confuzii, pentru că favorizează imprecizia. (MIHAI COMAN)

A lăsa mască (sau **paf**) (**pe cineva**). v. **mască**.

A lăsa nasul în jos (Pfm.) = A nu mai fi îngâmfat:

Ispravnicul [dregător care avea în răspunderea sa îndeplinirea poruncilor domnești; conducător al unui județ sau ținut], care se făcuse roșu ca un rac fiert, lăsă nasul în jos și cu ochii în pământ, răspunse [...] (P. ISPIRESCU)

A lăsa pe cineva cu buzele umflate (Pfm.) = A frustra pe cineva; a indispuce, a dezamăgi:

Soțul meu, paharnicu Bârzoii, cam carnea din nas, dar l-am sărutat între sprâncene, după obicei, și l-am lăsat cu buza umflată... (VASILE ALECSANDRI)

A lăsa pe cineva în boii lui. v. **bou**.

A lăsa pe cineva în voie (Pfm.) = A da cuiva multă sau întreaga libertate:

Bibi s-a obișnuit și cu doamna aceasta, cum se obișnuise și cu guvernanta, îl mai ocăra ea uneori, dar îl lăsa în voie să alerge, să se joace de dimineață până seara. (LIVIU REBREANU)

A lăsa pe cineva mare și devreme. v. **mare**.¹

A lăsa pe cineva mort (Pfm.) = A ucide:

Odată a mers domnul la pădure și, părându-i-se că pădurarul ar fi dat cuiva lemne fără slobozenie domnească, atâta l-a bătut, până ce l-a lăsat mort. (I. POP-RETEGANUL)

A lăsa pe planul al doilea (Pfm.) = A considera pe cineva sau ceva ca având o importanță secundară:

[...] circulația deformată a informației își găsește justificarea în pura și perversa plăcere a comunicării, lăsând în planul al doilea ceea ce ar avea de câștigat una sau alta dintre femeile angajate în procesul de transmitere. (ADRIAN MIHALACHE)

A lăsa sânge. v. **sânge**.

A lăsa să-și (mai) joace calul (Pop.) = A lăsa să creadă că avantajul este de partea lui:

Să fi vrut, de mult i-aș fi făcut pe obraz, dar lasă-l să-și mai joace calul. (ION CREANGĂ)

A lăsa tabără (Pfm.) = A părăsi diferite obiecte în dezordine:

După ce el a anunțat-o, femeia a lăsat totul tabără în casă și a plecat în grabă.

A lăsa timp = A amâna:

Procurorul simți o mulțumire secretă când îl zări pe pașii lui și fără a-i lăsa timpul să se dezmeticească, începu să-i vorbească [...] (I. M. BUJOREANU)

A lăsa toate sau tot(ul) jos ori la sau în pământ (sau **a lăsa jos**) (Pfm.) = A întrerupe brusc o acțiune, un proces de gândire etc.:

Când a auzit că intră rușii în țară, Fănică a lăsat totul deoparte și s-a dus să cumpere vin și țuică, înainte să crească prețurile. (CRISTIAN TEODORESCU)

A lăsa un gol (D. persoane) = A reprezenta o mare pierdere prin dispariția fizică:

Când recapitulez în acest context, îmi dau seama că dispariția lui Tudor Vianu lăsa un gol adânc, pentru multă vreme [...] (ION ZAMFIRESCU)

A lăsa un nume = A face să rămână în urma sa o anumită faimă sau un anumit prestigiu:

Vom vedea, însă, că din aceste suferințe s-a născut o pioasă râvnă, aceea de a lăsa Bucureștiului un nume și o amintire de neuitat: numele domniței Bălașa, fiica lui Constantin Brâncoveanu. (CORNELIU ȘENCHEA)

A lăsa viața (lumea sau ortul popii) (Îvp.) = A muri:

Odată și-a sacrificat viața, mai bine zis s-a sinucis, atunci când și-a lăsat viața în România și a plecat de urgență comunismului în Occident. (EMIL RAȚIU)

A lăsa (pe cineva) cajbec (Ljc.) = A câștiga (de la cineva) toți banii sau toate bunurile puse în joc:

În acea seară, el i-a lăsat pe toți cajbec și le-a luat toți banii.

A lăsa (pe cineva) cu ochii-n soare (Fam.) = a) A face (pe cineva) să aștepte mult și fără rost:

La ora stabilită însă după „sfertul academic” de așteptare, frumoasele au aflat că fuseseră lăsate cu ochii-n soare de cel ce le chemase la rendez-vous. (V. D. FULGER)

b) A retrage (cuiva) sprijinul, a refuza (cuiva) un ajutor:

A trebuit să aranjez asta chiar cu ministrul personal, care fusese cât pe ce să mă lase cu ochii-n soare!... (MARCEL SECUI)

A lăsa (pe cineva) în boli (sau **în moarea lui**) (Pop.) = A lăsa (pe cineva) în pace:

Până la urmă, el a lăsat-o în moarea ei și a făcut cum a crezut el că e mai bine.

A lega (sau **a lăsa cuiva**) **pe cineva cu limbă de moarte** (sau **cu jurământ**). v. **moarte**.

A mai lăsa din cataramă (Pfm.) = A renunța la o serie din pretențiile sale:

Dacă el ar mai fi lăsat din cataramă, poate că s-ar fi înțeles bine.

A nu (mai) lăsa nici piatră pe (sau **peste**) **piatră**. v. **piatră**.

A nu fi (sau **a nu se lăsa, a nu rămâne**) **mai pe** (sau **pre**) **jos**. v. **jos**.

A nu lăsa (pe cineva sau ceva) nici în ruptul capului (ori) **nici mort** (Pfm.) = A nu ceda sub nicio formă:

În orice caz, nu va lăsa nici în ruptul capului să fie izgonit din iubirea Martei. (LIVIU REBREANU)

Părinții căutau să-i ia cartea din mână, să i-o puie sub căpătâi, dar în zadar, el nici mort nu lăsa cartea din mână, nici ziua și nici noaptea. (CRISTEA SANDU TIMOC)

A nu lăsa cartea din mână (Pfm.) = A citi continuu, pentru a se instrui:

Copilul nu lasă cartea din mâini, citește întruna și în gura mare, călugărul vrea să-i smucească cartea și nu poate [...] (G. CĂLINESCU)

A nu lăsa pe cineva sau ceva din mână (Pfm.) = A ține cu autoritate lângă sine; a nu pierde o ocazie favorabilă:

Părinții nu-l lăsau din mână pe copil și erau permanent în preajma lui.

A nu lăsa pierzării (Îvp.) = A sări în ajutorul cuiva:

În fiecare an, mergea acolo, la școala primară din Nouvion, și, împărțind cărți micilor școlari (din cari desigur nici unul talentat nu e lăsat pierzării), ținea un discurs, vorbind tuturor tinerilor Franței. (NICOLAE LUPU)

A nu mai lăsa (cuiva) nicio (sau vreo) îndoială
= A da certitudinea:

Conservarea mai cu seamă a proprietății mici în mâna proprietarului român, conservarea meseriilor în mâna meseriașilor români”, nu mai poate lăsa nicio îndoială. (G. IBRĂILEANU)

Îi era limpede că dovezile care ar fi lăsat vreo urmă de îndoială asupra competenței medicilor fuseseră în așa fel aranjate încât să rezulte că fata murise din pricina tratamentului inuman [...] (TATIANA NICULESCU BRAN)

A nu se lăsa cu una, cu două (sau odată cu capul) (Pfm.) = A nu ceda cu ușurință:

– Asta nu se poate, odată cu capul, răspunse băiatul. (P. ISPIRESCU)

Dară ce credeți că arapii mi-l lăsară numai așa, cu una, două? Nici să vă gândiți. (IDEM)

A nu se lăsa deolaltă (Reg.) = A nu dori să se despartă:

Cei doi nu s-ar fi lăsat deolaltă nici în ruptul capului.

A nu-și lăsa vorba (sau cuvântul jos) sau a nu se lăsa de cuvânt (Îvp.) = A-și ține o promisiune:

Bunicul nu și-a lăsat vorba și le-a făcut pe plac nepoților.

A o lăsa (ori a lăsa ceva) mai ieftin (sau mai moale, mai domol, mai încet, înv. mai slab) (Pfm.) = (A nu exagera sau) a reduce din pretenții. A nu se pripi:

Ei, cucoane, cucoane! Puternic ești, megieș îmi ești, ca răzeș ce mă gădesc, și știu bine că n-are să-mi fie moale când m-oi întoarce acasă, unde mă așteaptă nevoile. (ION CREANGĂ)

A o lăsa încurcată. v. încurca.

A se lăsa (mai) pe (sau pre) jos (De obicei în construcții negative) = A îngădui să fie întrecut de cineva, a-și recunoaște slăbiciunea:

Scoaseră și muierile securile lor cele cu două ascuțituri și nu se lăsau mai prejos decât bărbații. (P. ISPIRESCU)

A se lăsa dus de curent (sau de val) = A acționa sub influența unor factori externi. A-și trăi viața fără a lua decizii privitoare la propria persoană:

[...] da, dar eu, poate printr-o latură feminină a caracterului meu pe care mi-o suspectam adesea, eu m-am lăsat dus de val. (NICOLAE BREBAN)

Era răbdător din fire, se adapta repede la orice, se lăsa dus de val și apoi revenea la locul lui. (TATIANA NICULESCU BRAN)

A se lăsa dus de nas (Fam.) = A se lăsa păcălit...:

Dacă lumea s-ar lăsa dusă de nas de alde Popovici, atunci n-are ce să-mi pară rău că mă înlătură pe mine, care, oricum, sunt mai bun. (LIVIU REBREANU)

He, he, o să-ți faci autocritica la sânge că te-ai lăsat dus de nas de nevasta banditului de Calagherovici [...] (D. R. POPESCU)

A se lăsa greu = a) A apăsa cu toată greutatea corpului:

Ea se lăsase dulce și greu pe al lui braț. (MIHAI EMINESCU)

b) (Fig.) A nu accepta (ceva) fără a face rezerve, a nu admite de îndată:

Cristea dăduse de știre la primărie să-i vie, la legat snopii și la treier, datornicii. Oamenii se lăsau greu și se uitau pe subt căciulă. (MIHAIL SADOVEANU)

Vezi că aranjase altceva... crezu de cuviință să se lase greu Ion Ozun. (CEZAR PETRESCU)

c) (Arg.; d. femei) A nu se lăsa sedusă ușor:

Deși el o curta mereu, fata se lăsa greu și, uneori, nici nu-l băga în seamă.

A se lăsa la fund (Pfm.) = A nu se mai evidenția într-o activitate, într-o acțiune:

Toni Bucevschi s-a dat la fund pentru un timp. (MATEI VIȘNIEC)

A se lăsa păgubaș. v. păgubaș

A se lăsa pe o ureche (sau reg. **pe urechea aia**).
v. **ureche**.

A se lăsa pe tânjală. v. **tânjală**.

A se lăsa pe-o rână sau **într-o dungă** (Pfm.) =
(A se culca sau) a se apleca pe o parte:

Cu toate că în colibă era extrem de cald el își păstra mantaua pe umeri și se lăsă cu jumătatea trupului pe-o rână în pat. (GIB I. MIHĂESCU)

A se lăsa pradă (ori **prada**) **cuiva** = A (se) abandona:

[...] și până la urmă nici Lidia n-ar fi avut ce căuta la masa celor doi domni în vârstă, dacă nu s-ar fi lăsat pradă aceleiași pasiuni pentru literatură. (ION LAZU, ION MURGEANU)

L-am rugat pe Mr. Stuart să se ducă să o vadă pe Nini, care în ultimul timp s-a lăsat pradă deznădejdi. (REGINA MARIA a ROMÂNIEI)

A se lăsa sec(ul) (Bis.) = A începe zilele de post. A petrece cu ocazia ultimei zile dinaintea unui post:

La crâșma lui moș Precu / E-atâta zvon și veselie, / De parcă azi se lasă secu. (G. TOPÂRCEANU)

A(-și) lăsa (o) porțiță de scăpare. v. **porțiță**.

A(-și) lăsa (sau **a se lăsa de**) **de legea sa** sau **creștinească** ori **a lăsa pe Dumnezeu(l)** (**său**) = A trece de la o religie creștină la o altă religie:

Lui Brâncoveanu zicea: – Brâncovene, Constandine, / Lasă legea creștinească / Și te dă 'n legea turcească. (DIN VIEAȚA POPORULUI ROMÂN, 1910)

A-i lăsa cuiva gura apă. v. **apă**.

A-i lăsa cuiva mână (sau **mâna**) **liberă** (ori, rar, **mâinile slobode**) (Pfm.) = A-i permite cuiva realizarea unei anumite acțiuni:

Eu l-am combătut și pe el și pe Mihăiescu, rămânând ferm pe poziția mea, că

până la urmă Franța și Anglia nu vor lăsa mână liberă lui Hitler să atace Uniunea Sovietică. (IOAN HUDIȚĂ, DAN BERINDEI)

A-i lăsa cuiva stârvul (pradă) ciorilor (sau **corbilor**) (Pfm.) = A nu îndeplini ritualul înmormântării:

Apoi, lăsându-i stârvul ciorilor și coșofenilor, se duseră până ajunseră la locul unde se afla herghelia. (P. ISPIRESCU)

A-i lăsa (cuiva) gura apă. v. **apă**.

A-și lăsa lumea sa (Îvp.) = A-și părăsi universul existențial:

– Zilele, mele s-au numărat, zise ea. Astăzi, mâine voi lăsa lumea asta deșartă. (D. BOLINTINEANU)

A-și lăsa opincile la barieră (Fam.) = A se muta de la sat la oraș:

Țăranul, înainte de a intra în oraș, și-a lăsat opincile la barieră, dar obielele, ba! (GH. NICULESCU, FLORENTIN SMARANDACHE)

Las' dacă = a) Desigur că nu:

[Voi] vorbi eu și cu dânșii și las' dacă va fi ceva! (ION CREANGĂ)

b) (În legătură cu o negație) Nu mai încapă îndoială că...:

Las' dacă nu i-a da odihna pe nas! (ION CREANGĂ)

Las'(ă) (sau **lasă-te**) **pe mine!** (Pfm.) = Exprimă îndemnul de a avea încredere în sprijinul celui care vorbește:

Cucoană soacră [...] las' pă noi! (VASILE ALECSANDRI)

Lasă asta (sau **astea**) = Nu mai insista, treci la altele:

Lasă astea acum. O dată dacă te-am ales, tu ești a mea. (P. ISPIRESCU)

Lasă că ... (Pfm.) = În afară de faptul că ...:

Las' că era de la Piatră de locul ei, dar era și îmbojorată Maica... din pricina plânsului, că se despărțeste de socri. (ION CREANGĂ)

Avea un nas... las' că era grozav de mare, dar apoi era cârligat. (C. NEGRUZZI)

Lasă să fiu = Ce-ți pasă ție!:

– Mă duc [...] și tu ești un măgar. – Las' să fiu. Nu te duce! (MIHAI EMINESCU)

Lasă vrăjeala! (Arg.) = Nu te cred!:

– Lasă vrăjeala, crezi că noi n-avem ochi, suntem niște fraieri sau ce? (RADU GĂVAN)

Lasă-mă să te las (Pfm.) = Se spune despre un om indiferent, lipsit de energie (neglijent sau) comod:

E foarte simpatic, un suflet minunat, numai că-i cam lasă-mă să te las. (LIVIU REBREANU)

În ceea ce mă privește, am fost și eu conștiincios toată viața, deși vocația mea ar fi fost una de leneș, de lasă-mă să te las, de jemanfișist. (DANIEL CRISTEA-ENACHE)

Las-o mai moale! = a) Nu insista!:

Haide, las-o mai moale cu sentimentalismele! (GEORGE ARION)

Costea, uite ce e, las-o mai moale. Știi că mătușă-mea o are la inimă și ea ne-a adus pe amândoi aici. (RALUCA IGNAT)

b) Încetează! Termină!:

Las-o mai moale cu treaba! (LINA MOACĂ)

Te (vă) las cu bine (sau **sănătos, cu sănătate, cu Domnul, cu Dumnezeu**) ori **a lăsa (cuiva) ziua bună** (sau **sănătate**) = a) Formulă de salut la despărțire sau de încheiere a unei scrisori:

– Te las, pardon, vă las cu bine! La revedere, la școala de dans! (I. PELTZ)

b) Formulă prin care un muribund se desparte de cei apropiați.

LĂSAT, -Ă

Lăsat în banii (boii, apele) lui (Pfm.) = Abandonat propriilor idei, atitudini etc.:

Lăsat în banii lui, nimeni nu l-a înțeles niciodată.

Lăsat oltean (în sau la sapă de lemn, la papuci, la tinichea, reg. la lemn, cu mâna la burtă, gol sau cu buza umflată ori pe drumuri) (Pfm.) = Sărăcit, păcălit:

Printre care mă număr și eu, dobitocul care s-a întors la sapă crezând că a descoperit filonul căpătuielii, dar de fapt robind pentru cei care l-au adus la sapă de lemn. (ADRIAN BUȘILĂ)

Chiar, hai să presupunem, dacă a fugit cu un ibovnic și te-a lăsat cu buza umflată? (VLAD NEAGOE)

Lăsat pe drumuri de rude și părăsit de prieteni, el a murit într-un azil.

Lăsatul- (sau lăsata-) secului = (În practica religioasă creștină) Ultima zi înainte de începerea unui post (îndeosebi a postului mare); petrecere, ospăț care se face de obicei cu acest prilej:

Am fost cu ei în seara de lăsata-secului. (GALA GALACTION)

Aseară a fost lăsata-secului. (I. L. CARAGIALE)

În ziua de lăsatul-secului de postul Sânt Petruului, făcând mama un cuptor zdravăn de alivenci... cheamă pe mătușa Măriuca. (ION CREANGĂ)

LĂSCAIE

A i se șterge lăscaia (cuiva) (Pop.) = A-și pierde rangul:

Am cătat-o pe la vânturi este hazardat desigur, dar este o monedă poetică care nu prea a fost pusă în circulație. Prin urmare, nu i s-a șters lăscaia ca stelelor și aurelelor [...] (AL. MACEDONSKI)

A nu avea (sau **a nu face**) **nicio para** (sau **lețcaie, boabă**) **chioară** (sau **frântă**) = a) A nu avea bani:

Așa să știți!... Așa!... Că n-am bani... N-am chioară lăscaie... P-așa vremuri nu poți să ai... (BARBU DELAVRANCEA)

b) A nu avea (sau a nu valora) absolut nimic:

[...] *mai gios de opt mii, nicio para frântă!* (VASILE ALECSANDRI)

Lăascaie frântă = Ban de cea mai mică valoare; para chioară:

Nu ți-a dat lescaie frântă? Uite! Eu ți dau o pungă. (B. P. HASDEU)

(Cu construcția inversată) *Dă-mi o frântă de lețcaie, / Că foamea cumplit mă taie.* (VASILE ALECSANDRI)

LĂSTUN

A sta lăstun pe capul cuiva (Pop.) = A plictisi pe cineva prin insistență:

Nu știe cum să scape de pacostea asta, care stă lăstun pe capu-i. (AL. VLAHUȚĂ)

LĂTRA

A lătra (sau **a urla**) (precum **câinele**) **la lună** (sau **la stele**, ori, rar, **în vânt**) (Fam.) = A vorbi fără rost. A vorbi de rău; a protesta inutil :

Se mulțumește atunci și el să permită adversarilor „de a lătra la lună ... și, prin urmare și la stea” și să reproducă, pur și simplu, în ziarul său ceea ce spusese despre el ziarul transilvănean. (PETRE V. HANEȘ)

Degeaba o să lătrați la lună, nu mai puteți face nimic acum.

Câinele care latră nu mușcă. v. **câine**.

LĂUDA

A lăuda de rău (Pop.) = A bârbi: *Vecina laudă de rău pe fiecare dintre noi.*

A-și lăuda marfa (ca **țiganul ciocanul ori pila**). v. **marfă**.

Cum te mai lauzi? (Fam.) = Cum o mai duci?:

– *Ei, cum te mai lauzi? ce-ai mai făcut? întrebă bătrânul Lunceanu.* (MIHAIL SADOVEANU)

– *Așa! dar tu, Hanț, cum te mai lauzi? Cum o duci cu curtea boierului?* (P. ISPIRESCU)

Laude-se Iisus Hristos (Reg.) = Formulă de salut folosită la întâlnirea unei persoane:

De câteva decenii practică un frumos obicei, pe care îl găsim și în alte părți, și anume acela ca salutul de întâlnire între doi «oameni» să fie astfel: în loc de «bună ziua» să se zică «laude-se Isus Hristos» sau, prescurtat, numai «laude-se» [...] (DIN VIEAȚA POPORULUI ROMÂN, 1914)

Nu că mă laud (sau **ne lăudăm**, **nu ca să mă laud** sau **ca să ne lăudăm**) (Fam.) = Se spune pentru a sublinia adevărul, exactitatea, obiectivitatea celor relatate:

Căci eu șed călare în inima lor și, nu că mă laud, dar știu toate măruntaiele dintr-însele. (ION CREANGĂ)

Ce poezii frumoase citeam eu când eram mică! Nu că mă laud, dar am învățat bine! (ELENA BRĂDIȘTEANU)

LĂUDĂTOR

A-i fi murit (cuiva) lăudătorii (Irn.) = Se spune despre cineva sau cuiva care se laudă singur:

– *Domnule doctor, v-au murit lăudătorii? spuse ea, dar nu era niciun umor în vorbele sale.* (RADU DEMER)

Am auzit că de obicei oamenii cărora le-au murit lăudătorii au tendința să fabuleze mult. Cred că au complexe de inferioritate, cine știe? (ANA GEORGIANA DRĂGAN)

LĂUTAR

A aduce o femeie în casă cu lăutari (Pop.) = A se însura:

El se tot gândea să aducă o femeie în casă cu lăutari, așa cum au făcut-o și alții de seama lui.

A aduce pe dracul în casă cu lăutari (Pop.) = A da de necaz:

Dar tare mă tem nu cumva să-mi iau pe dracul după cap, să-l aduc cu lăutari în casă și pe urmă să nu-l pot scoate nici cu o mie de popi; c-apoi atunci, lehamete și de însurat, și de avere, și de tot! (ION CREANGĂ)

LEAC

A (nu)-și mai da de leac (Pop.) = A (nu) se mai putea vindeca:

Și vrăjitorul ăla și apele încheagă; Aleargă la ei, mamă, că doar mi-or da de leac. (IOAN POP-CURȘEU)

Da unul dintre cei mititei întreabă pe cel mai mare: – Și oare să nu mai aibă leac omul acela? (ELENA SEVASTOS)

A avea leac de cojocul cuiva (Reg.) = A putea învinge pe cineva:

Iară de să vor ispiti și altă ceva, mai mult de aceasta grijă nu purta, căci avem noi ac de cojocul lor. (DIMITRIE CANTEMIR)

A căuta (pe cineva) ca iarba de leac sau a umbla (după cineva) ca după iarba (sau **buruiana**) **de leac** = A căuta pretutindeni (pe cineva) cu multă grijă (ca pe un lucru rar și extrem de necesar):

Unde... să fie?... îl cat ca iarba de leac. (VASILE ALECSANDRI)

După care împlă ca după iarba de leac. (ȘEZĂTOAREA, III)

A da de leac unei boli (unui bolnav sau unui organ bolnav) (Pop.) = **a)** A descoperi tratamentul adecvat:

Ba c-o fi una, ba c-o fi alta, ba c-o fi deochi, ba c-o fi săgetătură, și toate descântătoresele și vracii nu-i putură da de leac. (P. ISPIRESCU)

Firește că dacă i-ai da de leac, degeaba n-are să-ți fie... Bărbatul femeii ori părinții fetei or să te răsplătească frumos... (I. L. CARAGIALE)

Măseaua nu o mai scoț; i-am dat de leac: călduri cu magnetism de jamaică [rom]. (IDEM)

b) (D. oameni) A-i veni de hac (cuiva):

Se gândea cum să-i dea de leac fetei.

A fi (cineva) fântână de leac (Mun.) = A fi bogat și a fi generos cu cei din jur:

Pentru săteni, el a fost fântână de leac și toți l-au plăns când a trecut la cele veșnice.

A găsi sau a afla ori a ști leacul (cuiva sau a ceva) (Pop.) = **a)** A găsi remediul:

Deslușindu-ți defectele, vei găsi leacul mândriei. (GRETE TARTLER)

Așa-i că s-a spart buba, drăguță? îi știam eu leacul ei. (I. L. CARAGIALE)

b) A găsi mijlocul de a rezolva ceva:

Purtăm o grea moștenire care va sângera crunt și dureros până când se va găsi leacul justițiar. (PETRU URSACHE)

c) A găsi ac de cojocul cuiva, a-i veni de hac cuiva:

„Aha! ia, acum i-am găsit leacul, zise ea în gândul său. Taci! că i-oiu face eu cumătrului una de ș-a mușca labele!” (ION CREANGĂ)

D-apoi las pe mine, că ți-a găsi baba leacul! (POP.)

A umbla ca după (sau **a-i trebui ca**) **iarba de leac** (Pop.) = A căuta ceva deosebit de prețios:

Apoi te caută, ca iarba de leac, să facă la fabrică din tine hârtie. (ION CREANGĂ)

O așteaptă băieții ca iarba de leac. (CEZAR PETRESCU)

A-i face (cuiva) de leac (Mun.) = A bate pe cineva:

L-a urmărit pas cu pas și i-a făcut de leac băiatului.

Atâta ți-i leacul! (Mol.) = O să fie vai de tine!:

Și doar te-a împinge păcatul să clintești vreo piatră din locul său, iară mai ales cea mare din fruntea cerbului, c-apoi atâta ți-i leacul! (ION CREANGĂ)

Boală cu leac = Problemă care se poate rezolva:

– Măria-ta, zice sfetnicul, nu trebuie să te superi așa de tare. Cine n-a trecut prin asta? La tinerețe e boală cu leac, să-i trimetem pe copii să se plimbe pân lume un an; (I. L. CARAGIALE)

Fără (de) leac de... = Fără (nici un) pic de...:

Toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea. (ION CREANGĂ)

Nu știu cum i s-a-ntâmplat / Că papucii lui căzură, / Ce păcat, o, ce păcat! / Căci erau cu-alesătură, / Fără leac de tivitură / Ce păcat! (G. COȘBUC)

Leac și babii colac (Reg.) = Formulă glumeață de urare:

Maică, Sântă Mărie, / De la mine leacul să-i fie. / Leac, Și babi[i] colac. / Fugi deochi, dintre ochi. / Fugi deochetură, / Că te ajunge vânt din gură. (DIN VIEAȚA POPORULUI ROMÂN, 1910)

(Nici) de leac (În construcții negative) = Cătuși de puțin, nicidecum, de loc:

Pricepură ei că n-are să se mai vază... de leac. (P. ISPIRESCU)

LEAFĂ

A striga (sau **a chema**) **în leafă** (Înv.) = A angaja mercenari:

Și fulgeră... spre oștenii... pe care-i avea în leafă. (MIHAIL SADOVEANU)

Chemase în leafă o seamă de cazaci. (NICOLAE BĂLCESCU)

LEAGĂN

A se da în leagăn = A se legăna:

Pe flori a se da-n leagăn c-o aripă ușoară... / A fluturului astfel e soarta. (GR. ALEXANDRESCU)

Din (sau **de la**) **leagăn până la** (sau **în**) **mormânt** = Pe tot parcursul vieții:

Să fugi de fapta rea, creștine, / Ascultă-al Domnului cuvânt, / Și făptuiește numai bine / Din leagăn până la mormânt. (A. MATEEVICI)

În viață trăim altfel: de la naștere până la moarte, din leagăn până la mormânt. În artă se trăiește totul invers. E vorba de trecut care e prezent și viitor. (AURA CHRISTI)

Lumea piere și vecina se dă în leagăn = Se spune despre o persoană preocupată de lucruri

neînsemnate, când în jurul ei se petrec evenimente importante:

Cum își începuse afacerile, și el, ca tot românul, nu mai avea chef să se dea peste cap pentru salariu; cetățenii simțeau nevoia să se odihnească după cei patruzeți și cinci de ani de muncă forțată și cvasi neplătită: lumea piere și vecina se dă-n leagăn. (<http://alternativaonline.ca/>)

LEANCĂ

A umbla sau **a lua** (**la**) **leancă** = A fugi:

Băiatul umbla leanca pe drum.

A-și mânca leanca = A înșela pe cineva. A-și pierde onoarea:

Ți-ai mâncat leanca, întârziatule ! Cei căzuți, murdăriți vor fi de-a pururi! (MARIUS TUPAN)

LEASĂ

A bate (sau **a face**) **leasă** = A snopi pe cineva în bătaie:

Cu toată că era vinovat de multe, el n-ar fi trebuit să-l bată leasă.

A cădea (sau **a prinde** ori **a da**) **în leasă** = A intra într-o încurcătură. A da de necaz:

De la jumătatea poeziei ironia se căznește să treacă în sarcasm, spre a deveni, propagandistic, mai percutantă: În alb palat la Washington / Stau democrații de carton, / Din ghem de ură Țes o plasă, / Pe Ares iar să-l prindă-n leasă. (EUGEN NEGRICI)

A face (sau **a turna** ori **a rămâne**) **leasă** (Reg.) = A culca o plantă cultivată la pământ. A strivi. (Fig.) A ucide:

După o asemenea furtună, grânele au rămas leasă la pământ.

A fi (sau) **a se face** (**beat**) **leasă** = A se îmbăta foarte tare:

Nu l-am văzut niciodată așa: era beat leasă și abia mergea.

LEAT

A fi (de) (un) (același) leat cu cineva (Pop.) =
A fi de aceeași vârstă cu cineva:

V-a luat leatul la oaste, nu? (V. EM. GALAN)

După dâșii cot la cot / Suiam orbiș, noi leatul tot. (G. COȘBUC)

El era de același leat cu vecinul său.

LECȚIE

A chema, a scoate la lecție = A numi un elev pentru a fi ascultat:

Domnul Iftodiu m-a scos la lecție după primele ore de franceză. (OCTAVIAN PALER)

A da cuiva o lecție = A dojeni, a muștra pe cineva:

„Românul” este și mai nedrept cu noi și, ce n-ai crede, se apucă să ne dea lecții de logică! Ce logică și ce profesori! (MIHAI EMINESCU)

– Obraznic! sâsâi Belciug mai îndârjit. Las c-am să-ți dau eu o lecție să n-o uiți așa curând!... (LIVIU REBREANU)

A da lecții sau meditații = A preda cuiva lecții particulare:

Eliad îmi da lecții de gramatică română și învățam pe dinafară traducerile din Meditațiunile lui Lamartine. (ION GHICA)

E un om plin de științe, și l-am poftit să vie ca să-ți dea lecții de trei ori pe săptămână. (C. NEGRUZZI)

Aducea cu dânsa pe tânărul Franz, care de curând se legase a da lecții de desen celor trei copile Dieter. (SIMONA ANTONESCU)

A ieși la lecție = A fi ascultat:

Copilul voia cu orice chip să iasă la lecție, căci se pregătise foarte bine.

A lua lecții = A studia cu ajutorul unui profesor în afara unei instituții de învățământ:

Cucoana isprăvniceasa lua lecții de limba franceză, pentru că astăzi în Moldova e cam rușine să vorbească cineva românește [...] (VASILE ALECSANDRI)

Când pe Zelda a apucat-o dorința de a deveni balerină și lua lecții intense de dans, a cheltuit enorm, pentru că aceste lecții costau mult, iar Zelda era excesivă. (AURORA LIICEANU)

A spune lecția = A expune în fața învățătorului sau a profesorului cunoștințele însușite:

Și în momentul când un elev își spune lecția și se căznește să fie cât mai priceput ca să mă mulțumească, și pânđește aprobarea din ochii mei, eu mă gândesc la Dania. (ANTON HOLBAN)

A-și face lecția (sau **lecțiile**) = A-și pregăti temele:

Acum însă a prins gust de învățătură. Își face lecțiile singur. (MARIA BANUȘ)

LECUI

A(-și) lecui (sau **a (în)griji**) **sufletul** = A (se) curăța de păcate. A (se) purifica sufletește:

– Doamne! Rogu-te să fii îngăduiț macar trei zile, în care să-mi grijesc sufletul, să-mi lucrez racla cu mâna mea asta slăbănoagă și să mă așez singurel într-însa. (ION CREANGĂ)

LEFTER, -Ă

A rămâne (sau **a lăsa pe cineva**) **lefter** = A rămâne (sau a lăsa pe cineva) fără niciun ban:

Rămânea lefter, dar dădea acatiste că a scăpat cu atât. (ION PAS)

Când rămânea lefter, venea la maică-sa. (MIHAIL SADOVEANU)

Am fost azi-noapte la judecător la un poker. M-a lăsat lefter al dracului, dar știi lefter. (MIHAIL SEBASTIAN)

LEFTERIE

A avea lefterie la cineva = A se bucura de încrederea cuiva:

El avea lefterie la toți negustorii din târg.

A-și mânca (sau **a-și pierde**) **lefteria** = A-și pierde reputația de om cinstit față de cineva:

Să știi că ți-ai mâncat lefteria de la mine, spânzuratule! (ION CREANGĂ)

În schimb, domnul Popescu și-a pierdut lefteria, adică libertatea, ajungând un moșneguț fără

nume care patrulează maniacal în spațiul închis al nevrozei sale obsesionale. (I. L. CARAGIALE)

LEGA

A (nu) lega două în (sau **într-un**) **tei** (Prin etimologie populară *trei*) (Pop.) = A (nu) pune nimic de-o parte din câștigul obținut:

[...] fiindcă el se știa că muncește și mai și decât înainte, și de la o vreme încoace, două în tei nu putea lega. (P. ISPIRESCU)

Preoteasa, femeie muncitoare și cu frica lui Dumnezeu, era credincioasă bărbatului și muncea împreună cu dânsul cât era ziua de mare. Numai astfel putuseră să lege și ei două-n tei. (IDEM)

Și unul din tovarăși era om așezat, cumpătat și legă paraua cu nouă noduri, că-i mergeau treburile strună, iar celalt era cheltuitor și bețiv, de nu legă două în tei. (DIN VIEAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 25-26, 1914)

A (nu) putea să lege un cuvânt, o vorbă (sau **vreo câteva cuvinte, vorbe**) = A (nu) putea rosti. A (nu) putea construi (decât) cu dificultate un enunț:

A fost foarte greu la început, mai ales handicapul de a nu putea lega două cuvinte. (LEON VOLOVICI)

Ajunsă în fața judecătorului, ea n-a mai putut lega un cuvânt.

A avea inima legată cu curele (Fig.) = A fi nepăsător; a fi insensibil:

De-ar fi avut inima legată cu curele și tot i-ar fi fost milă de bieții oameni năpăstuiți de soartă.

A fi legat cu Duhul (sau, rar, **cu cel necurat**) (Îvp.) = A fi unit cu Duhul Sfânt sau cu cel necurat:

Mi s-a arătat în cărți și-n bobi, duducuță. Și ți-am spus eu că unguroaica aceea a lui Ferentz e legată și cu cel necurat [...] (MIHAIL SADOVEANU)

A fi legat cu veșnicia (Rar) = A fi predestinat veșniciei:

Întuneric – frate bun cu nebunia, cu iubirea, cu păcatul și cu crima – tu ești ritmul infinitului și rima, ce ne legi în somn cu veșnicia. (ION MINULESCU)

Ochii săi mari albaștri priveau spre eternitate, iar chipul părea dăltuit în piatră, despărțit de materie și cununat cu veșnicia. (CRISTIAN FULGER)

A fi legat de poalele mamei (Reg.) = (D. copiii mici) A depinde total de ajutorul mamei:

De izdat [colici intestinale; crampe stomacale], pe neașteptate, murise Ochian, și mama, la șaptesprezece ani rămăsese văduvă, cu doi copii legați de poale. (OVIDIU GHIDIRMIC)

[...] ea îl alintase ca pe singurul băiat pe care îl avea, iar el nu se putea deslipi de poalele ei. (LUCIA DEMETRIUS)

A fi legat de scaun (Pop.) = (D. musafiri) A nu mai pleca:

Era deja târziu și cele două familii erau legate de scaun și nu mai terminau de vorbit.

A fi nebun (sau, rar, **bun**) **de legat** (Fam.) = A fi bolnav psihic, aflat într-o criză de agitație psiho-motorie; a se comporta ca un nebun:

E nebun, domnule, e nebun de legat, ține cănița în mâna stângă și se spală cu dreapta. (N. STEINHARDT)

Toată lumea va ști că am crescut un nebun, un nebun de legat și de dus la spitalul de țicniți. (AURA CHRISTI)

A lega (pe cineva) la stâlpul infamiei (Rar) = A condamna pe cineva în public. A blama:

Dimineața următoare, toți acești patru deținuți au fost legați la stâlpul infamiei, unde au fost ținuți până la orele 16. (NICOLAE CAJAL)

Sigur că acești bărbați erau prea inteligenți ca să-l așeze pe Don Juan la stâlpul infamiei. (OCTAVIAN PALER)

A i (se) lega cuiva limba = (A face să nu mai vorbească sau) a nu mai putea vorbi; a amuți:

Se uită ținută la localul Camerei și i se pare că i s-a legat limba în gură. (SPIRIDON POPESCU)

Nu-ți aflu nume... / Limba-n gură mi se leagă. (MIHAI EMINESCU)

Mă îngâni pentru că mi se leagă limba când te văd. (VASILE ALECSANDRI)

După ce a mâncat mierea, fetei i s-a legat limba, iar băiatul – la interval de o săptămână – a murit. (ION POP-CURȘEU)

A lega (cuiva) drumul = A împiedica pe cineva să meargă pe unde dorește; a zădărnici planurile cuiva:

Ea nu mai reușea să ducă la bun sfârșit ce începea, căci se găsea câte unul care parcă-i lega drumul.

A lega (pe cineva) de mâini și de picioare (Fig.) = A imobiliza total pe cineva. (Fig.; pex.)
A priva pe cineva de libertatea de mișcare sau de acțiune:

Deținutul era legat de mâini și de picioare, genunchii trecuți printre brațe, iar pe sub genunchi și brațe i se introducea o bară metalică. (ANDREI MURARU)

– N-am oști, sfinția ta... Sunt legat de mâini și de picioare... N-am decât șase sute de călăreți. (RADU THEODORU)

A lega (pe cineva) fedeleș (sau **burduf, butuc, bute, cobză, nod, snopi**). v. **fedeles**.

A lega (pe cineva) spate în spate (sau **la spate**). v. **spate**.

A lega (sau **a strânge**) **băierile pungii**. v. **baieră**.

A lega cartea (sau **vornicia** etc.) **de gard** (Fam.) = A întrerupe o activitate:

Că unu-i român din Ardeal, că celălalt în copilărie a legat câțeva vreme cartea de gard și și-a făcut mendrele printre actori nu dovedește nimic rău nici în privirea caracterului, nici în privirea inteligenței lor. (MIHAI EMINESCU)

Cu tata sunt prietin; școala o mai leg de gard. (MIHAIL SADOVEANU)

A legat de gard Politehnica prin 1991, când era clar că a fi inginer însemna să faci poliție cu muncitori beți. (IULIAN COMĂNESCU)

A lega căteaua, leagă-ți căteaua (sau **haita**)! (Fam.) = A se opri din vorbit:

– Leagă căteaua, fruntaș! fără vorbă! (MIHAIL SADOVEANU)

– Ia mai leagă căteaua, mă ! se răsti Mere-Mere spre Laur, și ăla lunecă printre nuiielele mlădioase în nisip [...] (FĂNUȘ NEAGU)

A lega cuvânt = A face un legământ:

Așa le e jurământul, / Îs legate cu cuvântul / Să le despartă pământul! (VASILE ALECSANDRI)

A lega de glie (sau **de pământ**, rar, **de moșie**) (Înv.) = (A aduce pe cineva sau) a fi adus în situația de rob, de subordonare din punct de vedere economic, social, politic față de un anumit ținut, o anumită moșie:

Ei nu știu că neamul românesc sedentar e legat de glie, este defensiv, nu e ofensiv, ca năvălitorii ce și-au făcut loc cu paloșul ca să se așeze pe locurile noastre, cei căsăpiți. (SANDA BUDIȘ)

Ardeleanul era însă „glebae adscriptus”, legat de pământ, supus unui singur stăpân, care avea dreptul de a-l ține legat. (MIHAI EMINESCU)

A lega gura pânzei, a lega nodurile, a lega la gură. v. **gură**.

A lega la ochi pe cineva = A amăgi, a înșela pe cineva:

Mi se pare că... te-a legat la ochi și, în loc de iapă, ți-a vândut o mătă. (CALISTRAT HOGAȘ)

A lega la schelă (Mrn.) = A opri într-un port o corabie, fixând-o cu parâme de stâlpii cheiului:

Marinarii au legat imediat la schelă corabia.

A lega limba (sau **gura**) **cuiva** = A împiedica pe cineva să vorbească; a reduce la tăcere pe cineva:

Răspunde într-un fel, ce stai, pare că ți s-a legat limba în gură! (CONSTANTIN STAMATI-CIUREA)

A lega mâinile (Fig.) = A lipsi pe cineva de puterea de acțiune:

Părerea lui însă ar fi că nu trebuia să-i dea lui Platonu nici măcar asigurarea platonică. De ce să-și lege ea mâinile pentru viitor? (LIVIU REBREANU)

A lega pacea (sau **împăcăciunea**) (Înv.) = A încheia pace:

Brâncoveanu spune adevărul atunci când în cronica sa vorbește de încercarea de a lega pacea între muscali și turci prin Gheorghe Castriotul. (RADU GRECEANU)

A lega paraua cu șapte (sau **nouă, zece**) **noduri** (**ațe**) (Pop.) = A cheltui cu economie o sumă de bani. A fi zgârcit:

Pe lângă acestea mai avea strânse și părăluțe albe pentru zile negre; căci lega paraua cu zece noduri și tremura după ban. (ION CREANGĂ)

Și unul din tovarăși era om așezat, cumpătat și legă paraua cu nouă noduri, că-i mergeau treburile strună, iar celalt era cheltuitor și bețiv, de nu legă două în tei. (DIN VIEAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 25-26, 1914)

A lega sec = A nu rodi:

Mărul a legat sec anul acesta.

A lega tabăra (sau, rar, **lagărul**) (Înv.) = A fortifica, prin diverse întărituri, în special prin care de luptă, o armată care staționează sau se află în marș, pentru a împiedica intruziunea inamicului în rândurile proprii. A pune o armată în dispozitiv de luptă:

Măria-sa, cu aceiași luptători... legase tabără între codri și smârcuri. (MIHAIL SADOVEANU)

A lega tei (sau **teie**) **de curmei** (sau **curmeie**) (Îvp.) = A căuta subterfugii. A vorbi fără temei:

Nu te puteai baza pe ea, căci avea obiceiul să lege mereu teie de curmeie.

A lega vorbă (sau **vorba**, înv. **vorovă**) = A intra în vorbă cu cineva:

Am legat vorbă cu munteni leiți ca ai noștri [...] (CEZAR PETRESCU)

Ci după ce au grăit cu aga într-acesta chip și au legat vorovă, cum mai sus scriem, dându-i și mulți bani, trimis-au și au chemat pe boiari [...] (CRONICA ANONIMĂ a MOLDOVEI)

A lega vorbe fără șir (Rar) = A vorbi incoerent:

De două nopți n-a dormit așa de liniștit. Cum ațipea, lega vorbe fără șir cu unele gânduri întunecate... (BARBU DELAVRANCEA)

A nu lega două (Rar) = A nu putea înțelege nimic din vorbirea cuiva: *Când îi venea rândul să vorbească și ea, nu putea să lege două.*

A se lega de cineva (sau **a se agăța de cineva**) **ca scaiul de oaie, a se lega de capul (cuiva)** (Îvp.) = A sta mereu în preajma cuiva, devenind uneori agasant:

Până atunci fusese el leneș, nu-i vorbă, da batâr era om bun și cinstit, acu, parcă nu mai era în toate mințile, se lega de om tam-nisam, ca scaiul de oaie, se sfădea furcă cu megieșii [...] (MIHAIL SADOVEANU)

Nicolae cu feciorul și cu baba, care acum se ținea de dâșii ca scaiul de oaie, alergând neîncetat de la un capăt al rampei la celălalt, priveau rugători în răstimpuri la vardistul care le răspundea printr-o încruntare din sprâncene. (LIVIU REBREANU)

– *Și ce te-ai legat de capul meu, îi răspunde fiica cu verigi în urechi, roșindu-se pe obraz de mânie, eu am vorbit cu dânsul de filozofii?* (CONSTANTIN STAMATI-CIUREA)

A se lega de coada (cuiva) (Rar) = A se ține după cineva:

Dacă apuca să se lege de coada mamei, copilul umbla toată ziua după ea.

A se lega la cap fără să-l doară (Fam.) = A-și crea complicații, greuțâți inutile:

O dată, că nu poți, și te mai și legi la cap fără să te doară! (SORIN STOICA)

Iar [Găbiță] se leagă la cap fără să-l doară. O, și de-ai ști cât l-am rugat să mai stea pe margine, măcar o vreme, până-l dă afară, că trebuie să-l dea și pe el, într-o zi. (NICOLAE ȚIC)

A spune cuvinte care leagă = A-și lua un angajament față de cineva cu ocazia logodnei sau căsătoriei:

Viitorul ginere încerca acum să spună cuvinte care leagă, dar era emoționat.

A ține (pe cineva) legat de fusta (cuiva) (Fam.) = A fi nedezipit de cineva:

Ca adult, el își va dori o femeie, va vrea să stea cu ea, să trăiască cu ea și să se căsătorească. Nu poate fi legat de fusta mamei la nesfârșit. (AURORA LIICEANU)

Mă lasă să alerg pe coclauri, nu mă ține aparent legat de fusta ei, nu am senzația că sunt purtat de lesă. (ARETA ȘANDRU)

A(-și) lega numele (de ceva). v. **nume.**

A-i lega (cuiva) bășica (sau **tinicheaua**) **de coadă** (Îrg.) = A concedia pe cineva cu scandal. (Îrg.) A retrage cuiva bunăvoința sau favoarea de care se bucura:

În schimb, să fi poftit un inferior să facă o greșală: acela care odinioară lega tinicheaua de coada lui Samurache găsisese un întreg sistem pentru a introduce disciplina în rândurile armatei. (ANTON BACALBAȘA)

A-i lega (cuiva) lingurile de gât (Îvr.) = A nu aștepta cu masa pusă pe cineva invitat, care a întârziat. A lăsa flămând pe cineva:

– *Ești surdă, soro?, zbiară cu severitate d. Piscopesco; vrei să ne atârne lingurile de gât? nu face pentru ca să ne aștepte! întâia oară! înțelege-mă!* (I. L. CARAGIALE)

A-și lega capul cu..., a-și lega de cap necaz (sau **nevoie**) = **a)** A se căsători:

Ei nu-i da inima să-și lege capul cu niciunul din peștorii ce veneau să o ceară. (P. ISPIRESCU)

b) A-și complica existența :

Acum și-a mai legat capul și cu terenul vecinului, pe care ar vrea să-l cultive de anul acesta.

A-și lega destinul (soarta) de cineva (sau **de soarta ori de destinul cuiva**) = A împărtăși aceeași soartă, evoluție cu cineva:

Oricum, două mari puteri, până mai ieri rivale, își vor lega destinul sub palida stea a totalitarismului [...] (MIHAI STOIAN)

Domnul Mareșal a răspuns că România nu-și poate lega soarta de a unei Mari Puteri și că opinia publică română se îndoiește de victoria germană. (GH. BUZATU)

A-și lega ochii (de ceva) (Rar) = A nu-și putea lua privirea de la ceva:

Dacă-și lega ochii de o jucărie din vitrină, copilul țipa până ce părinții erau nevoiți să i-o cumpere.

A-și lega viața (sau, rar, **viețile**) **ori soarta (și viața) (de cineva).** v. **viață.**

Bun să-l legi la rană (Pop.) = Se spune despre un om blând și generos:

Era asculător, supus, muncitor și bun, să-l legi la rană. (CONSTANTIN SANDU-ALDEA)

Ștefan domnul era așa de bun când vedea dreptatea înaintea lui, încât să mi-l pui la rană și să se vindece. (P. ISPIRESCU)

Ce te legi (de cineva)? = Se spune când o persoană nu este lăsată în pace:

– *De ce, domn'e, de ce să-i dai? Ce te legi de noi? Ce, n-avem voie să stăm aici, pe scări?* (PAUL GOMA)

– *Dar ce ai tu cu Laurenț? Ce rău ți-a făcut ție Laurenț? De ce te legi tu de Laurenț? – Nu mă leg. Nu mi-a făcut nimic omul.* (ZAHARIA STANCU)

Leagă-ți gura (sau **clanța, fleoanca, leorpa, trompa**)! (Fam.) = Nu mai vorbi!:

Voi câțiva colțoși sunteți capii răutăților și grevelor. Băgați-vă mințile în cap și păziți-vă clanța, c-o să vă achităm odată. (JEAN BART)

Daca ți-e frig, dă-te jos și vino de te încălzește; dacă nu, tacă-ți fleoanca și mă lasă în pace, nu mă tot supăra. (P. ISPIRESCU)

Lega-s-ar moartea de...! = Blestem prin care se dorește moartea cuiva:

Potera, dacă-l vedea, / Lega-s-ar moartea de ea, / De dânsul s-apropia / Și-l lega, și-l fereca [...] (VASILE ALECSANDRI)

Omul nebun și bătrân leagă-l de gard și-i dă fân (Pop.) = Se zice despre cel care nu mai poate fi educat sau îndreptat:

Când se-ntâmplă de se leagă / Amorul de vrun bătrân, / Să mă crezi că nu-i de șagă, / Leagă-l de gard și-i dă fân. (C. NEGRUZZI)

Să-i legi cu tei (într-un curmei) și să-i dai pe apă (sau **în gârlă**) (Pop.; gmț.) = Se spune despre doi oameni la fel de netrebnici sau de ineficienți:

Să-i legi într-un tei, să-i dai pe Olteț când vine mare [...] (P. ISPIRESCU)

Șoarecele nu-ncapă în gaură și-și mai leagă și-o tigvă de coadă (Pop.) = Se spune despre oamenii care încearcă să facă mai mult decât pot:

Vorba ceea: nu intră șoarecul în bortă, și-și mai leagă tigva de coadă! Pe la noi, pâclă cu furtună uscată. (I. L. CARAGIALE)

Viață legată cu ață = Se spune despre existența precară sau periclitată a cuiva:

Dar să ne-nțelegem! preveni Vlad Stanca: Doctorii îi dau încă trei, patru luni de viață legată cu ață. E ultima lui zbatere. (NICOLAE ȚIC)

Mai bine moarte decât așa viață! Viață legată cu ață, ca vorba ceea, nepoate! (SPIRIDON POPESCU)

LEGALITATE

A fi în legalitate = A fi în conformitate cu legile:

În ceea ce privește atitudinea legionarilor față de autorități, le-a recomandat că în cazul când autoritățile vor fi în legalitate, să stea în rezervă [...] (CORNELIU CIUCANU)

A intra (sau **a reentra**) **în legalitate** = A se conforma legilor:

Municipalitatea a intrat miercuri în legalitate, după ce Guvernul Dacian Ciolos a aprobat două proiecte de hotărâre necesare [...] (<http://www.pandurul.ro/>)

Prefectul Giurcă a reintrat în legalitate. (<http://www.satmareanul.net/>)

LEGĂNA

Celui bogat și dracul îi leagănă copiii (Pop.) = Omului bogat i se fac toate plăcerile:

Trebuie să știi a trăi, în ziua de azi, ca să poți prinde oleacă de său, zicea, apoi închidea dintr-un ochi. Căci celui bogat îi leagănă și dracul copiii, iar celui sărac îi trage mâța de coadă. (ION GRĂMADĂ)

Bogatului i se arată multe rude; celui bogat și dracul îi leagănă copiii. (ARINA AVRAM)

LEGĂNAT, -Ă

A nu avea (cu cineva) **cuvânt legănat** (sau **vorbă legănată**), **a nu fi** **vorbă legănată între...** (Trs.) = A nu se certa deloc cu cineva:

[...] căpătă cartea de despărțire și Vasilică, de părere de rău, numai decît luă pe cea mai frumoasă fată din sat, cu care, între noi fie zis, cuvânt legănat n-a avut nici el, nici părinții lui. (I. POP-RETEGANUL)

A nu(-i) zice, a nu spune, a nu sufla (cuiva) (nici) **două vorbe** (sau **boabe**) **legămate** (sau **o vorbă legămată, cuvânt legămat**) (Pop.) = A nu-i spune cuiva absolut nimic. A vorbi fără sens:

– *Mamă, eu mă însor, dar pe femeia mea numai eu vreau să fiu precătuș, nu și dumneata, nici o vorbă legămată n-ai să-i zici, că eu nu-s tata, să rabd câte vrute și nevrute de la dumneata [...]* (I. POP-RETEGANUL)

– *Ce să avem? Uite tu aci la Niculae, că nici n-a adus pe grefeaia morariului în casă și-mi și dă porunci, ca să nu-i zic nici o vorbă legănată, ca și cum eu nu aș ști ce să zic, și când să zic?* (IDEM)

LEGĂTURĂ

A (nu) avea legătură cu... = A (nu) se referi la... A (nu) privi pe...:

Frica avea legătură cu faptul că nu reușise să o facă pe maică-sa să întrerupă orice legătură cu Neculai Crăciun. (EUGEN URICARU)

Pentru că, în cele din urmă, fiecare gest al său, fiecare rând vor avea legătură cu eticul. Vor avea legătură. (MIRCEA MIHĂIEȘ)

A lua legătura cu cineva = A contacta pe cineva:

Ăștia erau cei care aveau legătura cu Burlacu. Burlacu, prin Grovu, lua legătura cu mine. (LUCIA HOSSU LONGIN)

Codruț îi lăasă și lui o carte de vizită, cu indicația expresă de a lua legătura cu don Emanuel [...] (RADU ALDULESCU)

A nu avea nicio legătură (cu cineva sau cu ceva) = A nu ști nimic despre cineva sau ceva. A nu avea de-a face cu ceva sau cu cineva:

Noi nu suntem unguri și de acum Joji nu avea nicio legătură cu Iosif. (RADU ALDULESCU)

Era încadrat la politici, deși nu avea nicio legătură cu contestatarii regimului comunist, cu mulțimea de intelectuali [...] (ADRIAN ALUI GHEORGHE)

A stabili legătură (cu cineva) = A stabili relații cu cineva:

Ce i-a apropiat și a stabilit o legătură între ei? Pentru că istoria lor cronologică era atât de diferită. (AURORA LIICEANU)

A veni în legătură cu... (Fig.) = A ajunge să aibă relații, raporturi, datorită vecinătății etc. cu...:

Veselia ei, puțin forțată, m-a făcut să bănuiesc că venise în legătură cu Laura. (OCTAVIAN PALER)

În legătură cu = Referitor la, care se referă la, în ceea ce privește:

E o chestie în legătură cu fabrica. (LUCIA DEMETRIUS)

Iakober spune că ar vrea să știe când capătă răspuns în legătură cu toate problemele discutate. (AURORA LIICEANU)

LEGE

(Nu) e lege = (Nu) este neapărat așa:

Problema țărănească nu se poate rezolva fără sacrificii din partea celor ce stăpânesc pământul. Asta-i lege! (LIVIU REBREANU)

A aplica (sau a suferi) rigorile legii. v. **aplica.**

A citi legea (Pop.) = A pronunța o sentință:

[...] nici n-a oprit-o de vrea să se mărite a doua oară, nici n-o îndeamnă să se mărite dacă nu vrea, ci i-a citit legea, zicând: „Este liberă să se mărite cu cine vrea”. (TEODOSIE PARASCHIV)

A duce (sau a băga, îvr. a chema, a scotoci) la lege (Trs.) = A da în judecată:

El a fost nevoit să-l cheme la lege pe făptaș.

A face lege, a da lege, a rupe lege (Îrg.) = A soluționa în favoarea sau în defavoarea cuiva o cauză juridică sau un litigiu. A decide în urma unei dezbateri judiciare:

Să aleagă el hotarele și să ne facă lege. Și la ziua pusă, împuterniciții lui nu vin. (BARBU DELAVRANCEA)

A fi sub lege (Trs.) = A fi inculpat:

Degeaba încerca să se apere, căci acum el era sub lege.

A pune (sau a face, a da, a tocmi) legea, a da (sau a dicta, a face) legi (Înv.) = A statua. A statornici. A hotărî. A porunci:

Căci dovedit lucru este cum că / A pune legi ș-a n-avea tărie / De-a sâlirea spre-a legii poruncă / Pe cei supuși, este mișelie!... (ION BUDAI-DELEANU)

A pune (sau a scoate) în afara legii (D. oameni) = A decreta că o persoană încetează de a mai fi sub ocrotirea normelor cu caracter obligatoriu stabilite și apărute de puterea de stat, devenind pasibilă de execuție fără judecată. A declara ceva ca fiind incompatibil cu normele de drept:

Se știe că plecând de la Primărie, care era loc de detenție, Robespierre nu respecta hotărârea Convenției și se pune în afara legii, ceea ce însemna condamnarea la moarte fără altă judecată. (OCTAVIAN PALER)

Pentru o clipă m-am gândit că în Coreea de Nord culorile au fost scoase în afara legii. (ADELIN PETRIȘOR)

A pune lege, a da lege (Înv.; d. divinitate sau d. persoane considerate ca purtătoare ale grației divine) = A fixa normele de conduită, în conformitate cu preceptele religioase:

Că acesta e testamentul pe care îl voi face cu casa lui Israel, după acele zile, zice Domnul: Pune-voi legile Mele în cugetul lor și în inima lor le voi scrie, și voi fi lor Dumnezeu și ei vor fi poporul Meu. (BIBLIA)

Este deci Legea împotriva făgăduințelor lui Dumnezeu? Nicidecum! Căci dacă s-ar fi dat Lege, care să poată da viață, cu adevărat dreptatea ar veni din Lege. (IDEM)

A rămâne de lege (Înv.) = A pierde un proces:

Deci au rămas de lege și de judecată den divan și au rămas funea Iu Dade toată, preste tot, pre seama Stanciului [...] (DOCUMENTA ROMANIAE HISTORICA: ȚARA ROMÂNEASCĂ)

A-și face de lege, a-și face (sau a sta de) legi (Trs.) = A chibzui:

Stau în loc și-mi fac de lege / Peste care munte-oi trece ! (JARNÍK-BÎRSEANU)

Cum e legea (Trs.) = Cum se cuvine:

– Bine, doamnă! aprobă Dolga galant. Cu toate că tot pe rând o să vă ascult, după cum e legea și obiceiul... (LIVIU REBREANU)

[...] nume pus de îmbuibăți care n-au muncit niciodată, străini adică, și care și acum

se ascund, și care ascund în continuare aur și altele, în loc să le predea la stat, cum e legea. (CRISTIAN ROBU-CORCAN)

În lege = De-a binelea, în toată regula, cu totul; adevărat:

Noi dârdâiam de frigă, de frig. Dârdâiam în lege. (ZAHARIA STANCU)

Când ajunse cu mâna spre frunte, dă de două cucuie tari... niște cornițe în lege. (I. L. CARAGIALE)

În legea cuiva = În felul cuiva, cum știe, cum se pricepe:

S-a luptat cum știe el în legea lui. (P. ISPIRESCU)

În numele legii = Formulă care se utilizează atunci când se invocă autoritatea legală și cu care încep anumite acte sau hotărâri judecătorești:

– În numele legii... Cuvintele procurorului, înfricoșate și uscate, nu le auzi prefectul Baloleanu. (LIVIU REBREANU)

Presa democrată a protestat, în numele legii, contra acestei măsurii; de pildă, Vinea scrie în „Facla”: Protestăm deci în numele legii în contra dizolvării gărzilor devastatoare ale dlui Codreanu. (MARTA PETREU)

Pe legea mea, (înv.) pre(a) me(a) lege = Se spune, adesea, în exclamații, pentru a întări o afirmație sau un jurământ:

Pre legea mea, urmai, ștergându-mi sudoarea, arată-mi un om care să scrie romanul Mizeriilor acestei generațiuni [...] (MIHAI EMINESCU)

Pe legea mea, Gregorio, să nu le mai permitem să ne ia de sus. (I. L. CARAGIALE)

CHIRIȚA: *Ba să nu te-mpingă păcatul, că, pre legea mea, te azvârl din naselă ca pe-o minge.* (VASILE ALECSANDRI)

Vorba (sau cuvântul cuiva) e lege = Vorba cuiva se respectă cu strictețe:

Vorba de pe urmă a lui Ștefan e lege tuturor! (BARBU DELAVRANCEA)

În postul lui de înalt demnitar, Amidon stă ca un comandant de cetate. Cuvântul lui e lege. Te scoate din pâine cu o simplă parafă. (ION VINEA)

LEGENDĂ

A intra (sau a trece) în legendă = A deveni foarte cunoscut:

Au intrat în legendă amenințările cu emigrarea făcute în câteva rânduri. (GABRIEL DIMISIANU)

LEGUMI

A-și legumi vorbele (Reg.) = A vorbi rar, încet, stins:

Bunica își legumea vorbele și nepotul o asculta cu atenție.

LEHAMITE

A-i fi lehamite, a i se face lehamite (de ceva sau de cineva) = A-i fi silă. A fi sătul de ceva sau de cineva. A se lipsi de ceva sau de cineva:

Încă mă mir cum am scăpat cu viață; lehamite și de împărăție și de tot, că doar, slavă Domnului, am ce mânca la casa d-tale. (ION CREANGĂ)

Mi-e lehamite de frăția voastră. (IDEM)

Și poate că șarpele s-ar fi dus bucuros să tânjească-n altă parte, că-i era și lui lehamite de când tot sta acolo. (G. TOPÂRCEANU)

LEI

A se lei de cineva (Olt.) = A se sătura de cineva:

Femeii i s-a cam leit de atâția musafiri.

LEICĂ¹

Altă Stancă, leică vorbă = Se spune despre cineva care nu înțelege sensul spuselor cuiva:

Dar declarațiile lor n-au fost deosebite de celelalte, conform principiului (tot nemuritor și el) „Altă Stancă, leică vorbă”. (N. STEINHARDT)

LEICĂ²

A face gâtul (gurița) leică și pântecele balercă = A bea mult:

Vinu-i bun... / Cules toamna mai târziu, / Ca să-ți faci gurița leică / Și pântecele balercă. (ELENA SEVASTOS)

[...] și eu când mă sculai azi dimineață mă rugai și eu la Dumnezeu, ca bătrânu, ca tata, c-asta-i rugăciunea lui de toate zilele acum; zice: „dă doamne să pot să-mi fac și-n sfânta zi de joi burta butie, gura pâlnie, gâtul leică și burta balercă, amin!” (CORNEL RUSU)

A pune mâna leică la ureche = A pune mâna ca o pâlnie în dreptul urechii pentru a auzi mai bine:

De nu-și punea mâna leică la ureche, s-ar fi trezit cu hoții la poartă.

LEIT, -Ă

A fi (sau a semăna) leit (poleit) (sau (înv.) **leit poseclit**) (**cu cineva**) = A fi întocmai, aidoma cu cineva, a semăna, a aduce (bine) cu cineva:

Sultânica e leită-poleită răposatului. Când se aprinde, nu te poți apropia cale d-o poștie. (BARBU DELAVRANCEA)

Mumă-sa, cum îl văzu, îl cunoscuse, căci era leit tată-seu. (P. ISPIRESCU)

Trei lulele de lut negru, care sunt leiteposeclite «lulele românești». (AL. ODOBESCU)

A fi leit cu, a semăna leit cu ... = Asemenea cu... A fi întocmai:

Era vorba de doi inși, dintre cari unul trebuia să fi semănat leit cu atât de popularul la noi „Nazone” ca să treacă drept acesta. (MATEIU I. CARAGIALE)

Cei doi seamănă leit unul cu altul.

LELA

A fi un bate lela = A fi un om de nimic:

Mulți i-au spus că e un bate lela, dacă nu-și vede de treabă.

A purta pe cineva lela = A face pe cineva să umble fără rost:

I-au tot promis că-l ajută, dar l-au purtat lela aproape un an și n-au făcut nimic pentru el.

A umbla (a bate, de-a) lela (Reg.) = A bate drumurile fără rost; a hoinări, a vagabonda:

Până acuși unde bătuși lela, de nu-i căutași? (I. POP-RETEGANUL)

El de mic îmbla numai lela încolo și-ncoace. (I. G. SBIERA)

Bine-ți șede, coșcogeme coblizan, să umbli lela pe drumuri. (ION CREANGĂ)

TÂNDALĂ: *Cine poate ști... de un veac de om umblăm lela pe fața pământului, fără a-i da de capăt... Ne-am pierdut și drumul și cărarea.* (VASILE ALECSANDRI)

LELE

A umbla frunza (sau **în dorul**) **lelii** = A umbla fără rost, degeaba:

Luă și dânsul niște haine, numai să nu zică nescine că nu s-a gătit, și de cheltuială ce pe apă nu curge, și plecă și el, știi, cam în dorul lelii. (P. ISPIRESCU)

A vorbi în dorul lelii (Fam.) = A vorbi fără sens:

Aici, în librărie, vorbesc fără chef, puțin în dorul lelii. (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 104, 2009)

Nu-l mai asculta nimeni, căci începea să vorbească în dorul lelii.

Fecior (sau **fiu, copil, pui, rar, fată**) **de lele** (Pop.) = Bastard; (pex.) Șmecher, șiret, coțcar; ticălos:

Trei voinici feciori de lele tăbărât-au pe-nserate; / Dairaua cu cimpoiul și ghitara tac speriate. (ȘT. O. IOSIF)

M-ai mâncat friptă ! fecior de lele ce mi-ai fost. (P. ISPIRESCU)

În pădurea de la Strungă / Sunt de cei cu pușca lungă ... / Feciori de lele nebună! (VASILE ALECSANDRI)

LEMN

A ajunge pe drumuri sau **la** (ori **în**) **sapă de lemn** ori (reg.) **la lulele** sau **la mucuri de țigări**. v. **ajunge**.

A dormi de poți tăia lemne pe el = Se spune despre cineva care doarme foarte adânc:

Când se întoarce beat, mă-njură și se culcă și doarme dus de poți tăia lemne pe el. (I. L. CARAGIALE)

Ăsta ar fi neajunsul cu două femei, că te îngheșuie, mai ales cum dorm Doina și Lenți ca moarte, de poți să tai lemne pe ele... (RADU ALDULESCU)

A dormi lemn (sau **ca lemnul**) = A dormi profund:

Ei vorbeau tare, căci el dormea ca lemnul și sforăia.

A fi de lemn (sau **ca lemnul**) = A nu simți nimic. (Fig.) A fi insensibil la ceva. A rămâne imobil:

– Da tat'tu de ce doarme, măi? Ce, el e de lemn? (PETRU DUMITRIU)

La instrucție mergea binișor, dar la teorie era ca lemnul. (MIHAIL SADOVEANU)

A fi de lemn (Tănase) (D. oameni) = **a)** A fi lipsit de energie, de inițiativă:

Nemții îi persecută, îi batjocoresc pe coreligionarii lor și ei de lemn Tănase, nu le pasă, se fac că plouă și cumpără mărfuri germane și se îngheșuie la filmele nemțești. (N. STEINHARDT)

b) A fi prost:

Poți să-mi zâmbești, iar când cineva mă salută, nu stai de lemn Tănase. Răspunzi și tu! (GH. JURGEA-NEGRILEȘTI)

A fi lemn = A fi foarte beat:

Nu se puteau înțelege cu el în niciun chip, căci era lemn de atâta băutură.

A încurca lemnele degeaba = A nu face nimic:

El nu ne ajuta cu ceva, mai mult încurca lemnele degeaba.

A îngheța lemn = A îngheța foarte tare:

E înghețată lemn. Nici nu poate vorbi. (PAUL BUJOR)

A o pune de mămligă cu lemne verzi = A acționa ineficient:

– *E cât ai fierbe o mămligă cu lemne verzi.* – *Ba cât ar mătura casa o femeie leneșă, zise altul mai bătrân.* (SOFIA NĂDEJDE)

A porni (sau a începe) de la lingură (de lemn). v. **lingură.**

A rămâne (de) lemn (sau ca de lemn) = A rămâne nemișcat din cauza surprizei, a unei emoții puternice etc. A încremeni, a înlemni:

Când a auzit una ca asta, femeia a rămas lemn.

A se face de lemn = A înțepeni (din cauza frigului, a băuturii excesive etc.):

Și au băut cu toții până ce li s-au făcut fălcile de lemn. (MIHAIL SADOVEANU)

A sta (sau a șede) ca găina (sau curca) în lemne (Mol.; d. oameni) = A fi posac; a fi tăcut:

Te uiți așa, ca găina în lemne și te gândești la lucruri sfinte, până te ștergi pe la ochi. (MIRCEA DANELIUC)

A sta de lemn (Tănase) = A sta degeaba:

Dar mai pune și tu mâna pe o valiză, mon chou, ce stai așa, de lemn-tănase? (ION VINEA)

A tăcea lemn = A nu scoate nicio vorbă:

De rușine, ea tăcea lemn și privea în tavan.

Crapă lemnele (sau pietrele) de ger sau e un ger de crapă lemnele (ori pietrele). v. **crăpa.**

LENE

A-i fi lene = A se complăcea în inactivitate:

Îmblă parcă amintindu-și vreun cântec, alintată, / Pare că i-ar fi tot lene. (MIHAIL EMINESCU)

Eu... eram după gard, că mi-a fost lene să mă duc în poiană. (PETRU DUMITRIU)

A-i pica lene (Reg.) = A-și pierde vigoarea:

Lui i-a picat lene și nu mai era în stare să facă mare lucru.

Nu ți-e lene? (Fam.) = Nu ți-e rușine?:

Nu ți-e lene să spui asemenea gogomării?

LEPĂDA

A (nu) se lepăda de Hristos (Rel.) = A (nu) renunța la credința sa:

Căci înainte de a se lepăda de Hristos, Petru se lepădase de sine. Aceasta și este drama lui adevărată. (LUCIAN RAICU)

N-a să treacă mult, și vă veți lepăda și de Hristos, căci sunteți în stare a face orice! (C. NEGRUZZI)

A (nu) se lepăda de Satana sau dracul, diavolul, Ucigă-l toaca (ori crucea) = A (nu) se alunga de la sine orice ispită, orice gând sau fapt rău:

Toți boierii începură a-și scutura hainele și a se lepăda ca de satana de o astfel de năpaste [...] (P. ISPIRESCU)

A (se) lepăda (de) lege(a) (lui Hristos sau mea, ta etc. ori creștinească) = A trece de la religia creștină la o altă religie:

[...] *s-a început împotriva lor [creștinilor] o prigoană cumplită și unii au fost uciși, iar alții s-au lepădat de legea creștină ori s-au risipit în toate părțile.* (NICOLAE MILESCU SPĂTARU)

Domnul să fie pe veci domn, și urmașii săi, încât neamul lui să nu iasă din domnie, atâta vreme cât nu s-o haini [a pribegi; (pex.) a se înstrăina] și nu-și vor lepăda legea. (ION NECULCE)

A lepăda (un) cuvânt (cuiva) (Înv.) = A da de veste, a anunța (pe cineva):

Lepădați grabnic cuvânt la oameni că avem o primejdie asupra noastră și să-și gătească armele. (MIHAIL SADOVEANU)

A lepăda armele = A înceta o luptă. A se preda:

Iar tovarășii lui Haralambie dintr-odată s-au tras și s-au risipit de lângă el și-au prins a lepăda armele. (MIHAIL SADOVEANU)

A lepăda potcoavele = A muri:

Dar au și ei, ca toată lumea, o mână de suflet și-și leapădă și ei potcoavele, cum se zice, după ce au fript în dreapta și au pârjolit în stânga, adică când vine o sfântă de moarte și le închide gura. (P. ISPIRESCU)

A lepăda (pe cineva sau ceva) ca pe o măsea stricată. v. **măsea**.

A nu fi de lepădat = A fi vrednic de luat în seamă. A avea preț, valoare:

Ea îl privi drept în ochi, căci nici el nu era om de lepădat. (DAMIAN STĂNOIU)

Ipate vede că [fata] nu-i de lepădat. (ION CREANGĂ)

– Nu, la asta nu m-am gândit, deși, să fim drepți, știu că nu-s de lepădat; (DUMITRU ALMAȘ)

A nu fi lepădat încă mucii de la nas = A fi încă prea tânăr și lipsit de experiență:

Nici nu și-au șters bine mucii de la nas, și-i dau zor cu trăitul și cu muritul ! (ION LĂNCRĂNAN)

A se lepăda de păcate (sau **a-și lepăda păcatele**) (Rel.) = A se mântui:

Felicia intrase în baie, pentru a se lepăda de păcatele de peste zi, așa că m-am cuibărit, ca o cioară plouată, lângă copilul meu [...] CĂLIN TORSAN)

A se lepăda de sine (Rel.) = A-și părăsi condiția individualistă a vieții materiale și a se dedica ascezei. A-și pierde identitatea individuală, națională etc.:

Căci însuși Domnul a zis: „Cel ce voiește să vină după Mine, să se lepede de sine și să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie.” (TEODOSIE PARASCHIV)

Căci înainte de a se lepăda de Hristos, Petru se lepădase de sine. Aceasta și este drama lui adevărată. (LUCIAN RAICU)

A-și lepăda cojoacele (D. iarnă) = A vremui:

Pesemne baba Dochia nu-și lepădase toate cojoacele. (ION CREANGĂ)

A-și lepăda masca = A-și dezvălui adevăratul caracter. A-și arăta adevăratul scop:

Când își lepăda masca de cuceritor ieften pe care o afișa în lume, rămânea un suflet sfios și delicat care putea inspira o duioșie. (LIVIU REBREANU)

Atunci Iancul lepădă masca, își dezveli urâtul caracter. (C. NEGRUZZI)

LER

A-i trece lerul (cuiva) = A fi trecut de vârsta tinereții:

Mi-a trecut leriul degrabă: / Nici la plug și nici la sapă / Nu m-am dus și nu mă duc [...] (TUDOR PAMFILE)

Femeii i-a trecut lerul, dar se ținea încă bine și nu se da cu una cu două.

LEȘCHED, -Ă

A fi leșched la inimă (Reg.) = A fi flămând:

După atâta drum, el era leșched la inimă și voia să mănânce.

LEȘIE

A avea (sau **a simți**) **leșie pe suflet** = A avea o dispoziție proastă:

Da, mai avusesem, iubisem o femeie aproape din copilărie la o mănăstire la Dej și de-atunci parcă mă blestemase Dumnezeu, parcă cineva-mi scăldase sufletul în leșie și nu puteam să mai iubesc pe cineva! (<http://www.actualitateairl.com/>)

A-i turna cuiva leșie pe inimă (Îvp.) = A supăra pe cineva:

În locul credințelor tradiționale, turnaseră pe suflete – leșie! (SĂMĂNĂTORUL, vol. 6-7, 1907)

LEȘINA

A leșina de răs = A râde foarte tare:

Oamenii ce priveau, și mai ales băieții leșinau de răs. (ION CREANGĂ)

De mult nu ne-ai spus ceva hazliu. Dacă om leșina de răs, să știi că ai venit sărac și vei pleca bogat. (BARBU DELAVRANCEA)

LEU

A face din iepure leu = A da curaj unui fricos:

Și pare că sus la nuori zboară, / Face dintr-un iepure fricos / Viteaz neînvinș și leu inimos. (ION BUDAI-DELEANU)

A lua partea leului (sau, rar, **a lupului**). v. **parte**.

Leu-paraleu (În basme) = Leu mare și cu putere extraordinară. (Fig.) Om curajos, viteaz, vajnic:

Atunci numai iaca și împăratul vine ca un leu-paraleu, să-și ieie fata. (ION CREANGĂ)

Spune mie, dragul meu, / Cine din miel cu blândețe te-a făcut leu-paraleu? (VASILE ALECSANDRI)

Dară până una alta ascunde-te, vai de mine! undeva, să nu dea zmeul peste tine în casa lui, că e năbădăios și se face leu-paraleu. (P. ISPIRESCU)

LEUCAȘ, -Ă

A umbla (sau **a merge**) **leucaș** = A merge legănat:

Moșul umbla leucaș prin curtea casei.

LEUCĂ

A fi drept ca leuca = A fi strâmb, gârbov:

Bunicul lor era acum drept ca leuca.

A fi lovit (sau **bătut, pălit, trăsnet**) **cu leuca** (în **cap**) (D. oameni) = **a**) A fi prostănac:

Mai pe urmă însă își găsi ea unul, / Cam lovit cu leuca, făcând pe nebunul. (ANTON PANN)

Bag seama, zice muncitorul, d-ta or ești lovit cu leuca, or altă treabă n-ai decât să râzi de mine... (I. L. CARAGIALE)

E trăsnet cu leuca, pe legea mea! (VASILE ALECSANDRI)

b) (D. cuvinte, expresii etc.) A fi pus la întâmplare, nepotrivit:

Cuvintele din compunerea lui parcă sunt bătute cu leuca.

c) (D. oameni) A fi beat:

Simion Lungu, beat leucă, rezemat de un colț de masă, își înjura nevasta care stătea lângă el, în picioare, cu un copilăș la țâță. (LIVIU REBREANU)

Mi se pare cam trăsnet cu leuca, că-i prea roș la față. (VASILE ALECSANDRI)

A vorbi de-a leuca (Mol.) = A vorbi în batjocură:

În cele din urmă, ei și-au dat seama că țăranul vorbea de-a leuca.

LEURDĂ

A pieri ca leurda (Îdt.) = A dispărea:

Când nici nu te așteptai, ea pieria ca leurda.

LIBER, -Ă

A avea mână liberă (sau **câmp liber**) = A dispune în mod absolut de posibilitatea de a face ceva. A avea permisiunea de a face ceva:

Îl mai așteptau atâtea de făcut, iar el avea să le facă pe toate, pe rând – pentru că avea, în sfârșit, mână liberă. (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

Primarul îi plăcea, avea mână liberă din partea președintelui. – Faci ce vrei, i-a spus, numai să te acoperi. (VIORICA RĂDUȚĂ)

Mareșalul urmărea și el ieșirea din război, dar avea o concepție proprie în această privință lăsând însă și opoziției câmp liber de acțiune [...] (TRAIAN D. LAZĂR)

A da frâu (sau, rar, **drum**) **liber** = A permite să acționeze; a favoriza:

Faptul că departamentele nu își administrează liber propriul buget a dat frâu liber abuzurilor financiare de tot felul. (VALENTIN MUREȘAN)

M-am învinovățit că am dat dovadă de nerăbdare, că am dat frâu liber curiozității! (GH. VÎRTOSU)

A vorbit fără rezerve, deschis. A dat drum liber sentimentelor sale față de guvernul d-lui Tătărescu. (MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU)

A fi (sau **a avea**) **liber** = A se afla în afara obligațiilor profesionale pe o perioadă de timp. A dispune de timpul propriu:

În ziua aceea de 4 aprilie 1944 eram liber, de abia scăpat din lagăr, mergeam în autobuz spre mănăstirea Polovragi [...] (VALERIU ANANIA)

Dacă avea fereastră, o lua pe bulevard și se plimba, iar când avea liber mai mult de două ore, se așeza la una din terasele de pe pietonal [...] (DAN COMAN)

A fi (sau, rar, **a rămâne**) **liber să ori (de) a...** = A i se permite să... A avea posibilitatea de a...:

Este liber oricine să susție orice teorie va voi. (TITU MAIORESCU)

Eram liber să spun orice, în funcție de ceea ce urmăream eu să obțin, și nu potrivit unei anumite morale. (LEONARD ANCUȚA)

A fi pus pe liber (sau **pe fărâș**) (Fam.) = A fi dat afară, a fi concediat:

Bănuiam că jigodiile îl șantajau pe patron; nu m-aș fi mirat să mă anunțe într-o dimineață că sunt pus pe liber. (CONSTANTIN ARCU)

Băiatul lui e arhitect, „pus pe liber” fiindcă n-a vrut să lucreze la proiectele unor locuințe din teritoriile ocupate. (RADU COSAȘU)

Constantin Scripat a fost pus pe fărâș de organizația municipală a PDL Bacău. (<http://www.vremea noua.ro/>)

A vorbi liber = **a)** A ține un discurs, o prelegere etc. fără a citi un text:

Adică își citea textul, dar – pentru a ne face pe noi să credem că ar vorbi liber – își mișca mâinile și capul ca mimul din Scaunele lui Eugen Ionescu [...] (ILEANA MĂLĂNCIOIU)

b) A spune deschis ceea ce gândește. A fi sincer:

Medicul prinde oarecare încredere, simte poate și nevoia de a se destăinui, de a vorbi liber. (N. STEINHARDT)

Bine măcar că pot vorbi liber, amic! Florinel nu a reușit să-și instaleze încă telefon, deci n-o să-i intre nimeni în casă să-i vâre microfoane, pretextând că s-a stricat. (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

LIBERTATE

A pune în libertate = A acorda drepturi cetățenești. A elibera din detenție, captivitate etc.:

El este pus în libertate la 16 noiembrie 1966, în baza deciziei ministrului justiției. (VASILE PATULEA)

A-și lua libertatea să... (sau **de a**) = A-și permite să ...:

Îmi iau libertatea a vă trimite un mic tratat asupra literaturii române. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

Deci, îmi voi lua libertatea să abandonez cifra pe care mi-a dat-o d-sa și să o iau pe aceea care corespunde realității [...] (GH. BUZATU)

LIBOV

A fi cu libov (Reg.) = A fi atrăgător:

Ba mai îngăduie, om bun, i-a zis pe neașteptate și cu blândeță uncheșul. Înțeleg că ești barbat cu libov și cu inima ca pânea. (MIHAIL SADOVEANU)

LICĂR

A nu vedea nicio licură (Olt.) = A nu putea distinge nimic din cauza întunericului:

Ei orbecăiau prin pădure și nu vedeau nicio licură.

LICĂRI

A-i licări ochii după ceva (Olt.) = A dori ceva foarte mult:

Băiatului îi licăreau ochii după strugurii gălbui.

LICURICI

A avea licurici la cap (Mun.) = A avea idei neobișnuite. A avea toane:

Nu credeau ce le spunea femeia, căci mulți săteni știau că ea are, uneori, licurici la cap.

A-i scoate cuiva licuricii din cap (Mun.) = A determina pe cineva să devină serios:

Mama i-a spus fetei că dacă nu se astâmpără, îi scoate ea licuricii din cap.

LIHNI

A i se lihni (cuiva) inima (Pop.) = A i se face cuiva rău (de foame sau) de oboseală. A leșina; a se clătina (din cauza slăbiciunii sau) a unei infirmități:

Gătește-te acum, omule, că am să te mănânc. Nu mai pot, uite, de foame, sunt lihnit de la inimă. (P. ISPIRESCU)

Aci dacă am ajuns, eram lihniți de foame, de parcă nu mâncasem cine știe de când. (IDEM)

LIMAN

A ajunge (sau a ieși cu bine) la (sau într-un) liman ori (rar) **a afla (sau a atinge) limanul** = a) A ajunge la țarm:

Corăbierii au ajuns cu bine la liman.

b) A ieși dintr-o situație dificilă; a-și realiza scopul propus:

Și așa, a zis Dumnezeu să se desfacă sicriul acolo unde era și să iasă Moartea la liman ca să-și răzbune și ea acum pe Ivan. (ION CREANGĂ)

Îl încolțise creditorii, dar până la urmă a ieșit la liman. (G. COȘBUC)

Am răsuflat din rărunchi și am mulțumit Domnului că am ieșit la liman, cu fața curată. Însă rupți de osteneală. (P. ISPIRESCU)

A ajunge la (un) liman (sau a ajunge limanul) = A atinge ținta dorită, a-și ajunge scopul:

Dacă țăranii vor să ajungă la un liman, trebuie să se grăbească... (V. EM. GALAN)

Toți oamenii care se petrec pe acest pământ... ar fi să ajungă... limanul unei fericiri neclintite. (MIHAIL SADOVEANU)

A duce sau a scoate la (bun) liman sau a aduce la limanul odihnei = A salva pe cineva dintr-o situație grea:

Mergând corăbioara pe apă, ea se ruga lui Dumnezeu cu zdrobire de rărunchi ca să o scoată la liman bun, ca unul ce cunoaște nevinovăția ei, și ca pe una ce nu se știa la sufletul ei cu nicio prihană. (P. ISPIRESCU)

LIMBAJ

A avea (sau a găsi) un limbaj comun = A cădea de acord asupra unui subiect:

Ceaușescu vorbea de una, Gorbaciov de alta: nu găseau un limbaj comun. (GH. BUZATU)

O să insiști că farmecul stă în faptul că am dintr-odată un limbaj comun cu toți cei ca mine. Că ne vom înțelege din priviri. (PAULA SĂCUI)

LIMBĂ

A (i) (se) dezlega (cuiva) limba sau a se dezlega la limbă (ori a prinde) la limbă sau a prinde limbă (Fam.) = A căpăta chef de vorbă:

Ș-apoi, să fi văzut ce vesel era la masă, cum i se dezlega limba după un pahar de Cotnar. (NICOLAE GANE)

Nu e revoluție, domnule, e reacțiune; ascultă: [...] Reacțiunea a prins iar la limbă. (I. L. CARAGIALE)

Polcovnicul Ioniță băuse în sănătatea însurășeilor un pahar de vin roșu de Dealul Răzvadului și prinsese la limbă. (ION GHICA)

A (i) se lega (cuiva) limba (în gură) sau a-i pieri (sau a i se încurca, a-i îngheța, a i se îngroșa, a i se lua, a i se scurta) (cuiva) limba (Pop.) = A nu mai avea curajul să vorbească; a amuți; a rosti cu greutate cuvintele din cauza unei emoții, a băuturii etc.:

Lui Homer i s-ar fi încurcat limba, n-ar fi putut finisa un singur hexametrul, dacă n-ar fi avut în jur ascultători geniali, care să-l asculte cu gura căscată. (MARIN SORESCU)

Din cauza tulburării i se încurca limba în gură. Iar sentimentul că nu spusese ceea ce

trebuia să spună îi spori neliniștea. (IULIAN CIOCAN)

Femeii i s-a legat limba-n gură și a plecat în grabă.

A (nu) pune pe limbă (ceva) (Pfm.) = A (nu) gusta din ceva:

Cât despre medicul navei, căpitanul mi-a spus că n-a mai pus alcool pe limbă de douăzeci de ani... (MARCEL SECUI)

[...] sfințitul Amfilohie n-a pus pe limba sfinției sale un strop de vin. (MIHAIL SADOVEANU)

A umbla (sau **a alerga, a aștepta, a veni** etc.) **cu limba scoasă** = A alerga sau a umbla, a veni, a aștepta cu mare nerăbdare, agitat:

Câți sunt cu averi mari, cari aleargă după pensie cu limba scoasă. (VASILE ALECSANDRI)

Toți alerg cu limba scoasă / După slujbele de stat; / Chiar o boală lipicioasă / De români s-a aninat. (IDEM)

Se zicea că umblă cu limba scoasă să se mărite... Dar unde-i fata, tânără ori bătrână, care nu dorește să se mărite? (LIVIU REBREANU)

– Dar la cumpărat cine te-a chemat? Și ai umblat cu limba scoasă! sări din nou Toader. (IDEM)

A asuda sub limbă. v. **asuda.**

A avea limba ascuțită (sau **a-i umbla limba cu ascuțime**). v. **ascuțit.**

A avea limbă de aur = A avea darul de a vorbi frumos și elocvent:

Un bun orator are limbă de aur și cucerește publicul de la primele fraze.

A avea limba legată (Pfm.) = A refuza să vorbească:

Ce i-aș mai fi răspuns eu la toate lamentările sale dacă n-aș fi avut limba legată! (MIHAIL BOBOC)

La crâșmă trebuia să tac, să-mi fie limba legată. (A. MATEEVICI)

A avea limbă lungă sau (**a fi**) **lung de** (ori **la, în**) **limbă** (Pop.) = A fi vorbăreț. A fi incapabil de a păstra un secret:

Și au dreptate oamenii cu limbă lungă: un lucru care nu-i bun la ceva nu se ține pe lângă casă. (MIRCEA OPRITĂ)

A avea (sau **a simți**) **mâncărime** (sau, reg. **mâncărici, mâncătură**) **la** (sau **de**) **limbă** ori **a avea vierme** (sau reg. **gâdilici**) **la limbă** sau **a-l mânca** (ori **a-l arde limba**) sau reg. **a-l frige limba** (ori **la limbă**). v. **mâncărime.**

A avea păr pe limbă (Reg.) = A fi lipsit de educație:

Acum ei îl ocoleau de fiecare dată, căci era unul din aceia care avea păr pe limbă și vorbea urât.

A cădea în limbă (Arg.) = A se îndrăgosti de cineva:

Eram căzut în limbă după o fată care își făcuse loc acolo, fără pile, fără bani, fără trafic de influențe frumoase. (FLORIN IARU)

O faci pe Elvira să creadă că ai căzut în limbă după puștoaică, să te acuze la proces și acolo, pac, vii cu dovada că fata e fecioară? (EUGEN PATRICHE)

A fi (sau **a avea**) **limba (foarte) ascuțită** (ori **veninoasă, otrăvită, rea, neagră, de șarpe**) (Pfm.) = A spune vorbe răutăcioase; a fi bârfitor:

Am limbă rea. Le cam potrivesc [poreclele]. (ZAHARIA STANCU)

Avea limba ascuțită și forfeca pe orice cunoscut cu care ne încrucișam pe stradă, începând de la îmbrăcăminte [...] (MARTA PETREU)

Cred că nu l-a chemat, pentru că el stă bine cu exportul, arunc eu la întâmplare, provocând-o astfel să-și dezlege limba veninoasă! (SILVIU CURTICEANU)

A fi cu două limbi sau **a avea (mai) multe limbi** (Fam.) = A fi mincinos sau prefăcut; a fi ipocrit:

Viperă cu două limbi! / Astăzi juri și mâini te schimbi! / Astăzi juri pentr-a-nșela, / Mâine-nșeli pentru-a jura [...] (G. COȘBUC)

A fi cu limba fagure de miere = A vorbi excesiv de prietenos și amabil:

Pentru el [Eminescu] limba română e ca un fagure de miere, dulce și străvezie, dar nu răzlețită în lipsă de contururi, ci prinsă în celula regulată a fagurelui. (TITU MAIORESCU)

A fi iute de limbă (Pfm.) = A vorbi prea repede:

Femeia era iute de limbă și ei nu mai înțelegeau ce spune.

A fi slobod la limbă (sau **limbă slobodă** ori **a avea limba dezlegată**) (Fam.) = A fi excesiv de sincer și direct în vorbire. A fi necontrolat în vorbire. A fi incapabil de a păstra un secret:

Seara, după ce Glanetașu și Zenobia plecară, iar Herdelea adormise îmbrăcat și pe când dăscălița făcea planuri cu fetele pentru a doua zi în salon, Ion, cu limba dezlegată de băutură, povesti lui Titu cum stă cu Ana. (LIVIU REBREANU)

Nu fi slobod la gură. Aici nu e cumetrie cu chef și cu lăutari. (BARBU DELAVRANCEA)

Iar Lupulețul nostru, cum e slobod la limbă, s-a lăudat la toată lumea. (SÎNZIANA POPESCU)

A înțepa cu limba sau (reg.) **a fi cu** (sau **a avea**) **pipere, țepi pe** sau **aguridă sub limbă** (Fam.) = A fi sau a vorbi ironic sau malițios; a batjocori:

– *Căpitane Gâlcă, râse voievodul, văd că ai femeie isteată, fără frică de stăpânii țării ! Ba chiar și cu nițel pipere pe limbă!* (RADU CIOBOTEA)

A lega (sau **a lăsa cuiva**) **pe cineva cu limbă de moarte** (sau **cu jurământ**). v. **moarte**.

A lua limbă (Nob.) = A lua cuvântul, a începe să vorbească:

Cel mai de frunte dintre sfătuitoari luă limbă... aducând vorba cam așa. (BARBU DELAVRANCEA)

A năduși sub limbă (Reg.) = A obosi:

De atâta muncă, el a nădușit sub limbă și acum se odihnește.

A nu avea limbă în gură (sau **de grăit**) (Îvp.) = A nu dori să vorbească:

– *De ce nu spui nimic ? N-ai limbă-n gură ? Spune ceva !*

A nu vorbi aceeași limbă sau **a vorbi două limbi diferite** = A nu avea același mod de a gândi sau de a simți:

Mă tem că nu vorbim aceeași limbă, efendi [(înv.) titlu onorific dat în Turcia învățaților, funcționarilor], râse Berilă, mușcând dintr-o smochină. (ADRIAN VOICU)

Nu observi că noi gândim diferit, că încă vorbim două limbi diferite? (VALERIU ANANIA)

A nu-și băga limba (sau **nasul**) **unde nu-i fierbe oala** (Pop.) = A nu se amesteca într-o problemă care nu-l privește:

Trebuie pus la punct, fiindcă își bagă nasul unde nu-i fierbe oala. (EMIL IORDACHE)

A prinde (la) limbă = A căpăta curaj, a începe să vorbească:

Polcovnicul [(înv.) grad militar corespunzător colonelului] Ioniță băuse în sănătatea însurăților un pahar de vin roșu de dealul Răzvadului și prinsese la limbă. (ION GHICA)

A prinde limbă = A culege informații, a spiona, a iscodi:

Le-a dat nemților mare dezghin; pe unii i-a tăiat; și-a prins și limbă. (MIHAIL SADOVEANU)

Am cercat să m-apropii de lagărul leșesc ca să prind limbă și să aflu ceva. (VASILE ALECSANDRI)

A scoate (sau **a-i ieși cuiva**) **limba de-un cot** (Fam.) = A i se tăia respirația datorită efortului sau oboselii; a găfâi, a fi foarte obosit:

Am să te strâng în brațe, până ți-o ieși suflul. – Și eu pe tine, până ți-o ieși limba de-un cot. (VASILE ALECSANDRI)

După fiecare bal du monde, a doua zi, caii doftorilor mondains aleargă până le iese limba de un cot. (I. L. CARAGIALE)

Vezi, că eu nu sunt Dumnezeu, eu te gonesc la pas gimnastic până ți-o ieși limba de-un cot! Ai înțeles? (ANTON BACALBAȘA)

A scoate limba (la cineva) (Pfm.) = A disprețui pe cineva; a sfida:

Elia scoate limba la Cara. Nu mă pot abține să nu râd. N-am mai văzut până acum vreun Erudit care să scoată limba. (VERONICA ROTH)

A scurta (**a tăia** sau **a lega**) **limba cuiva** = A opri (pe cineva) să vorbească:

Cum văz eu, a zis califul [titlu purtat de suveranii musulmani, succesorii ai lui Mahomed], dumneata ai dori să le mai scurtezi limba acelor bîrfitori ? (I. L. CARAGIALE)

A trage (**pe cineva**) **de limbă** (Fam.) = A pune întrebări multe și insistente pentru a afla anumite lucruri. A iscodi:

Ai fi vrut să intri în vorbă cu niscăi băieți... să-i tragi de limbă. (ION PAS)

Va trebui să încerce să o tragă de limbă, să afle cât mai multe din secretele acestei perechi ciudate de frate și soră. (EUGEN PATRICHE)

A vorbi sau (**a grăi**) **în vârful limbii** (sau **în ori pe limbă**) sau **a-i fi** (**cuiva**) **limba prinsă** (ori **împiedicată**) (Pfm.) = A fi peltic:

Copilul vorbea în vârful limbii și cei din jur se amuzau pe seama lui.

A-i merge (**cuiva**) **limba ca o moară stricată** (sau **de vânt**) (Pfm.) = A vorbi repede și fără întrerupere. A flectări. A pâlăvrăgi:

Tocmai el, care toacă mereu ca o moară stricată și nu ascultă niciodată! (SÎNZIANA POPESCU)

A-i sta (sau **a-i umbla**, **a-i veni**) (**cuiva**) **pe limbă** (sau **pe vârful limbii**) (**ceva**) = A fi pe punctul de a spune ceva; a nu-și aminti un lucru bine știut:

Lui Bogdan îi sta pe limbă: „N-ar fi rău”!
– *dar s-a abținut.* (CONSTANTIN BANU)

– *Da-n obraz tot d-ai-a te vopsești? Îi sta ei pe limbă s-o-ntrebe.* (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

A-l trece (**pe cineva**) **apa sub limbă** (Reg.) = A-i fi foarte frig:

Omul tremura de câteva ceasuri afară, de l-a trecut apa sub limbă.

A-și bate limba (**-n gură de pomană**) sau **a-și toci limba** (Pfm.) = A vorbi mult și neîntrerupt, fără a fi luat în seamă:

Ni s-a tocit limba de atâta savantlâc ideatico-verbal – cam asta vrea să ne sugereze Sorescu. (IAȘUL LITERAR, vol. 21, 1970)

A-și bate limba-n gură ca calicii la pomană (Reg.) = A vorbi repede și prost:

Atuncea să vezi cum prinde mutul limbă, de parcă i se bat calicii la gură ca la pomană. (MIHAIL SADOVEANU)

A-și înghiți limba (Fam.) = **a)** A mânca cu mare poftă:

Mânca cu atâta pofta, de parcă-și înghițea limba.

b) A amuți de uimire, de emoție etc. A se abține de la a spune ceva nepotrivit:

– *Ce ai, mă? Ori te-ai rușinat de mine? Zi cine ești dacă nu ți-ai înghițit limba!* (VASILE LUPAȘC)

– *Dar vorbește, omule, ce, ți-ai înghițit limba? a zis Damian Bordea răbdător și cu naturalețe, ca și când ar fi purtat o nevinovată conversație, ca între prieteni.* (GABRIEL CHIFU)

– *Ei! Ai amuțit? Chris rămase în continuare mut. – Ți-ai înghițit limba? Te ții tare! Și ce-ai făcut cu el?* (ALEXANDRU PETRIA)

A-și mușca limba (sau **buzele**). v. **mușca**.

A-și pune frâu la limbă (sau **limbii**) ori **a-și înfrâna** (sau **a struni**) **limba**. v. **frâu**.

A-și ține (sau **a băga**) **limba în gură** (Pfm.) = A tăcea:

Așa că țineți limba în gură și nu-i da decât ce știți, și asta puțin, cât să uitate de mâncare și să așteptați mai degrabă ziua când n-o să mai aibă nevoie nici de hrană, nici de bucătar. (SIMONA SORA)

Mai bine ți-ai ține limba-n coteț. (DAN LUNGU)

A-și toarce pe limbă. v. **toarce**.

Cu limbă de moarte = Ca ultimă dorință, exprimată pe patul morții:

Bietu răposatu tată-meu mi-a lăsat cu limbă de moarte că, de-a fi să-mi vând casa vrodată, să-mi păstrez în stăpânire cuiu ist mare din părete. (VASILE ALECSANDRI)

Tată-su cu limbă de moarte îl oprise de-a merge acolo. (ȘEZĂTOAREA, VII)

Inima o are pe limbă sau **ce-i pe inimă aceea-i și pe limbă** sau **ce are-n suflet are și pe limbă** (Pop.) = Se spune despre o persoană sinceră și onestă:

Că-i om de sânge nobil ce-n apă nu se schimbă. / Viteaz! Ce are-n suflet el are și pe limbă. (VASILE ALECSANDRI)

L-a(u) mușcat albinele (sau **albina**) **de limbă** (Reg.) = Se spune despre cineva care nu vorbește (prea mult):

El tăcea mîlc pe scaun, de parcă l-ar fi mușcat albina de limbă.

Mușcă-ți limba! = Se spune celui care prezice ceva nedorit:

– Boier Mandache... i-a spus Toader Galan și l-a cuprins de la picioare un frig; mușcă-ți limba și stupește-ți în sân! Pușchia pe

limba domniei tale... – Ba pe a domniei tale! s-a mîniat Mandache. (EUSEBIU CAMILAR)

Emilian o întrebuse totuși: – Luni începe montajul. Nu cumva să se înțepenească namila când ne-o fi lumea mai dragă ! – Mușcă-ți limba! – Mi-am mușcat-o! (CONSTANTIN BANU)

Nici limba nu-i asudă (Reg.; irn.) = **a)** Se spune despre cineva care vorbește încontinuu:

Vorbește mereu și nici limba nu-i asudă.

b) Se spune despre cineva care nu muncește cu trageră de inimă:

Dacă ceilalți se speteau muncind, el umbla de ici-colo și nici limba nu-i asuda.

Nu i-a (sau **nu v-a** etc.) **tors mama pe limbă** = Se spune despre cineva care vorbește cu ușurință. Se spune despre cineva care vorbește morocănos:

Dar părintelui Duhu nu i-a tors mă-sa pe limbă. (ION CREANGĂ)

Pușchea(-ți) pe limbă(-ți) (Pfm.) = Se spune cuiva care vorbește despre un lucru neplăcut, pentru ca acesta să nu se îndeplinească:

Adeluța mea face manevre? Pușche pe limbă-ți cucoană! (VASILE ALECSANDRI)

Dacă se sparge, pușchea pe limbă, te-ai nenorocit! L-am asigurat că n-o să se spargă și s-a liniștit. (ȘTEFAN AGOPIAN)

LIMITĂ

A câștiga înainte de limită (Spt.) = A câștiga prin knock-out sau abandonul adversarului, înainte de sfârșitul meciului de box:

A câștigat o mulțime de meciuri înainte de limită. O lovitură norocoasă și adio titlu de campion. (CLIPA, vol. 10, 2000)

Nici Floyd Mayweather nu a mai încheiat un meci înainte de limită din 2011. (<http://www.prosport.ro/>)

A trece peste (sau **dincolo**) **de orice limită** (sau **limite**) = A merge dincolo de ceea ce este permis de lege, de morală etc.:

Nu știu... uneori am impresia că am trecut dincolo de orice limită fără să ne mai

întrebăm cine ne-a împins în această fundătură [...] (BUJOR NEDELCOVICI)

A devenit celebră o cugetare a lui Pascal: „Orice nefericire a oamenilor are o singură cauză, aceea de a nu ști că trebuie ... să se treacă dincolo de orice prag, de orice limită a rezistenței fizice.” (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 104, 2009)

În limita (sau **în limitele**) **posibilităților** = Punct până la care pot ajunge posibilitățile, facultățile, mijloacele cuiva:

Totodată, unor experiențe cunoscute în străinătate a încercat, în limita posibilităților sale, să le dea o concretizare în țară. (SABINA CANTACUZINO)

Mă voi opri deci la câteva din notele ce separă prostia de inteligență pentru a încerca să conturez, în limitele posibilităților de aici (și de acum!), chipul său, să încerc să-l aproximez măcar. (LIVIU ANTONESCU)

LIMPEZI

A se limpezi la minte (Pfm.) = A se calma. A-și reveni dintr-o stare confuză:

[...] după peripeziile anului 1934 și după ce el însuși s-a limpezit la minte, presupun că și l-a distrus singur, din neplăcere față de propriul său trecut. (MARTA PETREU)

LINGE

A linge în bot pe cineva = A linguși:

Lui îi plăcea să-l lingă-n bot pe noul director.

A linge meșteul (Reg.) = A fi foarte sărac:

Familia lor a lins meșteul toată viața și a avut numai datorii.

A linge mâna (sau **mâinile, laba**) **cuiva** (Pop.) = A manifesta servilism față de cineva, sărutându-i, insistent, mâna:

Moșoc îi sărută mâna, asemenea cânelui care, în loc să muște, linge mâna care-l bate. (C. NEGRUZZI)

A linge țărână (sau **lut**) (Îvp.) = A nu avea nicio scăpare:

Înaintea lui vor îngenunchia etiopienii și vrăjmașii lui țărâna vor linge. (BIBLIA)

A linge unde a scuipat (Pop.; dep.) = A-și schimba în bine atitudinea față de ceva blamat înainte; a-și retrage vorbele (răuvoitoare):

Și numai ce mi-i învârte el vârtos și ce mi ți-i răsuțește el pe față și pe dos, măi tată, măi, și numai ce încep dâșii a se milogi și a linge unde-au scuipat și a scuipa unde-au lins [...] (CEZAR PETRESCU)

Și-l ține și boier Tudor, că e om întreg, nu linge unde a scuipat. (ION LAZU)

A putea linge mac (sau **miere**) **undeva** = A fi un loc foarte curat, datorită hărniciei proprietarului:

La W.C. e atât de sclipitor totul, încât ai putea linge mac de pe jos. Ca să nu mai vorbim de celelalte înlesniri ale civilizației germanice în domeniu [...] (MARCEL PETRIȘOR)

Iar la baie, poți linge mac de pe jos, dacă s-ar pune vreodată problema. (<http://atelier.liternet.ro/>)

A se linge în bot cu cineva (Pop.) = A se săruta:

El se lingea în bot cu fata vecinului.

A se linge (sau **a se șterge**) **pe bot** (sau **pe gură, rar, buze, pe guriță, pe mâini, pe barbă**). v. **bot**.

A-și linge degetele (sau **buzele**) ori **a se linge pe degete** (sau **pe buze**) = A trece cu limba peste buze sau degete (spre a lua și ultimele resturi după ce a mâncat ceva bun sau ca manifestare a unei poftes mari, a unei senzații de plăcere etc.):

Atât de mult plăcură acestor fii de împărați bucatele, încât își lingeau și degetele când mâncau. (P. ISPIRESCU)

– *N-aibi grijă, duducuță; cu noi nu moare nimene de foame. Îndată îți voi face eu o măcăligă, de-ți vei linge buzele.* (NICOLAE GANE)

Se linse pe buze de dulceață. (I. POP-RETEGANUL)

La masă de-l poștește, el degetele-și linge. (C. NEGRUZZI)

LINGURĂ

A avea bani sau a se culca pe bani, a mânca banii cu lingura, a se juca cu banii, a fi doldora (sau plin) de bani. v. **ban**.

A porni (sau a începe) de la lingură (de lemn) (D. tinerii căsătoriți) = A porni în viață fără avere:

[...] flăcău chipeș, să renunțe la patul cu baldachin și la dolarii de pe noptieră, să rămână de dârvală și să înceapă totul de la lingură? (IULIAN CIOCAN)

Toți am început de la lingură de lemn și sare. Este o didactică pe care adulții o invocă ori de câte ori novicii sunt pe cale de a-și întemeia o familie. (<http://ziarullumina.ro/>)

A se lăsa de lingură (Pop.) = A muri:

Atunci neică te-oi lăsa / Când oi lăsa lingura / Când oi lăsa post de pâne / Atunci te-oi lăsa pe tine. (MARTA ALUPULUI RUS)

A sorbi (pe cineva) cu lingura (sau **ca dintr-o lingură**) ori **a sorbi (pe cineva)** (sau **a înghiți**) într-o lingură de apă (sau de sorbitură). v. **sorbi**.

A-i atârna cuiva lingura (sau **lingurile**) de gât. v. **atârna**.

A-și amesteca (sau **a-și băga, a-și pune**) **lingura unde nu-i fierbe oala** (Pop.) = A interveni în treburile altora:

Că / Nepoftitul scaun n-are. / Unde nu-ți fierbe oala, nu-ți băga lingura. / Nu te amesteca ca mărarul în toate bucatele. (ANTON PANN)

[...] dar și-aduse aminte de sfatul căpitanului: Nu-ți băga lingura unde nu-ți fierbe oala. (V. A. URECHIA)

Dai cu banița și scoți cu lingura (Pop.) = Se spune atunci când se dau cu împrumut bani mulți și se iau înapoi câte puțini:

Decât să-ți dau acum banii cu banița și apoi să-i scot cu lingura, mai bine nu-ți dau nimic.

LINGUROI

A fi sub linguroi (Pop.; d. bărbați) = A se supune autorității nevastei; a fi sub păpuc:

El nu mai avea cuvânt în casă, căci era sub linguroiul nevastei.

A mânca banii (sau **averea, paralele**) **cu linguroiul** (Pop.) = A cheltui fără măsură:

Când stai la Paris... mănânci paralele cu linguroiul. (CEZAR PETRESCU)

LINIE

A fi (a se menține sau a aduce) pe linia de plutire = A (se) situa la limita normalității, a acceptabilului etc.:

Mai poate fi România adusă pe linia de plutire? (CRISTINA NEMEROVSCHI)

Iată, probabil, una din sursele forței ei, ale voinței ei de a se menține pe linia de plutire [...] (AURA CHRISTI)

Dezarmat, el nu mai găsi destule resurse sufletești pentru a se menține pe linia de plutire și se afundă [...] (AL. ZUB)

A sta (drept) la linie (D. cumpănă) = A se echilibra:

Atunci ce-i veni împăratului, se sui și el deasupra banilor, cam cu necaz, și o dată brațul cu talerul în care era puși banii se lăsă în jos și stătu drept la linie, tocmai pe tocmai cu cela în care era petecul de mătase, veni adecă la cumpănă dreaptă. (P. ISPIRESCU)

A trece (sau **a depăși**) **linia** = A exagera:

Ei și-au dat seama că vorbitorul cam depășise linia, dar nu l-au întrerupt.

LINIȘTI

A (se) liniști spiritele (D. grupuri sociale, opinia publică etc.) = A (se) calma. (D. stări conflictuale) A (se) atenua:

În foarte scurtă vreme s-a instaurat o nouă atmosferă, care a liniștit spiritele și a

ajutat la stingerea adversităților care mocneau.
(ION IOANID)

Ședința Comitetului Coordonator a avut momentele ei dificile. Dar cred că s-au liniștit spiritele. (ION RAȚIU)

A(-și) liniști conștiința = A face să înceteze o stare de neîmpăcare cu sine, prin ignorarea remușcărilor:

Am pierdut – fizic și psihic – natura pentru a o supune, acum o recuperăm moral și homeopatic pentru a ne liniști conștiința [...]
(VINTILĂ MIHĂILESCU)

Și tocmai fiindcă miza este atât de mare, fiindcă incertitudinea este atât de insuportabilă, și tentația de a scăpa rapid din situație și de a ne liniști conștiința este pe măsură. (CAIUS DOBRESCU)

LINIȘTIT, -Ă

(Să) fii (sau stai) liniștit = Fii fără grijă:

– *Te-ai speriat? Fii liniștit, pușor! Fii liniștit! Aici ne purtăm frumos cu oamenii cinstiți.* (BUJOR NEDELCOVICI)

– *Măi băiatule, stai liniștit, dragă, acolo, să nu-ți fie frică, că nu-mi iau familia și să plec, zice, fii liniștit, stai liniștit!*
(SMARANDA VULTUR)

A rămâne liniștit din partea cuiva = A nu avea necazuri, probleme cu cineva:

Din partea mea poți să rămâi liniștit, nu vor fi probleme.

A răsufla (sau a respira) liniștit = A scăpa de o grijă, de un necaz. A simți o ușurare sufletească:

Văzând obrajii lui Ivan, literalmente sfâșiați de pumnalele de sare și vânt și sudoare și disperare ale efortului, am răsuflat liniștit.
(GH. TOMOZEI)

Am respirat liniștit în curte, unde albine și viespi se adunau lângă mausoleu, chemate de florile umede. (MIRCEA ELIADE)

A sta sau a ședea liniștit = A nu se agita, nu se alarma; a nu se sinchisi:

A desfăcut ziarul, a comandat o bere și am sperat că o să pot sta liniștit să-mi beau cafeaua în pace. (BUJOR NEDELCOVICI)

[...] femeia pregătea mâncarea la foc, copiii zburdau veseli prin casă, iar Niță ședea liniștit pe laiță cu luleaua între dinți.
(NICOLAE GANE)

LINTE

A fi (în) linte (Reg.; d. porumb) = A fi necopt suficient pentru a fi fiert:

Porumbul nu mai era în linte și era cum mai bun de fiert.

Până la un bob de linte = Până la ultima posibilitate, până la ultimul ban:

Poruncă dau să se plece toți vistieriei, plătind rânduile până la o para și până la un bob de linte. (MIHAIL SADOVEANU)

Pentru un blid de linte (Pop.) = Pentru un profit nesemnificativ:

Dar nu se va găsi nimeni să nu facă deosebirea cuvenită dintre acest copil de țăran, pe care-l doare, pe care-l ucide imposibilitatea de a munci pentru ideile lui, și între fiul necinstit al unui necinstit târgoveț, care și-a vândut și trup, și suflet pentru un blid murdar de linte [...]
(ANTON BACALBAȘA)

LIPCĂ

A rămâne (sau a sta) lipcă = A fi neclintit. A fi statornic:

Când bunica îi spunea povești, copilul rămânea lipcă.

A se ține lipcă (de cineva sau de ceva) = A însoți mereu pe cineva sau ceva, incomodând:

Ne ținem de mata lipcă. (EUSEBIU CAMILAR)

Când dete însă cu ochii de bourelul cel cu trei stele în frunte, atât el cât și tovarășii săi se ținură lipcă de dânsul, ca să nu-l piardă din vedere [...] (SIMION FLOREA MARIAN)

A sta (sau a ședea) lipcă pe capul cuiva = A insista mult pe lângă cineva:

În același registru se înscriu și fructele sau apa dăruite jurnaliștilor care stau săracii, câtu-i ziulica de mare, lipcă, la poarta sediului său de campanie. (<http://www.bzi.ro/>)

A sta lipcă, a ședea lipcă, (rar) a se lipi lipcă (unde, de sau lângă cineva) = A sta mult timp unde și cu cineva, incomodând:

[...] că șezi lipcă unde te duci și scoți sufletul din om cu obrăznicile tale, ușernic ce ești! (ION CREANGĂ)

Toader Maștei și frate-său Mutu stau lipcă lângă stiva lor de peri. (MIHAIL SADOVEANU)

A umbla lipcă după ceva = A dori ceva foarte mult:

Cinsteam pe Moțăt cu bragă, alviță... lucruri după care el umbla lipcă. (CALISTRAT HOGAȘ)

LIPEALĂ

A-și face o lipeală (sau lipeala cu cineva) = A avea o relație de dragoste cu cineva:

Îl cunoști mai bine ca mine, doar tu mi-ai făcut lipeala... (VARUJAN VOSGANIAN)

Îl știi și colegele ei, a, da' nici nu am făcut prezentările! Tâmpita insistă. Vrea să le facă lipeala ... (SORIN STOICA)

LIPİ

A nu se lipi învățătura (de cineva) (Pfm.) = A nu asimila cu ușurință cunoștințe noi; a nu fi atras de învățatură:

Învățătura filozofilor nu se lipa de juristul berlinez, ca apa de fulgul lucios al înotătoarelor. (CEZAR PETRESCU)

A nu se putea lipi de cineva (Pop.) = A nu se putea înțelege cu cineva; a nu se putea baza pe sprijinul cuiva:

Împăratul se luase de gânduri cu atâta cheltuială pe condurii fetelor sale și pentru inima lor de gheață, de care nu se putea lipi niciun june din cei ce veniseră în peșit. (P. ISPIRESCU)

De amar de vreme nu se mai putea lipi de ea cu nimic, deși n-avea alt ginere decât pe el vrăjitoarea aia bețivă. (RADU ALDULESCU)

A se lipi ca scaiul (de cineva) = A însoți permanent, stânenind pe cineva:

Grasu' ăla mic și damblagiu s-a lipit azi scai de mine. (BEATRICE OGENOVICI)

A se lipi de inima (sau de sufletul) cuiva = A(-i) fi drag cuiva:

E condiția cu care îmi lipesc sufletul de sufletul tău, e condiția cu care pot uita tot, tot ce-a amărât amorul meu, tot ce-a întunecat viața mea, e condiția renașterii mele. (MIHAI EMINESCU)

Uitându-mă de colo-colo, la roabele dezbrăcate de vestminte ca să se vadă dulceața trupurilor și lipsa cusurilor, zării deodată pe una, de care mi se lipi inima. (TRAIAN FĂGĂRĂȘANU)

A se lipi (de cineva) ca marca de scrisoare (Fam.) = A se ține după cineva cu insistență fără a se mai putea scăpa ușor de el; a nu lăsa în pace (pe cineva):

Ea era numai zâmbet și soare, se lipa de mine ca marca de scrisoare, vorba cântecului, și când să trecem iarăși la interes, apare ăl bătrân [...] (EUGEN SIMION)

M-am lipit de ea din prima clipă. Sudură. Ca marca de scrisoare. Nu mai vroiam nimic, mâncare, somn, școală, lecturi, nimic. Străbăteam în neștire străzile cu ea înaintea ochilor. (CONSTANTIN ERETESCU)

A-și lipi (sau a i se lipi) inima (de sau către ceva) (Pop.) = A fi atras de ceva sau cineva:

[...] regele a rămas tot german, nu și-a lipit inima de noi și n-a vrut să ne cunoască, iar regina ne urăște de-a binelea. (IOAN LĂCUSTĂ)

LIPICI

A avea lipici (la vorbă) (Îvr.) = A seduce (prin cuvinte):

Oaspeții nu-și mai luau ochii de la dânsa și urechile lor nu mai ascultau alte vorbe, decât vorbele ei, că mult erau cu lipici. (P. ISPIRESCU)

Acum trebuie să spun că Tache nu e un tântălău de-i spui ceva și gata, a și căzut pe spate, numai că indivizii aveau lipici la vorbă,

se pricepeau al naibii să te ducă acolo unde vor [...] (CONSTANTIN MATEESCU)

A avea lipici (Fam.) = A se face agreat de către cei din jur, a intra în grațiile celor din jur:

Auzi d-ta cum sporovăiește Ilinca Ciupita, și ea a îmbătrânit fată mare. Se dă ea pe lângă mulți, și mulți se dau pe lângă ea, c-ar avea bune părăluțe. Da' ce face, ce drege, că n-are lipici. (BARBU DELAVRANCEA)

– *Am văzut! Ia zi unde le găsești, să mergem și noi, poate ne lipim de ceva frumos, văd că în ultima vreme că ai mare lipici la ele.* (ADRIAN SERGHE)

A fi cu lipici (Îvr.) = A atrage prin frumusețe, prin gingășie:

Brătescu-Voinești are o nuvelă, „Un regiment de artilerie”, unde e vorba de un cârciumar vesel, bun, gospodar, având o soție cu lipici. (MANUSCRIPTUM, vol. 29, 1998)

A prinde lipici de cineva (Rar) = A se îndrăgosti de cineva:

Când văzu fiul împăratului că zâna lipsește, atâta îi fu. Căzu la grea boală. Pasămite prinsese lipici. (P. ISPIRESCU)

Ai prins tu lipici de fata asta a Profirii și ți-i dragă, ca ochii, te văd eu. (I. MIRONESCU)

A râde cu lipici (Îvr.) = A avea un zâmbet care cucerește:

Râde cu lipici... povestește, ca orice bătrân, lucruri trăite. (DAMIAN STĂNOIU)
Fata era frumoasă și râdea cu lipici.

A-i fi vorba cu lipici (Îvr.) = A vorbi fermecător, a fi plăcut la vorbă:

Oaspeții nu-și mai luau ochii de la dânsa și urechile lor nu mai ascultau alte vorbe, decât vorbele ei, că mult erau cu lipici. (P. ISPIRESCU)

LIPIT, -Ă

A avea coastele lipite sau **a i se lipi coastele de spinare**. v. coastă.

A fi lipit de foame sau **a avea** (ori **a fi cu**) **coastele lipite de foame** (Pfm.) = A fi foarte flămând:

[...] nu i-ar fi părut mai bine decât când văzu căsuța aceea, că era și supărat și obosit, dar era și lipit de foame, și gătase merindea. (POP.)

A fi sărac (sau, rar, **calic** sau **sărman**) **lipit pământului** (Pop.) = A fi foarte sărac:

– *D-apoi m-ați bătut voi destul, măi creștini, că mă lăsați pe drumuri, lipit pământului, om bătrân și cu trei fete de măritat! făcu colonelul cu amărăciune.* (LIVIU REBREANU)

[Popa Bradu] n-a vrut... să pornească cu mortul până nu i se aduce o trăsură, măcar că neamul mortului era sărac lipit. (ION PAS)

I s-o scos averea la mezat... o rămas lipită pământului. (VASILE ALECSANDRI)

– *Na, Hagiule, cap sec, strigi cât te ia gura, parcă cine știe ce-ai fi având! Iaca, n-ai, n-ai, n-ai, ești sărac lipit!* (BARBU DELAVRANCEA)

LIPSĂ

A avea (sau **a duce**, **a simți**, rar **a trage**) **lipsă de** sau **a simți** (**a resimți** ori **a duce**) **lipsa** = A nu avea ceva în cantitate suficientă. A nu avea ceva atunci când este nevoie:

Când vei avea lipsă de mine, numai scutură frâul, că eu voi fi la tine. (I. POP-RETEGANUL)

Avem lipsă de ploi. (VASILE ALECSANDRI)

A face lipsă = A produce o pagubă:

Nici lipsă fă, dar nici prisos! (IENĂCHIȚĂ VĂCĂRESCU)

A fi lipsă de sau **a se simți lipsa** (**cuiva** sau **a ceva**) = A nu se găsi într-un loc unde ar trebui să se afle:

Școlile sunt însă pe punctul de a se deschide, dar se simte lipsa atât de învățători și profesori, cât și de manuale didactice. (VADIM GUZUN)

A fi sau (**înv.**) **a se afla lipsă** (D. persoane) = A nu fi prezent:

Cei doi militari erau lipsă la apelul de seară.

A fi sau **a se afla** ori **a rămâne în lipsă de** = A nu mai avea ceva în cantitate suficientă. A nu mai avea ceva în caz de nevoie:

Ei n-au crezut c-o să rămână vreodată în lipsă de bani.

A fi sau **a se afla**, **a se găsi în** sau (rar) **cu lipsă** sau **a duce lipsă** ori **lipsuri** = A trăi într-o stare de mare sărăcie:

Acest negoț nepermis nu l-ar fi exercitat pentru nimic în lume Stamate dacă nu ar fi dus lipsă aproape completă de mijloace, fiind silit chiar să facă armata când era abia în vârstă de un an, numai ca să poată ajuta [...] (URMUZ)

Mărturisi că a dus lipsuri grele, n-a avut de coșniță, dar Bechsteinul nu l-a vândut... (H. PAPADAT-BENGESCU)

A pune (sau **a da**) **lipsă** (D. persoane) = A declara absent:

Pe drum se mai vedea încă câte un flăcău alergând să ajungă mai repede, să nu fie pus lipsă. (MARIN PREDA)

O dată scăpat în Italia, puteam fi dat lipsă la apel. (HORIA SIMA)

A simți, **a resimți** ori **a duce lipsa** (D. persoane) = A-i fi dor de cineva sau de ceva:

Descoperă, gândindu-se la mama sa, că nu prea îi simte lipsa pentru că oricum nu se văzuseră de ceva vreme. (VICTOR TIȚA)

De lipsă = Necesă, indispensabil:

Pământul îi e de lipsă [poporului]. (ALECU RUSSO)

În lipsa (cuiva) = Cât timp sau în timp ce cineva lipsește de undeva (mai ales de acasă):

Are să ne aștepte nepoata Cecilia cu automobilul la gară și are să ne arate ce-a învățat dansa în lipsa noastră. (CEZAR PETRESCU)

Viind și boierul acasă, întrebă: – Cine a mai fost p-aici în lipsa mea? ce s-a mai petrecut? (P. ISPIRESCU)

Voi priveghea nurorile... și nu le-oi lăsa nici pas a ieși din casă în lipsa feciorilor mei. (ION CREANGĂ)

Mai bine lipsă = Mai bine fără...:

– ...Ca să mai am a face iar cu cine știe ce mațe-peștițe ca dl Georgescu... mai bine, lipsă! mai bine, sărac și curat! (I. L. CARAGIALE)

Astfel de prietenii, pentru nepoata mea, mai bine lipsă! (NICOLAE BREBAN)

LIPSI

(Să) lipsești din ochii mei (din fața mea sau dinaintea mea ori de aici!) (Rare) = Dispari din fața mea!:

Matei, supărat, îl dete afară: – Hai, lipsești din ochii mei. Băciu se întoarse încet și puse mâna pe ivoar să iasă. (DULIU ZAMFIRESCU)

Și-acum lipsești din fața mea, că nu fac taifet [(în v.) taifas] cu slugile. (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

A fi lipsit (de...) (Pop.) = A fi foarte sărac:

O femeie așa de lipsită, că nu avea după ce bea apă. (POP.)

A-i lipsi cuiva o doagă sau **a fi (cam) într-o doagă**. v. **doagă**.

Asta (sau atâta) (îi) mai lipsește = Se zice în fața unei perspective neplăcute, adăugată la o neplăcere deja existentă:

Doar asta îi mai lipsește acum! (AUREL MIHALE)

Dar lui Luca, tocmai asta îi lipsește: arta de a compune. (PAUL GEORGESCU)

– Îndrăznești, ciocoiule, să-mi vorbești așa? Nu știi că am putere să te spânzur? – Ba știu, atât ne mai lipsește, să ne iei și viața. (DIMITRIE PAPAZOGLU)

Puțin sau, rar, **nu mult** sau **un fir de păr lipsește** sau **a lipsit (ca) să** sau **că ori de** = Ar mai fi trebuit îndeplinite foarte puține condiții pentru ca o acțiune sau o stare să fie posibile:

Ridicase securea să-l lovească; un fir de păr a lipsit că nu i-a despicat tidva. (I. MIRONESCU)

Îl socotiră nebun și puțin a lipsit să-l închidă. (C. NEGRUZZI)

LIRU

A lua (pe cineva) cu liru-liru = A trata pe cineva cu amabilitate (nesinceră); a flata, a înșela, a seduce:

[...] îl luase cu liru-liru, cu doremifa, mă rog, nu vroia să repete toate osanalele, repetă-le!, „că sunt mare, că poate el m-a făcut mare când m-a dat cu capul de pereți” [...] (RADU COSAȘU)

Luați-i și voi cu binișoru, cu lugu-lugu, liru-liru. (<http://www.jupanu.ro/>)

Liru-liru-crocodilu' (Arg.; gmț.) = **a**) Tentativă de seducere (a cuiva):

[...] a încercat și el sărăcuțu' să-ți intre pe sub fustă, întâi cu liru liru crocodilu' și când a realizat că nu-i iese nimic la afacerea asta, s-a supărat ca văcarul pe sat. (<http://www.kudika.ro/>)

b) Vorbărie multă și fără rost:

Liru-liru-crocodilu... Chestii-trestii-manevre... Pe șleau, gargară de muieră. (DAN LUNGU)

[...] așa că o las baltă cu scrisul, nu vreau să plictisesc pe nimeni scriind vrute și nevrute, că o fi, că o păți, bla, bla, bla, liru, liru crocodilu. (<https://gradinavisata.wordpress.com/>)

LIȘIȚĂ

A fi lișiță de foame (Reg.) = A fi foarte flămând:

Nu numai că băieții erau osteniți, dar, pe deasupra, erau lișiță de foame și abia mergeau.

LITERATURĂ

A face literatură (Prt.) = A ocoli esențialul unei probleme prin artificii de exprimare:

– Spune, frate, nu mai face literatură! îl întrerupse enervat secretarul. – Ei bine, guvernul e căzut! zise reporterul, păstrând mereu un accent de durere în glas. (LIVIU REBREANU)

LITERĂ

A fi (a deveni, a rămâne etc.) literă moartă (D. un tratat, o lege etc.) = A nu se mai aplica:

Convenția nu trebuie să rămâie literă moartă și orice trecere peste ea trebuie respinsă în orice moment. (MIHAI EMINESCU)

Astfel multe legi rămân literă moartă. De asemenea se constată că multe legi se fac stând cu fața către infractori nu către cei care apără legea. (LAZĂR PLĂCINTĂ)

A fi (sau a rămâne) scris cu litere de aur (sau **neșterse**) = A fi demn de a fi păstrat în memoria colectivă:

– Seara asta va fi înscrisă cu litere de aur în analele României! (LIVIU REBREANU)

În cartea cea mare a vieții stă scris cu litere de aur că binefăcători ne sunt nu cei ce ne iubesc, ci cei ce ne fac să-i iubim [...] (IOAN SLAVICI)

Numele marelui domn al Moldovei e scris cu litere de aur pe pagina istoriei Basarabiei. (GH. BUZATU)

A fi (sau a rămâne) scris cu litere de foc = A fi consemnat într-o manieră pregnantă, impresionantă etc.:

Uluit că cineva i se adresează ca unui om liber, Vindicius își întreabă ciudatul interlocutor dacă îi cunoaște destinul în care ar fi scris cu litere de foc ce se va întâmpla cu el. (ALEXANDRA CIOCÂRLIE)

A fost spusă [expresia preferată] prima dată de un scriitor obscur de la început de mileniu și de atunci mi-a rămas întâipărită în memorie cu litere de foc. (DAN-MARIUS SABĂU)

A fi scris cu litere de sânge = A fi marcat printr-o serie de crime:

În toate părțile unde vor alergeră ochii, ei vor vedea adevărul scris cu litere de sânge, și acest adevăr este că Țările Românești au fost, în vechime cât și în veacurile de mijloc, pragul templului civilizației, și că poporul român s-a ținut totdeauna cu tărie în poziția sa de santinelă a acestui templu. (VASILE ALECSANDRI)

Literă cu literă = În întregime, până în cele mai mici amănunte, din fir în păr, întocmai, aidoma:

Totul se îndeplinise literă cu literă, cum au prevăzut planurile încă tuturor tănuite. (CEZAR PETRESCU)

LITURGHIE

A da (o) liturghie = A plăti preotului o sumă de bani, pentru a pomeni numele rudelor sau celor apropiați, în viață sau decedați, cu prilejul oficerii liturghiei:

Pe la schituri, sevăstrie / A dat multe liturghii. (C. NEGRUZZI)

A face (sau a fi) liturghie cu bragă (Înv.) = (A face un lucru sau) a fi superficial, contrar regulilor stabilite:

Se poate mitropolitul sau episcopul să nu sară în sus când un „adevărat ortodox” îi spune cu lacrimi de mânărită evlavie că popa din mahalaua cutare umblă beat și face liturghia cu bragă? (I. L. CARAGIALE)

Liturghie cu bragă! Poftim, n-ai decât să faci dumneata pe popa. Tot vorbești pe nas. (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 24, 1971)

LOBODĂ

A se plimba (sau a umbla) ca vodă prin (sau **în) lobodă** (Pfm.) = A umbla fără griji (dându-și importanță):

– *Ce te primbli așa ca vodă prin lobodă? îmi zise Mihăiță, ieșindu-mi fără veste înainte la o cotitură de uliță.* (NICOLAE GANE)

Mă plimb prin bibliotecă ca vodă prin lobodă, dacă vreau pot să îmi pun o păturică pe jos, să pregătesc o cafea și să-mi fac de cap cu orice carte. (CRISTINA FRÎNCU)

LOC

A (nu) fi la locul lui = (A fi) așa cum se cuvine, unde se cuvine (să stea); cu rost, cu chibzuială, potrivit:

Când da câte-o vorbă dintr-însul, vorba era vorbă, la locul ei. (ION CREANGĂ)

Ca tot ce nu e la locu-i, va cădea trufia lor. (GR. ALEXANDRESCU)

Vorbește... la locu lui. (ȘEZĂTOAREA, II)

A (nu) fi locul = A (nu) fi cazul, a (nu) fi nimerit, a (nu) fi potrivit cu împrejurarea:

Nu era locul să vorbim acolo, în capul scărilor. (CEZAR PETRESCU)

Nu aci este locul să judecăm dacă aceasta [libertatea presei] spre folosul sau paguba publicului românesc a fost. (I. L. CARAGIALE)

A avea loc (D. un eveniment) = A se întâmpla, a se petrece, a se produce:

În acelea vremi a avut loc întâmplarea. (I. POP-RETEGANUL)

Acțiunea a avut loc în Basarabia, imediat după Primul Război Mondial. (ION D. VULCĂNESCU)

A bate (pasul) sau (a sta) pe loc. v. **bate.**

A da loc la... = A avea drept urmare; a determina, provoca:

În Austria, în Rusia, aplicarea legii rurale a dat loc la mii de acte de crude represalii. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

Bănuielile unora au dat loc la o polemică ce a degenerat în pamflet și profesorul Ion Cantacuzino, președintele juriului, a fost atacat de către un sculptor indignat [...] (KRIKOR H. ZAMBACCIAN)

A face la loc (Fam.) = A reface:

Fiind zidar face zidul la loc și pleacă liniștit ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic rău. (CRISTEA SANDU TIMOC)

Ce să te-apuci să dai la zăpadă, trebuie să fii nebun, peste noapte se face la loc. (MIRCEA DANELIUC)

A face loc = A se da la o parte pentru a permite trecerea cuiva sau a ceva:

Face-ți-mi loc, striga el, să aud ce nu e crezut. (POP.)

Zâmbind fericită, cu ochii febrili, îi făcu loc doctorului pe pat. (JEAN BART)

Îi făcu loc pe poartă. (I. M. BUJOR)

A fi (sau a avea) loc = A se putea, a încăpea:

*În lumea de mizerii și lacrimi nu e loc /
Pentru atâta milă și pentru-atât noroc...*
(MIHAI EMINESCU)

A fi de loc (sau **de locul lui** ori **ei**) **din...** = A fi
originar din...:

*Ea-i de loc din părțile deschise de la
Prut și-acolo lumea-i altfel, între holde și-n
soare.* (MIHAIL SADOVEANU)

Noi suntem de loc din București. (M.
SEVASTOS)

*Numai armăsari și iepe sunt primiți să
alerge; cai nu, și nu de alt soi decât de loc.* (C.
NEGRUZZI)

A încurca locul (sau **lumea, zilele** etc.) = A
stânjeni activitatea celor prezenți. A nu fi de
niciun folos:

*– D-apoi de ce mi l-a dat tata de-acasă?
numai de vrednicia lui, zise Spânul; căci altfel
nu-l mai luam după mine, ca să-mi încurce
zilele.* (ION CREANGĂ)

*Se vede lucru că nici tu nu ești de
împărat, nici împărăția pentru tine; și decât să
încurci numai așa lumea, mai bine să șezi
departe, cum zici, căci, mila Domnului: „Lac
de-ar fi, broaște sunt destule”. (IDEM)*

A lua loc = A se așeza:

*Vă rog să luați loc. Domnul secretar trebuie
să vină numaidecât.* (LUCIA DEMETRIUS)

A merge (a se deplasa, a se duce etc.) **la fața
locului** = A se deplasa acolo unde s-a întâmplat
ceva, pentru a face cercetări:

*Judecătorul sau judecătorii cari vor merge
la fața locului vor fi în drept a asculta, în modul
prescris de secțiunile precedenți martorii sau
esperții.* (VASILE BOERESCU)

*(Irn.) Cocostârci, pe catalige, / Vin la
fața locului.* (G. TOPÂRCEANU)

*Comisia a plecat la fața locului pentru a
ancheta incidentul.*

A muta din loc = A duce în altă parte:

*Furnica nu răstoarnă muntele, dar îl
poate muta din loc: încet însă, încet, bucătică
după bucătică.* (IOAN SLAVICI)

*A trecut anotimpul revoltei care muta
din loc ziduri.* (AURA CHRISTI)

A nu (mai) avea loc de cineva (Pfm.) = A fi
incomodat de cineva. A se lega mereu de cineva,
provocându-i neazuri, neajunsuri:

*[...] l-am întrebat: „Dar cine îl
amenința pe Beniamin, cine avea ceva de
împărțit cu el și nu avea loc de frate-miu?”*
(EUGEN URICARIU)

A nu avea capul la loc (Îvp.) = A fi zăpăcit:

*Nu aveam încredere în el, căci nu avea
capul la loc și mereu încurca lucrurile.*

A nu putea sta locului (sau **la un loc, pe loc**)
(Fam.) = A alerga încoace și încolo:

*Începu să se plimbe cu pași mari prin
cameră; nu putea sta locului; cum ajunsese în
starea asta?* (MUGUR BURCESCU)

A nu-l prinde locul (sau **starea**) **pe cineva**
(Îvp.) = A nu avea astâmpăr:

*Troian iute s-a întors / Și din grajd pe loc
a scos / Un alt cal mai năzdrăvan, / Cum îi place
lui Troian, / Negru ca corbul, / Iute ca focul, /
De nu-l prinde locul.* (VASILE ALECSANDRI)

A nu-l prinde vremea în loc (Rar) = A fi foarte
ocupat:

*Tâmplarul avea mult de lucru și nu-l
prindea vremea în loc.*

A nu-și (mai) afla (sau **găsi**) **locul** sau **a nu-l
(mai) ține** (sau **încăpea**) **(pe cineva) locul**
(Pfm.) = A nu mai avea astâmpăr sau odihnă; a
fi neliniștit, a fi nerăbdător:

De-amar năvalnic n-o mai ține locul.
(G. COȘBUC)

*Grija călătoriei îl pusese într-un
neastâmpăr, că nu-și mai găsea loc, nu se mai
gândea ce face.* (I. A. BASSARABESCU)

Supărat, nu-și afla acuma loc. (I. G.
SBIERA)

Începu a sălta și a juca de bucurie, de nu-l mai încăpea locul. (P. ISPIRESCU)

Nu mă ține locul de bucurie... îmi vine tot să cânt și să joc. (VASILE ALECSANDRI)

A o lua (sau **a o rupe** ori **a porni**) **din loc** = A pleca de undeva. (Reg.) A începe o activitate:

Simone a clătinat din cap deranjată de întârzieri și a luat-o din loc. (DAN DOBOȘ)

Ne-am închinat iar și am rupt-o din loc. (PETRU POPESCU)

A pune (pe cineva sau ceva) la loc sigur = A pune într-un loc ferit de orice pericol. A ascunde:

Dacă se va întâmpla așa, tu așteaptă până ce termină, apoi pune scândurile la loc sigur pentru ca atunci când vin eu, a doua zi, să pot reface șandramaua. (LIVIUȘ CIOCÂRLIE)

A pune (pe cineva) la locul lui (Fam.) = A da cuiva o lecție de bună-cuviință:

A trebuit s-o pună la locul ei, ca s-o învețe minte pentru totdeauna.

A puși locul (sub cineva) (de lene) sau **a-i puși cuiva și urma (de lene)**. v. **puși**.

A se învârti locul (cu cineva) (Pfm.) = A avea amețeli:

De obosită ce era, fata simțea că se învârte locul cu ea.

A se pune în locul cuiva = A se închipui în situația cuiva, pentru a-l putea înțelege:

Ei, dar ăsta să mă-nfrunte ?... Pun'te un moment în locul meu! (G. TOPÂRCEANU)

A sta (sau **a se ține**, **a rămâne**, **a încremeni**) **țintuit locului** = A sta neclintit:

Ar fi stat Făt-Frumos locului, dar scumpă-i era frăția de cruce, ca oricărui voinic, mai scumpă decât zilele, mai scumpă decât mireasa. (MIHAI EMINESCU)

Iar noi locului ne ținem, / Cum am fost așa rămânem. (IDEM)

Tătari stând locului / Și frigând un miel furat. (VASILE ALECSANDRI)

A sta grămadă (sau **roi**) **(la un loc)** (Îvp.) = A se îngrămădi:

Într-un colț, împrejurul unui mangal, lumea sta grămadă, ascultând cum se cârâiau unul pe altul trei inși așezați pe o laviță. (VASILE ALECSANDRI)

De jur împrejurul curții se încinge un gard de cătină, iar pe cătina în care vrăbiile stau împănate ca albinele în roi, se țese, de cu primăvară până-n toamnă, tulpina de rochița rândunicii. (EM. GÎRLEANU)

A sta la un loc (Pfm.) = A sta cuminte, liniștit:

– Copile, stai la un loc!

A sta la un loc cu cineva (Înv.) = A conviețui:

El a stat la un loc cu Maria, soția lui credincioasă, mai bine de jumătate de secol.

A sta pe (sau **la, în**) **locul său** (Fam.) = A se găsi la locul obișnuit, stabilit sau destinat; A păstra măsura:

Colegul lui știa întotdeauna să stea la locul său.

A sta pe loc = A se opri:

Un străin... în calea fetei pe loc stătu. (VASILE ALECSANDRI)

A sta pe loc ca turta-n foc (Reg.) = A sta nemișcat. (Pex.; reg.) A nu acționa:

Ba stai pe loc ca turta-n foc. (PAUL EVERAC)

A ține (ceva) pe loc = A împiedica să se dezvolte:

Nu cred că ar mai putea fi loc și de teamă acolo și, în orice situație, eu încerc să merg mai departe fără teamă, pentru că frica de orice fel te ține pe loc, te paralizează. (CRISTINA NEMEROVSCHI)

A ține la un loc (Îrg.) = A fi uniți:

Părinții au reușit să-i țină la un loc pe toți copiii și să nu se certe niciodată.

A ține loc de... = A înlocui:

Să privim acum și la sărăcia iluminată de razele unei lumânări de său [seu] băgate în gâtul unui clondir ce ținea loc de sfeșnic. (MIHAI EMINESCU)

A(-i) sări inima din loc. v. **sări.**

A-i sta mintea în loc. v. **minte.**

A-i veni fața la loc (Rar) = A-și recăpăta expresia sau înfățișarea firească după o emoție puternică, o boală etc.:

După ce a intrat în casă i-a venit fața la loc și a fost mai vorbărească.

A-i veni inima (sau **sufletul**) **la loc** (Fam.) = A-și reveni dintr-o sperietură, o emoție etc. A se liniști:

Atunci o înfiorare cuprinde pe fiul craiului, rămânând uimit de spaimă și mirare, dar pe urmă, venindu-i inima la loc și plin de încredere în sine că va izbuti la ceea ce gândea, se înfățișază înaintea tată-său [...] (ION CREANGĂ)

Încă fiind acolo, văzu cum înflorește pomul, cum îi cade florile și cum roadele se arată iarăși. Atunci îi mai veni inima la loc. (P. ISPIRESCU)

A-i veni mintea (sau **mințile**) **la loc.** v. **minte.**

A-și afla locul (Pop.) = A se stabili undeva:

Aceștea dară împărați cărora papa, cum s-au zis, le-au dat titlușul de a să chieama împărați ai Apusului, iară de la Carol cel Mare au început, în Țara Nemțească i s-au aflat locul de a fi. (CONSTANTIN CANTACUZINO)

A-și face loc = A da la o parte pe cineva sau ceva spre a putea trece înainte:

Stroie își făcea loc, cu trupul lui mare. (MIHAIL SADOVEANU)

Iar eu, făcându-mi loc printre dame... am alergat la celalalt capăt. (C. NEGRUZZI)

Cum îl rabdă locul? (Pop.) = Se spune despre un om rău:

Rău e și Lisandru! / Dacă-l are drag / Într-atâta fata – și el știe bine – / Cum îl rabdă

locul, doamne, cum îi vine / Suflet să mai umble zile supărat [...] (G. COȘBUC)

De locul lui (sau **ei**) = **Originar:**

Malca așa era numele nurorii lui jupân Ștrul a ieșit afară să-și vadă harabagiul. Ş-apoi, povestea cântecului; lasă că era de la Piatra de locul ei, dar era și îmbujorată Malca...din pricina plânsului [...] (ION CREANGĂ)

Din loc în loc = **a)** De colo până colo, încoace și încolo (fără astâmpăr, fără odihnă):

Umblând din loc în loc, m-am rătăcit. (ION CREANGĂ)

Povestesc... cum i-a amăgit pasărea vicleană, cum i-a purtat din loc în loc. (AL. ODOBESCU)

b) Din distanță în distanță, ici și colo.

Ia loc! = **Șezi!:**

– Ai putea să-ți aduci aminte de vecini. Poftim în casă! Poftim în casă! Ia loc! Gafițo! Gafițo! Fa Gafițo, da' unde ești? Ia adă dulceață și apă rece, repede. Și ce vânt te-a adus? (CONSTANTIN STERE)

În loc de... = Arată o înlocuire, o substituie:

O beșică-n loc de sticlă e întinsă-n ferestruie. (MIHAI EMINESCU)

Primăvara cu lăcrămioare / În locul iernii vine zâmbind. (VASILE ALECSANDRI)

În locul fericirii capătă pizmă. (C. NEGRUZZI)

În (sau **peste**) **tot locul** = Pretutindeni:

El în tot locul se întinde. (COSTACHE CONACHI)

La loc comanda (Mil.) = Comandă prin care se revine asupra unui ordin dat anterior:

Exasperat, cu venele umflate la gât, arătă în direcția de unde venise soldatul insolent, urlând: – La loc comanda soldat!!! (LIVIU BALAC)

La un loc = Laolaltă, împreună:

*Pe urmă, ar mai fi de strâns la un loc, /
Toate inimile tinere, proaspete, / Și de încins un
foc.* (DAN DEȘLIU)

Îmblă și ei mai câte mulți la un loc.
(ION CREANGĂ)

Câinii latră la un loc. (VASILE
ALECSANDRI)

Minte de se opresc apele (sau **de stă soarele**)
în loc (Reg.) = Se zice despre cineva care spune
minciuni foarte mari:

*Dar nici unul nu putea veni; unul zicea
că-i teacă, altul că-i pungă, al treilea că pe
dincolo, știți dumneavoastră, cum e omul când
își pune în cap să nu ajute: minte de stă soarele
în loc, iar luna se bagă după nor de rușine.* (I.
POP-RETEGANUL)

O palmă de loc = O distanță mică, o depărtare
pe care n-o bagi în seamă:

*De la Neamț la Fălticeni... era pentru
noi o palmă de loc.* (ION CREANGĂ)

Pe loc repaus (Mil.) = Comandă militară
indicând ieșirea din poziția de nemișcare a
soldatului și adoptarea unei poziții mai libere,
fără a se deplasa din loc:

*Pe loc stai! La stânga! Pe loc repaus!
Suntem pe o alee în spatele dormitorului. Îl
scoate pe răcanul nesincronizat și vorbăreț din
formație [...] (ADRIAN BUZ)*

Pe loc = a) Unde este cineva sau ceva:

Voi, stând aici pe loc, vă găsiți rostul.
(MIHAI BENIUC)

*Să se ducă la părinți?... Să rămâie pe
loc?* (ION CREANGĂ)

b) Pe aceeași bucată de pământ:

Flăcăii... țopăie pe loc, ridicând tălpile.
(LIVIU REBREANU)

c) (Temporal) Pe dată, îndată, imediat:

*– Tocmai visam, rosti el cu oarecare greutate,
dar am uitat pe loc.* (MIHAIL SADOVEANU)

Muri pe loc. (P. ISPIRESCU)

Pe loc li s-au muiet ciolanele. (ION
CREANGĂ)

Pe une(le) locuri = Ici și colo, pe alocuri:

*Omătul se pusese pe une locuri până la
brâu.* (ION CREANGĂ)

LOCAȘ

A da (cuiva) locaș (Pop.) = A primi pe cineva în
casă. A adăposti, a găzdui:

*Sătenii erau primitori și dădeau locaș
multor pelerini.*

LOGODIT, -Ă

(Ca un) țăp (sau, rar, **gâscan, gânsac**) **logodit**
(Pop.) = Se spune despre un om mândru și fudul:

*– Ian vezi-l parcă-i un țăp logodit, zicea
Mărioara, trăgându-mă de mâneca mantalei.*
(NICOLAE GANE)

*– Și tu? Ce stai ca un țăp logodit?... Ești
mândru... Ai sabie... Și ce-ai să faci cu ea?*
(BARBU DELAVRANCEA)

A-i fi (sau **a umbla cu, ori a avea**) **ochii
logodiți** (Reg.) = A fi beat:

*Mai ales, ne-a dat limbajul celor făcuți,
adică al oamenilor cărora le place mult pustiul
de picuș [băutură alcoolică (în cantitate mică)] și
sunt cu ochii logodiți sau tulburați de țușuială
și cari, până să ajungă să ție țăpul de coarne
deocamdată merg drept ca funia în sac.*
(BARBU LĂZĂREANU)

LOGODNĂ

A întoarce logodna. v. **întoarce.**

LOPATĂ

A da la lopată (D. cereale) = A vântura:

*[...] grâul nu se putea înmagazina și de
fapt a fost expus la soare și dat la lopată timp de
2 zile și apoi vânturat și înmagazinat.* (AGRIPA
POPESCU)

*În curte, înaintea magaziei, se așternuseră
poloage, deasupra cărora un strat de boabe
mărunte și negre ca alicele trebuiau date la lopată.
Câteva fete din sat vânturau boabele cu picioarele
goale [...]* (DAN C. MIHĂILESCU)

Sapa și lopata (Fam.) = Moartea:

Belea, de care nu poate scăpa, fără numai o dată cu viața...: sapa și lopata are să-l scape. (P. ISPIRESCU)

Numai sapa și lopata gândeam să ne despărțescă. (C. NEGRUZZI)

LOVEALĂ

A-i fi (cuiva ceva) la loveală = A i se potrivi cuiva, ceva:

Apoi tot vorbea drept omul ista, că iată vine la loveală vorba matală cu a lui. (POP.)

Și, ciudată loveală, nici stăpâna casei nu se mai arăta. (AL. CAZABAN)

LOVI

A fi lovit (sau **bătut, pălit, trăsnit**) **cu leuca** (în cap). v. **leucă**.

A lovi (sau **a bate**) **cu pumnul în masă** (Fam.; șfg.) = A-și manifesta (mânia sau) autoritatea, într-un mod foarte categoric, imperativ; a-și impune punctul de vedere:

– Cum vine asta? Te primim la noi în casă, te omenim și, drept mulțumită, mai și bați cu pumnul în masă? (MIHAIL SADOVEANU)

Manaru goli trei pahare pe nerăsuflăte, cum făcea când era rău întăritat, și bătu cu pumnul în masă. – Să ridicăm ședința! strigă el sălbatic. (GIB I. MIHĂESCU)

A lovi (sau **a pocni, a plesni**) **pe cineva în pălărie** sau **a-i turti (cuiva) pălăria**. v. **pălărie**.

A lovi cuiul în cap (Pop.) = A aduce argumentul hotărâtor într-o discuție:

„Băiatul” a lovit cuiul drept în cap. Dar pentru că problema a fost pusă, și pentru că noi am socotit necesar să subliniem faptul, tot necesar este, după socotința noastră și să încadrăm – fie și numai în schiță cu creionul – problema aceasta. (NAE IONESCU)

A lovi de moarte (Fam.) = A ataca cu forță:

Indivizii loveau de moarte și plecau în mare grabă.

A lovi din palme (Fam.) = A bate din palme:

De bucurie, copiii loveau din palme.

A lovi pe cineva guta. v. **gută**.

A lovi sub centură (Fam.) = **a)** (La box) A lovi sub nivelul admis de regulament:

Unui boxer nu i se permit următoarele acțiuni pe durata meciului de box: să lovească adversarul sub centură, să se țină de adversar, să muște, să împingă. (<http://www.bonusbonusbonus.ro/>)

b) (Fig.) A face manevre necinstite în raport cu cineva, a surprinde (pe cineva) printr-o acțiune, faptă necinstită:

Nicio încercare de a trișa, de a lovi sub centură, nicio privire rea, nicio înjurătură, numai răcnete scurte. (C. T. POPESCU)

A se lovi (sau **a se potrivi, a se nimeri**) **ca nuca-n perete** (sau, rar, **în gard**). v. **nucă**.

A se lovi (sau **a (se) da ori a se izbi**) **cu capul de prag** (sau **pragul de sus**) (Fam.) = A dobândi experiență în urma unor întâmplări nefericite:

Tu ești un copil de ieri-de-alaltăieri, nu știi nimic. Ascultă-mă pe mine, că sunt lup bătrân, am dat cu capul de pragul de sus și am văzut pe cel de jos. (NICOLAE FILIMON)

Își zicea că generozitățile acestea sunt ale tinereții și că băiatul se va cuminti când se va izbi el însuși cu capul de pragul de sus. (LIVIU REBREANU)

Mi-am dat seama că nu e posibil să fie lămurit d-l Chirnoagă și că trebuie să fie lăsat a se lovi cu capul de pragul de sus. (ȘTEFAN PALAGHIȚA)

A se lovi de (sau **din**) **ani** (cu cineva) (Reg.) = A fi de o vârstă cu cineva:

Bunicul și-a amintit că se lovea de ani cu prietenul său care murise nu de mult.

A-l lovi în ceafă cu un bulgăre de iască sau **l-a lovit cu un bulgăre de iască în spate și se vaită că-l doare în coastă** (Pfm.) = A spune vorbe nepotrivite:

Farsa lui Hasdeu fu și ea citită în „Junimea” chiar de Eminescu, care dădu din umeri la terminarea lecturii, cu ... umoristice ca

acestea: Lovește-mă, lele-n spate cu un bulgăre de iască, / Să știe toată lumea din Țara Românească. (G. CĂLINESCU)

A-l lovi în cînste = A umili, a jigni pe cineva:

Numai Dumnezeu să-i dea sănătate și bine, dar amarnic m-a lovit în avere și în cînste! (ION CREANGĂ)

A-l lovi unde îl doare (Fam.) = A-i spune cuiva lucruri neplăcute:

Satire de vrei a face, / Trebui să te cumpănești; / Știi că multor nu le place / Unde-i doare să-i lovești. (G. SION)

LOVIRE

A da lovirea (cea) de moarte (Pfm.) = A da cuiva lovitura mortală:

L-a amenințat pe bietul om că nu se lasă până ce nu-i dă lovirea cea de moarte.

LOVIT, -Ă

A fi lovit de stârpiciune (Înv.; d. pământ) = A fi steril:

Holda lui frumoasă, ca o mătăasă de aur, rămase acum o stârpiciune. Toată se-nchircise, iar dintre paie răsăreau acum spinii scaietului și firele încurcate ale mazărichii. (MARCEL OLINESCU)

Lovit de dambla (Pop.) = Bolnav de apoplexie. Apoplectic, paralizat:

În mîntea mea aburită miji frica să nu mă fi lovit damblaua! (MATEIU I. CARAGIALE)

Când află adevărul, căzu jos de supărare și, izbit de dambla, își dete în curînd duhul. (AL. MACEDONSKI)

Lovit în inimă = Măhnit:

Întorcîndu-și fața ca să nu-i vedem frămîntul, Mama ne spuse: „Tata e bolnav!” M-a lovit cu ascuțit în inimă. (LUCIAN BLAGA)

Actorul Florin Piersic trece prin momente cumplite după ce a aflat vestea morții lui Mircea Albulescu. „Sunt foarte îndurerat. Sunt lovit în inimă. (<http://www.expresspress.ro/>)

Parc-ar fi lovit de prostie (Pfm.) = Se spune despre un om care este cam nebun:

Umbla de colo-colo și vorbea întruna, de parc-ar fi fost lovită de prostie.

LOVITURĂ

A da (cuiva) o lovitură = A acționa în detrimentul cuiva, producându-i o pagubă, o vătămare:

Înseamnă, chibzui Sofia, că spionul dumitale a dat o lovitură strașnică punînd mîna pe hîrțile acelea. (LIGIA RUSCU)

A da lovitura sau **a da** (rar, **a face**) **o lovitură**. v. **da**.²

A primi o lovitură = A fi supus unei acțiuni care aduce o pagubă, o vătămare:

Niciodată Faranga, în viața-i bogată totuși în evenimente, nu primise o lovitură atît de neașteptată și de cruntă. (LIVIU REBREANU)

De când a murit Raluca... eu am căzut tare din ce eram mai înainte. Ce vrei? Așa lovitură cumplită... (MIHAIL SADOVEANU)

LUA

A (nu) lua (ceva sau pe cineva) în serios = A (nu) trata un lucru sau pe cineva cu seriozitate:

Cu alte cuvinte, nu s-a luat în serios ca profesionist al artei sale, cum a făcut Rubens. (NICOLAE MANOLESCU)

Pentru bonomul Levente, un personaj comic era cel ce nu trebuie luat în serios sau doar luat în serios ca atare [...] (NICOLAE BREBAN)

A (o) lua (pe) urma cuiva = A semăna cu cineva; a îmbrățișa aceeași meserie: *Fratele cel mic a luat-o pe urma celorlalți doi și s-a făcut tot avocat.*

A (o) lua cu gura înainte (Pop.) = A răspunde fără a lăsa pe altul să vorbească:

– Ba nu, trăsniț... m-a luat gura înainte... Ah! Chirițoae, ești o zână [...] (VASILE ALECSANDRI)

Pe fată a luat-o gura înainte și a spus tot.

A (o) lua în nas (sau **a lua peste nas**) (Pop.) = A primi muștrări aspre:

Au luat-o mulți peste nas, și nu s-au învățat minte. (FLORENTIN SMARANDACHE)

A (o) lua la măsese = A bea peste măsură:

Vorbele dascălului Pandele păreau rostite în vânt, potrivite cu felul său de a fi când o lua la măsese. (ION PAS)

A (se) lua pe (lângă) cineva cu binele (rar **bine**), **cu binișorul** (cu buna), **cu frumosul** sau **încet** (**încetșor** ori **cu încetșorul**) (Pop.) = A proceda cu blândețe, înțelegere sau bunăvoință față de cineva supărat sau irascibil:

– *Mie oamenii mi se par liniștiți, zise Titu. Dacă-i iei cu binele, te poți înțelege cu dânșii. Nu se știe însă până când [...]* (LIVIU REBREANU)

Împărăteasa îl luă cu binișorul și-l mai domoli olecuță. (P. ISPIRESCU)

A luat-o cu binișorul. I-a oferit o țigară și i-a spus: – Să uităm ce-a fost... (ION VINEA)

[...] îl sfătuia să se gândească bine unde ar putea fi acele prețioase scule, să o ia cu binișorul și să scotocească pentru că în casă erau [...] (EUGEN BARBU)

Deacă voiți și vă place / Să vă răspundem cu pace, / O luați cu-ncetșorul. (POP.)

A i se lua (sau **a (i se) ridica**)(**cuiva**) **o piatră** (**de moară**) **de pe inimă** (sau **cuget** ori **suflet** etc.) = A scăpa de o grijă, de o durere, de o suferință chinuitoare:

Vestea izgonirii jandarmilor se răspândi repede dintr-un capăt la altul al satului, împrăștiind o bucurie, parcă tuturor li s-ar fi ridicat o piatră de pe inimă. (LIVIU REBREANU)

Se străduise mult să-i intre în voie și, acum că reușise întrucâtva, simțea că-și ia o piatră de pe inimă. (GH. VÎRTOSU)

Ce să spun, mi s-a luat o piatră de pe inimă când am văzut că ginerică nu e negru. (DAN LUNGU)

A i-o lua cuiva înainte (pop. **pe dinainte**) (Fam.) = **a**) A sosi înaintea cuiva:

Ceilalți colegi i-au luat-o înainte și fata a plâns că n-a câștigat concursul.

b) A întrece:

Conacul deveni curând un furnicar de bărbați, femei, copii, toți îngrijorați să nu le ia alții înainte la împărțire... (LIVIU REBREANU)

A i-o lua (cuiva) (rar **a-l lua pe cineva**) **înainte** (sau **pe dinainte**) = A întrece (pe cineva), a sosi sau a face ceva înaintea altuia:

Cât pe ce, cât pe ce să nu-l ieie carul înainte. (ION CREANGĂ)

Paraschivoiu ne-a luat-o înainte. Nu a mai așteptat să fie întrebat. (ION IOANID)

A lăsa (pe cineva) în cămașă sau **a-i lua (cuiva) și cămașa de pe el**. v. **cămașă**.

A lua (Avram) cuiva sporul. v. **spor**.

A lua (cuiva) vorba din gură. v. **gură**.

A lua (o lucrare) cu ruptu (Pop.) = A face o lucrare cu bucata: *Ei s-au înțelese să ia lucrarea cu ruptu.*

A lua (pe cineva sau ceva) la bani mărunți (Fam.) = A examina, a analiza, a discuta amănunțit:

Ne-am dus toți cei implicați în realizarea spectacolului și am fost luați la bani mărunți text cu text, replică cu replică: „Asta se taie, asta se taie.” (ALEXANDRU ARȘINEL)

Ce-ar fi să-l mai luăm la bani mărunți!?
Măine Ioane, acum mă gândesc la cum va decurge ancheta mâine, se voia convingător șeful. (MIRCEA CRĂCIUN)

A lua (pe cineva sau ceva) la că(u)tare sau la ochi (Reg.) = A ține pe cineva sub observație, suspectându-l de ceva rău:

Dar, pe el l-au luat la căutare pentru arma aceea care i-au găsit-o. Așa-i? (DENISA BODEANU)

De atunci m-a luat la ochi și de atunci până acum m-a considerat un intrus de slabă calitate în lumea literară. (COSMIN PERȚA)

A lua (pe cineva) de departe (sau **în sus, în jos**) (Reg.) = A începe cu cineva o discuție pe ocolite, cu scopul de a obține ceva de la el, de a-i comunica ceva neplăcut etc.:

Maică-sa știa să-l ia pe copil de departe, cu încetișorul.

A lua (pe cineva) de olac. v. **olac.**

A lua (pe cineva) în (pe) gurgui (Reg.) = A alunga:

Ea s-a supărat pe vecina din deal și când i-a mai cerut bani a luat-o în gurgui și n-a mai venit.

A lua (pe cineva) în primire. v. **primire.**

A lua (pe cineva) la depănat (sau **la descântat**) = A muștra, a lua din scurt (pe cineva):

De-amu bine că mi-ai spus, las' pe mine, că ți-l iau eu la depănat! (ION CREANGĂ)

Boierul îți ieșea în scară, te ducea în odaia de primire, îți da dulceți și cafea, apoi te lua la depănat. (EM. GÎRLEANU)

A lua (pe cineva) la sigur. v. **sigur.**

A lua (sau **a apuca**) **(pe cineva) în unghii (în unghie sau în colți și-n unghii).** v. **unghie.**

A lua (sau **a apuca**) **din (sau de) scurt pe cineva.** v. **scurt.**

A lua (sau **a bea, a sorbi**) **credința.** v. **credință.**

A lua (sau **a da**) **în (sau la, prin) târbacă.** v. **târbacă.**

A lua (sau **a da**) **în (sau la, prin) târbacă.** v. **târbacă.**

A lua (sau **a îmbrăca**) **caftanul.** v. **caftan.**

A lua (sau **a prinde**) **foc cu gura sau a mânca foc (pentru cineva)** = A face tot posibilul, a fi gata la orice sacrificii (în favoarea cuiva). A apăra cu tărie pe cineva:

Noi de copii ne știm, și-am fost / Ca frații, ba mai bine... / Și tu cu gura foc prindeai / Să-mi dai ajutorare. (G. COȘBUC)

A lua (sau **a pune**) **(pe cineva) în (sau la goană), ori la (sau pe) fugă (sau la fugărit).** v. **goană.**

A lua act de ceva. v. **act.**

A lua aer. v. **aer.**

A lua altă vorbă (sau **a lua pe cineva înainte**) sau **a schimba** (sau **a-și întoarce**) **vorba.** v. **vorbă.**

A lua aminte la ceva. v. **aminte.**

A lua apă (D. ambarcațiuni) = A se umple de apă:

[...] când s-a trezit mi-a împrumutat barca. Nu era grozavă, lua apă și n-avea decât o vâslă. (RĂZVAN PETRESCU)

A lua apă la galoși (Pop.) = A o păți:

[...] eu am luat multă apă la galoși, tone întregi: am fost radiat din barou și oprit pentru totdeauna de a mai pleda în fața vreunei instanțe. (EMIL BOTTA)

A lua aspectul, înfățișarea etc. = A se prezenta sub aspectul, înfățișarea etc. A da impresia. A părea:

Trădarea începută cu atâta finețe de Duduca și de Păturică din zi în zi lua aspectul unui amor sentimental. (NICOLAE FILIMON)

Dacă fețele oamenilor ar lua aspectul cărților, m-aș simți confortabil și le-aș arunca privirea mea. (LUCIA DĂRĂMUȘ)

Printre cei mulți, timiditatea lua înfățișarea unei dezaprobări; ceilalți se simțeau chiar stânjeniți [...] (CEZAR PETRESCU)

A lua biciul (din cui) (Pop.) = A amenința pe cineva cu pedeapsa:

Și, în loc să ia biciul din cui să le arate care li-i popa lor, au zis: „De, dragii moșului, așa o fi. N-om fi știind nici românește...” [...] (MIHAI EMINESCU)

A lua ca din strachină (sau **ca din oală**) (Pfm.) = A face ceva fără nicio dificultate:

Noi am avut declarațiile toate la zi, la minut, toate informațiile date la secundă, la amănunt, că ne-au luat ca din oală. (ADRIAN ALUI GHEORGHE)

Ei erau ca picați din lună, nu primiseră niciun ordin, pentru că armistițiul nu fusese semnat încă de partea sovietică, și l-au luat ca din oală pe bietul tata, l-au dus din aproape în aproape [...] (SANDA BUDIȘ)

A lua ceva asupra sa sau (înv. **spre sine**) (Pfm.) = A-și asuma o răspundere, obligație, o vină etc.:

Deocamdată Vasile Bumbac, un bucovinean mai în vârstă, a luat asupra sa sarcina de președinte, iară eu am primit să-i fiu secretar. (IOAN SLAVICI)

Iar acum Dumnezeu dăruiaște omului mila sa, că au luat spre sine firea lui cea căzută, iar îngerului nu va să-i arate acea milă; și pentru aceea n-au luat spre sine firea lui, după cum zice fericitul Pavel [...] (ANTIM IVIREANUL)

Martorul a luat asupra sa toate acuzele.

A lua ceva de (sau **drept**) **bani buni** (sau **de bună**). v. **bun**.

A lua ceva înapoi (sau **îndărăt**) (Pfm.) = A recupera:

În 1990 însă, când a început să se vorbească despre spargerea ceapeurilor și despre restabilirea proprietății țărănești, toți cutcanii și-au luat înapoi ce-au avut. (MARTA PETREU)

[...] Vasile l-a prădat pe proprietar. A fost prins și i s-a luat îndărăt banii. – Da' nu i-a

luat pe toți, adaugă filozofic vizitiul. (EUGEN LOVINESCU)

A lua comanda = A fi numit la conducerea unei unități sau acțiuni militare:

Locotenent-colonelul Coco Aslan, ajutorul Comandantului, a luat comanda Divizionului I, în locul căpitanului Moldovanu. (ION PANTAZI)

A lua cu asprime (**în răspăr**) (Pop.) = A trata aspru pe cineva:

– Să mergem repede, în fața vântului, să-l luăm în răspăr, „să cucerim universul”, cum a spus odată cineva la Vorniceni... (G. IBRĂILEANU)

A jelit-o copilul cât a jelit, până ce l-a luat în răspăr tătâne-său, zicându-i că dacă nu pune osul la treabă, n-o să mai capete de la el nici măcar un boț de mămăligă. (<http://www.anidescoala.ro/>)

A lua cu japca. v. **japcă**.

A lua cu mâna (ori **cu căușul**) **boala** sau **durerea, suferința** etc. (Pfm.) = A vindeca repede pe cineva:

Știam că și părintele B. se plângea de slăbăciuni fizice ale inimii. Se vede că i-a luat boala cu mâna acea cucoană! (MIHAI COSTĂCHESCU)

Îi puneu acolo niște iarbă de casă, o varietate care lua cu mâna durerile de pântec. (ANA BARTON)

Mi-ai luat durerea cu mâna. Asta poți să faci. Poți să o iei oricui, numai să încerci. (EUGEN URICARU)

Parcă-ți ia cu mâna aleanul de la inimă. (ȘEZĂTOAREA, III)

A lua cuiva pâinea (sau **pita**) **de la gură** (Pfm.) = A lăsa pe cineva muritor de foame:

– Aoleo, doar n-o să ne iei purcelul, domnule, să-mi rămâie copiii flămânzi, că atâta avem și-am rupt de la gura noastră să-l cresc, că vite nu putem ținea dacă nu-i nutreț și porumbul... (LIVIU REBREANU)

A lua de suflet. v. **suflet**.

A lua doliu (sau **haine de jale**) (Pop.) = A se îmbrăca în negru:

La moartea Măriei Lecinska, Galia toată luă doliu... Era în asta simbolul mâhnirei adânci pentru o mamă bună și nefericită. (SĂMĂNĂTORUL, vol. 6-7, 1907)

Femeia îmbracă haina de mireasă la nuntă și haina de jale la bocet. (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 86, 1991)

A lua drumul (Fig.; urmat de determinări care arată o orientare, o preocupare) = A se apuca de...:

Totdeauna lua drumul cel mai bun, atitudinea justă, condus parcă de un instinct sigur. (ION IOANID)

Și iar e drept că am luat drumul exilului spre insula aceasta numită Rhodos [...] (PETRU DEMETRU POPESCU)

Asemenea părinților săi, fata a decis să ia drumul profesoratului.

A lua drumul uliței (Fig.) = A umbla fără țință:

Sora i-a spus fratelui cel mic că decît ar lua drumul uliței toată ziua, mai bine ar sta acasă și ar mai face câte ceva.

A lua foc. v. foc.

A lua focul cu mâna altuia sau **a scoate castanele din foc cu mâna altuia. v. foc.**

A lua frica cuiva (sau **a ceva**), (înv.) **a lua de frică** (Pfm.) = A se teme de ceva sau de cineva:

Și uite, de ani și ani, să fie câteva rînduri de oameni, nimeni nu mai vrea să se ia la trîntă cu mine. Pesemne că mi-au luat frica. (ION LAZU)

Deci, de multă frică ce a luat când i-a tăiat sabia grumazul lui, s-a deșteptat îngrozit [...] (DIN MINUNILE MAICII DOMNULUI)

A lua grânele la mână (Reg.) = A vîntura grânele:

După ce au treierat, țăranii au luat grânele la mână.

A lua hasnă (sau **folos**) **din ceva** (Pop.) = A profita de ceva:

[...] în treaba hotarului nost i-am luat și până acuma hasna și bizuințele noastre ni li-o isprăvit bine. (SIMION RETEGAN)

A lua în cap (Pop.) = **a**) A pricepe:

După ce luă în cap tot ce auzi, ieși afară și se duse pe drumul ce ducea la Codru Verde. (P. ISPIRESCU)

b) (Pop.) A începe să facă un lucru cu entuziasm.

A lua în parte (Reg.; d. pămînt) = A lua în arendă, dînd proprietarului jumătate din recoltă:

În fiecare an, familia lor lua în parte câteva hectare pe care ei le lucrau toată vara.

A lua în porneală (Reg.) = A mîna oile la pășune:

Și după aceea, sculîndu-se, o lua în porneală și nu mai da pe la izvor iar până a doua zi pe la amiază. (ION CREANGĂ)

Amu, iacă vine rîndul în cutare sară să se ducă în porneală cu cârlanii ciobanul iest ce-o găsit cănele. (LITERATURĂ POPULARĂ din MOLDOVA, 1984)

A lua în spăngi sau **la briptă** (Reg.) = A lua la bătaie; a tăia cu cuțitul:

Călărașii începură să-i ia în spăngi și să-i gonească pe tîrgoveții calici ieșiți în drum să se zgâiască la alai [...] (ALEXANDRU MITRU)

Atuncea au luat oamenii pe drăguț la briptă, de l-au bătut până ce-au mărturisit toate. (I. G. SBIERA)

A lua în șuturi (pe cineva) (Arg.) = **a**) A bate:

De cum a intrat în restaurant, indivizii l-au luat în șuturi și l-au lăsat lat.

b) A certa:

Credeam că mă vor lua în șuturi, că întrebarea mea îi supărase! (GH. VÎRTOSU)

A lua întru minte (Reg.) = A ține seama de ceva; a înțelege:

Să luăm întru minte judecata ceea ce va să fie. (CORESI)

A lua la (sau **a-i lua cuiva**) **dopros** (Reg.) = A interoga pe cineva:

Dacă nu mă credeți, excelenție, puteți să-i luați dopros chiar dumnisale. (VASILE ALECSANDRI)

A lua la cunoștință = A fi înștiințat:

Românii vor lua la cunoștință care le sunt drepturile civile și cum trebuie să reacționeze când cineva le încalcă drepturile la o viață decentă. (<http://www.b1.ro/>)

Adresantul lua cunoștință de păreri pe căi indirecte. (ION IANOȘI)

A lua la joc (sau **la dans**) (Pfm.) = A invita la dans:

Lăutarii începură să cânte „Mărunțeaua”, jocul pentru care podgorenii au o deosebită slăbiciune, și dl. Brădeanu sări iute, ca să nu vie prea târziu, și o luă pe Persida la joc. (IOAN SLAVICI)

A lua la mijloc (**pe cineva**) (Arg.) = A ironiza (pe cineva), a batjocori (pe cineva):

Când a văzut că-i luat la mijloc de cei din jur, el a încetat să se mai laude.

A lua la poceală = A bate foarte tare pe cineva desfigurându-l:

I-au luat la poceală să spună ce misiune aveau de îndeplinit. Era gata să-i împuște. (VICTOR STOICA)

Ananghie e când te iau la întrebări și la poceală pe bune, la noi, la subsol. Pe strada Băncii. (EUGEN URICARU)

A lua la rapanghel (sau **la trei păzește**) **pe cineva** (Pop.) = A reproșa, a certa:

M-a făcut de două parale... M-a luat la rapanghel. (ION PAS)

Mi-am luat... pe lelița Măranda la rapanghel... până i-am pus mințile la loc. (AL. VLAHUȚĂ)

– Mă așteptam s-o iei la trei păzește pe domnișoara Angheliu... (ZAHARIA STANCU)

A lua lecții. v. **lecție.**

A lua lucrurile așa cum sunt (Fig.) = A fi realist. A se împăca cu situația:

Niciodată n-am fost de acord cu ideea pragmatică și cinică de „a lua în considerare lumea, oamenii și lucrurile așa cum sunt”. (BUJOR NEDELCOVICI)

Nu doar că suntem un popor de păguboși, dar nici nu avem tăria de spirit de a lua lucrurile așa cum sunt. (ION LAZU)

A lua mana de la vite (Reg.; în superstiții) = A face ca vitele să nu dea lapte:

Se ung cu usturoi țâțele vacilor, care au lapte, ca să nu le poată lua mana fermecătoare. (MARCEL OLINESCU)

În Muntenia și Moldova cei ce au vite buciună din buciune sau fac sgomot cu țeava de la cazan, ca vrăjitoarele să nu se poată apropia de vaci și de celelalte vite pentru a le lua mana. (DIN VIEAȚA POPORULUI ROMÂN, 1914)

A lua martor (sau **în mărturie**) **pe cineva** (Pop.) = A se servi de cineva ca martor:

Cineva te-a luat martor la o discuție, căutând la tine confirmarea unor argumente și a trebuit să găsești o scuză plauzibilă [...] (GH. SCHWARTZ)

A lua o afacere în mână (Pfm.) = A începe o treabă pentru a o duce la bun sfârșit:

Procurorul luă afacerea în mână și, „cu o inteligență și un zel care-i fac adevărată onoare”, descoperi că „victima raptului” se află la popa Niță [...] (I. L. CARAGIALE)

A lua o mină bună (Pfm.) = A arăta mai bine la față:

Fată de ieri, fata avea azi o mină mai bună și era mai veselă.

A lua o notă bună (sau rea) = A obține o notă bună (sau rea):

Știu, când voi lua o notă bună, cum vor reacționa părinții și bunicii; (CONSTANTIN CHIRIȚĂ)

Pe cel prins afară din bancă îl lua de ureche, îl trăgea până la catedră, îl asculta verbe neregulate sau declinări, îi puneă notă rea și-l trimitea la loc! (GR. BĂJENARU)

A lua pasărea din zbor (Pop.) = A doborî o pasăre cu săgeata sau glonțul. Se spune despre un vânător foarte bun:

El era cel mai iscusit vânător, căci știa să ia pasărea din zbor ca nimeni altul.

A lua pe cineva (ceva) de (sau drept)... (Pfm.) = A considera pe cineva sau ceva drept altcineva sau ceva; a confunda:

M-ai luat drept o găsculiță, eu te-am luat drept profesor, tu mi-ai șoptit că mă visezi numai pe mine. (CONSTANTIN STOICIU)

El vorbea atât de bine românește, încât dacă cealmaua de pe cap, pistoalele de la brâu și șalvarii cei largi nu-l arătau turc, lumea l-ar fi luat drept moldovean neaoș. (G. SION)

Sfiala lui o luă drept dovada statorniciei. (C. NEGRUZZI)

A lua pe cineva așa (Pop.) = A vorbi urât cuiva. A repezi:

Mie-mi poți spune tot. Mama intervine:

– Da' ce l-ai luat așa tare? Parc-ar fi comis cine știe ce. – Da' are bacul! sare tata. (VLAD A. POPESCU)

A lua pe cineva cu bâta (ciomagul, topoarele, mătura etc.) (Pop.) = A ataca pe cineva cu bâta, ciomagul, topoarele, mătura etc.:

Dați-vă seama, cu mintea limpede și neorbită de patimă, dacă o astfel de gazetă e utilă și trebuie susținută, sau trebuie luat ciomagul pentru a o desființa în numele „solidarității naționale”. (OCTAVIAN GOGA)

A lua pe cineva cu cuvântul (Pop.) = A duce cu vorba:

Nu mai avea încredere în avocați, fiindcă-i era frică să nu-l mai ia cu cuvântul ca și data trecută.

A lua pe cineva cu furca (cea) lungă (Pop.) = A certa:

N-a mai trecut pe la bunici, căci știa ce a făcut și se temea să nu-l mai ia cu furca și să-l batjocorească.

A lua pe cineva de sus (Fam.) = A trata pe cineva cu superioritate:

Deși se învărtise de cărți de intrare la două cluburi mari, Pirlu mergea zilnic la tripoul său de baștină ca să se grozăvească cu banii – îi ținea toți la el – și să se dea la Pașadia cu care era certat, să-l ia de sus. (MATEIU I. CARAGIALE)

A lua pe cineva de țuluc. v. **țuluc.**

A lua pe cineva în gură (Fig.) = A vorbi de rău pe cineva; a bârbi, a critica pe cineva:

De cum venea acasă îi lua în gură pe colegii de birou și-i toca până n-o mai băga nimeni în seamă.

A lua pe cineva moartea sau Dumnezeu (sau dracul sau mama dracului) (înv.) **a se lua de pe pământ sau a-și lua cale(a) spre drumul veșniciei** (Pfm.) = A muri:

Dar cum ai plecat, nu te-ai mai întors / Că te-a luat moartea cu grabă. (PAISIE OLARU)

Mai putea trăi femeia, dar a luat-o Dumnezeu dintre noi prea devreme.

A lua pe cineva părtaș (sau tovarăș) (Pfm.) = A face pe cineva asociat:

Oricât ți-ar fi de neplăcut un om, când are cu tine o discuție de taină în care-și spune cu sinceritate povestea, te-a cucerit, pentru că te-a luat părtaș, te-a făcut să intri în soarta lui ca-ntr-o casă în care el e gazda cea mai primitoare. (IOANA PÂRVULESCU)

A lua pe cineva pe procopseală (Pop.) = A ține pe cineva pe lângă sine pentru a-l ajuta:

Pe mine, văzându-mă plângând, și-a făcut pomană căpitanul de m-a luat pe procopseală – întâi slugă, pe urmă ajutor, mai apoi tovarăș... (I. L. CARAGIALE)

Se găsea acuma luat pe procopseală de frate-său. (IDEM)

A lua pe cineva rău (sau **cu răul**) (Pop.) = A se purta urât cu cineva:

N-a făcut bine că l-a luat cu răul pe bătrân.

A lua pe credință (Pop.) = A lua pe datorie:

Toate bunurile au fost luate pe credință.

A lua pe nepusă masă (sau **a lua pe cineva pe nepregătite**) (Reg.) = A nimeri peste cineva fără veste, fără să fie așteptat:

O aduseră cu nepusă în masă, căci ei nu-i prea era voia să se dea la iveală îmbrăcată în pielea de măgar. (P. ISPIRESCU)

Și huiindu-l, și lovindu-l, și îmbrâncindu-l, îl scoaseră îngerii din rai cu nepusă în masă, și-l aruncară în tartarul cel mai din afară unde este scrâșnirea dinților și munca de veci, acolo unde locuiește pizma, învrăjbirea și neunirea. (IDEM)

A lua pe sus (Pfm.) = A duce pe cineva cu sine, fără voia acestuia:

Ioanis însuși se simți ispitit să-l caute din privire pe acel Leun, dar, până să-și dea seama încotro erau întoarse toate capetele, se trezi luat pe sus, trecut peste brațele unor bărbați și apoi rostogolit până-n marginea râului. (DOINA RUȘTI)

A lua prin surprindere (pe cineva). v. **surprindere.**

A lua purceaua de coadă (sau **de nas**) (Fam.) = A se îmbăta:

Dacă apuca să ia purceaua de coadă, nu te mai puteai înțelege cu el toată ziua..

A lua puterea = A prelua conducerea unei armate, instituții, a unui stat etc. (prin abuz, lovitură de stat etc.):

Am luat puterea, am făcut fabrici, am făcut orașe, am schimbat destinul oamenilor. (CORNELIU LEU)

Să știi că ar fi de mirare ca omul, după ce a luat puterea, să mai vrea să scadă din ceasurile sale de muncă, pentru a crește orele fără griji, răgaz, pasiuni, petrecere [...] (GRETE TARTLER)

A lua sau (rar) a avea (pe cineva) în nume de bine (sau **de rău**) = A (nu) aprecia pe cineva:

Și fiindcă ai avut inimă bună să-mi comunicii și mie cu ce te ocupi, apoi te rog, să nu iei în nume de rău, dacă îți voi spune și eu câte ceva din neînsemnatele mele ocupații. (P. ISPIRESCU)

Se sperie și împăratul de atâta bogăție ce văzu la băiat și-l luă în nume de bine. (IDEM)

Toți slujbașii curții o luau în nume de bine, văzându-i vrednicia, și toți aveau milă de ea. (IDEM)

A lua sau a da (cu) împrumut. v. **împrumut.**

A lua un nou aspect, o nouă formă = A se transforma:

Ruinele, care formau o grămadă de pietre invadate de plante câțărătoare, au luat un nou aspect. (DAN NASTA)

Critica, deci, ia un nou aspect. (G. IBRĂILEANU)

A lua veste (sau **scrisoare, răspuns** etc.) (Înv.) = A primi veste, scrisoare sau răspuns etc.:

Duca Vodă mergând la Iași au luat veste din țeară că Radul Crețulescul cu toată casa lui au fugit în Ardeal. (GH. ȘINCAI)

A lua (ceva) de nimic (sau **de nimic lucru**) = A socoti că ceva nu are destulă însemnătate, a nu lua în serios:

Apoi de nimic lucru iei tu că am pierdut inelul? (P. ISPIRESCU)

Dumneta mă mustrezi că am luat de nimica tulburarea dumată la scrisoarea pârătoare ce au trimis domnul Hufeland. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

A lua (pe cineva) cu măgulele sau (refl.) **a se lua pe lângă cineva cu binele** = A măguli pe cineva (pentru a-i câștiga bunăvoința):

Calul îi iese înainte [...] și o ia cu măgulele. (ION CREANGĂ)

A lua (pe cineva) dumnezeu (sau, peiorativ, **dracul, naiba**) = A muri:

Apoi, dacă i-ar fi luat dumnezeu, ce mi-ar fi? D-apoi așa? (ION CREANGĂ)

(În imprecății) *Ba nu vin, taică. Și nici dumneata să nu-l ajuți, să-l ia dracul mai bine. (PETRU DUMITRIU)*

Harnică-i nevastă-mea, / Harnică, dracu s-o ia! (JARNÍK-BÎRSEANU)

A lua (pe cineva) în colimator = a) A urmări, a observa comportamentul cuiva:

Agencia Națională de Administrare Fiscală (ANAF) îi ia în colimator pe patronii de restaurante. (<http://psnews.ro/>)

b) A persecuta (pe nedrept) pe cineva:

Securitatea fiind gardianul înrobirii poporului, cine făcea cel mai mic gest de frondă era imediat luat în colimator. (EUGEN ȘERBĂNESCU)

c) (Arg.) A curta o persoană de sex opus:

El a luat-o în colimator pe vecina de vizavi și mereu caută prilejul să vorbească cu ea.

A lua (pe cineva) la încins (Arg.) = A bate (pe cineva):

De cum a intrat în restaurant, individul i-a luat la încins și nu s-a lăsat până ce nu i-a invinețit bine.

A lua (pe cineva) la rost (sau **la socoteală, la trei parale, la trei (păzește), la refec, în răspăr, din (sau de) scurt, repede**) = A fi aspru cu cineva, a cere cuiva socoteală de faptele sale, a-l sili să se justifice; a-i face muștrări:

Surorile erau gâlcevitoare și-i numărau gologanii... și-l luau de scurt când îl cinsteau oamenii la cârciumă. (ION PAS)

– Așa ți-e treaba? Încă mă iei la trei parale? Pașol na turbinca, Vidma! (ION CREANGĂ)

D. Iordan Hagi Iordan se credea în drept să-l ia la rost, fiindcă înstrăinează acțiuni fără nicio socoteală. (CEZAR PETRESCU)

A lua (pe cineva) la sentiment (Fam.) = A apela la sensibilitatea cuiva, a înduioșa (pe cineva):

Ca să-i câștige încrederea, el o lua la sentiment pe femeie și era tot timpul atent cu ea.

A lua (pe cineva) moartea = A muri: *Moartea nu vine când o chemi, ci te ia când nu te temi.*

A nu ști de unde să iei pe cineva = A nu-și aduce aminte în ce împrejurare a cunoscut pe cineva:

Știam eu că te cunosc de undeva... dar nu prea știam de unde să te iau! (MARCEL SECUI)

Deși îmi părea foarte cunoscut, nu știam „de unde să-l iau”. M-am tot întrebat și pentru că mintea mea nu mi-a dat răspuns, am lăsat-o în pace. (<http://www.daniela-floroiu.ro/>)

A nu-și lua ochii de la (sau de pe) ceva = A privi insistent ceva sau pe cineva:

Unde lovea el cu nuiaua, și unde se deschidea talazurile care înconjură vârful nuielei, acolo, țâșt! și dânsa, și ochii de la dânsul nu și-i mai lua. (P. ISPIRESCU)

Oaspeții nu-și mai luau ochii de la dânsa și urechile lor nu mai ascultau alte vorbe, decât vorbele ei, că mult erau cu lipici. (IDEM)

A o lua (sau a o apuca) la (pe) picior sau a-și lua picioarele la spinare (sau pe umeri, la umăr) ori **a-și lua ușa-n cap sau în spate** (Fam.) = A începe să fugă din toate puterile, a porni în grabă, a se grăbi foarte tare, a încerca să se facă nevăzut prin fugă:

O luă la picior chinuit de arșița crâncenă a gâtlejului. (PETRU DUMITRIU)

Du-te și caută-l pe Neicu. Hai, ia-o la picior. (FĂNUȘ NEAGU)

O luară iute la picior. (P. ISPIRESCU)

A o lua acana (Arg.) = A se abate de la calea cea dreaptă; a avea un comportament deviant:

Moș Ioniță, n-o lua acana, atât te rog! sare Stan Boarță. Eu am fost acolo, și-n alte colective, știu cum e. (NICOLAE TEICĂ)

A o lua alături cu drumul (Fam.) = A divaga, a se abate de la subiect:

[...] *lăcomie fără frâu și cvasi dementă de a se amesteca în toate, beție plebee de costum și paradă, idei ca din capul unui regizor de varietăți care vrea să filozofeze, semeții inutile și amabilități alături cu drumul.* (PAUL ZARIFOPOL)

A o lua de bună (Fam.) = A crede ceea ce se spune:

Mircea a luat-o de bună, dar, la un moment dat, a trecut în extrema cealaltă. (NICOLAE COVACI)

Mi-o fi spus, nu era sănătos la cap, nu am luat-o de bună. (ANCA ȘTEF, RAUL ȘTEF)

A o lua de coadă (Pfm.) = A se pune pe treabă:

Rămas liber și nerăspunzător către nimeni, el luă iarăși de coadă petrecerile, cărțile și mesele. (NICOLAE GANE)

Ne-om întoarce iar la Măgura, ca să luăm de coadă toate câte-am lăsat. (MIHAIL SADOVEANU)

A o lua hăbăuca. v. **hăbăuc.**

A o lua în freză (Arg.) = a) A fi certat, muștrat cu asprime:

Ghionistul zilei a fost Bănel – și-a luat-o în freză, dar nu s-a plâns. (<http://www.sport.ro/>)

b) A fi umilit, ridiculizat:

Până și Zmeul, care părea să știe jocul, a luat-o serios în freză! (NANA PIȚ)

A o lua în glumă (Fig.) = A socoti drept o glumă:

El lua viața în glumă. Sau cel puțin părea că o ia în glumă. Nu era un urs serios. (CEZAR PETRESCU)

A o lua în porneală (Reg.) = A porni la păscut:

Cerbul... o luă în porneală și nu mai da pe la izvor iar până a doua zi. (ION CREANGĂ)

A o lua înainte cu ceva (Fam.) = A continua:

– Ia, poate că și Roată al nostru să aibă dreptate!... Iar boierul, luându-i înainte cu glume, a înghițit gălușca și a tăcut molcum. (ION CREANGĂ)

A o lua înainte = A merge înaintea altuia sau a altora (pentru a-i conduce):

Hai, Oarță! Ia-o înainte. Oarță plecă. (CEZAR PETRESCU)

A o lua la dreapta (la stânga) = A coti la dreapta sau la stânga:

Am pornit-o, el înainte, noi după el, pe urmă a luat-o la dreapta, pe urmă din nou la dreapta, pe urmă la stânga [...] (NICOLAE CORBEANU)

A o lua la vale (D. prețuri) = A scădea:

Nu-i nevoie să ai mai multe clase decât trenu' pentru a pricepe că junghiul din coasta puterii influențează bursa valorilor. Îmi amintesc cum a luat-o la vale dolarul mai an [...] (MIRCEA DINESCU)

Mai ales în ultima săptămână, prețurile la fructe au luat-o la vale.

A o lua pe altă cale. v. **cale.**

A o lua pe arătură (pe câmpii sau pe miriște) (Irn.) = A devia de la subiectul unei discuții:

Deci să nu te ferești să o iei și pe arătură, pentru că te tâmpești. (ALEXANDRU VOICESCU)

[...] *dar ai adormit de mult și mintea ți-a luat-o pe miriște.* (ION LAZU)

A o lua pe coajă (sau **la ceafă** ori **pe cocoșă**).
v. **coajă**.

A o lua pe departe (sau **pe ocolite**). v. **departe**.

A o lua pe ulei. v. **ulei**.

A o lua peste bot = a) A primi o bătaie zdravănă:
*Dacă n-ar fi fost așa de arțăgos, poate
că n-ar fi luat-o peste bot de la acel individ.*

b) A fi ridiculizat în public:

*A luat-o repede peste bot și a tăcut
mâlc. S-a trezit astfel simplu redactor [...]*
(DAN STANCA)

A o lua peste câmp (Pfm.) = A se abate de la
subiectul vorbirii. A aiura:

*Publicul un mai înțelegea nimic, căci
vorbitorul o cam luase peste câmp și nici n-avea
de gând să se oprească.*

A o lua sau **a (o) spune moldovenește**. v.
moldovenește.

A se duce (sau **a fugi**, **a pleca**) **în lume** (sau **în
toată lumea**, **în lumea largă**) (ori **a-și lua
lumea în cap**). v. **lume**.

A se lua (**a fi**, **a sta**, **a se ține**) **de gât** (**cu cineva**)
(Pop.) = A fi prieten la cataramă cu cineva:

*A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi
nu s-ar mai povesti... de când se luau de gât
lupii cu mieii, de se sărutau.* (P. ISPIRESCU)

*Când eram pe la 1829 la Craiova, l-am
văzut de gât cu generalul Roth, juca cărți cu
miile de galbeni, căci era peste proviant [(în v.)
provizii, merinde, alimente (mai ales pentru
armată)].* (ION GHICA)

A se lua (**cu cineva**) **în coarne**. v. **corn**.

A se lua cu cineva (Pfm.) = a) A fi ocupat cu
cineva:

*Ziua ca ziua... mă mai ieu cu caprele,
dar noaptea... toate stihile năpădesc pe mine.*
(VASILE ALECSANDRI)

*El s-a luat toată ziua cu nepoții săi și
nici n-a băgat de seamă că s-a făcut noaptea.*

b) A începe să se certe cu cineva:

*Ea s-a luat acum cu nepoata ei, căci nu
se mai înțelegeau.*

A se lua cu cineva (sau **cu ceva**) = A-și petrece
vremea cu cineva sau cu ceva și a uita de o grijă,
de o preocupare (supărătoare):

*Toate ca toate, dar urâtul îi venea de
hac. În zile de lucru, calea-valea, se lua cu
treaba și uita de urât.* (ION CREANGĂ)

*Eu m-am luat cu alți mușterii, iar voi
atunci ați fugit.* (ȘEZĂTOAREA, II)

A se lua cu cineva = a) A pleca la drum
împreună (sau în același timp) cu cineva:

*Gerilă atunci se ia cu Harap-Alb și
pornesc împreună.* (ION CREANGĂ)

*Domnul oștile lăsa, / Cu ciobanul se
lua.* (VASILE ALECSANDRI)

b) A se întovărăși cu cineva, a se înhăita:

S-a luat cu niște derbedei. (CEZAR
PETRESCU)

Așa pățești dacă te iei cu niște bicisnici.
(ION CREANGĂ)

A se lua cu mâinile de cap (sau **de păr**) (Pfm.)
= A fi îngrozit de ceva:

*Când auzi împărăteasa de cele ce se
întâmplase, se luă cu mâinile de păr.* (P.
ISPIRESCU)

*Moromete se luase cu mâinile de cap,
gâfâia și avea ochii înspăimântați și aprinși.*
(MARIN PREDĂ)

A se lua cu una, cu alta = A vorbi de toate:

*Ele s-au luat cu una, cu alta, până ce le-a
prins noaptea sporovăind în fața porții.*

A se lua cu vorba. v. **vorbă**.

A se lua de (sau **la**) **ceva** (Pfm.) = A se apuca de
ceva:

*Când se lua la cosit, el îi întrecea pe toți
cosașii.*

A se lua de (sau pe) gânduri, de mirare (Pop.) = A fi cuprins (de gânduri sau) de mirare. A începe să fie îngrijorat. A se îngrijora, a se neliniști:

A început a se cam lua și el de gânduri de năzdrăvăniile lui. (ION CREANGĂ)

A se lua de cineva (Fam.) = A ataca verbal pe cineva. A pune stăpânire pe cineva:

Putea zice orice despre mine, nu ar fi fost nici prima, nici ultima, dar când se lua de copilul meu era deja prea mult! (LAVINIA CĂLINA)

A se lua de gânduri (Pop.) = A fi dezamăgit de ceva sau de cineva:

A început a se cam lua și el de gânduri de năzdrăvăniile lui. (ION CREANGĂ)

Când veni împăratul și văzu, se lua de gânduri cu Țugulea ăsta năzdravanu. (POP.)

A se lua de mână cu cineva (Pfm.) = A avea aceleași obiceiuri:

Poți să te iei de mână cu fratele tău, căci sunteți făcuți pe același calapod!

A se lua de piept (sau de cap) cu cineva (Pop.) = A sări la bătaie. A se certa în mod violent cu cineva:

Apoi, văzând că oamenii numai prin hambare scotocesc, s-a repezit el singur la vătășelul Lazăr și l-a luat de piept, să-l dea la o parte, ca să poată intra în casă. (LIVIU REBREANU)

A doua zi de dimineață, bogatul, văzându-și vita moartă, sări cu gura mare asupra săracului, îl luă de piept și cu el târâș se duse la curtea boierului, să le facă judecată. (P. ISPIRESCU)

Tot beu până se-mbată / Și apoi se ieu de cap. (ȘEZĂTOAREA, I)

A se lua dragi = A se îndrăgosti:

Din ziua aceea, fata și băiatul s-au luat dragi și erau nedespărțiți în fiecare zi.

A se lua după cineva (sau după ceva) = a) A porni (și a merge) în urma cuiva (sau a ceva), a se ține de...:

Petrache... năvăli în crâșmă. Părintele Ștefan se luă după el. (MIHAIL SADOVEANU)

Cum îl vede trecând, se ia după el și-l apucă de haină. (I. A. BASSARABESCU)

Se ia după moșneag și cât colea mergea în urma lui. (ION CREANGĂ)

b) A porni împreună cu cineva, însoțindu-l la drum; a se alătura cuiva, a se întovărăși cu cineva:

Flămânzică... se ia după Harap-Alb și pornesc tustrei înainte. (ION CREANGĂ)

c) A fugi după cineva (pentru a-l ajunge, a-l goni, a-l prinde); a urmări, a alunga, a fugări:

După vânător se luase un alt porc și mai năprasnic. (P. ISPIRESCU)

Cânele începe a alerga prin pădure și se ia după un ied sălbatec. (C. NEGRUZZI)

d) A porni undeva, orientându-se după cineva sau după ceva; (fig.) a imita pe cineva, a urma sfatul cuiva, a se conforma, a asculta de..., a ține seamă de...:

Voi, fetele, niciodată să nu vorbiți singure noaptea cu flăcăii, nici să vă luați după dânșii, că iată ce pățiți. (I. G. SBIERA)

O povățui să se ia după drumul robilor. (P. ISPIRESCU)

Moșneagul... se ia după gura babei. (ION CREANGĂ)

A se lua în (sau de) gură (cu cineva). v. **gură.**

A se lua în goană cu cineva = A se lua la întrecere din fugă cu cineva:

Avea... o fată slujitoare care se lua în goană cu ogarii. (P. ISPIRESCU)

A se lua la (sau de) vorbă cu cineva = A intra în vorbă cu cineva:

Cauza părăsirii locurilor natale din Țara-Mumă băștinașii n-o știau, dar nici veniții nu se luau de vorbă cu nimeni în această privință. (GH. MATCIN)

Când am auzit de numele lui Kamenski și de bătălia din alți timpî, m-am apropiat și m-am luat cu polcovnicul la vorbă. (ION GHICA)

A se lua la ceva = A se îndemna la ceva:

Când se întâlneau, cele două prietene se luau la bârfit și vorbeau ore în șir.

A se lua la prinsoare = A se prinde rămășag, a paria:

Oamenii se luau la prinsoare că nici în cer nu se găsea o mai mare frumusețe. (P. ISPIRESCU)

A se lua pe (sau **în, după**) **urma** (sau **după urmele**) (**cuiva** sau **a ceva**) sau **a lua urma** (**cuiva** sau **a ceva**). v. **urmă**.

A se lua (cu cineva) la trântă = A se lupta (cu cineva) corp la corp:

Acești nelegiuîți... îl silea să se ia la trântă cu dânșii. (P. ISPIRESCU)

Ne-am luat doar la trântă, că eu sunt cel mai tare la trântă, și m-au pus băieții să mă înfrunt cu ea. (MIRCEA ELIADE)

A și-o lua în cap = A se obrăznicii. A se crede mai important, mai valoros decât este în realitate:

Ți-ai luat-o-n cap, hai, vrei „mălai”?! Prost, mă, de dai cu băta-n baltă! cobori la prima haltă. (FLORENTIN SMARANDACHE)

Copilul și-a luat-o în cap și nimeni nu se mai putea înțelege cu el.

A(-i) lua (sau **a-i tăia**) **cuiva respirația** (Pfm.) = A provoca cuiva o emoție mare:

[...] am avut surpriza să descoperim intrarea într-un subteran care, pe moment, mie mi-a tăiat respirația. (FLORIN LOGREȘTEANU)

Tensiunea conflictului și jocul actorilor ne-au luat respirația.

A(-i) lua cuiva cuvântul (Pfm.) = A întrerupe:

Inginerul a trebuit să-i ia cuvântul, deoarece se abătea de la subiect.

A(-i) lua cuiva maul. v. **mau**.

A(-și) lua (sau **a apuca**) **câmpii**. v. **câmp**.

A-i lua (sau **a-i tăia**) (**cuiva**) **apa de la moară**. v. **moară**.

A-i lua (sau **a-i tăia, a-i curma**) (**cuiva**) **piuitul** (sau **piuita**). v. **piuit**.

A-i lua ciuful (sau **părul**) **foc cuiva** (Pop.; fig.) = A fi bătut foarte rău:

El l-a tot amenințat pe clopotar că dacă nu se astâmpără o să-i ia părul foc într-o zi.

A-i lua cuiva comanda = A înlătura pe cineva de la comanda unei unități militare. (Pex.) A înlătura pe cineva de la un post de răspundere:

Marele Cartier General neînsușindu-și atunci aceste păreri ale generalului Culcer, i-a luat, în seara de 10 octombrie, comanda Armatei [...] (PÂRVU BOERESCU)

Totuși Cantemir nu i-a luat comanda lui Velicico după atâtea insuccese. (DAN BĂDĂRĂU)

A-i lua cuiva mințile (Pfm.) = A face pe cineva să-și uite judecata:

Ți-a luat mințile, bătrâne, aia e. (MIHAI BENDER)

A-i lua cuiva ochii, vederile (sau **vederea**), **văzul** sau **luminile** (Pfm.) = A atrage privirea cuiva, orbindu-l prin frumusețe sau strălucire. A impresiona puternic pe cineva. A ului, a zăpăci:

Un pat cu totul și cu totul de aur, împodobit cu pietre de rubin, smarand și diamant cât pumnul de mari, care străluceau de-ți lua ochii. (SPIRIDON POPESCU)

Pe țol, toarnă o movilă de galbeni, cari străluceau la soare de-ți luau ochii. (ION CREANGĂ)

A-i lua cuiva perdeaua de pe ochi = A face pe cineva să înțeleagă, să vadă clar:

Scăpase brusc de o povară apăsătoare. I se luă perdeaua de pe ochi. (IULIAN CIOCAN)

A-i lua cuiva porumbul de pe foc. v. **porumb**.

A-i lua (cuiva) vopseaua. v. **vopsea.**

A-l lua (pe cineva) dracul (sau **dracii, mama dracului, toți dracii, naiba**). v. **drac.**

A-l lua (sau **a-l scăpa**) **gura pe dinainte** = A se destăinui fără voie. A spune un lucru pe care mai târziu regretă că l-a spus:

[...] iar foaia oficială a Rusiei publică „bugetul administrației civile a provinciilor ce se vor ocupa în vremea războiului”. Adică, cum îl ia pe om gura pe dinainte,... câteodată rușii uită că e vorba de o ocupație pacifică a Bulgariei. (MIHAI EMINESCU)

Gura păcătosului adevărul vorbește. / Și-a pierdut cumpătul ca găina umbletul. / L-a luat gura pe dinainte. / Minciuna are loc și ea pe unde se trece. (ANTON PANN)

A-l lua pe „nu” în brațe (Fam.) = **a)** A refuza categoric să facă un lucru:

Recunoscuse ca un prost șmecheria în loc să-l ia pe nu în brațe. Se crezuse invulnerabil în fața Almei [...] (EUGEN PATRICHE)

– Nu știu nimic! – L-ai luat pe nu în brațe. O să vezi tu pe dracu la noapte, dac-o ții tot așa! (IOAN ION DIACONU)

b) A nega cu încăpățănare un lucru, chiar împotriva evidenței:

Iar dacă veni boierul acasă și află, chemă pe toți țărani care lucrau în grădină. Îi întrebă. Dar ei luară toți pe nu știu în brațe, și căuta fiecare să se scape de năpastă. (P. ISPIRESCU)

[...] iar de te-ntreabă, orice te-ar întreba, ia-l în brațe pe nu, în seara asta și mâine toată ziua și poimâine. (ION LAZU)

Numai că Pădureț l-a luat pe nu în brațe și așa a ținut-o câteva luni. (ADRIAN ALUI GHEORGHE)

A-l lua (pe cineva) ceva înainte. v. **înainte.**

A-și lua (sau, înv. **a-și răpi**) **viața** (sau **zilele**). v. **viață.**

A-și lua calea în picioare (Îvp.) = A pleca:

Și murgu-și lua calea în liniște deplină / Prin codri fără drumuri și fără de lumină. (VASILE ALECSANDRI)

A-și lua de gând. v. **gând.**

A-și lua gândul de la.... v. **gând.**

A-și lua gura de pe cineva (Pop.; fig.) = A nu mai certa pe cineva:

În cele din urmă, femeia și-a luat gura de pe fată și-a iertat-o.

A-și lua iertăciune. v. **iertăciune.**

A-și lua inima în dinți. v. **inimă.**

A-și lua măsuri (Pop.) = A se proteja:

Văzând pericolul și-a luat măsuri din timp.

A-și lua nădejdea (de... sau de la...) (Pop.) = A nu mai spera:

Călugărul, văzând că nu-i mai vine capra, începu s-o caute, și caut-o în sus, caut-o în jos, capra nicăiri. Își luase nădejdea de la dânsa, când într-o zi se pomenește cu ea. (P. ISPIRESCU)

De-a veni turturica mea înainte... ie-ți nădejdea despre mine. (ION CREANGĂ)

Ia-ți nădejdea de la mine, / Că eu nu mai știu de tine. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A-și lua numele (înv. **naștere**) (Pfm.) = A se trage din... A purta un nume care amintește de...:

Populațiile ilirice din actuala Iugoslavie și-au luat numele și limba de la triburile slave, sârbești și croate, venite din Galiția [...] (GEORGE MANU)

A-și lua o grijă de pe cap (Pfm.) = A scăpa de o grijă. A se elibera:

Bine că și-a mai luat o grijă de pe cap, căci era mereu neliniștit.

A-și lua ochii de la (sau de pe) ceva (Pfm.; fig.)
= A se uita în altă parte:

De când a intrat în cameră, femeia și-a luat ochii de la copii.

A-și lua pălăria (din sau de pe cap) = A saluta:

Intră înăuntru și nici nu-și luă pălăria de pe cap. (I. POP-RETEGANUL)

A-și lua poalele-n brâu (Reg.) = A depăși orice limită:

Popa Buligă, deși era bătrân, dacă vede că ni-i treaba de-așa, unde nu-și pune poalele antereului în brâu, zicând: – Din partea mea, tot chef și voie bună să vă dea Domnul, fiilor, cât a fi și-ți trăi! (ION CREANGĂ)

Furtună dorea ca preotul să se distingă prin activitate pastorală, iar politica de partid s-o lase pe seama altora. «N-aș vrea să văd pe preot punându-și poalele în brâu – scria el – și ca agent electoral să pornească la înșelat, la corupt, la furat conștiințele». (<http://www.seminaruldorohoi.ro/>)

A-și lua rămas-bun, ziua bună etc. (Pfm.) = A se despărți de cineva, rostind cuvinte de rămas-bun:

Atunci Făt-Frumos își luă ziua bună de la părinți, ca să se ducă, să se bată el singur cu oștile împăratului, ce-l dușmănea pe tată-său. (MIHAI EMINESCU)

Claudia și-a dat seama că Stăncuță n-a vrut să fie martorul acelui moment, adică cel în care ne vom lua rămas-bun, și și-a lăsat capul pe umărul meu [...] (NICOLAE SIRIUS)

A-și lua rândul (Pop.) = A se așeza în șir:

El a fost obligat să-și ia rândul după ultimul venit.

A-și lua seama (sau de seamă) sau (reg.) **a trage de seamă**. v. **seamă**.

A-și lua tălpășița (sau **catrafusele**) = A părăsi repede un loc în care prezența sa nu este dorită; a o șterge:

– Hai, gata ești? Ia-ți tălpășița! (ION CREANGĂ)

Noi însă, cu toate blestemele lui, mai punându-i în alte nopți câteva poște și făcându-i-se tălpile numai o rană, a fost nevoit să-și ia tălpășița spre Humulești [...] (IDEM)

Ba mai bine-ți caută de nevoi și-ți ie tălpășița până nu vine neneaca ca să te deie de urechi afară. (VASILE ALECSANDRI)

A venit s-o îngroape și iar își ia tălpășița. Cică are muiere și copchii la țara lui. (DUILIU ZAMFIRESCU)

A-și lua timp (Pop.) = A-și face timp pentru a îndeplini ceva:

Și-a luat timp ca să mai curețe prin curte.

A-și lua traista și ciubucul (Reg.) = Se spune despre un om foarte sărac, atunci când părăsește un loc:

Bietul om și-a luat traista și ciubucul și-a plecat unde a văzut cu ochii.

A-și lua vorba înapoi. v. **vorbă**.

A-și lua zborul = A porni în zbor, a zbura. (Fig.) A se depărta foarte repede, a fugi:

Murgu-și lua zborul în liniște deplină / Prin codrii fără drumuri și fără de lumină. (VASILE ALECSANDRI)

Îa-l de unde nu-i (Pfm.) = Se spune despre ceva care nu se află la locul lui:

Însuși împăratul bănuia aceasta, și ar fi dorit ca să-l mai întâlnească o dată, să-i mulțumească. Dară ia-l de unde nu e. (P. ISPIRESCU)

Ajunsă în compartiment [fata] găsi poșeta deschisă, iar portofelul cu biletul și banii, ia-l de unde nu-i! (LULU MODRAN)

L-a luat dracul (sau **mama dracului, naiba**) (Pfm.) = Se spune atunci când cineva se află într-o situație critică. (Pfm.) Se spune atunci când cineva este la capătul puterilor în urma unui efort fizic foarte mare:

Pe Slavik, cel bănuitor și înciudat deopotrivă, l-a luat dracul, pe pocitania făurită într-un clistir de rase, religii și apucături imposibil de amestecat altcumva [...] (CORNEL IVANCIUC)

Nu le-am furat [cărțile]. Am muncit pentru ele de mi-au sărit ochii, am crăpat de foame pentru ele, m-a luat dracul pentru ele! (PLATON PARDĂU)

Nu mă lua așa (Pop.) = Nu-mi vorbi în felul ăsta nepotrivit:

– *Nu mă lua așa, căci din ale mele nu poți să mă scoți, grați dânsa așezată.* (IOAN SLAVICI)

Parcă a luat în arendă vorba (Pop.; fig.) = Se spune despre cineva care nu lasă și pe alții să vorbească:

Nu era de chip să mai vorbească cineva, de parcă primarul a luat în arendă vorba.

LUARE

Luare în considerare (sau **în considerație**) = Atenție acordată unei circumstanțe, punctului de vedere al cuiva etc.:

Desigur că de multe ori, mai ales atunci când procesul economic supus modelării trebuie considerat pe o perioadă de termen lung, este necesară și luarea în considerare a influenței modificării prețurilor. (CONSTANTIN ANDERCA)

În realizarea sistemului conceptual operațional se iau în considerație trei cerințe [...] (ILIE BĂDESCU)

LUCERNĂ

A scăpa în lucernă (Pop.) = A se îmbăta:

Dacă-l scăpau în lucernă de dimineață, omul nu mai făcea nimic în ziua aceea.

LUCI

A-i luci ochii departe (Pfm.) = A dori altceva decât ceea ce i se oferă: *Femeia era îngândurată și-i luceau ochii departe.*

LUCIU, -IE

A fi sărac luciu (Pop.) = A fi foarte sărac:

L-a băgat în judecăți... și l-a lăsat sărac luciu. (BARBU DELAVRANCEA)

Sărăcie lucie = Sărăcie totală, desăvârșită:

N-au nici de unele. Sărăcie lucie. Podul gol, staulul gol. (ION PAS)

Mai trecu ce trecu și amândoi bătrânii dară ortul popii, rămâind în urma lor casa toacă și o sărăcie lucie. (P. ISPIRESCU)

Măi! Dar ce sărăcie lucie pe aici pe la rai, zise Ivan. (ION CREANGĂ)

LUCRA

A lucra (pe cineva) în foi de viță (sau **pe la spate**) (Pfm.) = A unelti împotriva cuiva cu multă șiretenie, fără ca cel vizat să simtă:

Toată lumea își amintea cum îl «lucrase în foi de viță» pe Tudor Vladimirescu... în acele luni din 1821. (CAMIL PETRESCU)

Dar serviciile secrete i-au lucrat în foi de viță. (MARIAN OPREA, VIOREL PATRICHI)

Cornea fusese lucrat de Berzovici pe la spate și ajunsese acolo nevinovat! (MARCEL SECUI)

A nu avea ce lucra = A face un lucru care trebuia sau poate fi evitat:

Într-o zi, fiind Irinuca dusă în sat și având obicei a șede uitată, ca fata vătămanului, noi n-avem ce lucra? (ION CREANGĂ)

Și bădița Vasile n-are ce lucra ? – Hai și noi, măi băieți, să dăm ajutor la drum. (IDEM)

LUCRARE

A pune în lucrare = A începe efectuarea, executarea, a pune în practică:

Câta deci vreme cu prilej să-și puie în lucrare cugetul său. (P. ISPIRESCU)

Legiuri înțelepte și prevăzătoare, pe care le și pune în lucrare o sistemă de administrațiune regulată ca ceasornicul. (AL. ODOBESCU)

Poate ar fi mai întârziat a-și pune în lucrare planul. (C. NEGRUZZI)

Ca fanariot născut în ulițele cele strâmte ale Fanarului, unde se urzesc și se pun în lucrare cele mai întunecoase intrigi ce au ruinat Imperiul greco-roman, el moștenise din naștere un mare talent de intrigă și de lingușire; (NICOLAE FILIMON)

LUCRU

A avea de lucru (sau **de treabă**) = **a**) A avea un loc de muncă:

El nu mai avea de lucru, căci s-a închis fabrica.

b) A fi ocupat:

Tu, de socoți că ai de treabă acolo, stai și drege și lucrează cum te pricepi. (ION GHICA)

A avea de lucru (reg. **a avea lucru**) = **a)** A avea treabă, a fi ocupat:

Am lucru cu caii. (I. POP-RETEGANUL)

Știu că are să aibă de lucru la noapte. (ION CREANGĂ)

b) (Reg.) A avea de furcă (cu cineva):

Vedeau cu cine are de lucru. (I. POP-RETEGANUL)

Cu dânșii să am eu de acuma de lucru? (I. G. SBIERA)

A da de lucru = **a)** A da cuiva ceva să muncească:

Se năimi [(înv. și pop.) a (se) angaja, a (se) tocmi pentru o muncă plătită] argat la un om din satul său, care nu-i dederă alt de lucru decât să păzească patru cai. (POP.)

Așa că nu numai fiecăruia lucru, ci și naturii întregi Dumnezeu i-a dat de lucru, adică a așezat-o în lucrarea ei anume. (ILIE BĂDESCU)

b) (Pex.) A crea dificultăți cuiva:

Strângerea recoltei i-a dat mult de lucru, apoi și Smărăndița era la început preocupată de luarea în posesiune a mecanismului căsniciei, și avea nevoie de un timp și pentru restabilirea echilibrului său sufletesc. (CONSTANTIN STERE)

Exercițiul i-a cam dat de lucru...

A fi în lucru = A fi în curs de fabricare. (D. opere literare sau științifice) A fi în curs de elaborare:

Când a sosit lotul nostru, barăcile erau în lucru. (ADRIAN OPRESCU)

Tratatul de istorie era în lucru de câțiva ani.

A nu avea de lucru = **a)** A nu avea, a nu găsi ce (sau unde) să muncești, a nu fi ocupat:

Ea n-a mai avut de lucru și a intrat în șomaj.

b) A nu avea de făcut altceva mai bun decât un lucru nepotrivit, nelalocul lui:

– Nu ai de lucru? De ce nu-ți vezi de treaba ta?

A pune (pe cineva) la lucru = A sili (pe cineva) să muncească:

Chirică atunci... într-o clipă adună toată drăcimea și-o pune la lucru pe câmp. (ION CREANGĂ)

A scoate (sau **a aduce**) **lucrul la cap(ăt)** = A ajunge la un rezultat satisfăcător:

Asta-i o treabă foarte grea și mare lucru să fie ca s-o putem noi scoate la capăt. (ION CREANGĂ)

Un bun ardelean este un om care duce un lucru până la capăt. (CORNEL MIHAI UNGUREANU)

A se pune pe lucru (sau **a se apuca de lucru**) = A începe să muncească, dându-și tot interesul:

Strigă deși știu că, îndată ce se vor pune pe lucru la rândul lor, are să se scoale opozițiunea celorlalți în contra lor [...] (ION GHICA)

A se scutura (sau **a-și spăla**) **mâinile de un lucru** = A refuza asumarea responsabilității pentru o faptă:

Când era de muncit mai mult, ea își spăla mâinile și dusă era.

A(-i) scăpa un lucru printre degete = A nu reuși într-o întreprindere:

Jupânul era bun, era cinstit, da' de... două chei la o tejghea... două mâni în parale... douăzeci de degete în firfirici... patru buzunare și două socoteli... Cine știe!... Din greșeală... banii sunt mici... ușor îți scapă printre degete... ba în buzunar... în pungă... în căptușeala hainei... (BARBU DELAVRANCEA)

A-și face de lucru (cu cineva sau cu ceva) = **a)** A-și pierde vremea cu o treabă lipsită de importanță; a părea că lucrează:

Simina își făcea mereu de lucru prin șopron. (IOAN SLAVICI)

b) A-și pierde vremea cu o persoană care creează dificultăți:

Văzându-l cu ce-și face el de lucru, l-a întrebat. (ȘEZĂTOAREA, V)

c) A-și crea singur încurcături:

– Priceput, Măria ta, zise moșneagul, și apoi își luă rămas bun și porni încetișor către casă, gândindu-se: Mi-am făcut de lucru cu dracul. (I. POP-RETEGANUL)

Și-a făcut singur de lucru, luându-și tovarăș de drum un om așa de sucit.

Bun lucru (Înv.) = Formulă de salut:

– „Bun lucru, jupâneasă Joi, / Bun lucru!” zice el din tindă, / Și-atuncea poc! cu fruntea-n grindă / Și-fulger, trăsnete și ploi! (G. COȘBUC)

Frumos, lucru mare = Foarte frumos:

Împăratul își împlini pofta inimei lui. El dorise, vezi, să-și cunune toți copiii într-o zi, și așa și făcu. Era vesel împăratul pentru aceasta, cât un lucru mare. (P. ISPIRESCU)

Lucru de nimic (sau, rar, **nimică**) = Ceva fără însemnătate:

Atâta răs pentr-un lucru de nimic... începea să-l indispuie. (AL. VLAHUȚĂ)

Lucru rău (sau **prost**) **nu piere** (Fam.) = Se spune unei persoane (sau despre o persoană) de care suntem nemulțumiți sau care nu e bună de nimic:

Dumnezeu să odihnească pe moș Tandură și pe tovarășul său! Și, vorba ceea: Lucrul rău nu piere cu una, cu două. (ION CREANGĂ)

Mare lucru = (De obicei cu valoare exclamativă sau ironică) Ceva vrednic de mirare, fapt extraordinar, minunat:

Întreab-o când a văzut întâi pe Alexandru și, dacă o ști, mare lucru. (MIHAIL SADOVEANU)

Asta-i o treabă foarte grea și mare lucru să fie, ca s-o putem noi scoate la capăt. (ION CREANGĂ)

Nu-i lucru curat. v. **curat**.

Se vede lucru = Se deduce:

Se vede lucru că nici tu nu ești de împărat, nici împărăția pentru tine. (ION CREANGĂ)

LULEA

(**A fi**) (**cu capul**) **lulea** = A fi amețit, zăpăcit (de băutură):

Trebuie să fii lulea ca tine ca să nu pricepi. (DUILIU ZAMFIRESCU)

Câte un mitocan cu capul lulea de vin își făcea de vorbă cu păreții. (MIHAI EMINESCU)

A ajunge pe drumuri sau **la** (ori **în**) **sapă de lemn** ori (reg.) **la lulele** sau **la mucuri de țigări**. v. **ajunge**.

A da (sau **a turti**) (**cuiva**) **luleaua în** (sau **sub**) **nas** (Reg.) = A disprețui, a nesocoti:

Nu-ți mai caută-n obraz, îți dă cu luleaua-n nas. (ANTON PANN)

A fi (sau **a se face**, **a se îmbăta**) **lulea** (Pfm.) = A se îmbăta foarte tare:

Când am ajuns acasă la Mihai am mâncat, am băut vreo 4 litri de bere, apoi mi-a făcut cunoștință cu țuica românească. M-am îmbătat lulea și m-am culcat. (<http://www.freerider.ro/>)

A fi beat (sau **făcut**) **lulea** (Pfm.) = A fi foarte beat:

După câteva pahare, meșterul s-a făcut lulea și abia mai vorbea.

A fi îndrăgostit (sau **amorezat**) **lulea** (Pfm.) = A fi foarte îndrăgostit:

ZÂNA: Adică înamorat? ZMEUL: Înamorat lulea. ZÂNA: Lulea? (VASILE ALECSANDRI)

Numai că omul era îndrăgostit lulea de o fată și nu avea ochi pentru altcineva. (ALINA NEDELEA)

A sosit frate-meu la București, amorezat lulea și solicitând permutarea în regimentul de dorobanți ai Brăilei, pentru ca să se statornicească alături cu viitoarea sa soție. (MIHAI EMINESCU, VERONICA MICLE)

A fura (sau **a apuca, a lua, a prinde, a pupa, a turti**) **luleaua neamțului** (cu zale cu tot), **a se lua cu luleaua lui Dumnezeu** sau **a se afuma cu luleaua** (Pop.) = A se îmbăta:

Cam lua el, nu-i vorbă, luleaua neamțului sâmbătă seara și nu se trezea până luni. (CEZAR PETRESCU)

Cu toată depărtarea la care se afla, nu era greu de ghicit că luase de dimineață „luleaua neamțului”. (PANAIT ISTRATI)

A nu-i arde cuiva nici luleaua = A-i merge cuiva foarte rău:

De ani buni, lor un le mai ardea nici luleaua și o duceau de azi pe mâine.

A scoate luleaua de la ciubuc = A-și schimba atitudinea. A se înfuria:

Da, mă gogule, i-am răspuns și eu, cată-ți de drum până ce nu scot luleaua de la ciubuc!... (VASILE ALECSANDRI)

A(-i) da (cuiva) luleaua prin cenușă (Pop.) = A se face de râs:

Și de data asta, femeia a dat luleaua prin cenușă și s-a înroșit la față.

LUMÂNARE

A căuta (pe cineva sau ceva) cu lumânarea (Pop.) = A căuta pe cineva sau ceva cu multă insistență:

Și-o găsit gineri în sfârșit?... Slavă domnului!... că mult o mai umblat căutându-i cu lumânarea. (VASILE ALECSANDRI)

I-am căutat cu lumânarea și n-am dat de ei. (MARIA BANUȘ)

A căuta (cuiva) ceartă (sau **bătaie, pricină, vrajbă**) **cu lumânarea** = A căuta ceartă (sau bătaie) cu orice preț:

Și de astă dată se alegară de dânsul și-i cătau cearta cu lumânarea. (P. ISPIRESCU)

Așa sunteți dumneavoastră, căutați cearta cu lumânarea și pe urmă mai ziceți că alții se ceartă. (LIVIU REBREANU)

Dumneata, moșule... cauți pricină, ziua-n amiaza mare, cu lumânare. (ION CREANGĂ)

A fi cu lumânarea în mână (Pop.) = A se afla în pragul morții:

Mama stătea rezemată de perete cu lumânarea în mână. A dat deodată un țipăt – așa țipăt nu mai auzisem până atunci –, și-a podidit-o sângele pe gură. Peste câteva minute se răcise. (ZAHARIA STANCU)

A lua mucul lumânării (Reg.) = A lua puțin din ceva:

Toți s-au repezit la bunurile moștenite și el a luat mucul lumânării, dar era mulțumit în sinea lui.

A mânca mucul lumânării (Reg.) = A fi în mare pericol:

Ea se ferea să mănânce mucul lumânării, dar scăpa teafără întotdeauna.

A muri (sau **a se stinge**) **fără lumânare** (Pop.) = A muri pe neașteptate:

Poți să-l întinzi pe perini de mătase, să-i aprinzi o mie de lumânări, dacă a murit fără lumânare, n-o să-ți vie oameni la priveghie [(pop.) veghere a unui mort noaptea înainte de înmormântare] și popii n-au voie să-l prohodească [...] (IOAN SLAVICI)

Floarea se cutremură, se închină și zise: – Aprinde fuga o lumânare!... Doamne ferește! A murit ca un păgân, fără lumânare! (LIVIU REBREANU)

A o căuta cu lumânarea. v. **căuta.**

A se arde ca musca la lumânare (Pop.) = A se înșela:

Nu mai fi așa sigur c-o să te arzi ca musca la lumânare.

A ține (cuiva) lumânarea (Pop.) = A veghea pe cineva în momentul morții, ținându-i lumânarea aprinsă:

În ceasul morții lui a sosit o fică a sa, nechemată de nimeni, și i-a ținut lumânarea plângând la căpătâi [...] (PAISIE OLARU)

A umbla cu lumânarea (după)... (Pop.) = A insista mult într-o acțiune:

[...] *convertit la fronda avangardei, umblând cu lumânarea după nou și pârjolind totul, în cale.* (MONICA SPIRIDON)

A-i sufla (cuiva) în lumânare (Pfm.) = (A pricinui sau) a dori cuiva moartea:

Îl ura din ziua ceea pe pădurar și mereu căuta să-i sufle-n lumânare.

A-și mânca lumânarea cu feștilă cu tot (Pop.) = A-și pierde onoarea:

N-a făcut bine ce-a făcut, căci și-a mâncat lumânarea cu feștilă cu tot și i-a dezămăgit pe toți.

Nici să-l (sau să mă, să ne etc.) pici cu ceară (sau cu lumânarea). v. **pica**.

LUME

A (a)dormi ca dus de pe (sau din) lume = (A dormi sau) a adormi foarte adânc:

Bietul moșneag, cum era și bătrân și obosit de cale, cum puse capul pe așternut, cum adormi ca dus din lume. (I. POP-RETEGANUL)

A ajunge (sau a fi) de râsul (sau de minunea) lumii (Pfm.) = (A ajunge sau) a fi într-o situație degradantă. (Pfm.) A se face de râs:

Din această pricină, și fiind și săraci, unchiașul cu mătușa și copiii lor ajunseră de râsul tuturor megiașilor din sat. (P. ISPIRESCU)

Mare noroc că Dumnezeu nu le-a hărăzit decât un singur copil. Dacă ar fi venit mai mulți poate c-ar fi ajuns de minunea lumii... (LIVIU REBREANU)

Adică să fi vrut flăcăul să-și bată joc de Ana și s-o lase pe urmă de râsul satului? (IDEM)

Da' nu s-o făcut ea de minunea lumii povestindu-i asta lui P., despre care nu știa că-i doctor? (MARTA PETREU)

A face lumea dragă (Reg.) = A face farnece, sub pretextul de a procura cuiva fericirea:

Fata a mers și la o bătrână din sat să-i facă lumea dragă.

A fi de beleaua lumii. v. **belea**.

A fi în (sau pe, ori a trăi pe) lume (Pop.) = A fi în viață. A exista:

Dacă omul își pierde credința el poate trăi în lume, dar nu va putea nici s-o organizeze, nici s-o fondeze. (ILIE BĂDESCU)

A fi în rând cu lumea (Pfm.) = A fi ca ceilalți oameni. (Pfm.) A fi așezat, chibzuit:

Eram măcar în rând cu toată lumea. (LULU MODRAN)

Că eu, ca bunică, trebuie să o știu pe fată-n rând cu lumea... (AURORA LIICEANU)

A fi om (sau femeie) de lume = A-i plăcea societatea și petrecerile:

Atunci eram om de lume, / Acuma sunt procuror, / Ce am făcut ca om de lume / Nu o fac ca procuror. (C. NEGRUZZI)

Ieșisem de mult din lumea socială și readaptarea se făcea cu multă dificultate. Mai ales că niciodată n-am fost ceea ce se numește un foarte bine educat „om de lume”. (ADRIAN MARINO)

Veronica, intrând în rolul ei de femeie de lume, obișnuită cu eticheta, îi pofti să șadă. (FLORINA ILIS)

A fi pătruns de-ale lumii (Reg.) = A avea experiența vieții:

El le știa pe toate și se vedea că era pătruns de-ale lumii.

A ieși la (sau în) lume (ori **a scoate capul în lume**) (Pop.) = **a**) A intra în societate. A lua contact cu oameni și relații noi:

Coseau, mai toată vremea, la gherghef, în liniștea odăilor pline de miresme de gutui și de odogaci, fără să iasă în lume și fără să întrebe cineva de dânsle. (ION GRĂMADĂ)

N-avea să scoată capul în lume Sultânica, ea, care, de bună ce era, și-ar fi dat și duminatul din gură. (BARBU DELAVRANCEA)

b) (Reg.) (D. flăcăi și fete) A se prinde pentru prima dată în horă:

Fata era neliniștită, căci ieșea în lume și ea la prima horă de după sărbătorile Crăciunului.

A ieși la lume = A ajunge la un loc larg, deschis:

(Fig.) *Ah ! unde-i vremea ceea când eu cercam un vad / Să ies la lumea largă.* (MIHAI EMINESCU)

A lua lumea de-a lungul (și de-a latul) (sau **a umbla prin lume** ori **a cutreiera lumea**) (Pop.) = A călători mult și în locuri diferite. A colinda, a cutreiera:

Avea cum s-o știe, el care cutreierase țara de la un cap la altul și știa pe dinafară aproape toate baladele noastre populare. (PANAIT ISTRATI)

A nu mai ști de lume dragă (Reg.) = A nu mai fi fericit:

Ea nu mai știa de lume dragă și nu mai vorbea cu nimeni.

A nu ști pe ce lume e (sau **se află**) = **a)** A nu avea conștiința clară. (Fam.) A nu ști nimic din ceea ce se întâmplă în jurul lui. (Fam.) A fi foarte aiurit:

O frângea, o frământa de nu mai știa pe ce lume e și nici cum o mai cheamă. (CAMIL PETRESCU)

Dar Tudor era un gogoman care nu știa pe ce lume trăiește. (DAN LUNGU)

b) (Fam.) A fi foarte fericit:

Ficiorul nostru de împărat nu mai știa pe ce lume e de fericit, alături de o nevastă atât de frumoasă [...] (POEZII ȘI BASME POPULARE din CRIȘANA ȘI BANAT)

A o duce ca vai de lume (Arg.) = A avea o situație materială precară:

[...] *să-ți faci și tu rost aici ca toți megiașii, nu mai hoinări prin a lume, ca să nu ajungi fără niciun câpătai, ca vai de lume.* (P. ISPIRESCU)

A purta lumea pe degete = A induce în eroare; a-și bate joc de oameni:

Of! crăișorule! crede-mă, că să aibi tu puterea mea, ai vântura țările și mările, pământul l-ai da de-a dura, lumea aceasta ai purta-o, uite așa, pe degete, și toate ar fi după gândul tău. (ION CREANGĂ)

Să-i strâmbi gâtul oleacă, să se învețe ea de altă dată a mai purta lumea pe degete. (IDEM)

A se bate pe (sau **peste**) **burtă cu toată lumea** (sau **cu cineva**). v. **bate**.

A se duce (sau **a fugi, a pleca**) **în lume** (sau **în toată lumea, în lumea largă**) (ori **a-și lua lumea în cap**) (Pfm.) = A pleca departe, fără a se știe unde, de obicei pentru a scăpa de un necaz; a pleca în lume:

În sfârșit, s-a hotărât a se duce în toată lumea, să-și caute bărbatul. (ION CREANGĂ)

Apoi pleacă iar în lume năzdrăvanul cel voinic. (MIHAI EMINESCU)

Hai ș-om fugi în lume, / Doar ni s-or pierde urmele / Și nu ne-or ști de nume. (IDEM)

De urât m-aș duce-n lume, / Dragostea capu mi-l pune. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Ce-i pasă lui?... Mă duce-n lumea largă! / Nici zmeul din poveste nu-l întrece. (ȘT. O. IOSIF)

În urma lor acasă se bocea împăratul, împărăteasa și frații fetei, de-ți venea să-ți iei lumea în cap. (P. ISPIRESCU)

– *Omul cât poate tot rabdă, că altfel ar trebui să-ți iei lumea-n cap! observă Serafim Mogoș, amărât.* (LIVIU REBREANU)

A se duce fiecare în lumea lui (Pop.) = A-și vedea fiecare de treburile sale:

Pe urmă m-am dus în lumea mea cu Ioniță. Atâta am avut și eu drag pe lume, și m-am dus cu el. (MIHAIL SADOVEANU)

A se duce în lumea albă (Pop.) = A se duce departe, ca să nu-i dea cineva de urmă:

N-a mai știut nimeni de numele ei, căci femeia s-a dus în lumea albă de vreo câțiva ani.

A se duce pe lumea cealaltă (Pop.) = A muri:

Iară d-al de dreptul comun, probe insuficiente, amânări, cestiuni de apreciere, contestații și câte nagode toate, plăsmuindu-se în creierii lor, se fac una cu aburul ce iese dintr-înșii la ceasul morții, și așa amestecat se duce pe lumea cealaltă ca un fum ieșit din fel de fel de mirodenii. (P. ISPIRESCU)

A se hârși cu lumea. v. **hârși.**

A se lua (sau **a se da**) **după lume** (Reg.) = A face cum fac alții:

El nu voia să se ia după lume și făcea numai cum știa.

A umbla prin lume (sau **a cutreiera** (**toată**) **lumea**) = A călători mult și în locuri diferite, a umbla de colo-colo, a colinda:

Sunt nevoit să cutreier toată lumea. (P. ISPIRESCU)

Când te-i sătura tu de umblat prin lume, atunci să vii să slujești și la poarta mea. (ION CREANGĂ)

A(-și) lua lumea (sau **averea**) **în cap** (sau **în traistă**) (Pfm.) = A pleca departe, spre a-și găsi condiții de viață mai bune:

Desperat era să iee lumea-n cap – când deodată vede răsărind din fundul mării cei șapte cai, mușcați de-o mulțime de raci. (MIHAI EMINESCU)

– Te omor! Să știi că te omor! striga el. Mai bine să-ți iei lumea-n cap! (PANAIT ISTRATI)

Ciobănașul, un flăcăiandru chipeș și tras ca pân inel, dacă văzu că nu mai vine fata pe acolo, își luă și el lumea în cap, și se duse în altă parte [...] (P. ISPIRESCU)

A-i fi (cuiva) lumea dragă (sau **dragă lumea**) = **a)** A-i fi dragă viața, a-i plăcea să trăiască:

Tuturor li-i dragă lumea. (JARNÍK-BÎRSEANU)

b) A avea multă plăcere să..., a fi foarte plăcut să...:

Fata împăratului se făcu un flăcău de-ți era dragă lumea să te uiți la el. (P. ISPIRESCU)

A-i părea lumea vânătă (Pop.) = A fi foarte trist:

De când i-a murit nevasta, bărbatului îi părea lumea vânătă.

Că (doar) nu piere lumea (sau **târgul**). v. **pieri.**

Când ți-e lumea (sau **viața**) **mai dragă** = Când te simți mai bine. Când nu te aștepți:

Te trezești cu o criză de nervi când ți-e lumea mai dragă. (IRINA PETREA)

Cum apare nedorită și neinvitată de nimeni, atunci când te aștepți mai puțin, când ți-e lumea mai dragă! (GH. VÎRTOSU)

De-acuma era dovedit că învățătorul i-e dușman și prin urmare se credea îndreptățit să caute și el să-l lovească și încă tocmai când îi va fi lumea mai dragă. (LIVIU REBREANU)

Cât (e sau îi) lumea (și pământul) = (Mai ales însoțind un verb în construcții negative) **a)** Veșnic:

Doar n-am a trăi cât lumea. (ION CREANGĂ)

b) (După negație) Niciodată, nicăieri:

Alt stăpân în locul meu nu mai face brânză cu Harap-Alb, cât îi lumea și pământul. (ION CREANGĂ)

Mândră ca dumneata / Nu-i nime câtu-i lumea. (JARNÍK-BÎRSEANU)

În (sau **din**) **fundul lumii** sau **(de) peste lume** = (De) foarte departe:

Din fundul lumii, mai din sus, / Și din Zorit și din Apus... / Venit-au roiuri de-mpărați. (G. COȘBUC)

Lume(a) (toată) de pe lume = Mulțime nenumărată, oameni mulți (și de pretutindeni):

S-a adunat lumea de pe lume la această mare și bogată nuntă. (ION CREANGĂ)

Lumea toată de pre lume / Ne-a și pus urâte nume. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Lumea de pe lume = Totul, orice:

Pentru altul n-aș face-o, să știu că mi-ar da lumea de pe lume. (ION CREANGĂ)

Nici pentru toată lumea (sau **pentru nimic în lume**) = Cu niciun preț:

Buzduganul ista îl avem lăsat moștenire de la strămoșul nostru; și nu-l putem da nici pentru toată lumea. (ION CREANGĂ)

O lume (toată sau întreagă) = Mulți oameni, o mulțime de persoane:

O lume-ntreagă mi-a rămas în urmă / Cu goana ei pripită după viață. (OCTAVIAN GOGA)

O lume se plângea de nedreptățile ce făcea. (P. ISPIRESCU)

O lume toată-nțelegea / – Tu nu m-ai înțeles. (MIHAI EMINESCU)

Până-i lumea (Reg.) = Veșnic, pentru totdeauna. (Mai ales însoțind un verb în construcții negative) Niciodată:

Eu mă duc, mândruță, duc... / Nu mai vin până-i lumea. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Parcă toată lumea e a lui = Se spune despre cineva care este foarte fericit:

O ducea tot într-un cântec, de parcă era toată lumea a lui. (ION CREANGĂ)

Zi-i lume și te mântuie! (Pfm.) = Asta e, n-ai ce-i face!:

Zică cine-o zice și cum a vrea să zică, dar când este să dai peste păcat, dacă-i înainte te silești să-l ajungi... Vorba ceea: zi-i lume și te mântuie. (ION CREANGĂ)

LUMINA

A lumina calea (sau **drumul**) (**cuiva**) = A conduce pe cineva la plecare; a îndruma spre o țintă:

Herdelea îi lumină calea cu lampa, în vreme ce femeile îi strigară de mai multe ori să nu uite că mâine la prânz e așteptat. (LIVIU REBREANU)

A se lumina de (sau **a ploaie**) (Pop.; d. cer) = A se pregăti de ploaie:

Vântul s-a mai potolit; s-a luminat a ploaie; lumină cețoasă; începe să cearnă mărunț și-nțepos. (I. L. CARAGIALE)

A se lumina de ziuă sau (înv.) **a lumina ziua** (Pfm.) = A se face ziuă în zori. A se însenina:

Cum s-a luminat de ziuă a pornit spre Toma ca să-l nîmerească negreșit acasă, ieșind pe poartă se gândi că trebuie să lase la o parte orice șfială și să meargă de-a dreptul să-l întrebe în ce ape se scaldă... (LIVIU REBREANU)

A se lumina la față (sau **la chip**) = **a)** A se însenina la față:

După ce a aflat vestea, copilul s-a luminat la față.

b) A căpăta o expresie de bucurie:

Parcă mai crescuse, se mai îndreptase, se mai luminase la față. (PETRU DUMITRIU)

LUMINĂ

A arunca (sau **a răspândi**) **o lumină asupra unei chestiuni**. v. **arunca**.

A căuta ceartă cu lumina (sau **cu lumânarea**). v. **lumânare**.

A da lumină = A lumina:

(Fig.) *Apari să dai lumină arcatelor ferești, / Să văz în templu-i zâna cu farmece cerești.* (MIHAI EMINESCU)

A fi lipsit de lumină sau **a-și pierde lumina** (Pop.) = A nu vedea:

Omul și-a pierdut lumina într-un accident și de atunci suferă cumplit.

A ieși (sau **a scoate, a da**) **la lumină** (sau **iveală**, (înv.) **la arătare**) = **a)** A (se) arăta, a (se) vădi, a (se) da pe față, a (se) da în vileag:

Va ieși la lumină mișelia țigăncii. (POP.) *Adevărul a ieșit la lumină.*

b) A ieși cu bine (sau a scoate pe cineva) dintr-o situație grea:

*O, minune ! Iată-ne, iată, / C-am ieșit
iar la lumină.* (VASILE ALECSANDRI)

c) A deveni public, a publica, a da publicității:

*Al. Russo, Vasile Alecsandri scot la
lumină poezia poporului.* (NICOLAE IORGA)

*Poveștile unchișului sfătos m-am
hotărât să le dau la lumină, fără prefața d-lui
Odobescu.* (P. ISPIRESCU)

*Poeziile ei... vor ieși la lumină, căci am
gând să le tipăresc.* (C. NEGRUZZI)

*Pe tine eu din umbră te-oi scoate la
lumină, / Căci fosta Baba Rada de-acum e a ta
zână.* (VASILE ALECSANDRI)

**A îngriji (a păzi, a feri) pe cineva ca (pe)
lumina ochilor** (Pfm.) = A îngriji, a păzi, a feri
pe cineva cu multă grijă și atenție:

– *Tu să șezi la grajd nedezipit și să
îngrijești de calul meu ca de ochii din cap, că de-oi
veni pe-acolo și n-oi găsi trebile făcute după plac,
vai de pielea ta are să fie.* (ION CREANGĂ)

*A fost un împărat ș-o împărăteasă. Ei
aveau numai o fată și o păzea ca lumina ochilor
lor.* (P. ISPIRESCU)

A lucra la lumină = A lucra noaptea la lampă:

Toată noaptea ea a lucrat la lumină.

A nu avea parte de lumină (Pop.) = A muri
singur, fără să-i țină cineva lumânarea:

*Dacă n-a avut parte de lumânare,
rudele [mortului] împart lumânări trei ani în șir.*
(IRINA NICOLAU, CARMEN MIHALACHE)

A nu mai vedea lumina (Pfm.) = A orbi:

*Ea nu mai vedea lumina de câțiva ani și
era mereu însoțită de cineva.*

**A prezenta, a privi, a aprecia ceva sau pe
cineva într-o lumină oarecare** = A prezenta, a
privi, a aprecia pe cineva într-un anumit fel sau
dintr-un anumit punct de vedere:

*Știu că se întâmplase pe neașteptate
ceva care mi l-a prezentat într-o lumină diferită
[...]* (SILVIA CELAC)

L-a prezentat într-o lumină prielnică.
(CEZAR PETRESCU)

A pune (o chestiune) în lumină = A atrage
atenția asupra ei. A sublinia:

*[...] am mai reținut trei idei care ne vor
servi drept suport pentru capitolele următoare și
care, implicit, pun chestiunea amazonismului
într-o nouă lumină.* (ADRIANA BABEȚI)

A pune lumina sub obroc (Îrg.) = A ascunde
adevărul:

*Și cred oare salvatorii că în veacul al
XIX-lea în România vor izbuti a pune sub obroc
lumina.* (D. BOLINTINEANU)

*În ceea ce privește darul previziunii eu
știu un lucru, un principiu biblic: dacă ți s-a dat
lumina, n-o pune sub obroc! Fie că e gând poetic,
premoniție, nu ai voie să taci.* (GEORGETA
ADAM, IOAN ADAM)

A pune (ceva) într-o lumină frumoasă (sau
zdrobitoare, urâtă etc.) = A scoate în evidență
aspectele pozitive (sau negative) din viața sau
din activitatea cuiva:

*Peste câteva zile se publicau
mărturisiri, autografe, fotografii, care puneau
într-o lumină zdrobitoare tot trecutul... prin care
trecuse omul acesta.* (AL. VLAHUȚĂ)

A răsări (sau **a se arăta**) **la lumină** (sau **la
lumina zilei**) = A apărea (dintr-o ascunzătoare),
a ieși la vedere:

*Paserile își văd de hrană, găgâlicii
răsar iarăși la lumină și liniștea și pacea se lasă
peste curtea mea.* (EM. GÎRLEANU)

El la lumina zilei nu s-a mai arătat.
(GR. ALEXANDRESCU)

A scoate (pe cineva) la lumină = A scăpa de
primejdii, a scoate dintr-o încurcătură:

*O, tu zână adorată, / Scoate-ne iar la
lumină.* (VASILE ALECSANDRI)

A se face lumină în capul (sau **în mintea**) **cuiva** =
A i se lămuri cuiva ceva, a pricepe, a înțelege:

*În capul lui Rață se făcu lumină... Știu
totul, totul cum s-a petrecut.* (AL. SAHIA)

Dintr-o dată s-a făcut lumină în capul meu. Deci Martha era fetița domnului Hager, de la care cumpăram noi vin la sărbători sau când aveam musafiri! (LIDIA STĂNILOAIE)

A ține lumina (sau **lumânarea**) **cuiva** (Pfm.) =
a) A fi naș la cununia cuiva:

Niciodată n-are să-și amintească dacă el a ținut lumânarea în mână sau năunul; dacă el a băut întâi din paharul cu vin sau Odeta. (CEZAR PETRESCU)

b) A asista la moartea cuiva, punându-i în mână o lumânare aprinsă:

[...] și i-a ținut lumânarea plângând la căpătâi: „Scumpul meu tată, scumpul nostru!”. *Era de 73 de ani. Dumnezeu să-l ierte!* (PAISIE OLARU)

A vedea lumina tiparului (sau **a ieși de sub tipar**) (D. texte, scrieri) = A tipări:

Vede lumina tiparului prima variantă a romanului „Manoil”. (D. BOLINTINEANU)

După 1990 cărțile lui aveau să vadă lumina tiparului una după alta. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

A vedea lumina zilei = **a)** A fi înzestrat cu simțul văzului:

Și el îmi dete ochii să văd lumina zilei. / Și inima-mi umplut-au cu farmecele milei. (MIHAI EMINESCU)

b) (Fig.) A se naște:

Pentru că tu aparții acestei insule unde ai văzut lumina zilei. (PETRU DEMETRU POPESCU)

Creangă a văzut lumina zilei la Humulești.

A-i fi (cuiva) drag ca lumina ochilor (Pfm.) =
A-i fi cuiva foarte drag:

Frică i-a fost de o eventuală ridicare a țăranilor numai din pricina fetelor pe care le iubea ca lumina ochilor și-i era să nu se întâmple să se năpustească asupra lor ticăloșii, să le nenorocească pentru toată viața. (LIVIU REBREANU)

La lumina mare (Rar) = Fățiș, în mod deschis, în văzul tuturor:

A luptat pe față, cu curaj, la lumina mare, pentru libertate, contra despotismului. (ION GHICA)

La lumina... (Rar) = Cu puterea..., cu mijloace..., cu ajutorul...:

Arată-ne, la lumina talentului tău, durerile și aspirațiile societății noastre de azi. (AL. VLAHUȚĂ)

Limpede ca lumina zilei = De netăgăduit, clar, evident:

I se pare limpede ca lumina zilei, și inima lui, plină de dorința nemărginită de a câștiga procesul, îi făurește iluzii. (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

Profesorului i se păru la început limpede ca lumina zilei că o va da pe mâna justiției [...] (IOAN PETRU CULIANU)

LUNĂ¹

A crește într-o lună cât alții într-un an = A crește foarte repede:

Și cresc și se făcu mare ca brazii codrilor. Creștea într-o lună cât alții într-un an. (MIHAI EMINESCU)

LUNĂ²

A apuca (sau **a prinde**) **luna cu dinții** (și **soarele cu picioarele**) (Pop.) = A încerca realizarea unui lucru aproape imposibil sau greu accesibil:

Văzând că reușise, i se păru că apucase luna cu dinții.

A cere (și) luna de pe cer (Pop.) = A cere foarte mult:

Cu alte cuvinte, vă dau posibilitatea să-mi cereți luna de pe cer, știind că nu vă pot înlocui. (RADU DERMER)

Însă io-s bărbat galant, / Port în suflet briliant / Din vremea lui Ipsilant, / De aceea nu îți cer / Decât luna de pe cer [...] (EMIL BRUMARU)

A da (a **arunca** sau a **zvârli**) **cu barda** (cu **toporul** sau **cu pușca**) **în lună**. v. **bardă**.

A făgădui (sau **a povesti**) **câte în lună și în soare** (sau **în stele**) = A promite lucruri irealizabile:

Și le povesteau câte în lună și în soare, câți cai verzi pe pereți toți, c-un cuvânt câte prăpăstii toate. (MIHAI EMINESCU)

A fi (gravidă) într-o lună (sau **în două, trei luni**) sau **a fi gravidă în prima lună** (sau **în a doua, în a treia lună**) (D. femei) = A fi parcurs o perioadă bine determinată din cele nouă luni de sarcina:

Ea era gravidă în luna a șaptea atunci. Erau doi tineri fericiți și inocenți care nici nu bănuiau complotul pus la cale de trupurile lor bronzate și aparent sănătoase. (BOGDAN COSTIN)

A fi (o) lună ca ziua = Se spune despre o noapte foarte luminoasă:

Și cum era o lună ca ziua și mirosea liliacul... am petrecut o seară... să-l întrebi pe el. (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

Era frumos, căzuse omăt mare și o lună plină lumina ca ziua. (MIHAIL SADOVEANU)

A fi ca o lună plină (Pop.) = A fi cu obrazul (sau fața) rotund(ă) și plin(ă):

Acolo, așezată în bancă, eu mă vedeam ca la optsprezece ani, dar am făcut o fotografie. Eu sunt ființa aceea cu fața rotundă ca o lună plină? (ELENA BRĂDIȘTEANU)

A fi cu luna în cap (Rar) = A fi labil psihic:

Ai grijă, să nu fie vreunul din aceia cu luna-n cap!

A pica (a fi picat) (ca) din cer (ori **din lună, din nori, din stele** etc.). v. **pica**.

A fi un (îm)pușcă-n lună (Reg.) = A fi nebun:

Că ești un împușcă-n lună, / Drac ce apa o încheagă... / Haide vino, fii cuminte, / Dac-ai fost împușcă-n lună, / Eu am fost, adu-ți aminte / Și zglobie și nebună... (MIHAI EMINESCU)

Bre, ce împușcă-n-lună! (VASILE ALECSANDRI)

Spune-mi... despre viața ta de holtei, năzdrăvăniile voastre de-mpușcă-n-lună. (C. NEGRUZZI)

A lătra (sau **a urla**) (**precum câinele**) **la lună** (sau **la stele**, ori, rar, **în vânt**). v. **lătra**.

A promite (cuiva) (și) luna de pe cer (Pop.) = A promite (cuiva) ceva imposibil de realizat:

Au promis toată luna de pe cer și au zis că sunt niște rătăciți, și că se căiesc, și că vor să ajungă oameni cinstiți și fără prihană. (RADU CIUCEANU)

Dacă mi-ar fi promis că-mi pune în poală luna de pe cer, l-aș fi crezut cu ochii închiși. (MARIANA VARTIC)

A se schimba (sau **a fi schimbător**) **ca luna** (Reg.) = A fi inconsecvent în păreri sau în comportare:

Prostul e schimbător ca luna. (AL. BORZA)

A se uita ca la lună nouă = A fi mirat de ceva sau de cineva:

Și cum, rogu-te, putea întâlni pe cineva, când toată lumea era adunată în satul împăratului și se uita la curți ca la lună nouă; nu se puteau destul mira de ceea ce le vedeau ochii. (I. POP-RETEGANUL)

A se zări de lună = A răsări luna:

Ici-colo vrun zăvor mai sună / Începe-a se zări de lună / Și-i liniște pe drum. (G. COȘBUC)

A trăi (sau **a fi căzut**) **în (din) lună** (Fam.) = A fi rupt de realitate:

Circumstanța atenuantă pe care... o acordau acestei ființe șubrede, cu capul mare susținut pe un gât ca un vrej, trăind în lună. (CEZAR PETRESCU)

Nici nu-nțeleg, – parc-am căzut din lună./ Prin suflet simt durerea lumii toată, / Pe care însă nimeni niciodată / Nu a putut prin vorbe să mi-o spună. (DEMOSTENE BOTEZ)

A-i răsări (sau **a-i ieși cuiva**) **luna în cap** (sau **în ceafă**) (Pop.) = A cheli:

El a îmbătrânit și i-a răsărit luna-n cap.

Câte-n lună și-n stele (sau **în soare**) = De toate, de tot soiul, tot felul de lucruri:

Toată noaptea mi-a pus fel de fel de întrebări... Câte-n lună și-n stele. (EUSEBIU CAMILAR)

Cinsteau și vorbeau; mai ales Ghiță Botgros își dezlegase traista, spunea câte-n lună și-n stele. (MIHAIL SADOVEANU)

Parcă e căzut din lună (Rar) = Se spune despre cineva aiurit și lipsit de simț practic:

Te comporți ciudat, de parcă ai fi căzut de pe lună! De ce ne tot chestionezi cu tot felul de întrebări, de parcă ai fi detectiv? (GH. VÎRTOSU)

LUNECA

A se luneca cu vorba = A spune mai mult decât vrea:

Ea se luneca cu vorba tocmai atunci când nu trebuia.

A-i luneca cuiva ochii după ceva (sau **după cineva**) (Pop.) = A-i plăcea cuiva ceva sau de cineva:

Tare-i mai lunecau ochii copilului după merele roșii din livada vecinei.

LUNG, -Ă

A (nu)-și cunoaște (sau **vedea**) **lungul nasului**. v. **nas**.

A avea mâna lungă (sau **degete lungi**) sau **a fi lung de mână** (sau **a fi lung în degete**) (Pop.) = A avea obiceiul să fure:

Odată, trecând pe aici niște binecredincioși, zice că unul dintre ei, mai lung de mână, ar fi îndrăznit s-apuce din treacăt, pe furiș, un măr căzut în iarbă. (P. ISPIRESCU)

Toți îl bănuiau că ar avea degete lungi, dar nimeni nu l-a prins furând ceva.

A cădea cât este de lung (Pop.) = A cădea lungindu-se pe jos:

[...] *m-am împiedicat și am căzut în noroi cât eram de lung, făcându-mă de nerecunoscut.* (GH. VÎRTOSU)

A fi lung în (sau **de**) **limbă** sau **a avea limba lungă** (Pop.) = A vorbi prea mult și a spune ce nu trebuie:

Toate femeile o știau că e din cele care avea limba lungă.

A se uita sau **a (se) holba, a privi, a căta (la cineva ori la ceva)** **lung** = A privi mirat, nedumerit sau mult și atent:

Baciul... cată lung spre creste / Și spre țarcurile goale. (G. TOPÂRCEANU)

Plopii ! / Mă cunosc ei bine... / Dau din cap și lung privesc / Buimăciți spre mine. (G. COȘBUC)

Capra atunci holbând ochii lung prin casă... rămâne încremenită. (ION CREANGĂ)

La aceste vorbe, țăranii ceilalți au început a strânge din umeri, a se uita lung unul la altul și a zice [...] (IDEM)

Zamfira tristă... cu ochi umezi lung se uita / La cornul lunii ce se ivise. (VASILE ALECSANDRI)

Vorbă lungă = Vorbă multă și inutilă:

Ce mai atâta vorbă lungă, dintr-o păreche de boi m-am ales c-o pungă. (ION CREANGĂ)

Vorbă lungă, sărăcie-n pungă. (VASILE ALECSANDRI)

Zeamă lungă = Se spune despre o mâncare cu multă apă și fără gust sau (fig.) despre o cuvântare, o lucrare literară etc. fără conținut:

Era notoriu că în anumite zile mama ne hrănea – ca în romanele tâmpite ale lui Dickens – cu zeamă lungă și pâine. (OVIDIU PECICAN)

În loc de slujbă, el preferă să-mi servească lecții de conduită, o predică absurdă, ca o zeamă lungă-lungă. (GRID MODORCEA)

Zile (sau **ani**) **lungi** = Zile sau ani întregi, timp îndelungat:

*Zile lungi mi le-am pierdut să mă-mprietenesc
cu tine.* (G. COȘBUC)

LUNGI

A (nu) lungi vorba (Pop.) = A (nu) vorbi mai mult decât trebuie:

Ca să nu lungesc vorba, hainele bărbătești și femeiești, din creștet până în tălpi, și alte nenumărate lucruri frumoase și scumpe, fără de mine nu se pot face. (ION CREANGĂ)

Nu lungi vorba cu el, nici nu crede cuvintelor celor multe ale lui. (BIBLIA)

A i se lungi (cuiva) mațul (sau **urechile**) (**de foame**). v. **maț**.

A i se lungi (cuiva) nasul (Pop.) = A se obrăznic:

Aveți grijă că vi s-a lungit nasul cam mult și trebuie retezat. (<http://www.napocanews.ro/>)

A i se lungi (cuiva) ochii (sau **căutătura**) **a drum** (Pop.) = A fi dornic de a pleca departe:

Dar după vrun an ori doi, unii mai degrabă, alții mai târziu, cum e firea fiecăruia, încep să cadă mereu pe gânduri și li se lungesc ochii a drum... (G. TOPÂRCEANU)

De-abia îngăima câte-o vorbă... și iar cădea pe gânduri, și ochii largi i se lungeau a drum. (AL. VLAHUȚĂ)

A i se lungi cureaua (Pop.) = A i se mări averea:

Mulți vedeau că familiei crâșmarului i se lungea cureaua în fiecare an.

A lungi pasul (Pop.) = A se grăbi:

Lupul... lungi pasul lupește. (P. ISPIRESCU)

Am lungit pasul, profitând de picioarele mele lungi, și încercam să-mi controlez ticul, dar nu prea îmi reușea. (TEODOR FLONTA)

LUNGIȘ

A se da (în) curmeziș și în lungiș (Pop.) = A încerca toate posibilitățile; a face pe dracu-n patru:

În curmeziș țiganul și-n lungiș s-a dat, / Două oi în urmă a căpătat. (POP.)

LUNI

A ține luna (sau **lunile**) (Pop.) = A posti în zilele de luni:

Bunica ei ținea un numai miercurea și vinerea, ci și luna, mai ales în postul Paștelui.

LUNTRE

A se face (sau **a se așeza, a se pune**) **luntre** (sau, rar, **munte**, reg. **cruce, scară**) **și punte** (Pfm.) = A încerca prin toate mijloacele să obțină, să realizeze, să împiedice ceva; a-și da toată silința în vederea realizării unui scop:

S-a pus el, nu-i vorbă, luntre și punte ca să-și vâre codița cea bârligată undeva, dar degeaba i-a fost, că, pe unde se ducea, tot în gol umbla. (ION CREANGĂ)

Tot el se așezase luntre și punte... să potolească îndârjirea oștirii. (CEZAR PETRESCU)

A sta (sau **a fi ori a umbla**) (**cu curul sau cu fundul**) **în două luntre** (ori **pe două, între scaune**) (Pfm.) = A juca pe două planuri. (Pfm.) A fi indecis; evita o opțiune fermă pentru a nu pierde un profit. A da dovadă de duplicitate:

Nu umbla cu curul în două luntre, nici te mândri, căci mândrului îi stă Dumnezeu împotriva. (C. NEGRUZZI)

Golescu Negru umblă șovăind cu curu în două luntre. (ION GHICA)

A sta între două luntre = A ține și cu unul și cu altul. A îmbina două interese opuse:

[...] *stai cu fundul în două luntre. Nu se poate! Și la Putere, și în Opoziție!* (PETRE P. CARP)

La ce ne-a folosit politica lui Ceaușescu care zicea că stă cu fundul în două luntre și stătea în realitate? Oare ne-am rezervat pentru eternitate o politică în două luntre? (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 13, 2000)

LUP

A avea foamea lupului sau a fi (a veni) cu nouă (sau **cu șapte**) **lupi** (Pop.) = A fi înfometat:

– *Am o foame de lup! strigă Adela de pe scări și se repezi cu gura deschisă la doamna M... s-o mănânce... în sărutări.* (G. IBRĂILEANU)

A avea gură de lup (Pop.) = A fi lacom:

Și, ca și la începutul veacului trecut, urmările buneii lor credințe au fost cumplite. Bătrânii aveau gură de lup și inimă de miel; au venit liberalii cu gura de miel, plină de cuvinte amăgitoare, dar cu inima de lup. (MIHAI EMINESCU)

A avea peri de lup (Pop.) = A fi dușmănit de toți; a fi un om rău, hain la inimă:

Nu mai stă nimeni de vorbă cu el, de parc-ar avea peri de lup.

A avea urechi de lup (Pop.) = A auzi bine:

Ambasadele SUA au... urechi de lup! (TEODOR FILIP)

A da oile în paza lupului (Pop.) = A lăsa pe cineva la discreția dușmanilor; a încredința ceva unei persoane care nu este de încredere:

Deci, lupul fusese numit păstor la stână. Cu un astfel de om, cu mai multe fețe, vrem noi să aflăm adevărul? i-am spus eu [...] (SABIN IVAN)

Dar cum să le potolească dacă el, abilul Lupu vodă, a dat „oile în paza lupului.” (PETRONEL ZAHARIUC)

A înghiți (sau **a mânca**) **ca** (sau **cât**) **lupul** (Pfm.) = A înghiți sau a mânca mult și cu lăcomie:

Olimpia făcuse un morman de felii de salam, și comesenii luau acum pe tăcute și mâncau. Vasiliad înghițea ca un lup, aplecat asupra farfuriei. (G. CĂLINESCU)

A intrat lupul în coșar (Pop.) = Se spune cuiva ca îndemn pentru a se feri de hoți:

Băgați de seamă să nu intre lupu-n coșar la voi, că noi am pățit-o rău de tot cu hoții.

A scoate (sau **a scăpa**) **ca din gura lupului** (Pfm.) = A salva un lucru aproape pierdut. A se salva dintr-o situație foarte grea:

Eram bucuroși că am reușit să tragem sforile pentru a-i scoate din gura lupului pe cei vizați [...] (ADRIAN CHRISTESCU)

A se arunca (sau **a intra**) **în gura lupului** (Pop.) = A se expune primejdiilor:

Am intrat de bună voie în gura lupului. Apoi ca să nu mi se pară mie că e lipsit de curaj, zâmbi copilărește și zise: – Nu scăpăm cu pielea întreagă. (ZAHARIA STANCU)

Zubașcu spunea că n-are rost să intrăm de bună voie în gura lupului. (ȘTEFAN BELLU)

A se arunca cum se aruncă lupii la miei (Reg.) = A se repezi la cineva cu toată cruzimea:

Tâlharii s-au aruncat asupra bietului om cum se aruncă lupii la miei și l-au pus la pământ.

A se bate lupii la gura cuiva (Pfm.) = Se spune despre cineva care mănâncă cu multă lăcomie:

El își trase iute, iute, căciula pe ochi și începu iarăși a mânca, de părea că se bat lupii la gura lui. (P. ISPIRESCU)

A se duce (ca) **pe gura lupului** (Pop.) = A dispărea cu rezeziune:

D-apoi noi, ziseră dascălii cei însurați, oftând; ne-am calicit cu desăvârșire: zimți, ba oițe, ba stupi, ba cai și boi s-au dus pe gura lupului! Părintele catihetel să trăiască!... (ION CREANGĂ)

– *Ei, ce veste ne mai aduci de pe la târg? – Ia, nu prea bună! Bieții boișorii mei s-au dus ca pe gura lupului.* (IDEM)

A trăi ca lupul în (sau **la**) **stână** (Pop.) = A trăi rău:

Cei doi trăiesc ca lupul la stână și se ceartă tot timpul.

A trăi ca lupul în pădure (Pop.) = A trăi fericit:

El a scăpat de toate grijile și trăiește ca lupul în pădure.

Iarna n-au mâncat-o lupii = Iarna încă nu s-a sfârșit:

– Așă-i că s-a deocheat vremea? zise unul dintre plăieși oftând. Mă miram eu să fi mâncat lupul iarna asta așa de în pripă. (ION CREANGĂ)

– Bine, zice românul, că iarna n-o mănâncă lupu... (VASILE ALECSANDRI)

Lup îmbrăcat în piele de oaie sau lup în pielea oii (Pop.) = Se spune despre un om șiret, rău și prefăcut:

Despre Iliș, fiul lui Petru Rareș, bunăoară, cronicarul Eftimie scrie că era „un lup îmbrăcat în piele de oaie.” (REVISTĂ de FILOZOFIE și de DREPT)

Nici lupul flămând, nici oaia cu doi miei = Nu e bine ca unul să aibă prea mult și altul nimic:

Nu fii răpitor. Mai bine nici oaia cu doi miei, nici lupul flămând. (C. NEGRUZZI)

Și lupul sătul și oaia întreagă = Se spune când se face dreptate ambelor părți aflate în conflict:

Așadar directoarea Lidia Gurali nu era o femeie rea. Diplomată da, putem spune. Vorba proverbului: avea grijă să fie și lupul sătul, și oaia întreagă! (GH. VÎRTOSU)

Vorbești de lup și lupul la ușă = Se spune atunci când se vorbește despre cineva care tocmai sosește:

– Na poștă; când vorbești de lup, lupu-i la ușă. Oare nu cumva îi Iorgu, vere Enachi?... (VASILE ALECSANDRI)

LUPTA

A (se) lupta în luptă dreaptă (Pop.) = A (se) bate respectând anumite reguli:

Se luptă o zi întreagă, în luptă dreaptă, până îl trânteste pe zmeu și-l taie și-i taie și calul. (ION MUȘLEA)

Ian așteapt' așteapt' așteaptă / Să luptăm la luptă dreaptă, / Căpitan Caracatuci, / Vătăjel peste haiduci [...] (VASILE ALECSANDRI)

A (se) lupta pentru existență = A (se) lupta pentru supraviețuire:

Or, la peste un deceniu după Marea Unire, generația tânără ardeleană are misiunea de a crea ceea ce generațiile trecute n-au putut-o face, fiindcă au luptat pentru existență. (ION VARTIC)

A se bate (sau a se lupta) cu morile de vânt. v. moară.

A se lupta cu gândul (Pop.) = A fi preocupat în mod constant și intens de ceva:

Când mă luptam cu gândul să pot afla pricina / Turbării tuturor, s-apropie de mine / Un om cu barba albă, un pântecos bătrân [...] (ALECU DONICI)

A se lupta cu moartea (sau între viață și moarte) (Pfm.) = A fi în agonie:

La masă, așezat pe laviță, cu fruntea răzimată în palme, Luca privea ca un lup flămând la locotenentul care se lupta cu moartea. (LIVIU REBREANU)

După ce se luptase între viață și moarte, Nerațula birui, își uită suferința. (PANAIT ISTRATI)

A se lupta cu sine (cu inima sa, cu el) însuși (Pfm.) = A se autocontrola:

Și, conștient de pericol, Octavian se lupta cu sine însuși ca să-și mențină și să-și întărească virtuțile pe care, în anii de temniță, le descoperise în adâncul său [...] (GABRIEL CHIFU)

A se lupta cu somnul (Pop.) = A încerca să rămână treaz:

Tic se lupta cu somnul. Nu voia să se lase doborât. (CONSTANTIN CHIRIȚĂ)

A se lupta cu viața sau cu lumea (întreagă) (Pop.) = A înfrunta dificultățile și neajunsurile existenței:

A dus o luptă strânsă, inegală cu propriul destin, cu propria existență. O luptă cu viața din care n-a știut niciodată dacă a ieșit învingător sau învins. (ALEXANDRU POPA)

A se lupta ziua cu noaptea (Pop.) = A se face ziuă:

Ei au plecat grăbiți când se lupta ziua cu noaptea.

LUPTĂ

A (se) angaja în luptă (D. țări, popoare etc.) = A (se) implica în cheltuielile și pregătirile pentru desfășurarea unor acțiuni armate:

Caracterul de război al întregului popor român pentru apărarea independenței, suveranității și unității naționale a fost conferit de angajarea masivă în lupte a unităților militare de tip popular [...] (CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU)

A cădea în luptă (D. oameni) = A muri în timpul unei confruntări armate:

Bravul ofițer a căzut în luptă în apropiere de Oremov Laz, lovit de un proiectil vrăjmaș. (FLORIAN TUCĂ)

În aceste lupte au căzut eroic căpitanul Brăileanu și caporalul Constantin Mușat. (IOAN SCURTU)

A ieși la luptă. v. ieși.

A intra în luptă (D. țări, persoane) = A interveni cu trupe, tehnică militară în desfășurarea unui război:

Mi-a dat totdeauna un prețios concurs. În momentele cele mai grele a intrat în vâlmășagul luptelor [...] (GH. NICOLESCU)

A lupta lupte (Îvp.) = A depune eforturi:

M-am luptat lupta cea bună, mi-am isprăvit alergarea, am păzit credința. (BIBLIA)

A scoate din luptă = A îndepărta de pe câmpul de luptă ceva sau pe cineva devenit inefficient:

El a lăsat pe câmpul de luptă mulți morți și răniți, trei care de luptă incendiate, precum și armament greu scos din luptă. (VALERIU ACHIM)

A se da pe (sau în) luptă = A se trânti:

Copiii era neastâmpărați și s-au dat pe luptă în curtea casei.

A se ridica la luptă = A veni la război. A se mobiliza:

Alături de muncitorimea ceferistă s-au ridicat la luptă petroliștii din Valea Prahovei. (IOAN SCURTU)

În anul 1185, doi români din Balcani, Petru și Asan, au ridicat la luptă toate popoarele din Balcani aflate sub stăpânirea Imperiului Bizantin. (<http://www.rgnpress.ro/>)

A se scula (asupra cuiva) cu luptă (Înv.) = A declanșa un conflict, o ceartă, un atac etc. împotriva cuiva:

M-am sculat spre a lupta / Pentru astă Românie / Ce ciocoi o trăda! (CEZAR BOLLIAC)

LUT

A fi ca lutul în mâna olarului (Pop.; d. persoane) = A fi lipsit de personalitate, putând fi ușor influențat:

Iată, ce este lutul în mâna olarului, aceea sunteți și voi în mâna Mea, casa lui Israel! (BIBLIA)

A se face lut și pământ (Reg.) = A se supune fără comentarii:

Orice îi ziceai, el se făcea lut și pământ și executa întocmai.

LUX

A face lux = A duce o existență foarte costisitoare. (Spc.) A se îmbrăca extrem de costisitor și de elegant:

Aici în adevăr nu s-a făcut lux. În sfârșit, iată un început de seriozitate, iată o prevestire de vremuri nouă. (MIHAIL SADOVEANU)

Ei fac lux pe banii țării.

M

MAC¹

Cât un fir (sau **un sâmbure, un grăunte**) **de mac** (Pop.) = Foarte mic:

Sub icoana afumată unui sfânt cu comănac / Arde-n candel-o lumină cât un sâmbure de mac. (MIHAI EMINESCU)

De atunci a rămas apoi în om un fir de inimă cât un fir de mac în șapte despicat, și firul sau sâmburele acela e răutatea omului. (P. ISPIRESCU)

MAC²

A nu zice (sau **a nu spune**) **nici mac** = A nu scoate o vorbă, a tăcea chitic:

Fata, săraca, așa se inspăimântase, că.. nu putea zice nici mac. (TUDOR PAMFILE)

MACAZ

A schimba macazul (Fam.) = **a)** A-și modifica în mod contrar atitudinea față de cineva:

Totuși, ea nu s-a dat bătută. Ieri, marți, a schimbat macazul, a cinstit pe cine a trebuit dintre cei mai mici și așa a izbutit să vorbească câteva minute cu Ionel, care nici până azi nu știe de ce l-au închis, pentru că nimeni nu i-a spus și nici măcar de sănătate nu l-a întrebat. (LIVIU REBREANU)

Dacă ar schimba macazul, aceasta ar implica un efort fizic și intelectual prea mare pentru lenea lui.

b) A-și schimba total părerile, concepția etc.:

Iar dacă înțelegi să mergi pe acest drum, vom schimba macazul. (CONSTANTIN TRIFAN)

Când vezi că ai dat greș, schimbi macazul. (AUGUSTIN BUZURA)

MAHMUR

A scoate mahmurul (din cineva) = A duce la exasperare, a enerva (pe cineva):

Știi că și mătușa Măriuca e una din cele care scoate mahmurul din om; nu-i o femeie de

înțeleș, ca mătușa Anghilița lui moș Chiriac, s-a mântuit vorba. (ION CREANGĂ)

Ei, nu, că femeia aiasta îți scoate mahmurul din tine. Ce tot cați s-o ghibănești, că n-o să-i tihnească omului ista? (EUGEN LOVINESCU)

MAI¹

Așa (sau **acum**) **mai vii de acasă.** v. **acasă.**

Mai e vorbă? (Fam.) = Sigur!:

– *Adevărat să fie, mai întrebară frații, că însemna ceva acele slove?* – *Mai e vorbă!* *răspunse el.* (P. ISPIRESCU)

– *Bine... Ai ceva șanse?* – *Mai e vorbă!* (I. L. CARAGIALE)

Mai ieri, (rar) mai alaltăieri = De curând:

La noi evul mediu au ținut până mai ieri-alaltăieri, și mulți bătrâni vor fi ținând minte epoca în care un străin nu putea fi breslaș. (MIHAI EMINESCU)

Mai rar = Întâlnit rareori; deosebit:

Așa om, mai rar!

Unul (sau **una**) **mai...decât altul** (sau **alta**) sau **care (mai) de care mai...** = (Precedă un calificativ) Se spune când vrem să arătăm că într-un grup de ființe, de obiecte etc., fiecare în parte excelează în privința unei anumite calități:

În ultimele săptămâni însă am devenit, iată, contrariul meu: mă împrăștii în tot felul de nimicuri, unul mai plăcut decât altul. Unul mai inutil decât altul. (AURA CHRISTI)

Spre deosebire de noi, sovieticii nu au dărmănat nicio statuie, toate sunt la locul lor de cinste, care mai de care mai falnică [...] (ANAMARIA SIMIGELSCI)

MAI²

A se ține ca maiu cu coadă (Pop.) = A fi nedespărțit de cineva; a se ține cu statornicie de ceva:

Fetișcana s-a ținut o vreme de băiat ca maiu cu coadă.

MAI³

A (-i) plesni (cuiva) maiul în el (de ...) (Pop.) = A fi grozav de supărat:

Și cum să nu-mi plesnească maiul în mine, când le auzeam blau-blau la bucătărie despre cât de mari și tari sunt comuniștii. (DUMITRU CRUDU)

MAIA

A prinde maia (Pop.) = A prinde puteri, a prinde cheag:

Buzunarul văz că-ți sună, / Văz că ai mai prins maia. (ȘT. O. IOSIF)

Nu puteam prinde maia decât din dragoste sau credință și, în loc să le caut, să mă dăruiesc lor, iată, între sutele de harabale burdușite cu mărfuri [...] (NICOLAE CRIȘAN)

Cu maiaua în (sau la) cap (Pop.) = Amețit de băutură:

Nimeni nu se mai înțelegea cu el, căci umbla toată ziua cu maiaua în cap și n-avea grijă de nimic.

MAICĂ

De când maica m-a făcut (Pop.) = De când sunt pe lume:

De când mama m-a făcut așa drum n-am mai bătut, călăream pe luna plină, trupul ei de ciută lină. (MIRON RADU PARASCHIVESCU)

De când mama m-a făcut n-am mai întâlnit un animal ca tine! (PAUL GOMA)

MAIDAN

A ajunge la mal (sau la maidan). v. **ajunge.**

A bate maidanul (sau maidanele) (D. copii) = A-și pierde vremea hoinărind sau jucându-se:

Ea înjugă pe tată și pe mamă la munca din fabrică, din atelier, din magazin, și lasă pe copii să bată maidanele și să crească acolo, printre plantele veninoase și printre apași. (GALA GALACTION)

[elevii] vor face agricultură de subzistență alături de părinți, se vor încadra în munca la negru, pe salarii de mizerie, sau vor bate maidanul din spatele blocului. (<http://pmponline.ro/>)

A scoate (sau a ieși) la maidan (Pop.) = A scoate sau a ieși la vedere; a (se) arăta, a (se) face cunoscut:

Sacul nelegalităților, abuzurilor, crimelor se desfundă mereu și dacă, fiind chiar făptuitorii la putere, aceste monstruoase fapte tot străbat pe ici pe colo la cunoștința publică, închipuiesc-și cine cunoaște pe radicali câte minuni vor ieși la maidan când făptuitorii nu vor mai avea mâna pe putere și pe dosarele afacerilor publice. (MIHAI EMINESCU)

Tarafulurile politice se-nmulțesc pe toată ziua. Care au mai ieșit la maidan? (VASILE ALECSANDRI)

MAIMUȚĂ

A fi în anii maimuței (Reg.) = A fi bătrân și senil:

Intrase în anul maimuțelor, ceea ce se cam putea spune și, despre mine care, de unde mai înainte îl ocoleam cu grijă, ajunseseam să mă țin după el. (MATEIU I. CARAGIALE)

Oricine, aflat în altă situație, încearcă să improvizeze ceva de acest gen, este socotit deplasat, privit cu contrarietate de musafiri și enervare de gazde, este considerat tânăr necuviincios sau bătrân intrat în anii maimuței. (ADRIANA ILIESCU)

Coadă de maimuță. v. **coadă.**

MAL

A ajunge la mal (sau la maidan). v. **ajunge.**

A cădea ca un mal (Pfm.) = A cădea greoi:

Calul se învârti împrejur și căzu ca un mal. (BARBU DELAVRANCEA)

A da carul de mal (Pop.) = A eșua într-o acțiune sau într-o întreprindere:

Tatăl i-a zis să nu mai dea carul de mal ca data trecută și să aibă mai multă încredere în el.

A da de mal (pe cineva sau ceva) = A prăpădi, a nimici, a ruina:

Cu informațiuni ca ale duminică, dăm de mal gazeta. (I. L. CARAGIALE)

A ieși la mal (Fig.) = A duce ceva la bun sfârșit, a o scoate la capăt:

Și pe tine tot asta te așteaptă, o cloacă fardată cu roșu, din care vei încerca să ieși la mal. (BUJOR NEDELCOVICI)

În vis ești prizonierul visului. Aluneci pe apele lui și nu poți să ieși la mal decât dacă un val al visului vrea să te azvârle. (OCTAVIAN PALER)

A se bate ca apa de maluri (Pop.) = A se frământa zadarnic, a nu găsi ieșirea dintr-o situație dificilă:

Norocul a fugit de mine, mai dihai decât dracul de aghiazmă; pesemne m-a blestemat cineva să mă lupt cu nevoia, cum se bate apa de maluri și vântul de dealuri! (SOFIA NĂDEJDE)

Geaba se bătea sărmana ca apa de maluri, că pe morți nu-i mai învie nimeni. (POP.)

A se îneca (tocmai sau ca țiganul) la mal. v. **îneca.**

Din mal în mal (D. o apă) = De la o margine la alta, pe toată porțiunea albiei:

[Gârla] se umflă din mal în mal, parc-ar fi Dunărea. (LIVIU REBREANU)

L-a scos apa la mal (Pop.) = Se zice când cineva scapă cu bine dintr-o primejdie sau dintr-o nenorocire:

Nu mă pricep, domnule Nisipoiu, îngână Mihnea, fericit că apa l-a scos și de astă dată, ca și de multe ori înainte, singură la mal. (GIB I. MIHĂESCU)

Mal de om (sau **de femeie**) = Namilă de om (sau de femeie), bărbat (sau femeie) mare din cale-afară:

Olivanca, un mal de femeie, cu un ochi umflat, gema într-un colț. (EUSEBIU CAMILAR)

Un deal ș-un mal (Reg.) = Interval mare de timp:

Mai e un deal ș-un mal până la primăvară. (POP.)

MALDĂR

A sta (sau **a fi lăsat**) **pe maldăr** = A trăi în belșug, fără griji:

De când sta pe maldăr, își permitea orice și nici nu-i păsa de cei din jur.

MAMĂ

(Pe) când era bunica (sau **mama**) **fată** (mare). v. **bunică.**

A cere cât pe mă-sa (Pop.) = A pretinde un preț exagerat:

La început, negustorul a cerut cât pe mă-sa, dar a mai scăzut din preț.

De când mama m-a (sau **te-a, l-a** etc.) **făcut** sau **de când m-a** (sau **te-a, l-a** etc.) **făcut mama** = De când sunt (sau ești, este etc.) pe lume. De totdeauna:

De când mama m-a făcut, / Tot prin codri am șezut / Și lumea n-am mai văzut / Decât numai Soarele, / Decât câprioarele. (VASILE ALECSANDRI)

[...] numai Cel-de-Sus știe câte-am tras de când mama care m-a făcut a pus mâinile pe piept! (ION CREANGĂ)

N-am văzut atâta pește de când mama m-a făcut. (SORIN STOICA)

De mama focului = Cu mare intensitate, cu încordare, în gradul cel mai înalt; extraordinar, strașnic:

Mitralierele prinseră a răpăi de mama focului. (EUSEBIU CAMILAR)

Se apucase, că n-avea nicio treabă, să mai dreagă gardul și cioplea și bocănea de mama focului. (LIVIU REBREANU)

Era frumoasă de mama focului. (ION CREANGĂ)

La mama-dracului = Să nu-l mai văd; foarte departe:

Pentru că, de ce să vină ei de la mama dracului sau de unde vin, să-l chinuiască pe amărâtul și nenorocitul ăsta de țaran? (ȘTEFAN DUMITRESCU)

De ce să meargă la mama dracului, când sunt aici, aproape, atâtea locuri frumoase?
(CORINA OZON)

O mamă de bătaie = O bătaie strașnică, grozavă:

Cea întâi se chema bătaie, iar a doua o bătaie ca aceea, ori o mamă de bătaie.
(MIHAIL SADOVEANU)

Se așterne tata să ne burdușească o mamă de bătaie. (CEZAR PETRESCU)

Vai de mama mea (sau **a ta, a lui** etc.) = Vai de mine (sau de tine, de el etc.):

N-au și dânșii neveste și copii și necazuri, de vai de mama lor? (CEZAR PETRESCU)

Am auzit că e diagnosticat cu cancer, ceva tumoare, nu poate fi operată. Nu mai are zile multe, amărâtul. Vai de mama lui. (COSTIN BOGDAN)

MANĂ

A nu fi de vreo mană sau **a nu fi mare mană (de)** = A nu fi de valoare sau folos, a nu aduce profit:

Nu e vreo mană mare de ele, dar totuși dă-ți părerea, îmi va servi mie la ceva.
(TRAIAN DEMETRESCU)

MANGAL

A freca manganu' (sau **țiparu'**) (Arg.) = A lenevi, a trândăvi:

Dar ăsta stă toată ziua la Parlament și freacă manganu'. (<http://atelier.liternet.ro/>)

– *Hai, bre, nu mai freca manganu' ca prostu'. Ai auzit bine, am treabă. Dă-te-ncolo.*
(<http://citordeproza.toateblogurile.ro/>)

A târnosi manganul (Pfm.) = A pierde vremea în zadar:

Ce pramatie; faci pe cocoșu, cotoi mare dumneata. Ei, dar ai de învățat încă multe; ești junic; ca să le fii pe plac maimuțelor trebuie să fii porc, și cu șoricul gros. Și mai ales nu târnosi manganul că te usuci. (MATEIU I. CARAGIALE)

MANGĂ

A fi (beat) mangană sau **a se îmbăta mangană** (Fam.) = A se îmbăta foarte tare:

L-am înțepat, făcând aluzie la seara când fusese mangană și făcuse urât, ca un puști la prima lui beție. (DAN MIRON)

Aveam un coleg care vine-acasă la patru după-masă mangană. (SORIN STOICA)

A fi mangană (la cap) (Ban.) = A fi încăpățânat:

Ea nu s-a înțeles niciodată cu el, fiindcă era mereu mangană la cap.

MANGĂR

A da manganul cel de apoi (Înv.) = A muri:

Ursache, închis în temniță cu tâlharii, legat la pusce, bătut la talpe, până au dat manganul [(înv.) cea mai mică monedă turcească] cel de apoi. (LAZĂR ȘĂINEANU)

MANSARDĂ

A fi deranjat la mansardă (Fam.) = A nu fi în toate facultățile mintale, a fi scrântit:

Deci gheboasa știe: că există o incintă în care o să fiu și eu la un moment dat; că am iubit-o pe ea, fapt care m-a cam deranjat la mansardă. (ADRIAN BUȘILĂ)

Firește că trebuie să ai un interes, ori să fii deranjat rău la mansardă ca să susții că aceste cazuri au fost fumigene menite să distragă atenția. (<http://www.comunitarism.ro/>)

A fi mobilat la mansardă (Fam.) = A avea o cultură generală solidă; a fi școlit, a fi învățat:

Ești suficient de mobilat la mansardă să găsești singur răspunsul corect. Reintrăm în joc și trebuie să rămâi cu noi. (CARMEN ZAMFIRESCU)

MANTA

A feșteli bățul sau **briceagul** sau **mantaua** (și eliptic, astăzi) **a o feșteli**. v. **feșteli**.

A-și găsi mantaua (cu cineva) (Reg.) = A o păți cu cineva, a-și găsi beleaua:

Apoi nu mă faceți din cal măgar, că vă veți găsi mantaua cu mine. (ION CREANGĂ)

A-și întoarce mantaua după vânt (Pop.) = A se adapta cu abilitate împrejurărilor:

[...] când scria că Maximilian este jumătate luteran, jumătate catolic și din cauza aceasta nimic pe de-a-ntregul, ci își schimbă mantaua după vânt. (ILEANA CĂZAN)

Foarte mulți au fost deportați, mulți au fugit peste Prut, iar o mare parte și-au întors mantaua după vânt, cu toate că știau prea bine care e adevărul. (<http://www.zdg.md/>)

Manta de vreme rea = Om pe care nu-l bagi în seamă decât atunci când ai nevoie de el:

Nu-s manta de vreme rea, nu-s manta. / Dușmanii îmi sunt indiferenți. / Pe prietenii îi urăsc. (MARIA BANUȘ)

MARE¹, -I

(A fi) mare minune sau **minune mare** (Fam.; exclamativ) = Exprimă uimire, admirație etc. (Reg.; cu valoare de superlativ) (A fi) foarte frumos sau bun etc.:

Mare minune! Nemții ceia îs cu dracu, zău! (VASILE ALECSANDRI)

Mare minune! Zice să cauți la căpătâiul patului, c-o să găsești rachiu. Bărbatul căută și găsi. – Mare minune! Cine l-o fi pus oare? (IOAN SLAVICI)

Sună telefonul – minune mare! Dar marea minune se explică imediat: un tovarăș securist din popor mă întreabă câți arginți [...] (PAUL GOMA)

(A fi) ziua în amiaza mare = (A fi) la amiază, e vremea (ceasul) amiezii:

– Hai scoală, zise el desmierdând-o – e ziua-n amiaza mare. (MIHAI EMINESCU)

Și era ziua în amiaza mare! – Ziua? În amiaza mare? (GH. VÎRTOSU)

(A-i fi cuiva) mai mare dragul (sau **mila, rușinea, ciuda** etc.) = Se spune când cineva simte multă plăcere (sau mila, rușinea, ciuda etc.):

Începuseră greierașii să țârie și păsărelele pe ramuri să ciripească, de ți-era mai mare dragul. (POP.)

Astfel grădina raiului răsună în toate zilele de cântări bisericești din zori și până noaptea, de ți-era mai mare dragul. (G. TOPÂRCEANU)

Ilinca era copil din flori, la catalog era doar o linie trasă unde ar fi trebuit să fie numele tatălui, și locuia doar cu maică-sa într-o dărăpănată, o coșmelie de-ți era mai mare mila [...] (CRISTIAN SĂILEANU)

Și la proces tot beat a venit, făcea urât, mai mare rușinea. (ION LAZU)

(Ar fi) mare minune să (nu)... (Pfm.) = Ar fi de mare minune să (nu)...

Mare minune să mai poată fugi! – La așa trai, așa cai – zise celălalt zdrobind o ceapă. (IOAN GROȘAN)

Ce mare minune să eviți o retrogradare? (RADU COSAȘU)

(Nu) e mare lucru = a) (Nu) este un lucru care impresionează sau trezește mirare. (Nu) este un lucru semnificativ:

Boiangiu era calm. Se stăpânea. Își zicea că mare lucru n-are să fie nici acum. Doar să patruleze puțin, să facă act de prezență. (LIVIU REBREANU)

b) (Îcn.) (Nu) este un lucru care reprezintă mult pentru cineva. N-aș crede (că nu sau) că da:

Că arunci pe jos niște furaj tăiat nu e mare lucru dacă nu te vede nimeni. (MARCEL SECUI)

A avea (sau **a fi cu**) **gura mare**. v. **gură**.

A avea mari cuvinte să... (Rar) = A avea motive puternice, întemeiate să...:

[...] ei aveau două mari cuvinte a fi îngrijii. (C. NEGRUZZI)

A face (sau **a deschide** etc.) **ochii** (sau **ochi**) **mari** (**cât cepele**) = A privi cu uimire, cu atenție, cu interes vădit:

Femeia holbă întâi niște ochi cât cepele, apoi, venindu-și în fire, bolborosi lacom: – Aoleu, Maică Precistă!... Țugu mamei, țugu, țugu, țugu! (LIVIU REBREANU)

A face pe marele = A-și da importanță. A se considera sus-pus:

Ăsta care a venit în presă cu un căcat de-o palmă face pe marele director de revistă! (CRISTIAN TEODORESCU)

[...] dar și asta-i în realitate o mască pe care n-o înțelege, de fapt descendentul a mii de generații de servitori mărunți încearcă să facă pe marele senior. (LIVIU RADU)

A fi (sau a umbla) cu capul mare sau a fi cap mare (ori **mare de cap**) = A avea o părere foarte bună despre sine. A fi încăpățânat:

Îl știau cu toții că e din aceia care umblă cu capul mare și de nimeni nu ascultă.

A lăsa (pe cineva) mare și devreme (Reg.) = A lăsa pe cineva dezamăgit:

Pupăza, zbr! pe-o dugheană și, după ce se mai odihnește puțin, își ia apoi drumul în zbor spre Humulești și mă lasă mare și devreme cu lacrimile pe obraz, uitându-mă după dânsa!... (ION CREANGĂ)

A râde mare (Reg.) = A râde cu hohote:

De obicei, fratele era tăcut, dar acum râdea mare.

A se face mare pe ceva (sau **pe cineva**) (Reg.) = A face pe stăpânul unui lucru sau unei persoane. A face pe superiorul cuiva:

Acum el s-a făcut mare și pe pământul fratelui plecat de acasă.

A se face mare (D. copii) = A crește, a deveni adult, matur:

Dragii mei copii, v-ați făcut mari. (P. ISPIRESCU)

A se ține mare = A fi mândru, semeț:

Iară cine iaste întru noi mai bun de alalți să nu se ție mare și să nu se prea înalțe. (CORESI)

Se ținea mare și acum la bătrânețe.

A trage (sau a călca) a mare sau (nob.) a o lua pe mare = A-și da importanță. A căuta să ajungă pe cei sus-puși:

El nu a scăpat ocazia să tragă a mare și când a fost în vizită la socrii săi.

A striga (a răzni sau a țipa) cât te ia (sau te ține) gura (sau **în gura mare**). v. **gură**.

A vorbi mare (Reg.) = A vorbi tare. A comanda. A vorbi cu aroganță, cu ifos, provocator:

Când ajungea acasă, căpitanul vorbea mare, de se cutremurau pereții.

Cu mare ce (Mol.) = Cu dificultăți deosebite. (Pex.) În cele din urmă:

Se duce românul la boier, se căciulește cum știe și cum poate, și cu mare ce greu capătă o falcie de loc. (DIN VIEAȚA POPORULUI ROMÂN, 1914)

Păucescu, luând cuvântul serios și gânditor, cu mare ce zeflemiștii au putut să păstreze o figură cuviincioasă. (GEORGE PANU)

Cu mic, (cu) mare = Toată lumea:

Înțelegându-se astfel ei, toți oamenii din satul lui Păcală, cu mic, cu mare, cum erau, luară sacul, luară sfoara pentru gura sacului [...] (IOAN SLAVICI)

La mai mare (Fam.) = Urare adresată unei persoane avansate în grad:

Felicitări! Și la mai mare!

La mai mare! = Formulă de urare de bine, de propășire:

– *Să trăiești, înălțime! Și la mai mare.*
– *Asta nu se poate, Pierre – și voievodul reveni la vorba lui obișnuită. Nu ținesc nici spre tronul lui Murad, nici spre cel al lui Henric de Valois.* (PETRU DEMETRU POPESCU)

La zile mari = La ocazii deosebite; rar de tot:

Carne, la zile mari. (ION PAS)

Casele de obicei se îngrijesc numai la zile mari; la Paște, hram etc. (CONSTANTIN BĂRBULESCU)

Mai-marele = Șeful, superiorul:

A luat poziție de drepți dinăutea mai-marilor, așa cum se ia la armată. (ION PAS)

Mai-marii lui văzându-l că și-a făcut datoria de ostaș, l-au slobozit din oaste. (ION CREANGĂ)

Mare lucru. v. **lucru.**

Mare și tare = Puternic, influent:

Iară mare și tare-i în comună primarele. (CEZAR PETRESCU)

Statul german trebuie să fie tare pe Marea de Est și la Sud; Statul român și poporul român trebuie să fie mare și tare la Marea Neagră. (GH. BUZATU)

Să crești mare! = a) Formulă cu care i se răspunde unui copil la salut:

– Bună ziua! – Să crești mare, băiete!

b) Formulă cu care i se mulțumește unui copil pentru un serviciu etc.:

– Să crești mare, fetișo! Nu știu ce mă făceam fără tine.

Vorbe mari = Cuvinte umflate:

[Omul] acopere cu vorbe mari, cu o ipocrizie vecinică, care ține cât istoria omenirii, acel sâmbure negru și rău, care-i rădăcina adevărată a vieții și a faptelor sale – egoismul. (MIHAI EMINESCU)

Vorbe mari, se va spune, vorbe goale! Vorbe mari și goale pentru șmecheri și turnători. (N. STEINHARDT)

MARE²

A făgădui (sau **a cere**) **marea cu sarea și (Oltul cu totul ori munți de aur).** v. **făgădui.**

A vântura (sau **a cutreiera**) **țările și mările** = A hoinări:

Of! crăișorule! Crede-mă, că să aibi tu puterea mea, ai vântura țările și mările, pământul l-ai da de-a dura, lumea aceasta ai purta-o, uite așa, pe degete, și toate ar fi după gândul tău. (ION CREANGĂ)

PAPURĂ: *Hai!... de-acum aibă parte Sânziana de zmeul ei; m-am săturat de vânturat lumea. (VASILE ALECSANDRI)*

Darea trece marea (Pop.) = Cu bani se poate face orice:

Știe bietul om că darea trece marea. (VASILE ALECSANDRI)

De la mare până la mare (Înv.) = De la un capăt la altul al pământului. Pretutindeni:

Și va domni de la mare până la mare și de la râuri până la marginile lumii. (ZOSIMA PASCAL PRODORMIT)

Peste mări negre (Pop.) = Foarte departe:

Peste mări negre-oiu aruncă / Toată boala lui, / Toată frica lui [...] (DIN VIEAȚA POPORULUI ROMÂN, 1914)

Peste nouă (sau **șapte**) **mări și (nouă sau șapte) țări** sau (rar) **peste nouă țări și mări, peste nouă mări și nouă țări** (Pop.) = Foarte departe:

Și merg ei și merg, cale lungă să le-ajungă, trecând peste nouă mări, peste nouă țări și peste nouă ape mari. (ION CREANGĂ)

Ștefan Vodă a fost un domn despre a cărui istețime și vitejie s-a dus vestea, cum se zice, peste nouă mări și nouă țări. (TUDOR COLAC)

MARFĂ

A lua (pe cineva) marfă (Reg.) = A lua pe cineva în spate, în cârcă:

Pe băiat l-a luat marfă sora cea mare, căci nu mai putea merge de obosit ce era.

Altă marfă (Rar) = Se spune când este vorba despre alt aspect al unei probleme, despre altă situație, altă împrejurare. Bun material!:

Ceea ce-mi spui e altă marfă și nu mai știu ce să cred acum.

A-și lăuda marfa (ca ȋiganul ciocanul ori pila) (Pfm.) = A-și lăuda lucrurile pe care le posedă sau meritele personale:

ZAMFIRA: *Ei! dragă cucoane Grigori, tot țiganu-și laudă ciocanu.* (VASILE ALECSANDRI)

La capra podului, un țigan își laudă marfa în gura mare, praf, praf pentru moartea puricilor. (G. BĂLĂIȚĂ)

Desigur, toți suntem subiectivi (tot țiganul își apără ciocanul, nu-i așa?), controlați de simțuri. La urma urmei, totul este îndoielnic. (FLORENTIN SMARANDACHE)

Există o diferență precisă între însuflețire și strigătele vânzătorilor ce-și laudă marfa de pe tarabă. (N. STEINHARDT)

Bună marfă sau **marfă bună** (Dep.) = Se spune despre un om șmecher sau imoral:

Ce marfă bună-mi mai ești, doamne, doamne! (TUDOR PAMFILIE)

Bună marfă mai e și fotbalistul nou venit...

Nu-mi vinde el mie marfă (Pop.) = Nu mă poate înșela, deoarece cunosc situația reală:

El știa foarte bine ce s-a întâmplat și nu-i vinde ea lui marfă acum.

MARGHIOLIE

A umbla în marghiolii = A umbla după aventuri galante:

Vicleana mai umbla și cu marghiolii, căci făgădui lui Paris că de o va alege pe dânsa de cea mai frumoasă dintre muierile fără de moarte, să știe cu hotărâre că-i va da de soție pe cea mai frumoasă femeie d-ale oamenilor. (P. ISPIRESCU)

MARGINE

A fi (sau **a ajunge**) **la marginea gropii** sau **a fi cu un picior în groapă**. v. **groapă**.

A fi pe (sau **la**) **marginea prăpastiei** = A se afla într-un moment critic. A fi amenințat de o mare primejdie:

Am fost din cauza ei pe marginea prăpastiei. (NICOLAE GANE)

A nu (mai) **avea margine** (sau **marginii**) = A întrece orice măsură:

Îl uram, și ura mea, de victimă nevinovată, n-avea nicio margine. (BARBU DELAVRANCEA)

[...] *trecând pe lângă păduri, toți s-au împodobit cu frunze verzi, entuziasmul nu mai avea marginii* [...] (APULUM, vol. 19, 1981)

A ține marginea = A merge, a înainta pe (sau aproape de) linia unde se termină o suprafață:

Călca cu băgare de seamă... ferind noroiul și băltoacele, ținând marginea. (LIVIU REBREANU)

A umbla huci marginea (Reg.) = A umbla fără rost, fără țință; a fugi de frică:

De unde până atunci mă duceam cu drag la școală, am început a umbla huci-marginea. (ION CREANGĂ)

Să nu-mi umbli huci-marginea și să nu te rușinezi când întinzi mâna unui om sărman, cinstit și harnic. (CEZAR PETRESCU)

De la (sau **din ori la**) **marginea** (sau **marginile lumii** (sau **de lume, pământului, de pământ**) = (De) foarte departe:

Am venit cu apă tămăduitoare de la marginea lumii ca să dau viață fiicei voastre. (CRISTEA SANDU TIMOC)

Vântul venea de la marginea lumii. Dar unde era marginea lumii? Nimeni nu știa unde se află marginea lumii, pentru că lumea nu avea marginii... Lumea n-are marginii... (ZAHARIA STANCU)

De nu mai are marginii = Foarte mare (sau tare), fără pereche:

E un încăpățânat de nu mai are marginii. (MIHAIL SADOVEANU)

Atunci vom deveni lumină și ne vom confunda cu el, și fericirea noastră nu va mai avea marginii. (ȘTEFAN DUMITRESCU)

MARINAR

Marinarii pe covertă (Ljc.) = Îndemn pentru ca jucătorii să depună miza:

Și încă ceva, adaugă Cotin. Te joc la cât vrei, dar... marinarii pe covertă! (IORGU IORDAN)

MARMURĂ

A fi de marmură sau **a fi rece ca o marmură** (sau **ca marmura**) = A fi insensibil, a nu se tulbura de nimic, a rămâne rece la toate:

Atâta de frumoasă... și tot numai femeie? / Ah, am crezut o clipă că ești poate o zeie, / Ca marmura de rece că treci pe lângă oameni. (MIHAI EMINESCU)

A rămâne de marmură = A rămâne împietrit, încremenit de spaimă, de uimire etc.; a înmărmuri:

E plin orașul de femei care ar fi încântate să primească o dedicație de la un june poet. Și te asigur eu. Care n-ar rămâne de marmură... (CEZAR PETRESCU)

MARȘ

Înainte marș! = Se folosește pentru a da comanda de pornire militarilor:

Eram strașnic pătruns de datoria mea. Cu câtă seriozitate comandam: Înainte-marș! La dreapta-marș! La stânga-marș! Pluton la-front! (MIHAIL SADOVEANU)

Colonelul stă deoparte, iar maiorul comandă: – Pe semiplutonul din cap în gloată răriți coloana! batalion, înainte, marș! (ANTON BACALBAȘA)

Fetița se liniște într-adevăr, spre admirația tuturor. Herdelea profită de ocazie și-i pofti în casă, comandând militărește: – Înainte... marș! În casă!... (LIVIU REBREANU)

Marș de aici! (Se folosește pentru a alunga un animal sau în mod grosolan o persoană) = Pleacă numaidecât! Afară!:

„Credeam că nu vă mai găsesc aici.” „Eee, păi unde să ne ducem...”, făcu femeia. „Poftim, doamnă, nu vă temeți, nu mușcă. Marș de-aici.” (IOAN GROȘAN)

Marș de-aici, păcătosule... Mai bine pune-o de-a dreptul la mezat că tot atâta ai câștiga... barim ești ferit de gloanțe și de pușcărie... (GIB I. MIHĂESCU)

MARȘRUT

A-i da (cuiva) marșuta (Reg.) = A face pe cineva să plece:

Nu bine a intrat în casă, că femeia i-a și dat marșuta cerșetorului.

MARTIE

Martie din post nu lipsește sau (nob.) **(E) ca-n marte postul** (Pop.) = Se spune despre cineva care e nelipsit de undeva, de obicei de acolo de unde poate obține un avantaj, un profit:

Mă-ntrebi ca prostul! Vorba din bătrâni: / Eu la chef ca-n marte postul. / Vinu-l beam din coji de-alună / Și-azvârleam, de voie-bună [...] (G. COȘBUC)

MARTOR

A lua martor (sau **în mărturie**) **pe cineva. v. lua.**

Dumnezeu mi-e martor! = Jur să spun adevărul:

– Draga mea Margareta. Dumnezeu mi-e martor, pe crucea mea, n-am vrut să iasă așa (VLAD NEAGOE)

MARȚ

A face (sau **a fi, a rămâne** etc.) **marț = a)** (A câștiga sau) a pierde la unele jocuri, în special la jocul de table, în condițiile în care se punctează dublu:

A dat bine cu zarul și a fost marț.

b) (A întrece sau) a fi întrecut cu mult. (A pune sau) a fi pus în situația să nu mai poată obiecta sau spune nimic:

[...] organe, fluier, chitări, alăute, buciune, cimpoaie și alte multe d-alde astea cântau într-o unire de rămâneau marț cei mai buni muzicanți din lume. (P. ISPIRESCU)

Nu e decât un an... de când a auzit-o el făcând marți pe m-me Krauss de la opera din Paris. (BARBU DELAVRANCEA)

MARȚI

Parcă e făcut marțea (pe gratii) (Pop.) = Se zice despre un om lipsit de noroc:

Toate îi ieșeau pe dos fetei, de parcă era făcută marțea.

Toate pe dos și nunta marțea (Pop.) = Se spune despre un șir de lucruri, de întâmplări care de care mai nepotrivite:

Din zicalele populare rezultă că marțea și vinerea sunt și ele potrivnice ceremoniilor nupțiale: „Toate pe dos și nunta marțea!” (ION GHINOIU)

MAS

A primi (sau **a lăsa**) **de mas** = A găzdui peste noapte. A adăposti:

Colo pe la cina cea bună nimerește însă într-un sat. Acum începuse a răsufla mai ușor văzându-se-n sat și începu a bate pe la ușile oamenilor să-l lase de mas. (I. POP-RETEGANUL)

A se așeza de (sau **pe**) **mas** ori **a cădea la** (sau **de**) **mas**, **a rămânea cu masul**. v. **așeza**.

A-l ajunge (pe cineva) **masul** (Reg.) = A-l apuca seara sau noaptea într-un anumit loc:

– *Acuma, jupâneșică, mai că-mi vine să zic și eu ca omul cela, că are să ne fie masul în pădure.* (ION CREANGĂ)

MASĂ

A aduce sau **a duce** (ceva) **la masă** = A servi mesenilor o mâncare sau o băutură:

Adică cum vine vorba aiasta: dacă se aduce pe masă o ciorbă, să mă mulțumesc cu aburul și cu mirosul, iar domnul Cotiugă să o mănânce? (EUGEN LOVINESCU)

– *Ce mai e nou prin Cheriot? L-am întrebat, după ce ne-am așezat unul în fața celuilalt la masă și servitorul ne-a adus apă rece și o tavă cu fructe.* (DAN MIRON)

A avea casă și masă = A avea cele necesare pentru existență. A duce o viață tihnită:

La socrul meu avea casă și masă. Ani în șir a avut odaia lui, conu Mihai, și n-a adus vreodată un pachet. (PETRE PANDREA)

Chiar ar fi o idee, dacă reușești să o aduci înapoi pe mama ta, noi o primim cu drag la moșie, va avea casă, masă, nu-i va lipsi nimic. (IOAN T. MORAR)

A avea ce pune pe masă = A avea existența asigurată. (Îcn.) A fi foarte sărac:

Nu mai era problema de gust al mâncării, dacă-l nimerește sau nu, ci de a avea sau a nu avea ce pune pe masă. (DAN LUNGU)

Și toți aveam și unde lucra și casă și ce pune pe masă. (MIRCEA BĂTRÂNU)

A întinde cuiva masă = A da cuiva de mâncare:

– *Ei, dacă n-ai fi prânzit, ți-aș fi întins o masă pe cinste!* (NADIA ANGHELESCU)

A întinde masa sau **masă** (mare) sau **a ține masa întinsă** = A pune masa; a oferi ospăț îmbelșugat:

De bucurie că are un fiu așa de procopsit și de iscusit, tatăl său făcu o masă mare, unde chemă pe toți împărații, vecinii lui, ca să le arate fiul său procopseala. (P. ISPIRESCU)

Cum n-a mai întins masă mare, prietenii s-au făcut nevăzuți, ba nici nu-i mai întâlnea oriunde i-ar fi căutat, fiindcă fugeau de el îndată ce-l zăreau [...] (I. L. CARAGIALE)

Când boierul întindea masă mare... chema tacâmul curții ca să desfăteze pe mosafiri. (GALA GALACTION)

A pune (sau **a întinde**) **masa** = A pune, a pregăti pe masă toate cele necesare pentru servirea mâncării:

Se pune masa, apar și două sticle de vin și alte câteva de bere. O tărie... (TRAIAN DOBRINESCU)

A strânge masa = A aduna de pe masă mâncărurile rămase, vasele din care s-a mâncat, tacâmurile etc.:

Până se strânge masa, îmi fac plinul. Dacă se strânge masa până pleacă: ghinion, ochesc altă masă. (VLAD I. POPESCU)

Prietenii care mănâncă de obicei la noi îmi ajută la strâns masa, la spălat vasele. (MARIA BANUȘ)

A-i fi cuiva casa casă și masa masă. v. **casă**.

N-are casă, n-are masă = Se spune despre un om fără căpătâi:

Prostia-i la rang de mare vedetă eu dorm pe-o mochetă / n-am casă / n-am masă / n-am lucru / n-am scop / n-am viață / n-am nume / n-am stare de loc / sunt omul hip-hop. (GELU VLAȘIN)

Casă ai, copii n-ai. Nici trebuința dumatăle nu-i așa mare. El n-are casă, n-are masă. Așadar, el primește mai mult. (ALEXANDRU POPA)

Poftim (sau **poftiți**) **la masă!** = Formulă de politețe cu care inviți pe cineva să se așeze la masă pentru a mânca:

Puțin mai târziu, au venit în pas grăbit două fete, îmbrăcate în șorțuri albe și cu tichie albă pe cap și ne-au invitat: „Poftiți la masă, domnilor ofițeri”. (DIMITRIE BEJAN)

Pune-te (sau **întinde-te**) **masă**, **scoală-te** (sau **ridică-te**) **masă** (Fam.) = **a** Se spune despre cei care duc o viață plină de desfătare, care trăiesc fără griji, care așteaptă totul de-a gata:

Când voiai ceva, era destul numai să poruncești și îndată se făcea. Aci era în adevăr: pune-te masă, ridică-te masă. (P. ISPIRESCU)

b) Se spune când ești obligat să servești mereu de mâncare:

M-am gândit să le faci dumneata rost de un capitălaș, să s-apuce și dâșii' de vreo negustorie, că sunt gogeamite găliganii acuma, nu mai face să se lase tot în spinarea bătrânului: pun-te masă! scoal-te, masă!... (I. L. CARAGIALE)

– *Cine vă întrece? răspunse Catrina. Așează-te masă, ridică-te masă. Abia se mișcă, abia se așează, cleaf-cleaf, parcă i-ai da să mănânce otravă.* (MARIN PREDA)

MASCARA

A da de mascara (Reg.) = A se face de răs:

Și de data asta ea a dat de mascara.

A face (pe cineva) de mascara = A face de răs. A certa cu asprime:

Că umblă prin mahala / Ne-a făcut de mascara, / Râd boerii în cafenea. (GR. TOCILESCU)

– *Căpitan Balaure, / Îndărăt cu potera, / Că te fac de mascara. / Cruciulița ta [...]* (P. ISPIRESCU)

Ne-au făcut de mascara. (POP.)

MASCĂ

A lăsa mască (sau **paf**) (**pe cineva**) (Fam.) = A uimi, a ului pe cineva. A lua prin surprindere:

Dacă nu vă plac polonezii în mod deosebit [...] să știți că și finlandezii au un sistem de învățământ care poate lăsa mască multă lume. (MARCEL SECUI)

Aseară m-ai lăsat mască, iubitule, și nu căuta scuze că n-ai! (EUGEN PATRICHE)

A(-i) cădea (sau **a i se lua cuiva**) **masca** = A (se) dezvălui minciuna, înșelătoria cuiva. (A apăsarea sau) a face să apară în adevărata lumină:

A căzut masca falsă de pe obrazul vostru. / Și nu a căzut pentru un ceas. / Nu a căzut pentru o zi. (ZAHARIA STANCU)

A-și scoate (sau **a-și arunca**, **a-și lepăda** etc.) **masca** ori **a ridica** (sau **a lua**, **a smulge**, **a rupe**) **cuiva masca** = A(-și) arăta adevărata fire, intențiile ascunse. A (se) demasca:

Atunci Iancul lepădă masca, își dizvăli urâtul haracter și, puțină vreme după întâlnirea ce am văzut că a avut cu ea la începutul aceştii istorii, îi scrisese răvașul următor [...] (C. NEGRUZZI)

V-am smuls masca. Acolo unde pretindeți că se află iubirea de țară, am găsit trădarea. (ZAHARIA STANCU)

MAT

A face mat (pe cineva) (Fam.) = **a** A bate (pe cineva) la jocul de șah:

După-masă, am jucat cu bătrânul șah și m-a făcut mat; apoi pastorul s-a culcat și eu am stat de vorbă cu preoteasa în mod foarte plăcut fiind nespus de amabilă; (D. VATAMANIUC)

b) A pune pe cineva în situația de a se recunoaște învins într-o luptă, într-o dispută etc.:

Câțiva tineri care asistaseră la finalul discuției îl priveau pe Șerban ca pe o insectă rară, un bărbat făcut șah mat de nevastă-sa. (EUGEN PATRICHE)

MATCĂ

A readuce la matcă = A readuce pe calea cea bună:

Atunci George s-a legătuit că, orice s-ar întâmpla, nu se va abate de la îndatoririle naționale și i-a spus învățătorului că trebuie să ne silim să readucem la matcă pe sărmanii răătăciți; (LIVIU REBREANU)

A reveni la (sau **a reîntra în**) **matcă** = a) A reveni la starea obișnuită:

Sătenii au revenit la matcă.

b) (D. ape) A-și relua cursul normal:

După două zile de umblat pe un drum în sfârșit bun, ajunserăm la Călărași, unde Borcea se supără pe Dunăre și-o ia razna pe o sută cincizeci de kilometri, până la Hârșova, unde intră iar la matcă. (PANAIT ISTRATI)

Ca un roi fără (de) matcă = Deorientat:

Iară ce tocmală să hie la o oaste care era ca un roi fără matcă. (ION NECULCE)

MATERIE

A intra în materie = A începe expunerea subiectului, a temei, studiului etc.:

Cucoana Marieta, nerăbdătoare, intră de-a dreptul în materie. (CALISTRAT HOGAȘ)

Înainte de a intra în materie – în istoria Moldovei de la jumătatea secolului al XVI-lea – Hasdeu își înalță în Prefață câțiva ditirambi științifici [...] (MIHAI ZAMFIR)

Stănică, în numele unei rudenii pe care n-o legalizase, lua pe Aurica în brațe și o săruta viguros pe amândoi obraji. Apoi intra în materie: – Cumnată, viața mea e un lung martiriu! (G. CĂLINESCU)

MAȚ

A cârceia la mațe sau **la inimă (pe cineva)** (Pop.) = A avea crampe:

După ce mânca, pe femeie o cârceia la mațe și nu se simțea bine.

A fi pestriț (sau **negru**) **la mațe** (ori **pe cerul gurii**) sau **a avea** (sau **a fi cu**) **mațe pestrițe** (sau, rar, **cu oase**) **pestrițe** sau **a avea mațe pestrițe** = A fi rău la suflet:

Pe Domnul X îl bănuie că e grozav de pestriț la mațe și ține minte unde l-a ars, fără să-i

pese nici de adevăr, nici de artă – nici măcar de arta românească. (PAUL ZARIFOPOL)

Negru catran la mațe, Conea ăsta nu s-a putut învoi cu nimeni pe lume, nici cu ai lui, nici cu ai Măriei. (ION LAZU)

A fi pestriț (sau **tărcat, rău, câine**) **la mațe** sau **a fi cu mațe** (sau **mațele**) **tărcate** sau **bălțate** ori **a avea mațe pestrițe** (sau **negre**) (Pfm.) = A fi rău la suflet:

Nevasta acestui sărac era muncitoare și bună la inimă, iar a celui bogat era pestriță la mațe și foarte zgârcită. Vorba veche: „Tot un bou ș-o belea”. (ION CREANGĂ)

Ai să vezi, de altfel, că nu-i chiar așa de pestriț la mațe, cum pare, dar e fricos și se teme de inspectorul maghiar. (NICOLAE MĂRGINEANU, MIRCEA MICLE)

A fierbe mațele în cineva (Pfm.) = A fi foarte enervat, înfuriat:

– Fă, buzato, dă-te la o parte că tu ai fiert destul. – Ba dă-te tu la o parte, scurto ce ești, că au fiert și mațele în tine. (GH. VRABIE)

A frige (sau, rar, **a pătrunde**) **pe cineva la mațe** (Pop.) = A face cuiva un mare neajuns:

Nu se aștepta ca tocmai rudele lui să-l frigă la mațe.

A i se lungi (cuiva) mațul (sau **urechile**) **(de foame)** (Pop.) = A fi foarte flămând:

Așa ș-așa, nici prea-prea, nici foarte-foarte... numai că mi s-au cam lungit urechile de foame. (VASILE ALECSANDRI)

A-i chiorăi (cuiva) mațele (de foame) = A-i fi cuiva foarte foame:

Acolo dete o colibă de pescar. Îi chiorăia mațele de foame și fu nevoit să se abată. (P. ISPIRESCU)

Ba de mâncare și casă i-a trebuit omului întâi ș-apoi haine frumoase, cum zici tu; cu rufe de ale tale îți ghiorăiesc mațele de foame. (ION CREANGĂ)

A-i face cuiva mațele coadă de zmeu (Arg.) =

A ucide pe cineva:

– *Vine el nenea de la pârnaie, o să-ți facă mațele coadă de zmeu! Era legat cu hoții Cuțaridei.* (EUGEN BARBU)

MAU

A face (cuiva) mau (pentru... sau să...) (Pop.) =

A înlesni să...:

I-am făcut mau să fugă.

A(-i) lua cuiva maul (Pfm.) = **a)** A face pe cineva să-și piardă cunoștința în urma unei lovituri:

Paraschiv nu mai avu curajul să se apropie, spuse mânios: – Când oi pune mâna pe par, îi iau maul cât ai clipi! (PAVEL PEREȘ)

b) A pune (pe cineva) în situația să nu mai poată spune nimic:

V-a luat maul, nenorocitelor! Vă dădeați mari în fața mea, nu știați că mă bucur de protecție, că sunt cineva! (EUGEN BARBU)

Oricum ar fi, portarul stătea în fața mea ca un zid și îmi înmână o scrisoare ce mi-a luat cu totul maul, dar și mai perplex am rămas lecturând-o. (DUMITRU CRUDU)

Răspunsul nesperat mi-a luat maul și deja mi se depăna filmul viitorului [...] (MARIUS CHIVU)

c) (Rar) A ucide, a omorî.

A-și pierde (sau **a i se lua cuiva**) **maul** (Pfm.) = A-și pierde curajul, cumpătul. A rămâne perplex:

După cele întâmplare, bărbatul și-a pierdut maul și își vedea de treburile lui.

MĂCĂU

A cinsti cu măcăul (Trs.; Mar.) = A bate cu măcăul:

Le-a spus copiilor că dacă nu se astâmpără o să-i cinstească cu măcăul [baston, bâță, ciomag].

MĂCINA

A măcina cuiva (Pop.) = A împlini cuiva dorințele, a-i face pe plac:

Oricât i-ar fi măcinat nevastei, ea era mereu nemulțumită.

Altă făină se macină la moară. v. făină.

MĂCIUCĂ

A i se face (sau **a i se pune, a i se sui, a i se ridica, i se zburli cuiva**) **părul** (sau **chica**) **măciucă** (**în vârful capului**) (Pfm.) = A fi cuprins de o spaimă puternică; a se îngrozi, a se înspăimânta:

Și așa cum zisei, începu el a povesti, după ce înhățai colivia și o luai la sănătoasă cu bidiviul luat de la zmei, începură să nincheze caili ceilalți și să facă un zgomot de ți se făcea părul măciucă. (P. ISPIRESCU)

Poate că-l și cunoașteți? Ei, câte a îndurat bietul om, ți se face părul măciucă. (LIVIU REBREANU)

Și mai deslușii ceva ce făcu să mi se ridice părul măciucă în cap. (NICOLAE COVACI)

Însă dacă pui ar fi auzit atunci ce plănuia Irodia să-i facă Anei, după ce ar fi primit pasărea, li s-ar fi ridicat părul măciucă în cap, nu alta. (SÎNZIANA POPESCU)

MĂDUVĂ

A-i cerca (cuiva) măduva și oasele (Reg.) = A pune pe cineva la tot felul de încercări, pentru a afla cât prețuiește:

Din prima zi, stăpânul i-a cercat omului măduva și oasele ca să vadă cât de credincios este.

A-i degera (sau **a-i îngheța cuiva**) **măduva-n oase** (sau **în ciolane** etc.) (**de frig**) (Pfm.) = A-i fi foarte frig:

[...] și până-n ziuă fiind ieșiți din sat, cam pe la prânzul cel mare ne-aflam iar în Fălticeni, trecând desculți prin vad, în dreptul Baiei, Moldova înghețată pe la margini, și la dus și la întors, de ne degera măduva-n oase de frig! (ION CREANGĂ)

Vai de noi și de noi, că ne-a înghețat limba în gură și măduva în ciolane de frig! (IDEM)

Până în măduvă sau **până în** (sau **la**) **măduva oaselor** = Profund, adânc:

Răsărea un soare, Anghelache, de te pătrundea până la măduva oaselor. (MARIN PREDA)

Roasă până-n măduvă, se surpă / Putredă, o-ntreagă-mpărăție. (MIHAI BENIUC)

Sunt înveninat până în măduvă și până în vârful degetelor (MIHAIL SADOVEANU)

MĂGAR

A face (sau **a ajunge**) **din cal măgar** (Pop.) = **a)** (A ajunge sau) a aduce pe cineva dintr-o situație mai bună în alta mai rea:

Ajunge din cal măgar / Și catâr din armăsar. (ANTON PANN)

b) (A ajunge sau) a face pe cineva de râs:

Apoi nu mă faceți din cal măgar, că vă veți găsi mantaua cu mine! (ION CREANGĂ)

A fi măgarul cuiva (D. oameni) = A-i face cuiva tot felul de servicii care cer eforturi fizice obositoare și umilitoare:

El era acum măgarul șefului său și alerga toată ziua numai să-i facă pe plac.

A împărți două paie la trei măgari. v. **împărți.**

A nu fi nici cal, nici măgar (Fam.) = A nu aparține niciunei categorii determinate, a nu avea nicio situație precisă:

Sub acest aspect noi nu suntem nici cal, nici măgar! Nici ca Bulgaria, dar nici ca Polonia. (EMIL RAȚIU)

MĂGĂREAȚĂ

A cădea măgăreața pe cineva (Fam.) = A avea de suportat o neplăcere, o acuzație, o pedeapsă etc. fără a fi vinovat:

Tot pe Mirela cădea măgăreața. Ea era și de plimbăreală, și de chefuială, și de tăvăleală. (RADU ALDULESCU)

Erau responsabili, pe ei cădea măgăreața. (EUGEN URICARU)

MĂLAI

A apropia mălaiul de traistă (Reg.) = A-și risipi aproape întreaga avere:

Omul simțea că s-a apropiat mălaiul de traistă și se luase pe gânduri.

Și-a trăit traiul, și-a mâncat mălaiul (Pfm.) = Se spune despre cineva sau ceva care a îmbătrânit, s-a învechit, s-a uzat:

– Ei, Ivane, destul de-acum; ți-ai trăit traiul și ți-ai mâncat mălaiul! De milostiv, milostiv ești; de bun la inimă, bun ai fost, nu-i vorbă. (ION CREANGĂ)

Numai moș Doroftei judecă cel din urmă clondir și-l stoarce, picătură cu picătură. – Așa să se scurgă ochii fetelor după mine. – Ei, aș! ți-ai trăit traiul, ți-ai păpat mălaiul, zise una dintre femei. (BARBU DELAVRANCEA)

MĂMĂLIGĂ

A căuta nod în mămligă (Reg.) = A căuta nod în papură:

Femeia i-a spus bărbatului să nu mai caute nod în mămligă și să se gândească la lucruri mai serioase.

A face (ceva) mămligă = A distruge, a nimici, a face praf:

Trimite avioane să arunce bombe peste oraș. Ne face mămligă. (ION PAS)

A o pune de mămligă sau (Mol.) **a pune de mămligă fără făină** (sau **fără apă**) (Pfm.) = A se afla sau a ajunge într-o situație dificilă, neplăcută, într-o încurcătură. A da greș:

Numai atâta, că el a trecut mai departe în drumul său, iar noi am stat pe loc și am pus-o de mămligă, fără apă. (ION CREANGĂ)

– Duceți-vă cu Dumnezeu! Și luați seama la Marinică să nu vă facă vreo rușine, că dânsul a cam pus-o de mămligă! (LIVIU REBREANU)

A-și scoate mămliga (sau **pâinea**) (Reg.) = A-și câștiga strictul necesar pentru trai:

[...] doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă, abia își puteau scoate mămliga. (ION CREANGĂ)

Mămligă nefiartă = Om nătărău:

Mi-ai stricat tot cheful, îi zise el răstit lui Iorgovan, apoi își aruncă pușca-n spinare și se întoarse în sat certându-l mereu pe Filip, că e papă-lapte, că e prinde muște, că e mămăligă-nefiartă și câte și mai câte. (IOAN SLAVICI)

[...] și ai mai ști înțepenit cu căruța de lucernă la podul de peste Călmățui, de te-a înjurat Stan, fermierul, și ți-a zis că ești mămăligă nefiartă? (NICOLAE FULGA)

Se îngroașă gluma (sau **lucrul, mămăliga, treaba**). v. **îngroșa**.

MĂNĂSTIRE

A închina o mănăstire. v. **închina**.

A se duce sau **a (se) închide, a intra, a trimite, a băga la (o)** (sau, rar, **în**) **mănăstire** = A (se) călugări:

Să știu de bine că mă duc la mănăstire, pâine și sare nu mai mănânc cu el! (I. L. CARAGIALE)

A se face mănăstire (Arg.) = A se produce învălmășeală, înghesuială. A începe bătaia:

Când se bat mai mulți și se produce învălmășeală, căci cad unii peste alții, golani care privesc strigă: Haideți, mă, că se face mănăstire. (BULETINUL FILOLOGIC, IV)

MĂNUȘĂ

A arunca (cuiva) mănășa = A provoca la duel. (Pgn.) A provoca pe cineva:

Hilbert a aruncat mănășa unei rodnice provocări, pe care numeroase minți excepționale s-au grăbit s-o ridice, spre folosul matematicii și al altor discipline. (NICOLAE MANOLESCU)

Nichita Stănescu a aruncat mănășa în arena poeziei patriotice. (MAGDA URSACHE)

A ridica mănășa = A primi provocarea cuiva:

[...] va avea nevoie de adversari pe măsură care să se-ncumete a ridica mănășa. (NICOLETA SĂLCUDEANU)

A se potrivi (ca o) mănășă (Fam.) = A se potrivi perfect:

Asta-i singura meserie care mi s-ar potrivi ca o mănășă. (TEODOR MAZILU)

Cert este că acești ani vor aduce câteva evenimente care i se vor potrivi liderului Gheorghiu-Dej ca o mănășă. (ADRIAN CIOROIANU)

A umbla (sau **a se purta cu cineva**) **cu mănăși** (Fam.) = A se purta cu atenție și îngăduință, cu multă politețe:

Regreta sincer că locotenentul se purta în general cu mănăși, era la fel de blând și cu oamenii cinstiți și cu vagabonzii. (AUGUSTIN BUZURA)

Îl complimenta, se purta cu mănăși. Să nu care cumva să-l sperie și să plece. (RADU ALDULESCU)

MĂR¹

A trăi ca în flori de măr (Rar) = A duce o viață fericită, lipsită de griji:

După nuntă, s-a așezat feciorul împăratului pe trai și trăia ca în flori de măr. (POP.)

MĂR²

A bate (sau **a face**) **măr** sau **a lăsa (bătut) măr** = A bate foarte tare pe cineva:

Aflase că sunt unii oameni care și-au pus în gând să-l bată măr și să-i aprindă casele din ură că i-ar fi năpăstuit cândva. (LIVIU REBREANU)

L-au lăsat măr și s-au dus fiecare la treaba sa. (I. L. CARAGIALE)

De florile mărului sau **de flori de cuc**. v. **floare**.

MĂRAR

A se băga în vorbă ca măraru-n ciorbă sau (rar) **a se amesteca ca măraru în bucate** (Pfm.) = A interveni nepoftit în treburile cuiva; a participa nepoftit la o discuție:

Că / Nepoftitul scaun n-are. / Unde nu-ți fierbe oala, nu-ți băga lingura. / Nu te amesteca ca măraru în toate bucatele. (ANTON PANN)

Și pentru Putin unul ca Ponta nu contează, de vreme ce și-a permis să-l țină în picioare, ca pe chelneri, la ultima manifestare sportivă la care

dâmbovițeanul nostru s-a băgat în vorbă ca măraru'n ciorbă. (<http://www.nasul.tv/>)

MĂRĂCINE

(Umblă) parcă treieră la mărăcini (Pop.) = Se zice despre un om nevolnic sau neajutorat, care nu reușește să ducă un lucru la bun sfârșit:

De cum l-a văzut că intră pe poartă, el a înțeles că meseriașul e unul din aceia care parcă treieră la mărăcini.

A călca (ca) pe mărăcini (Rar) = A trăi rău, în neînțelegere cu cineva:

Înțelegere n-a fost niciodată în casa lor, căci amândoi călcau ca pe mărăcini și numai certuri erau toată ziua.

A pune parul în ușa și mărăcini la fereastră.
v. **pune.**

A sta (ca dracul) pe mărăcini (Fam.) = A nu avea astâmpăr; a fi foarte nerăbdător să plece:

Stătea pe mărăcini să se facă ziuă mai repede, ca să ajungi acasă. (ION PAS)

Stă ca pe mărăcini. Nu-i mai ajunge curtea în care-a crescut. (MARIN RADU MOCANU)

A ședea ca dracu-n spini (sau **pe mărăcini, în cânepă**). v. **ședea.**

A trăi ca pe mărăcini (Reg.) = A trăi rău, în neînțelegere cu cineva:

Nu poți trăi nici în sat; / Nici în sat, nici în vecini, / Trăiești ca pe mărăcini. (I. BIBICESCU)

Rușinea inițială o părăsi repede pe educatoarea transformată în negustor ambulant: o sumedenie de oameni trăiau ca pe mărăcini în ultima vreme, iar orașul putea fi lesne confundat cu un uriaș talcioc. (IULIAN CIOCAN)

MĂRGĂRITAR

(Ce-i lipsește chelului?) Tichie de mărgăritar (Pfm.) = Se spune despre cei care au sau doresc să aibă lucruri de preț nefolositoare, deși sunt lipsiți de strictul necesar:

Chelbosului tichie de mărgăritar nu-i trebuie, pentru aceea nu te apuca de lucruri mari, căci e lesne a zice plăcinte, dar cu b... de fată mare nu se fac ouăle roșii. (C. NEGRUZZI)

A arunca mărgăritar (înaintea) porcilor (Pop.) = A da un lucru de valoare cuiva care nu știe să-l prețuiască:

Să nu dați câinilor lucrurile sfinte și să nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce în picioare și să se întoarcă să vă rupă. (BIBLIA)

Trebuie să recunoaștem că mereu arunca „mărgăritare înaintea porcilor”. Chiar în tinerețe acest obicei al ei mă pune pe ghimpi. Când se pornea pe câte un subiect; se lăsa târâtă de propria ei elocință și fără a mai socoti firea ascultătorilor. (REGINA MARIA a ROMÂNIEI)

A înșira la mărgăritare = A spune basme:

Boierul făcu clacă, adunând pe toți copiii și fetele din sat ca să înșire la mărgăritare. (P. ISPIRESCU)

Păcat de mărgăritar, că e la gât de măgar (Pop.) = Se spune despre un lucru de valoare ajuns pe mâna unui om care nu știe să-l prețuiască sau nu-l merită:

Deasupra tuturor candidaților...așa alegători, așa candidați: Păcat de mărgăritar că e la gât de măgar. (<http://www.lucianvisa.ro/>)

MĂRIȘOR, - OARĂ

A lăsa (pe cineva) mare-mărișor (Reg.) = A părăsi; a lăsa pe cineva să facă ce vrea:

Nemaiștiind ce să facă l-a lăsat pe bietul om mare-mărișor și a plecat.

MĂRIT

A-și face de mărit (În superstiții) = A face vrăji, farmece pentru a se mărita:

Fata a fost sfătuită de o babă să-și facă de mărit.

MĂRTURIE

A lua martor (sau **în mărturie**) **pe cineva.** v. **lua.**

A veni la mărturie (Olt.) = A apuca pe calea cea bună. A se da pe brazdă:

În cele din urmă, el a venit la mărturie și parcă acum e alt om.

MĂRUNTAIE

A ști toate măruntaiele (din cineva) = A cunoaște gândurile cele mai ascunse ale cuiva:

Eu șăd călare în inima lor, și nu că mă laud, dar știu toate măruntaiele dintr-însele. (ION CREANGĂ)

MĂSEA

A (o) lua la măsea. v. lua.

A clănțâni din măsele = A tremura de frig:

[...] de-abia mi-i lua pe Gerilă de ȗluc și l-îi purta cu nasul pe la soare, doar s-a încălzi câtuși de cât și n-a mai clănțâni atâta din măseleca un cocostârc din cei bătrâncioși, că parcă mă strânge în spate când îl văd așa. (ION CREANGĂ)

A lepăda (sau a arunca) (pe cineva sau ceva) ca pe o măsea stricată = A se debarasa de cineva sau de ceva fără părere de rău:

[...] dar dracii știu că se bucură când se văzură cortorosiți de un musafir ce le sta ca gunoiul în ochi, pentru care îl și scoaseră din iad ca pe o măsea stricată din gură. (P. ISPIRESCU)

Dar memoria comună a orașului refuzase să o expulzeze ca pe o măsea stricată. (MATEI VIȘNIEC)

A nu avea ce pune (nici) pe o măsea sau a pune abia pe o măsea ori (nici) cât (să) pui pe o măsea = A avea foarte puțin de mâncare:

Și, nici una, nici două, haț! pe ied de gât, îi răteză capul pe loc și-l mănâncă așa de iute și cu atâta poftă, de-ți părea că nici pe-o măsea nu are ce pune. (ION CREANGĂ)

Dar de unde să le ajungă ce brumă le aducea el? Abia puneau p-o măsea. (P. ISPIRESCU)

A nu avea cu ce-și stropi măseaua (Pop.) = A nu avea ce bea. A fi sărac:

De sărac ce era n-avea cu ce-și stropi măseaua.

A nu-l durea (pe cineva) măseaua (de ceva) (Pop.) = A nu-i păsa de ceva:

De te-ar calici numai pe tine... nu m-ar durea măseaua. (VASILE ALECSANDRI)

A trage (sau a o lua, a suge) la măsea sau a pune (ori, pop. **a-și încălzi, a-și pili, a-și stropi**) **măseaua** = A bea mult băuturi alcoolice:

Ca să dau o idee despre ce este în stare să istorisească un vânător sătul cu o ploscă de Cotnar trasă la măsea, e destul să spun următoarea întâmplare a lui Codreanu [...] (NICOLAE GANE)

A-i crăpa (sau, rar, **a-i scăpăra**) **măseaua sau măselele (în gură)** = A fi foarte nerăbdător să... A avea mare nevoie (de...):

Mă uitam.. așteptând cu neastâmpăr să vie un lainic de școlar de afară... și-mi crăpa măseaua-n gură când vedeam că nu mai vine. (ION CREANGĂ)

A-i scoate (sau a-i vinde) (cuiva) și măselele (din gură) (Pfm.) = A-i lua cuiva tot ce are. A sărăci:

Cu sila-ți vinde și măselele din gură. (GLIGORE M. JIPESCU)

La cât de zgârcită era femeia, ar fi fost în stare să-i scoată bietului om și măselele din gură.

A-și încălzi măseaua. v. încălzi.

Fiecare știe unde-l doare măseaua (Pop.) = Fiecare om își cunoaște necazurile:

El nu se mai încrede în sfaturile prietenilor, căci știe cel mai bine unde-l doare măseaua.

Oltean cu douăzeci și patru (sau cu gura plină) de măsele = Om vioi, isteț și priceput să se descurce; abil, șmecher:

Tinerețea aceasta înflăcărată, prisosul acesta de viață au făcut să se zică despre olteni

că au «douăzeci și patru de măsele». (AL. VLAHUȚĂ)

MĂSELAR

(Parcă) a mâncat măselar = Parcă e nebun:

Ea umbla de colo-colo parc-ar fi mâncat măselar.

MĂSURA

A lua la măsurat (Pfm.) = A lua la bătaie:

Nu ofensiva marcată de succese îl bucura, ci faptul că odată ajunși pe meleaguri mioritice rușii vor lua la măsurat pe toți cei care în nechibzuința lor au purces la război împotriva lor. (MIRCEA CRĂCIUN)

A măsura banii cu dimirlia (Pop.) = A fi foarte bogat:

De când măsura banii cu dimirlia, birtașul parcă înnebunise.

A măsura pe cineva (cu privirea sau cu ochii) de sus până jos (și de jos până sus) = A examina cu atenție, a cerceta:

Măsură din ochi gloaba jigărită, harabaua prăpădită: – ...Vrei să mergi cu mine, puștiule? făcu el. (PANAIT ISTRATI)

Daca te apucau cu un român get-beget la vorbă pe la nămieș, când e soarele-n putere, și-l întrebai: „Măi Mușate, ce e acuma, zi ori noapte?”, badea se scărpină sub căciulă, se gândea câtva, te măsura cu ochii să vadă ce fel de negustor îi fi, și-ți răspundea: „Apoi de! domnule, zi este”. (MIHAI EMINESCU)

A măsura oile (sau laptele) (Reg.) = A cântări laptele muls o dată de la oile dintr-o turmă, pentru a evalua cantitatea de brânză ce se va produce:

– Dragomire, maică, au înflorit fragile și noi n-am mai măsurat oile! (DIN VIEAȚA POPORULUI ROMÂN, 1914)

La nunta oilor (ruga oilor se mai zicea), se măsura laptele (cântăritul oilor, spuneam), fiecare [stăpân de oi] își mulgea oile pentru măsurat. (ION GHINOIU)

A măsura pe cineva cu joarda. v. joardă.

A măsura pe cineva (sau a măsura cuiva ceva) pe spinare = A bate, a lovi, a trage o bătaie:

Las' să-ți măsoar eu boieria pe spinare cu ciubucu ista. (VASILE ALECSANDRI)

A nu se putea măsura (cu cineva sau cu ceva) = A fi în inferioritate evidentă față de cineva sau față de ceva:

Era o prostie ceea ce făcea Trică, deoarece om voinic o fi fost el, nu-i vorbă, dar cu Națl nu se putea măsura. (IOAN SLAVICI)

Bucuria soției că pleca din satul în care-și îngropase cei mai frumoși ani ai tinereții nu se putea măsura decât cu părerea de rău [...] (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

A umbla gonind vânturile și măsurând câmpurile (Pop.) = A umbla fără niciun rost:

De n-ar fi umblat gonind vânturile și măsurând câmpurile, azi ar fi fost om la locul lui.

A-i măsura (cuiva) vorba cu împlăciul. v. împlăciu.

A-și măsura puterile = A se lua la întrecere în luptă:

– Ești tu în stare să-ți măsoari puterile cu ale mele? (VASILE ALECSANDRI)

De! nu se simțea el destul om pentru ca să se-ncumete a-și măsura puterile cu asemenea matahală. (IOAN SLAVICI)

MĂSURĂ

A avea măsură bună (Reg.) = A avea fire bună, temperament bun:

Bunica avea măsură bună și avea grijă să nu le lipsească nimic nepoților.

A bate măsura = A executa cu mâna sau cu piciorul mișcări egale și regulate, care marchează diviziunile grupurilor de note aflate în fiecare unitate delimitată de barele de măsură:

Paraschivescu deschise cu dezgust cartea și începu să cânte nesigur și fals, bătând măsura cu scandaloasă lipsă de sincronitate. – La-si-do-la-mi.

La-si-do-re-do-si. – Nu este așa! Bate măsura bine!
La-si-do-laa-miii. (G. CĂLINESCU)

Cristian și-a vârat urechea în aparatul de radio și, absorbit de muzică, bate măsura, imitând gesturile profesorului. (COSTIN DODU)

A băga oile în (sau la) măsură (Reg.) = A izola oile de miei, spre a stabili cât lapte dă fiecare oaie:

Ciobanii se pregăteau să bage oile în măsură.

A fi de o măsură (cu cineva) (Pop.) = A fi de aceeași vârstă cu cineva:

El nu era de-o măsură cu prietenul lui.

A fi în măsură (să...) = A fi în stare, indicat, a avea posibilitatea de a face ceva, de a reuși:

Și cum e elevul dumitale, ești cel mai în măsură să-mi dai un sfat din vreme. (CEZAR PETRESCU)

El se credea în măsură de a fixa sfârșitul lunii mai drept moment de încheiere pozitivă a luptei pentru Unirea deplină pe plan administrativ. (DAN BERINDEI)

A fi pe o măsură (cu cineva) = A se asemana la fapte rele:

Cei doi frați sunt pe o măsură și numai obraznicii fac.

A i se umple măsura (Pop.) = A se sătura de ceva sau de cineva. A-și pierde răbdarea. A-și ieși din fire:

O, tu, cel ce locuiești lângă apele cele mari și ești plin de comori, venit-a sfârșitul tău și măsura lăcomiei tale ți s-a umplut! (BIBLIA)

A întrece măsura = A depăși anumite limite (convenții) stabilite, a deveni excesiv:

Paraschiv însă deodată își reveni: întrecuse măsura. Dădu paharul pe gât. (MARIN PREDA)

Tata socotește că frate-meu Ion a întrecut măsura. Îl ceartă. Și în timp ce-l ceartă îl măsoară cu bățul pe spinare. (ZAHARIA STANCU)

A lua (cuiva) măsură = A măsura diferite dimensiuni ale cuiva în vederea confecționării unor obiecte de îmbrăcăminte sau încălțăminte:

Apoi la Crăciun și la Paște, se știa rîndul de haine. Numai mă pomeneam cu croitorul că vine. „Ce vrei mă?” îi ziceam. „M-a trimis cuconul ispravnic să-ți iau măsură.” „Nu-mi trebuie. Am haine destule. Să am eu zile să le port.” „Nu se poate. Coconul a zis, și trebuie să se împlinească porunca.” De voie, de nevoie, mă lăsam să-mi ia măsură. (P. ISPIRESCU)

A lua măsuri = A împlini o serie de lucrări sau a duce o acțiune în vederea realizării unui anumit scop:

Se scoală mâine dis-de-dimineață, ca să ia măsuri. – Ce măsuri? – Măsuri, ca la un asemenea eveniment. Facem, cunoscut oamenilor, explicăm, sfătuim. (MIHAIL SADOVEANU)

Hei, hei! Când aud eu de popă și de Smărăndița popii, las muștele în pace și-mi iau alte gânduri, alte măsuri: încep a mă da și la scris. (ION CREANGĂ)

A umple măsura = A ajunge la limită:

Se pare că împotriva celor buni conspiră încă ceva, o putere ocultă, să-i zicem soarta, fatalitatea – ceva care umple măsura nefericirii. (G. IBRĂILEANU)

A veni (sau a sosi) la măsura vârstei sau la măsură de vârstă = A depăși vârsta adolescenței:

Și vei crește apoi pe neobservate la măsura vârstei plinății lui Hristos. (TEOCTIST CAIA)

A veni la măsură = A atinge o anumită limită dinainte stabilită în ce privește mărimea, dimensiunea, cantitatea etc.:

[...] pârâtul i-au zis să-i trimită cu un om al lui după dânsul la gazdă, de-i va veni la măsură, li va cumpăra. (ACTE JUDICIARE din ȚARA ROMÂNEASCĂ, 1775-1781)

A-și da măsura = A arăta tot ce este capabil să facă, să dea:

Patruzeci de ani sunt o vârstă a marilor schimbări. Terry e un exemplu, abia după patruzeci de ani și-a dat măsura valorii ei. (NORA IUGA)

Din păcate, nu se mai poate face nimic, neamul nostru și-a dat măsura ticăloșiei și acolo. (IOAN T. MORAR)

Fără măsură = Nechibzuit, din cale-afară, fără socoteală:

Mă ceartă fără măsură. (DAN DEȘLIU)

Vorbește tare și cam fără măsură. (BARBU DELAVRANCEA)

I-a uitat Dumnezeu măsura sau i-a pierdut dracul măsura (Pop.) = Se spune despre un om foarte înalt:

Se ridică în picioare lent, deșirându-se, etalându-și statura impresionantă de flăcău de la țară strămutat la oraș, căruia i-a uitat Dumnezeu măsura [...] (RADU ALDULESCU)

Dacă ne-am îngădui să grăim ca oamenii de rând, am spune că i-a pierdut dracul măsura. (MIHAIL SADOVEANU)

În măsura posibilităților = Atât cât se poate:

Eu nu mă împotrivesc nimănui și oricui i-aș ajuta în măsura posibilităților mele. (VALERIU ANANIA)

Permanent trebuie să luptăm cu factorii negativi din noi, să-i învingem și, în măsura posibilităților, să ne ajutăm semenii să facă același lucru. (ION D. VULCĂNESCU)

În măsura posibilului = Atât cât va fi posibil:

Un adevărat călător va reține mai ales ce este frumos din ceea ce vede și își va nota, în măsura posibilului, lucrurile care l-au impresionat. (AURELIA MARINESCU)

Să nu fie de o măsură sau n-ar fi de o măsură! (Îvp.) = Se spune când se vorbește despre o nenorocire, despre o boală, despre un mort etc. De n-ar fi la fel!:

Când îl zăreau, țăranii socoteau că au pe bătrân dinaintea lor: „Conul Iordache în

picioare, să nu fie de o măsură”, își spuneau. (EM. GÎRLEANU)

Avea niște friguri așa de strașnice, încât tremura cum tremur eu acum, n-ar fi de o măsură. (NICOLAE GANE)

MĂTASE

A fi (sau **a face, a da, a da în, a lepăda, a slobozi**) **mătase** (sau **mătăsi, mătăși, mătăsur**) (D. porumb) = A începe să lege:

Porumbul a făcut mătase și va fi o recoltă bună.

Crescut în mătase = Crescut în avuție, în belșug; răsfațat:

Fata crescută-n mătășă / N-ai la ce-o aduce-n casă. (JARNÍK-BÎRSEANU)

MĂTRĂGUNĂ

Parcă i-a dat cineva (sau **a mâncat**) **mătrăgună** (Fam.) = Se spune despre cineva care pare să fie nebun:

Dar cum ai crede tu c-aș face eu una ca asta, că doar n-am mâncat mătrăgună! (ION CREANGĂ)

Dar n-am mâncat încă stregoaie / [Nici] mătrăgună, să nu sâmțim [...] (ION BUDAI-DELEANU)

MĂTRĂȘI

A mătrăși din lumea asta = A ucide:

De demult erai tu mătrășit din lumea asta [...] dacă nu-ți intra Dumnezeu în voie. (ION CREANGĂ)

MÂC

A nu zice nici mâc = A tăcea:

Dar fata, săraca, așa se înspăimântase, că i se legase limba în gură și nu putea zice nici mâc. (DIN VIEAȚA POPORULUI ROMÂN, 1916)

A tăcea mâc = A nu scoate o vorbă; a nu răspunde la o întrebare:

Copilul tăcea mâc, când îl întrebai ceva.

MÂINE

A lăsa de azi pe mâine (Pfm.) = A amâna continuu finalizarea unui proiect, efectuarea unei acțiuni:

M-am tot lăsat de azi pe mâine și am rămas cu esul neașternut pe hârtie, dar cu ideile sedimentate. (FLORENTIN SMARANDACHE)

Nu putem lăsa neamul nostru sub blestemul vremelniceii, a existenței de azi pe mâine. (ILEANA CUDALB)

Azi-mâine. v. **azi.**

Ba azi, ba mâine. v. **azi.**

Ca mâine (poimâine) = În curând:

Iar astăzi petrece în liniște lângă zidurile mănăstirii, Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească întru împărăția cerească! Căci și noi ca mâine avem a ne duce acolo! (ION CREANGĂ)

Mâine, poimâine poate, soarele fericirii / Se va arăta vesel pe orizon senin. (GR. ALEXANDRESCU)

Eu mă duc, mândră, ca mâine, / Inima la tin' rămâne. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Cu azi, cu mâine. v. **azi.**

Pe mâine = Formulă de salut la despărțire, indicând o reîntâlnire în ziua următoare:

Atunci, pe mâine, tată, pe mâine. Știu eu un loc retras, dacă vrei și tu, ne vedem pe strada Picturii, la numărul 33 [...] (CAMELIA CAVADIA)

MÂLC

A tăcea mîlc (sau **mîlcă**) = A nu spune niciun cuvânt:

În același timp, Cosma Buruiană își zicea că are să-și aprindă paie-n cap cu declarația de renunțare și se hotărî să tacă mîlc deocamdată. (LIVIU REBREANU)

Numai Ana tăcea mîlc și suspina, ca o osândită care-și așteaptă verdictul. (IDEM)

A luat-o repede peste bot și a tăcut mîlc. S-a trezit astfel simplu redactor [...] (DAN STANCA)

MÂLCI

A o mîlci (Mun.) = A încremeni. A o sfecli:

Până să încarce brațul de lemne, până să vină în casă, ninsoarea îl albise, căci ninge ca în mijlocul iernii. Când îl văzură procopsiții plin de ninsoare o mîlciră. (P. ISPIRESCU)

MÂNA

A mâna (sau **a întoarce**) **porcii (de) la jir** (sau **acasă**, ori, rar, **la Brașov**). v. **jir**.

A(-și) mâna viața sau **a o mâna** = A-și duce viața:

Și-a mânat viața până la bătrânețe în satul natal.

Mână măgaru'! = Pleacă de aici!:

– *Mână măgaru... Vorbele rămân suspendate undeva. Proaspăt coafată, doamna Cornelia face o piruetă pe un călcâi și pleosc! o palmă pe obrazul nebărbierit al domnului Mitu.* (<http://incertitudini2008.blogspot.ro/>)

MÂNĂ

A avea (sau **a fi cu**) **mână** (sau **mâna**) **lungă** sau **a fi bun de mână** (Fam.) = A fi hoț:

Cine e cu mână lungă / Pierde și ce are-n pungă. (ANTON PANN)

Kominternul avea mână lungă și agentură promptă. (MIHAI UNGHEANU)

A avea (sau **a fi cu**) **mână largă** (sau **deschisă**) ori (înv.) **a fi slobod la mână** (sau **a fi larg la mână** ori **la buzunar**) = A fi darnic:

[...] fiindcă se spune despre cel ce dă bani cu generozitate că are mână largă. (GRETE TARTLER)

Mai are un prieten mare la Paris, tot român, multimilionar și cu mână largă. (ONISIFOR GHIBU)

[Românul] are mâna largă, deși el este sărac. (VASILE ALECSANDRI)

A avea (sau **a fi la cineva**) **mâna** (Ljc.) = A-i veni rândul să împartă cărțile:

Acum avea el mâna și avea o mare dexteritate la împărțirea cărților.

A avea (sau **a lăsa, a da cuiva**) **mână** (sau **mâna**) **liberă** = (A acționa sau) a lăsa pe cineva să acționeze după bunul său plac:

[...] *spre a lăsa mână liberă doamnei director.* (I. L. CARAGIALE)

[...] *Ce, mi-e frică mie de moarte, mă? D-aia-s eu militar, mă?... Ori să mă prădați? Prădați-mă, dacă vă dă mâna!* (LIVIU REBREANU)

A avea mâini de aur. v. **aur.**

A avea mâna curată (sau **mâinile curate**) (Pop.) = A fi cinstit:

Afacerile au mers mai bine ca oricând, ți-ai păstrat mâinile curate, ți-ai câștigat printre conservatori reputația unui tip de treabă. (RADU MĂRCULESCU)

Cel ce este drept se ține însă de calea sa și cine este cu mâinile curate e din ce în ce mai tare. (BIBLIA)

A avea mâna strânsă (sau **scurtă**) sau **a fi strâns de mână** = A fi zgârcit:

Țăranul era strâns la mână, deoarece avea bani puțini.

A avea mână bună sau **a fi bun** (ori **la**) **de mână.** v. **bun.**

A bate (sau **a da**) **mâna** (sau **palma**) (cu **cineva**). v. **bate.**

A cere mâna cuiva = A cere în căsătorie pe cineva:

Vestea despre frumusețea ei merse departe, peste hotarele țării, și mulți magnați poloni, unguri și germani venise la Curtea Moldovei spre a-i cere mâna, însă nici unul nu avu fericirea să atragă privirile ei. (NICOLAE GANE)

De multe ori el se încercă a se duce la banul ca să ceară mâna fiicei sale: dar totdeauna un simțământ fatal îl oprea din această întreprindere. (NICOLAE FILIMON)

A da cu mâna în foc (sau **prin spuză, prin șperlă**). v. **foc.**

A da din mâini și din picioare = A depune eforturi pentru a învinge o dificultate. A se strădui; a face eforturi disperate:

Aruncată în valurile prăpăstioase ale lumii, ea, de atunci, s-a zbatut cu uraganul, dând din mâini și picioare, și a dat așa de bine, din fericire, că la fiecare mișcare, a nemerit cu mâna numai peste perle. (I. L. CARAGIALE)

Să dai din mâini și din picioare, să urlî. Dar să nu te lași. Câteodată merge. Despre asta vorbisem și cu Ion. (ION VIANU)

A da mâna cu moartea sau **a vedea moartea cu ochii.** v. **moarte.**

A da mâna la ceva (Înv.) = A sprijini ceva:

Lăsați de-o parte orice vrajbă, uitați orice interese particulare, jertfiți orice ambițiuni sau țăfne personale, și, fără gând ascuns, dați-vă toți până la unul mâna frățește pentru reînchegarea integrală a solidarității naționale... (I. L. CARAGIALE)

A da pe mâna justiției. v. **justiție.**

A duce de mână (pe cineva) = A călăuzi, a conduce pe cineva. (Fig.) A sprijini, a proteja pe un necunoscut:

Într-o zi, mama m-a dus de mână la școala de fete și m-a înscris în clasa întâi. (CELLA SERGHI)

Ca un orb uriaș, dus de mână de-un copil, așa intrase pipăind vaporul nostru, remorcat pe-o noapte neagră, în port la Liverpool. (JEAN BART)

A fi (om) cu dare de mână (Pfm.) = A fi om înstărit:

Dar noi, popor de țărani, nu le putem toate acestea decât cu-ncetul, și unde franțuzul e cu dare de mână noi trebuie să legăm paraua cu trei noduri, pentru că ceea ce un popor agricol nu are niciodată sunt banii. (MIHAI EMINESCU)

Țăranii cu dare de mână să îndesau să-și găsească loc între grânari. (BARBU DELAVRANCEA)

El venea des pe la Moara cu noroc, și de câte ori venea era vesel și bun și om cu dare de mână. (IOAN SLAVICI)

A fi (sau **a ajunge**) **în** (ori **pe**) **mâini bune**. v. **bun**.

A fi greu de mână = A fi neîndemânatic:

Dentistul era greu de mână.

A fi mână (cea) dreaptă a cuiva = A fi principalul ajutor, omul de încredere al cuiva:

Trică era omul lui de încredere, mână lui cea dreaptă, al doilea stăpân la casă [...] (IOAN SLAVICI)

Baciul Micu era tot mână dreaptă, cu toate că Aglaia îl ura mai mult ca oricând. (DUILIU ZAMFIRESCU)

– Mă mir, arhon postelnice, cum domnia ta, care ești mână cea dreaptă a măriei sale, să te plângi de nenorociri? (NICOLAE FILIMON)

A fi peste mână = A fi dificil de realizat, de obținut:

Văzând că s-au înmulțit norodul în Iași, și apa le este puțină și peste mână, au socotit să aducă, să aibă săracii îndeștul. (MIHAI EMINESCU)

[...] ștergare de borangic alese și alte lucruri, ce le duceau luna în târg de vânzare, sau joia pe la mănăstirile de maice, cărora le vine cam peste mână târgul. (ION CREANGĂ)

A fi ușor (sau **ager**) **de mână** sau **a avea mână ușoară** = A lucra cu finețe și cu abilitate:

Vezi că fiul împăratului era mai ager de mână, mai isteț și mai îndrăzneț. (P. ISPIRESCU)

A încăpea pe mâna (sau **mâinile**) **cuiva**. v. **încăpea**.

A întinde cuiva mâna = A ajuta pe cineva:

Îți întind mâna fulgerător, din oficiu, fără să-i intereseze cine ești și dacă meriți să fii prietenul lor. (CRISTI LAVIN)

A lăsa (ori **a da**, **a încredința** etc.) **pe mâna (cuiva)** = A lăsa ceva sau pe cineva în grija sau paza cuiva:

Așa încăpui eu pe mâna Domnului Vucea. (BARBU DELAVRANCEA)

– Asemenea destrăbălați trebuiesc dați pe mâna jandarmilor să le înmoaie ciolanele. Numai așa s-ar face oameni de omenie... Păcat că Ion nu l-a scuturat puțin... Ar fi meritat... (LIVIU REBREANU)

A lega (sau **a-i tăia**) **cuiva mâinile (și picioarele)** sau **a lega de mâini și de picioare** = A împiedica sau a pune în imposibilitatea să acționeze într-o anumită direcție. A-i lua, a-i readuce cuiva posibilitatea de a se manifesta:

Bătrânul nu ți-ar arenda un petic de pământ, mai bine să-i tai mâinile. Așa ceva mai rar, ce să-ți spun... (LIVIU REBREANU)

Monica Gabor, chinuită de insomnii și depresii în America! "Sunt legată de mâini și de picioare"! (<http://www.wowbiz.ro/>)

A lua cu mâna (ori **cu căușul**) **boala sau durerea, suferința** etc.. v. **lua**.

A lua cu o mână și a da cu alta (sau **cu zece**) (Pfm.) = A cheltui mult; a fi risipitor:

Cu o mână li se dă și cu alta li se ia. (CĂLINA TRIFAN)

A muri cu zilele în mână (Pop.) = A muri înainte de vreme:

A murit cu zilele în mână, deoarece nimeni n-a avut grijă de el.

A nu da (sau **lăsa**) **hățurile din mână** = A păstra pentru sine puterea, conducerea:

Primarul n-a dat hățurile din mână până la alegeri.

A primi în (sau **a lua în**) **mână** (În legătură cu sume de bani) = A obține ca venit net:

Ea aștepta acum să primească în mână toți banii.

A prinde (pe cineva) cu mâna în sac (sau **în traistă, în sân**) (Reg.) = A surprinde pe cineva furând sau înșelând:

Dară acum, prins cu mâna în sac, cum se zice, după datinile noastre, cu moarte trebuie să mori. (P. ISPIRESCU)

Toți începeau bine, dar după un an, doi, trei, băgau mâna până la umăr în sac. (NICOLAE COVACI)

A pune (sau **a încrucișa**) **mâinile pe piept** = A muri:

[...] *fără mamă și fără tată, pot zice, numai Cel-de-Sus știe câte-am tras de când mama care m-a făcut a pus mâinile pe piept!* (ION CREANGĂ)

Iar această deșartă victorie a unei moarte întinsă în încăperea de alături, cu mâinile încrucișate pe piept și cu lumânările milenarelor rituri de îngropăciune la căpătâi, marea senzația zădărniceii. (CEZAR PETRESCU)

A pune mâna = **a)** A face, a întreprinde ceva. A acționa:

Era de-a dreptul bucuroasă că a reușit să pună mâna la reușita acestei construcții.

b) A fura:

Pe unde mergea, el avea prostul obicei de a pune mâna.

A pune mâna pe cineva = A prinde:

– *Mă! da' sprinten și sprințaroii copil mai ai, drept să-ți spun! Când aproape-aproape să pun mâna pe dânsul, i-am pierdut urma, și să te duci, duleț!* (ION CREANGĂ)

Aha!, gândește Leiba, a pus mâna pe un tâlhar! (I. L. CARAGIALE)

A pune mână de la mână (sau **de la mână la mână**) = A aduna bani, obiecte etc. prin contribuție benevolă:

O să mă rog de ei să pună fiecare de la mână la mână, să m-ajute a mă sălta din starea nenorocită în care am căzut. (I. L. CARAGIALE)

Deocamdată să punem mână de la mână ce avem și ce-om mai putea aduna, noi, câți suntem, și alții care-or vrea, să facem arvuna c-apoi nu

ne-om lăsa noi de rușine să nu plătim! (LIVIU REBREANU)

A purta (sau **a ține**) **pe cineva pe mâini** = A avea o grijă deosebită față de cineva:

Atunci el era în stare s-o poarte pe mâini pe viitoarea lui soție.

A ridica mâna asupra cuiva = A amenința pe cineva cu bătaia. A fi agresiv:

Niciodată el n-ar fi ridicat mâna asupra mea dacă nu l-aș fi lovit eu mai înainte. (IOAN SLAVICI)

Victima a cerut ca agresorului să i se aplice pedeapsa capitală, deoarece a ridicat mâna asupra unui patriot, asupra unui om de stat. (IURIE COLESNIC)

A scoate castanele (sau **cărbunii**) **din foc** ori **a stinge cărbunii** (reg.) **a prinde șarpele**) **cu mâna altuia**. v. **castană**.

A se prinde cu mâinile de vatră. v. **vatră**.

A se spăla pe mâini sau **a-și spăla mâinile** (ca **Pilat din Pont**) = A pierde ceva. A refuza să-și ia răspunderea unei probleme dificile sau a unei fapte reprobabile:

În loc să tragă cu gloanțe direct în răsculați, guvernul trage întâi în vânt, cu manifestul, ca să se poată spăla pe mâini mai târziu că n-a vrut vărsare de sânge, dar... (LIVIU REBREANU)

Cel care se dăduse stăpânul statuii, speriat de perspectiva de a fi condamnat pentru încălcarea contractului de vânzare-cumpărare, se grăbi să-i anunțe pe noii proprietari că se spală pe mâini ca Pilat din Pont. (VARTAN ARACHELIAN)

A se ține de mână (Fam.) = A fi nedespărțiți:

Cei doi îndrăgostiți se țineau de mână toată ziua.

A trece (sau **a ceda**) **mâna** (Ljc.) = A ceda rândul jucătorului sau jucătorilor următori:

Acum el a cedat mâna, dar tot avea ghinion.

A(-i) pune (cuiva) mâna în piept (sau în gât) =

a) A înșfăca:

Dar Banu văzând că îi tot dă Voica brânci i s-au pus și el mâna în piept și i-au dat brânci [...] (MIHAI GABRIEL POPESCU)

b) A trage la răspundere pe cineva:

Până ce nu i-a pus mâna în gât, el n-a vrut să-i dea nicio informație.

A(-și) pune sau a(-și) băga mâna în foc (pentru cineva sau pentru ceva). v. foc.

A-i da mâna = A putea, a-i permite situația sau împrejurările să facă ceva. A-i conveni să...:

Conservatorii, stând cu voi de vorbă în particular, ar face efectul unor gazde de hoți, ar acoperi cu numele lor turpitudinile voastre, v-ar da mâna ca să vindeți Moldova cum ați vândut pe țărani din opt ținuturi lui Warszawsky [...] (MIHAI EMINESCU)

Nu-i da mâna să iasă cu dânsul. (ION CREANGĂ)

Ca mâine o să te văd cu unul în poală, cu altul în cârcă și cu altul în troacă, și bunico, încoa, bunico, încolo, mai înțelegi, capule, dacă-ți dă mâna! (BARBU DELAVRANCEA)

A-și da mâna (cu cineva) = a) A strânge mâna cuiva în semn de salut sau în semn de împăcare:

Cei doi și-au dat mâna și au început să discute.

b) A se uni prin căsătorie:

Vino, mândră, să dăm mâna și să fim amândoi una! (POP.)

c) A colabora:

Și-au dat mâna cu toții și au reușit să ducă la bun sfârșit proiectul.

A-și disputa mâna cuiva (D. doi sau mai mulți bărbați) = A concura pentru a se putea căsători cu o anumită fată:

Să-i fi spus de toate: toate ocările din lume, numai să nu-l fi pus alături de Sile, flăcăul cu care și-a disputat mâna Titei în tinerețe. (CORNELIU FILIP)

A-și face mână bună la cineva (sau **pe lângă cineva**) = A obține simpatia sau încrederea cuiva:

Până într-atât izbutiră ei a-și face mână bună la turci, încât Împărăția le arăta a sa bunăvoință și a sa încredere [...] (AL. ODOBESCU)

Se zvonea că potentatul urmărea să trimită cele mai frumoase femei ale Rhodosului la Stanbul, la marele harem al marelui turc, pentru a-și face mână bună cu sultanul. (PETRU DEMETRU POPESCU)

A-și lua mâna de pe cineva = A înceta de a mai ajuta, de a mai ocroti pe cineva:

În ultima vreme, prietenii și-au luat mâna de pe el și chiar îl ocoleau.

A-și pune mâna pe inimă (sau **pe cuget**) = A se angaja să spună adevărul:

Cu mâna pe inimă, nu-i pot face așa ceva nici prințului meu. (VLAD I. POPESCU)

Ar putea el să spună, cu mâna pe inimă, că nu știa de afacerile ilegale derulate de Roibu și camarila lui la Oltchim? (<http://www.criterii.ro/>)

Cu amândouă mâinile (sau pop. **cu mână bună** sau **cu o mână ca c-o mie**) = În cantitate mare; cu toată bunăvoința:

Un om mai cu minte ar primi cu amândouă mâinile. – Un om mai cu minte e mai cuminte și poate când nu poate prostul, îi răspunse Păcală. (IOAN SLAVICI)

Cu mâinile (sau **mâini**) **în șolduri** (sau **încrucișate**) = Impasibil; fără nicio grijă, în voie:

Se opri cu picioarele rășchirate în fața lui Ion Ozun, cu mâinile în șolduri, privindu-l în creștet cum stătea pe marginea patului. (CEZAR PETRESCU)

Cu mâinile la piept sau **cu căciula în mână** (Reg.) = Umil:

Nasol să bați pe la alte uși care nu ți se deschid, dar ce să mai spui când ești nevoit să stai cu căciula în mână în fața propriei tale uși? (FLORIN LĂZĂRESCU)

Cu mâna cuiva = Cu ajutorul cuiva:

El pusese caii la căruță, chiar el cu mâna lui îi deduse lui Iorgovan biciul, i-a văzut plecând, le-a zis „noroc bun”. (IOAN SLAVICI)

Cu mâna lui (ori **mea**, **ta** etc.) sau **cu mâinile lor** (ori **noastre**, **voastre** etc.) = În mod direct. Personal:

– *Și mai ai încă o mie și una de păcate pe care, cu mâna ta, ai să le pui pe hârtie. Auzi, cu mâna ta. (PLATON PARDĂU)*

Cu mâna pe inimă (În legătură cu declarații) = Cu conștiința curată:

– *Apropii-te, fiică, zise sfântul, și mărturisește adevărul, în cuget curat și cu mâna pe inimă, pentru că de la asta atârână soarta ta de față și viitoare. (C. NEGRUZZI)*

De la mână până la gură = a) În timp scurt:

Prostul uită, din natură, de la mână până la gură. (ANTON PANN)

b) (Reg.) Foarte puțin:

Milă de mână până la gură. (IULIU A. ZANNE)

Dintr-o mână în alta sau **din mână în mână** = De la unul la altul:

Pachetele de cărți treceau din mână în mână, trântite pe masă de cel care pierdea și așezate delicat de cel care avusese o mână norocoasă. (BARBU DELAVRANCEA)

Coșul trecu din mână în mână până făcu ocolul mesei. (ZAHARIA STANCU)

I-a pus Dumnezeu mâna în cap = A dat norocul peste el:

– *Dacă ai putea să te înfigi administrator la moșia lui măcar vreun an, doi, știu că ți-ar pune Dumnezeu mâna-n cap și te-ai face om! (LIVIU REBREANU)*

Pe Gheorghe Năftică îl văzuse Dumnezeu și-i pusese mâna-n cap de când venise în compania de la Kadichioi. (ANTON BACALBAȘA)

Ia-te (sau **poți să te iei**) **de mână cu...** sau **puteți să vă luați de mână** (Fam.) = Vă potriviți la fapte rele sau la caracter urât:

Pune-te serios pe carte, că dacă nu, o să ajungi să te iei de mână cu el! (ADINA DABIJA)

Una la mână (Fam.) = Se spune pentru a marca primul element al unei enumerări:

– *Boierule, acest prăpădit de om, venetic în satul nostru, n-ar mai avea parte de el! după ce ți-ai făcut pomană de i-ai dat un petec de loc, el tocmai lângă mine și-a ales să-și facă bordei! Una la mână. Bagă de seamă că, după ce e sărac, apoi e și cu nasul pe sus. Al doilea, groapa ce și-a făcut pentru bordei, după ce că e mare foarte, apoi n-a avut grije să o acopere peste noapte cu ceva [...]* (P. ISPIRESCU)

A doua zi Păturică plecă din moșia Răsucita la celelalte moșii ale stăpânului său și, după ce făcu pe la toate câte o cercetare de felul celei descrise mai sus, se întoarse în București cu două sute pungi de bani, pe care le puse deocamdată pe fundul sipetului, zicându-și în sine cu o nespusă bucurie: “Doamne-ajută!... Una la mână!” (NICOLAE FILIMON)

MÂNCA

(**Parcă**) **a mâncat bureți** (sau **ciuperci**, **ceapaciorii**, **laur**, **măsălar**). v. **burete**.

A(-și) mânca (sau **a-i mânca cuiva**) **banii** (sau **averea**) = A cheltui, a risipi, a toca averea:

Boierii stau vara la moșie, își umplu lăzile cu aur și pe urmă, iarna, vin la oraș de-și mănâncă banii și petrec cu toții. (SPIRIDON POPESCU)

Pentru mândra cea din colț / Mâncai șaptezeci de zloți. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A avea ce mânca (Pfm.) = A avea din ce trăi:

Slavă Domnului, am ce mânca la casa d-tale. (ION CREANGĂ)

A crede că tot ce (sau **toate câte**) **zboară se mănâncă** = A-și imagina că se poate obține orice:

Fă cunoștință cu fata. N-o lua numai pe auzite, pentru că nu se mănâncă tot ce zboară, și

se-ntâmplă de departe trandafir, și de aproape borș cu știr. (C. NEGRUZZI)

A fi mâncat ca alba (sau **iapa**) **de ham** (Reg.) = A fi sătul, plictisit de ceva:

Ea era mâncată ca alba de ham de când lucra acolo.

A fi mâncat pâine (sau **pită**) **din multe cuptoare** sau **a fi mâncat (mai) multe paști** (sau **mai mulți crăciuni decât cineva**) (Pfm.) = A fi mai bătrân. (Pop.) A fi cu mai multă experiență:

– *Nu mă învățați voi pe mine cum să vorbesc, c-am mâncat pâine din multe cuptoare, zise bătrânul.*

A fugi (sau **a alerga**) **mâncând pământul** (sau **de mănâncă pământ ori pământul**) sau **a mânca pământ** (ori **pământul**) (**fugind** sau **alergând**) (Pfm.) = A fugi foarte repede, în mare goană:

– *Fugi!... Fugi! răsunau împrejurul lui glasurile batjocoritoare. Fără să-și dea el seama, picioarele ascultau singure îndemnul și alergau mâncând pământul.* (LIVIU REBREANU)

Aleargă de groaza pieirii bătut. / Mănâncă pământul. (G. COȘBUC)

Fugea iapa, de mânca pământ cu gura. (ȘEZĂTOAREA, IV)

A mânca (cuiva) sau **a-și mânca (cu cineva sau cu ceva) viața sau zilele, tinerețile, norocul** etc. = A(-și) irosi existența:

Căraușia i-a fost mai dragă decât pământul și tot căraușia i-a mâncat capul. (LIVIU REBREANU)

Prefăcătorie a fost dulceața, precum prefăcătorie a fost până și îmbrățișarea lui cea dintâi, în culcușul ei de pe cuptor, până ce a lăsat-o însărcinată... până ce i-a mâncat norocul și toată viața... (IDEM)

A mânca bătaie (sau **chelfăneală, palme, papară, trâteală** etc.) = A fi bătut. (Pex.) A fi învins într-o luptă, la o întrecere, la un joc de societate etc.:

– *Doamne, zise atunci Sfântul Petre, speriat: ori hai să ne grăbim, ori să ne dăm într-o parte, nu cumva ostașul acela să aibă harțag, și să ne găsim beleaua cu dânsul. Știi c-am mai mâncat eu o dată de la unul ca acesta o chelfăneală.* (ION CREANGĂ)

Astfel învingerea nu putea să fie decât a lui Trică: bătaie, ce-i drept, a mâncat, părul i s-a cam rărit, gâtul îi era zgâriat, dar din bancă tot n-a ieșit și în genunchi nu l-a pus decât dl. Blăguță, care ținea ca autoritatea lui Costi să rămână întreagă. (IOAN SLAVICI)

Dacă domnii de mai sus și prepușii lor; dacă zierele lor, „Idea europeană” și „Aurora”, nu vor dovedi afirmațiile cuprinse în somația de mai sus, – ei vor mânca bătaie, căci unei bănci internaționale nu poate să-i fie totul permis. (TUDOR ARGHEZI)

A mânca ca în târgul (sau **în satul**) **lui Cremene** (sau **în codru**) (Pfm.) = A mânca fără socoteală:

Moșneagul într-o zi pierdu răbdarea și zise: – Măi babă, mănânci ca în târgul lui Cremene. (ION CREANGĂ)

A mânca ca o pasăre (sau **ca o vrabie**) (Pfm.) = A mânca puțin:

Deveniți zvelte mâncând ca o vrabie? Sigur că da. (<http://fitxbody.ro/>)

A mânca carne de (sau **din**) **om** ori **a-și mânca din carne** (sau **carnea de pe el**) (Pop.) = A fi crud (cu alții sau) cu sine:

Cum strigă zgripțuroaicele prin povești că ar mânca carne de om, așa striga ea [...] (DAN LUNGU)

A mânca cartea (Pfm.) = A învăța bine și cu ambiție:

A ajuns acolo învățând pe brânci, desigur, chinuindu-se și târându-se pentru a mânca cartea, tot așa cum se târa noaptea cu sacul la furat pe tarlăua ceapeului. (RADU ALDULESCU)

A mânca cât (sau **ca**) **un lup** (sau **cât patru, cât șapte, cât un turc din cei calici, ca o căpușă, ca o lăcustă, ca un popă, ca diacul de**

pomene, de parcă n-a văzut fir verde) (Pfm.)

= A mânca mult și cu lăcomie:

El mânca ca un lup flămând, căci nu mai ținea minte de când nu mâncase el legumă fiartă. (P. ISPIRESCU)

Însă Oșlobanu, care mânca cât șeptesprezece, ne cam puse pe gânduri. (ION CREANGĂ)

După primele patru luni am început să pot mânca. Și am mâncat cu șapte guri! (IOANA CHICET-MACOVEICIUC)

A mânca cuiva zilele (sau **viața**) = A-i face cuiva viața grea, a amări, a chinui (pe cineva):

Trăsnită asta de fată are să-mi mănânce zilele cu-ndărătnicia ei. (I. POP-RETEGANUL)

A mânca de dulce = A mânca de fruct:

Căci în vremea postului mare numai popa și învățătorul mâncau de dulce: Belciug fiindcă avea stomacul afurisit, iar Herdelea fiindcă el nu voia să dea ascultare minciunilor popești... (LIVIU REBREANU)

A mânca de-a gata (Pfm.) = A profita de munca altuia:

Că a moștenit avere de-a gata și mănâncă de-a gata din ea. (CEZAR PETRESCU)

A mânca foc (sau **jărat**) (Pfm.) (D. cai) = A fi foarte iute:

Trase la scară o căruță ferecată în aur cu patru telegari de mâncau foc. (P. ISPIRESCU)

A mânca foc pentru cineva (Pfm.) = A face orice pentru a servi pe cineva. (Pfm.) A-și pune viața în primejdie pentru cineva:

Celor ce nu știau carte le scria și le citea scrisorile. Iară soldații mâncau foc pentru el. (EUSEBIU CAMILAR)

A mânca labe de pui. v. **labă**.

A mânca lut și pământ (Reg.) = A tăgădui cu încăpățănare:

Mânca lut și pământ și n-ar fi scos un cuvânt potrivit lui nici să-l omori.

A mânca nori de... (Pfm.) = A fi extraordinar de...:

Mănâncă nori de frumoasă. (PETRE COMAN)

A mânca pâine și sare (de pe un talger) cu cineva (sau **împreună**) sau **a mânca toți o pâine și o sare** ori **a mânca (cu cineva sau toți) dintr-un blid** (sau **dintr-o zeamă**) (Pop.) = A trăi la un loc. A conviețui:

Să te gădesc sănătoasă! Dar să știi că la-ntoarcere trebuie să gădesc și copil în casă; de unde nu, pâine și sare cu mine nu mai mănânci! (I. L. CARAGIALE)

– *Mă bărbate, de nu ți-ei lua copiii să-i duci undeva în pustietate, ca să-i prăpădești, eu pâine cu sare de pe un taler cu tine nu mai mănânc.* (P. ISPIRESCU)

Am mâncat din același blid, oho, încă din copilărie... Prin lumea strâmbă am umblat cu tine, șarpe încălzit la sân. (NICHITA STĂNESCU)

Mâncau dintr-un blid sarmale și friptură ca să fie împreună toată viața. (ION GHINOIU)

Muierea tot supăra mereu pe moș, ca s-o ducă, s-o ducă de la casa ei, că altfel nu mai mănâncă pâine și sare dup-un taler cu moșul. (<http://www.e-calauza.ro/>)

A mânca pâinea (sau **pâinea și sarea, pita**) **cuiva** (Pop.) = A fi găzduit, întreținut de cineva. (Pop.) A fi în slujba cuiva. A se folosi de binefacerile cuiva:

Dumnezeu i-au osândit, căci s-au viclenit de către stăpânul lor, împăratul, a cărui au mâncat pâinea și sare, și au vrut să se închine la svezul. (NICOLAE COSTIN)

A mânca pe cineva (fript sau de viu) = A nimici, a răpune, a doborî pe cineva; a chinui pe cineva:

Vorincea mânca zece premianți cu pătrunderea și cunoștințele lui. (AL. VLAHUȚĂ)

Cu nevastă-mea, mizerabile! Te-am mâncat! (I. L. CARAGIALE)

Da unde-s ticăloșii să-i mănânc! (VASILE ALECSANDRI)

M-ai mâncat friptă, fecior de lele ce mi-ai fost! (P. ISPIRESCU)

A mânca pe cineva (rar, **din cineva**) = A frustra, a jecmăni, a păgubi:

De mult te mănâncă megieșii și neamurile. (ZAHARIA STANCU)

Cum, și tu ai să mănânci din noi? (VASILE ALECSANDRI)

A mânca piatră (Pfm.) = A răzbi toate greutățile:
Omul harnic mănâncă piatră.

A mânca praz (sau **borș, haram, rahat, ciuperci**) (Pfm.) = A minți; a vorbi fără rost:

– *Multe mai vede omul acesta cât trăiește! Măi tartorule, nu mânca haram și spune drept, tu ești Gerilă?* (ION CREANGĂ)

Nu ți-ai primit toată leafa?... – Mănânci haram, Ioane... N-am luat nicio leafă. (VASILE ALECSANDRI)

„Noi am mâncat rahat în plenary ca să vă puteți băga voi șopârlele în cărțile editate de noi”, avea să consemneze în carnetele lui de editor Mircea Sântimbreanu [...] (MARIN RADU MOCANU)

A mânca pumni (sau **palme, bastoane** etc.) = A fi bătut. (Fig.) A fi aspru certat:

Chiriță se încolți cu oamenii și mănă la repezeală niște pumni de la Toader Strâmbu, care de mult îl păștea. (LIVIU REBREANU)

A mânca răbdări prăjite (sau **ciuperci, coaste fripte**) (Pfm.) = A nu mânca nimic; a răbda de foame:

– *La ceafă?... vede toate? n-am mâncat moarea ei?... Bine că mi-am adus aminte... Dar ce mănăcăm noi, fetelor hăi? – Ia, răbdări prăjite, dragă cumnăică...* (ION CREANGĂ)

Nu tot umblați după bunătăți; mai mâncați și răbdări prăjite, că nu v-a fi nimica! (IDEM)

A mânca singur bucatele și a lăsa altora zeama (Pop.) = A trage singur foloasele:

El nu era dintre aceia care mânca singur bucatele și lăsa altora zeama.

A mânca (ceva) cu ochii = A fi ispitit de o mâncare atrăgătoare. (Fig.) A dori mult ceva:

Ceasuri întregi pierdea Penelopa, mănâcând cu ochii lacomi bijuteriile. (JEAN BART)

A mânca (pe cineva) din ochi = A nu-și mai lua ochii de la cineva drag, a nu pierde din ochi:

Ceialalți oameni îl mâncau din ochi pe Uracu. (PETRU DUMITRIU)

Albert o mânca din ochi, ea-i trimitea pe furie câte o privire caldă. (AL. VLAHUȚĂ)

A se mânca cu lucrul (Reg.) = A se speti muncind:

Să știu cânta ca cucul, / Nu m-aș mânca cu lucrul. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Leneș cum era, nu se mânca cu lucrul.

A-i mânca colacul (sau **colacii, coliva**) **cuiva** sau **a-i mânca (cuiva) din colivă** (Pfm.) (De obicei, în imprecății) = A vedea mort pe cineva. (Pfm.) A omorî:

Când îl văzu pe Cubreacov, în minte îi făcni o amintire dureroasă și odată cu ea îl năpădi un val de rușine, fiindcă, într-o bună zi, el i-a mâncat colacul lui Vlad Cubreacov. (DUMITRU CRUDU)

Profane mâini mi-au răsfoit, / La Iași, arhiva. / Revistele m-au prohodit, / Amicii mi-au mâncat coliva. (G. TOPÂRCEANU)

Să declare [...] că – altminteri – îi mănâncă, fără milă, coliva și-l aruncă, fără popi și bocitoare, în groapa cu gunoi. (G. M. ZAMFIRESCU)

A-i mânca inima (sau **sufletul**) **cuiva** (Pfm.) = A necăji pe cineva peste măsură:

Maria Mitu ieșise din casă și urla la ea, să se dea jos că destul i-a mâncat sufletul, a ținut-o pe mâncare și haine, și ea i-a furat țuica din butoi [...] (MIRCEA DIACONU)

A-i mânca norocul (cuiva). v. **noroc.**

A-l mânca (pe cineva) să... (Pfm.) = A simți impulsul, îndemnul să...:

Mă mănâncă să mă duc la iarmaroc.
(TUDOR PAMFILE)

A-l mânca palma (sau palmele). v. **palma**.

A-l mânca palma dreaptă (Pfm.) = A simți o senzație de mâncărime în palma dreaptă, semn că trebuie să dea o sumă de bani:

I s-a mai întâmpat s-o mănânce palma dreaptă și să dea bani toată săptămâna.

A-l mânca palma stângă (Pfm.) = A simți o senzație de mâncărime în palma stângă, semn că va primi o sumă de bani:

Era bucuros, căci de dimineață îl mânca palma stângă și tocmai era zi de târg.

A-l mânca spinarea sau pielea, (pop.) cojocul (Pfm.) = A se comporta ca și cum ar cere să fie bătut:

Pesemne te mănâncă spinarea, cum vād eu, măi ȋică, și ia acuș te scarpin, dacă vrei, ba ș-un topor ȋȋi fac, dacă mă crezi, de-i zice aman, puiule! când ȋi scāpa de māna mea! (ION CREANGĂ)

Atunci iedul de sub cherșin, să nu tacă ? – Țl păștea păcatul și-l mânca spinarea, sārācușul! (IDEM)

Taci, mă, din gurā și pleacă d-aici... Ori te mănâncă pielea? (MARIN PREDA)

A-l mânca tălpile (Pfm.) = A nu avea astâmpăr să stea într-un loc:

Copila era mereu agitatā, de parcā o māncau tălpile.

A-și mânca (sau a-și pierde) lefteria. v. **lefterie**.

A-și mânca amarul (sau **viața**) = A avea o viață grea, chinuită:

Una din cele patru moșii pe care ne māncām, muncind, amarul. (ZAHARIA STANCU)

A-și mânca averea (sau **bani, aurul**) **cu lingura** (Pfm.) = a) A cheltui fără măsură:

Când eram copilā, auzeam de multe ori femeile din Hālmagiu spunānd: „Și pe mine m-a crescut nașā, m-a ȋneztrat și m-a cununat”, ca pe urmā să ȋnȋleg reproșurile mamei că părinȋii ei au māncat averea cu lingura (MAGAZIN ISTORIC, vol. 38, 2004)

b) (Pfm.) A fi foarte bogat:

El a fost zgārcit toatā viaȋa și la bătrāneȋe ȋși mānāncā banii cu lingura.

A-și mânca credinȋa sau omenia, lefteria, (reg.) **leanca** (Pfm.) = A-și pierde prestigiul, cinstea:

Cine a minȋtit o datā nu se mai crede cānd spune adevārul. Țși mānāncā credinȋa ca ȋiganul biserica. (ANTON PANN)

Așa și tu ȋ-ai māncat credinȋa de acum ȋnainte, că dacă, cānd te-am māngāiat, răul mi-ai cugetat, acum, cānd te pedepsesc, binele o să-mi gāndești? (POP.)

Pentru comparaȋie, vā voi informa că am avut și noi doi deputaȋi care și-au māncat omenia și pe care i-am dat afarā fără discuȋie. (OCTAVIAN ANDRONIC)

A-și mânca de sub unghii (sau **de sub unghie, de sub tălpi, de sub dānsul**) (Pfm.) = A fi foarte zgārcit:

Zicāndu-i: frige-linte, / Țși mānāncā de supt tălpi (de supt unghii). / Pentru o para ȋși pune ștreangul de gāt. / Pentru bani ȋși vinde sufletul. (ANTON PANN)

Dumneata nu trebuia sa te fi-nsurat, dacă te știai pārlit, să iei pe Acriviȋa, fata lui Hagi Cānuȋă, care n-a fost ȋnvāȋatā la casa părinteascā să-și mānānce de sub unghie!... (I. L. CARAGIALE)

A fost odatā un sārē. El avea o spuzā de copii și era așa de ligānos, de-și māncā de sub unghii, cum se zice. (P. ISPIRESCU)

b) (Pop.) A se afla ȋn raporturi de strānsā prietenie cu cineva:

Ei erau nedespārȋȋi, de parcā-și māncau de sub unghii.

Îi mănâncă câinii (sau **rațele**) **din traistă** (sau **din buzunar**) (Pfm.) = a) Se zice despre un om mic de statură:

De mic ce e, îi mănâncă și câinii din buzunar.

b) (Pfm.) Se zice despre un om prost, bleg:

Dar, cum am spus, omul nostru era un om de aceia căruia-i mânca câinii din traistă, și toate trebile, câte le făcea, le făcea pe dos. (ION CREANGĂ)

Îți vine să-l (sau **s-o**) **mănânci** (**din ochi, de viu, de vie**) (Pfm.) = Se spune despre o persoană frumoasă, atrăgătoare:

– Da vezi ce frumușică-i, diavoloaica! Îți vine s-o mănânci de vie. (VASILE ALECSANDRI)

Mănâncă-l fript sau **mănânc-o friptă** (Pfm.) = Formulă care exprimă disprețul față de cineva sau ceva, precum și hotărârea de a renunța să mai facă ceva:

– Mă mâncași friptă, Greucene, precum ai mâncat și pre bărbatul meu. (P. ISPIRESCU)

Mânca-ți-aș ochii sau **mânca (-mi)-te-aș** (Pfm.) = Exprimă afecțiunea față de interlocutor, căutând să-i câștige bunăvoința:

– Te lauzi, grozavule! – Mânca-ți-aș ochii, dacă nu-mi vine să răstorn pușcăria asta și să vin să te iau din brațele starostelui! (EUGEN BARBU)

MÂNCARE

A fi tot o mâncare de pește = A fi același lucru, a fi totuna:

La tine creștinul și păgânul sunt tot o mâncare de pește? (GALA GALACTION)

A i se întoarce cuiva mâncarea. v. **întoarce.**

A o duce (sau **a petrece** etc.) **(tot) într-o mâncare și (într-o) băutură** = A chefui foarte des:

Erau veseli tot timpul, căci o duceau tot într-o mâncare și băutură.

A strica mâncarea degeaba (Pfm.) = A trăi fără a fi de vreun folos:

Din trei feciori, câți are tata, niciunul să nu fie bun de nemica? Apoi drept să vă spun că atunci degeaba mai stricați mâncarea, dragii mei. (ION CREANGĂ)

Nu vezi că nu-i bun de nimic și strică mâncarea degeaba.

Asta-i altă mâncare (de pește) = Asta e cu totul altceva:

M-a prins, nu m-a prins, aia e altă mâncare de pește. Acu', povestea asta a fost! (SORIN STOICA)

MÂNCĂRICI

A avea mâncărici la (sau **de**) **limbă** (Pfm.) = A avea chef de vorbă:

Femeia vorbea întruna de parcă avea mâncărici la limbă.

MÂNCĂRIME

A avea mâncărime la degete = A fura:

Individul povestea că atunci când intra în magazin avea mâncărime la degete și fura lucruri mărunte.

A avea (sau **a simți**) **mâncărime** (sau, reg. **mâncărici, mâncătură**) **la** (sau **de**) **limbă** ori **a avea vierme** (sau, reg. **gâdilici**) **la limbă** sau **a-l mânca** (ori **a-l arde limba**) sau reg. **a-l frige limba** (ori **la limbă**) = A vorbi prea mult. A fi limbut, palavragiu, vorbăreț; a nu putea păstra un secret:

Numai atâta, că moș Ion Roată, după câte văzuse și după câte pășise el în viața sa, nu prea punea temei pe vorbele boierești și avea gâdilici la limbă, adică spunea omului verde în ochi [...] (ION CREANGĂ)

[...] începură deodată să aibe toți o mâncărime de limbă. (ION AGÎRBICEANU)

Sora împăratului... simțea o mâncărime de cuvânt în vârful limbei. (BARBU DELAVRANCEA)

Avea, biet, mâncărime de limbă, dară îi era frică de cap ca să dea pe față taina. (P. ISPIRESCU)

MÂNECĂ

A (nu) se lăsa tras de mânecă (Pfm.) = A (nu) se lăsa prea mult rugat:

Paraschiv se uită la tatăl său și murmură cu nepăsare: – Lasă-l să se dărâme!... Să nu ziceți că nu v-am rugat și nu v-am tras de mânecă! (MARIN PREDA)

A da cu mâneci largi (Pop.) = A da cu plăcere:

Părinții fetei... au de bucurie că le-a picat un om așa de bun și o dau cu mâneci largi. (ION CREANGĂ)

A nu avea nici în clin, nici în mânecă (cu cineva), v. **clin**.

A o băga pe mânecă (Pfm.) = a) A se speria de consecințele unei fapte săvârșite:

El însă o cam băgase pe mânecă, dară se prefăcea că nu-i pasă. (IOAN SLAVICI)

Cum auziră ginerii împăratului, o băgară pe mânecă și mărturisiră că așa este. (P. ISPIRESCU)

b) (Arg.) A da de necaz, a intra într-o încurcătură:

Piciul, însă, o băga pe mânecă, fiindcă vedea că slujba nu se mai sfârșește, își spunea ca s-au dus boii dracului și se hotăra, orice ar fi să iasă, să nu mai dea semn de viață, să facă pe mortul. (AL. MACEDONSKI)

A scoate din mânecă (Pfm.) = A găsi la rezeală un răspuns, o explicație, o soluție:

Accidentul înscenat de Ivan spre a masca ruina propriei cariere, atentatul unui tânăr Sokolov împotriva sa, este ultimul as pe care părintele Ivan îl mai poate scoate din mânecă [...] (IOAN STANOMIR)

A trage (pe cineva) de mânecă (Pop.) = A insista:

Femeia îl trăgea întruna de mânecă, zicându-i cu glas monoton, fără să se sinchisească de ocările lui: – Hai, Simioane, hai zău acasă, că mâine trebuie să te scoli cu noaptea-n cap să te duci după lemne [...] (LIVIU REBREANU)

A-și sufleca mânecile = A se apuca cu toată seriozitatea de un lucru:

Apoi, de sus, îi veneau avizul și eventualele observații, în urma cărora se conforma, își sufleca mânecile și se apuca efectiv de lucru. (CĂTĂLIN MIHULEAC)

Unii îl priveau pe preot cu admirație, alții cu dușmănie pentru că popa cel tânăr și-a suflecat mânecile și s-a pus pe treabă! (CĂLIN KASPER)

A-și șterge nasul cu mâneca (Pop.) = A fi prost crescut:

Și pentru că am auzit că, în altă parte, oamenii sunt într-adevăr binecrescuți, ne-am șterge noi numai acasă nasul cu mâneca hainei [...] (TUDOR ARGHEZI)

MÂNJI

A mânji (cuiva) o palmă = A da cuiva o palmă:

Individul i-a mânjit o palmă chelnerului de nu s-a văzut.

A o mânji la ceafă (Reg.) = A spune un lucru cu totul nepotrivit; a face o mare prostie:

Face ce face și-o mânjește la ceafă!

Nici cât te-ai mânji la un ochi = Foarte puțin, aproape deloc:

N-am bani nici cât te-ai mânji la un ochi. (IULIU A. ZANNE)

MÂNTUI

A mântui în bătaie (Reg.) = A bate zdravăn:

L-a mântuit în bătaie pe bietul copil, încât nu se putea ridica de jos.

A se mântui (cu cineva) = A muri:

N-a mai dus-o mult bătrânul, s-a mântuit cu el.

A se mântui așa de pe ghem. v. **ghem**.

S-a mântuit = S-a terminat, s-a isprăvit, gata, nu mai e nimic de zis sau de făcut:

Numai ochii să-i fi văzut și s-a mântuit! Strașnic român! (MIHAIL SADOVEANU)

Ei, apoi s-a mântuit, că cu d-ta nu mai poate să vorbească nimeni. (ȘEZĂTOAREA, I)

MÂNZ

A lua mânz (pe cineva) (Reg.) = A-și face pe cineva tovarăș nedespărțit:

Oriunde mergea, el îl lua mânz pe fratele cel mic.

A umbla (sau a bate, a face, a se duce) calea mânzului = A se obosi zadarnic; a umbla fără rost și fără folos:

Am bătut, oh, numai calea mânzului! / Șperlă și pară! M-a făcut de răs la lume, de batjocură la țară!... (G. COȘBUC)

Într-o astfel de situație, la ce să mai fac eu calea mânzului la București? (ONISIFOR GHIBU)

A umbla ca mânzul după iapă sau a merge (ori a se ține) mânz (după cineva) = A se ține pretutindeni după cineva, a nu se dezlipi (de cineva), a se ține scai (de cineva):

Și nu te mai ține după mine ca mânzul după iapă! (MIHAELA GHEORGHE)

Mergem. Ei doi înainte, eu după ei, mânz. (ZAHARIA STANCU)

MÂNZEȘTE

A râde (sau a zâmbi) mânzește = A râde (sau a zâmbi) silit, nenatural:

Creangă în vestonul lui de dimie descheiat, desculț, pantalonii suflecați deasupra gleznelor, stă pe o buturugă, râde mânzește și clatină capul. (G. BĂLĂIȚĂ)

Ca și cum abia se abținuse până atunci, Protectorul meu zâmbi mânzeșteși bătut cu palma în masă [...] (GH. VÎRTOSU)

MÂRC

A bate mârcă = A bate zdravăn:

L-a bătut mârcă pe chelner și a venit imediat poliția.

A face mârcă (pe cineva) = A face pe cineva să nu scoată nicio vorbă:

Șapte arapi, de carele țiția inima și îi făcea mârcă în toată vremea povestirilor. (I. GHERASIM GORJAN)

A nu zice nici mârc = A nu zice nimic, a tăcea din gură:

Voinicul, cum îi dete feciorul drumul, nu zise nici mârc. (SIMION FLOREA MARIAN)

A se face mârcă (pe pământ) = A se ghemui:

Caprele începură să behăiască cu întristare și să se uite spre băiat care se făcuse mârcă pe pământ într-unul din colțurile cămării. (SPIRIDON POPESCU)

Pă urmă legai cu brâul o halcă de carne în spinare foarte strâns și mă făcui mârcă pe pământ, pe brânci, puind în gând că numai cu această născocire voi putea ieși din acea prăpastie grozavă. (I. GHERASIM GORJAN)

MÂRLĂ

A se face mâră (Pop.) = A se ghemui de frig în pat, în culcuș:

Intrase în casă tremurând de frig și repede s-a făcut mâră.

A(-i) cădea mâră pe pâră (Pop.) = A se îndrăgosti de cineva:

Și i-a căzut mâră pe pâră. / Și i-a căzut la inimă tronc, / Ca cloșca pe ouă clonc. / Și-apoi, / Dragostele prenoite / Ca bucatele-ncălzite. (ANTON PANN)

MÂȚĂ

A fi (ca o) mătă plouată (sau udă) (Fam.) = A fi fără chef, abătut. A fi rușinat, umilit:

Scheaun în surdină, ca o mătă plouată și fără personalitate și încerc să ies. (<https://insiratemargaritarebyadrianatirnovanu.wordpress.com/>)

A fi învățat ca mătă la lapte (Pop.) = A fi rău învățat. A avea un obicei prost:

Copilul era învățat ca mătă la lapte și întârzia la masă.

A fi mătă blândă (Fam.) = A fi prefăcut, ipocrit:

Să nu ne facă el mai târziu să plângem!
Să nu fie mătă blândă, zic... (VASILE LUPAȘC)

Ești mătă blândă, mai bine zis cotoiaș
tăcut, care zgârie mai dihai decât cei care se duc
noaptea la nuntă! (BUJOR NEDELCOVICI)

A nu avea nici mătă la casă (Reg.) = A fi foarte sărac:

De săraci ce erau, nici mătă la casă n-aveau.

A păți cinstea mătei la oala cu smântână
(Reg.) = A fi bătut:

Recent, în bârlogul lor, politrucii barosani
s-au stupit ca mățele și vor avea cinstea mătei la
oala cu smântână. (<http://unimedia.info/>)

A prinde (pe cineva) cu mătă (sau cu mâna) în sac = A surprinde pe cineva care caută să înșele:

Și asta din pricina ta; dacă ești prost și
lași să te prindă la cărți cu mătă-n sac?
(VASILE ALECSANDRI)

A prins pe boieri îmblând cu mătă-n sac
și i-a pus la pedeapsă. (IDEM)

[...] dară acum, prins cu mâna în sac,
cum se zice, după datinele noastre cu moarte
trebuie să mori. (P. ISPIRESCU)

Să nu care cumva să vă prind și pe voi
cu mătă-n sac, că vai de mama voastră!
(CEZAR PETRESCU)

A rupe mătă-n două (Fam.) = a) A fi voinic; a fi energic, hotărât. A fi vrednic:

Acu văd și eu că ești bărbat, om verde,
colea, care rupe mătă-n două. (VASILE ALECSANDRI)

Ele sunt vesele, glumețe și au o plecare
mare pentru voinici. Un om vrednic, care rupe
mătă-n două, după proverbul popular [...]
(IDEM)

b) A se învoi la preț cu cineva:

Până la urmă au rupt mătă-n două și s-au
înțeles la preț.

A se da de-a mătă-popii (Pop.) = A se da peste cap, de-a rostogolul, de-a berbeleacul:

Copiii s-au dat de-a mătă-popii până-n
vale.

A se face mătă (Reg.) = A se ghemui ca o pisică la pândă:

Vânătorul s-a făcut mătă și sta în
așteptarea vânatului.

A se învârti ca mătă în jurul oalei cu smântână (Reg.) = A da târcoale unui lucru sau unei ființe care îi place:

Din conținutul celor 26 de întrebări
reiese că noul guvern se purta ca pisica în jurul
oalei cu smântână, cu scopul de a găsi
posibilitatea transferării unor drepturi de
proprietate asupra pământurilor deținute de
mănăstiri [...] (LIA DRAGOMIR, CORNELIU MIHAIL LUNGU)

Flăcăul se învârtea în jurul fetei ca
mătă în jurul oalei cu smântână.

A se învârti ca mătă pe lângă blidul cu păsat
(Reg.) = A evita să spună adevărul:

Fata se învârtea ca mătă pe lângă blidul
cu păsat și nu știa cum să înceapă.

A se spăla ca mătă (Pfm.) = A se spăla superficial:

Fiindcă se spăla ca mătă, fetița era
mereu certată de bunica.

A se stupi ca mățele (Reg.) = A nu se înțelege bine. A se certa mahalagește:

Cuprinse pe neașteptate de o rușine
ascunsă, ele se scuipeau cu furie ca mățele,
batjocoreau, se mușcau și în cele din urmă
aruncau vina pe bărbat [...] (G. BĂLĂIȚĂ)

A se uita (sau a se pricepe etc.) ca mătă (sau pisica) în calendar. v. **calendar.**

A se uita ca mătă la pește (Reg.) = A privi cu lăcomie:

Robinson s-au pus să șadă pe pat
uitându-să la frigarea cu friptură ca mătă la
pește. (VASILE DRĂGHICI)

Degeaba s-a uitat ea ca mătă la pește,
că n-a primit nimic din bunătățile de pe masă.

A trage mîța de coadă (sau reg. **pe rogojină**) (Fam.) = A o duce greu din cauza sărăciei:

Fasolă s-a privatizat și el oleacă, da' mai mult trage mîța de coadă. Îi ies bani de-o bere. (DAN LUNGU)

A trăi (sau **a se înțelege** etc.) **ca mîța cu șoarecii** (sau **cu șoarecele** ori **cu câinele**) (Fam.) = A fi în relații foarte rele unii cu alții:

Toată viața, cei doi s-au înțeles ca mîța cu șoarecii.

A trăi ca mîța pe rogojină (Reg.) = A o duce rău:

De când îi știam, ei trăiau ca mîța pe rogojină.

A umbla ca mîța pe lângă laptele fierbinte (Reg.) = A dori ceva de care se teme:

Voia să-i vorbească fetei și umbla de câteva zile ca mîța pe lângă laptele fierbinte.

A-i oua și mîța (Reg.) = A fi om norocos:

Unora le ouă și mîța, iar altora toate le ies pe dos.

Când o prinde mîța pește și coada la urs o crește sau **când o face ursul coadă și prepelița noadă** ori **când se va vedea ursul cu cercei umblând după miei**, **lupul cu cimpoi umblând după oi** ori **când oi vedea ursul în doi craci**, **văcar după vaci**. v. **urs**.

MEDALIE

Reversul medaliei = Aspectul complementar, opus (adesea neplăcut) al unui lucru, al unei probleme, al unei situații:

Există și reversul medaliei: tocmai din această cauză, față de opera altor memorialiști, cea a lui Sion se prezintă înfinit mai spontană și mai naturală. (MIHAI ZAMFIR)

Reversul medaliei, îmi spunea colega mea, este răspândirea exponențială a serviciilor psihiatrice care se ocupă de efectele secundare ale acestei fericiri planificate. (VINTILĂ MIHĂILESCU)

MEI

Cât ai zice mei (Rar) = Într-o clipă, imediat:

Când puse mîna pe colivie, o dată țipă pasărea și, cât ai zice mei, se văzu încongiurat de o mulțime de paseri, cari mai mici, cari mai mari, țipând pre limba lor. (P. ISPIRESCU)

MELC

A avea o față de melc obosit (Arg.) = A fi urât, a avea fizionomie neplăcută:

Tipul avea o față de melc obosit.

A se mișca ca melcul (sau **cu pași de melc**) = A se mișca foarte încet:

Mai repede, mai repede, ziceam în gând, dobitocul ăsta de băcan mișcă mai ceva ca melcul. (DAN COMAN)

Din cafeneaua de peste drum ieși la vedere și se apropie de noi, venind cu pași de melc, un tătăruș cu fes vechi pe cap, cu șalvari largi și rupți și desculț. (ZAHARIA STANCU)

A tăcea ca melcul = A nu rosti nicio vorbă:

De obicei, Rami tăcea ca un melc. Uneori abera. E clar că nu știa nimic în legătură cu acțiunile viitoare ale Organizației. (DRAGOȘ MARIUS CHIRIAC)

MELEAG

A umbla meleagurile (Pop.) = A hoinări prin împrejurimi:

Aș umbla meleagurile, / Păn' ți-aș găsi leacurile. (M. SEVASTOS)

Iancu stătea în «casele Dudescului», ale unchiului său Constantin, care umbla meleagurile prin Europa. (NICOLAE IORGA)

A-i ști cuiva meleagul (Pop.) = A-i cunoaște cuiva secretele, gândurile:

Numai fata îi știa acum bine meleagul.

MELIȚA

A melița din gură (Fig.) = A vorbi mult și fără rost:

Țața Niculina nu mai ostenea melițând cu gura, în dreapta și în stânga, și ajutându-se și cu mâinile. (ION PAS)

Îi meliță gura (Fam.) = Se zice despre un om care vorbește repede:

Vecinei îi meliță gura ca o moară stricată.

MELIȚĂ

A da cu melița (sau **din meliță**) = A trăncăni, a flecări:

Ș-apoi, când venea moșneagul de pe unde era dus, gura babei umbla cum umblă melița. (ION CREANGĂ)

O dat cânipa prin meliță (Pop.) = Se zice despre un om flecar:

De cum intră în casă și deschide gura, parcă dă cânipa prin meliță.

Parcă te-a făcut mumă-ta la meliță (Pop.) = Se zice celui bun de gură:

Trăncănești de parcă te-a făcut mumă-ta la meliță, gură spartă ce ești!

MEMORIE

A avea memorie (sau **memoria**) **scurtă** = A nu putea (sau a nu vrea) să țină minte ceva; a uita repede ceva; a fi uituc:

Au memoria scurtă, s-au obicinuit cu relele și uită lesne pe cei care i-au asuprit. (ION GHICA)

Nu-mi amintesc să mai fi fost vreodată în viață atât de nehotărâtă și să mai bolesc atâta înainte de o decizie, dar am memoria scurtă, așa că e posibil să se mai fi întâmplat. (LAVINIA BRANIȘTE)

În memoria cuiva (sau **a ceva**) = În amintirea cuiva, spre aducerea-aminte a cuiva:

Aproximativ 30 de jandarmi din cadrul Inspectoratului Județean de Jandarmi Sibiu au participat, luni, la un ceremonial religios în memoria colegului lor, care a fost omorât în urmă cu patru ani [...] (<http://www.mediafax.ro/>)

MENDRE

A-și face (sau **a-și juca**) **mendrele** (cu cineva) = **a)** A-și face toate gusturile, a-și satisface orice capriciu. A-și face de cap:

După a noastră părere organele statului nu există pentru a fi batjocorite de oricine și pentru ca inferiorii să-și poată face mendrele înlăuntrul organismului social. (MIHAI EMINESCU)

Și din pricina asta socotea cuminte să-i lase pe săteni să-și facă mendrele, cum îi taie capul. (LIVIU REBREANU)

b) A-și bate joc de cineva. A necinsti, a batjocori o femeie:

[...] dar nu poate uita că asta s-a întâmplat numai și numai din pricina târfei de nevastă-sa, care-și face mendrele cu tăticuțul ei... (RADU ALDULESCU)

MENI

A meni a bine (sau **a rău**) = A prezice lucruri favorabile (sau nefavorabile):

Glasul său menește a bine când răsună de-a dreapta auzului, și dinpotrivă, menește a rău când răsună în stânga. (VASILE ALECSANDRI)

MERCHEZ

A ști merchezul cuiva (sau **la ceva**) (Reg.) = A ști socoteala cuiva (sau la ceva), a cunoaște rostul:

Cine nu-i știe merchezul poate scotoci-n sertar cât pofteste, că nu-i dă de fundul adevărat. (I. L. CARAGIALE)

A-i veni (cuiva) la merchez = A-i veni la socoteală.

Ha, așferim, frumos [...] așa-mi mai vine la merchez. (VASILE ALECSANDRI)

MERGE

A bate (sau **a freca**, **a croi**, **a flocăi pe cineva**) **de-i merg** (sau **să-i meargă**) **fulgii** (sau **peticele**, **colbul**, **untul**), v. **fulg**.

A merge (sau **a pleca**) (**fiecare**) **în** (sau **la**) **treaba lui** (Pop.) = A-și relua treburile obișnuite, a-și vedea de interesele sale:

Cei trei camarazi se despart, să meargă fiecare la treaba lui. (I. L. CARAGIALE)

– *Nici nu cred că mă așteptam la altceva, răsese Melina și-și luă rămas bun de la Sebastian, fiecare plecând în treaba lui.* (DIANA PETCU)

A merge ață. v. ață.

A merge ca pe roate. v. roată.

A merge ca racul (Arg.) = **a)** A merge cu spatele înainte:

Copilul încerca să meargă ca racul.

b) (Fig.) A regresa:

Poate n-o să fie chiar așa, căci înainte și la noi tot capitalism a fost și nu se poate spune că pe-atunci se mergea ca racul, a replicat unchiul Valentin. (NICOLAE SIRIUS)

Vai de biet român săracul, / Îndărăt tot dă ca racul, / Nici îi merge, nici se-ndeamnă, / Nici îi este toamna toamnă [...] (MIHAI EMINESCU)

A merge ca un ceasornic (sau **ca ceasul** ori **ca uns**) (Arg.) = A funcționa foarte bine, a evolua perfect:

Și merge ca un ceasornic: și la prepeliți, și la iepuri. Merge și la iepuri? Cum nu, merge și la iepuri; doar l-am dresat eu singur. (MIHAIL SADOVEANU)

Și cu ninsoarea trebuia rezolvat. În ziua vizitei, totul va merge ca uns. Se înțelegeau ei și cu Dumnezeu dacă era nevoie. (VIORICA RĂDUȚĂ)

A merge de-a roata (sau **de-a zbârdigoala**) (Reg.) = A se da peste cap:

Muzicanții produc o cacofonie sălbatică, evreii cântă un soi de psalmodie trăgănată, copiii sar țipând sau se dau de-a roata [...] (VASILE ALECSANDRI)

A merge după cineva = **a)** (Înv.) A urma (pe cineva):

Cine va sluji mie, după mine să meargă! (CORESI)

b) (Pop.; d. femei) A se mărita:

Of! Draga mea! dacum de-ai putut tu merge după un mire hâd ca acesta! (I. G. SBIERA)

c) A accepta sfaturile cuiva:

Ș-au închis și pe Iordache vornicul [...]
ș-au pus caimacam în locul lui pe Ion Buhuș [...], ca să proprească țara să nu margă după dânsu să-l pârască. (ION NECULCE)

A merge în bobote. v. b o b o t.

A merge înaintea cuiva = A întâmpina pe cineva:

El încă m-a cunoscut, și salutându-mă au dat mâna cu mine, apoi l-am întrebat că unde merge, la care el mi-a răspuns că merge înaintea părinților lui care vin de la Bernadea la Oșorheiu [...] (IOAN OROȘ, RALUCA RANCA)

A merge la cartuș (Arg.; înv.) = A fi condamnat la moarte:

Militarilor le era frică acum că vor merge la cartuș și nu va mai ști nimeni de ei.

A merge la pieire (sau, mai rar, **la pieirea capului**) = A ajunge în primejdie, a-și periclita existența:

Să se lase de a face călătoria aceasta, ca nu care cumva să meargă la pieirea capului său. (P. ISPIRESCU)

A merge mână în mână (cu...) = **a)** A fi în strânsă legătură, a se desfășura concomitent, a se înlănțui:

Era un admirator al talentului lui Titu și de aceea se întrețineau deseori despre literatură, ajutați de numeroase pahare, căci ungurului îi plăcea mult vinul acrișor, spunând veșnic că vinul și literatura merg mână-n mână. (LIVIU REBREANU)

b) (Pop.; d. persoane) A fi înțeleși pentru săvârșirea unei nereguli, fraude etc.:

El a mers mână în mână cu directorul băncii și au furat împreună sume mari de bani.

A merge până... = A ajunge până la...:

Știam până unde merge afecțiunea mamei. (CAMIL PETRESCU)

O prietenă a mers cu îndrăzneala până chiar să-mi tragă palme. (I. L. CARAGIALE)

Duhul de superstiție merse până a crede că și schimbarea portului ce ei făcuseră de vreo câțiva ani fuse un semn rău. (NICOLAE BĂLCESCU)

A merge pe gât (D. mâncăruri) = A aluneca pe gât:

Mă răped în cramă ș-aduc și un cofăiel de vin ca să meargă plăcintele acestea mai bine pe gât. (ION CREANGĂ)

A merge pe lângă pantof (Arg.) = A fi foarte prost:

Dacă mergi pe lângă pantof nu înseamnă că te ții după cineva sau că nu poți ține pasul cu cineva. Înseamnă că ești prost. Atât. (<http://ianculescuhimself.ro/>)

A merge prea departe = A-și îngădui prea multe, a depăși limitele îngăduite:

Sub aspect negativ, Vives merge prea departe în separarea pe care o face între logică și limbaj [...] (EUGEN COȘERIU)

Dacă are norocul să aibă timp să scrie, să-și exprime organizat ce spune, cred că ar putea merge foarte departe. (ALICE VOINESCU)

A merge șontâc-șontâc = A șchiopăta:

Și merge șontâc-șontâc la masa părintelui să-i arate bănuții de nichel. (I. L. CARAGIALE)

A merge (sau **a umbla**) **pe două cărări**. v. **cărare**.

A(-i) merge (ceva) (drept) la inimă (sau **la suflet**) (Pop.) = A(-i) plăcea foarte mult:

Într-una din zile, lui Stamate, ocupat fiind cu obișnuitele sale cercetări filozofice, i se păru, o clipită, că a pus mâna și pe cealaltă jumătate a „lucrului în sine”, când fu distras de o voce femeiască, o voce de sirenă, ce mergea drept la inimă și se auzea în depărtare, pierzându-se ca un ecou. (URMUZ)

Apoi, fiindu-și firea și luându-și inima în dinți, dete niște răspunsuri de merse fetei tocmai la inimă. (P. ISPIRESCU)

Avea convingerea mare că verbul său fierbinte merge drept în inima țaranului și o modelează după intențiile lui. (LIVIU REBREANU)

A-i merge (cuiva) vestea (sau **numele, vorba** etc.) = A se spune despre el că... A fi renumit:

Toate fiind gata, se cununară și făcură o nuntă, de se duse vestea în șapte sate. (P. ISPIRESCU)

A-i merge (sau **a-i umbla, a-i toca**) (**cuiva**) **gura ca o moară** (hodorogită sau stricată, neferecată etc.). v. **moară**.

A-i merge cuiva în (sau **din**) **plin**. v. **plin**.

Așa mai merge = Așa e bine, se potrivește:

– *Șervet vărgat, pe Dunăre aruncat?*
– *Șarpele. – Minți, moțato! – Curcubeul. – Ei, așa, așa mai merge.* (BARBU DELAVRANCEA)

– *Ei, dacă nu se poate altfel, hai să vedem ce întrebări aveți pentru mine. – Așa mai merge, Papa! Fii cooperant și totul o să se termine cu bine.* (IULIAN SÎRBU)

De ce merge (sau **pe zi ori pe an**) **ce merge** = Pe măsură ce trece timpul:

[...] *lipsa de disciplină în fabrici și mine, precum și conducerea plină de ignoranță a marilor întreprinderi industriale produc un gol care crește pe zi ce merge.* (VADIM GUZUN)

Joacă de-i merg peticele (sau **de-i merge colbul**) = Joacă cu multă pasiune, cu mult foc:

Zâna... au început deodată să joace, și unde nu juca și juca de-i mergea petecele. (I. G. SBIERA)

Și juca și juca de-i mergea colbul. (IDEM)

Meargă-i numele! = Să nu se mai audă de el sau de ea decât numele:

Că-s proastă foc și gură rea! / Și auzi! îi umblă-n cap, tu, soră, / S-ajungă ea Lucsandreii noră! / O, meargă-i numele! / N-o vezi / La horă? (G. COȘBUC)

Merge vorba = Se spune, se vorbește peste tot:

– *Nu. ... Domnia ta, știi că ai nasul mult prea delicat, dar din vechime merge vorba că banii n-au miros.* (ILEANA CUDALB)

Așa le merge vorba Odobăceștilor că-s viță de uriași. (EM. GÎRLEANU)

Pe zi ce merge sau de ce, pe cât merge = Pe măsură ce trece vremea, pe zi ce trece; progresiv:

Și în chaosul uitării, oricum orele alerge, / Ea, din ce în ce mai dragă, ți-ar cădea pe zi ce merge. (MIHAI EMINESCU)

Târgul Frumos, de ce merge, se face urât. (C. NEGRUZZI)

Treacă (și) meargă = Fie! Să zicem că se poate:

– *Greu lucru mă întrebași, mamă! dar, aide, treacă-meargă.* (NICOLAE FILIMON)

Cât pentr-o piele, treacă și meargă, / Fiindcă singur spui c-ai dreptate. (GR. ALEXANDRESCU)

Unde merge mia, meargă și suta (Pfm.) = Dacă s-a cheltuit atât de mult, se mai poate cheltui încă puțin:

PEPELEA: *Bună tocmală!... Dar ceva adalmaș?* ARVINTE: *O baniță de nuci uscate... hai, treacă de la mine; unde-o mers mia, meargă și suta...* (VASILE ALECSANDRI)

MERTIC

A(-și) lua (sau **a da cuiva**) **merticul** = A primi (sau a da cuiva) o bătaie:

[...] *și încă să mai știți că eu am toane: pe cine m-o supăra cu atâtica măcar, îl plesnesc și-l trimit numaidecât la agie să-și ia merticul și de-acolo! Scurt!... Ați înțeles?... (I. L. CARAGIALE)*

MESERIE

(Om) de meserie = (Om) de specialitate, cu experiență într-un domeniu de activitate:

E cel mai concret și mai colorat dintre psihologii de meserie. (G. IBRĂILEANU)

A face (ceva) la meserie (Fam.) = A face (ceva) într-o manieră ireproșabilă, fără cusur:

Era o tipă planturoasă, sculpturală, solidă, cu ochelari enormi, crupă la etaj, pulpe fine, șlefuite la meserie, ce mai, cancer! (DANIEL CRISTEA-ENACHE)

Bineînțeles, în timpul ăsta îl vedeam deja cum freacă aplicat ciorapii, maiourile, chiloșăria, cămășile și poate uneori pantalonii,

storși la meserie și atârnați în vreun geam, să se usuze. (DOINA RUȘTI)

Celui cu meserii multe casa-i este fără curte (Pop.) = Cine se ocupă de prea multe lucruri deodată, nu realizează mare lucru:

Alteori, satira proverbului lovește și mai în plin enciclopedismul tehnic, ca atunci când constată că: „Celui cu meserii multe, / Casa-i este fără curte!”. Prin urmare, enciclopedismul se răzbună crunt asupra meseriașului care-l practică, prin repercusiunile cele mai nefaste asupra bunei lui stări. (MARCEL LUTIC)

La meserie (Arg.) = La perfecție:

Bă, dar le scrie la meserie. Tipul lucra la un ziar pe la Giurgiu, unde făcea texte, pentru ocazii, pe care să le spună activiștii de la partid, să le pună în telegrame la zilele festive [...] (ADRIAN ALUI GHEORGHE)

MEȘ

A nu-i da meșii (cuiva) (Fam.) = A nu-i conveni, a nu-i da mâna (cuiva); a nu cuteza:

Pe unde îl știe, / Nu-i dă meșii să mai vie. (ANTON PANN)

A-i da (cuiva) meșii = A-i da (cuiva) mâna, a cuteza:

Să se ducă acolo, nu-i da meșii, căci nu știa că ce drăcovenie să fie aia. (P. ISPIRESCU)

Însă pe unde îl știe, / Nu-i dă meșii să mai vie. (ANTON PANN)

A-l ține pe cineva meșii = A fi în stare, a putea:

Ei, și dumneata ai vrea să te arunci, crezi că te țin meșii? (MATEIU I. CARAGIALE)

MEU, MEA

A rămâne (sau **a fi**) **pe-a mea** = A rămâne (sau a fi) așa cum vreau eu, așa cum zic eu:

Până la urmă tot pe-a mea a rămas.

MEZAT

A scoate (sau **a vinde**) **la mezat** = A vinde (ceva) la licitație:

Urloi scotea la mezat în uliță boarfele oamenilor în nevoi. (I. BOTEZ)

[...] într-o zi tot ce mai avea în țară trebuia să fie vândut și scos la mezat. (EUGEN BARBU)

Parcă s-ar pune în sfârșit la mezat pentru-un preț oarecare până și idealul unora din eroii și martirii noștri, a cărui realizare e mai departe decât orișicând. (MIHAI EMINESCU)

MIAU

A nu zice nici miau (Fam.) = A nu mai zice nimic:

Mititelul era vânat ca un ficat de bivol bătrân, nici miau nu mai zicea; clipea numai din ochisorii lui cârpiți ca un broscoi în pierzare. (I. L. CARAGIALE)

Într-o dimineață a călcat pe broasca-țestoasă a Veronicăi, dar nu s-a spart. Nici miau n-a zis. (DAN LUNGU)

A-i lua cuiva miaul (Fam.) = A face pe cineva să tacă:

Dacă îl prindea nea Ghiță cu șoalda... îi dedea una cu ciocanul de ferecat pietrele de-i lua miaul. (MIHAIL SADOVEANU)

MIC, -Ă

(A fi) mic la os = (A fi) cu oase mici, delicate:

Slăbuț, timid, mic la os, cam deșirat la trup, cu pielea străvezie. (I. A. BASSARABESCU)

A avea (pe cineva) la degetul (cel) mic sau a fi în (sau la) degetul mic al cuiva. v. **deget**.

A face ochii mici = **a)** Se spune despre un om obosit care este pe punctul de a adormi:

Femeia era obosită și începuse să facă ochii mici.

b) Se spune despre un om care se preface că nu vede:

Tresare și, după cum a tresărit, se vede clar că îi e frică să nu fie recunoscut. Face ochii mici. (BOGDAN SUCEAVĂ)

A se face (sau a deveni) mic = A deveni umil sau timid:

[...] sub pavăza unei lumini false s-a făcut mic în umilința și neajutorarea sa. (NICOLAE CRISTACHE)

Intendentul deveni mic, spășit și nefericit, și gafa pe care o făcuse părăndu-i-se ireparabilă [...] (EMIL BOTTA)

Cu mic, cu mare = Toată lumea:

Ajungând la împărăția tatălui său și auzind că vine fiul său cel mic, îi ieși înaintea cu mare, cu mic, ca să-l priimească, după cum i se cuvenea. (P. ISPIRESCU)

Atunci mulțimea, cu mic, cu mare, și împăratul împreună cu dânsa, strigară într-un grai, că acești soți să-i domnească de aci înainte. (IDEM)

Din mica copilărie = Din vârstă fragedă:

El din mica copilărie au fost dat cătră aceste. (VASILE DRĂGHICI)

Mic la minte = Cu orizont limitat, mărginit:

El e mare și stogos [(pop.) corpolent, voluminos]. / La minte mic și prost! (JARNÍK-BÎRSEANU)

Mic la suflet = Cu caracter josnic, meschin, egoist, lipsit de generozitate:

Noi... la niște astfel de oameni le zicem mișei, ori mici la suflet. (P. ISPIRESCU)

MIE

A avea o mie și o sută pe cap (Fam.) = A avea foarte multă treabă sau griji, nevoi etc.:

Ea se plângea mereu că are o mie și o sută pe cap, dar nu făcea mare lucru.

A-l trece o mie de nădușeli (sau de sudori) = Exprimă starea cuiva care izbutește cu greu să facă ceva sau care se află într-o situație dificilă:

Un fior îl străbătu de la degetele picioarelor și până în creștetul capului. Il trecură o mie de nădușeli și o amețală puternică îi cuprinse tot capul. (JEAN BĂILEȘTEANU)

Două rânduri de răcori și două rânduri de nădușeli îl trec într-o clipă. (N. D. COCEA)

Mii și sute (sau **mii și mii, mii de mii**) = Extrem de mulți:

Să fi dat mii de mii de lei, nu găseai fir de mac, printre năsip. (ION CREANGĂ)

Frunză verde-a mărului, / Nu crede feciorului / Că te pune pe-un genunche / Și-ți tot minte mii și sute. (JARNÍK-BÎRSEANU)

MIEL

A avea somnul mieilor (Pop.) = A dormi mult:

Bătrânii mei spuneau: cine doarme în noaptea aceasta capătă somnul mieilor. Acum înțelegeți? Nu vreau să capăt somnul mieilor. (VASILE ANDRU)

De dimineață tot sforăie, parc-ar avea somnul mieilor.

A face miel de ghindă (Pop.) = A fi lipsit de caracter:

Dacă știam că se face miel de ghindă, nu mă lăsam pe mâna lui.

A umbla ca mielul orbului (Pop.) = A umbla neîngrijit:

Mama mereu îi spunea băiatului să nu mai umble ca mielul orbului și să fie atent cum se îmbracă.

Mielul blând sugă la două oi = Se spune despre persoanele care trag foloase din două părți:

Până la urmă strategia Chișinăului față de București se rezumă foarte puțin la vorbe și foarte mult la fapte pe principiul „mielul blând sugă de la două oi”. (<http://www.timpul.md/>)

MIERE

A avea miere de șarpe la inimă (Pop.) = A fi rău:

Inginerul era din aceia care aveau miere de șarpe la inimă și toți se fereau să-și facă de lucru cu el.

A da bani pe miere (Reg.) = A muștra. A batjocori:

Las', zice vulpea [...] că mi te-oi prinde eu, cioară spurcată ce ești, ți-oi da eu bani pe miere că numai tu mi-ai făcut șotia asta! (ȘEZĂTOAREA, III)

A da de miere sau **a-i pica (cuiva) miere-n păsat** (Pop.) = Se zice despre cineva care are un noroc neașteptat. Se zice despre cineva căruia îi merge foarte bine:

O dat de miere și dumneei. (VASILE ALECSANDRI)

A fi bun (sau **dulce**) **ca mierea câinelui** (Pop.) = A fi răutăcios:

Cei care-l știau acum îi spuneau că e bun ca mierea câinelui.

A înota în miere (Pop.) = A fi foarte bogat:

Înoată în miere, cum să nu-i dea mâna să arunce banii în stânga și-n dreapta.

A-i tăia cuiva cuvântul cu miere (Rar) = A întrerupe pe cineva din vorbire, spre a-l ajuta:

Dacă nu este cu puțință, mai zise Țugulea [...] – Să-ți tai cuvântul cu miere, răspunse Ursul, dară trebuie să fie cu puțință. (P. ISPIRESCU)

În buze (sau **gură**) **miere și în inimă fiere** = Exprimă viclenia și fățarnicia cuiva:

L-a sfătuit să nu se mai încreadă în ea, căci în buze e miere și în inimă fiere.

Să fie (sau **să știu, să știi** etc.) **că este (și) miere (și tot nu...)** = Se spune pentru a arăta hotărârea nestrămutată a cuiva de a respinge propunerea sau o situație, oricâte avantaje aparente ar prezenta:

Să fie și miere și tot nu mă întovărășesc cu el.

MIEZ

A hrăni (sau **a crește pe cineva**) **cu miez de nucă** (Pfm.) = A ține pe cineva în huzur, a răsfăța:

Când îl văzu pe Făt-Frumos în pustiu, zise calului său: Spune frăține-tău să-și arunce stăpânul în nori și să vină la mine, că l-oi hrăni cu miez de nucă și l-oi adăpa cu lapte dulce. (MIHAI EMINESCU)

A intra în miezul lucrurilor = A pătrunde în fondul problemelor, a studia chestiunile adânc, în profunzime:

Iată, unii cârtesc împotriva Starețului socotind că el nu intră în miezul lucrurilor, că nu vrea să-i primească [...] (TEOCTIST CAIA)

Am crezut, înainte de a intra în miezul lucrurilor, că locul întâi, numeric, va fi acela al stejarului și al „speciilor” sale [...] (VALERIU DINU)

A pipăi miezul cuiva (Rar) = A afla adevărata valoare a cuiva:

Era un gând vechi al lui, dar nu-l putea dezghioaca, nu-i putea pipăi miezul. (DAN LUNGU)

A vorbi fără miez = A vorbi cuvinte deșarte, fără temeii:

Toți vorbesc, de la muncitor la ministru. Mult și fără miez. (PAVEL CORUȚ)

MIGDALĂ

A încânta (pe cineva) cu migdale amare (Reg.) = A spune cuiva vorbe răutăcioase, aparent plăcute:

Ele se săturaseră de prezența musafirei care mai mult le încânta cu migdale amare.

MIHOHO

Pentru behehe vei prăpădi și pe mihoho (Pop.) = Exprimă situația cuiva care, umblând după un lucru mărunț, riscă să piardă un altul de preț:

Nu băga mâna unde nu-ți fierbe oala, nici căuta cai morți să le iei potcoavele, căci pentru behehe vei prăpădi și pe mihoho. (C. NEGRUZZI)

MIJI

A (se) miji de ziuă = A se face ziuă:

Și ajungând el în pădure pe când se mija de ziuă, a tăiat lemne, a încărcat carul zdravăn și l-a cetluit bine, și pân-or mai mânca boii, s-a pus să mănânce și el ceva. (ION CREANGĂ)

A miji a răs (sau **a râde**) = A schița un zâmbet, a surâde:

Kira, mijind a răs, răspunde. (BARBU DELAVRANCEA)

A(-i) miji (cuiva) mustața = A începe să-i crească unui tânăr mustața, a fi pe punctul de a deveni bărbat:

D-abia îi mija mustața deasupra gurei, mică, ce semăna atât de mult cu a Sașei. (DUILIU ZAMFIRESCU)

MIJLOC

A apuca (sau **a prinde, a cuprinde, a ține** etc.)

de mijloc = A petrece brațul în jurul taliei cuiva (în semn de afecțiune):

Abia după ce ai început să mă prinzi de mijloc, atunci parcă am simțit că te gândești la mine ca la o femeie! (CĂLIN KASPER)

Fata mi se speria, / Da' la luptă s-apuca; / Namila se năcăja, / Pe Novac îl apuca, / Îl apuca de mijloc, / Să-l arunce în potoc [(reg.) pârau]. (CRISTEA SANDU TIMOC)

Haide, prinde-mă mai bine de mijloc. (G. COȘBUC)

A băga (pe cineva) la mijloc (Pfm.) = **a)** A înconjura pe cineva cu simpatie, cu afecțiune:

Colegii o băgau întotdeauna pe fată la mijloc.

b) (Fam.) A pune pe cineva într-o situație dificilă. A face din cineva obiectul glumelor, ironiilor:

Du-te acolo, că e cineva 24 de ore în permanență. Afacerea nu poți ... Fiecare e băgat la mijloc, la rândul lui. (SORIN STOICA)

Nu-i plăcea să fie băgat la mijloc și pleca imediat.

A fi ceva la mijloc = A fi ceva nelămurit, necunoscut, suspect:

BRÂNZOVENESCU: Dacă e ceva la mijloc... FARFURIDI: Ceva la mijloc... TRAHANACHE: Ceva la mijloc? FARFURIDI: Da, așa, dacă e trădare, adică dacă o cer interesele partidului, fie. (I. L. CARAGIALE)

Gândindu-se mai bine, George își zise pe urmă că trebuie să fie ceva la mijloc. Și gândindu-se iar, îi fulgeră prin minte: – Ion! (LIVIU REBREANU)

A fi la mijloc (Înv.) = **a)** A fi prezent într-o adunare, la o consfătuire:

Or sta la pace, fiind și alți crai megieși la mijloc să socotească și să judece. (ION NECULCE)

b) A fi în cauză, în joc:

Totuși, dacă n-ar fi fost Olga la mijloc, el n-ar fi avut tăria s-o alunge cu atâta brutalitate. (LIVIU REBREANU)

A fi (cineva) la mijloc = A fi (cineva) pricina, cauza, explicația unui lucru sau a unei situații:

Aici încă trebuie să fie un drac la mijloc. (ION CREANGĂ)

A fi moale de mijloc (Pop.) = A fi lingușitor:

Bărbatului îi plăcea să fie moale de mijloc cu autoritățile.

A se pune (sau a sta) la mijloc = A se amesteca între cei care se ceartă pentru a mijloci o împăcare, a interveni:

Văzând noi că era cât pe ce să se încaiere la bătaie, ne punem la mijloc și-i împăcăm cu mare greu. (ION CREANGĂ)

A-și pune capul (sau gâtul) la mijloc (Fam.) = A garanta cu viața:

Mi-au spus mie cine l-au văzut că Ion a luat-o [pupăza]; gâtul îmi pun la mijloc. (ION CREANGĂ)

Cale (sau drum) de mijloc = Soluție intermediară, între două extreme:

Când îi alb, spun alb, și la negru, spun negru... ori, ori! Că drum de mijloc nu există. (M. DAVIDOGLU)

Liberalismul rus din a doua jumătate a secolului al XIX-lea se dorește a fi un fel de cale de mijloc între spiritul reacționar și radicalism [...] (ANTOANETA OLTEANU)

MILĂ

(A fi) vrednic de milă = (A fi) într-o situație jalnică, (a fi) demn de compătimire:

Făcând deosebire între nepoții vrednici de milă și între Sergiu, pe care se vedea că altfel îl prețuia, îl luă sub binevoitoarea sa ocrotire [...] (CEZAR PETRESCU)

Am văzut negru în fața ochilor în clipa aceea. Vasăzică ajunsese vrednic de milă? (OCTAVIAN PALER)

(Ți-e) mai mare mila = Se zice despre cineva care se află într-o stare demnă de compătimire:

Gemea copila. / Și-apoi plângea, mai mare mila. (G. COȘBUC)

Dar tocmai așa, izgonit de peste tot din lume, de ți-e mai mare mila, el știe să se întoarcă dintr-o dată în inima lucrurilor. (CONSTANTIN NOICA)

A avea milă de... = A se purta cu grijă, cu menajamente, față de cineva sau de ceva:

– Vere, nu faci bine ceea ce faci. Dacă este că a lăsat Dumnezeu să fim mari peste alții, ar trebui să avem milă de dânșii, că și ei, sărmanii, sunt oameni! (ION CREANGĂ)

Avea milă de ea, deși nu voia să-i inspire speranțe deșerte, precum ar fi făcut orice bărbat [altul] în locu-i. (MIHAI EMINESCU)

A cere milă = A cerși:

Îi învăță baba să-și ia pălăriile din cap... când va cere ea milă. (I. POP-RETEGANUL)

Și s-a pus Mărcuț în silă / Să ceară mereu la milă. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A face (cuiva) milă = A provoca compătimirea, a fi vrednic de plâns:

Gândindu-se la propria sa viață, searbădă și neînsemnată, tânărului i s-a făcut milă de cel pe care tocmai se pregătea să îl trimită la moarte. (IULIAN TĂNASE)

A lăsa (pe cineva) în mila Domnului = A lăsa (pe cineva) în voia sorții, a nu se mai interesa de el:

Ercule îi lăsă în mila Domnului. De aci, tot întorcându-se, se coborî la uscat într-o țară pe marginea mării ca să se mai odihnească oleacă, după atâta muncă. (P. ISPIRESCU)

A nu avea sau a nu afla milă (unde va sau la cineva) (Pop.) = A nu găsi bunăvoință (unde va sau la cineva):

Străinu-s ca pasărea, / N-am milă nicăierea. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A nu fi mijloc (de a...) = A nu exista o posibilitate de înfăptuire, de realizare; a fi imposibil de înfăptuit, a nu fi chip:

Caută, cum vei ști, a căpăta [bani] de la turci, altminterea nu e mijloc de lucrare. (NICOLAE BĂLCESCU)

A-i fi (sau a i se face) milă (cuiva de cineva) =
a) A compătimi (pe cineva):

Mi-e milă de mama și nu pot să-i spun nici un cuvânt. (AL. SAHIA)

Fie-ți milă de două suflete nevinovate. (ION CREANGĂ)

D-tale ți-e milă de mine. (C. NEGRUZZI)

b) A se îndura, a se milostivi (de cineva):

Văzând Dumnezeu că gângăniile și gujuliile... neconținut îi necăjesc pe oameni, i s-a făcut milă de aceștia. (POP.)

A-i fi milă ca țișanului de pilă = A nu cruța pe nimeni:

Mi-e jale, mi-e milă / Ca țișanului de pilă. (IOAN POPOVICI)

Aveți milă de câini cum are țișanul milă de pilă! (<http://www.observatordebacau.ro/>)

A-i plânge (cuiva) de milă = A fi cuprins de părere de rău pentru suferințele sau pentru starea cuiva:

Dar în gândul meu: Când ați ști voi câte a pățit, sireaca, din pricina mea, și eu din pricina ei, i-ați plânge de milă! (ION CREANGĂ)

– *De ce să nu-mi plângeți de milă? Sunt ruda voastră.* – *Nu ți-aș plânge de milă, Costandino, nici dacă te-aș vedea întinsă pe nășălie și cu lumânare aprinsă la cap.* (ZAHARIA STANCU)

A-și face milă de (sau cu) cineva = A se îndura, a se milostivi (de cineva):

Maica Domnului să-și facă milă de fata mea! (C. NEGRUZZI)

[...] *și fiindcă îndurarea lui Dumnezeu nu cunoaște margini, i se făcu milă Ziditorului*

de pășărică. Însă nu-și mai putea lua cuvântul înapoi. (EM. GÎRLEANU)

Să vii, bade, și la mine, / Ca să-mi fac milă de tine / Cu-o cojiță de mălai. (JARNÍK-BÎRSEANU)

De mila cuiva = Din compătimire față de cineva; de jalea cuiva:

Grăbit poporul cruci făcea / De mila ei, și sta-ngrozit. (G. COȘBUC)

Au venit la dânsa o mulțime de vulturi, numai de mila ei și au întrebat-o de ce tânguiește. (I. G. SBIERA)

De milă = Din compătimire:

Începu a se boci, de ți se rupea rărunchii de milă. (P. ISPIRESCU)

Eu o iubesc acum mai mult de milă. (C. NEGRUZZI)

(Fig.) *Și frunzele cad de milă.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

De silă, de milă sau de milă, de silă = Vrând-nevrând. De voie, de nevoie:

De milă de silă, luă el și nișele merinde ce-i dase fata; dară lui nu-i ardea de mâncare. (P. ISPIRESCU)

Avea cincizeci de ani și niște rude îndepărtate pe acolo, care de silă de milă l-ar fi ajutat. (RADU ALDULESCU)

Fără milă de păcat (Pop.) = Fără teama de a greși:

Am putea zice, fără milă de păcat, că era cel mai bun meșter între megieși. (P. ISPIRESCU)

Prin (sau din, cu) mila lui Dumnezeu (Înv.) = Formulă de introducere la scrierile vechi, în acte administrative, scrisori etc.:

În tractaturile sale de alianță cu regele Poloniei Vladislav, Mircea se intitula astfel: „Mircea, din mila lui Dumnezeu voievodul Valahiei, ducul Făgărașului și al Omlășului, comitul Severinului, despotul Dobroiciului și Domnul Drăstiorului” etc. (VASILE ALECSANDRI)

Flatule de Bară, proaspătul cardinal ales prin mila lui Dumnezeu, a celor trei

prieteni episcopali și a încă vreo patru fețe bisericești din Conciliul Episcopal de la Avignon, se ridică [...] (ADRIAN VOICU)

Unde (sau pe ce) pune el mâna, pune și Dumnezeu mila = Se spune despre acela căruia îi merg toate din plin:

Pe ce pune mâna, pune și Dumnezeu mila. (P. ISPIRESCU)

Chiar se și spune: „unde pune Ficu mâna, pune și Dumnezeu mila”. (LEONARD ZĂICESCU)

MILITĂRIE

A da jos milităria din pod (Pfm.) = A deveni aspru:

Bulgarii au dat milităria jos din pod. Antreprenorii și-au deschis firme într-o fostă bază a Armatei, transformată în parc de startupuri. (<http://www.startupcafe.ro/>)

Ioan Radu este hotărât să coboare milităria din podul Areniului după episodul de la Galați și să nu mai tolereze niciun gest de indisciplină în cadrul lotului. (<http://www.gazetasv.ro/>)

A face militărie cu cineva (Fam.) = A se purta cu cineva aspru, a struni pe cineva:

S-a apucat să facă o strașnică militărie cu ofițerii și trupa. (CAMIL PETRESCU)

Cu mine pot face militărie și e de efect, dar dacă cineva din afară s-ar purta așa cu mine, atunci, oare, care mi-ar fi reacția? (EUGENIA LÁSZLÓ)

A lua (pe cineva) la militărie = A încadra pe cineva, la recrutare, în categoria celor apti pentru serviciul militar:

Am recrutat anul trecut și nu m-au luat la militărie. (ZAHARIA STANCU)

– Auzi, mă Ștefane, pe ăsta când l-a luat la militărie, acu-s vreo cinci-șase ani, a stat cât a stat, și pe urmă l-a pus dracu s-o șteargă. (LETIȚIA PAPU)

A se pune cu milităria pe cineva (Pfm.) = A crea cuiva un regim (militar) sever; a ține din scurt:

Până n-o să ne punem cu milităria pe el, nu se dă pe brazdă.

MILOSTENIE

A face milostenie = A da de pomană cuiva:

Tu însă, când faci milostenie, să nu știe stânga ta ce face dreapta ta. (BIBLIA)

Crescându-ți averile, bagă de seamă ca nu cumva să ți se împietrească inima, ca să neglijezi a face milostenie și să nesocotești pe sărac când îl vezi [...] (DIMITRIE CANTEMIR)

A-i tremura mâna de milostenie (Irn.) = A fi un om zgârcit:

Se vedea că e omul care-i tremura mâna de milostenie, așa că l-au lăsat în pace și nu i-au mai cerut nimic.

MINCIUNĂ

A da (sau a face) (pe cineva) de minciună sau a prinde (pe cineva) cu minciuna = A dovedi că cineva a spus un neadevăr:

Mihai îl dete de minciună scoțând carte a împăratului. (NICOLAE BĂLCESCU)

Dar niciodată nu îi spune cuiva că l-ai prins cu minciuna și nici nu da semne că nu ai încredere în el! (CRISTIAN SIMA)

A fi puțină de minciuni (Pop.) = A fi foarte mincinos:

La dracu cu poveștile tale!... puțină de minciuni ce ești!... strigă Costachi, speriat de noua istorie cu care Nicolai îl amenințase. (NICOLAE GANE)

A ieși de minciună. v. ieși.

A purta (sau a duce, a ține) (pe cineva) cu minciuni = A promite mereu (ceva cuiva), fără a se ține de cuvânt; a duce cu vorba:

Turcii și tătarii tot cu minciuni l-au purtat pe Cifed și nu i-au dat agiutor. (ION NECULCE)

A umbla cu traista (sau cu plosca) de minciuni. v. umbla.

Ce-i în mână nu-i minciună = Îndemn de a nu se lăsa ademenit de avantaje nesigure:

Tată-său, popa Neculai, nu-i vorbă, avea de unde să-i trimită; dar ce-i în mână nu-i minciună. (ION CREANGĂ)

– Măi Ioane, eu știu una și bună, că ce-i în mână nu-i minciună! făcu Vasile Baci apăsător. (LIVIU REBREANU)

Cu toate acestea, știi una? / Ce-i în mână nu-i minciună. / Hai, să fugim împreună. (VASILE ALECSANDRI)

Minciună gogonată (Mai ales despre minciuni, prostii) = Mare, exagerat, încornorată:

Ilescu e un prost când crede că, spunând minciuni gogonate, zdruncină moralul taberei dușmane. (ION PAS)

He ! he !... gogonată o mai spuseși, jupâne. (VASILE ALECSANDRI)

Strunga minciunilor și vama rachiului (Pop.; gmț.) = Om mincinos și bețiv:

Cunosc un vaporean, căpitan de apă dulce; călătorește din șanț în șanț, dar îi om de nădejde: strunga minciunilor și vama rachiului. (VALERIU RÂPEANU)

MINTE

A învăța minte pe cineva. v. învăța.

A(nu) fi întreg la (sau de) minte = A (nu) fi cu judecata normală, sănătoasă:

Temându-se că va pierde ce avea de moștenit, unul din fiii săi l-a dat în judecată, acuzându-l că nu mai era întreg la minte. (OCTAVIAN PALER)

Așa-i că primarul vostru nu e întreg la minte? – Dona, de ce vorbești așa? (ION LAZU)

A ajunge (sau a cădea, a fi etc.) în mintea copiilor = A avea judecata slăbită (din cauza bătrâneții):

– Parcă am dat în mintea copiilor, scânci Margareta. – Știu, trebuie să te gândești la un tratament. (VLAD NEAGOE)

N-a apucat să termine căci toți au tăbărât cu gura, s-o sfâșie: se vede c-a intrat în mintea copiilor de se gândește la asemenea bazaconii. (LIVIU REBREANU)

A avea mintea-n colțuri (Arg.) = A fi prost:

După ce alte generații demnitate cu mintea-n colțuri le-au luat șpaga respectivilor comercianți pentru a-și ridica supermagazinele în orașe, gânditorii în funcție azi vor să le teleporteze pe câmpuri, că tot au fost dacii inventatorii teleportării fără combustibil. (<http://www.academiaticatavencu.info/>)

A fi orb de minte (Reg.) = A fi prost:

Selim Zahid-kiațirul, Selim crunt, orb de minte, / Ucis-au cu-a sa mână pe bunul meu părinte! (VASILE ALECSANDRI)

Norodul cel orb de minte / Credea acestor cuvinte [...] (B. P. HASDEU)

A i se întuneca mintea. v. întuneca.

A încăpea cu mintea. v. încăpea.

A se aluneca cu mintea (Reg.) = A-și pierde judecata: *O face pe femeie să se alunece cu mintea. (ION CREANGĂ)*

A se limpezi la minte. v. limpezi.

A(-i) suci (cuiva) capul (ori mintea sau mințile). v. suci.

A (nu)-l duce mintea (sau capul) = A (nu) fi inteligent:

– Atâta m-a tăiat capul și m-a dus mintea, luminate împărate, atâta am făcut. Măria ta judecă și fă ce e cu dreptul. (P. ISPIRESCU)

A-i lua (sau a-i suci, a-i fura) cuiva mintea (sau mințile) = A face pe cineva să-și piardă judecata, să nu mai știe ce face:

Eu să-mi dau fata la asemenea mojici?... Doar dacă mi-o lua Dumnezeu mințile! Bă-dă-rani!... (DUILIU ZAMFIRESCU)

Apoi socoteala asta e strâmbă, măi oameni! Cine v-a învățat și v-a sucit mințile rău a făcut, că, iată, v-ați pierdut cumpătul și umblați după potcoave de cai morți în loc să vă

vedeți de treburile ca oamenii cumsecade. (LIVIU REBREANU)

A-i sta cuiva mintea în loc = A rămâne uimit, uluit; a nu mai înțelege nimic:

În acest scop s-au alocat niște fonduri de îti stă mintea în loc. (AURA CHRISTI)

Când se va sfârși această epocă nefastă? Îmi stă mintea în loc la gândul ce se petrece în Ungaria. (ALICE VOINESCU)

Dar făcea niște lucruri de-ți stătea mintea în loc. (ADRIAN ALUI GHEORGHE)

A-i veni ceva în minte sau **a-i trece, a-i da, a-i trăsnii cuiva ceva prin minte** (sau **prin cap**) (Pfm.) = A se gândi (dintr-o dată) la ceva sau la ceva:

Părinților copilului nici nu le trecea prin minte să oropsească pe cotoșman. (P. ISPIRESCU)

Fiul craiului, boboc în felul său la trebi de aieste, se potrivește Spânului și se bagă în fântână, fără să-i trăsească prin minte ce i se poate întâmpla. (ION CREANGĂ)

Aici îi trăsnii în cap lui Dănilă că el ar fi bun de călugăr, după vorbele frăține-său. (IDEM)

– A, Sașo, nu știi o comedie?... Ghicește... Nici nu-ți trăsește prin cap: avem un ginere pentru Tincuța. (DUILIU ZAMFIRESCU)

S-ar fi a sfârșit rău pentru musafiri înfiorătoarea tăvăleală, dacă nu-i dădea fratelui prin minte o stratagemă. (I. L. CARAGIALE)

Își aminti de Florica. Ce bunătate de fată. Și frumoasă... Și cât a iubit-o până ce nu i-a trăsnit prin minte gândul să ia pe Ana!... (LIVIU REBREANU)

A-i veni mintea (sau **mințile**) **la loc** (Fam.) = A se cuminti. (Pex.) A se maturiza:

Refuz însă – în sfârșit mi-a venit mintea la loc – să mă adâncesc în melancolii deșarte și bolnăvicioase atâta vreme cât sunt sănătoasă. (JENI ACTERIAN)

A-i veni (cuiva) mințile acasă (sau **la loc, la cap**) sau **a-și băga mințile în cap** = A deveni mai înțelept, mai chibzuit; a se cuminti:

Să fi fost într-adevăr cu puțință ca Ghindă să nu-l mai recunoască? Nu, nu era cu puțință decât dacă acesta nu mai avea mințile acasă. (PETRU DEMETRU POPESCU)

Strângeți mințile acasă, zăludule! (ION CREANGĂ)

A-și aduna mințile. v. **aduna.**

A-și bea mințile. v. **bea.**

A-și frământa mintea (sau **mințile**) = A se gândi mult la ceva. A-și bate capul:

Mă ciudeam în mine cum de să nu-l văz încotro a apucat, și tot frământându-mi mintea să știu cum a venit și cum s-a dus fără să bag de seamă, am adormit. (P. ISPIRESCU)

A-și ieși din minți = A înnebuni; a-și pierde cumpătul:

Dară rămase ca ieșit din minți, când, în loc de mere coapte aurii, văzu că pomul înmugurise din nou, iară merele nicăiri. (P. ISPIRESCU)

– Mie mi-a necinstit fata cu sila, bătând-o până și-a ieșit din minți. (NICOLAE FILIMON)

A-și pierde mințile (sau **mintea**) sau **a nu fi în toate mințile** = A înnebuni sau a fi nebun:

Da el de dragă ce i-a picat fata și-a pierdut mintea. (MIHAI EMINESCU)

Unii de necaz când dau / Pierd și mintea ce o au. (ANTON PANN)

Amabilul Fănică trebuie să facă venin de moarte... atât mai bine pentru mine! Își pierde mințile, atât mai rău pentru el! (I. L. CARAGIALE)

– Am iubit-o mult, nespun de mult, tată – făcu Puiu cu ochii în gol și parcă pipăindu-și sufletul. Mult de tot și cu toate astea vezi bine cum... Tăcu și apoi adăugă aproape în șoaptă: Poate că mi-am pierdut mințile... (LIVIU REBREANU)

A-și pune mintea cu cineva = A lua în serios pe cineva (care nu merită):

Dar Sfânta Duminică, blândă și îngăduitoare, n-a vrut să-și puie mintea c-o șurlubatică [(pop.) nebunatic, neastâmpărat, zvăpăiat] și c-o leneșă de fată ca aceasta. (ION CREANGĂ)

Zidaru clătină din cap: – Da dumnealor ce-și mai pun mintea cu copiii? (LIVIU REBREANU)

A-și veni în minte (Înv.) = **a)** A deveni înțelept:
Și-a venit el în mintea lui și-i spune la urs [...] (CRISTEA SANDU TIMOC)

b) (Pop.) A-și recăpăta calmul:
Cu greu și-a mai venit în minte după o asemenea ceartă.

Aproape de mintea omului. v. **aproape.**

La mintea omului (fam. **a cocoșului**) = Ușor de înțeles, clar:

Întâi nu înțeleg, deși e la mintea omului, cum poate să nu-ți fie dor, când mie mi-e așa cum îmi e. (MARIA BANUȘ)

E la mintea cocoșului, care dintre femeile care au citit cartea nu a simțit la fel?! (EUGEN ISTODOR)

Mintea românului cea de pe urmă (Pfm.) = Înțelepciune pe care o capătă cineva după ce a greșit acționând pripit:

– A, vasăzică l-au arestat?... Foarte bine au făcut... Acuma cred că o să vă vie și vouă mintea cea bună a rumânului! (LIVIU REBREANU)

M-am rugat să-mi dea Domnul mintea românului de pe urmă, convins că cei din urmă vor fi cei dintâi. (GEORGE COLPIT)

MINȚI

A-și minți foamea (Pop.) = A-și potoli temporar foamea cu mâncare puțină:

Îmi mai minții nițel foamea cu poamele ce găseam. (I. GHERASIM GORJAN)

Minte de stinge (sau **de stă soarele-n loc, de-ți stă ceasul, de-ngheață apele**) = Se spune despre un om foarte mincinos:

Minte de stă soarele-n loc, iar luna să bagă după nor de rușine. (I. POP-RETEGANUL)

Orice ai face și oricum le-ai vorbi, nu-i poți îndupleca; și mint de îngheață apele pe o rază de zece kilometri. (N. STEINHARDT)

Mi se pare însă legitimă întrebarea dacă un primar care distruge tot pe ce pune mâna, care

are ieșiri necontrolate față de cetățenii Iașului, fie en gros, fie la bucată, care minte de stinge și când n-ar avea nevoie, nu a luat-o el cumva razna. (<http://www.romaniacurata.ro/>)

MINUNE

A ajunge (sau **a fi**) **de râsul** (sau **de minunea**) **lumii.** v. **lume.**

A face minuni = **a)** (Determinat prin «de vitejie», «de bravură» etc.) A face ceva uimitor, greu de îndeplinit, a se distinge prin fapte strălucite:

L-am văzut cu ochii mei făcând minuni de vitejie. (VASILE ALECSANDRI)

Românii făcuseră minuni de vitejie și dovediseră cât de puternică este nația cea mai mică când se luptă pentru libertatea sa. (NICOLAE BĂLCESCU)

b) A produce un efect foarte bun:

Atât pentru digestie, cât și pentru reumatism, ghimbirul poate face minuni. (<http://www.csid.ro/>)

Medicamentul acesta face minuni.

A se duce minune (Reg.) = A se duce vestea:

Se duce minune ce rău ne cunoaștem noi unii pe alții, chiar națiile acestea ale Transilvaniei împreună locuitoare, una pe alta. (G. BARIȚ)

De-a (sau reg. **d-a**) **minune** (Rar) = Iacă numai așa, ca o încercare, să vedem ce-o să se întâmple:

D-a minune, ia să vedem unde are să se mai ascundă. (P. ISPIRESCU)

Mare minune să... = M-aș mira să..., sunt aproape sigur că nu...:

Mare minune să vină el acum.

Mare minune (sau **minune mare**) = Exclamație care exprimă uimire, admirație etc.:

Și atunci, minune mare! numai iaca au și început a curge furnicele cu droaia, câtă pulbere și spuză, câtă frunză și iarbă. (ION CREANGĂ)

Mare minune !.. Da bine, cum de vă găsiți amândoi în catrințe? (VASILE ALECSANDRI)

MIRA

Mă miram eu să nu... = Eram sigur că...:

Mă miram eu, să nu-ți dai în petec.
(CALISTRAT HOGAȘ)

(În forma regională miera): *Mă mieram eu să nu se îngrijească biata babă de mine.*
(ION CREANGĂ)

Te miră de nu... (Rar) = Cine știe dacă nu...:

Noroc că i se scurtase calea și ajunse acasă, căci, de ținea drumul mai lung, te miră de nu rămânea cu gâtul strâmb [...] (P. ISPIRESCU)

Te miri cum = Nu se știe cum, fără voie:

Câte a suferit și nenorocita asta de ființă, parcă nu-ți vine a crede și te miri cum le poate îndura! (LIVIU REBREANU)

Un sentiment trăit cu atâta putere, încât te miri cum de nu-ți sparge coșul pieptului.
(AURA CHRISTI)

Alteori, nostalgiile izbucneau te miri cum și te miri unde. (VARUJAN VOSGANIAN)

Te miri unde = Undeva, cine știe unde:

Așa vin lucrurile în lumea aceasta: pleci în neștiute și te miri unde ajungi. (IOAN SLAVICI)

Mai aveau și alte marafeturi, adunate de pe te miri unde. (ION PAS)

Te miri (sau **miră**) **ce** (și **mai nimica**) (Cu valoare de substantiv) = Nimica toată; cine știe ce, lucru mărunț:

Inimă slabă, așa ca să se clatine și să se-nduioșeze de te miri ce, n-avea cuvioasa.
(AL. VLAHUȚĂ)

Lui îi da, te miri ce. (P. ISPIRESCU)

MIRARE

A se lua de (sau **pe**) **gânduri, de mirare.** v. **lua.**

Ar fi de-a mirarea sau **a-i fi cuiva de-a mirare** (Pop.) = A i se părea surprinzător, a fi surprins, mirat, nedumerit, uimit:

Așa-i că vi-i de-a mirare? grăiește el râzând. (MIHAIL SADOVEANU)

Mi-i de-a mirarea de unde ai să-l iei, dacă n-are ființă pe lume. (ION CREANGĂ)

N-ar fi de mirare să... = Ne putem aștepta să..., e posibil să...:

N-ar fi de mirare să-l vedem deschizând două-trei afaceri scandaloase. (CEZAR PETRESCU)

N-ar fi de mirare să se ridice și cei de-aici.
(LIVIU REBREANU)

MIRAZ

A fi (sau **a se face**) **de miraz** sau **de mirazul lumii** = A se face de râs:

Dar eu, taică, am rămas / Să-mi perd noaptea cu necaz, / Să fiu lumii de miraz, / Și de râsul fetelor, / Clevetea nevestelor ! (POP.)

A fi vrednic de miraz = A fi vrednic de batjocură:

Nu știi de minune sau de miraz iaste vreadnic. (D. ȚICHINDEAL)

MIREASĂ

A fi mireasă cu... (Înv. și pop.; d. fete, femei) = A se căsători cu...:

Da și Sfânta Duminică știa că Luna-i mireasă cu Soarele. (POP.)

A mânca ca o mireasă = A mânca foarte puțin:

La masă, fata a mâncat ca o mireasă, dorind să facă o impresie bună.

A plânge ca o mireasă = A plânge tare, cu foc:

Și cu toată stăruința lui Moș Fotea și a lui bădița Vasile, Smărăndița a mâncat papara, și pe urmă ședea cu mâinile la ochi și plângea ca o mireasă, de sărea cămășa de pe dânsa.
(ION CREANGĂ)

Plânge, ca orice mireasă... Are să se potolească! (PETRE DULFU)

A sta (de) parcă i-a murit mireasa (Pop.) = A sta supărat:

Seara, bunicul sta de parcă i-a murit mireasa și nu mai vorbea cu nimeni.

A sta ca o mireasă (Pop.) = A nu lucra nimic, a sta degeaba:

– *Ce stai ca o mireasă? tuna moașa Leanța când se înapoia mai devreme și o găsea*

făcându-și lecțiile. Nu vezi că nu-i nimic de mâncare? (CELLA SERGHI)

Și caută-mi niște cartușe bune, hai, nu mai sta ca o mireasă. (FĂNUȘ NEAGU)

MIRIȘUG

A umbla în mirișug = A umbla după afaceri:

Negustor fiind, el umbla în mirișug [beneficiu, câștig, profit] prin toate iamaroacele din împrejurimi.

MIRONOSIȚĂ

A face pe mironosița = A-și lua aere de nevinovăție, a simula pietate și modestie:

Pentru rest și detalii precise, adresați-vă domnului, care face pe mironosița! (CEZAR PETRESCU)

Ea întinde palma să-l acopere pe al ei, dar o face prea încet. – Hai, hai, o repede. Hai, hai, nu mai face pe mironosița! Ce înseamnă un pahar la valoarea ta?! (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

MIROSI

A mirosi a butoi (Pfm.) = A fi beat:

El mirosea a butoi toată ziua...

A nu mirosi a nas de om (Pop.) = A nu fi cinstit, onorabil, demn:

Să umblați numai așa frunza frâsinelului [...] și vă lăudați că sunteți feciori de crai, asta nu miroase a nas de om. (ION CREANGĂ)

A-i mirosi (cuiva) a catrință (D. bărbați; pop.) = A începe să umble după femei:

Când s-a face mai mărișor, are să înceapă a-i mirosi a catrință, și cu astă rânduială n-am să am folos de el niciodată. (ION CREANGĂ)

Nici nu pute, nici nu miroase. v. puți.

Nici usturoi n-a mâncat, nici gura nu-i miroase (Pfm.) = Se spune despre cineva care se prefacă că nu știe nimic despre o faptă la care a participat:

Dar / Vremea descoperă adevărul. / A mânca usturoi și gura a nu-ți puți nu se poate. (ANTON PANN)

Dar ea îi răspunse, ca și cum nici usturoi nu mâncase, nici gura nu-i mirosea [...] (P. ISPIRESCU)

Nu miroase a bine = E semn rău:

Nasul lui de copoi îi spune că ce se întâmplă cu Pașenka nu miroase a bine! (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

Ceva nu miroase a bine în lumea voastră... (SÎNZIANA POPESCU)

Miroase a... = Prevestește (ceva), denotă, anunță (ceva):

Toată forfota asta mirosea a inspecție. (EUSEBIU CAMILAR)

Miroase a ceară. Miroase a fum și miroase și a tămâie. Cel mai tare însă miroase a mort... Miroase a mort... A murit mama... (ZAHARIA STANCU)

MISTUI

A nu putea mistui (pe cineva sau ceva) (Fam.) = A nu putea suporta pe cineva (sau ceva):

Feciorii de împărat nu putură mistui vorbele ciobănașului. (P. ISPIRESCU)

MIȘCA

A mișca din urechi (Fam.) = A sugera cuiva că îi dai un bacșiș în schimbul unui serviciu, al unei favori etc.:

Până la urmă bancherul trebui să miște din urechi. (ZAHARIA STANCU)

A mișca toate pietrele (sau **toată piatra, toată coarda, tot firul**) (Pop.) = A face tot ce e posibil pentru atingerea unui scop:

[...] de când au auzit că vreau să-l alegă pe Axente, șterg din liste pe mulți dintre cei cu 8 florini și mișcă toate pietrele ca românii să rămână în cercul întâi al comitatului Albei de Jos în minoritate. (SIMION RETEGAN)

Mișcă (La imperativ sg.) = Du-te! șterge-o!:

Mișcă! mișcă, caracudă [(fig.) om fără valoare, fără însemnătate (într-un partid, într-o adunare)]! – Ba nu... Mă rog! Fără pripă!... Mai avem o socoteală. (B. P. HASDEU)

Mișcă, băiete! (AL. ODOBESCU)

MIȘCARE

A (se) pune în mișcare = A intra sau a determina pe cineva să intre în acțiune:

El se duse personal să vadă puterea aceea colosală de tragere, dar mai ales voința ce o pune în mișcare. (CONSTANTIN ȚOIU)

A face mișcare = A se plimba, a umbla în aer liber:

După cină, bătrânul a ieșit în curte, singur, ca în toate serile bune, să facă puțină mișcare înainte de a se culca. (LIVIU REBREANU)

A prinde mișcarea (Fam.) = A înțelege repede desfășurarea unei acțiuni sau rostul ei ascuns:

D-l Chirițescu are un suflet de artist, care prinde mișcarea sufletească a indivizilor și a maselor, în cari se frământă energii mari, simple, naturale, necioplite. (ANALE, 1912)

Nu i-a venit a crede, dar ea a prins mișcarea și le-a dejucat toate planurile.

Nicio mișcare! (Cu valoare de imperativ) = (Să fie) liniște! tăcere!:

Iancu rărea din ce în ce cuvintele, apropiindu-se de bătrân. Nicio mișcare, nicio clip[ire], niciun răsuflăt. Îl auzea? (ION MARIN SADOVEANU)

MIȘCORICI

A avea mișcorici (D. copii) = A fi neastâmpărat:

Ofelia are mișcorici la tălpi, ai impresia că dansează și când merge. Atunci când mai cântă? (<http://www.revistasingur.ro/>)

MIȘTO

A lua (pe cineva) la mișto = A-și bate joc (de cineva), a-l ironiza:

Nu-i plăcea comportamentul lui Gelu, pentru că tot timpul îl lua la mișto, și de fiecare dată

când intra în vorbă cu câte o fată el venea peste ei și-l întreba de față cu ea [...] (DAN CHIȘU)

Îmi plăcuse de el, tot timpul mă lua la mișto că scriu poezii, dar așa, cu drag (LAVINIA BRANIȘTE)

MIZERIE

A-i face cuiva mizerii = A cauza cuiva neplăceri; a șicana:

Apoi i-au făcut atâtea mizerii, încât Assaky, după ce i se suprimă postul de la spitalul Brâncoveanu, părăsește țara la 1889. (CONSTANTIN BACALBAȘA)

Le dă câte un serviciu prost, îi năpustește undeva, le face mizerii până când se prezintă cu sacul de făină, cu un curcan etc. (MARIA BANUȘ)

MOACĂ

A da (sau a lovi, a arde) la moacă (Pop.) = A bate rău, lovind la cap:

Da' o să-ți frig vreo câteva mai ușoare. Și te las și pe tine să-mi dai una-n moacă. (LUCIAN DAN TEODOROVICI)

Însă în alte condiții aș fi procedat bărbătește – l-aș fi invitat și i-aș fi dat la moacă, a declarat Marian Lupu pentru Pro Tv. (<http://www.timpul.md/>)

A o lua la moacă (Pop.) = A primi o bătaie zdravănă, cu lovituri la cap:

Până la urmă o s-o ia la moacă, dacă nu-și vede de treburi.

Pe de-a moaca (Arg.) = Gratuit, pe gratis:

[...] sezonul trecut a luat o mie de goluri de la niște nătăfleți, da' are pile la federație și-l selecționează ăștia pe de-a moaca, chit că azi, când echipa a învins, el a apărut un unsprezece metri și două goluri sigure [...] (CĂTĂLIN ȚÎRLEA)

– Și până la sfârșitul lui aprilie să muncesc pe de-a moaca? (VARUJAN VOSGANIAN)

MOALE, MOI

A avea picioare moi = A umbla, a se mișca încet:

Căpitanul de altădată, viori și sprinten, avea acum picioarele moi și mergea din ce în ce mai greu.

A fi moale (sau tare) în gură ori **a avea gura moale (sau tare)**. v. **gură**.

A fi moale la inimă = A fi bun, milos, îngăduitor:
Maica era tare moale la inimă, duioasă.
(I. G. SBIERA)

Bunica era moale la inimă cu nepoții ei.

A nu-i fi cuiva moale = A nu se simți bine. A avea neplăceri:

Ei, cucoane, cucoane! Puternic ești, megieș îmi ești, ca răzeș ce mă găsesc, și știu bine că n-are să-mi fie moale când m-oi întoarce acasă, unde mă așteaptă nevoile. (ION CREANGĂ)

Da să știi d-ta, că babei mele n-are să-i fie moale, când m-oi întoarce acasă. (IDEM)

A o lăsa mai moale (Arg.) = a) A-și reduce eforturile într-o direcție. A se relaxa:

Îi lăsa să se apropie cât să nu intre în bătaia puștilor, apoi lovea caii care alergau până se distanțau o bucată bună de drum și iarăși îi lăsa mai moale. (BUJOR NEDELCOVICI)

b) A se purta mai frumos cu cei din jur, a fi mai pașnic:

Vorba e, acum, ce facem? Mergem așa cum am mers, oblu, ori o lăsăm mai moale?
(CAMIL PETRESCU)

El a realizat că mă pierd cu firea și mi se păru că o va lăsa mai moale. (GH. VÎRTOSU)

c) A nu mai exagera:

– *Las-o mai moale, zic, ce te chinui pe frigul ăsta? Mi-a răspuns viori, șmecheros: – Ce dracu' să fac, tată, c-am ieșit la pensie, ce alte griji să am?* (FLORIN LĂZĂRESCU)

A trăi pe moale = A duce o viață bună, liniștită:

Eu trăiesc bine, pe moale și la cald.
(BARBU DELAVRANCEA)

A-i fi (cuiva) moale sau **a trăi** (ori **a se așeza**) **pe moale** = A duce o viață liniștită, fără griji. A o duce bine:

Babei mele n-are să-i fie moale, când m-oi întoarce acasă. (ION CREANGĂ)

MOARĂ

(Pe rând) ca la moară = Unul după altul, fiecare la rândul său:

Pe ușile deschise larg unii intrau și alții ieșeau ca la moară. (LIVIU REBREANU)

Pe poarta Covalciucilor intrau și ieșeau ca la moară. (DAN LUNGU)

A ajunge de la moară la râșniță = A ajunge rău. A decădea, a scăpa:

Omul nemulțumit fuge de bine și dă peste mărăcine. / Sare din lac în puț / Și ajunge de la moară la râșniță. (ANTON PANN)

A da la moară = A bea zdravăn:

De n-ar fi dat la moară toată viața, poate că ar mai fi trăit și azi.

A dejuga la moară rea. v. **dejuga**.

A isprăvi de moară (Pop.) = A-și epuiza toate proviziile, toate resursele materiale:

Venitul îmi era prea mic pe lângă cheltuielile saltanaturile [(înv.) alai (domnesc), suită, cortegiu] ce aveam, și, în sfârșit, isprăvii de moară. (I. GHERASIM GORJAN)

A lăsa (pe cineva) în moara lui (Pop.) = A lăsa (pe cineva) în pace:

Văzând că nu se mai înțeleg, ei l-au lăsat în moara lui pe drumeț.

A mâna apa la moara sa = A căuta să tragă foloasele singur:

Părea neajutorat și timid, dar știa să mâne apa la moara lui, atunci când alții mai isteți nu reușeau.

A se bate (sau a se lupta) cu morile de vânt (Liv.) = A întreprinde acțiuni inutile, ridicole. A se lupta cu dușmani ireali:

Să ai... o victorie care să-ți dea toate satisfacțiile, nu să te bați cu morile de vânt ca un zezec ca mine. (CEZAR PETRESCU)

Don Quijote se lupta cu morile de vânt ale trecutului, eu mă lupt cu morile de vânt ale viitorului. (NICOLAE CRISTACHE)

Fără îndoială, un Don Quijote care se luptă cu morile de vânt fiindcă are mintea tulbure ar cere – sper că sunteți de acord – nu atât înțelegere, cât milă. (OCTAVIAN PALER)

A se întoarce ca moara în vânt = A fi nestatornic:

Ea era cunoscută că era în stare a se întoarce ca moara în vânt.

A trimite pe cineva de la moară la râșniță = A face pe cineva să sărăcească; a purta (pe cineva) de colo până colo:

Ce mă tot trimiți de la moară la râșniță? (TUDOR PAMFILE)

A(-i) da (cuiva) apă la moară = A-i crea cuiva o situație favorabilă, a-i înlesni să facă un anumit lucru; a încuraja:

Mi-a dat apă la moară Claudel. Cred că abaterea mea vine din constatarea că nu am voie să trăiesc și eu mai comod. (ALICE VOINESCU)

Iată de ce o carte recentă, care în alt moment mi-ar fi dat apă la moară și m-ar fi uns pe suflet, îmi lasă un gust foarte amar [...] (ALEXANDRU PALEOLOGU)

A-i lua (sau a-i tăia) (cuiva) apa de la moară (Pop.; fig.) = a) A priva pe cineva de anumite avantaje de care s-a bucurat:

[...] schimbându-se directorul, li s-a mai tăiat apa de la moară, însă amicul nostru a continuat să antreneze grupul său întru neascultare școlărească a cursurilor mele. (MIOARA ANTON, LAURENȚIU CONSTANTINIU)

b) A întrerupe pe cineva în timp ce vorbește, a nu-i permite să mai vorbească sau a face să nu mai vorbească:

Aceasta i-a luat apa de la moară și a trebuit să bată în retragere cu „discuția” minată. (REGINA MARIA a ROMÂNIEI)

Atunci, temându-mă să nu-l deprind pisălog, i-am tăiat apa de la moară luându-l peste picior. (V. EM. GALAN)

A-i merge (sau a-i umbla, a-i toca) (cuiva) gura ca o moară (hodorogită sau stricată, neferecată etc.) (Pop.) = A vorbi mult (și inutil). A vorbi tare:

Are cineva cap să se liniștească de răul tău? I-auzi-l-ăi: parcă-i o moară hodorogită. Numai gura lui se aude în toate părțile. (ION CREANGĂ)

Într-o sară, după apel, când era teoria mai înfocată, când căprarul Florescu tuna și dârdăia în gura mare ca o moară hodorogită – se auzi un semnal de corn. (MIHAIL SADOVEANU)

A-i umbla (cuiva) moara = A-i merge bine, a-i merge toate din plin:

Să ne veselim, cât ne îmblă moara, că destul ne vom pocăi la bătrânețe. (NICOLAE FILIMON)

A-i veni (cuiva) apa la moară = A se schimba împrejurările în favoarea cuiva:

Băieții încep a curge toți, care dincotro cu blăstemurile părintești. Îi venise acum și lui Dănilă apa la moară. (ION CREANGĂ)

Cu certitudine că și această stare de lucruri va trage greu la dosarul cu acuzații, încercă ofițerul care simți că i-a venit apa la moară. (MIRCEA CRĂCIUN)

Altă făină se macină acum la moară!. v. făină.

Unul macină la moară = Unul singur trage toate foloasele:

Lumea asta e pe dos, toate merg cu capul jos; puțini suie, mulți coboară, unul macină la moară. Ş-apoi acel unul are atunci în mână și pâinea, și cuțitul și taie de unde vrea și cât îi place, tu te uiți și n-ai ce-i face. (ION CREANGĂ)

MOARE

A mânca (sau a gusta) moarea (sau din moarea) cuiva = A avea de suportat supărarea, toanele cuiva:

– *Nu căuta că horăiește, zise cea mijlocie, mămuca are la ceață un ochi neadormit, cu care vede tot ce facem, ş-apoi tu nu știi cine-i mămuca, n-ai mâncat niciodată moarea ei.* (ION CREANGĂ)

A ști (sau **a cunoaște**) **moarea cuiva** (Reg.) = A cunoaște firea, obiceiurile cuiva:

– *Degeaba te mai sclifosești, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! la mine nu se trec acestea... Pare-mi-se că știi tu moarea mea...* (ION CREANGĂ)

Îmi bag capul în moare de sare numai să... (Reg.) = Sunt dispus să fac orice numai să...:

Era în stare să-și bage capul în moare de sare numai să-i reușească planul.

MOARTE

(A fi) rău de moarte (sau **de boală**) = (A fi) semn prevestitor, aducător de moarte (de boală); a aduce ghinion, a fi semn rău:

Săptămâna mare... să nu prea lipești sau spoiești, căci e rău de boală. (POP.)

Când ginerele nu se rade la nuntă e rău de moarte. (IRINA NICOLAU, CARMEN MIHALACHE)

A azvârli (sau **a băga**) **moartea-n țigani** (Arg.) = a) A învinui pe nedrept pe cineva, a da vina pe alții:

Dar poate c-a fost chiar așa, și ovreiul de frica închisorii a răsucit șurubu, a și aruncat, vorba ceea, moartea în țigani [...] (NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ, vol. 9, 1911)

b) A lansa o idee, un proiect fără finalitate, care provoacă doar confuzie, derută:

Din câte scrie Christofi, zicând că clică și Bolliac vor să arunce moartea în țigani: că fac ei, și se spală pe alții. (I. HELIADE RĂDULESCU)

A da mâna cu moartea sau **a vedea moartea cu ochii** (Fam.) = A trece printr-o mare primejdie:

Cu cât observa mai mare îngrijorare la interlocutori, cu atât era mai mândră, râdea și declara nepăsătoare că îi plac grozav emoțiile violente și îi pare bine c-a văzut și moartea cu ochii. (LIVIU REBREANU)

Deprinși a-și trăi traiul în timpi de voinicii / Ș-a da mâna cu moartea fără a mișca din loc. (VASILE ALECSANDRI)

Atunci ea se prefăcu așa de bolnavă, încât zmeul crezu că o să dea mâna cu moartea. (P. ISPIRESCU)

Ne-am bătut cu turcii patrusprezece luni mereu, ziua și noaptea, sub comanda lui Geismar și a lui Roth; vedeam în toate zilele moartea cu ochii, că ne puneau muscalii tot înaintea la avant-posturi. (ION GHICA)

A da moartea (în ceva) = A muri în număr foarte mare:

N-a trecut însă mult, că a dat moartea în turmele de oi și era cât pe aci să se prăpădească toate, dacă o parte nu săreau în râu și nu treceau pe malul unde piaza rea nu avea nicio putere. (CRISTEA SANDU TIMOC)

A da morții pe cineva (Înv.) = A ucide pe cineva:

Iar pre fățarnic l-au dat morții. (GR. URECHE)

A dezgropa morții (Arg.) = A aduce în discuție lucruri mai vechi, fără legătură cu obiectul unei dispute:

Simion, omul așa de blând și părând chiar stupid [...] avea din când în când toane, considerate ca „păcatele lui”, și atunci „dezgropa morții”. Făcea scandal, și toată lumea din casă tăcea. (G. CĂLINESCU)

Am scris acest capitol și am redat „Chemarea” respectivă nu pentru a dezgropa morții, nici pentru a incita spiritele, ci pentru a prezenta adevărul. (TEODOR FILIP)

A face moarte (de om) (Înv. și pop.) = a) A omorî, a ucide pe cineva:

Ți-ai găsit dușman în mine, / Căci fac moarte / Pentru ea. (G. COȘBUC)

Să nu te fi cărat păcatul să-i zici atunci vreo vorbă, că se făcea moarte de om. (POP.)

– *Stai, Zaharie, că se face moarte de om în casa asta, și noi avem să dăm seama! zic eu tremurând ca varga de frică.* (ION CREANGĂ)

b) (Pop.) A provoca un chin, o suferință:

Una mie foarte-mi place / Cealaltă moarte-mi face. (I. BIBICESCU)

Sprâncenele moarte-mi fac. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A fi bolnav (sau **beteag**) **de moarte**, **a fi pe moarte**, **a se zbate** (sau **a se lupta**) **între viață și moarte**, **a fi pe patul de moarte** (sau **pe patul morții**) = A fi în agonie, în comă:

Stancu... înțelegea că e pe moarte. (MARIN PREDĂ)

Slabă, stâlcită cum era, căzu la pat bolnavă de moarte. (ION CREANGĂ)

Nu mă da, maică, departe, / Să viu cu hainele-n spate, / Cu trupul beteag de moarte. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Bine! răspunse stejărelul, du-te și să nu vii decât numai atunci când voi fi eu pe patul de moarte, precum ai zis! (POP.)

Episcopul Teofan Zăvorâtul îi scrie unei femei care era pe patul de moarte: „Nu vei muri. Trupul tău va pieri, dar tu vei trece într-o altă lume [...]” (<http://www.sfaturiortodoxe.ro/>)

A fi murit și moartea (în cineva) = A fi prăpădit, lipsit de vlagă:

Nu vedeți că a murit și moartea-n el!

A fi uitat de moarte (de Dumnezeu sau de moarte și de Dumnezeu) sau **a-și uita anii** = A fi foarte bătrân:

Când, o dată văz înaintea mea un moș, fleoș [moleșit, fleșcăit] de bătrân, uitat de moarte și de Dumnezeu. (POP.)

Indianul Mahashta Murasi are 179 de ani și spune că-i cel mai bătrân om din lume. E sătul de viață, dar moartea pare să-l fi uitat pentru totdeauna. (<http://www.atitudineonline.ro/>)

A întoarce pe cineva de la moarte. v. **întoarce.**

A lega (sau **a lăsa cuiva**) **pe cineva cu limbă de moarte** (sau **cu jurământ**) = A obliga pe cineva (prin jurământ) să-ți îndeplinească o ultimă dorință, exprimată înainte de moarte:

Testamentul lui frumos, prin care lasă în limbă de moarte ca să fie îngropat cu gura la cep, e mai cunoscut decât crezul mult evlaviosului Leonat [...] (MIHAI EMINESCU)

Părintele a lăsat cu limbă de moarte ca nimeni să nu se atingă de osemintele lui „până la a doua venire a lui Hristos”. (<https://intamplarisavante.wordpress.com/>)

Biata mămucă lasă cu limbă de moarte: că fratele cel mare să ia locul și casa cea despre răsărit; cel mijlociu, cea despre apus; iară noi, ca mezini ce suntem, să rămânem aici, în casa bătrânească. (ION CREANGĂ)

Sfatul împărăției, știind hotărârea împărătesei, lăsată cu grai de moarte, se tot ținea de căra împăratului ca să se însoare, și mai multe nu. (P. ISPIRESCU)

A muri cu moarte (Înv. și pop.) = A muri condamnat la moarte și executat:

După datinele noastre cu moarte trebuie să mori. (P. ISPIRESCU)

A muri de moarte bună = A muri de moarte firească (de boală, de bătrânețe):

Mihai a murit de moarte bună. (M. DAVIDOGLU)

Dar, după moartea lui Dan, moldovenii puseră domn un alt fiu din flori al lui Mircea, care se numi Alexandru, după numele domnului Moldovei. El muri de moarte bună în 1433. (NICOLAE IORGA)

A nu avea moarte (D. obiecte) = A fi foarte durabil:

Ghetele acelea nu au moarte.

A se da de ceasul morții. v. **ceas.**

Asta e moartea mea (ta, lui etc.) = a) Asta e preferința (sau slăbiciunea) mea (ta, lui etc.):

Ciocolata e moartea mea, spuse femeia.

b) Acesta este lucrul cel mai nesuferit pentru cineva:

Mersul la cumpărături, asta era moartea lui, căci nu avea răbdare.

A-și afla moartea = A muri:

Tătâne-său a plecat cu oastea și și-a aflat moartea pe meleaguri străine. (POP.)

[...] unul zicea că popa cel bătrân e înger care-i îndeamnă să meargă să se pocăiască

că în groapa aceea și-or afla moartea și să nu-i aștepte nepocăiții; (I. POP-RETEGANUL)

A-și face moarte (singur sau cu mâna lui) (Înv. și pop.) = a) A se omorî, a se sinucide:

M-ai dat, maică, și nu-mi place, / Moarte cu mâna mi-oi face. (JARNÍK-BÎRSEANU)

b) A face eforturi desperate:

Pisica își făcu moarte să ajungă untul. (G. F. CIAUȘANU)

Bun să-l trimiți după moarte = Se spune despre o persoană, care, fiind trimisă undeva, este așteptată prea mult:

Nimeni nu este mai bun decât el de trimis după moarte.

Ca de frica morții = Înfrigurat, febril:

Alerga peste tot, întrebând încoace și încolo, de frica morții, ce s-a întâmplat.

Cu moartea în suflet = Extrem de mâhnit, disperat, deznădăjduit:

Arald cu moartea-n suflet... / Pe jeț tăcut se lasă. (MIHAI EMINESCU)

– Vrei să ne despărțim? am întrebat-o pe un ton de prefăcută nepăsare, deși eram cu moartea în suflet. (ION VINEA)

Moarte de om (Fam.) = Mare înghesuială, îmbulzeală:

E moarte de om, nu alta! Nimeni nu mai poate intra.

Pe viață și pe moarte. v. viață.

Primejdie de moarte = Primejdie mare, care amenință viața cuiva:

Cât pe ce a fost să nebunesc când am aflat că te-ai găsit în primejdie de moarte. (VASILE ALECSANDRI)

Și de ce suntem noi în primejdie în orice clipă? În fiecare zi eu sunt în primejdie de moarte; (ANA TĂTAR ANDRAS)

S-a strâmbat moartea la el (Reg.) = Se spune despre cineva care a murit:

– Și-a revenit când i-a turnat popa grijania [(bis.; pop.) cuminecătură, împărțășanie] pe gât. Mamaie zicea că s-ar fi strâmbat moartea la el. (NICOLAE BĂLAȘA)

Viață fără de moarte (În basme) = Viață veșnică, nemurire:

Taci, fătul meu, că ți-oi da tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte. (P. ISPIRESCU)

MOAȘĂ

A-și găsi moașa să-l moșească (Reg.) = A-și găsi nașul:

Abia cu mine ți-ai găsit moașa să te moșească...

MOAȘTE

A avea rude printre moaște (Rar) = A fi de neam mare:

E din cei cu oase sfinte, are rude printre moaște, / Și-i atâta de puternic, că ades abia mă țin / Să nu-ncep să bat metanii și la dânsul să mă-nchin! (D. C. OLLĂNESCU-ASCANIO)

A păstra ceva ca pe niște moaște = A păstra cu mare grijă:

Cu toate astea, fiecare țaran îl păstra ca pe niște moaște. (PANAIT ISTRATI)

A ieșit împăratul înaintea poporului și i-a povestit întâmplarea. Apoi fiecare ins a luat câte o bucățică din hlamida ciobanului sfânt, spre a o păstra ca pe niște moaște sfinte. (FLACĂRA SACRĂ, vol. 1-6, 1934)

MOBILAT, -Ă

A avea cap (bine) mobilat (D. persoane) = A fi citit foarte mult, asimilând multe cunoștințe:

Prejudecata comună a fost și mai este șocată de faptul că tocmai oamenii cu intuire, cum au fost Lovinescu și Călinescu, au dovedit a avea și capul teoretic cel mai bine mobilat. (NICOLAE MANOLESCU)

Substanța spuselor dovedește aici ce nu mai era de dovedit: o înzestrare deosebită, un cap extraordinar de bine mobilat. (MARIANA ȘORA)

MOBILIZA

A mobiliza (pe cineva) pe loc = a) A păstra în timp de război (pe cineva) pe postul civil pe care-l ocupă, supunându-l disciplinei militare impuse de starea de război:

Deocamdată, unul dintre voi ar fi mobilizat pe loc. (CAMIL PETRESCU)

Şeful gării fusese mobilizat pe loc, cu grad de sublocotenent. Nu purta uniforma armatei, ci tot hainele lui de ceferist. (CRISTIAN TEODORESCU)

b) (Fam.) A chema într-un anumit loc, cu un anumit scop. A convoca, a întruni, a aduna:

[...] adepţi ai Frontului Salvării Naţionale s-au mobilizat, la rândul lor, venind în Piaţa Victoriei pentru a manifesta în sprijinul CFSN şi al guvernului. (ION ILIESCU)

MOCAN

A rămâne mocan (Arg.) = A rămâne cu gura căscată:

După ce i-a povestit întâmplarea, el a rămas mocan şi nu-i venea să creadă.

MODĂ

A fi (sau **a ajunge**) **la** (înv. **de**) **modă** = A se bucura de mare trecere la un moment dat:

Pe-atunci era la modă vara, când plecau la băi, / Regii, meşteri în băţai, / Să-şi ia drumul încotrova / Totdeauna prin Moldova. (G. COŞBUC)

O, eroi!... Aţi ajuns acum de modă de vă scot din letopiseţi / Şi cu voi drapându-şi nula [(cifra) zero; semn grafic care reprezintă această cifră; (rar) lipsă de orice merit; incapacitate totală], vă citează toţi nerozii. (MIHAI EMINESCU)

A-i trage (cuiva) o modă de bătaie (Reg.) = A bate zdravăn pe cineva:

Cântăreţul l-a ameninţat c-o să-i tragă o modă de bătaie de-o să-l lase lat.

MODEL

A lua model de la ceva = A se orienta după ceva, a imita ceva:

De la ştiubeiul albinei ia model şi aşezare. (COSTACHE CONACHI)

A servi (sau **a sluji**) **ca** (sau **drept**) **model** = A constitui un exemplu vrednic de imitat:

Scrieri originale nu are, dar limba traducerilor sale este aproape clasică şi poate servi de model oricărui scriitor român. (MIHAI EMINESCU)

Paginile lui de polemică pot sluji ca model de discuţie serioasă. (AL. VLAHUŢĂ)

MODRU

A fi modru (Reg.) = A putea, a fi chip:

Văzând oamenii că nu-i modru să-i scoată cu puterea, s-au dat cu rugăciunea la Dumnezeu. (POP.)

A nu fi (sau **a nu (mai) avea**) **modru** (Reg.) = **a)** A nu mai putea, a-i fi imposibil să...:

N-are cap de-a o uita, / Nici modru de-a o lăsa. (POP.)

„Nu-i modru, nu! De ce stai par? / Îşi zice, el: Ce dracu-i asta? / Mă duc ca să-mi găsesc nevasta; / Mă duc, duc, zău! Plec astăzi chiar!” (G. COŞBUC)

b) A fi peste măsură de..., a fi fără seamăn de...:

Năcăjitu-s, de nu-i modru. (NERVA HODOŞ)

MOFLUZ, -Ă

A face mofluz = A aduce la faliment (pe cineva):

Pierdirea corăbiei lui îi făcuse mofluz. (VASILE DRĂGHICI)

A ieşi (sau **a rămâne**) **mofluz** = A da faliment:

Cum s-a răspândit vorba şi despre asta, au intrat la grijă mare creditorii lui kir Ianulea, că rămâne mofluz, şi s-au adunat cu toţii la cafeneaua de la Hanul cu Tei [...] (I. L. CARAGIALE)

– Apoi vezi, nici asta nu se mai poate de-acum, vorbi el. Toate sărbătorile cele mari au fost prinse de alţii... gata, s-a isprăvit! care-a apucat a se chivernisi de la început, bine de bine. Care nu, rămâne mofluz pe vecii vecilor. (G. TOPÂRCEANU)

A lăsa (pe cineva) mofluz = A înșela pe cineva în așteptările sale:

Fuge când nu te-ai așteptai, fuge cu altul și te lasă mofluz, sau se scutură. (PAUL ANGHEL)

MOFT

A face mofturi = A fi exagerat de pretențios:

La masă Pinte de-abia mănca, iar Laura ciuguli și mai puțin ca de obicei din bunătățile ce le căra Ghighi, care era supărată că tocmai cei pentru care le-au gătit fac atâtea mofturi de ți-e și necaz. (LIVIU REBREANU)

Mișo dragă, te rog nu face mofturi... (I. L. CARAGIALE)

A umbla cu mofturi = A invoca motive lipsite de temei:

– Asta-i, fraților! mormăi Stan Răcani cu ironia-i mult gustată de confrăți. Ce-mi umblați mie cu mofturi și acadele patriotice! Că doar noi suntem stăpânii! (LIVIU REBREANU)

MOHOR

A-și drege mohorul (Rar) = A încerca să repare o gafă:

Și-a dat seama că a greșit și acum încerca să-și mai dreagă mohorul.

MOLCOM, -Ă

A sta (sau a șede) molcom = A sta (sau a șede) nemișcat, liniștit:

Nu-l răbda inima să stea molcom. (LIVIU REBREANU)

Să șadă acolo molcom. (ȘEZĂTOAREA, I)

A tăcea molcom = A păstra tăcere completă, a nu spune nimic:

Dar Harap-Alb tăcea molcom și de-abia își putea descleșta picioarele din sângele închegat, care era mai-mai să umple groapa. (ION CREANGĂ)

– Ia taci mulcom, măi drace, nu-mi tot cobi a rău, mormăi țăranul necăjit, bojdicăind până în mijlocul ogrăzii. (LIVIU REBREANU)

MOLDOVENEȘTE

A o lua sau a (o) spune moldovenește = A acționa sau a vorbi direct, fățiș, cu hotărâre și energie:

[...] nu va sfîiți; spuneți verde, moldovenește, ca la niște frați ce vă suntem; că de aceea ne-am adunat aici, ca să ne luminăm unii pe alții [...] (ION CREANGĂ)

MOLIE

Ros, mâncat de molii = Foarte bătrân și ramolit; foarte vechi:

Amețiți de limbe moarte, de planeți, de colbul școlii / Confundam pe bietul dascăl cu un crai mâncat de molii. (MIHAI EMINESCU)

MOLITVĂ

A ieși la molitvă (D. lăuze) = A se duce la biserică pentru a i se citi rugăciunea rituală, la 40 de zile de la naștere:

La 40 de zile, când trebuie să i se facă molitva, iese numai mama sau și copilul? La 40 de zile iese mama cu copilul pentru molitvă, dacă copilul este botezat; dacă nu, le face pe amândouă atunci. (<http://babylenuita.blogspot.ro/>)

MOMEALĂ

(A umbla) cu șoselele și (sau cu) momele. v. șosele.

MONEDĂ

A bate monedă. v. bate.

A plăti (cuiva) cu aceeași monedă = A răspunde (cuiva) printr-o comportare similară:

La rândul nostru, eu și Buzdugan suntem foarte necăjiți și avem sentimentul că într-o zi va plăti cu aceeași monedă. (REGINA MARIA a ROMÂNIEI)

Cu toate că este cu șase ani mai mare decât el, o va iubi cu pasiune și va suferi cumplit din cauza geloziei. Nu va trece multă vreme și îi va plăti cu aceeași monedă. (ARINA AVRAM)

Asta e moneda plătită (Fam.) = Se spune despre o întâmplare neplăcută survenită în viața cuiva ca o pedeapsă pentru fapta sau faptele rele făcute:

O tipă-mi zicea că îmi stă mai bine machiat, să-nțeleg că asta a fost doar o vorbă femeiască, aruncată ca monedă plătită sau chiar sunt al dracului de simpatic așa spoit? (<http://www.bunescu.ro/>)

MONOSILABIC, -Ă

A răspunde monosilabic (sau **cu monosilabe**)

= A răspunde foarte laconic:

I-a zâmbit, a răspuns monosilabic de câteva ori, a plătit consumația și a plecat. (MIHNEA RUDOIU)

La început mi-a răspuns monosilabic, dar treptat a devenit mai prietenos. (ADINA DABIJA)

MORAL

A avea moralul ridicat = A suporta cu curaj, cu tărie o situație grea, a nu se lăsa copleșit de o nenorocire:

Echipajul avionului „IL-4” era compus din patru oameni, dar putea fi deservit și de trei. Personalul regimentului era tânăr și avea moralul ridicat. (PAVEL MORARU)

A ridica moralul cuiva = A-l îmbărbăta, a-l încuraja:

Strigă cu noi, să-i ridicăm moralul. Urcă, Urcane! Urcă, Urcane! Dumitraș nu prea avea nevoie de multe îndemnuri. Avea moralul destul de ridicat. Și unchiașul își aminti cum i-a ridicat lui moralul, cu treizeci și șapte de ani în urmă [...] (CEZAR PETRESCU)

A(-i) scădea (cuiva) moralul = A (se) demoraliza, a (se) descuraja:

Reprezentanții sovietici în Comisia Aliată (Sovietică) de Control (CASC) susțin că moralul acestor unități (române) este foarte scăzut și că cei mai mulți, ofițeri și trupă, nu mai au interes în purtarea războiului [...] (DINU C. GIURESCU)

MORALĂ

(A fi) certat cu morala = A fi imoral:

Știm că se fabrică piese imorale nu fiindcă autorul e certat cu morala, ci pentru că publicul cere să fie amăgit. (ILARIE CHENDI)

Respectivele satire vizau nu numai un „caz” sau un individ certat cu morala, ci defecțiuni etice ca ipocrizia, oportunismul, minciuna, inerția, care stăteau (stau?) la baza sistemului social-politic. (CĂLIN CĂLIMAN)

A face morală (cuiva) = A moraliza pe cineva:

Mi-aduc aminte că i-am făcut o morală lungă de un ceas, și în momentul când i-o făceam simțeam ce inutilă e această morală [...] (ANTON HOLBAN)

D. Nae, știi, mai galant, i-a luat biletul și vreo cinci franci câți i-avea în buzunar, i-a făcut un moral bun, din porc și din măgar nu l-a mai scos, i-a tras vreo două palme și l-a dat pe ușe afară... (I. L. CARAGIALE)

MORIȘCĂ

A ajunge de la moară la morișcă = A ajunge rău, a decădea; a săraci:

Nu credea c-o să ajungă de la moară la morișcă și o s-o ducă așa de greu.

A face morișcă (de vânt) în chică (sau **în cap, în păr**) **(cuiva)** (Pop.) = A trage de păr (pe cineva); a bate zdravăn (pe cineva):

Ah! Dumnezeu, când i-am văzut, era să nebunesc de bucurie și în prima furie am tras trei palme țigancei, precum și lui jupânu Guliță i-am făcut o morișcă în chică [...] (VASILE ALECSANDRI)

– Trebuie să vreți, le mai zise românașul, că de unde nu, vă fac morișcă în păr. (P. ISPIRESCU)

A-i umbla (cuiva) gura ca o morișcă = A vorbi mult și fără rost:

Sergentul din Armata Sovietică râdea îngăduitor, în vreme ce lui Petruț Gândac îi turuia gura ca o morișcă. (CEZAR PETRESCU)

Fetița lui Andricu m-a cam înspăimântat, îi merge gura ca o morișcă în care s-ar fi turnat numai cârpe murdare! (ALICE VOINESCU)

MORMAN

A cădea morman = A cădea grămadă, la un loc:

Vânătorul căzu morman de pe cal. (P. ISPIRESCU)

A face morman (pe cineva) (Fam.) = A zdrobi, a omorî pe cineva:

– *Pe el l-au jupuit de la tălpi până la creștet, apoi l-a duminat bucățele și l-au făcut morman în mijlocul casei; în vârful mormanului i-au pus capul cu dinții rânjiți. (BARBU DELAVRANCEA)*

MORMÂNT

A duce (pe cineva) în mormânt sau a băga (pe cineva) în mormânt = a) A pricinui moartea cuiva:

Se apropiase de el boala care avea să-l ducă... la mormânt. (ZAHARIA STANCU)

b) (Pex.) A necăji, a chinui foarte mult (pe cineva):

– *David al meu are de gând să mă bage de vie în mormânt, cu apucăturile lui, cum vād eu. (ION CREANGĂ)*

Copilul acesta are să ne bage în mormânt. (CEZAR PETRESCU)

A fi cu un picior în mormânt (sau **a fi pe marginea mormântului**) = A fi slăbit de boală sau de bătrânețe. A nu mai avea mult de trăit:

Rudele vedeau că bătrâna e cu un picior în mormânt și se așteptau de la o zi la alta să treacă la cele veșnice.

A-și săpa singur mormântul = A-și cauza singur nenorociri care îi pot aduce moartea:

În patimi, tu singur îți sapi mormântul. (COSTACHE CONACHI)

Liniște de mormânt = Tăcere deplină:

Împrejur satul dormea sau se prefăcea că doarme într-o liniște de mormânt. (LIVIU REBREANU)

Când am intrat în pădure, s-a făcut o liniște de mormânt; sub bolta brădetului, vânt nu bătea și era o pace, ca-ntr-o catedrală. (DIMITRIE BEJAN)

Nici în mormânt = Niciodată:

Nici în mormânt n-am să uit binele ce mi l-ai făcut. (CAMIL PETRESCU)

După comasare, au rămas, firește, în sat și o seamă de nemulțumiți, cari s-au jurat să nu-l cruțe pe „popa” nici în mormânt. (LUCIAN BLAGA)

MORT, MOARTĂ

A ajunge la un sau într-un punct mort = A fi în imposibilitatea de a găsi o soluție:

Deși totul pare sclipitor, nu-i merge nimic; existența lui tensionată a ajuns într-un punct mort de circa doi ani [...] (AURA CHRISTI)

– *Deci, dragă... vere, dacă pot să-ți spun așa, te afli într-un punct mort. Adică mort... dacă înțelegi ce vreau să spun. (DAN-MARIUS SABĂU)*

A băga mortu-n casă (Arg.) = a) A-i face cuiva neplăceri:

Ce mai, le-ai băgat mortu-n casă oamenilor cu îmbârligăturile tale. (RADU ALDULESCU)

b) (Spt.) A da unui adversar o lovitură decisivă:

Deși Mutu a fost la striptease, le-a băgat mortu-n casă finlandezilor și macedonenilor. (SORIN STOICA)

A fi (a deveni, a rămâne etc.) literă moartă. v. literă.

A fi (sau a se afla, a trece) pe linie moartă = A fi înlăturat ca necorespunzător dintr-un post de răspundere; a fi considerat inutil:

Numit la „Convorbiri literare” am înțeles că fusesem tras pe linie moartă [...] (CASSIAN MARIA SPIRIDON)

Toți acei care vād eventual lucrurile mai bine, sau critică tovărășesc unele greșeli, sunt puși pe linie moartă, sunt compromiși. (MIOARA ANTON, LAURENȚIU CONSTANTINIU)

A fi mai mult mort (decât viu) = A fi istovit, epuizat (de boală, de frică etc.):

[...] haiducul prinse să râdă, îl cinsti cu o palmă bine așternută peste obraz, pentru ca altă dată să nu mai poarte degeaba pistoale la drum, și, după ce-i luă arma și punga, își căută

de treabă, lăsând pe bietul Leuștean mai mult mort decât viu. (NICOLAE GANE)

Până am ajuns eu, se isprăvise bătaia, povesti dânsul familiei nerăbdătoare, urcând în pridvor. A lăsat-o mai mult moartă decât vie, biata fată... Am văzut-o. Ți se frânge inima. (LIVIU REBREANU)

A fi mort fără (sau **după**) **cineva** sau **ceva** = A nu putea trăi fără cineva sau ceva; a fi doritor sau ahtiat de (sau după) ceva, a ține mult la cineva sau la ceva:

E mort după căimăcămie [(inv.) formă de guvernământ provizoriu în timpul cât tronul era vacant sau pe timpul absenței domnitorului: locotenență domnească]. (CAMIL PETRESCU)

Pentru că era mort după tipa asta, încă din clipa când o văzuse în tren. Și începu să plângă. (DUMITRU CRUDU)

A nu ieși nici mort (sau **nici în ruptul capului**) **din...** = A nu-și schimba convingerile, obiceiurile; a o ține una și bună:

Din ce știe ea, nu vrea să iasă nici moartă. (I. L. CARAGIALE)

A o lăsa moartă (în păpușoi) = A lăsa o chestiune încurcată, a renunța la ceva:

S-a trece ea și asta; obraz de scoartă, și las-o moartă-n păpușoi, ca multe altele ce mi s-au întâmplat în viață, nu așa într-un an, doi și deodată, ci în mai mulți ani și pe rând, ca la moară. (ION CREANGĂ)

A o lăsa moartă (Fam.) = **a** A înceta brusc o acțiune:

Proprietarul mașinii i-a spus meșterului să-și strângă repede sculele și s-o lase moartă, că nu se pricepe la motoare.

b) A-și întrerupe brusc firul ideilor, o argumentație, un discurs etc.:

Las-o moartă, băiete, că știu io ce știu. Nu-i de glumă. Ce-am văzut la televizor și-n ziare... (RADU ALDULESCU)

Hai, las-o moartă! Nu vreau să ne scandalizăm mai mult decât este cazul. (VLAD A. POPESCU)

A scula (sau **a trezi, a deștepta**) **și morții** (sau **din morți**) = Se spune în legătură cu zgomote sau surse de zgomot foarte puternice:

Unde mai pui că avea ochi foarte buni și o voce care trezea morții din mormânt. (TUDOR NEDELCEA)

Câteodată, mi se întâmplă să mai scap câte un castron metalic în chiuveță, iar zgomotul ăsta îmi pare că ar putea scula morții din morminte. (CĂLIN TORSAN)

A se face mort în păpușoi sau (substantivat) **a face pe mortul în păpușoi** = A se face că nu știe nimic. A simula nevinovăția. A face pe prostul:

Să vă faceți moarte-n popușoi, să nu spuneți nici laie, nici bălaie. (ION CREANGĂ)

Catrina, văzând și ea pe bărbatu-său că-i așa de nătărău, a închis ochii ca mâța și s-a făcut moartă-n păpușoi... (IDEM)

Face pe mortul în păpușoi. Te pomenești că l-o fi apucat rușinea de cât a tras la măsea... (D. R. POPESCU)

A umbla sau **a merge ca după mort** = A merge foarte încet:

Merge încet, încet de tot, cum mergem cu toții, merge ca după mort. Mama e mortul după care mergem încet, ca după mort. (ZAHARIA STANCU)

A învia din morți (Fam.) = A se reface după o boală sau un accident extrem de grav:

Acum soldatul arăta foarte bine, era rumen în obraji, de parcă ar fi înviat din morți.

Mai mult mort (decât viu) = Istovit, prăpădit (de boală, de frică etc):

Palid ca o umbră, eu alintam de-a lungul zidurilor orașului mai mult mort decât viu. Fălcele mi se-nfundase adânc, albul ochilor se-ngălbenise și negrul era turbure și stins [...] (MIHAI EMINESCU)

Deacii [diacii] văzându-l ei leșinându și mai mult mort decât viu, după cuvântul lui, l-au călugărit șă i-au pus nume de călugărie Pahomie. (GR. URECHE)

Mort-copt = Cu orice preț, neapărat, vrând-nevrând, cu chiu, cu vai:

Dar, fiindcă mi-au mai ieșit până acum înainte încă doi spâni, și cu tine al treilea, apoi mai-mi vine a crede că asta-i țara spânilor și n-am încotro; mort-copt, trebuie să te iau cu mine, dacă zici că știi bine locurile pe aici. (ION CREANGĂ)

Mort-copt, trebui să fac pe cheful mamei, să plec fără voință și să las ce-mi era drag! (IDEM)

Mortul de la groapă nu se mai întoarce = Se spune despre un lucru pierdut definitiv, despre ceva care nu mai poate fi îndreptat:

Vrusei să glumesc cu dânsul și-i cerui înapoi banii. El îmi răspunse: – O! o! Domnule, mortul de la groapă nu se mai întoarce. (P. ISPIRESCU)

Sanda, când era vorba de comunism, mereu spunea că mortul de la groapă nu se mai întoarce și că ea se bucură de ceea ce are. (DAN LUNGU)

Morții cu morții, viii cu viii = Se spune în legătură cu atitudinea egoistă, nepăsătoare a cuiva care nu regretă moartea rudelor sau a prietenilor:

Morții cu morții, viii cu viii. Mortul nu mai are nevoie de nimic. Viului i se face foame, i se face sete. Trebuie să-i dai să mănânce, trebuie să-i dai să bea. (ZAHARIA STANCU)

Morții cu morții, viii cu viii. Tu ești viu și nevătămat. (IOAN GROȘAN)

Nici mort sau **mort-tăiat** = Cu niciun chip, sub niciun motiv:

– N-ați vrea să plecați de aici? – Nici mort. (MIHAIL SEBASTIAN)

Mi-e drag ca ochii mei din cap / Și nu l-aș da nici mort. (G. COȘBUC)

Dar noi aveam poruncă de la Miloradovici, morți-tăiați să nu părăsim locul. (ION GHICA)

MOȘ

A se strânge (sau **a se aduna**) **lumea ca la moși** = A se aduna lume multă pentru a vedea ceva neobișnuit:

Mese libere nu se găseau, ringul de dans gemea, înghesuială ca la Moși, dar printre consumatori se afla – și le ieși în întâmpinare ca un fachir – Raul însuși. (VIRGIL DUDA)

Toți jucau și chiuiau în mijlocul drumului, de se strânsese lumea ca la moși.

A spune (sau **a înșira**, **a îndruga**) **moși pe groși** (sau **moși păroși** ori **a înșira la gogoși** sau **verzi și uscate** ori **multe și mărunte**) = A îndruga nimicuri, a spune vorbe fără temei, minciuni. A povesti lucruri fanteziste:

Eu nu vă spun moși-pe-groși, ci numai lucruri pe care le-am auzit de la oameni ce trebuiesc crezuți. (AL. MACEDONSKI)

Ori gândești că-ți spun moși-pe-groși, ca să glumesc cu d-ta? (I. L. CARAGIALE)

Aflând slugile că în casa asta nu cântă cocoșul, se dedeau bine cu găina; îi turnau fel de fel de gogoși, care de care mai umflate pe placul dumneei: că dumnealui face și drege, că umblă așa și pe dincolo. (IDEM)

– Ei bine, tu mi-ai înșirat verzi și uscate; ia stăi să-ți spun și eu pe ale mele [...]. (ION CREANGĂ)

Tot înșiră la gogoși, spuind despre moși-păroși. (ANTON PANN)

A-i veni cuiva moș Ene pe la gene = A i se face somn, a începe să moțâie:

[...] ca pe vremea copilăriei mele, unde să am lampa de citit și cartea, cu care să-mi umplu timpul, înainte de a veni moș Ene pe la gene. E cel mai simplu lucru cu puțință. (IOANA IONESCU)

Din (sau **de la**) **moși**, (**de la**) **strămoși** = De demult:

Îi dete un inel ce zicea că îl are de la moși, de la strămoși. (P. ISPIRESCU)

Din moși-strămoși la noi se spune / C-a fost a raiului minune / Pe timpii nașterii lumești. (VASILE ALECSANDRI)

La moșii ai verzi = Niciodată, la sfântu-așteaptă:

Vei mai căpăta și tu cap la moșii ai verzi ori la paștele cailor. (P. ISPIRESCU)

MOTIV

A da cuiva motiv să... = A provoca pe cineva să... A da cuiva pretext să...:

Recomandarea pe care a făcut-o romancierului francez a conținut și dânsa o „perlă”, care i-a dat motiv, totuși, a se fâli cu dânsa mai târziu. (ION PETROVICI)

Judec după atitudinea pe care o au față de mine. Nu mi-au dat motive să-i bănuiesc de discriminare. (IRINA NECHIT)

MOTOTOL

A face mototol = A mototoli:

Furtunile sunt niște copile nebunatice... într-o clipă fac pe om mototol, îl dărmă la pământ. (MIHAIL SADOVEANU)

Omul face un sac mototol și-l pune sub cap. (EM. GÎRLEANU)

Lovind-o cu burduful după cap, o făcu mototol după ușă. (P. ISPIRESCU)

A se face mototol = A se strânge, a se ghemui:

Când ajunse jos, se făcu mototol de durere. (P. ISPIRESCU)

MOT

(A fi) cu moț (în frunte) sau **mai cu moț** = (A se socoti) mai deosebit, mai iscusit, mai grozav:

Să-l vezi pe Martin: el cu moțu-n frunte. (M. DAVIDOGLU)

Cum te-ai brodit tu mai cu moț, / Mai firoscos decât noi toți ? (POP.)

A face (pe cineva) cu moț (Reg.) = A defăima:

Ea nu pierdea niciodată ocazia s-o facă cu moț pe vecina ei.

A spune lucrurile cu moț = A exagera, a înflori ceva:

Spune-le nițel mai cu moț, iar nu așa, hodoronc-tronc ca din topor. (P. ISPIRESCU)

Moț și el = Se spune când cineva intervine (nechemat) într-o discuție:

Când ți-e lumea mai dragă, moț și el!

MUC

A ajunge pe drumuri sau **la** (ori **în**) **sapă de lemn** ori (reg.) **la lulele** sau **la mucuri de țigări**. v. **ajunge**.

A avea mucii în cap (Arg.) = A avea idei ciudate, extravagante:

„Ai mucii-mucii-mucii în cap”, aud (și nu-mi vine să cred că aud asta; C.N.A.-ul o fi surd?) (MAGDA URSACHE)

A da cu mucii-n fasole (Arg.) = A face o gafă:

Și-acum, ca să nu mai dai cu mucii în fasole, intelighentu lu tata, să-ți explic [...] (<http://www.tion.ro/>)

– *Ați dat-o cu mucii în fasole cu articolul ăsta! (<http://www.timesnewroman.ro/>)*

A lua mucul lumânării = A se alege numai cu ceva lipsit de valoare, a rămâne păcălit, pentru că n-a știut să profite de împrejurări:

La sfârșit numai el a luat mucul lumânării, căci toți ceilalți au luat ce a fost mai bun.

A se face mucii (Irn.; în limbajul adolescenților) = A se îmbăta, a fi în stare avansată de ebrietate:

M-am făcut mucii! Am făcut scandal! (SORIN STOICA)

Cum se reface studentul ăsta din Vaslui după ce s-a făcut mucii de Revelion! (<http://www.wowbiz.ro/>)

A-i ajunge (sau **a-i veni**) **cuiva mucul la deget** = a) A se afla într-o situație dificilă, a fi în primejdie:

Simțea că i-a ajuns mucul la deget și era speriat de tot ceea ce s-a întâmplat.

b) A ajunge la capătul răbdării:

Și-apoi românul, mai ales când îi vine mucul la deget, nu se lasă cu una cu două. (SIMION FLOREA MARIAN)

A-i da mucii (sau **bice**). v. **bici**.

A-i pica (sau **a-i curge**) **mucul** (sau **mucii**) **după cineva** (Fam.) = A-i plăcea cuiva mult cineva. A fi foarte îndrăgostit de cineva:

Vă imaginați cum arată un prost fudul căruia îi curg mucii după pipițe? (<http://www.telegrafonline.ro/>)

A-i pica mucul (sau **mucii**) **undeva** (sau **la cineva**) (Fam.) = Se spune despre cineva care merge prea des undeva:

Toată ziua îi pică mucul la casa plutonierului. (ZAHARIA STANCU)

Să nu dai (nici) mucii pe el (Fam.) = Se spune despre o persoană lipsită de orice valoare:

Acuma, când toată lumea stă cu sufletul la gură să nu-i dea afară, el își pune palma-n fund și pleacă de bună voie, c-are ... Nu merită nici mucii să ți-i dai pă ei. (RADU ALDULESCU)

MUCHIE

(A fi sau a sta) pe muchie de cuțit. v. **cuțit.**

(Ca) de o muchie de cuțit (Rar) = Foarte puțin, puțin de tot:

De o muchie de cuțit mai trebuia ros lemnul. (ȘEZĂTOAREA, II)

Pisicuța, străbătând parcă drumul înalt al celor nouă vămi, mi se părea că merge pe o cale îngustă numai cât o muchie de cuțit. (CALISTRAT HOGAȘ)

A tăcea muchie (Reg.) = A nu scoate niciun cuvânt:

Rușinată, fata a tăcut muchie toată seara.

Cât ai pune pe o muchie de cuțit = Foarte puțin, mai nimic:

O fugit iapa ceia di-o crăpat și e, da nici de țigan nu s-a ales nici macar cât ai puni pi-o muchi di cuțit. (ȘEZĂTOAREA, IV)

MUGUR

A fi ca mugurul brumat = A fi trist, posomorât:

Muiere dragă, ce gând te mustră de ești tot ca mugurul brumat în raza soarelui? întreba soțul într-o zi. (IOAN SLAVICI)

MUIA

A i se muia (cuiva) balamalele. v. **balama.**

A i se muia (cuiva) gura. v. **gură.**

A muia cuiva gârbița (sau **gârlița**). v. **gârbiță.**

A muia oasele (sau **ciolanele**) **cuiva** (Fig.; pfm.) = A bate foarte tare pe cineva:

– Asemenea destrăbălați trebuiesc dați pe mâna jandarmilor să le înmoaie ciolanele. Numai așa s-ar face oameni de omenie... Păcat că Ion nu l-a scuturat puțin... Ar fi meritat... (LIVIU REBREANU)

A se muia la inimă. v. **inimă.**

MUIE

A da muie (D. bărbați) = (A invita o femeie să practice sau) a practica sexul oral:

B. zice că vrea să-i dea muie. (CRISTINA NEMEROVSCHI)

A duce cu muia = A face promisiuni înșelătoare:

Autorii români – cu o intuiție sigură și o putere apercceptivă care-i onorează (și e o dovadă în plus a greutății de a-l duce pe român cu muia, fie ea oricât de savantă) – au respins-o [...] (N. STEINHARDT)

MUIERE

A lua muier = A se căsători, a lua în căsătorie:

Și bogatu-mi dă avere / Să iau fata lui muier. (JARNÍK-BÎRSEANU)

MUJDEI

A avea mujdei la inimă = A fi plin de mânie, furios:

Nițu Șerpe, călare pe-un căluț alb, venea în galop și când se arăta el așa în galop însemna că avea mujdei la inimă. (EUSEBIU CAMILAR)

MULT, -Ă

A fi mai mult mort (decât viu). v. **mort.**

A nu fi mult să... = A lipsi puțin ca să... A fi pe punctul de a..., gata să:

Și ce să vezi, peste scurt timp s-a îmbolnăvit, că nu era mult să pierd baietul. (ANIȚA NANDRIȘ-CUDLA)

A nu mai avea mult = A fi pe moarte, a nu mai avea de trăit decât puține zile:

Știu că nu mai am mult: de aceea te-am chemat. (MIHAIL SADOVEANU)

A nu mai avea zile multe = A fi aproape de moarte:

Părinte, zicea un ȋigan rob, în vârstă ca de 70 de ani, văd că nu o să mai am zile multe de trăit. (P. ISPIRESCU)

Păcat și de ea, dar tot nu mai avea zile multe. (AL. VOITIN)

A nu ști multe = a) A trece repede la acțiune, a lua hotărâri energice:

Și, ȋți spun ca o mamă, o trântit-o acolo unde se găsea, că nu știe multe, s-o umplut tot de fulgi și cu plozii de față. (MIRCEA DANELIUC)

Habar nu am de unde venise plin de râie, și madam Ana, care nu știe multe, l-a înșfăcat și l-a muiat în gaz. (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

b) A se supăra ușor: *Ai grijă cu ea, vorbește-i frumos, că nu știe multe.*

A voi (ceva) și mai multe nu = (A voi) cu orice preț, cu tot dinadinsul, a nu renunța cu niciun chip:

Voia cu dinadinsul să aibă pentru dânsul inelul lui Făt-Frumos și mai multe nu. (P. ISPIRESCU)

Asta-i prea mult (Fam.) = Asta întrece măsura, depășește ceea ce trebuie sau se cuvine:

Zular [(inv.) gelos]? Bărbatu meu! Asta-i prea mult! (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

Ce să spun (sau să fac) mai mult? = Asta e tot, nu pot (sau nu-i necesar) să fac sau să spun altceva:

Unii secerau, alȋii legau snopi... mă rog, claca dracului era; ce să spun mai mult? (ION CREANGĂ)

Cel mult = a) Maximum:

Voi pleca din București pentru cel mult două zile.

b) În cel mai bun caz:

Lăsați măcar strămoșii ca să doarmă-n colb de cronici; / Din trecutul de mărire v-ar privi cel mult ironici. (MIHAIL EMINESCU)

Cu atât (sau atâta) mai mult = Într-o măsură și mai mare, mai intensă:

Mintea cu câtu-i mai mare, cu atâta mai mult lucrează, / Căci lenevindu-se moare. (COSTACHE CONACHI)

De mult = a) De o bună bucată de vreme:

Mămăliga se răcise de mult pe măsufă. (EUSEBIU CAMILAR)

Un dușman de lup... de mult pândea vreme cu prilej ca să pape ieȋii. (ION CREANGĂ)

Dar cuibu-mi jos cade, / Că de mult ȋl roade / Un șarpe cumplit. (VASILE ALECSANDRI)

b) (Reg.) Devreme:

Dimineața de mult, când se deschid măcelăriile, se târa și el afară și, șontâc-șontâc, venea să cerșească la ușa magherniȋelor roșii. (GALA GALACTION)

Din mult în mai mult (Rar) = Din ce în ce mai mult:

Defăimau din mult în mai mult petrecerile holteiei. (C. NEGRUZZI)

Mai mult decât probabil sau (fam.) **mai mult ca sigur** = Exprimă o probabilitate foarte mare:

Mai mult decât probabil cum că o parte ocupa înălȋimea predominitoare. (B. P. HASDEU)

Nu se va da bătut, știa asta, pentru că niciodată nu o făcuse și, mai mult ca sigur, nici acum nu o va face. (SILVIU UDREA)

Mai mult = Mai ales, mai cu seamă, în special, îndeosebi:

Mai mult de bucurie că au venit, ȋi scăpă ea. (P. ISPIRESCU)

Eu o iubesc acum mai mult de milă. (C. NEGRUZZI)

Mai mult sau (ori) mai puȋin = În oarecare măsură, întrucâtva, aproximativ:

Consum am avut noi, mai mult ori mai puȋin, și altădată. (M. DAVIDOGLU)

Tot ce dorești dumneata se poate realiza mâine, poimâine, într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat. (CEZAR PETRESCU)

Mult și bine = Vreme îndelungată; pentru totdeauna:

Dormea tu mult și bine Harap-Alb, de nu eram eu. (ION CREANGĂ)

El bătuse capul mult și bine să dea în cap pe fata împăratului, în lipsa fiului său, dară toate mrejele lui rămăseseră de răs. (P. ISPIRESCU)

Multe (și) de toate sau (rar) **multe toate** = Tot felul de lucruri:

Nebun, din ce?... Din multe toate. (G. COȘBUC)

Gândindu-se mereu la multe de toate. (ION CREANGĂ)

Multe și mărunte = a) Lucruri de tot felul:

De la un asemenea flecar, cu agerime descusut, multe și mărunte se puteau afla. (CEZAR PETRESCU)

Începe a se chicoti și a spune de la nuntă multe și mărunte. (ION CREANGĂ)

b) (Substantivat) Fleacuri, nimicuri:

Multe și mărunte am a-ți spune, stimate d-le doctor. (I. L. CARAGIALE)

Multul cu multul (sau **multul cu mult, multul cu pământul**) = Oricât de mult, foarte mult:

Cafea așa bună [...] nu găsea el, să fi dat multul cu multul în altă parte. (I. A. BASSARABESCU)

Nu mai e mult până departe = Se spune pentru a arăta că un lucru care părea foarte îndepărtat, greu realizabil, urmează a se produce, a se realiza curând:

Cercul plecase să vândă bucurii în urbea lipsită de pâine. Mai am puțin și ajung în locul din care nu mai este mult până departe. (FLORENTIN SMARANDACHE, GH. NICULESCU)

Nu mai în mult să... (Înv.) = De aici înainte să nu mai...:

Nu mai în mult voroava Lupului să se trăgăneze. (DIMITRIE CANTEMIR)

Și mai multe nu... = Nimic altceva decât..., cu orice chip, neapărat:

Voia să aibă pentru dânsul inelul lui Făt-Frumos și mai multe nu. (P. ISPIRESCU)

MULȚUMIRE

A aduce mulțumire(a) (sau **mulțumiri(le)** (**cuiva**)) = A mulțumi (cuiva):

Aduc mulțumirile mele d-lui Pătârlăgeanu pentru sollicitudinea generoasă ce arată. (I. L. CARAGIALE)

A avea de mulțumire (Înv.) = A fi mulțumit să...; a considera ca bucurie să...:

N-ai fi avut de mulțămire și bucurie să privești așa felii de crude morți. (VASILE DRĂGHICI)

MULȚUMITĂ

A fi de mulțumită = A da satisfacție, a mulțumi:

Ne-a dat felurite mâncări și melșpaize [(reg.) prăjitură (de casă)], ca să ne fie de mulțumită. (MIHAIL SADOVEANU)

Toți, în loc de mulțumită / Pre mumă au umilit. / Să mă vadă prăpădită, / După ce i-am fost cinstit. (NAUM RÂMNICEANU)

MUNCĂ

A fi muncă de muncă (Reg.) = A fi greu să...:

Acolo era muncă de muncă și nu s-a mai dus nicio zi.

A se da la muncă = A se pune pe treabă; a-i plăcea să muncască, a munci:

Dar sfinți încă nu avea Dumnezeu, căci încă nu se dăduse nime la muncă. (POP.)

A trece (pe cineva) la munca de jos (D. șefi) =

a) A trasa (unui subaltern) o sarcină neplăcută:

S-a terminat cu șefia... De mâine treceți cu toții la munca de jos și mai faceți mișcare...

b) (Irn.) A retrograda (pe cineva) dintr-o funcție:

Așa că, drept pedeapsă, m-au trimis la munca de jos, să spăl două swathers (cositoare) Krone. (MARCEL SECUI)

Dacă mai întârzii, de mâine te trec la munca de jos...

A-i fi muncă de cineva (Reg.) = A se jena:

Mi-e muncă de el, drept să-ți spun, și mai bine plec în lumea mea.

Muncă silnică = Pedepsă care se aplică pentru fapte penale grave, pentru crime (pronunțată printr-o hotărâre judecătorească):

Didina... îl orbește, riscând astfel să fie arestată și să meargă la munca silnică. (C. DOBROGEANU-GHEREA)

Elena Pătrășcanu a primit 14 ani de muncă silnică, Alexandru Ionescu a fost condamnat la 15 ani de muncă silnică. (COSMIN BUDEANCĂ, FLORENTIN OLTEANU)

MUNCI

A se munci (sau **a se frământa**) **cu gândul** = A se frământa, a nu avea astâmpăr:

Ziua, noaptea, îl munceau aceste gânduri și nu știa cum să facă să-și împlinească pofta inimei [...] (P. ISPIRESCU)

Până atunci bietul flăcău se frământa cu gândul ce o să facă el și unde o să-și ducă mireasa. (IDEM)

Se frământa multă vreme cu feluri de gânduri. (VASILE DRĂGHICI)

– Dănilă însă ofta din greu lângă burduful cu bani și se tot frământa cu gândul ce-i de făcut. (ION CREANGĂ)

A-l munci (**pe cineva**) **dracul** (Pop.) = A avea convulsii epileptice:

[...] a aflat de la precupeți că pe una din fetele lui Zamfirache Ulierul din Colentina, a de s-a logodit cu Ilie Bogasierul de la Barănești, o muncește dracul de vreo zece zile... (I. L. CARAGIALE)

MUNTE

De peste munți (În raport cu regiunea Moldovei și a Munteniei) = Din Transilvania:

Românii de peste munți.

Prin munți și văi = Peste tot:

Chemarea-ți porți prin munți și văi: / Și vin închinătorii tăi. (A. MATEEVICI)

Familia lui Lisandru a fost mânată de foame din Basarabia, purtată peste munți și văi, prin zăpezi [...] (CORNEL IVANCIUC)

MURG

Paște, murgule, iarbă verde. v. **paște**.

MURGAN, -Ă

A înțărcat murgana = A dispărut posibilitatea unor avantaje nemeritate:

Dar oare, dac-ar înțărca murgana, tot cu progresu-ar merge? Și-o să-nțarce-odată, pasămite, că nu sunt în toate zilele Paștile și atunci s-or convinge și confrății că unii sunt prietenii mesei, alții ai nevoii. (MIHAI EMINESCU)

MURI

A muri cu moarte. v. **moarte**.

A muri cu zile = A muri înainte de vreme (în împrejurări nefaste sau neglijând o boală):

Tot așteptând doctorul, el a murit cu zile.

A muri de foame = **a)** A fi foarte flămând:

[...] și tăbărau pe bietul om cu gura: tată, mi-e foame, tată, mor de foame. (P. ISPIRESCU)

Nu știi să te porți, frăție, cu firile omenesti; / Și cu tine mor de foame! / Dar șezi tu, eu să mă duc, / Și să vezi acum îndată bucate cum îți aduc. (ANTON PANN)

b) A fi foarte sărac:

Da', slavă Domnului, nimeni pe-atunci nu pierdea de foame, nici că rămânea la Crăciun fără porc, la Paște fără veșminte noi și la Moși fără doniți și ulcioare și pomană morților. (BARBU DELAVRANCEA)

A muri de moarte bună. v. **moarte**.

A muri după cineva (sau **după ceva**) = **a)** A ține foarte mult la cineva (sau la ceva):

Fete mari și mititele, / Moare neica după ele. (POP.)

Sfântul soare, dacă-i soare, / Și tot după tine moare; / Dară eu fecior sărac, / Cum să nu mor de-al tău drag? (JARNÍK-BÎRSEANU)

b) A suferi foarte tare pentru cineva (sau ceva):

Dacă nu-i știa acasă lângă ea, mama băieților murea după ei și se tot gândea ce fac.

A muri fără lumânare = A muri pe neașteptate, fără a putea fi îndeplinită datina aprinderii unei lumânări:

– *Lasă c-a murit, ca un dobitoc, fără lumânare și fără ca să-i fi închis cineva ochii, adăugă cellalt, cel puțin la înmormântare să aibă parte de rânduiala cerească.* (IOAN SLAVICI)

Biserica s-a umplut de versuri mirene, iar Tomozei și-a amintit că Nichita a murit nespovedit, neîmpărtășit și fără lumânare... (DORIN ȘTEF)

A muri intestat. v. intestat.

A muri să... = A fi foarte dornic de a...:

Murea să afle toate despre toți și să clevețească. (LIVIU REBREANU)

[...] *căci murea să fie pe scenă alături de Irene Worth, de la care voia să fure secretele meseriei.* (ANDREI ȘERBAN)

Nici nu trăiește, nici nu moare = Se spune despre cei ce zac bolnavi vreme îndelungată:

– *Dar nevasta ce are? – D-apoi cine-o mai știe ce are? răspunde omul întunecat. De doi ani gogeste [a fi bolnav timp îndelungat, fără a prezenta simptome clare și fără a sta la pat], nici nu trăiește, nici nu moare... vai de păcatele ei!* (OTILIA CAZIMIR)

El nici nu trăiește, nici nu moare. Câmpul s-a încleștat în el ca o lipitoare, și nu-i dă drumul de pe bucata de ogor. (TUDOR ARGHEZI)

Nu i-ar muri mulți înainte! (Gmț.) = Se spune la adresa unei persoane pe care o urăști, căreia îi dorești moartea:

Numai de nu i-ar muri mulți înainte! să trăiască trei zile cu cea de-alaltăieri! (ION CREANGĂ)

Și veni tovarășul Vanghele Ion, nu i-ar mai muri mulți înainte. (VALERIU RÂPEANU)

Până mor = Vreme îndelungată; întreaga viață (de acum înainte):

Da blidu-i de cositor, / Nu se sparge, până mor! (POP.)

– *S-ar spune că până mor nu am înlocuitor.* (CONSTANTIN BANU)

Să mor! = Formulă pentru a întări o afirmație:

Să mor dacă înțeleg ceva. (I. L. CARAGIALE)

Să mor io de nu-i așa! Nu ți-am spus? Ce mi-ai spus? Că la Gherla este un râț / Cu iarbă de despărțit[...] (GRIGORE LEȘU)

Trăind și nemurind = Dacă vom trăi:

Trăind și nemurind te-oi sluji eu, măi badeo! (ION CREANGĂ)

MUSAFIR

Casa nemăturată musafiri așteaptă = Se spune despre un lucru care vine pe neașteptate, într-un moment nepotrivit:

Firul narativ principal prezintă întâlnirea Mașei cu Extraterestrul, care apare pe neașteptate (cum este și firesc) în curtea ei într-o seară, confirmând zicala conform căreia „Casa nemăturată musafiri așteaptă”. (VASILE SPIRIDON)

MUSCĂ

A cădea (a se băga, a se lovi, a pica, a se potrivi) ca musca-n lapte = A sosi undeva într-un moment rău ales sau a interveni într-o discuție în mod nepotrivit:

– *De ce nu-ți vezi de treabă, Mladin? Ai o meserie bună, ești apreciat. Ce te bagi ca musca-n lapte?* (GEORGE ARION)

A face musca cât cămila = A exagera:

[...] *îi crăpau măselele în gură de sete, tipul umbla cu pantahuza prin oraș, era uns cu toate alifiile, face musca cât cămila, îi căzu nasul, în piept îi băteau patruzeci de inimi [...]* (DUMITRU CRUDU)

Mincinosul cu de-a sila face musca cât cămila. (TEODOR FLONTA)

A muri ca muștele = A muri în număr foarte mare:

[...] *în timp vei vedea cum nu trebuie să simți nimic pentru ei nu trebuie să simți nimic pentru nimeni trebuie să știi că orice ai face vor muri toți ca muștele toamna târziu.* (BOGDAN COȘA)

Ea povestea aceste lucruri cu o seninătate care uneori mă speria. Îmi povestea cum a „intrat foametea în țară”, cum oamenii nu mai aveau ce mânca și „mureau ca muștele”. (VASILE ERNU)

A se aduna (sau **se strânge, a veni**) **ca muștele (la miere)** = A se aduna în număr mare și cu mare plăcere, acolo unde se pot obține anumite avantaje:

La concursul organizat de acel post privat, tinerii setoși de glorie și de bani se adunaseră ca muștele la miere, iar șansele lui Marcel nu au părut nicio clipă mai mari decât ale miticului Sisif. (IULIAN CIOCAN)

Nouă ne sunt mai apropiați oamenii simpli, încă neîntinați, decât această pleavă artistică ce dă năvală la arta nouă ca muștele la miere. (LEO BUTNARU)

A se auzi musca (zburând) = A fi o tăcere deplină:

N-apucară să se așeze bine și auziră un sunet de buciom. Atunci se făcu o tăcere de se auzea musca zbârnâind. (P. ISPIRESCU)

A se bate ca de muscă = A nu-și găsi locul:

Băieții se băteau ca de muscă așteptând să le vină rândul să alerge.

A se bate de muscă = A sta degeaba:

Până la urmă călărețul străin este zvârlit de pe spinarea calului undeva. După aceea, toate hergheliile își iau din nou locurile lor și pasc mai departe sau se bat de muscă. (ȘTEFAN BĂNULESCU)

A se lua după muscă = A ține cont de sfaturile unor povățuitori răi:

Nu te lua după cele ce vezi la alții, ci lasă să se ia alții după știința ta; că „cine să ia după muscă ajunge la bălegar”. (POP.)

A se simți (sau **a se ști**) **cu musca pe căciulă. v. căciulă.**

A se speria de toate muștele = A se speria de orice fleac, de toate nimicurile:

E viteaz nevoie mare! Nu se sperie el de toate muștele!

Nu toate muștele fac miere = Nu oricine poate face ceva bun și folositor:

[...] *și când la treabă, hât în sus, hât în jos, da din colț în colț și nu știa de unde s-o înceapă și unde s-o sfârșească, vezi că nu toate muștele fac miere.* (P. ISPIRESCU)

Pentru o muscă își dă palme = Se spune despre omul iute, mânios și îndărătnic:

Slugi, câine, pisică bătea cu sudalme, / Și pentru o muscă își da-n obraz palme [...] (LAURENȚIU ULICI)

Să se audă musca! = Să fie tăcere deplină, să fie liniște perfectă:

[...] *iar generalul de ordine, care nu punea note la învățătură, ci numai însemna cu o cruce, cu două și cu trei, pe cei ce nu stau smirna, când îi venea lui poftă „să se audă musca în tavan”, lua ce putea de la monitori, primi și școlari.* (BARBU DELAVRANCEA)

MUSTAȚĂ

A râde (sau **a zâmbi**) **pe sub mustață** = A râde (sau a zâmbi) pe ascuns:

Domnul nostru se zâmbi pe sub mustăți de minciuna ce cârpise Toderică. (C. NEGRUZZI)

– *Cucoane, dă-mi o mână de ajutor să îndrept sania! spuse vizitiul bătrân, zâmbind pe sub mustață.* (CEZAR PETRESCU)

A trage (sau **a duce**) **la mustață** (Reg.) = A bea mult:

Când tragi la musteață, de ce nu te olicăiești [(reg.) a se văita, a se văicări, a se tângui] atâta? (ION CREANGĂ)

A(-i) miji (cuiva) mustața. v. miji.

A-i râde (sau a-i zâmbi) (cuiva) mustața = A se bucura:

Cum văzu pe Ercule, îi zâmbi mustața. (P. ISPIRESCU)

Gestul nostru tandru și sincer l-a surprins plăcut; îi zâmbea mustața. (GH. VÎRTOSU)

A-și răsuci (sau a-și suci) mustața ori a face cu mustața = A cocheta cu o femeie, răsucindu-și mustața:

Într-o zi se încumese a-i face cu mustața, dară cam cu sfială; ea se uită galeș la dânsul. (P. ISPIRESCU)

Să-mi razi (sau să-mi radă, să-mi radeți) mustața (sau mustățile) (dacă nu...) (Fam., ca întărire a unei afirmații) = Se spune pentru a arăta că ești foarte sigur de cele ce afirmi; fă-mi ce vrei:

Dacă nu vă va pune într-o săptămână stăpânul pe picioare, să-mi radeți mie mustața! (MIHAIL SADOVEANU)

De n-oi aduce un neamț viu-viuleț, să-mi radeți mustața. (VASILE VOICULESCU)

MUSTRA

A da în mustrare (Înv.) = A mostra, a dojeni:

Prin ce-ț greși omul, l-ai dat în mustrare. (DOSOFTEI)

A-l mostra cugetul sau a avea muștrări de cuget (sau de conștiință). v. cuget.

MUȘAMA

A face mușama (Arg.; înv.) = A mușamaliza. A ascunde o greșeală care ar trebui pedepsită:

Acum ne rămâne să ne păzim aici vro câțeva vreme, pân' ce s-a face lucru mușama. (VASILE ALECSANDRI)

MUȘCA

A mușca pământul (sau țărâna) = A cădea la pământ (rănit sau mort):

Văru-miu Tuguriu mușcase pământul, cu ranița în spinare, la Prunaru. Îl îngropaseră acolo. (ZAHARIA STANCU)

A-l mușca pe cineva de inimă să... = A se lăsa ispitit să... A fi cât pe-acți să...:

– Iacă: cum d-ta, om cu destulă doxă la cap, trecut și prin ciur și prin dârmon, lovit cu capul și de pragul de sus și de cel de jos, și la vârsta dumitale, cum d-ta, zic, te-ai lăsat să te muște șarpele de inimă și să faci greșeala d-a lua de muieră o fată mare? (P. ISPIRESCU)

A-și mușca labele. v. labă.

A-și mușca limba (sau buzele) = A-și ascunde un sentiment puternic de bucurie, durere etc., strângând limba sau buzele între dinți; a tăcea, evitând să spună ceva nepotrivit:

Flăcăului îi pieri toată oboșeala din oase. Sângele îi năvăli în obraz. Vru să răspundă cu o sudalmă, dar își mușcă buzele și-și urmă apoi calea zicând nepăsător doar atâta: – Bine, bine... Noapte bună! (LIVIU REBREANU)

Mulțumesc, îi răspunse Titus și băgă în viteză, după care autobuzul porni pe drumeag la dreapta, în timp ce șoferul își mușca limba pentru prostia care tocmai îi ieșise din gură. (LIVIU OLTEAN)

Știi că, atunci când minți, ai obiceiul de a-ți mușca buzele pe interior? Faye lăsa să-i scape un oftat adânc. Știi ce? Și chiar dacă mi-a păsat atunci, nu-mi mai pasă acum, mai zise ea, coborându-și genele și având grijă să nu-și mai muște buzele. (MIHAELA GHEORGHE)

A-și mușca mâinile (sau degetele) = a) A se căi amarnic de ceea ce a făcut:

Ai să-ți muști mâinile... și ai să te dai cu capul de toți pereții. (CAMIL PETRESCU)

b) A se înfuria:

Își mușca fata acum degetelele.. de ciudă și de rușine, dar n-avea ce face. (ION CREANGĂ)

L-a mușcat albina de limbă = Se zice despre un om tăcut și prostănac sau despre un om beat:

De înțeles nu te puteai înțelege cu dânsul, de parcă l-ar fi mușcat albina de limbă.

Să nu te muște șarpele (de inimă) = Nu cumva să... să nu te lași ispitit:

Să nu care cumva să te muște șarpele de inimă să te duci acolo, că e stingere de tine. (P. ISPIRESCU)

MUȘCHI

A avea mușchi (sau **pitici**) **pe creier** (Arg.) = A fi nebun:

– Are pitici pe creier? Sinceră să fiu, Bitchy avea dinainte pitici pe creier, dar poate că abia acum le-a făcut rost de cetățenie neuronală. (CRISTINA FRÎNCU)

C-așa vrea mușchii mei! (Arg.) = Fiindcă așa vreau eu!:

– De ce l-ai caftit pe ăla ? – Așa a vrut mușchii mei. (<http://www.123urban.ro>)

Se uită la mine chiorâș, și mă întreabă care-i treaba mea. E casa lui, face ce vrea mușchii lui. (<http://www.sebastianbargau.ro/>)

MUȘTAR

A-i sări (cuiva) muștarul (Fam.) = A se înfuria, a se supăra:

Era la costum, se maturizase, dar vorbele – tot nașpa! Și mi-a sărit muștarul. (FLORIN IARU)

Mi-a sărit muștarul și ne-am certat. Declarația era o porcărie, mai ales când venea de la un om care nu mai trecuse de ani de zile pe la locul de muncă. (ȘTEFAN AGOPIAN)

MUT, -Ă

A rămâne mut = A nu răspunde:

Una din cele două umbre dispăru într-o casă apropiată [...] Cealaltă rămase mută. (MIHAI EMINESCU)

El rămâne mut. Ea se anină de el ca o plantă vie de un trup mort, și insistă, îl întreabă: – Ce ai Virgil, ce ai? Ți-am făcut eu vreun rău? (EMIL RAȚIU)

S-o spui (sau să i-o spui) lui mut (de la Manutanță) = S-o spui cui vrea să te creadă, căci eu nu te cred:

– Așa crezi tu, să i-o spui lui mut. – E o femeie ca toate femeile, șireată ca toate femeile vulpe. (VLAD NEAGOE)

Asta să i-o spui lui mut! se rățoi Tifoen. După ce-ai băgat în cap toate istoriile astea vechi, de-ți zboară vorbele ca albinele din cojniță, acuma vii să-mi spui verzi și uscate, că nu știi ceti. (ION BRAD)

Asta să i-o spui lui Mutu de la Manutanță!, replică dur și parțial. de fapt batjocoritor, cel din față, de lângă șofer fără să mă întrebe cine e Monica. (IOAN ION DIACONU)

Unde a dus (surdul roata și) mutul iapa = Foarte departe, la dracu-n praznic:

Haiti! lipsești dinaintea mea și du-te unde-a dus surdul roata și mutul iapa, ca să nu mai aud de numele tău. (ION CREANGĂ)

Și-n loc să mă iei mîreasă, m-ai lăsat să zac borțoasă și te-ai dus, duce-te-ar apa unde și-a dus mutul iapa! (MIRON RADU PARASCHIVESCU)

MUTA

A-i muta (cuiva) fălcile (sau **căpriorii**) (Fam.) = A-i trage (cuiva) o palmă cu putere, a lovi peste obraz:

Vînat de furie, majurul se repezea la om și-i muta fălcile, apoi îi smulgea din mână goarna [...] (PANAIT ISTRATI)

Jandarmii vă suduie și vă mută căpriorii. (CEZAR PETRESCU)

Ș-apoi ian să mi te-mpingă păcatul să te clatini... valeu, mamulica mea! îți toarnă niște propele [(fam.) pumn] la fălci de-ți strămută căpriorii... (VASILE ALECSANDRI)

A-și muta gândul = A-și schimba părerea, intențiile. A a se răzgândi:

Vezi că duhul știa că de nu va putea nici în a treia seară să izbutească, apoi trebuia să-și mute gândul; (P. ISPIRESCU)

MUTRĂ

A aranja (sau **a boți, a stâlci**) **mutra cuiva** =

A desfigura pe cineva în bătaie:

Cum s-o întreb cine i-a stâlcit mutra în halul ăla? (CONSTANTIN ARCU)

Individul i-a aranjat mutra băiatului și a fugit.

A face mutre (Fam.) = **a)** A face mofturi, nazuri, a nu fi de acord:

Muza îmi face mutre. (VASILE ALECSANDRI)

Richi se uită la mine, face mutre. Mă fac că beau ca să mă aflu în treabă. (MARIA BANUȘ)

b) A fi exagerat de pretențios:

Nu-l limita, nu-i face crize de gelozie, lasă-l liber, fără să-i faci mutre la întoarcere, ne-am înțeles? (<http://www.stilultau.com>)

A tăia mutre (Rar, calc după germ. *Gesichter schneiden*) = A se strâmba, a se schimonosi:

Ea începu să râdă, când văzu pe un bătrân mucalit silindu-se a tăia mutre evlavioase, pentru a impune trecătorilor. (MIHAI EMINESCU)

După mutra cuiva = După rangul, după condiția socială a cuiva:

Luă de soție o zână după mutra lui. (P. ISPIRESCU)

Mai ai mutră să vorbești (Fam.) = Mai ai îndrăzneala să spui:

– *Mai ai mutră să vorbești?, i-a spus bunica.*

Nu e de mutra lui (Fam.) = E mai presus de ceea ce i se cuvine:

Pescarul cunoștea și el că nu prea e de mutra lui așa bucățică și nu-i venea să crează [...] (P. ISPIRESCU)

MUZICUȚĂ

A avea muzicuță (Reg.) = A vorbi excesiv:

Femeia are muzicuță, nu glumă!

N

NA

Na-ți-o (bună) sau **na-ți-o frântă (că ți-am dres-o)** = Se spune pentru a arăta contrarierate, surpriză, decepție etc. Se spune pentru a marca lipsa de acord cu cele spuse de cineva:

Ei, na-ți-o bună, o aud murmurând. Nu știu ce poate să însemne acest „Ei, na-ți-o bună”. „Ei, na-ți-o bună, cum să te înșel?!” sau „Ei, na-ți-o bună, cum dracu’ să te iubesc doar pe tine?!” (LUCIAN DAN TEODOROVICI)

Ia el punga o sucește, o învârtește și-apoi zice: „Na-ți-o frântă, că ți-am dres-o! Dintr-o pereche de boi de-a mare dragul să te uiți la ei am rămas c-o pungă goală. (ION CREANGĂ)

NADĂ

A da de nadă = A prinde gust pentru ceva. A se înnădi:

El venea acum des la ei, fiindcă a dat de nadă bună în familia lor.

A(-și) face nadă = A-și face un obicei, o deprindere, un nărav:

Nadă nu se face în prieteșug, că nada-i bună numai la plug. (ANTON PANN)

NAFTALINĂ

(Parcă-ar fi) scos de la naftalină (Fam.) = a) A fi învechit, demodat, desuet:

Purta o pălărie veche, care parcă era scoasă de la naftalină.

b) A reveni în atenție după o lungă uitare:

Și în Italia sau Franța există partide comuniste, deci putem tolera renașterea PCR, în varianta PSM, sub conducerea unui lider comunist scos de la naftalină. (ALEX ȘTEFĂNESCU)

Maiorul Hartford a fost chemat la datorie, scos de la naftalină alături de alți eroi din campanii de mult uitate [...] (RADU MĂRCULESCU)

Periodic, ei scot de la naftalină câteva lozinci, câteva devize, pe care nici măcar nu le

pot susține, pentru că sunt de o incultură îngrozitoare. (PETRE P. CARP)

A pune (ceva) la naftalină (Fam.) = A nu se mai interesa de ceva. (Fam.) A da uitării:

Românul nu-și uită prietenul, ci îl pune la naftalină. (PANAIT ISTRATI)

Comparația între marile națiuni pune de asemenea în lumină diferențe sensibile. [...] Planul francez a fost pus la naftalină. (ALTERNATIVE, vol. 2, 1991)

NAIBA

(A fi) dat naibii = a) Care pricinuieste multă bătaie de cap:

E dat naibii, grija lui cea mare este să dea impresia că tot ce face, voit face, slobod face, din condescendență și mărinimie. (N. STEINHARDT)

Planul lui Becali, dat în vileag de Dragomir: „E dat naibii, e diabolic” (<http://www.ziare.com/>)

b) Care este foarte dezghețat și descurcăreț:

E dat naibii la literatură. Dar la ce îți spun eu toate astea. N-ai să înțelegi mai nimic. (MIHAIL SEBASTIAN)

E dat naibii la matematică; a făcut cele mai grele probleme într-un timp record.

A căuta pe naiba = A se aventura în ceva, care poate avea urmări neplăcute:

– Nu ți-e bine așa? Cauți pe naiba?

A da (sau a lăsa) la naiba (sau naibii) = A renunța la... A nu mai ține seama de... A nu se mai interesa de ceva sau de cineva. A abandona, a părăsi:

Și eu te-aș sfătui mai bine să-ți cauți de treabă și să lași la naiba și zmeu și tot, că poate să-ți răpuie viața. (P. ISPIRESCU)

Vecinătatea Austriei e omorătoare pentru noi dacă nu ne vom trezi de cu vreme și nu vom arunca la naiba toți receptorii, subperceptorii, sub - sub - receptorii, dacă nu vom descărca pe țaran și nu-i vom asigura o dezvoltare liniștită [...] (MIHAIL EMINESCU)

Te las naibii, sărăcie, / Și mă duc la vitejie. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A da de (sau **a vedea pe**) **naiba** = A o păți; a nimeri într-o încurcătură:

Dacă se atingeă cineva de un câine al Cazangiilor... da de naiba cu ei. (ION PAS)

Într-o zi o să vezi și tu pe naiba și nu e departe ziua. Abia acum ai dat de naiba. Să văd cum ieși din asta.

A nu avea nici pe naiba (sau **nici pe dracul**) =
a) A nu avea nimic, a fi perfect sănătos:

Jucăm, zău, toată ziua și n-avem nici pe naiba! (POP.)

b) A nu se resimți în urma unui efort:

După meci, jucătorii n-aveau nici pe naiba; erau în stare să mai joace.

A-l lua (pe cineva) dracul (sau **dracii, mama dracului, toți dracii, naiba**). v. **drac**.

Al naibii! = Se spune pentru a exprima mirarea:

Al naibii! A reușit și de data aceasta.

Ce naiba! = Se spune pentru a exprima nerăbdarea sau nemulțumirea:

Odată sări drept în sus. – Ce naiba, trebuie să fie ceva. Mă repez să văz ce dracovenie să fie aceea. (P. ISPIRESCU)

Du-te (sau **fugi**) **la naiba!** sau **du-te naibii!**, **lua-te-ar naiba!**, **fire-ar** (sau **fir-ar**) **al naibii (să fie)!** = Se spune pentru a exprima o imprecăție sau un blestem:

Năzdrăvani-s, bată-i naiba, cum ne simt îi vezi că-ndrugă, / Unul bate, altul cântă... ș-o tulim urât la fugă. (MIHAI EMINESCU)

– Să te ia naiba, izbucni băiatul hohotind și făcându-se nevăzut. (MARIN PREDA)

La naiba! = Formulă (de dispreț) prin care se exprimă dorința de a renunța la ceva, de a se lepăda de ceva:

Dar la naiba frunza verde ! / Ce să mai tocăm degeabă ? (B. P. HASDEU)

Naiba de... = Afurisitul, blestematul de...:

Ei, iaca naiba de părau, / Mi-l puse focu-n drumul tău ! (G. COȘBUC)

NAMIAZĂ

Ziua nămiaza-mare = (În) plină zi:

E ziua nămiază-mare, e soare de început de toamnă. (CAMIL PETRESCU)

NANI

A face nani (În limbajul copiilor; substantivat) = A se culca, a adormi; a dormi:

Știe că acum e timpul să mănânce, apoi se va juca, pe urmă va face baie, după care ascultă povestea, după care face nani. (IRINA PETREA)

NAP

(Gol) **nap** sau **ca un nap**, **ca napul** = Complet dezbrăcat; (pex.) foarte sărac:

Același drum ca la sosire, aceeași „grădină universală”, aceeași stradă Eliade Rădulescu, în porțile căreia se ivește, din când în când, statueta de bronz a unui Țigănuș gol ca napul. (NICOLAE IORGA)

E îmbrăcat ca un nap / Din câlcâie pân' la cap. (ANTON PANN)

Unde-ncepe a stărosti pe mire... că-i îmbrăcat (arată un deget al mânei în sus; adică gol ca napul). (ȘEZĂTOAREA, III)

Prost ca napul = Foarte prost; tembel, imbecil:

Oameni ce stau prost cu capul / Și din ce în ce mai grași / Oameni grași și proști ca napul! (<http://groparu.ro/>)

NARĂ

A băga pe sub nară (sau **nări**) (Reg.) = A mânca:

La masă, el nu mai contenea să bage pe sub nări.

A se umfla în nări sau **a-și umfla nările** = **a)**

A-și lua un aer semeț, o ținută mândră:

Cel mai mare... / Se rădică în scări, / Se umflă în nări / Și-și face ochii roată / Peste oștire toată. (ELENA SEVASTOS)

Și prostatecele nări / Și le umflă orișicine în savante adunări / Când de tine se vorbește. (MIHAI EMINESCU)

b) (Pex.) A se îngâmfă. A se enerva:

Ea și-a umflat nările și izbea în stânga și-n dreapta.

Cu nările (sau **nara**) **în vânt** = **a**) (D. cai) Cu gâtul întins, în goană mare:

Roibii cu nările-n vânt / Vor trece-n sălbatec galop. (G. COȘBUC)

b) (D. oameni) Mândru, țănoș, sigur de sine:

El venea cu nările-n vânt ca un prinț și vorbea poruncitor celor prezenți.

NART

A face nart (la ceva) = A începe un lucru. A lua inițiativa:

A făcut nart la țarină. (POP.)

A fi cu nart (D. oameni) = A avea obligația de a termina un lucru până la o anumită dată sau până la un anumit punct. (D. lucrări) A trebui să fie terminat la o dată fixă:

Pușini bani toamna; multă muncă vara; că le puneți asemenea nart, de nu se mai pot descurca. (MIHAIL SADOVEANU)

A pune (sau **a da, a face**) **nart** sau **a tăia nartul** (Îrg.) = A fixa un preț de vânzare, peste care nu se poate trece:

Au tăiat nartul grâului la schelele Dunării pe șase lei chila. (ION GHICA)

Să puneți nart la toate lucrurile ce veți târgui. (NICOLAE FILIMON)

A-i pune (cuiva) nart (Înv.) = A fixa un termen cuiva; a impune cuiva o obligație:

Ciobul începu să se vaite: Hop, hop, hop! / Că m-am spart. / Sfânta cruce mi-a pus nart. (ION C. VISSARION)

NAS

(A fi) ca de nasul tău (lui etc.) = (A fi) potrivit cu...:

Îți dau o parohie așa, ca de nasul sfînției-tale. (DAMIAN STĂNOIU)

A (nu) avea nas = **a**) A (nu) îndrăzni:

Nu mai avea nas să se arate.

b) A (nu) avea autoritate, trecere, credit:

Mincinosul nu mai are nas în fața noastră.

A (nu) fi (sau **face**) **de nasul (cuiva)** = A (nu) fi potrivit cu cineva. A (nu) fi destul de bun pentru cineva:

– O! o! voinicule, mai încet, mai încet, te-ai prea grăbit; nu e de nasul tău o asemenea bucătică! (P. ISPIRESCU)

Zenobia, trăgând cu urechea pe ici și pe dincolo, ca toate femeile, auzea și-i spunea că lumea vorbește c-ar fi mai bine să se astâmpere cu Ana, care nu-i de nasul lui. (LIVIU REBREANU)

A (nu)(-i) da nas (cuiva) = A (nu) permite cuiva să fie prea familiar, prea îndrăzneț sau obraznic:

Nu cunoștea la sufletul ei ce sunt ispitele și cursele dragostei, și prin urmare nu da nas spurcatului să se întinză. (P. ISPIRESCU)

Pentru că i s-a dat nas când era mic, acum băiatul a devenit un impertinent.

A (nu)-și cunoaște (sau **a(nu)-și ști**) **lungul nasului** = A (nu) ști să-și limiteze pretențiile. A (nu) fi modest. A (nu)-și da seama de măsura pe care trebuie să o păstreze față de alții. (Pex.) A nu se comporta cuviincios. A (nu)-și da seama de câte este în stare să facă cu forțele proprii:

[...] și acest tânăr și gros colaborator de la „N. Fr. Presse” nu-și cunoaște lungul nasului, judecă fără a ști nimic și batjocorește toate popoarele câte n-au plecare de-a se săruta cu jidanii. (MIHAI EMINESCU)

Cu Adnan Ianovici polemizase și altădată, dar acum tânărul îi dovedea că nu-și cunoaște lungul nasului: fusese contrazis chiar Profesorul, ceea ce i se părea inadmisibil. (FLORIN LOGREȘTEANU)

Pe zi ce trece, chiar și cei care își mai știau cât de cât lungul nasului și mai aveau o umbră de bun-simț și l-au pierdut. (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

A avea (sau **a fi cu**) **nas de câine** (Reg.) = A fi fără rușine:

Mama i-a spus fetei să se ferească de el că are nas de câine și vorbește vrute și nevrute.

A avea lumânări la nas = Se spune despre cineva care este încă un copil. Se spune despre cineva care se comportă copilărește, prosteste:

Abia vi s-a uscat laptele pe bot, iar din nas... Ștergeți-l, măi, că vă picură și acum! Aferim! Rușine obrazului să vă fie; cogeamite feciori ca voi! Ca mâine îmblați după fete, sărind gardurile, și cu lumânări la nas? (ION GRĂMADĂ)

Nu vezi că ai lumânări la nas! Fii atent că schimbăm foaia...

A avea nas de prepelicar = A presimți, a intui exact o situație:

E neapărat nevoie să vezi mai departe decât lungul nasului, să ai nas de prepelicar. (N. STEINHARDT)

A avea nas, a-și ridica nasul sau a-i da (cuiva) nasul = A îndrăzni, a cuteza:

De i-a mai da lui nasul să mai miroase pe-aici, apoi las'! (ION CREANGĂ)

Gospodarii buni... nu-și rădică nasul mai sus decât se cuvine. (VASILE ALECSANDRI)

A cădea cu nasu-n terci sau a-și turti nasul, a lua în nas (rușinea) = A-și pierde reputația. A păți ceva rușinos:

Dacă nu te-aș cunoaște, diavole nemțesc, ți-aș turti nasul. (D. R. POPESCU)

De când a căzut iar cu nasu-n terci, nu l-a mai văzut nimeni la cafenea.

A da (sau a băga) pe sub nas = A mânca (cu lăcomie):

Soru-sa [...] se silea a băga pe sub nas cât mai iute. (P. ISPIRESCU)

Privea lacom în farfurie și băga pe sub nas tot ce era în ea.

A da cu nasul (pe undeva sau prin ceva) = A trece în grabă pe undeva. A trece întâmplător pe undeva:

A dat cu nasul pe la școală și imediat a șters-o în parc.

A da cu nasul de ceva = A întâmpina o dificultate:

Cât dă cu nasul de greu, nu mai rezolvă nicio problemă.

A da nasul (cu ceva) = A lua cunoștință de ceva. A se familiariza cu ceva:

După ce vei da nasul cu greutatea vieții, abia atunci îți vei da seama că va trebui să te schimbi.

A da nasul cu cineva = A se întâlni cu cineva pe neașteptate și de obicei fără a dori:

Tocmai când se aștepta mai puțin, a dat nasul cu directorul liceului.

A da (cuiva) nas (sau obraz). v. **da**.²

A duce (sau a purta, a târî, a ține) de nas (pe cineva) = a) A stăpâni pe cineva, determinându-l să acționeze într-un anumit fel:

M-am gândit: „Doamne, un om așa de cumsecade, așa de inteligent și de cult, cu așa meteahnă... ce ușor i-ar fi unui șarlatan, prost și incult, să-l ducă de nas și să-și bată joc de el!” (I. L. CARAGIALE)

b) A purta pe cineva cu vorba. A amăgi, a înșela pe cineva:

În toate zilele se adună împreună cu toții și alta n-au de vorbit decât bârfeli și răutăți, ca să vâre fitiluri și zăzanie în toată mahalaua: crapă de necaz că nu pot să stăpânească dumnealor pe toți mahalagii noștri, să-i poarte ei de nas după cum le place lor. (I. L. CARAGIALE)

Ba regele Rampsinit însuși dete mâna fiicei lui iubite celui mai mare hoț din țară care ducea de nas și poliția publică și cea secretă [...] (MIHAI EMINESCU)

A duce (sau a trage) pe cineva cu nasul la teică (Reg.) = A da în judecată pe cineva:

Păgubitul nu s-a lăsat până ce nu l-a dus pe vecin cu nasul la teică și s-au judecat doi ani.

A fi cu nasul de ceară. v. **ceară**.

A lăsa (sau a pune) nasul în jos (sau în pământ) = A se rușina, a se simți vinovat:

George puse nasul în pământ și tăcu.
(LIVIU REBREANU)

A lua (cuiva ceva) de sub (sau de la, de lângă) nas = A lua cuiva ceva din față, din apropiere:

*Poporul!... Să sară poporul! Cum?...
să-mi fure bunătate de fată de sub nas?*
(VASILE ALECSANDRI)

Mama... i-a luat farfuria de sub nas.
(AL. SAHIA)

A merge cu nasul în vânt = A merge mândru, țanțoș:

El – malițiosul, cu nasul în vânt. (MARIA BANUȘ)

*Când vine la noi, merge cu nasul în vânt
mereu și ne privește de sus.*

A nu vedea de nas = Se spune în bătaie de joc, atunci când cineva nu vede un lucru aflat chiar în apropierea sa. A fi neatent:

*Cred că nu mai vezi de nas, de ce nu ești
mai atent?*

A nu vedea mai departe de(cât) lungul nasului = (A fi prost sau) a fi limitat din punct de vedere intelectual. A fi neprevăzător:

*[...] e îngrădită de atâtea prejudecăți și
obiceiuri și idei preconcepute, încât nu poate
vedea mai departe de lungul nasului.* (MARIA BANUȘ)

*Îmi pare rău, dar mie asta mi se pare o
gândire de om prost care nu vede mai departe
de lungul nasului.* (<http://farasuparare.ro/>)

*A ajuns la faliment, pentru că nu vede
mai departe de lungul nasului.*

A nu-i ajunge (cuiva) cu prăjina (sau cu strâmurarea ori strâmurărița) la nas. v. **ajunge**.

A nu-și cunoaște lungul nasului = A fi arogant:

*Apollon nici că-l băga în seamă; dar
venindu-i cu greață de atâta cutezare, vru în cele
din urmă să-i taie de unghișoară și să-i arate că
nu-și cunoaște lungul nasului;* (P. ISPIRESCU)

A pune (sau a lăsa) nasul în jos (sau în pământ) = A se rușina; a se simți vinovat:

*George puse nasul în pământ și tăcu.
Nimeni nu mai deschise gura, iar Titu, bucuros
că a scăpat ușor de invitația la dans, se apropie
și el de Belciug [...]* (LIVIU REBREANU)

*După ce și-a dat seama că știu cu lux de
amănunte cum s-au petrecut faptele, a pus nasul
în jos.*

A râde (cuiva) în nas (sau în față, în obraz). v. **râde**.

A râde pe sub nas = A râde pe ascuns, discret:

*S-a anunțat la radio, i-a zis Anton lui
Ivanov, care a râs mânzește pe sub nasul lui
borcănat și ne-a dat cheia.* (ADINA POPESCU)

*Individul cu greu se stăpânea și râdea
pe sub nas.*

A se împiedica de nas = A avea nasul excesiv de lung:

*Fetele îi ziceau, mai în glumă, mai în
serios, că se împiedică de nas și băiatului nu-i
plăcea.*

A se întâlni (sau a da) nas în nas (cu cineva) = A se întâlni cu cineva, pe neașteptate, față în față:

*În fața liceului, nas în nas, cu
judecătorul.* (LIVIU REBREANU)

*După un somn reconfortant, pe la orele 12
m-am dus la regiment și, culmea, m-am întâlnit nas
în nas cu Elefterescu.* (ION PANTAZI)

*Și cu cine credeți că dau nas în nas? Cu
domnul Papadopol.* (CRISTIAN SĂILEANU)

A se întoarce (de undeva) cu nasul în jos = A se întoarce rușinat:

*A doua zi pândi și cel mijlociu; dară
nici el nu fu mai breaz, ci se întoarce la tatăl său
cu nasul în jos.* (P. ISPIRESCU)

A strâmba (sau a cârni) din nas (sau din buze)
sau (rar) **a-și cârni nasul** = A-și manifesta
nemulțumirea, dezaprobarea, disprețul:

*Căci într-adevăr un public care strâmbă
din nas îndată ce vede repetându-se de două sau*

trei ori o piesă bună și așteaptă cu nerăbdare tot lucruri nouă crezând pe actori cai de poștă [...] un asemenea public pierde dreptul de-a avea un teatru bun [...] (MIHAI EMINESCU)

– *Hai, pleacă d-aici, să nu te mai aud flecărind! Mi-e scârbă și-mi vine rău când vă văd, izbucni șeful strâmbând din nas, apoi trânti geamul și scuipă cu greață.* (LIVIU REBREANU)

A tăia sau **a frânge, a rupe, a scurta**, (reg.) **a tâmpi (cuiva) nasul** = A pune pe cineva la locul lui. A pedepsi pe cineva:

Bietul Ștefan Voievod ! El știa să facă fărâme pe turci, tătari, leși și unguri, știa nițică slavonească, avuse[se] mai multe rânduri de neveste, bea bine la vin vechi de Cotnar și din când în când tăia capul vreunui boier sau nasul vrunei prinț tătăresc. (MIHAI EMINESCU)

– *Bine-ați făcut, că i-ați mai tăiat puțin din nas. A început să se cam obrăznicească. În privința asta nu mai încape discuție.* (LIVIU REBREANU)

A umbla (sau **a fi**) **cu plosca** (ori **cu țuca**) **la** (sau **în**) **nas** sau **a puți a nas belit, a-i ieși cuiva vinul în nas** = A fi bețiv:

Umbla toată ziua cu plosca-n nas și nu făcea nimic.

A umbla (sau **a fi, a se ține, a merge**) **cu nasul pe sus** (sau **în vânt**) sau **a-și ține** (ori **a-și ridica, a-și purta** etc.) **nasul (pe sau în) sus** = A fi îngâmfat. A fi obraznic. A fi sfidător:

Bagă de seamă că, după ce e sărac, apoi e și cu nasul pe sus. (P. ISPIRESCU)

Albumul? Bal-mască cu lume multă, / În care toți pe sus își poartă nasul, / Disimulându-și mutra, gândul, glasul... / Cu toți vorbesc și nimeni nu ascultă. (MIHAI EMINESCU)

A vorbi (sau **a cânta** etc.) **pe nas** = A vorbi (sau a cânta etc.) fonfăit:

Matache, în capul mesii, cânta pe nas. (I. L. CARAGIALE)

Un bondar rotund în pântec / Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cântec. (MIHAI EMINESCU)

A zvârli sau **a arunca (cuiva ceva) în nas** (Fam.) = A reproșa, a spune direct, fără înconjur, fără menajamente:

– *Ce te ții, mă, după mine ? – răcni oșteanul tare, înturnându-se și zvârlindu-i vorbele în nas.* (MIHAIL SADOVEANU)

A-i atârna cuiva belciug(ul) în nas sau (reg.) **a-i atârna (cuiva) cinghelul** (sau **iabașaua**) **de nas. v. atârna.**

A-i cădea (sau **a-i pica**, rar, **a i se muia cuiva) nasul** (Fam.) = **a** A-și pierde mândria. (Fam.) A-și pierde îndrăzneala:

– *Ți-a cam picat nasul, nu-i așa?*

b) (Fam.) A rămâne rușinat. (Fam.) A rămâne umilit:

După ce i-am dezvăluit toate întâmplările, i-a mai căzut nasul și cred că a înțeles până la urmă.

A-i crește (cuiva) nasul cel tăiat = A se obrăznicii din nou, după ce a fost muștrat, pedepsit:

Acum merită o pedeapsă mai aspră, că i-a crescut nasul cel tăiat.

A-i da (cuiva) cu ardei (sau **cu chibritul, cu frunză de tutun, cu ceva**) **pe la nas. v. ardei.**

A-i da (cuiva) peste nas sau **a da** (sau **a pune cuiva, ceva**) **peste nas, a scoate (cuiva ceva) pe** (ori **prin, pe sub**) **nas, a(-i) trece (cuiva ceva) pe sub nas, a-i freca (ceva) sub nas, a-i trage una** (ori **un ibrișin**) **pe la nas** = A face pe cineva să se simtă că nu s-a purtat cum se cuvine. A-i face cuiva aluzii răutăcioase. A-i reproșa cuiva ceva cu răutate:

– *Tu îi dai nas, zise Tita. – Vezi să nu-ți dau eu una peste nas, amenință mama.* (MARIN PREDA)

Pentru fapta comisă, părinții îi dădeau mereu peste nas, dar el nu se sinchisea niciodată.

A-i da (cuiva) și pe gură și pe nas = A da cuiva mai mult decât îi trebuie. A îmbuiba:

Era de așteptat să-i dea și pe gură și pe nas, pentru că îl știa un gurmand înrăit.

A-i da (sau a-i ajunge, a-i mirosi cuiva) pe sub nas = A se simți jignit:

I-a dat pe sub nas și-i tare supărat pe el.

A-i da (sau a-i ieși cuiva) ceva pe nas sau (înv.) **a vărsa ceva pe nas** = A o păți:

Spânul vrea să-ți răpună capul cu orice chip și de-aceea te-a trimis să-i aduci sălăți din Grădina Ursului, dar i-or da ele odată pe nas... (ION CREANGĂ)

Eu am un unchi bătrân de 999 de ani și 52 de săptămâni; și de-l vei putea trânti pe dânsul, atunci să te încerci și cu mine, dar cred că ți-a da pe nas. (IDEM)

Bine, bine! cercați voi marea cu degetul, dar ia! să vedem, cum i-ți da de fund? Vă vor ieși ele toate aceste pe nas. (IDEM)

A-i întoarce (cuiva) nasul = A ignora în mod voit și ostentativ prezența cuiva. A manifesta dispreț față de cineva:

Mi se pare sau chiar îmi întorci nasul? Nu știu ce să mai cred...

A-i lua cuiva ceva de sub nas = A-i lua cuiva ceva din față, de sub ochi; a deposea:

Tu, dragul meu, ai luat moșia ta de sub nasul sătenilor care umblau s-o cumpere și s-o împartă între ei. (LIVIU REBREANU)

A-i sta (cuiva) ca piperu-n nas = A nu-i fi pe plac cuiva:

Ori de câte ori trecea pe la noi, chiar dacă nu zicea nimic, îmi sta ca piperu-n nas.

A-i trânti (sau a-i închide, a-i da cuiva cu) ușa-n nas = a) A refuza să primească pe cineva. A goni pe cineva cu dispreț:

Pentru o secundă păru că-i va trânti ușa-n nas, dar nu, trase aer în piept, reuși să se calmeze cât de cât. (RADU ALDULESCU)

– Ce, n-ai mai văzut adolescenți beți turtă? Acum ieși afară, că eu și fii-mea avem de purtat o discuție serioasă! Și i-am trântit ușa-n nas. (ANDREI RUSE)

b) A pleca supărat, trântind ușa:

A plecat furios de acasă, trântindu-i soacrei ușa în nas.

A-i trece (cuiva) pe la (sau pe lângă, pe sub) nas = A-i trece pe dinaintea ochilor. A pierde un prilej favorabil:

– Afurisiților! care dintre voi nu e zezec, să-i treacă pe sub nas toate și el să nu bage nimic la cap, trebuie să fi luat seama, ca și mine, că toți oamenii sosiți de pe la dâșii aici la noi nu se plâng decât numa și numa de soțiile lor. (I. L. CARAGIALE)

I-a trecut pe lângă nas ocazia unică de a vizita America.

A-i trece pe sub nas = A-i reproșa:

Văd că mă socotești ahtiat după averi și milioane, cum mi-a trecut-o aceasta pe sub nas și prietenul Zaharia. (CEZAR PETRESCU)

A-și arăta sau a(-și) scoate nasul (la iveală) (Fam.; d. oameni) = A se arăta undeva unde nu a mai fost văzut de mult timp; a apărea:

De vreme ce le găsești bune a-și arăta nasul în coloanele „Convorbirilor”, publică-le sub numele meu. (VASILE ALECSANDRI)

A-și băga (sau a-și vârî) nasul (undeva) sau în (ori la) ceva sau unde nu-i fierbe oala (Fam.) = A se amesteca într-o problemă, afacere etc. care nu-l privește:

Pretutindenea vârându-și nasul, au venit la acest... izvor. (D. ȚICHINDEAL)

Mereu își bagă nasul în treburile mele, dar nu înțelege.

A-și beli (sau jupui, rupe) nasul = A fi în primejdie; a o păți:

Dacă nu te astâmperi, o să-ți belești nasul.

A-și lua nasul la purtare sau a-și lungi nasul = A deveni prea îndrăzneț. (Pex.) A se obrăznicii:

N-a trecut apoi mult, și Midhat-pașa, despre care nu-ncetau a vorbi gazetele toate mai mult ca de Mahomet ba că e isteț om de stat, ba că e bătut la cap ca berbecul la coadă, ba că e geniu și câte toate secături – începu să-și ia nasul la purtare: prinsese muhalibiul coaje. (I. L. CARAGIALE)

Cât a fost George al meu de delicat și de nobil, nici n-am cuvinte să vă spun. (Nu v-aș scrie complimentele acestea, dacă n-aș fi sigură că el nu le va afla niciodată; altfel ar fi în stare să-și ia nasul la purtare, dragul meu drag!) (LIVIU REBREANU)

După acest succes nemeritat și-a luat nasul la purtare.

A-și pleca nasul = A se umili:

Alexa Totârnac puse piciorul în scară și se zvârli pe cal; apoi își plecă nasul ascuțit spre Domnul său: – Dacă nu-l găsim aici, măria ta, zâmbi el, căutăm un loc tainic pentru hodina măriei tale [...] (MIHAIL SADOVEANU)

Zilnic își pleca nasul pe lângă unii dintre colegii săi și de aceea ei fugeau de el.

Cu nasu-n șold, cu mâna-n vânt = Se spune despre ceva nepotrivit:

A vorbit cu nasu-n șold, cu mâna-n vânt, de aceea nimeni nu l-a ascultat.

Îi curge untura (sau **îi dă grosul**) **pe nas** (Gmț.; irn.) = Se spune despre oamenii slabi:

De gras ce e, îi curge untura pe nas. (B. P. HASDEU)

Nu miroase a nas de om = Nu e faptă de om vrednic:

Să umblați numai așa, frunza frâsinelului, toată viața voastră și să vă lăudați că sunteți feciori de crai, asta nu miroase a nas de om... (ION CREANGĂ)

Nu-i (sau **nu face**) **de nasul tău** (lui etc.) = Nu meriți, e mai presus de ceea ce ți se cuvine:

Îmi aduce ... două sticle de lichior... – De unde le găsiși, mă urâtule? – întreb – astea nu sunt de nasul tău! (CEZAR PETRESCU)

Nu-ți pică sau **nu-ți cade nasul** ori **nu-ți ia din nas** (Fam.) = Nu ți se întâmplă nimic. (Fam.)
Nu-ți pierzi din demnitate:

O să-mi fie greu să îndur atâtea ocări într-o singură zi. – Și ce? îți cade nasul dacă te ocărăște? Nu-ți cade. (ZAHARIA STANCU)

Încearcă să-i vorbești, că n-o să-ți pice nasul.

Să-mi tai nasul dacă... = Se spune pentru a întări o afirmație sau o negație:

Să-mi tai nasul dacă te mint... Întreabă-i și pe ceilalți.

Să-ți fie de nas! (Fam.) = Se spune pentru a arăta că unei persoane ar trebui să-i fie rușine:

Pentru ce ai făcut, ar trebui să-ți fie de nas.

NAȘ

A-i fi (cuiva) nașul (sau **nașa**) = A găsi mijlocul de a potoli, de a cuminti, de a face inofensiv pe cineva. A-i veni cuiva de hac. A pune la punct pe cineva:

Buni căței! dar tot eu sunt nașul lor, zise el, și iar îi netezi și, așa pas cu pas, se apropia de cârciuma părăsită. (IOAN SLAVICI)

Las' pe mine, că eu li-s nașa. (TUDOR PAMFILIE)

(Pex.) A bate pe cineva.

A-și găsi nașul sau **a da de** (sau **peste**) **naș** (D. copii neastâmpărați sau persoane capricioase, năzuroase) = A întâlni omul energic care știe să-l potolească. (Pex.) A întâlni pe cineva care știe să pună la punct pe cel vizat:

Maica Emilia a întâmpinat pe cuviosul părinte Flavian la intrarea chiliei duhovnicești. – Cinstite părinte, ce să zic, o fi el Diavolul destul de tare, dar cu sfinția-ta și-a găsit nașul. (DAMIAN STĂNOIU)

O fi el grozav stagiularul, dar și-a găsit nașul. (CONSTANTIN NOVAC)

NAȘTE

A fi născut în zi de lucru = Se spune despre omul harnic:

Muncește cât șapte, parcă-i născut în zi de lucru.

Născut, iar nu făcut = Ale cărui însușiri sunt înnăscute sau ereditare, nu dobândite (cu inversiunea expresiei):

Caracterul foarte laborios al creațiunii flaubertiene ar indica în autorul ei un scriitor făcut, iar nu născut. (TUDOR VIANU)

În primul rând, Florin a fost un ziarist născut, nu făcut. N-a prea avut nimeni ce să-l învețe. (<http://ziarullumina.ro/>)

NAȘTERE

Ada naștere = a) A naște, a crea:

Iar îndrăgindu-se de unul dintre tinerii noștri boieri, a rămas în capitala noastră până când a murit, dând naștere unuia din bătrânii noștri generali. (ION GHICA)

b) A genera, a produce, a provoca, a stârni:

Meșteșugul cuvântului ...a dat naștere literaturii și elocvenței. (TUDOR ARGHEZI)

Crăițarii, oriunde ar fi căzut... dau naștere la încăierări. (AL. MACEDONSKI)

NATA-PLATA

A merge nata-plata (Mun.) = A merge lipăind și cu pași mari:

Ele mergeau nata-plata peste câmp.

NAȚIUNE

A fi de nație spurcată (sau **rea, a dracului**) = A fi răutăcios. A fi cu năravuri rele:

De îndată însă ce se iviră cele dintâi semne ale boalei, nu mai fusei pentru iubita mea decât „o nație spurcată”. (PANAIT ISTRATI)

Spurcată nație! – Altminteri, sunt boieri. nu vor să mănânce toți dintr-o oală, că li s-apeacă. (G. TOPÂRCEANU)

Ești de nație rea, pe toată lumea împungi cu vorba.

A fi nație blagoslovită = A fi om bun, blând:

[...] consolarea vine din faptul că nu suntem singura nație blagoslovită cu eșecuri arhitectonice. (<http://www.clon.ro/>)

După faptele tale bune se vede că ești nație blagoslovită.

NAVETĂ

A face naveta = A parcurge un drum dus-întors în mod regulat:

El face naveta. Vreo cinci sau șase din opt fac naveta tot pe linia asta a Olteniței. (RADU ALDULESCU)

NAZ

A face nazuri = A se comporta ca un om răsfățat, cu pretenții schimbătoare sau nehibzuite. A se fândosi. A refuza ceva în mod afectat:

Începu să-mi facă nazuri, tocma ca un copilaș. (ANTON PANN)

– Hai, vino, nu mai face nazuri, că dacă faci nazuri mă supăr, și dacă mă supăr trag, și dacă trag nu trag deloc în gol. (ZAHARIA STANCU)

Fata-l plăcea și ea pe el... A cerut-o hagiului, iar acesta, fără nazuri multe, i-a dat-o. (I. L. CARAGIALE)

NAZAR

A ajunge la nazarul cuiva = A obține bunăvoința cuiva:

[...] din cauza inteligenței lui, – căci altmintrelea e inteligent tâlharul – s-a pomenit luat la mare nazar de Cuza, care era tocmai pe atunci pârcălab în Galați. (TEODOR VĂCĂRESCU)

A avea (pe cineva) la nazar (Înv.) = A acorda cuiva protecție. A avea pe cineva în grație; a fi binevoitor (cu cineva):

Și cu postelnicul nu-i vorba în zadar, / Fiindcă tița mea îl are la nazar. (ALECU DONICI)

Întoarce-te în grădină și răspândește vorbă în dreapta și-n stânga că ministrul mă are la nazar și că m-a chemat azi în cabinetul său ca să-mi poroncească ceva. (VASILE ALECSANDRI)

A scoate (pe cineva) de la nazar = A dizgrația pe cineva:

De ce te-a scos de la nazar ? Una, pentru că îi vorbești adevărul, și alta că te-i fi învrăjbit cu vreun măscărici al său. (I. GHERASIM GORJAN)

NĂBĂDAIE

A băga în năbădăi = a) A speria. A face pe cineva să-și piardă calmul, stăpânirea de sine:

Această corporație liberală și umanitară nedreptățește, batjocorește și jupoaie pe țăran fără nicio milă; sunt membri în această onorabilă corporație al căror numai numele bagă în năbădăi sate întregi. (MIHAI EMINESCU)

b) A înnebuni, a zăpăci:

Lelea, cu făptura ei, / M-a băgat în năbădăi. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A-l apuca (sau **a-l găsi**) **pe cineva năbădăile** = A se mânia, a se înfuria:

– Minuni ca toate minunile! zberă Pitac. N-am văzut cu ochii, da' am auzit. Zice c-a vindecăt pe Lina Todiresei, care-o aduse mă-sa astă-iarnă la sfinția-ta să-i citești de ducă-se-pe-pustii... de era să moară de tot după aia, c-a apucat-o și mai rău năbădăile... (G. TOPÂRCEANU)

Cum s-a arătat Negoia, domnița a stat din cap și a-nceput să țipe, apucată de toate năbădăile [...] (I. L. CARAGIALE)

NĂDEJDE

A (nu) trage nădejde (de cineva) sau (reg.) **a-i trage (cuiva) nădejde** = a) A spera, a nădăjdui:

– Ai făcut grâu mult? – Tot am făcut, dar nu cât trăgeam nădejde. (DUILIU ZAMFIRESCU)

b) A spera să revadă o ființă iubită. A spera să aibă aproape pe cineva. (Spc.) A spera să ia în căsătorie o ființă iubită:

– Băiete, i-a răspuns mama, nu vreau să te opresc de la ce ai pus de gând; dar îți pot mai dinainte spune că degeaba tragi nădejde. (I. L. CARAGIALE)

De ți-a cânta cucul bine, / Trage nădejde de mine. (JARNÍK-BÎRSEANU)

Mulți trăgeau nădejdea să-l ia de ginere, dar flăcăul era chitit la capul său și nu se da cu una, cu două. (ION CREANGĂ)

c) A spera să aibă copii:

De băieți nu mai trag nădejde, pentru că baba mea e o sterpătură. (ION CREANGĂ)

A fi slabă nădejde (să... sau de...) = A avea prea puțină încredere sau speranță în ceva:

– Aș vrea să mă înveți cum să caut de moșie, fiindcă de la d-l Nae slabă nădejde... (DUILIU ZAMFIRESCU)

Vom da de dânsa pe cale, că aici, precum văd, îi nădejdea slabă. (ION BUDAI-DELEANU)

A se lăsa în nădejdea cuiva = A se bizui pe...:

O vreme chiar se lăsă în nădejdea lui, și el a tot amânat și a cam dus-o cu vorba [...] (RADU ALDULESCU)

A trage nădejde ca ursul de coadă = A nădăjdui lucruri imposibil de realizat:

Știu că n-am noroc... dar trag și eu nădejde ca ursul de coadă: doar îmi va pica și mie într-o zi o companie de turiști care să mă salte nițel! (MANUSCRIPTUM, vol. 6-7, 1975)

Trage nădejde ca spânul de barbă și ca ursul de coadă. (www.grai.ro/)

A(-și) lua nădejdea (de... sau de la...). v. **lua**.

A-și pune (sau **a avea**) **nădejdea (în cineva)** = A avea încredere în forțele și capacitatea cuiva, a se încrede în...:

– Ce te face să-ți pui asemenea nădejde în mine? (MIHAIL SADOVEANU)

– Pot să am nădejde în voi? (ION CREANGĂ)

E nădejde să... (sau **de...**) (Reg.) = Este posibil:

Nu e nădejde de el, zise Werner Stauffacher, și însă el ar fi fost un puternic aliat. (C. NEGRUZZI)

Auzi sbierând o gaie, / E nădejde s-avem ploaie. (IULIU A. ZANNE)

Slabă nădejde (Pfm.) = Puțin probabil, nesigur:

Slabă nădejde să vie altul și să-ți spuie. (CEZAR PETRESCU)

Că de la mușterii ca tine slabă nădejde de viață, măi Spiridoane! (LIVIU REBREANU)

Slabă nădejde, am urmat, căci n-are nicicum aer călăresc. (C. NEGRUZZI)

NĂDI

A nădi din tei curmei (Îrg.) = A fi foarte sărac:

Unora nu le lipsea nimic, dar ei nădeau tei de curmei și abia își duceau zilele.

NĂDRAG

A-i scutura (cuiva) nădragii de praf (Fam.) = A bate zdravăn pe cineva:

I-a scuturat nădragii de praf, de l-a făcut zob.

NĂDUF

A-și vărsa năduful (pe cineva) = A-și manifesta supărarea față de cineva:

Din tufiș își poți vărsa năduful și nu te vede nimeni, nici nu te poate lua cineva de guler. (TRAIAN CHELARIU)

Lipsiți de drepturi politice, românii nu-și pot vărsa năduful decât făcând greve și manifestații. (DOINA URICARIU)

NĂDUȘEALĂ

A-l trece (a-l cuprinde) (toate) nădușelile = A transpira abundent din cauza căldurii, a efortului fizic, a emoției, a spaimei etc. (Pex.) A depune mari eforturi. (Pex.) A avea mari emoții:

Omul asculta și-l treceau nădușelile de câte auzea. (ION PAS)

Îl treceau nădușeli pe bietul băiat, și vederile i se întunecau. (AL. VLAHUȚĂ)

NĂJIT

A-și face de năjit = A căuta ceartă, bătaie:

Copilul își face de năjit, iar mama se supără.

NĂLUCĂ

A-și face nălucă sau (reg.) **a-și lua năluca** = a) A fi cuprins de panică. A se speria:

El spuse că voind a trece peste o punte, pe unde trecea în toate zilele cu oile, de astă dată nu știe cum își făcu nălucă o oaie și sări în râu, după dânsa alta, după asta alta, până ce se năpustiră oile și săriră mai toate în râu. (P. ISPIRESCU)

b) A se amăgi singur. A i se părea că vede sau aude ceva; a i se năzări:

Își fac nălucă despre întoarcerea... lui Attila. (AL. ODOBESCU)

NĂMOL

A face (băi de) nămol = A-și acoperi corpul cu un strat de nămol cu proprietăți radioactive, în scopuri curative:

Dragul meu Geo, sunt din nou aici ca să-mi îngrijesc durerile de brațe, dar asta îmi face foarte bine și cred că ți-ar face și ție, băi de nămol, băi termale, piscină etc. (MĂDĂLINA LASCU)

Mai bine îl luam cu mine la mare, să facă băi de nămol.

NĂPASTĂ

A cădea (sau a pica) năpaste = a) A provoca cuiva neplăceri, necazuri, nenorociri:

– Ce vorbe sunt aceste? Tu să-mi zici că ți-am picat năpaste? (VASILE ALECSANDRI)

b) A nedreptăți; a persecuta:

– Mare năpastă a căzut pe capul nostru, cuconașule! strigară mai mulți deodată o să ne ducem în lume, căci Dumnezeu a luat dreptatea de pe pământ; (NICOLAE FILIMON)

A grăi cu năpaste = A spune neadevăruri, nedreptățind pe cineva:

Grăiesc cu năpaste și ca niște oameni care nu pricep și nu știu. (ION NECULCE)

NĂPĂDI

A-l năpădi sudorile = A-și da osteneala. A trudi:

Nu a înlemnit atunci de spaimă, nu au năpădit-o sudori reci și nu s-a închinat pe la icoane după ajutor? (ION AGÎRBICEANU)

Munca din greu, de-l năpădeau sudorile.

NĂPUȘT

A fi năpușt de păduchi = Se spune despre cineva care are păduchi mulți:

Prizonierii erau năpușt de păduchi.

A lăsa năpuștului = A nu se mai preocupa de..., a lăsa în pace:

Lasă-l năpustului, zise bătrâna, să te ferească Dumnezeu să nu-l cunoști, ci să fii totdeauna ocolit de el. (I. POP-RETEGANUL)

A veni năpustă = A năvăli peste cineva:
Hoții au venit năpustă în casă.

NĂRAV

A (se) învăța cu nărav = A (se) obișnui să pretindă ceva ca pe un drept al său:

Tu, cu școala ta, l-ai deprins cu nărav. (ION CREANGĂ)

A fi cu nărav (D. oameni) = A fi capricios, dificil; a fi încăpățânat:

Nora cea răsfățată mănca pe nerăsuflăte, da și de muncit, o ținea tot înainte, era fată cu nărav [...]. (CRISTEA SANDU TIMOC)

Degeaba o ponosea el pe Simonetta că e cu nărav rău și spurcată și în slujba satanei [...]. (D. R. POPESCU)

NĂVALĂ

A da năvală. v. da.²

A-i da (cuiva) năvală (Rar) = A copleși, a covârși (pe cineva):

De ce-aș simți că suie vremea și n-aș opri-o pas cu pas, / Să văd că singură din urmă îmi dă năvală și mă curmă. (TUDOR ARGHEZI)

Ceas de năvală (Înv.) = Împrejurare grea, copleșitoare; ceas de cumpănă:

Ce tu, Doamne sfinte, la ceas de năvală / De sus îmi trimite a ta sprejeneală. (DOSOFTEI)

NĂVALNIC, -Ă

A avea năvalnic (Reg.) = a) A fi iubit, simpatizat de lume:

Năvalnic avea și marea virtute de a face să năvălească pețitorii în casa fetei. (IORDAN CHIMET)

b) Se spune despre o prăvălie care are mulți clienți.

NEAGĂ

A fi gol neagă (Reg.) = A fi gol pușcă:

Când a ieșit din apă, el era gol neagă.

A fugi de cineva ca de neaga-rea = A fugi de cineva ca de dracul:

Când o vedea că intră în curte, ei fugeau ca de neaga-rea.

A o ține ca neaga-rea = A susține mereu unul și același lucru; a o ține una și bună:

Femeia o ținea ca neaga-rea, dar nimeni n-o mai băga în seamă.

A sta neagă-rea în spinarea cuiva = A se ține scai de cineva; a nu slăbi pe cineva din ochi:

Mă ghiorlane, nu-mi mai sta neagă-rea în spinare! (ION PAS)

NEAJUNS

A face cuiva neajuns (Înv.) = A face un lucru în detrimentul cuiva. A provoca cuiva neplăceri:

Unde sunt cu trei, cu doi, / Vorba le e tot de noi, / Și fac sfaturi pe ascuns / Să ne facă-un neajuns. (VASILE ALECSANDRI)

NEAM

A avea neamuri (bune) = A fi dintr-o familie bogată, aleasă și influentă:

Căci sărac e tare și nici neamuri n-are. (G. COȘBUC)

A fi (sau a se face) neam (cu...) = A avea sau a intra în legături de rudenie cu cineva:

Ți-oi da car cu șase boi, / Să te faci rudă cu noi. (POP.)

A fi de neam de... sau a-și trage neamul din... = A fi de origine...:

Boierul din casă obicinuia se vede a ședeia cu toate rudele și cu toți servii de-o ordine superioară la una ș-aceeași masă. E drept că cei mai mulți din aceștia erau de neam, deși sărăciți, și s-ar fi simțit atinși dacă lucrurile mergeau altfel. (MIHAI EMINESCU)

A fi de un neam (cu)... = A fi din aceeași familie cu...:

Sașii țineau firește cu stăpânitorul nemțesc, care era de un neam cu dânsii.
(NICOLAE IORGA)

A fi neam după Adam sau **a fi neam (de) a cincea** (sau **a șasea, a noua**) **spiță** = A fi rudă foarte îndepărtată sau a nu se înrudi de loc cu cineva:

Erau și neamuri așa mai departe, a cincea, a șasea spiță. (I. POP-RETEGANUL)

De neam (sau **de neamul lui**) sau **neam de...** = De origine, de naționalitate:

Jder a aflat că, de neamul lui, acel slujitor e albanit [(înv.) albanez] și-l cheamă Grigore Doda. (MIHAIL SADOVEANU)

Sunt, pașă, neam de beduin, / Și de la Bab-el-Mandeb vin. (G. COȘBUC)

De tot neamul = a) De diferite naționalități:

Trăiau în orașul acela oameni de tot neamul. (VASILE SCURTU)

b) De toate felurile, fel de fel:

Teodoros creștea sub pat și în podul casei porumbei de tot neamul și de toată pana: și de cei moțați, și de cei încălțați [...] (ION GHICA)

Fără neam și fără țară = Se spune despre cineva care nu-și cunoaște originea:

Cei fără neam și fără Dumnezeu – așa cum i-a botezat poporul – au pornit să aprindă focul în țară și s-o înece în sânge. (IOAN SCURTU)

Și totuși de ce scânteia Revoluției s-a aprins tocmai la Timișoara? În primul rând pentru că timișorenii erau la curent cu tot [...] împotriva asupritorului comunist, fără Dumnezeu, fără neam și fără țară, cum îi denumise generalul Nicolae Rădescu. (SABIN IVAN)

Ia cu pâine neamule! (Înv.) = Expresia era folosită de negustorii ambulanti și de precupețe ca reclamă pentru desfacerea produselor comercializate (în diverse asocieri ironice se regăsește și astăzi):

Contează? Nu contează, neamule, ia d-aci pâine și circ gratis, să ne mai destindem,

că s-a săturat românul să tot audă că-i merge rău. (<http://www.oraan.ro/>)

Neam de neamul meu (tău etc.) = **a)** (În propoziții negative, întărind negația) Nimeni din familia mea (ta etc.):

N-a călcat neam de neamul lui Precup pe covoare persienești. (CEZAR PETRESCU)

Crezi că eu de bine bat drumurile cu traista de icoane în spinare? Aoleu! N-a umblat cu treburi d-astea neam de neamul nostru. (LIVIU REBREANU)

– *Ceapă cu mămligă? d-apoi neam de neamul meu n-a mâncat așa bucate!* (ION CREANGĂ)

b) (În propoziții afirmative) Din tată în fiu, din moși-strămoși:

Ai voștri să fie [acești munți] de veci, și neam de neamul vostru să-i stăpânească-n pace. (AL. VLAHUȚĂ)

Tămădăienii... neam de neamul lor au rătăcit prin Bărăgan. (AL. ODOBESCU)

NEAMȚ

A fura (sau **a apuca, a lua, a prinde, a pupa, a turti**) **luleaua neamțului** (cu zale cu tot), **a se lua cu luleaua lui Dumnezeu** sau **a se afuma cu luleaua**. v. **lulea**.

A merge (sau **a umbla**) **drept ca neamțul** (Rar) = A fi beat și a merge clătinându-se:

A plecat de la cârciumă, mergând drept ca neamțul.

A se face (sau **a fi**) **neamț** = A se preface că nu înțelege:

Nu te face neamț, că pricepi foarte bine ce spun!

A spune drept ca neamțul (Rar) = A spune lucrurilor pe nume:

Nu te mai codi atâta, spune drept ca neamțul ce ai de spus.

A tăcea ca neamțul (Rar) = A fi foarte tăcut și închis; a tăcea chitic:

El sta într-un colț al casei și tăcea ca neamțul.

NEAPĂRAT, -Ă

A(nu) fi neapărat (necesar) = A (nu) trebui:

Nu e neapărat necesar să se conchidă de aici că e vorba de influențe orientale, în special babiloniene. (ION PETRU CULIANU)

NEAVENIT, -Ă

Nul și neavenit = Lipsit de valabilitate, considerat ca inexistent:

Verdictul Arbitrajului de la Viena din 30 august 1940 este declarat nul și neavenit. (GH. BUZATU)

NEBĂGARE

A fi de (sau a avea) neapărată nevoie sau **trebuință** = A fi sau a avea absolută nevoie:

[Eu cer] *poate prisos acolo unde se află ceea ce este de neapărată trebuință.* (AL. ODOBESCU)

Să aibă... foc, lucru ce-i era de neapărată trebuință. (VASILE DRĂGHICI)

Nu-i vorbă, că mie una nu-mi face trebuință. Dar tare mă mier și eu de așa comédie!... (ION CREANGĂ)

Cu nebăgare de (sau în) seamă = Fără a da atenția cuvenită:

Să nu trecem cu nebăgare în seamă pe lângă Bălănești. (C. NEGRUZZI)

Cu nebăgare de samă, bând o dată apă pe osteneală, au căpătat oftică. (VASILE DRĂGHICI)

NEBĂGAT, -Ă

Nebăgat în (sau, rar, de) seamă = a) Care nu este luat în considerație, trecut cu vederea, ignorat; neștiut, necunoscut, obscur:

De ce unii sunt puternici și alții nebăgați în seamă? (NICOLAE FILIMON)

b) Care nu a fost observat:

M-am strecurat, nebăgat în seamă, pe ușă. (NICOLAE GANE)

Pe nebăgate de (sau, mai rar, în) seamă = Fără a (se) băga de seamă, neobservând sau nefiind observat; pe nesimțite:

Pe nebăgate de seamă, mă depărtam de țință. (DUILIU ZAMFIRESCU)

Și vânează ici, vânează colea, se depărtase de oamenii săi, pe nebăgate în seamă. (P. ISPIRESCU)

NEBĂGĂTOR, NEBĂGĂTOARE

Nebăgător de (sau în) seamă = a) Indiferent, nepăsător; disprețuitor:

Nu fi mândru și nebăgător în seamă, ci cercetează-ți [...] amicii sau prietenii. (ANTON PANN)

b) Care poate fi trecut cu vederea; neglijabil, imperceptibil:

Asemenea chiar și mie s-a-ntâmpat acest amor, / Prea mic i-a fost începutul și în seamă nebăgător. (ANTON PANN)

NEBUN, -Ă

A (o) face pe nebunul = a) A-și acorda o importanță exagerată. A fi mereu cu nasul pe sus. A fi nemulțumit:

Nu face pe nebunu'! se răsti el în șoaptă. Când cunoști scara, cobori așa! (ION VINEA)

Și ieri l-am văzut, e nebun. Nu, o face pe nebunul. Ba e chiar nebun de legat. (G. BĂLĂIȚĂ)

b) (Fam.) A se prefăca că nu știe nimic:

Se vedea că o făcea pe nebunul, dar cei de față nu l-au mai întrebat nimic.

A fi nebun (sau, rar, bun) de legat. v. lega.

A fi nebun de bucurie (de groază, de durere etc.) = A fi cuprins, a fi copleșit de bucurie (groază, durere etc.):

Mulțimea, nebună de groază, își caută scăparea-n fugă. (AL. VLAHUȚĂ)

I-a opărit pe toți, de țipau și fugeau nebuni de usturime și de durere. (ION CREANGĂ)

A fi nebun de carte = Se spune despre cineva care a învățat foarte mult:

Ei cred că învățații nu pot ca să nu-și piardă mintea, așa încât, voind să laude

învățătura cuiva, zicea despre densul că este nebun de carte. Rușinos proverb se poartă în privința aceasta prin gura Moldovenilor! (CONSTANTIN V. OBEDEANU)

[...] atunci când vor să laude știința cuiva, spun că a ajuns nebun de prea multă învățătură. (DANIEL BARBU)

A fi (sau a umbla) nebun după cineva (sau după ceva) = A fi foarte îndrăgostit de cineva, a iubi peste măsură pe cineva; a-i plăcea la nebunie, a se da în vânt după cineva (sau ceva):

Când eram fată... umblam nebună după el. (M. DAVIDOGLU)

Eram nebun după o vară a mea. (BARBU DELAVRANCEA)

Aceste domnițe... erau nebune după joc și pe fiecare noapte rupeau câte o pereche de conduri de mătase albă, dănțuind. (P. ISPIRESCU)

Nu te fă nebun! = a) Nu te face a nu pricepe:

– *Nu te fă nebun.* – *Unde l-ai dus?* – *Pe cine?* – *Pe Lenin.* – *Lasă-mă-n pace, batono!* (ANATOL MORARU)

b) Nu-ți face de cap! Astâmpără-te!:

Nu te fă nebun! Stai liniștit!

NEBUNEALĂ

A băga în nebuneli = A face pe cineva să-și piardă dreapta judecată. A zăpăci pe cineva. A scoate pe cineva din minți:

Tu i-ai da cu fierbințeală, / Ea te-a bagă 'n nebuneală. (POP.)

NEBUNI

A se nebuni după cineva (sau după ceva) (Fam.) = A-i plăcea cineva (sau ceva) foarte mult, a nu mai putea după...:

– *Ce vorbiți împreună? Ian spuneți și mie. Că mă nebunesc după cabazlăcuri* [(înv. și reg.) păcăleală, poznă, glumă]. (VASILE ALECSANDRI)

NEBUNIE

A-i veni (cuiva) nebunia (sau, rar, **nebie**) (Fam.) = A-și pierde stăpânirea de sine, a se înfuria foarte tare; a-și ieși din fire:

Eram însă pasionată de poezii romantici francezi, de acolo cred că mi-a venit nebunia cu poeziile. (MONICA PILLAT)

O nebie = Se spune ca elogiul superlativ despre un lucru, despre o întâmplare, o situație excepțională:

Ții minte duminica trecută la Sân-Dominic [...] Era o nebie. (MIHAIL SEBASTIAN)

E o nebie ce mi s-a întâmplat. Înțelegi, o nebie. (AURA CHRISTI)

NECAZ

A avea necaz (pe cineva) = A fi supărat (pe cineva), a purta (cuiva) pică, a purta (cuiva) sâmbetele:

Avea chiar necaz pe oamenii care se uitau la el cu milă. (AL. VLAHUȚĂ)

M-aș face un flutur ușor... / M-aș pune pe-o floare de crin / Să-i beau sufletele din sân / Căci am eu pe-o floare necaz. (MIHAIL EMINESCU)

A da de ziua necazului = A ajunge în împrejurări neplăcute:

Ele nu credeau c-o să dea de ziua necazului tocmai acum.

A face haz de necaz. v. haz.

A muri (sau a crăpa) de necaz (sau de ciudă) = A nu mai putea de ciudă:

Văzând el dracul că nici aici n-a izbutit nimica, crâșcă din măsele și crapă de ciudă, pentru că era îngrijit cu ce obraz să se înfățișeze înaintea lui Scaraoschi. (ION CREANGĂ)

De ciudă-i venea să crape, / Să mira iar cum să scape. (ANTON PANN)

Boierul, când mai vede și astă dandanaie, crăpa de ciudă și nu știa ce să mai facă, doar va scăpa de cucoș. (ION CREANGĂ)

A scoate din necaz = a) A ajuta pe cineva la o mare nevoie:

Dar nu te prea întrista pentru fratele postelnic, că-l vom scoate și pe el din necaz, cu ajutorul Maicii Domnului, ca azi, ca mâine, căci mare e mila mării-sale lui vodă. (B. P. HASDEU)

b) A crește copii sau pui de animale până la o vârstă când nu mai necesită prea multe îngrijiri:

Aveau odată un vițel; îl scosese din necaz – se prăpădise vaca și rămăsese bietul fără țâță. (I. L. CARAGIALE)

A se vedea deasupra necazului = A învinge o greutate, fără a-i mai păsa de cei care l-au ajutat:

Dacă pe de o parte admiri încordarea, cu care muncește bărbatul ca să se salte deasupra necazului, pe de altă parte te uimește ușurința cu care femeia americană se adaptează puterilor bugetului soțului ei [...] (NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ, vol. 9, 1911)

A(-i) face (în) necaz = A supăra pe cineva în mod intenționat. A căuta să întărească pe cineva. A face cuiva în ciudă:

Piticii care-or rămas, / Pun căciulile pe nas / Și fac la fete năcaz. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A-i fi (cuiva) necaz = A-i fi ciudă, a-i părea rău (de ceva):

Scăpa de data asta Pirgu și mi-era necaz, deoarece n-aveam ochi să-l văd. (MATEIU I. CARAGIALE)

Nu știu ce-avea fata, că-i era necaz / Și umbla de colo până colo beată. (G. COȘBUC)

Nu ți-e necaz când te izbește un armăsar, / Ci când te trânteste un măgar. (ANTON PANN)

A-i fi (sau a avea, a purta) necaz pe cineva = A fi supărat pe cineva. A purta pică, ranchiună cuiva:

Aceea femeie îi purta necaz bătrânei, că nu trăia bine cu soacră-sa. (POP.)

A-și îneca necazurile (sau amarul) în băutură = A se apuca de băut (din cauza unei decepții, a unor supărări etc.):

Nevastă-sa și copilașii se țineau după dânsul, goi și rupți, ca vai de ei. Iar el căuta să-și îneca amarul și necazurile în clondirile cârciumarului. (P. ISPIRESCU)

A-și înghiți amarul sau necazul. v. amar.²

A-și vărsa necazul pe cineva = A-și descărca mânia asupra cuiva:

Și dacă el, din sentimentul superiorității, rămânea aparent rece la ironii sau atacuri, în hârtiile sale își vărsa necazul în chip de epigrame [...] (G. CĂLINESCU)

Ca să nu stârnești geloziiile celorlalți copii din casă pentru atenția și tratamentul preferențial acordate bolnavului, nu-i neglija, nu le reproșa că „nu înțeleg”, nu țipa la ei, nu te răzbuna pe ei, nu-ți vărsa necazul asupra lor [...] (IRINA PETREA)

Îi dă necazul de nod = A avea de înfruntat mari greutăți. A fi foarte nenorocit:

Zmeul nu fu mulțumit nici cu asta. Îi dăduse necazul de nod, și mai cearcă una. (ANTOLOGIE de LITERATURĂ POPULARĂ: BASMUL, 1956)

La necaz = a) În momente de supărare, când e supărat:

Camarazii erau oameni cumsecade, care își credeau la necaz. (CAMIL PETRESCU)

La necaz, spune omul multe. (I. L. CARAGIALE)

b) Într-un moment critic, în primejdie:

Auzit-ați de-un viteaz / Care veșnic șede treaz / Cât e țeara la necaz? (VASILE ALECSANDRI)

NEFĂCUT, -Ă

A face o nefăcută = A face o prostie; a comite o poznă, o boroboacă:

Dar să vrea să rămână. Nu ne mai faci vreo nefăcută? O să te tăiem de la Facebook, a spus Dragnea, zâmbind, privind către Ponta, care se afla în sală. (<http://rnews.ro/>)

Copila a făcut iar o nefăcută.

NEFIERT, -IARTĂ

A vorbi fierte și nefierte = A vorbi multe și de toate, și ce trebuie și ce nu trebuie:

Ei vorbesc fierte și nefierte, dar nimeni nu-i mai bagă în seamă.

NEGHINĂ

A alege neghina din grâu = A alege binele de rău, a despărți pe cei buni de cei răi:

Ah! mașteră haină / Însăși tu ales-ai pentru mine grâul de neghină. / În această culă neagră bob cu bob am adunat / Rodul bun. (AL. DAVILA)

A nu ști să deosebească grâul de neghină = A nu putea face distincție dintre bine și rău sau dintre cei buni și cei răi:

E treaba lui să deosebească rodul bun de cel stricat, grâul de neghină, hrana de otravă. (AUREL C. POPOVICI)

Nu oricine avea înțelepciunea de a despărți grâul de neghină. (NICOLAE CARANDINO)

A semăna neghină (în urechile cuiva) = A produce discordie, ceartă:

[...] lipsiți de conștiința responsabilităților slovei scrise sau a cuvântului rostit, falsifică cu bună știință realitatea pentru a semăna neghina discordiei, a învrăjbirii dintre popoare. (ȘTEFAN PASCU)

NEGLIJEU

A fi în neglijeu = A fi îmbrăcat sumar, a fi cu toaleta neterminată:

Sunt de-abia îmbrăcată, sunt în neglijă, în cel mai mare neglijă. (C. NEGRUZZI)

NEGRU, NEAGRĂ

A avea sau a-i fi (cuiva) inima neagră = A fi foarte trist:

Însă Ileana tot numai pe taică-său era supărată. Îi părea om cu inima neagră, deși prea mult ținea la el. (IOAN SLAVICI)

A avea suflet negru sau a fi negru la suflet (sau la inimă) ori **a fi negru în cerul-gurii** (Reg.) = A fi rău, neîndurător:

Și alegerea fu bună și pe placul tuturor. Numai Șoiman era negru la față și la suflet. (PETRU DEMETRU POPESCU)

Soacra, deh! Ca soacrele, era neagră-n cerul gurii. (POP.)

A deosebi albul de negru = A deosebi binele de rău:

[...] după părerea mea socotită îndestul de bună, și ai ajuns într-o vârstă cât să poți cunoaște și deosebi albul din negru, dulcele din amar și bunul din rău [...] (POP.)

A face (cuiva) zile negre = A supăra pe cineva foarte tare și frecvent:

Propriu-zis, ea nu prea credea în nebunia lui și-l trata ca și când el s-ar fi prefăcut, ca să-i facă ei zile negre. (G. CĂLINESCU)

Nu s-a supărat pe mine și nici nu a încercat să-mi facă zile negre, așa cum mă așteptam. (MARIUS OPREA, STEJĂREL OLARU)

A face albul negru = A denatura spre rău adevărul despre ceva sau despre cineva. A dovedi că un lucru este altfel decât în realitate:

[...] îl dete să învețe retorica ce pe atunci se zicea că este arta de a face negru alb și albul negru, de a face minciuna adevăr și adevărul minciună. (I. HELIADE-RĂDULESCU)

A face din alb negru și din negru alb (Fam.) =

a) A avea o mare putere de convingere:

Eu socot că treaba asta se putea face și fără de noi; că, dă, noi știm a învăța sapa, coasa și secera, dar dumneavoastră învățați condeiul și, când vreți, știți a face din alb negru și din negru alb... (ION CREANGĂ)

b) A fi inconsecvent:

Căci, într-adevăr, ce credințe poate avea un om care azi susține, mâini combate unul ș-același lucru, un om a cărui meserie este să dovedească că negru-i alb și albu-i negru? (MIHAI EMINESCU)

A fi (sau a se face) negru (ca) (pământ(ul)) = A fi foarte supărat, mânios; a fi negru de mânie, de supărare:

Spune-mi, mândră, ce ți-e gândul, / De ești neagră ca pământul? (POP.)

Avrum, negru de supărare, din pricina unei afaceri cu notarul, servea totuși rachiul mai prompt chiar decât alte dăți. (LIVIU REBREANU)

A fi negru în cerul gurii = a) (D. câini) A fi rău:

În toate zilele îi deschidea botul, ca să vadă dacă are negru sub cerul gurii; avea negru, dar ce folos, că nu era rău deloc. (DUILIU ZAMFIRESCU)

b) (D. oameni) A afișa o atitudine caustică, ironică:

Bogza are cel mai mult negru în cerul gurii dintre toți avangardiștii. (EUGEN ISTODOR)

A nu-i zice (cuiva) negri ți-s ochii (Îrg.) = A nu face nicio imputare cuiva. (Îrg.) A nu mostra pe cineva. (Îrg.) A nu supăra cu nimic pe cineva. (Îrg.) A nu lua în seamă pe cineva:

[El] *umblă în toate părțile fără să-i zică nimene: negri ți-s ochii!* (M. SEVASTOS)

[...] *cică pornesc așa prin țară, fac ce vor și nu îndrăznește nimeni să le zică nici negri ți-s ochii! ... halal de dânșii! halal de noi!* (SPIRIDON POPESCU)

Șapte ani departe de mine și nu mi-ai scris măcar: negri ți-s ochii!... Nu mai știam de ești mort ori viu ! (V. A. URECHIA)

A se îmbrăca în negru = a) A se îmbrăca în haine negre:

Când e să-și plătească taxele, se îmbracă la negru și stă înfipt, oficial, ca la o veghe de mort. (OCTAVIAN DĂRMĂNESCU)

b) A fi în doliu:

Ea se îmbracă în negru și-și lăsă părul despletit [pe] spate, și așa merse de petrecu pe frate-său la groapă. (P. ISPIRESCU)

A vedea (sau a zugrăvi) toate în negru = A fi pesimist:

Aceștia îi face pe mulți să creadă că-și spun gândul adevărat cei ce-și dau silința de a-l prezenta drept pesimist, care le vedea toate în negru și exagerează păcatele altfel mici ale oamenilor. (IOAN SLAVICI)

În plângerile acestui neam de asupriți, cătănia e zugrăvită tot așa de negru ca ciocoimea. (ANTON BACALBAȘA)

Un analist, oricât de obiectiv, observând o societate cât de normală, va zugrăvi tot „negru” pe oameni. (G. IBRĂILEANU)

Albă, neagră, asta este = Se spune pentru a arăta că un fapt împlinit nu mai poate fi schimbat:

Albă, neagră, cum o fi... dar eu îți aduc când vrei o duzină de familii care și-au făcut rost de nebuni proaspeți!... (MARCEL SECUI)

Ba e albă, ba e neagră. v. alb.

Nici albă, nici neagră. v. alb.

Post negru = Post foarte sever, fără nici un fel de mâncare sau băutură:

Am să țin post negru douăsprezece vineri în șir. (MIHAIL SADOVEANU)

NEGUSTOR

Negustor greu ca fulgul de apă (sau **cu marfă de un leu**) sau **negustor de piei de cloșcă** (sau **de ploșniță, de purici**) = Negustor sărac, care face comerț cu mărfuri mărunte, lipsite de valoare:

De la o vreme încoace, însă, văzură că dau îndărăt. Unde până aci era bilșugul în casa lor, acum ajunseră negustori grei ca fulgul pe apă, cum se zice. (P. ISPIRESCU)

Dacă nu-i plăcea să scobească rămășițele de printre dinții rânjiți de hoituri, putea să se facă negustor de piei de cloșcă. Minunat și bănos meșteșug! (ION CĂLUGĂRU)

Văzându-l intrând cu doi hamali după dânșul, încărcăți de bucele, cocoșatul a ridicat brațele în tavan: – Ce-i cu tine, frate Andrei?... Te-ai făcut negustor de piei de cloșcă? Andrei a încercat să scape cu o minciună. (NICOLAE D. COCEA)

NEÎNTORS, -OARSĂ

A dormi somn neîntors = A dormi adânc, liniștit:

Intră în dormitor și se îndreptă spre pat, unde căzu obosit într-un somn greu. Dormi neîntors până a doua zi dimineața. (ANASTASIA POPA)

A se duce pe drum neîntors (sau **pe cale neîntoarsă**) = A muri:

De n-ar fi avut soacră-sa Constandia milă să-l aplece la o capră, s-ar fi dus și Ghiță pe drum neîntors. (MIHAIL SADOVEANU)

NELUCRARE

A lăsa în nelucrare (Jur.) = A nu da curs unei acțiuni judiciare:

Judecătorii au lăsat dosarul în nelucrare.

A rămâne în nelucrare, a ține în nelucrare (Înv.) = A nu fi aplicat, folosit, exploatat:

Cât pentru cei sănătoși, pe care împrejurări deosebite îi țin într-o nelucrare silită, societatea le este datoare cu muncă. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

În loc d-a porni asupra-i, el stă în nelucrare, măgulindu-se cu nădejdea că cu vorba îi va aduce la cunostință. (NICOLAE BĂLCESCU)

NEMȚEȘTE

A plăti nemțește (Fam.) = A plăti părți egale din prețul unor bunuri de care s-a beneficiat în comun:

Mi se pare mai curat și mai frumos să plătim nemțește, fiecare partea lui. E așa de frumos ca oamenii să plătească nemțește, fiecare partea lui. (TEODOR MAZILU)

Am avut un prieten ce avea o politică din a plăti nemțește. (<http://forum.softpedia.com/>)

A se îmbrăca nemțește (Iuz.) = A se îmbrăca după moda occidentală:

Ea băga și așa prin întuneric de seamă că el era îmbrăcat nemțește. (IOAN SLAVICI)

Lepădase lebadeaua [(învechit și arhaizant; și în forma lebadea) haină bărbătească, scurtă până la genunchi] și tombatera [acoperământ pentru cap de modă orientală] și se îmbrăcase nemțește. (ION GHICA)

NEOM

A (se) face (sau **a ajunge**) (**din om**) **neom** = a) (A face ca cineva să-și piardă sau) a-și pierde însușirile de om normal. (A face pe cineva să nu mai fie sau) a nu mai fi el însuși:

Mă-ta te-a făcut om ca toți și tu te-ai făcut neom. (BARBU DELAVRANCEA)

Negru-i, doamne, pământu, / Da-i mai negru urātu; / Din om te face neom. (JARNÍK-BÎRSEANU)

b) (Pex.) A (se) distruge:

Hei, domnule! oftă cu năduf gazda. Ploaia asta te face neom! (MIHAIL SADOVEANU)

NEPOFTIT, -Ă

Nepoftitul n-are scaun = Se spune despre cei care se amestecă în treburile sau în vorba altora:

Eram și eu p-acolo și căscam gura pe dinafară, pe la toate sărbările, căci nici pomeneală nu era să fiu și eu poftit, și apoi se știe că nepoftitul scaun n-are. (P. ISPIRESCU)

Cată-ți de treabă! ce te amesteci dumneata nepoftit în vorba noastră? (I. L. CARAGIALE)

NEPUTINȚĂ

A fi cu neputință = A fi imposibil:

Căldura miezului de iulie era covârșitoare și ar fi fost cu neputință de înfruntat, dacă umbra pădurilor n-ar fi stâmpărat-o puțin. (CALISTRAT HOGAȘ)

Doamnă, mi-e cu neputință / Să scriu versuri cu tendință, / Dar cum mă silești să-ți fac, / Voi învinge-anevoiața, / Însă numai cu tendința / Să vă plac! (CINCINAT PAVELESCU)

A-l trece (pe cineva) neputința (Fam.) = A se scăpa pe el:

De frică l-a trecut neputința pe bietul copil.

NERV

A avea nerv = A fi plin de viață, energic, dinamic:

Olguța nu râdea. În mâna ei, racheta avea nerv de cravașă și fantezii de spadă. (IONEL TEODOREANU)

Vorbea, vorbea, avea nerv, farmec și ceva în plus. (AURA CHRISTI)

A avea nervi = A fi enervat, a fi irascibil, nervos; a face o criză de nervi:

Câteodată are nervi și nu vrea să vadă pe nimeni. (CEZAR PETRESCU)

A avea nervii slabi = A fi ușor de enervat. A fi ușor impresionabil:

Tutilă, se pare, avea nervii mai slabi. Sau mai slăbiți. (ION D. SÎRBU)

Dar coșciugele de metal aveau deja proprietari, toți oameni înstăriți, dar cu nervii slabi. (DAN STANCA)

A fi în nervi = A fi nervos. A fi în starea de spirit necesară pentru ceva:

Acum când sunt în nervi... mă oprește mila. (ION PAS)

A-l apuca nervii = A avea un acces de furie:

M-au apucat toți nervii. Hodoronc-tronc apăs pe clanță, și cobor din mașină, sub privirile îngrozite ale celor doi. (LIVIU BALC)

A-și calma nervii = A-și potoli surescitarea:

[...] a băgat însă de seamă că e agitat și s-a hotărât să-și calmeze puțin nervii înainte de a ieși în oraș. (VLAD NEAGOE)

NESĂRAT, -Ă

A trăi cruda cu nesărata (Reg.) = A o duce când mai bine, când mai rău:

În ultima vreme, familia lor trăia cruda cu nesărata, dar nu se plâneau nimănui.

NESPĂLAT, -Ă

A fi nespălat la gură = A vorbi în termeni necuviincioși, injurioși, obsceni:

– Știi ce, omule!.. păzește-ți gura cea nespălată și mă du unde ți-a poruncit Măria-Sa să mă duci [...] (SIMION FLOREA MARIAN)

Pe nespălate = Fără a se spăla, înainte de a se spăla:

Fierse buruienele... și le bău de trei ori pe nespălate. (SPIRIDON POPESCU)

Zice Ciocârlanul: „E de dimineată și din norocire / Gustarea ți-e gata. / Dar pe nespălate / Cum să mâneci, fârtate?” (P. ISPIRESCU)

NETED, -Ă

A merge (ceva) neted = A decurge normal, fără complicații sau dificultăți:

Când a văzut ticălosul că cu grecu de ispravnic nu merge neted ca cu pungașul de neamț, a intrat la grijă. (ION CONSTANTIN FILITTI)

Deocamdată, în casa noastră lucrurile s-au liniștit și toate mergeau bine. Totul va merge neted până prin anul 1950. (AURELIA BALABAN)

A-i fi (sau a-i veni) neted = A-i fi ușor, comod să facă ceva:

Lui îi venea neted, vezi bine, să se lupte... namila de om, cu oamenii de boiul nostru. (P. ISPIRESCU)

Oricum neted nu ne vine / De orișice nu ni-e bine. (ANTON PANN)

NETEZI

A netezi calea (sau **drumul**) = A înlătura dificultățile, creând condiții favorabile; a înlăsa, a ușura:

Toți aceștia nu erau însă decât oameni destinați a netezi calea și a înlătura greutățile mici, deoarece nu Poarta otomană era puterea de care se îngrijea Curtea din Viena. (MIHAI EMINESCU)

În esență, Tribuna poporului este o publicație de propagandă, menită a netezi drumul către impunerea ideologiei comuniste. (N. STEINHARDT)

NEVĂZUT, -Ă

A se face nevăzut = A pleca brusc. A dispărea dintr-o dată (și în taină) de undeva:

Se strecură printre oameni, se făcu nevăzută și rămăseși c-un gol în suflet. (MIHAIL SADOVEANU)

Cum n-a mai întins masă mare, prietenii s-au făcut nevăzuți. (I. L. CARAGIALE)

Poștașul îmi descărcase bagaju lângă mine și se făcuse nevăzut cu căruța cu tot. (VASILE ALECSANDRI)

Atunci Sfântul Petru s-a făcut nevăzut dinaintea lui, urcându-se la cer. (POP.)

Pe nevăzute = Fără a vedea, fără a controla:

Biserica pe nevăzute ne crește pentru acea stare superioară de credință, adică de realizare a tainelor. (ALICE VOINESCU)

Șoimul apucase cocoșul pe nevăzute și îl ridicase în aer. (CĂTĂLIN DORIAN FLORESCU)

NEVOIE

A avea (sau a fi) nevoie (de cineva sau de ceva)

= A fi necesar cineva sau ceva:

El a înțeles câtă nevoie are aceasta, în valea Dunării inferioare, de un aliat serios de altă rasă decât rasa slavă [...] (I. L. CARAGIALE)

Țara are nevoie mai mult ca oricând de liniște înăuntru și de o atitudine serioasă și limpede față cu străinătatea. (IDEM)

A avea (sau a fi) nevoie = (Urmărit de un verb la conjunctiv sau la infinitiv) A trebui să...:

[...] acele petreceri cinegetice, în care vânătorul n-are nevoie să umble pe jos. (AL. ODOBESCU)

În astă-seară am însă nevoie să-mi amintesc despre ceilalți. (CEZAR PETRESCU)

Mai demult era nevoie a se cumpăra cai din staturile vecine. (C. NEGRUZZI)

A avea nevoie (de sau de către, despre cineva sau ceva) (Înv.) = A avea neplăceri, dificultăți din partea cuiva sau a ceva. A avea de suferit din partea cuiva sau a ceva:

[...] au trimis sol la dânsul den sfatul boiarilor de Ardeal, arătând nevoia ce au despre Mihai Vodă. (NICOLAE COSTIN)

A da de nevoie (Reg.) = A ajunge într-o situație neplăcută, dificilă:

Totu-i bine și frumos până dai de nevoie.

A fi (sau a sta) în nevoie (Înv.) = A se afla în pericol:

Vulturul îi zise: Nu da, Țugulea viteazu, că mult bine ți-oi prinde când vei fi în nevoie și te vei gândi la mine. (POP.)

A fi de nevoie (sau a face cuiva nevoie) = A aduce cuiva neplăceri, a pricinui necazuri:

Jivinele cele mai voinice și mai grase erau cele mai de nevoie. (GALA GALACTION)

Pre ardeleni nu-i lăsa să se odihnească, ce pururea le făcea nevoie. (GR. URECHE)

La alți le-ai făcut pe voie. / Ție ți-ai făcut nevoie. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A fi la (mare) nevoie (Îvp.) = A fi într-o situație grea, la ananghie:

Dar eu bănuiam că, de câte ori e la mare nevoie, tot Cobadin o ajută. (CELLA SERGHI)

Erau cu toții la mare nevoie și nu mai știau ce să facă.

A fi mâncat de nevoi (sau de necazuri) = A suferi multe necazuri, lipsuri:

Mâncatu-s de nevoi, / Ca iarba de cele oi! (JARNÍK-BÎRSEANU)

– Ascultă-mă, draga tatii, și ia seama bine ce-ți spun, că-s om bătrân și mâncat de toate necazurile din lume. (LIVIU REBREANU)

A fi nevoie de cap (Reg.) = A fi în pericol de moarte:

Să nu te ducă păcatele să vânezi p-acolo, că este nevoie de cap. (P. ISPIRESCU)

A încăleca pe nevoie. v. încăleca.

A nu avea (nicio) nevoie (de cineva sau de ceva) (Înv.) = a) A nu avea nicio grijă. A nu-i păsa de cineva sau de ceva:

De netrebnice urmări să n-aibi nicio nevoie. (ANTON PANN)

b) (Reg.) A nu avea habar de nimic:

Cât despre ea, n-avea nicio nevoie și era mereu veselă.

A se da în nevoi (Înv.) = A avea de îndurat o nenorocire. A se nenoroci:

Bietul pădurar s-a dat iar în nevoi și simțea că nu mai poate îndura.

A se ține ca nevoia de om = A urmări permanent și insistent pe cineva, cauzându-i neplăceri. A se ține scai de cineva:

Copiii se țineau ca nevoia de om de musafirul venit.

A-și băga viața în nevoi sau a băga (pe cineva) la (mare sau grea) nevoie (Reg.) = (A intra sau) a băga pe cineva într-o mare încurcătură. (Reg.) (A intra sau) a băga pe cineva într-o situație foarte dificilă, primejdioasă:

Atunci Harap-Alb, ieșind plin de mâhnire, se duce în grajd la cal și, netezindu-l pe coamă și sărutându-l, zice: – Dragul meu tovarăș, la grea nevoie m-a băgat iar Spânul! (ION CREANGĂ)

A-și căuta de nevoie = A se îngriji de propriile sale interese și obligații, fără a se amesteca în lucruri care nu-l privesc și fără a incomoda pe alții:

Dacă auzeam așa, mă spălam binișor pe la gură și-mi căutam de nevoie... (ION CREANGĂ)

A-și face nevoile = (A defeca sau) a urina:

L-a ucis glonțul...când își făcea nevoile. (CEZAR PETRESCU)

Seara, santinelele din postul din apropierea grădinii săreau de multe ori gardul pentru a-și face nevoile. (FLORENTIN SMARANDACHE)

A-și prinde o (sau vreo) nevoie (sau nevoile cu ceva). v. **prinde**.

A-și vedea (sau a-și căuta) de nevoi = A-și face lucrul de fiecare zi. A fi preocupat de propriile sale interese:

– *Nu te pune în poară, măi omule, cu împăratul iadului; ci mai bine ia-ți bănișorii și caută-ți de nevoi.* (ION CREANGĂ)

Cu vai-nevoie = Cu greutate, cu greu; cu chiu, cu vai:

Cu vai-nevoie mă țineam de dânsul cât colea. (CALISTRAT HOGAȘ)

Mă trezește mama într-o dimineață din somn cu vai-nevoie, zicându-mi: – Scoală, duglișule [...] (ION CREANGĂ)

De nevoie = Fără voie, silit de împrejurări, neavând încotro:

Din atâtea sute de români nu am găsit pe nimeni și, de nevoie, am plecat singură. (SANDA BUDIȘ)

Ursul joacă de nevoie.

De voie, de nevoie = Vrând-nevrând, silit:

De voie, de nevoie trebui să se scoale. (ION CREANGĂ)

Slut, neslut, ai să fii a mea de voie, de nevoie. (VASILE ALECSANDRI)

De voie, de nevoie, trebui să se ducă acolo, căci ochii nu-i dase în geană de nu știu cât timp. (P. ISPIRESCU)

De (sau din) nevoia cuiva (sau a ceva) (Înv.) = Din cauza...:

Ajutor care întârzie câtva din nevoia iernii. (NICOLAE BĂLCESCU)

În nevoie (de ceva) = Lipsit (de ceva); în suferință, în necaz:

Pe Nadina o știe veșnic în nevoie de bani. (LIVIU REBREANU)

Creștinul nu-l mai vede pe aproapele său aflat în nevoie, ci se vede pe el însuși aflat în nevoie. (RODICA POP)

La (vreme de) nevoie = În împrejurări grele, la necaz, la nenorocire:

El... te va învăța... ce să faci la vreme de nevoie. (P. ISPIRESCU)

Păstrează-o, că ți-a prinde bine la nevoie. (ION CREANGĂ)

Prietenul la nevoie se cunoaște.

La ultimă nevoie (Rar) = În ultimă instanță:

Corneli scrie lui Șincai la 8 iunie, protestând că numai la ultima nevoie și strâns de amicii săi și-a prezentat cererea pentru cenzură. (NICOLAE IORGA)

Mă încolțesc nevoile. v. **încolți**.

Nevoie mare = (Formând superlative) Strașnic, grozav:

Se aveau bine nevoie mare, încă de pe când erau surori. (DAMIAN STĂNOIU)

Era o zână naltă, subțirică și drăgălașă, și frumoasă nevoie mare! (P. ISPIRESCU)

Fiul văduvei întrecuse pe toți boierii și împărații la boi [(pop.) trup, statură, înfățișare, fizionomie] și la stat. El era arătos nevoie mare. (IDEM)

Zor-nevoie = Numaidecât, cu orice preț:

Bătrânul... vrea zor-nevoie să mă ginerească. (I. L. CARAGIALE)

Azi ar trebui să mergem zor nevoie la conferința dumnealui. (IOANA PÂRVULESCU)

NEVOINȚĂ

A pune (sau, rar, **a face, a avea**) (**multă**) **nevoință** (sau **toată nevoința**) = A depune eforturi deosebite:

Precum un om casnic, vrând ca să samene grâu curat în holda lui, pune multă nevoință de-l cerne și-l curăță de neghină și de altele, așa și sfinții părinții noștri au pus multă nevoință de au cernut cu ciurul chibzuelii toată sfânta Scriptură [...] (ANTIM IVIREANUL)

A pune nevoință la... = A insista pe lângă cineva:

[...] poruncitu-se-au să facă cortu în carele să-și ducă rugămintele și rugă cătră plăcerea cea bună a Sfinției lui, iară în trupeasca socotință au zis celor care vor pune nevoință la sfințele bisearici [...] (REVISTA ISTORICĂ, vol. 7-8, 1921)

NEVRUT, -Ă

Vrute și nevrute = Vorbe goale; fleacuri, palavre:

Dar în noaptea cu pricina s-au spus vrute și nevrute. De la bancuri politice (cu tot riscul, astăzi pare de râs, atunci nu era deloc așa) și soldățești fără perdea la povestirile bătrânești, stafii, strigoi, oameni cu puteri nebănuite etc. (G. BĂLĂIȚĂ)

Dacă vedeam din drum ceva interesant, ce putea să fie punct de atracție turistică, ne îndreptam spre el, făceam fotografii, discutam vrute și nevrute, ca într-o vacanță. (MIRCEA BĂTRÂNUL)

NICI

Nici cât (e) negru sub unghie = Absolut nimic:

Oșlobanu, prost-prost, dar să nu-l atingă cineva cu cât e negru sub unghie, că-și azvârle țărână după cap, ca buhaiul. (ION CREANGĂ)

Țărani? Nu sunt. Proprietari nu, învățați nici cât negrul sub unghie, fabricanți – numai de palavre, meseriași nu, breaslă cinstită n-au, ce sunt dar? (MIHAI EMINESCU)

Nici de loc (sau înv., **de leac**) = Absolut de loc:

Mult e dușmanul jurat: / Te vede că plângi de foc, / Lui nu-i pasă nici de loc. (POP.)

Nici mă ninge, nici mă plouă = Se spune despre bărbații care se află sub ocrotirea unei femei:

Vasilache era fericit: între două nu mă plouă. Nici mă plouă, nici mă ninge, Dar cu una, totdeauna! Din nefericire pentru el, ploaia, de care se credea scăpat între cele două, pornea o dată cu soția sa. (VIRGIL BRĂDĂȚEANU)

Nici pas = De loc:

Voi priveghea nurorile... și nu le-oi lăsa nici pas a ieși din casă, în lipsa feciorilor mei. (ION CREANGĂ)

Nici tu..., nici tu... = Se spune pentru a accentua lipsa mai multor lucruri:

Habar n-aveți de nimic! Am o veste foarte tristă: nici tu, nici tu, nici tu nu sunteți altceva decât carne. Bucăți de carne. (LORENA LUPU)

La urma urmei, nimeni nu e vinovat, nici tu, nici el. (IRINA PETRE)

Nici una, nici două sau **nici una, nici alta** = Fără multă vorbă, îndată, imediat, numaidecât:

Și, nici una, nici două, haț! pe ied de gât, îi răteză capul pe loc și-l mănâncă așa de iute și cu atâta poftă, de-ți părea că nici pe-o măsă nu are ce pune. (ION CREANGĂ)

Fiul cel mic... se pomeni cu zâna că vine, și nici una nici alta, top! se prinse lângă dânsul în horă. (P. ISPIRESCU)

NICIODATĂ

A fost (odată) ca niciodată = Formulă folosită la începutul basmelor, pentru a arăta că acțiunea se petrece într-un timp foarte îndepărtat, nedeterminat:

A fost odată ca niciodată; că de n-ar fi nu s-ar mai povesti. (P. ISPIRESCU)

A fost odată ca-n povești, / A fost ca niciodată / Din rude mari împărătești, / O prea frumoasă fată. (MIHAI EMINESCU)

NICOVALĂ

A fi (sau **a se afla** etc.) **între ciocan** (sau **baros**) și **nicovală**. v. **ciocan**.

NIMENI

A fi ca nimeni de pe lume = A fi ciudat, cu comportări neobișnuite:

Fata părea a fi ca nimeni de pe lume.

A nu fi cununoscut cu nimeni (sau **cu cineva**). v. **cununoscut**.

NIMERI

A (o) nimeri (ca țiganul) miercurea (sau **vinerea**) **la stână** = A ajunge undeva într-un moment nepotrivit:

Numai în zilele de miercuri și vineri nu se da niciodată brânză de la stână, pentru că fiind zile de sec, se credea că aceasta ar împușina fructul oilor. De unde a rămas până astăzi zicala în popor că „nimeriți ca țiganul miercurea la stână” (când nimeriți rău undeva). (<http://tidy.3x.ro/>)

A (o) nimeri ca Irimia (sau **ca Ivan, ca Stan**) **cu oiștea-n gard** sau **a (o) nimeri ca țiganul la împărat**, **a (o) nimeri ca nuca în perete** = a) A proceda exact cum trebuie.

b) A-și face o socoteală greșită, nepotrivită:

Și, dacă-l dau ăștia afară, c-a nimerit-o cu oiștea-n gard, pagubă-n ciuperce, s-a mai întâmpat! (ALEXANDRA STĂNESCU)

Cearta fără păruială, ca nunta fără lăutari. Se lovi ca nuca în perete și vorba ta, iacă, răspunseră ei. Dară noi nu ne certăm, ci numai ne sfădim. (P. ISPIRESCU)

A nimeri bine (sau **nimeri rău**) = A acționa corect (sau incorect):

Bob nimeri bine momentul. Pe la sfârșitul lui iulie începu și la Viena și la Pesta arestarea „iacobinilor”. (D. PRODAN)

Așa se face că se căsători la nimereală, drept pentru care nu nimeri rău deloc, deși nici nu-i trecuse prin cap să parvină pe spinarea lui socru-său [...] (RADU ALDULESCU)

Dar feciorul era neastâmpărat de dorul frate-său și al soră-sei, și deci trebui să plece. Și

se duse și nimeri nici mai bine, nici mai rău de cum o nimerise frate-său cel mai mare. (BASME POPULARE)

A o nimeri (bine) (Fam.) = A spune lucrurilor pe nume. (Fam.) A ghici:

Am aflat... se știe... toată lumea vorbește numai de asta și pot să vă spun că ați nimerit-o bine cu domnul profesor... (MANUSCRIPTUM, vol. 11, 1980)

N-ai nimerit-o, aude înapoia sa glasul băiețelului și întoarce spre el o față răvășită. (FLORIN LOGREȘTEANU)

Poate mărgăritar! – Chiar ai nimerit. (VASILE DRĂGHICI)

A o nimeri ori a o nimeri bine sau rău (Fam.) = A proceda (așa cum trebuie sau) cum nu trebuie:

Dar în gândul meu: Știi c-am nimerit-o? bine că nu-s acasă; și, de n-ar veni degrabă, și mai bine-ar fi!... (ION CREANGĂ)

A-l nimeri pe cineva = A-i face cuiva pe plac. A satisface hatârul cuiva:

– Așă-i că ne-ai nimerit? – Bine v-am găsit sănătoși, măi băieți, răspunse moș Vasile. (ION CREANGĂ)

M-ai nimerit; nu mă așteptam la o asemenea surpriză.

NIMIC

A nu avea nimic a face = A nu avea nicio legătură cu ceva:

De aceea își făcea de fiecare dată când primea o misiune propriul său plan, uneori paralel, adică nu avea nimic de a face cu indicațiile pe care i le dădea șeful [...] (EUGEN URICARU)

Mai mult, Mihai era deplin convins că Victor Ursu n-avea nimic de a face cu incendiul. Așa că se întoarce spre ușă și ieși [...] (EUGEN PATRICHE)

NINGE

(Parcă) îi tot ninge și (ii) plouă sau **(parcă) îi plouă și (ii) ninge** = Se zice despre cineva care e mereu supărat, posomorât:

Ce naiba, parcă tot îți ninge și-ți plouă!... se minună prietinel de mutra-i posomorâtă. (CEZAR PETRESCU)

Da ce stai, bre omule, așa scârbit, de pare că... îți ninge și-ți plouă. (ȘEZĂTOAREA, III)

Nu-l vedeți cât e de întunecat, de parcă-i plouă și ninge mereu? (ION AGÎRBICEANU)

A-i ninge în barbă (sau **pe cap**) = A încărungi:

Acolo stă la masa lungă, albă, / Bătrânul zeu cu barba de ninsoare. (MIHAI EMINESCU)

E nins în luna lui mai = Se spune despre o persoană care a încărungi devreme:

Românul iubește imaginile poetice, de pildă: Un om bun, e bun ca sânul mamei, sau e bun de pus pe rană; un voinic e Păunaș de codru; un tânăr cu părul alb e nins în luna lui mai; femeia frumoasă e ruptă din soare... etc. (VASILE ALECSANDRI)

Nici îl ninge, nici îl plouă (Fam.) = Nu are nicio grijă:

Dar acum, unuia care a ajuns într-o funcție anume, nu-i mai plouă, nu-i mai ninge, indiferent cum muncește [...] (ION LĂNCRĂNAN)

Ningă-plouă = În orice împrejurare. Orice s-ar întâmpla:

Pe-asta putea să plouă, să ningă, s-o trăsnească, rezista la orice, cârâia la fel, imperturbabilă. (IOAN GROȘAN)

Pe când ninge pe miriște (sau **de când ninge în căruță**) (Pop.) = Demult:

Aceasta era pe când ninge pe miriște și se prindea pește pe brazdă. A fost odată un om păcălici, Păcală, ce-l fugăreau oamenii din casele lor afară. (ANGELA ȘERDEAN)

NISIP

A clădi (sau **a face, a funda**) **(ceva) pe nisip** = A întreprinde o acțiune fără a avea o bază care să o susțină, fără sorți de izbândă:

[...] *dar cine mai ținea minte aceste vorbe într-un loc unde totul se clădea pe nisip,*

mic și în grabă, fără măreția altor lăcașuri. (EUGEN BARBU)

A pune (cuiva) nisip în ochi = A face pe cineva să vadă lucrurile altfel de cum sunt. A înșela pe cineva:

Judecătoarea a început să nu mai aibă încredere în ea, de parcă cineva i-ar fi pus nisip în ochi.

Ca nisipul (mării) = În număr foarte mare:

Mulți ca frunzele de brad, / Ca nisipul de pe vad. (VASILE ALECSANDRI)

NIZNAI

A face pe niznai (sau **pe niznaiul**) = A se preface că nu este la curent cu evenimentul petrecut. A pretinde că nu știe nimic despre ceva:

– *Încă te faci niznai? Ei, Ivane, Ivane! Numai răbdarea și bunătatea lui Dumnezeu cea fără de margini poate să precovârșască fărădelegile și îndărătnicia ta.* (ION CREANGĂ)

Nu are niciun rost să faci pe niznaiul. (ZAHARIA STANCU)

NOD

A căuta (sau **a găsi**) **(cuiva) nod** (sau, rar, **noduri**) **în papură** = (A căuta sau) a găsi cu orice preț greșeli, cusururi, acolo unde ele nu sunt. (A căuta sau) a găsi cuiva motiv de învinuire pe nedrept:

[...] *în fine publicul se indignează, văzând pe setoșii de vorbă căutând nod în papură pentru a pierde timpul pe nimicuri; se pierde timpul cu capriții parlamentare, cu debateri seci, cari nu valorează nici jumătate cât diurna.* (MIHAI EMINESCU)

A căuta nod în mămligă. v. mămligă.

A da în noduri (D. cereale) = A crește:

Grâul a dat în spic, iar orzul și ovăzut dau în noduri. (BULETINUL, 1929)

A înghiți (cu sau la) noduri sau **a înghiți nodul** = A suporta un necaz, cu amărăciune, o umilință, fără a spune nimic. A înghiți cu mare greutate din cauza unei neplăceri, supărări etc.:

Crezând-o dar eu aceasta, că e cum am auzit, / O și luai de nevestă, la altele n-am gândit. / Și după nuntă în grabă am înghițit acel nod, / N-am vrut pentru așa treabă să fim de răs la norod. (ANTON PANN)

Împăratul tăcea la toate aceste, îi asculta cu dezgust și numai înghițea noduri. (ION CREANGĂ)

A înghiți noduri = A îndura ceva în tăcere:

Voia tânărul să nu fie seama și totuși stătuse pe ghimpi la masă și înghițise cu noduri, căci Miron Iuga fusese și mai ursuz, nu i-a adresat nicio privire și s-a hărțuit toată vremea cu fiul său pe fel de fel de mărunțișuri. (LIVIU REBREANU)

Nevasta, nemaiavăd încotro, tăcea și înghițea noduri. Toate ca toate, dar carul său era de haimana. (ION CREANGĂ)

A lega paraua cu zece noduri = A fi foarte zgârcit:

Pe lângă acestea mai avea strânse și părăluțe albe pentru zile negre; căci lega paraua cu zece noduri și tremura după ban. (ION CREANGĂ)

Dar noi, popor de țărani, nu le putem toate acestea decât cu-ncetul, și unde franțuzul e cu dare de mână noi trebuie să legăm paraua cu trei noduri, pentru că ceea ce un popor agricol nu are niciodată sunt banii. (MIHAI EMINESCU)

Lumea vorbește că Abdul-Hamid e mână spartă și-i place oca mare, dar lumea n-are cuvânt; din contra, s-ar putea spune că leagă paraua cu șapte noduri și are obiceiuri foarte simple. (IDEM)

A lega pe cineva nod = A lega pe cineva foarte strâns:

Pe hoț l-au legat nod și acum nu mai făcea nimic rău.

A merge sau a se duce, a aluneca (pe gât) cu noduri (D. mâncare sau băutură) = A aluneca foarte greu pe gât din cauza unei neplăceri, emoții etc.:

El și cavalerii lui își țineau prea temutele paloșe aproape, la picioarele scaunelor

ceea ce îi făcea pe păgâni să înghiță cam cu noduri. (VASILE LUPAȘC)

Odată mă roșii ca focul, și dintr-o sorbitură înghiții tot salepul [băutură preparată de orientali din salep, miere și apă]. Ne-a mai dat încă câte unul. L-am băut cu noduri, că n-am mai îndrăznit să-mi ridic ochii din ceașcă. (BARBU DELAVRANCEA)

A se urca un nod în gât = a) A se sufoca:

Le contemplam cuprins de o tristețe sfâșietoare ce urca năvalnic ca un nod în gât, amenințând să mă înece. (NICOLAE CORBEANU)

b) A fi cuprins de neliniște. A fi emoționat:

[...] mi se urcă parcă un nod în gât și-mi vine să plâng. Și asta mă face nervoasă, chiar rea. (MARIA BANUȘ)

A tăia nodul gordian = A recurge la un mijloc extrem în rezolvarea unei situații, careia nu i se poate găsi altă soluție:

Art. 7 e fără contestare sabia lui Alexandru împărat, care taie nodul gordian fără a încerca de a-l descâlci, și consecuent, demn ar fi fost din partea fracției <ca>, în loc de a motiva o declarație de revizuire în genere, de a nu face deloc o asemenea declarație și de a se asocia fără rezervă cu opinia d-lui Docan. (MIHAI EMINESCU)

Piticu le sfidează și încearcă să inducă în eroare justiția, aparatul de stat condus de elemente corupte e incapabil de decizia necesară și rolul de a tăia nodul gordian revine forțelor de stânga. (AL. IVASIUC)

A trăi cu noduri fripte (Reg.) = A nu avea ce mânca. (Reg.; pex.) A muri de foame:

[țiganul] trăia tot cu noduri fripte învăluite cu răbdări prăjite. (POP.)

A-i sta nod sau ghem (în capul pieptului) = A se scârbi de o mâncare, de oameni etc.:

Își aminti strigătele disperate ale mercenarilor și simți un nod în capul pieptului. (COSTI GURGU)

NOIMĂ

A avea noimă = A avea un înțeles; a însemna ceva:

Împăratul chemă pe grădinar să-i spuie ce noimă să aibă florile ce trimisese fetelor sale. (P. ISPIRESCU)

Trecătorii se mirau, însă negustorii locului știau că apariția bătrânei cu geamantan nu era nici singulară, nici întâmplătoare, că totul avea o noimă, un sens, pe care însă numai bătrâna avea de unde să-l cunoască [...] (FLAVIUS ARDELEAN)

A găsi noima (Rar) = A găsi soluția la o problemă. (Rar) A-i veni cuiva de hac:

– Care va să zică, petecul ăsta de mătase se poate cumpăra numai cu mine, zise împăratul, care înțelesese el noima acestei cumpene, ca un împărat ce era el acolo. (P. ISPIRESCU)

[...] rostul oricărei contextualizări e de a găsi noima „ambiguităților” ce nu pot fi înlăturate spontan, din mers, de la nivelul lecturii textuale. (GEORGE MUNTEANU)

A nu avea (nicio) noimă = A nu avea niciun înțeles, a fi absurd. A nu avea nicio explicație:

[...] condamnă muzica clasică, care n-ar avea nicio noimă. (C. NEGRUZZI)

[...] dar era același lucru, căci existența nu mai avea noimă fără ființa aceea delicată de lângă dânsul. (MIHAIL SADOVEANU)

NOJI

A nu noji două într-un tei (Olt.) = A nu reuși să agonisească nimic:

Toată vara, ei n-au nojit două într-un tei și se gândeau să se împrumute de la vecini.

NOR

A bate cu fruntea în nori. v. **bate.**

A fi sau a trăi (cu capul) în nori = a) A trăi izolat de realitatea înconjurătoare, într-o lume fantezistă:

Nimic n-ar părea mai natural decât ca oamenii să ia lucrurile așa cum sunt și să nu caute în nouri ceea ce-i dinaintea nasului lor. (MIHAI EMINESCU)

b) A fi distrat:

[...] și pentru că băiatul îi semăna numai ei, de parcă l-ar fi conceput singură, era sentimental, melancolic, puțin cu capul în nori, un artist în felul lui. (CONSTANTIN STOICIU)

Parcă ar fi căzut din nor = Se spune despre o persoană străină de cele ce se petrec în jurul ei:

Ea arăta de parcă ar fi căzut din nori. (LEON NEGRUZZI)

[...] nu-l auzi și nici nu-l privi și plecă spre camera de unde venise, nepăsătoare, ca și cum ar fi căzut din nori pe o plajă pustie [...] (D. R. POPESCU)

NOROC

A avea noroc (sau **norocul**) **că ...** = A avea șansa să ...:

La Cameră și la Senat n-a avut norocul să asiste decât la ședințe obișnuite și plicticoase, fără vreun discurs important, dar lui i-a plăcut și așa [...] (LIVIU REBREANU)

A avut norocul să cunoască o persoană cu totul deosebită.

A avea noroc (sau **norocul**) **că ...** sau **noroc (de la Dumnezeu sau din cer până în pământ) că...** sau **norocul... că...** = Din fericire ..., bine că...:

Noroc de la Dumnezeu că era o fată robace și răbdătoare. (ION CREANGĂ)

Noroc că președintele republicei, d-l I. Grévy, și ministerul actual, condus de un om moderat și înțelept ca d. Waddington, ținând seamă și de manifestația unanimă a guvernelor și a presei străine, au priceput imensul ridicol a unei asemenea acuzațiuni [...] (MIHAI EMINESCU)

A avea noroc de (sau **la**) **cineva** (sau **de ceva**) = A avea avantajul de a da peste cineva (sau ceva) folositor; a putea profita sau a se bucura de cineva (sau ceva), a se putea sluji de cineva (sau de ceva):

Tot drumul avură noroc de vreme bună. (MIHAIL SADOVEANU)

Au avut noroc de un vânt bun de la coastă. (JEAN BART)

Ai avut mare noroc de mine. (ION CREANGĂ)

A avea noroc la... = A avea succes la..., a reuși la...:

– *Ați avut noroc la vânătoare?* (BARBU DELAVRANCEA)

Când mai naște, îl vindea unei femei care avea noroc la copii. Mama îl dădea pe fereastră și zicea: «Să fie al tău, că mie nu-mi trebe». (ION GHINOIU)

A avea noroc porcesc (sau **orb, chior, cu carul**) sau **a-i curge (cuiva) norocul gârlă** = A obține întotdeauna succese foarte mari în acțiunile riscante întreprinse:

Uneori aveam noroc porcesc. Apărea un amic uitat, cu chef de dat. Altă dată, Dan Goanță m-a luat la masă. (FLORIN IARU)

Uneori, oameni fără pic de inspirație scriitoricească aveau un noroc chior, în timp ce Igor... Ei bine, acest om era lipsit de noroc. (DAN DOBOȘ)

Din ziua în care s-a tocmît Chirică la Ipate, norocul îi curgea gârlă. (ION CREANGĂ)

A avea noroc sau **a fi cu noroc** = A avea succes în acțiunile întreprinse, datorită unor împrejurări favorabile neașteptate:

N-avea noroc la vânat. (P. ISPIRESCU)

Se vede că tot mai ai oleacă de noroc, de-ai nimerit tocmai la mine. (ION CREANGĂ)

Intrase acasă cu torba plină, căci avusese noroc în ziua aceea. (C. NEGRUZZI)

A da noroc = a) A da mâna cu cineva. (Pex.) A saluta:

Au dat noroc și au început să discute verzi și uscate.

b) A ciocni paharul de băutură cu cineva:

Așadar mâine-n sus și noroc să dea Dumnezeu, ca să poată bea actualul ministru de interne aldămașul acestei răscumpărări. Se știe că nu-i displace acest soi de ocupație, mai ales când e în folosul „națiunii”. (MIHAI EMINESCU)

A fi plin de noroc ca broasca de păr sau (înv.) **a-i sta norocul tot împotrivă** = A nu reuși în acțiunile întreprinse. A fi ghinionist:

[...] *femeile bisericose din sat îi băgase mamei o mulțime de bazaconii în cap, care de care mai ciudate: ba că am să petrec între oameni mari, ba că-s plin de noroc, ca broasca de păr, ba că am un glas de înger, și multe alte minunății [...]* (ION CREANGĂ)

A-i cânta (cuiva) de noroc (D. păsări) = A-i prevesti cuiva succesul în acțiunile întreprinse:

Pasăre galbenă-n cioc, / Rău mi-ai cântat de noroc, / De ți-ar pica ciocul tău / Precum mi-ai cântat de rău! (VASILE ALECSANDRI)

A-i mânca norocul (cuiva) = A fi vinovat de nereușita acțiunii întreprinse de cineva; a nenoroci pe cineva:

Căprarului nu-i place trăncăneala tovarășului, își aduce aminte de ce i-a făcut Haramu și i se pare că tare-i prost de cară în spinare pe cel ce i-a mâncat norocul. (LIVIU REBREANU)

Prefăcătorie a fost dulceța, precum prefăcătorie a fost până și îmbrățișarea lui cea dintâi, în culcușul ei de pe cuptor, până ce a lăsat-o însărcinată... până ce i-a mâncat norocul și toată viața... Acuma degeaba s-ar mai căi. (IDEM)

Ridică-te neguriță, / De pe casa badiului, / Să i-o văz, mânca-o-ar focul / Cum mi-a mâncat el norocul. (JARNÍK-BÎRSEANU)

A-i surăde cuiva norocul = A-i merge bine cuiva în viață:

Făgădui surorii sale că o va lua cu dânsa să o mai scoată prin lume, căci nu se știe de unde sare norocul omului și mai ales al unei fete. (LIVIU REBREANU)

După căsătorie i-a surâs norocul și au trăit fericiți până la sfârșitul vieții.

A-și face de noroc = A face descântece, vrăji etc. (pentru a-și ghici soarta sau) pentru a-și asigura succesul în acțiunile întreprinse:

Țiganca i-a făcut de noroc fetei, căci nu se mai mărita și se temea să nu rămână fată bătrână.

A-și încerca (sau **a-și ispitii**) **norocul** = A vedea dacă este norocos:

Dă-mi voie ca să mă duc și eu pe urma fraților mei; nu de altă, dar ca să-mi încerc norocul. (ION CREANGĂ)

Ei, Cătălin, acu-i acu / Ca să-ți încerci norocul. (MIHAI EMINESCU)

A rămas deci hotărât că ne vom încerca norocul când va veni primăvara și va înverzi pădurea. (ION IOANID)

Cum (sau **ce**) **a** (sau **o**) **da târgul și norocul** (Reg.) = A face ceva la întâmplare, indiferent de rezultat:

– Apoi dă, tată, cum a dat târgul și norocul; am de trecut prin multe locuri și nu vreau să mă ia oamenii la ochi. (ION CREANGĂ)

La cât mi (ți-, i- etc.) -a sta norocul = În ce măsură este cineva favorizat de soartă:

Nu știu zău la cât mi-a sta norocul. (ION CREANGĂ)

La (sau **într-un**) **noroc** = La întâmplare, fără a fi sigur de rezultat:

Socotind că a venit vremea... o ceru de soție într-un noroc. (NICOLAE GANE)

Apucă și el într-un noroc spre răsărit. (P. ISPIRESCU)

Noroc că... = Din fericire s-a întâmplat că..., bine că...:

Noroc că tocmai atunci sosise pustnicul. (P. ISPIRESCU)

Noroc din cer până-n pământ, că nu m-a prins... haraminul [om rău, lipsit de milă] de Trăsnea, căci avea mare ciudă pe mine. (ION CREANGĂ)

Noroc! = Formulă de salut sau de urare:

– Noroc, noroc, cucoane! îi strigă Cârciumarul Busuioc, din prag, văzându-l trecând. (LIVIU REBREANU)

Unde-i norocul să... = Ce bine ar fi să...:

– Unde-i norocul să pot trece și eu în țară! suspină Titu cu mândrie. – Lasă, că asemenea noroace nu întârzie. (LIVIU REBREANU)

Incendiul s-a întins grozav în urma noastră. Parc-aș vrea acum să se stingă cât mai curând „de la sine”. Dar unde-i norocul ăsta... cu atâta apă dedesubt și uscăciune deasupra! (G. TOPÂRCEANU)

NOROCIRE

Din norocire = Din fericire:

Din norocire, tatăl meu dormea [...], încât n-a auzit. (MIHAI EMINESCU)

NOROI

A împrășca (pe cineva) cu noroi sau **a zvârli** (sau **a izbi, a stropi**) **cu noroi (în cineva)** = A calomnia pe cineva:

[...] astăzi au ajuns la cele mai înalte demnități ale țării, și-au creat stări colosale și stropesc cu noroi pe cei care nu i-au imitat!... (NICOLAE FILIMON)

Doresc să arăt că un om care este sprijinit, criticat chiar, dar într-un mod obiectiv, are alt elan în a-și îndeplini idealurile decât unul care este permanent împrășcat cu noroi înveninat. (ION HADÂRCĂ)

Cum ar fi dacă n-am mai împrășca, mult prea des și nemeritat, cu noroi. Dacă nu am mai culpabiliza la modul general și cu o frecvență mult prea mare [...] (ELENA DICAN)

Cu siguranță, l-ar fi împrășcat cu noroi și i-ar fi aruncat în față acuzații [...] (CAMELIA CAVADIA)

A se înfunda în noroi (sau **în mocirlă**). v. **înfunda**.

A târî (pe cineva) în noroi. v. **târî**.

NOSTRU, NOASTRĂ

Ai noștri (Înv.) = **a**) Partizani politici:

Trăiască ai noștri, d-le Iancule! (I. L. CARAGIALE)

Trăiască ai noștri ... Trăiască marele nostru conducător și învâțător, tovarășul Stalin! (PAUL GOMA)

b) Persoane care împărtășesc aceleași idei sau principii:

Iar dacă aveai bărbăția de a le spune să nu se însoțească cu mișeiii tuturor popoarelor din regatul ungar, căci asemenea patrioți îi fac tuturor urgisiți, deschise îți erau temnițele cum mi-a fost mie cea de la Vaș și cum în urmă le-a fost altora dintre ai noștri cea din Seghedin. (IOAN SLAVICI)

NOTĂ

A face notă discordantă = A avea o atitudine care nu se potrivește într-un caz dat. A avea o părere sau o atitudine diferită față de a altora:

Nici România nu face notă discordantă în această privință și tendință, ci, dimpotrivă, deține unele recorduri absolut triste. (IOAN TEȘU)

Astfel partidul conservator a înțeles a nu face din cestia izraelită cestiune de partid, iar nu intrând în comisiuni neconstituționale și venind a mai adăoga o notă discordantă la haosul de opinii ce purtarea fără demnitate [...]. (MIHAI EMINESCU)

A fi în notă = A se potrivi unei situații:

Ceea ce spui nu e deloc în notă cu ce s-a întâmplat zilele trecute.

A forța (sau **a exagera**) **nota** = A trece dincolo de limitele obișnuite în atitudini, comportări etc.:

De astă dată Emanuel socotea că-i bine să facă pe ofensatul, pentru a-i tatona dispoziția, să vadă dacă poate forța nota. (RADU ALDULESCU)

A lua notă (de ceva) = A afla ceva. A reține ceva. A ține seamă de ceva:

Bârzotescu, parcă nici n-ar fi luat notă de existența ei, ieși plecându-se adânc, să nu se lovească cu capul de pragul de sus. (LIVIU REBREANU)

Acuma înțeleg fierberea sătenilor! făcu jandarmul luminat. Acuma știu de unde pornește afișarea... Foarte bine. Am luat notă. Dar aici sunt în exercițiul funcțiunii și te poftesc să părăsești odaia imediat! (IDEM)

A lua note = A face însemnări:

De vei avea vreme, ia note tot despre acea epocă. (ION GHICA)

A lua o notă bună (sau **rea**). v. **lua**.

NOTORIEȚATE

A fi (sau **a deveni, a ajunge** etc.) **de notorietate publică** = A fi sau a deveni, a ajunge etc. cunoscut de toată lumea:

Credem de prisos a ne mai întinde în această privință; ne referim chiar la textul menționatului raport, constatând în treacăt că este de notorietate publică și netăgăduit că de la legea din 1851 a început în adevăr să progreseze agricultura, prășila vitelor, starea săteanului, arendașului, a proprietarului. (MIHAI EMINESCU)

După discuția purtată cu Dorin Ursărescu, îmi sun câțiva buni prieteni să le spun și lor ceea ce devenea de acum încolo de notorietate publică. (LIVIU BRĂTESCU)

NOU, NOUĂ

A se uita ca vițelul la poartă nouă. v. **vițel**.

Ce mai (e) nou? = Ce s-a mai întâmplat în ultima vreme?:

– Ce mai e nou? – Apăi... tot alea și iar alea: noroi, ploaie, – mizerie goală. (DUILIU ZAMFIRESCU)

Lasă lele Ioană, nu mi-e foame, am mâncat mai devreme și nici frig nu-mi este. Stai dumneata mai bine aici lângă mine și spune-mi ce mai este nou. (LIA MUREȘAN)

Lume nouă! = Exclamație cu care întâmpinăm pe oaspeții rari:

O! Lume nouă! Bine ați venit! Nu ne-am văzut de ceva vreme!

NOUĂ

(Peste) nouă țări și nouă mări sau **(peste) nouă mări și nouă țări, peste nouă țări și mări, peste nouă mări, peste nouă țări** = Foarte departe:

Dar de ce nu trece măcar să-i spuie lui că uite așa și așa, că doar nu e peste nouă mări și nouă țări? Ori poate n-o fi dânsul tatăl copilului? (LIVIU REBREANU)

Și merg ei și merg cale lungă să le-ajungă, trecând peste nouă mări, peste nouă țări. (ION CREANGĂ)

Vestea frumuseții tale a trecut peste nouă mări și nouă țări. (VASILE ALECSANDRI)

Om ca badea nu se vede... / Poți să cauți nouă mări, / Nouă mări și nouă țări! (JARNÍK-BÎRSEANU)

A avea nouă băieri la (gura de la) pungă. v. baieră.

A avea nouă suflute (sau vieți) = A fi foarte rezistent; a fi foarte viteaz:

Luându-mă între ei trei pe sus, ca pe o pană, și întorcându-se spre cei trei securiști ce ne veghease, își ridică pălăria și le spuse în treacăt: Ai noștri ca brazi, românii în veci nu pier, până și bunicele au nouă vieți în pieptul de aramă. (IOAN MUNTEANU)

Ducă-se, du-te etc., (sau te duci etc.) opt cu-a brânzei sau opt și cu a brânzei nouă. v. brânză.

A merge pe nouă (sau două) cărări = A fi foarte beat:

Am ajuns acasă pe două cărări de la gălețile de vin și Jack&Coke consumate. (CODIN MATICIUC)

Când venea vremea să ajungă acasă, ei mergeau pe nouă cărări de la cârciumă.

NOUĂLEA, NOUA

A fi în al nouălea (sau în al nouăsprezecelea) cer = A fi foarte fericit; în culmea fericirii, a măririi, a prețuirii:

L-am ridicat în fantasia mea până la al nouăsprezecelea cer! (VASILE ALECSANDRI)

În această nouă condițiune, spiritul său se suptiază ca firul de borangic, imaginația lui se înalță până la al nouălea cer, devine filosof peripatetic [...]. (NICOLAE FILIMON)

Eram în al nouălea cer. Aplauzele ce răsunau îi asigurau catedra asta pentru cel puțin un an școlar înainte. (ION D. SÎRBU)

Pe planul al nouălea = Se spune despre ceva neimportant, lăsat la o parte:

Ea a fost nevoită să le lase toate pe planul al nouălea.

NU

A nu zice nu = A nu nega. A accepta:

Cred că nici „Camera de relaxare” nu se va juca, deși Paleologu o propune în repertoriu Teatrului Nottara. Lovinescu, scorpia intelectuală, nu zice da, nu zice nu. (MARIA BANUȘ)

A spune că nu = A nega:

Mă, dacă eu îți spun că nu, și tu nu crezi, atunci taci din gură și nu-mi mai spune nimic. (MARIN PREDA)

A-l lua pe „nu” în brațe. v. lua.

Ba bine (că nu)!. v. ba.

De (sau dacă) nu = În caz contrar...:

De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini. (MIHAI EMINESCU)

Nu poți construi o casă dacă nu respecți întocmai legile geometriei, dacă nu ții cont de rezistența materialelor [...] (IRINA PETREA)

Nu altceva (sau nu alta) = Se spune pentru a confirma cele spuse anterior:

S-o bați până la sânge, nu altceva... s-o bați cu biciul, nu altceva! Asta e pedeapsa ei... (GIB I. MIHĂESCU)

Era frumoasă, băi frate, de dădeai în bâlbâială, nu alta! (DAN LUNGU)

Nu și nu = Formulă care exprimă împotrivirea, refuzul categoric al cuiva de a-și schimba punctul de vedere. Exprimă inutilitatea unui efort:

Oricât l-ai fi rugat să vină, el nu și nu...

NUCĂ

A se lovi (sau a se potrivi, a se nimeri) ca nuca-n perete (sau, rar, în gard) (Pfm.) = A nu se potrivi deloc:

[...] dar, dacă se-ntâmplă să cază cartea în mâna vreunui mecanic de drum-de-

fier, apoi acela are să se amuzeze foarte mult cu balivernele documentare ale naturalistului: trei din patru părți sunt potrivite ca nuca-n perete. (I. L. CARAGIALE)

Adevărul este că mai totdeauna localizarea se potrivește ca nuca-n perete; (IDEM)

Apoi o ia la papuc și hai, hai! hai, hai! ajunge în sat, la frate-său, și pe loc cârpește o minciună, care se potrivea ca nuca în părete. (ION CREANGĂ)

Păi, atunci, dacă aici cuvântul de tovarăș se nimerește ca nuca-n perete, cum o să audă, domnu părinte, cuvântul „Preacuvioase?” (TUDOR MANTA)

Când o face plopul nuci (sau pere) și răchita mere dulci (sau micșunele) (Pop.) = Niciodată:

Când a crește grâu în casă / Și-a păli cu floarea-n casă, / Și-a păli cu spicu-n masă, / Când a face plopul nuci / Și răchita mere dulci – / Tocma-atunci și nici atunci / Vom fi noi nemților slugi. (TUDOR COLAC)

NUIA

A da nuiete = A pedepsi prin bătaia cu bățul:

Să-i dați douăzeci și cinci de nuiete. (I. POP-RETEGANUL)

Li se trăgea câteva nuiete la tălpi, ca să le vie mintea la cap. (ION GHICA)

NUL, -Ă

A declara nul = A anula:

În cazul în care constată că actul respectiv a fost adoptat incorect sau că nu se bazează pe dispozițiile din Tratat, Curtea îl poate declara nul și neavenit. (<http://ro.bab.la/>)

A fi nul la... = A nu ști nimic (într-un domeniu oarecare):

Eram nul la matematici. (GALA GALACTION)

Bagajul lui de engleză era nul. În perioada din timpul pregătirii și elaborării actelor de emigrare l-am învățat câteva cuvinte în limba franceză crezând că ne vom stabili pe meleaguri francofone. (ADRIAN FLOREA)

Nul și neavenit. v. **neavenit.**

NULĂ

A face nulă = A reduce la zero, a anula; (fam.) a face praf:

Vameși de aceia care fac nulă pe cei de la “Vămile Văzduhului.” (FILOCALIA)

NUMAI

Fără numai = Decât:

N-au fără numai un mijloc a-și păstra naționalitatea lor, și acesta e federația, iar nu supremația. (ION GHICA)

Nu numai = Mai mult decât...; afară de..., pe lângă:

Îi era drag pământul nu numai pentru câștigul ce-l produce. (LIVIU REBREANU)

Fuge lumea de dansul de-și scoate ochii; și nu numai atâta, dar chiar când se uită la cineva, fie om sau orice dihanie a fi, pe loc rămâne moartă. (ION CREANGĂ)

Numai așa = De formă, fără rost, degeaba:

Nu-l ducem noi la spânzurătoare numai așa de flori de cuc. (ION CREANGĂ)

Numai cât sau **numai ce** = Abia, doar:

Numai ce-l privesc odată în ochi... și-ți spun: «alb ori negru». (M. DAVIDOGLU)

Și numai cât a gândit Făt-Frumos, și îndată au și fost de față părinții împărătesei lui. (ION CREANGĂ)

Numai ce (iacă) sau **numai (ce) iaca** = Iată, deodată:

Aștepta, aștepta... și numai ce-o vede că vine, pășind încet prin iarba înrourată. (I. MIRONESCU)

Și cum sta ea în preajma fântânei, numai ce iaca pe slujnica știută. (ION CREANGĂ)

Moș Nichifor deciocăla-se [(reg.) a desface în părțile componente; a demonta] căruța și-o ungea; când numai iaca se trezește la spatele lui cu jupân Ștrul. (IDEM)

Numai de sau **numai dacă** = Doar dacă, cu condiția ca...:

Lucrurile se fac numai dacă le știm face.
(IOAN SLAVICI)

NUMĂR

A nu (mai) avea număr = A fi peste măsură de numeros:

Apoi preoții, cântareții și faclele nu mai aveau număr. (NICOLAE BĂLCESCU)

Cu (sau în) număr = Numărat, cu socoteală, cât trebuie:

Aduse toate mațele și le dete iarăși în număr. (P. ISPIRESCU)

Fără (de) număr = Nenumărat, fără margini, nelimitat:

Întreaga faună fără număr, fiica mîlului primordial, se frămînta. (MIHAIL SADOVEANU)

Ei trec ca vijelia cu aripi fără număr. (MIHAIL EMINESCU)

Se zărea atunce pe umeda câmpie... delfini fără număr. (VASILE ALECSANDRI)

La număr sau în număr de... = În total:

Sfetnicii, nouă la număr, povesteau, și fiecare înșira câte-o legendă, câte-un basm ori o-ntâmplare. (G. COȘBUC)

Adunându-se boierii, 47 la număr, Lăpușneanul se puse în capul mesii. (C. NEGRUZZI)

Pușini erau la număr ostașii României. (GR. ALEXANDRESCU)

NUMĂRA

(A fi) slab sau (irn.) **gras de-i numeri coastele** = A fi foarte slab:

Eu îl văd pe-acela: slab, de-i numeri coastele... Parcă ce, dacă ia și el câteodată o oaie, ori un miel? (MIHAIL SADOVEANU)

A (putea) număra (ceva) pe degete (sau **pe o mână**) = Se spune pentru a arăta că e vorba de un număr foarte mic de obiecte sau de ființe:

De subt pălăria soioasă i se zbârlea părul lung, amestecându-se cu barba lăptoasă cafenie, în care firele argintii se puteau număra pe degete. (LIVIU REBREANU)

Afară de acestea, mai este încă o categorie foarte mică, pierdută în grămada celorlalte trei, dar pe care, pentru interesul obiectivității cercetării de față, nu trebuie s-o dăm uitării – categoria pieselor originale, cari sunt așa de puține că le-am putea număra pe degete. (I. L. CARAGIALE)

În teatrul românesc numeri pe degete actrițele care în afară de frumusețe să aibă și feminitate. (ION DICHISEANU)

A număra (cuiva) îmbucăturile (sau **înghițiturile**) = A ține cuiva socoteală de cât mănâncă. A da cuiva mâncare cu zgârcenie, cu părere de rău:

Le număra îmbucăturile; regreta fiecare înghițitură a lor. Nu rămâne nicio îndoială asupra acestei stranie situații de dușmănie; omul acesta le dorea dispariția. (MIHAIL SADOVEANU)

A număra pașii cuiva (Rar) = A supraveghea pe cineva de aproape:

Parcă numără pașii, parcă dibuie locul în mersul lor. Să ducă ei, pe patul de tufani, cerb trântit din muchie de stânca, ori mistreț doborât la jirîștea pădurilor? (BARBU DELAVRANCEA)

A număra pietrele (sau **pavelele**) = A umbla fără treabă, fără rost:

Această „Dacie viitoare” nu e însă nimic alt decît un mijloc de-a crea celor ce numără pietrele și mână muștele la apă [...] (MIHAIL EMINESCU)

Pe lângă aceasta, acești tineri sunt aproape toți rude cu membrii consiliului, fii de patrioți avuți cari au ambiția de-a număra pietrele capitalelor Apusului pe cheltuiala patriei. (IDEM)

A număra puțin = A dura puțin, a trăi puțin, a fi efemer:

Dar păstrăvul e prea trecător și numără puțin. (MIHAIL SADOVEANU)

Până numeri (la) trei (Fam.) = Într-o clipă:

Capul trebuie să-l vâri în apă până la sprâncene. Picioarele, complet întinse, până numeri trei... (CELLA SERGHI)

NUMĂRARE

Nu-i vreme de numărare (Reg.) = Nu este vreme de pierdut:

Nu stați cu mâinile încrucișate, că nu-i vreme de numărare!

NUMĂRAT, -Ă

Bani numărați = Bani numerar, gheață, peșin:

Eu n-am jucat pe credit, ci-n bani numărați pe masă, și dac-am făcut-o, trebuie să am și curajul de a o mărturisi. (IOAN SLAVICI)

Vânzările cele atât de numeroase par a fi dat numai rar naștere la procese, deoarece se făceau mai totdeauna pe bani numărați înaintea domnitorului sau a martorilor ce erau față la facerea tocmelii. (A. D. XENOPOL)

Bob numărat = Exact, întocmai; lămurit, amănunțit:

Dovedește, bob numărat, că arenzile au scăzut. (BARBU DELAVRANCEA)

Țara Românească exista ca stat autonom de la 1260-70, va să zică bob numărat de șase secole [...] (MIHAI EMINESCU)

NUMĂRĂTOARE

A face numărătoare (Reg.) = A număra câte oi are o stână:

[...] după ce se va hotărî la o moșie întinderea locului ce trebuie pentru o vită după temeiul de mai sus, se va face numărătoare tuturor vitelor sătenilor, legiuite [...] (CONSTANTIN TĂNĂSESCU, ȘTEFAN GRIGORAȘ)

În numărătoare = În numerar, în bani gheață:

Văzând că nu poți căpăta bani în numărătoare, ia o orânduială la visterie. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

NUME

(Numai) cu numele = De formă, în aparență:

[...] el era numai cu numele capul familiei, fiindcă de fapt nevastă-sa, Aglaia, ducea toată treaba. (DUILIU ZAMFIRESCU)

Era rege numai cu numele.

A (nu) lua (cuiva ceva) în nume de rău (Îcn.) = A (nu) interpreta greșit sau cu rea-voință vorbele cuiva. (Pex.) A nu se supăra:

Nu știm până astăzi decât numai două abateri ale studenților de la Cernăuți, care însă, departe de a constitui o crimă în ochii noștri, nu le-am putea lua în nume de rău decât dintr-un exagerat punct de vedere al poliției statului [...] (MIHAI EMINESCU)

A auzi de numele cuiva = A cunoaște din auzite, din reputație:

– Credeți-mă, n-am auzit niciodată de persoană, zise ea. Eu sunt și în comitetul de bloc, dar n-am auzit numele ăsta. (VOICU BUGARIU)

Până acum, el n-a auzit de numele lui, deși era binecunoscut de specialiști.

A cunoaște (pe cineva) numai după nume (sau **din**) **nume** = A cunoaște ceva din auzite, fără să-l fi văzut vreodată:

Cunosc pe Ion Buzdugan, Victor Tulbure, pe nume Popescu, dar pe care-l cunosc numai după nume [...] (VADIM GUZUN)

Nu s-a întâlnit niciodată cu ea, dar o cunoaște numai după nume.

A lovi (sau **a păli, a-i trage cuiva una**) **în** (sau **la**) **numele tatălui** (Fam.) = A lovi pe cineva drept în frunte (în locul unde se miruiesc creștinii):

– Ba nu-i destul! și-i mai trage și-n numele tatălui una! (ION CREANGĂ)

Măi slăbănogilor, eu pe voi vă pălesc în numele tatălui și vă prăvălesc cu piciorul în râpă. (MIHAIL SADOVEANU)

A lua sau (rar) **a avea (pe cineva) în nume de bine** (sau **de rău**). v. **lua**.

A nu-i (mai) ști (sau **auzi**) **cuiva de nume** = A nu avea niciun fel de veste despre cineva:

Nu li s-au mai auzit, nimic de nume. (I. G. SBIERA)

Ni s-or pierde urmele / Și nu ne-or ști de nume. (MIHAI EMINESCU)

A scoate (sau a scornii, a face, a-i ieși cuiva) nume (rău) = A (se) vorbi de rău despre cineva. A se afla sau a pune pe cineva într-o lumină defavorabilă:

Și decăt să-mi iasă nume rău, mai bine să mor; căci ce glăsuiește o zicătoare: decăt să iasă omului nume rău, mai bine ochii din cap. (P. ISPIRESCU)

A spune (sau a zice cuiva, a chema pe cineva sau ceva) pe nume = a) A rosti (cu voce tare) numele cuiva. A numi:

Mă strigă „mucosule” sau „piciule”... Niciodată nu mi-a spus pe nume. De parcă i-ar fi fost rușine cu mine. (SÎNZIANA POPESCU)

b) (Pex.) A spune răspicat, fără ocolișuri:

Le-am zice noi pe nume și încă ceva pe deasupra dacă ar fi vremea vreme și țara pe pace. (MIHAI EMINESCU)

A(-și) lega numele (de ceva) = A (se) face cunoscut prin ceva. A (i) se asocia reputația cu ceva:

El voia cu orice preț să rămână la conducerea guvernului, pentru a-și lega numele de marile evenimente ce se desfășurau. (ANASTASIE IORDACHE)

Nu pot suferi ideea de a nu însemna nimic în viață, de a nu contribui cu nimic la ea, de a nu-mi lega numele de ceva. (G. CĂLINESCU)

A-i da numele... (cuiva) (Înv.) = A se numi..., a se chema...:

Și-i era numele Plachidas. (DOSOFTEI)

A-i merge (cuiva) numele că... = A i se duce vestea că...:

Femeii i-a mers numele în tot târgul, care s-a și grăbit, după nedeazămintul obicei al bucureștenilor, să-i poreclească cârciuma așa cum s-a arătat. (AL. OFRIM)

A-și face (un) nume = A ajunge cunoscut, vestit, prin acțiuni pozitive. A-și face o carieră:

În foarte scurtă vreme de la debut, prin comentariile sale literare și prin articolele de actualitate culturală, Sebastian și-a făcut un nume în lumea literară bucureșteană. (MARTA PETREU)

Cu (sau sub) nume de... = a) Cu titlul de... sub formă de...

b) Sub pretext că... spunând că...:

[...] baba se urcă în pod, cu numele să le aducă slănină. (POP.)

Cu numele sau cu nume de... = Numind, numit, având numele de...:

Au rămas în sfârșit singur numai cel mai mic fiu, cu numele Crusoe. (VASILE DRĂGHICI)

S-a sculat mai an / Bădica Troian / Și-a încălcat / P-un cal învățat / Cu nume de Graur. (POP.)

Pe nume = Rostind numele (cuiva):

Dănilă însă a început a-i striga pe nume. (ION CREANGĂ)

Blând pe nume el o cheamă. (MIHAI EMINESCU)

Nimeni nu vrea să-mi zică pe nume! (B. P. HASDEU)

Pe numele cuiva (D. o proprietate, un act etc.) = Înscris ca proprietate legală a cuiva:

Să afli după un an, doi că-și durează o casă cu trei etaje, pe numele nevastii. (CEZAR PETRESCU)

Pentru numele lui Dumnezeu (sau al cerului)! = a) Exclamație care subliniază, întărind, o rugămintă:

Pentru numele lui Dumnezeu nu vreau să mor! Nu vreau să moooooor! (ȘTEFAN DUMITRESCU)

b) Exclamație care exprimă indignare, nedumerire, exasperare:

Când și-a dat seama că vroiam să-l părăsesc chiar înaintea controlului, a strigat: Pentru numele lui Dumnezeu, acum ți-ai găsit să pleci în concediu? (DANIEL SUR)

Să nu-mi (mai) zici (sau spui) pe nume dacă ... (Fam.) = Să nu mă mai recunoști dacă...:

Dacă nu te-oi face eu să izbutești, să nu-mi mai zici pe nume. (P. ISPIRESCU)

Sub (rar în) nume de... = Ca, drept, anume:

Să se ducă la dânsul supt nume de sol.
(I. GHERASIM GORJAN)

În nume de om mort l-ați lăsat. (POP.)

Veniți-ar sau **pieriți-ar numele** sau **să nu-ți mai aud de nume, nu ți-aș mai auzi de nume, acolo să-ți rămână numele** (În imprecății) = Se spune unei persoane insuportabile. Se spune cuiva pe care nu vrei să-l mai revezi niciodată. Se spune cuiva căruia îi dorești moartea:

Să nu mai aud de numele tău! (ION CREANGĂ)

[...] *că de-mi faci rușine, cu mâinile mele te-oi sluși și slută te-oi alunga din ocolul meu să te duci încotro te-or îndrepta ochii, și să nu-ți mai aud nici de nume!* (LIVIU REBREANU)

Zi-i pe nume! = Spune-mi numele lui, de care momentan nu-mi amintesc. Se spune când cineva nu-și amintește pe moment denumirea exactă a unui obiect:

– *Dar oare pe acesta cum mama dracului l-a fi mai chemând?* – *Zi-i pe nume să ți-l spun.* (ION CREANGĂ)

Ei!... Nu faci un pas de aici până nu-i zici pe nume [...] *Zi-i odată pe nume!* (I. L. CARAGIALE)

NUMI

A-i numi cuiva rău (Reg.) = A prevesti cuiva ceva rău:

Bătrâna i-a numit rău fetei și acum ea a căzut pe gânduri.

Numindu-se pă sine (Reg.) = Făcându-și faimă, nume:

Fiind anchetați, acești țărani au mărturisit că tâlharii de acum numindu-se pă sine Curuții [nume dat țăranilor români și maghiari participanți la războiul țăranesc din 1514] împăratului au jurat cu toții lui Horea [...]. (ȘTEFAN PASCU)

NUMITOR

A aduce la același numitor = a) A transforma două sau mai multe fracții care au numitorul diferit

în fracții echivalente care au numitorul identic pentru a efectua adunarea sau scăderea fracțiilor:

În cazul în care avem de efectuat adunări sau scăderi de fracții, așa cum deja știm, este necesar să aducem fracțiile la același numitor. (<http://82.78.197.97>)

b) (Fig.) A egaliza în mod forțat. A plafona:

Exagerând câteodată, așa cum obișnuia mereu, afirma uneori că numai o instrucție omogenă care elimină surprizele și aduce inidivizii la același numitor e în stare să crească societăți viabile, apte să urmeze o cale de supraviețuire și progres. (GH. SCHWARTZ)

c) A judeca nediferențiat două sau mai multe aspecte. (Fig.) A pune de acord puncte de vedere diferite. A uniformiza fără temei păreri, tendințe sau concepții diferite:

Cum să aduci la același numitor atâtea păreri ce se bat cap în cap? (AL. VLAHUȚĂ)

Urmăreau să aducă la același numitor simplist și vulgar activitatea scriitorilor și artiștilor, împinși, prin natura îndeletnicirii... (DANIEL CRISTEA-ENACHE)

NUNTĂ

A da (cuiva) de nuntă (Rar) = A bate tare pe cineva:

După cele întâmplare, el se temea să nu-i mai dea iar de nuntă și a mărturisit.

A fi nuntă (Reg.; d. oameni) = A fi în număr mare:

– *Da ce v-ați adunat atâția? E nuntă?* (POP.)

A pleca cu nunta (D. câini) = A se ține haită după o cățea:

Toată noaptea câinii vecinilor au plecat cu nunta.

NUTREȚ

A pune (cuiva) nutreț pe darac (Pop.) = A face (cuiva) rău pe ascuns:

– *Să fiți cu băgare de seamă, că femeia vă pune nutreț pe darac și n-o să vă meargă bine.*

ISBN: 978-973-595-856-5
ISBN: 978-606-37-0020-0